BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
16 G
36

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

C. PLINII CAECILII
SECVNDI
EPISTOLAE ET PANEGYRICVS
ACCVRANTE
CHRISTOPHORO CELLARIO

C. PLINII CAECILII SECVNDI
EPISTOLAE ET PANEGYRICVS.

Recensuit ac nouis Commentariis illustrauit,
etiam
INDICIBVS PLENIORIBVS
tam Rerum, quam Latinitatis
&
Tabulis Geographicis
auxit
CHRISTOPHORVS CELLARIVS.

EDITIO NOVA.

Quasdam notulas adiecit
M. JO. CHRIST. HERZOG,
Con-R. Sch. Ciz.

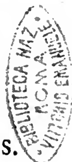

LIPSIAE,
APVD THOMAM FRITSCH.
ANNO MDCCXI.

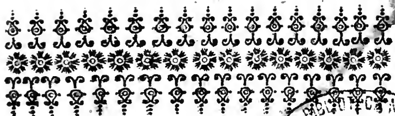

LECTORI BENEVOLO

M. JO. CHRISTIANVS HERZOG.

SIſtit ſe hic TIBI denuo prelo liberata editio, quam Vir olim doctiſſimus Chriſtophorus Cellarius ſtudioſae iuuentuti non ſine laude & fructu in manus tradidit. Textum, ſicut illum ex Gruteri Modiique obſeruationibus laudatus Vir reſtituit, & hic habes: notae eandem referunt faciem, quodque ex indicibus tabulisque geographicis priores editiones conſequutae ſunt aeſtimium, nec huic inuidere voluimus. Deprehenſum vero, quod iuuenes proprio ductu Plinium loquentem audire cupientes, vno alteroue loco haereant. His locis lucem qualemcunque affundere laboris

X 2 mei

mei partem esse voluit bibliopola. Qua vt breuius defungerer, subterfugere passus sum ea, quae lexicorum penus depromit: resecui itidem omnem in antiquitates excurrendi occasionem, existimans, quod etiam his neglectis haec praesens editio titulum sibi vendicare possit, quem prae se ferre voluit is, cuius sumtibus curatur. Vitam Plinii, quam Cellarius adornauit, sic deprehendi, vt ex illa, quam Jo. Masson concinnauit, quaedam exscribere, peruersae diligentiae opus fore, iudicauerim. De cetero notularum mearum mantissae tam promtam a TE, Lector humanissime, spero veniam, quam cupidus es TVIS maculis illam postulandi.

Vale.

VITA

VITA
C. PLINII CAECILII SECVNDI

AVCTORE

CHRISTOPHORO CELLARIO.

CAius Plinius Caecilius Secundus municipio Como, ad Larium lacum in Transpadana sito, ortus fuit. Patria enim municipium erat *IV*, *13*, *3*, circa Larium lacum, quem idcirco *suum* appellat *II*, *8*, *1*, & *VI*, *24*, *2*, iuxta quem villas amoenissimas possidebat IX, 7. qui situs *Comum* abunde designat, quod *delicias suas* I, 3, 1 vocat, vt nihil de Inscriptionibus infra producendis referam, in agro & oppido Comensi repertis. Veronenses quidem ipse *suos* dixit *VI*, *34*, *1*, verum adoptionis lege, quia auunculus Plinius, adoptione pater, Veronensis fuit, vt post Onuphrii probationes vel vnus lapis, in ripa Benaci inventus, & ab Reinesio Inscript. XI, 11 expressus, satis clare his verbis ostendit:

C. PLINI --- VERONENSIS

---- HISTORIARVM H. L--

Annum, quo natus fuit, non obſcure indicauit, quum Veſuuio ardente duodeuiceſimum ſe habuiſſe tradit *VI,20,5*, qui Titi Caeſaris primus fuit, Dione Caſſio memorante. Si addis nouem annos Veſpaſiani, & vnum, ac quod excurrit, ſcenicorum principum; circiter ſexto Neronis natum Plinium, & quum iſte interficeretur, fere octennem fuiſſe apparebit. Pater C. Caecilius Comenſis erat, de quo nihil reperimus, niſi quod eius gentis fuit, ex qua Caecilium poetam, tenerum ſodalem ſuum, & ipſum quoque Nouocomenſem, Catullus laudat carmine XXXVI: mater Plinia, C. Plinii Veronenſis, qui Naturalem Hiſtoriam reliquit, ſoror, quae, amiſſo marito, in domo fratris manſit *VI, 16, 4. & ep. 20*, a quo filius adoptatus fuerat, *V, 8, 5*, qui ideo in nomen *C. Plinii Secundi* ſucceſſit, quum antea Caecilius eſſet. Patrem Caecilium mature amiſit, educatus cura matris & auunculi, nec non tutoris Verginii Rufi, *II, 1, 8*. Studiis impenſe a puero addictus adeo, vt decimo quarto aetatis anno tragoediam Graecam ſcriberet *VII, 4, 2*, Liuium adoleſcentulus legeret *VI, 20, 5*, Ciceronem etiam adultus aemularetur *IV, 8, 4*, non con-

contentus. feculi eloquentia *I, 5, 12*, in cuius studio praeceptore Quintiliano vſus eſt *II, 14, 9*, & Nicete Sacerdote *VI, 6, 3*. ac in philoſophia, praeter alios, Euphrate Stoico, quem in Syria miles audiuit *I, 10, 2*. Nec alienus a poeſi fuit *VII, 4, 2*, ingenium ſortitus hilare ac poeticum *V, 3, 2*, cuius tum alia ſpecimina dedit, in epiſtolis reliqua *VII, 4, & 9*. tum maxime Hendecaſyllaborum librum *IV, 14, 8*. Sic indole capaciſſima omnium litterarum, & inexhauſto labore, id tandem conſequutus fuit, vt omnes eruditi illum amarent *I, 13, 6*, eumque ac Tacitum pro doctiſſimis ſuorum temporum haberent *VII, 20, 5 & IX, 23, 3*. Recitationes inprimis vrgebat propter multiplicem vſum *V, 3, 8*. nec ipſe ſolum aliis auditor frequens aderat *I, 13, 6. VIII, 12, 1*. ſed ſua quoque poemata recitabat *V, 3, 7*. etiam actiones ſeu forenſes orationes *II, 19*, & Panegyricum Traiano dictum *III, 8, 4*. Orator clariſſimus fuit, vt nemo facile illi praeferatur. Nam vndeuiceſimo anno dicere in foro coepit *V, 8, 8*, & per omnem aetatem cauſſas egit tam apud Centumuiros I 18, 3, & *IX, 23, 1*, quorum iudicia *ſuam arenam* vocat *VI, 12, 2*, etſi indigna ſaepe eius

ingenio erant *II, 14, 1;* quam in ſenatu nobiliores, vt contra Baebium Maſſam *VII, vlt.* Caecilium Claſſicum *III, 4,* & Marium Priſcum *II, 11,* ac pro Iulio Baſſo *IV, 9,* & Rufo Vareno *V, 20,* quas in ſummam collegit *VI. 29, 8 ſeq.* Honores geſſit ampliſſimos. Fuit enim Quaeſtor Caeſaris *VII, 16, 2,* Tribunus militum *III, 11, 5,* Tribunus plebis *I, 23, 2. & P. 95, 1.* Praetor *III, 11, 2 & VII, 16, 2.* Praefectus aerarii militaris (de quo VII, 14, n.) *Inſcript.* Conſul *III, 13, 1 & ep. 18, 1, & P. 91.* Augur *IV, 8.* Propraetor prouinciae Ponticae conſulari poteſtate *X. 77. n. & Inſcript.* Curator aluei Tiberis *V, 15, 2. n. & Inſcription.* Matrimonium bis contraxit: de priore nihil exſtat ante viduitatem *IX, 13, 4;* alterum cum Calpurnia iniit, Calpurnii Fabati ex filio nepte, *IV, 1, 1.* quae abortum fecit *VIII, 10,* nec alio partu maritum beaſſe legitur: ipſa vero docta & ſtudiis exculta *IV, 19, 2 & VI. 7, 1.* mariti, quanquam aetate maioris, amantiſſima *IV. 19, 2 & 5.* ita ab amita Hiſpulla inſtituta, *ibidem 1 & 6.* Pater enim pridem deceſſerat *V, 12, 2,* cuius memoriae porticum auus dedicauit *V, 12, 1.* ipſe vero auus, quum in Bithynia Plinius cum vxore eſſet, mortem obiit

obiit *X,121.* postquam senectutem in Transpadana exegerat *VII.16,3.* Frugalis & abstinens Plinius fuit *II,4,3 & ep.6, 4*, vt voluptates etiam studiis condiret, *IX.36, 4* & inter venandum studeret *I,6. V, 18, 2. IX, 36, 6.* nec vero minus diligens pater familiae, qui praedia sua mirifice tum coluit, tum aedificauit, quod de Laurentino ipse narrat *II,17;* de Tuscis *V.6;* de Transpadanis ad Larium *IX,7.* quam industriam & aliis praediis suis, *V,6,45* enumeratis, adhibuisse non dubitandum est. Mitis in seruos *I,4,4,* adeo vt nullos *vinctos* haberet *III,19,7,* suisque domum permitteret instar ciuitatis esse, ac peculium morte ad familiares transmittere *VIII,16,2.* Iustitiam non tam ex legum rigore, quam aequitatis modulo persequebatur *II,16. & IV,10.* redemtoribus remissiones ob sterilitatem faciens *VIII, 2 & X,24,5.* Munificus in primis, quod variis operibus ostendit. Templum enim Tifernatibus exstruxit pecunia sua *IV,1,5.* & aedem Cereris in praediis suis *IX,39.* patriae sumtus partem in praeceptores publicos dedit *IV,13,6,* & ingenuis pueris alimenta annua constituit *I,8,10.* etiam bibliothecam patriae publicam dedicauit, *I,8,2.* Praeterea

ӀӀ 5 in

in multos priuatos admodum liberalis, in Curianum Gratillae filium, cui legatum remisit *V, 1, 10.* in Voconium Firmum, cui censum equestrem suppleuit *I, 19.* in Martialem, quem viatico iuuit *III, 21, 2.* in Artemidorum philosophum, cui vrbe excedere iusso, quae Domitiani saeuitia fuit, pecuniam, qua opus erat, a locupletibus negatam, ipse mutuatus, gratuitam dedit, *III, 11, 2.* in Quintiliani praeceptoris filiam, cuius dotem auxit *VI, 32.* in Corelliam, cui agrum minori pretio vendidit *VII. 11.* in Caluinam, cui patris debita remisit *II. 4, 2.* His moribus omnium bonorum beneuolentiam conciliauit, Traiani in primis, apud quem gratia valuit, qua ad aliorum magis commoda, quam ad sua vsus est. Multa enim multis impetrauit, peregrinis ius ciuitatis *X, 4 & 6.* libertis ius Quiritium *X, 4 & 105.* Voconio Romano condiscipulo ius trium liberorum *II, 13, 8,* & senatoriam dignitatem *X. 3, 2.* Accio Surae praeturam *X, 7,* & aliis alia. Amicitiam cum optimo quoque coluit, etiam periculo suo *III, 11, 2 seq.* maxime cum litteratis & studiorum sociis, in quibus Tacitum primo loco, & prope vnum habuit, quem e

viuis

viuis aemularetur, quod paullo maior aetate erat, *VII, 20, 4*, quem etiam ingenio, doctrina, honoribus est adsequutus, isque vicissim tanti Plinium fecit, vt libros suos emendandos ei crederet *VII, 20, 1*. Hi duumuiri principatum in litteris tenuere, vt vna nominarentur, quum de studiis sermo esset *VII, 20, 5*. in hos coniectura ferretur, si de doctis non nominatis esset ferenda *IX, 23, 3*. Ceterorum amicitiae epistolis illustratae sunt. Corpore fuit imbecillo & minus robusto, quod *corpusculum* Traianus dixit *X, 29, 1*, & intentius caussam orantem per libertum admonuit, vt lateri consuleret *II, 11, 15*. Aliquando lippitudine laborauit *VII, 21, 1*, honestissimis caussis, lucubrationibus contracta, quibus & ceterae imbecillitates maiorem forte partem imputandae sunt. De morte nihil certo constat: simile autem vero habetur, per plurimum imperii Traiani tempus, aut paullo vltra, vitam produxisse.

MARCI ZVERII BOXHORNII DE C. PLINIO CAECILIO SECVNDO IVDICIVM,

Quo Christianum eum non fuisse, vt volunt alii, ostenditur.

ex Historia ipsius vniuersali p. 168. seq.

PErsecutionis Christianorum sub Traiano atrox tempestas non quidem desiit, sed minor ac quasi mitior esse tandem coepit, admonente Traianum Plinio, singularem Christianis innocentiam vitae esse ac integritatem. Exstant hodieque scriptae ea de re Traiani & Plinii epistolae; ex quibus vtcunque cognosci potest, qualis ea tempestate Christianorum fuerit disciplina. Non est mihi dubium, quin ex iis epistolis natum sit ridiculum eorum commentum, qui Christianum aliquando opera Titi factum Plinium, in literas mittere ausi sunt. Flauius Dexter in Chronico: *Titus cognomento Iustus, Episcopus factus, sequutus primo S. Paulum, mox Eugenium, praedicat in Carpetania, vbi eius memoria magnitudoque miraculorum celebratur. Is Titus conuerterat ad fidem Plinium iuniorem ex Bithynia Pontoque redeuntem, in Creta insula, vbi iussu Traiani Ioui templum exstruxerat. Nec desunt, qui putent, septima Sextilis ad Nouocomum esse passum.* Si hunc audimus, non

Chri-

Christianus tantum Plinius, sed & martyr fuerit. Ceterum Pseudodexter est, qui haec scribit. Qua de re plura nos alibi dicemus. Porro addit ad hunc locum Franciscus Biuarius de Plinio Christiano ista:

Sed unde habemus, in Creta Plinium Secundum iuniorem ad fidem perductum opera S. Titi? Ex Actis ipsius, quae Zena, legisperitus & Apostoli discipulus, scripsit, refertque Equilinus, vbi cum Zena, cum praemisisset, Titum in Cretam iterum reuersum, multos ad Christi fidem perduxisse, ordinasseque Presbyteros & Diaconos, subdit: *Cum die quadam transiret ante palatium, quod Secundus proconsul* (is erat Plinius Secundus Iunior) *iussu imperatoris in Iouis nomine construebat, maledixit illud; & statim opus funditus dissipatum est.* Nonne id dixerat Dexter illis verbis: *Is Titus conuerterat ad fidem Plinium Iuniorem in Creta insula, vbi iussu Traiani Ioui templum erexerat?* Subiiciunt acta: *Tunc Secundus venit ad Titum cum lacrumis rogans, se indemnem ab opere conseruari. Cui Titus imposuit, vt opus in nomine vnius Dei Christianorum inciperet, vt sic opus perficere posset; quod & factum est. Completo vero opere Secundus cum filio suo baptizatus est.* Fuit hic nepos ex sorore C. Plinii Secundi, cuius de natura rerum exstant insignes Commentarii: ipsius vero Plinii Secundi iunioris exstat liber Epistolarum, & Panegyricus Traiano Caesari dictus, quo gratias agit Consulatum eius auspiciis adeptus. Is etiam Hispanis nonnulla contulit beneficia. Nam Quintiliani filiam pauperem dote iuuit, & Martialem poetam, ab Vrbe

in Hispaniam secedentem, viatico prosecutus est, vt ipse in Epistolis testatur. De Martyribus sub Traiano passis agit ipse Lib. x. ep. xcvii. Ceterum ipsum tandem Nouocomi, patria sua, martyrium subiisse, inde nonnulli putant haberi, quod die vi Augusti seu Sextilis cum aliis quinque reperitur in Romano Martyrologio, inter alios Martyres, quidem nomine *Secundus*. Nam in eo sic legimus: *Nouocomi passio sanctorum Martyrum Carpophori, Exanthi, Cassii Seuerini, Secundi, & Licinii, qui in confessione Christi capite truncati sunt.* Meminit ipsorum Martyrum Galesinus ex veteribus monumentis Ecclesiae Mediolanensis, Bergomensis, & Aquilegiensis. Ignorarunt sane historiam istam Comenses cives, cum anno Domini cIↃ cccc xcviii pro foribus aedis B. Virginis sui conciuis iunioris Plinii marmori incidi curarunt huiusmodi inscriptionem, sine Martyris titulo, quam Volaterranus refert lib. xviii.

C. PLINIO CAECILIO SECVNDO,
QVI CONSVLATV, AVGVRATV, MILITIAE
GESTIS, AC ORANDIS CAVSIS, POEMATIBVS,
ET HISTORIIS CONFICIENDIS,
CAESAREM TRAIANVM AVGVST. LVCVLENTISSIME
LAVDANDO, ADFICIENDOQ. IMMENSA
LIBERALITATE PATRIAM SVAM, EIDEM
IMMORTALE CONTVLIT ORNAMENTVM
ORDO COMENSIS CONCIVI SVO DESIDERABILI,
HONORE ACCEPTO,
MONVMENTVM POSVIT.
M CCCC LXXXXVIII
KAL. MAII.

IVNCTVS ERAM SED TVM VETERI PRAECLARVS HONORE;
VIVEBAM, PERII: NVNC QVOQVE VITA MIHI EST.

E latere dextro huius, memoria exſtat alia C. Plinii Secundi ſenioris, quam tu, lector, apud eumdem Volaterranum legere poteris.

Haec & ſimilia iſtis alia quoties lego, non poſſum ſatis mirari ſtuporem hominum, qui talia aut ſcribere aut credere potuerunt. Hoc demum eſt cum ratione inſanire. An quia in Actis Martyrum legitur pro Chriſti nomine Secundum paſſum fuiſſe, Plinius Secundus intelligendus eſt? Plures Secundi dicti ſunt, quam hic Plinius. Solae illae litterae, quae hodie exſtant, Chriſtianum eum fuiſſe, primis huius fabulae auctoribus perſuaſere. Agnoſco quidem ego luculentum exſtare in iis de Chriſtianorum innocentia ac integritate teſtimonium; ſed & illud in iis inuenio, Chriſtianam religionem, *exitiabilem ſuperſtitionem* appellari. Si Chriſtianorum doctrina exitiabilis ſuperſtitio viſa ei ſit, quare aut quomodo dicitur Chriſtianus? Si Chriſtianorum aliquis Stoicorum & in docendo & in ſcribendo ſeueritatem laudibus extolleret, an iccirco Stoicus merito diceretur? Qui paganus Chriſtianorum vitam moresque commendat, non eo minus paganus eſt. Sed dictu prope infinitum eſt, quam leui & nulla ratione moti iam nonnulli Chriſtianae Hiſtoriae ſcriptores plurimos Chriſti nomen profeſſos tradiderint, qui Chriſtiani non fuere. Cum hoc, quod hic nobis obla-

oblatum eſt, exemplo vnum modo iam coniungam; ex quo & liquido conſtabit, veriſſimam eſſe eam rationem huius de Plinio Chriſtiano commenti, quam iam dedi. Pontii Pilati, ſub quo Dominus noſter paſſus eſt, vxor (Claudiam Proculam vocant, quorum animo immota ſedit ac fixa quiduis fingendi libido) Chriſtiana fuiſſe dicitur. Pſeudodexter ille, cuius iam meminimus, in Chronico: *Claudia Procula, vxor Pilati, admonita per ſomnium, in Chriſtum credit, & ſalutem conſequitur.* Certe huic etiam quorundam ſententiae occaſionem dedere illa, quae apud Matthaeum de Pilati coniuge leguntur verba; *Sedente autem illo*, Pilato nempe, *pro tribunali, miſit ad eum vxor, dicens; Nihil tibi & iuſto illi; multa enim paſſa ſum hodie per viſum, propter eum.* Quia igitur marito dixit illa; *Nihil tibi & iuſto illi*, ſcilicet Chriſto, Chriſtiana fuit. Qua ratione id colligant, qui tradunt, ſcire ego velim. Pro innocentia Chriſti, tanquam non damnandi aut crucifigendi, vel non rei, pronunciat, non autem pro Chriſto, tanquam cuius ſanguine ac morte genus humanum redimendum eſſet. Sed haec hic obiter. Alibi plura de eiuſmodi veterum Chriſtianorum commentis dicemus. Vnum hoc modo nunc addam, mirum videri poſſe, quare & iidem Pilatum Chriſtianum non fecerint. Nam haec eius de Chriſto verba exſtant; *Nihil mali fecit.* Sed quia alio & ſequuto poſtremo Pilati de Chriſto iudicio, in gratiam Iudaeorum, Chriſtus damnatus eſt, Chriſtianum factum Pilatum credere non debuere.

IVDI-

IVDICIA ET TESTIMONIA VETERVM DE PLINIO IVNIORE.

Comi in exteriori structura templi maximi.

C. PLINIO L. F. O. V. F. CAECILIO SECVNDO COS. AVG. CVRAT. TIBER.

In agro Comensi apud Gruter. p. 454.

C. PLINIO L. F. OVF. CAECILIO SECVNDO COS. AVGVR. CVR. ALV. TIBER. ET CLOAC. VRB. PRAEF. AER. SAT. PRAEF. AER. MIL. Q. IMP. SEVIR. EQ. ROM. LEG. III. GALL. XVIRO STL. IVD. FL. DIVI. T. AVG. --- RCELIENS

Mediolani in aede S. Ambrosii apud Gruter. p. 454 & 1028.

C. PLINIVS C. F. C. N. CAECILIVS SECVNDVS COS. AVGVR LEGAT. PRO PRAET. PROVINC. PONTI CONSVLARI POTESTATE. IN EAM PROVINCIAM AB IMP. CAESARE NERVA TRAIANO AVG. GERMANICO MISSVS CVRAT. ALVEI TIBERIS ET RIPAR. PRAEF. AERARI SATVRNI PRAEF. AERARI MILIT. QVAEST. IMP. SEVIR EQVITVM ---- TRIB. MILIT. LEG. III GALLICAE --- X. VIR STLITIB. IVDICANDIS

*THER-

*THER --- ADIECTIS ORNATVM HS. CCC ----- AMPLIVS IN TVTELAM HS. CC. T. F. I. ---- ET LIBERTORVM SVORVM NOMIN. HS (XVIII) LXVI. DCLVI. REI INCREMENT. POSTEA AD EPVLVM PLEB. VRBAN. VOLVIT PERTIN. AMPLIVS DEDIT IN ALIMENT. PVEROR. ET PVELLAR. PLEB. VRB. HS ---- IN TVTELAM BIBLIOTHECAE HS. C -----------

* Priore loco (p. 454) dimidiam tantum partem Gruterus adfert vsque ad adsteriscum: nisi quod verba *Quaestor imp. seuir. equitum -- trib. milit.* aliter, quam loco altero (p. 1028) leguntur, nempe LEG. LEG. VI. GALLIC. hoc est, *Legatus legionis VI Gallicae,* vt possint duae diuersae inscriptiones videri. Cl. Veenhusius posteriora plenius exscripsit & puncta quaedam suppleuit, vt *in alimenta puerorum & puellarum pleb. vrb. HS. CCC.* Alibi puncta praetermisit, coniunctis verbis, quae his defectus signis separata erant. Etiam hoc discrimen vtriusque inscriptionis, quod primo prioris versu litterae *C. F. C. N.* visuntur, quas expressimus: in altera *L. F. OVF.*

Martialis lib. X. Epigram. XIX.

Nec doctum satis, & parum seuerum,
Sed non rusticulum nimis libellum
Facundo mea Plinio Thalia,
I, perfer.

Posteriora Epigrammatis verba noster epistola vltima libri III repetiit.

Quintilianus lib. XII. Instit. Orat. cap. X. haec celebrium oratorum exempla & characteres ponit:

Hinc vim Caesaris, indolem Caecilii, subtilitatem Callidii grauitatem Bruti, acumen Sulpicii, acerbitatem Cassii, diligentiam Pollionis, dignitatem Messallae, sanctitatem Calui reperiemus. In

his etiam, quos ipsi videmus, copiam Senecae, vires Africani, maturitatem Afri, iucunditatem Crispi, sonum Tracchalli, elegantiam Secundi.

Quem vltimo loco *Secundum* laudat, Cl. Thomasio videtur *Plinius Secundus Caecilius* esse, quem iste non modo discipulum formauit, sed postea etiam florentem eloquentia vidit, quod ex lib. VI. epist. XXXII constare potest. Nec abludit *elegantiae*, quem tribuit, character.

Macrobius lib. V. Saturn. cap. I.

Quatuor sunt genera dicendi: copiosum, in quo Cicero dominatur: breue, in quo Sallustius regnat: siccum, quod Frontoni adscribitur: pingue & floridum, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc nullo veterum minor Symmachus luxuriatur.

Sidonius Apollinaris lib. I. epist. I.

Epistolas omnes, retractatis exemplaribus enucleatisque, vno volumine includam, Q. Symmachi rotunditatem, C. Plinii disciplinam maturitatemque vestigiis praesumtuosis insequuturus.

Idem lib. IV. epist. III. ad Claudianum, Mamerti, Viennensis episcopi, fratrem, vt ex epist. XI apparet.

Si reare quemquam mortalium (cui tamen sermocinari latialiter cordi est) non pauere, quum in examen aurium tuarum, quippe scriptus, adducitur, tuarum, inquam, aurium, quarum peritiae, si me decursorum ad hoc aeui temporum praerogatiua non obruat, nec Frontonianae grauitatis, aut ponderis Apuleiani fulmen aequiparem, cui Varrones, vel Atacinus, vel Terentius, Plinii vel auun-

auunculus vel Secundus, compositi impraesentiarum rusticabuntur.

Eodem libro, epistola XXII.

Ego Plinio, vt discipulus, adsurgo.

Perpetuus enim imitator Plinii est Sidonius, vt doctissimus interpres Io. Sauaro passim obseruauit.

Idem lib. VIII. epist. X.

C. Plinius pro Accia Variola plus gloriae de centumuirali suggestu domum retulit, quam quum Marco Vlpio, incomparabili principi, comparabilem panegyricum dixit.

Aurelius Cassiodorus in Chronico, sub Traiano:

CELSVS ET CRISPINVS. His consulibus Plinius Secundus Nouocomensis orator & historicus insignis habetur, cuius ingenii plurima opera exstant.

* * *

Recentiorum testimonia supersedemus adiicere. Vnum sufficiat Casparis Barthii lib. XIX. Aduersar. cap. XXV ineunte: PLINII EPISTOLAS QVO MAGIS LEGAS, EO PLVS DILIGAS.

NOMENCLATOR

Eorum, ad quos Plinius nouem librorum Epistolas scripsit.

Caluisio

Nonio

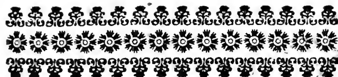

C. PLINII CAECILII SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER PRIMVS

I.

C. PLINIVS SECVNDVS. SEPTICIO SVO S.

Septicio Epistolarum opus, eiusdem hortatu collectum, dedicat.

FRequenter hortatus es, vt epistolas, si quas paullo curatius scripsissem, colligerem publicaremque. Collegi, non seruato temporis

Epist. I. *Septicio suo*] Septicius Clarus videtur esse, ad quem & 15 epistola huius libri scripta est. Praefectus praetorio fuit sub Hadriano, cuius postea odium vna cum Suetonio incurrit. Vide Spartian. in Hadr. c. 9, 11, 15.

1. *curatius scripsissem*] Ita Barthius ex MS. quod propius est conciso stilo, quam vulgatum *accuratius*. Delectatus eodem verbo aequalis Plinio Tacitus II c. 27 *curatius disserere:* XIV c. 21 *ludos curatius edere:* XVI c. 22 *curatius legere.* De cetero imitari disce, non quasuis, sed curatius scriptas eruditorum epistolas.

publicaremque] In hoc significatu & infra lib. IV ep. 27 n. 5; sed in sensu forensi de lege s. sancito magistratus ferre nolunt. Voss. vit. serm. lib. VI p. 347. *Herz.*

A ordine:

ordine: (neque enim historiam componebam)
2 sed vt quaeque in manus venerat. Superest, vt nec te consilii, nec me poeniteat obsequii. Ita enim fiet, vt eas, quae adhuc neglectae iacent, requiram: & si quas addidero, non supprimam. Vale.

componebam] in ordinem redigebam.

II.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Librum suum alicui emendandum mittit, cuius consilio in editione vsurus erat.

QVia tardiorem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc, rogo, ex consuetudine tua & legas & emendes: eo magis, quod nihil ante peraeque eodem ζήλῳ scripsisse videor.

Epist. II. *Arriano suo*] Incertum nomen variantibus libris, qui vel *Arrnio* vel *Arrio*, vel aliter prae se ferunt. *Arriani Maturii* mentio fit lib. III epist. 2, vnde Catanaeus forte hausit, cuius vulgata epigraphe est.

1. *librum*] actionem pro Accia Variola Catanaeus intelligit, quam lib. VI epist. 33 cum Demosthenis praestantissima, quae pro Ctesiphonte est, propter imitationem comparauit.

ex consuetudine] nota vsum praepositionis *ex*: *sicut tua est consuetudo*. Alias *ex more*: Tacit. Ann. XV c. 29 §. 5 *caesis ex more victimis*. *Herz.*

eodem ζήλῳ] hoc est, *aemulatione*, vt ipse mox interpretatur, *nec materia*, dicens, *huic aemulationi repugnauit*. Confirmant lectionem propria verba: *Tentaui imitari Demosthenem*. Quod notare visum fuit, quia contra MStorum fidem *stilo* pro graeca voce Catanaeus substituit. Adi Gruter. in h. l.

Ten-

Tentaui enim imitari Demosthenem, semper 2
tuum, Caluum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos aequus amauit, adsequi possunt. Nec 3
materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) aemulationi repugnauit. Erat enim prope tota

2. *Demosthenem, semper tuum; Caluum, nuper meum*] quia is, cui scribit, perpetuo Demosthenem sequebatur: noster Caluum semel forsan & vna actione imitatus erat. Hic C. Licinius Caluus est, filius Licinii Macri, quod ex Val. Max. IX. c. 12 n. 7 apparet, idem orator & poeta, vt Muretus ad Catulli epigr. 14 obseruat. De eo Cicero in Bruto cap. 82 & epist. vlt. lib. XV ad Trebonium. Seneca Controv. XIX *Diu,* inquit, *cum Cicerone litem de principatu eloquentiae* (Caluus) *habuit:* & paucis interjectis, *Compositio eius* (Calui) *in actionibus ad exemplum Demosthenis riget: nihil in illa placidum, nihil lene est, omnia & citata & fluctuantia.* Adde Dialog. de causs. corruptae eloq. c. 17 & 21. & nostrum lib. V epist. 3 n. 5. Vocat igitur Caluum Demosthenem.

tantorum virorum] Demosthenis & Calui; atque ita etiam Aldus legit: Catanaeus *verborum*, minus bene, censente V. Cl. Iac. Thomasio.

quos aequus amauit] Ex Virgilii Aen. VI v. 129 subaudiendum *Iupiter*, quam notissimi versus vocem noster, brevitatis studiosus, posthabuit. Quidam libri eam addunt. Aldus aliter, *quos aequus*, abscissa & tertia voce. Sed concinnius alterum, hunc sensum refert: quos propitius Deus ingenio praestantiore dotauit.

3. *ne improbe dicam*] ne insolenter, arroganter, quia aemulatio paris est; imitatio sequioris. Lib. VII epist. 30 *non ut* (Demosthenem) *aemularer, sed tamen imitarer & sequerer.* Nota formulam emolliendi, si quid arrogantius est dictum.

in contentione dicendi, quod me longae desidiae indormientem excitauit, si modo is
4 sum ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri ληκύθους fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amoenitatibus admonebamur. Acres
5 enim esse, non tristes, volebamus. Nec est

contentione] oratione acri, & ad confirmandum & confutandum accommodata: sic autor libr. ad Herenn. libr. III fol. 31 b. *contentionem* definit. *Herz.*

4. *Marci nostri* ληκύθους] M. Tullii Ciceronis flosculos & nitores, vt Beroaldus interpretatur. *Lecythi* autem, vasa, quibus vnguenta & pigmenta continentur. Cicero eadem translatione lib. I epist. 14 ad Atticum: *Totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas* ληκύθους*) valde graviter* (Crassus) *pertexuit.* Origo vero huius phraseos petenda est ex antiquo sophistarum more. Hi vt suauis claraque resonaret vox, Tragacantham edebant, & paratum habebant seruulum cum vase aliquo, ληκύθιον vocato, vt subinde os plasmate seu dulci potione colluentes liquidius pronuntiarent. Vide plura apud Cresoll. Theatri rhetor. lib. III c. 18. *Herz.*

itinere decedere] i. e. si ab ratione, qua contentiosa oratio debet institui, decedendi erat occasio, quasdam amoenitates intermiscere erat integrum. Sic infra lib. IX epist. 26 de oratore loquens noster mentionem facit *depressioris & humilioris itineris.* *Herz.*

acres, non tristes] i. e. seueritatem ostendere volebamus, sed quae lineas non transgrederetur. Sic enim tristitia ab ipso Plinio seueritati opponitur lib. VIII epist. 21 n. 1: & Tacitus Hist. I c. 14 n. 4 *de Pisone recta seuero,* dicit, *quod deterius interpretantibus tristior sit habitus.* *Herz.*

quod

quod putes, me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhorrere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adieceris.
Est enim plane aliquid edendum, atque vtinam 6
hoc potissimum, quod paratum est! (audis desidiae votum,) edendum autem ex pluribus caussis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamuis iam gratiam nouitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolae blandiuntur. Sed sane blandiantur,

5. *Intendam limam tuam*] te concitem & instigem ad poliendum ac corrigendum. *Lima* enim polliturae instrumentum. Vnde etiam noster epist. 8 huius libri de simili emendatione: *non tantum vniuersitati eius* (orationis) *attendas, verum etiam particulas, qua soles, lima persequaris.* Sic lib. V epist. 11 *opus lima splendescens.*

si modo errori nostro album calculum adieceris] si probaueris, quae nos fortasse de editione erramus. Sic *candidissimo calculo notare* noster lib. VI epist. 11 dixit. Suffragium itaque hoc loco *calculus* est, qui si albus, prosperitatis & approbationis; sin ater, infelicitatis aut dissensus signum habebatur apud antiquos.

6. *audis desidiae*] iocus, quo seipsum Plinius, ad familiarem scribens, exagitat, respiciens ad paullo ante dicta, quibus se *longae desidiae indormientem* vocauerat. *Herz.*

gratiam nouitatis] quia *nouitas* vt plurimum *lectorem intentum habere solet*, lib. III ep. 13. *Herz.*

7. *Sed sane*] sic solet Plinius dubia sua cum venustate aliqua soluere. Simile offert finis lib. VII ep. 4. *Herz.*

dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III.

C. PLINIVS CANINIO RVFO SVO S.

Caninium occasione amoenitatum patriae hortatur, vt omissa rei familiaris cura, studiis se litterarum a mortalitate vindicet.

QVid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus, verna semper? quid πλατανὼν opacissimus? quid Euripus viridis & gemmeus?

1. *Comum tuae meaeque deliciae*] oppidum Insubriae, communis Plinii nostri & Caninii patria.

suburbanum] subaudi praedium.

porticus] haec non infima in suburbiis Romanorum, aedificii pars. conf. infra lib. VI ep. 6 n. 15.

verna semper] vel natura, propter aeris teporem; vel arte, ita plantatis fruticibus, vt semper aliquae floreant.

πλατανὼν opacissimus] locus platanis consitus. Latine scribunt Petronius Satyr. p. 171 *Rogaui ancillam, vt in platanona produceret dominam:* & Martialis lib. III epigr. 19

Exornant fictae qua platanona ferae.

Euripus] Quid *Euripus* in hortis aut villis fuerit, ex Cicer. lib. II de Legib. cap. 1 constare potest. *Ductus*, inquit, *aquarum, quos isti tubos & euripos vocant.* Incile ergo fuit, amoenitatis caussa factum, quo aqua impelli potuit, vt puto, ad imitationem Euripi Euboici.

gemmeus] i. e. tantos claritatis radios vibrans, sicut gemmae. Sic infra *prata gemmea*, lib. V epist. 6 n. ii. *Herz.*

quid

quid subiectus & seruiens lacus? quid illa mollis, & tamen solida, gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturnaque? Possidentne te, & per vices partiuntur?
An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundae, crebris excursionibus avocaris? Si te 2

subjectus] subiacens. Sic Tacitus Annal. XV c. 9 *subiecti campi*. Noster lib. V ep. 6 n. 20 *subiecta platanus* &c. vnde patet, quod adhibeatur de locis demissioribus. *Herz.*

gestatio] Quae alias actio est *Gestatio*, heic, & lib. II epist. 17 locus est, quo veteres valetudinis caussa gestabantur. Lipsius Miscell. epist. 11 ad Ortelium de illa pluribus: etiam Buchnerus ad nostri lib. IX epist. 7.

balineum sol implet & circumit] i. e. quod pluribus fenestris ambitum solis sequitur. Vid. lib. II ep. 17 n. 8. Seneca epist. 86 de luxu sui temporis: *Blattaria vocant balnea, si qua non ita aptata sunt, vt totius diei solem fenestris amplissimis recipiant.*

popularia -- paucorum] i. e. triclinia illa, vbi multitudo promiscue solet excipi; & vbi tantum excipiuntur illi, qui paruo comitatu nos visitant. *Herz.*

2. *per vices partiuntur*] i. e. vt iam sis in porticu, iam Euripo, iam gestatione, iam ambulatione te delecteris: quale viuendi institutum erat Spurinnae, teste nostro lib. III ep. 1, ipsiusque Plinii lib. I epist. 9. *Herz.*

Si te possident, felix, beatusque es] non quod amoena loca felicem reddant, sed quia studiis aptissima sunt, quibus operam dare Caninium putat, si locis illis immaneat; secus facere, si rei familiari obeundae excurrat.

possident, felix beatusque es: sin minus, unus
3 ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas; & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris. Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, haec quies: in his vigilia, in his enam
4 somnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si se-
5 mel coeperit. Scio quem animum, quod horter ingenium? tu modo enitere, vt tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

---

vnus ex multis] plebeius & vulgaris.

3. *Quin*] Melius sensus patebit, si interrogative, sicut noster lib. VII epist. 3 n. 2. *Quin* enim est, *quomodo non*. vid. Voss. de art. gram. lib. VII c. 62. *Herz.*

tempus est] i. e. ad senectutem propius accedis. *His vere omnia placida & ordinata conuenire, illisque feram industriam testem esse ambitionem turpem*, dicit noster lib. III epist. 1 n. 2. *Herz.*

humiles & sordidas curas] rei familiaris obeundae.

pinguique secessu] loco a strepitu vrbano & turba remoto, & idcirco studiis litterarum peridoneo te totum tradis.

4. *quod sit perpetuo tuum*] Egregia sententia, qua ad scribendum ingenia, aut generatim ad litterarum studia concitantur: cui simillimam, aut eandem potius mutatis verbis, habet lib. II epist. 10 n. 4.

5. *ipse sis tanti, quanti*] i. e. vt in tanto pretio te ipsum habeas, in quanto te habebunt alii, si studiis te totum trades atque aliquid effinges, quod sit perpetuo tuum. *Herz.*

IV.

IV.

PLINIVS POMPEIAE [illegible]INAE, SOCRVI, S.

[illegible] in villis suis fides [illegible]rum dili- gentia, [illegible] ad [illegible].

Quantum copiarum in Ocriculano, in Nar- niensi, in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis (nam iam tuis opus non est) una illa brevis & vetus sufficit. Non, me hercule, tam 2
mea sunt quae mea sunt, quam quae tua. Hoc tamen differunt, quod sollicitius & intentius tui me quam mei excipiunt. Idem fortasse eveniet 3
tibi, si quando in nostra diverteris. quod ve- lim facias, primum ut perinde nostris rebus, ac nos tuis perfruaris: deinde, ut mei expergi- scantur aliquando, qui me secure ac prope ne- gligenter exspectant. Nam mitium domino- 4
rum apud servos ipsa consuetudine metus ex- olescit: novitatibus excitantur, probarique

---

1 *In Ocriculano, Narniensi, Carsulano*] Praedia ab op- pidis vicinis cis Apenninum, ad viam Flaminiam sitis appellata. Ocriculum ad Tiberim. Narnia ad Narem amnem, inde Mevaniam versus Carsulae. Vid. Strab. lib. V. p. 157. Sed Perusia Etruriae prope Trasime- num lacum.

4 *consuetudine metus exolescit*] Non servorum mo- do metus, sed omnium rerum, audiendi praesertim ac videndi consuetudo, vilitatem ac negligentiam pa- rit: contra excitat & intendit novitas, ut maiori cura atque studio res quaecunque & suscipiantur, & promte quoque peragantur.

 dominis

dominis per alios magis quam per seipsos laborant. Vale.

V.

C. PLINIVS VOCONIO ROMANO SVO S.

Mores subdolos M. Reguli caussidici Voconio ostendit.

VIdistine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed tectiora. Coepit vereri, ne sibi irasceret: nec fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni periculum fouerat, exsultauerat morte: adeo ut librum recitaret

Epist. V. *Voconio Romano*] cuius laudes infra lib. II epist. 13. traduntur.

1. *Marco Regulo*] Fraudulentus caussidicus fuit & captator testamentorum, de quo mira noster lib. II epist. vlt. narrabit. Insanum ingenium ipsi tribuit noster lib. IV epist. 7 n. 4.

post Domitiani mortem] quum meliores principes in accusatores & delatores animaduerterent.

2. *Rustici Aruleni*] integerrimum virum, Stoicae philosophiae addictum, Domitianus interfecit, quod Paetum Thraseam, a Nerone occisum, laudauerat. Vide Sueton. Domit. c. 10. Tacit. Agric. c. 2. Dion. Cass. lib. LXVII p. 765.

fouerat] exhortationibus scilicet, consiliis & applausu. Sic enim noster lib. I ep. 14 n. 1. *adolescentiam meam exhortationibus fouerit.* *Herz.*

librum] orationem.

recitaret] Moris sc. erat, priusquam quis aliquid publicaret, cogebat vnum alterumue, illisque praesentibus legebat. Vid. nostrum lib. III ep. 15 n. 3. 4. Haec recitatio fiebat interdum, *vt indicia audirentur*, lib. V epist. 3 n. 8. 9. *& vt ille, qui recitarat, nullum genus*

publi-

publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam STOICORVM SIMIAM appellat. Adiicit VITELLIANA CICATRICE STIGMOSVM. Agnoscis eloquentiam Reguli. 3
Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, vt dixerit ei Metius Carus, Quid tibi cum meis mortuis? nunquid ego aut

emendandi omitteret lib. VII epist. 17 n. 6, 7. Plura vid. apud Voss. de imitat. c. 7. *Herz.*

Vitelliana cicatrice] Tacitus Histor. III c. 80 de tumultu Vitelliano: *Deliguntur legati ad exercitus, vt praetextu reipublicae concordiam pacemque suaderent. Qui Petilio Cereali occurrerunt, extremum discrimem adiere, aspernante milite conditiones pacis. Vulneratur praetor Arulenus Rusticus.*

eloquentiam Reguli] Videtur illam verbo *stigmosus* notare, quod inusitatum & contra analogiam latinitatis est. Vt malum oratorem sistit lib. IV ep. 7 n. 4.

3. *Herennium Senecionem*] Reus fiebat, quod de vita Heluidii libros composuerat. Vide nostrum lib. VII ep. 19 n. 5. Et hunc Domitianus interfecit, quia post quaesturam nullos honores petierat. Tacit. Agr. c. 2; Dio lib. LXVII. *Cellar. & Herz.*

Metius Carus] pessimus delator sub Domitiano. Vide infra lib. VII epist. 19 n. 5, & epist. 27 n. 14; & Tacit. in Agric. cap. 45, qui *Carum Metium* vocat inuersis nominibus. Martialis lib. XII epigr. 25 Thelesinum: *Ecce reum Carus te detulit.*

quid tibi cum meis mortuis] quos scilicet delationibus meis morti tradidi. Nolebat quippe Metius Carus refricari rem, cuius ceu turpis ipsum conscientia iam arguebat, & ipsum sibi ostendebat. *Infixa enim manet rei auersatio, quam natura damnamus,* Senec. epist. 97. *Herz.*

Crasso aut Camerino molestus sum? quos ille
4 sub Nerone accusaverat. Haec me Regulus dolenter tulisse credebat, ideoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Praeterea reminiscebatur, quam capitaliter ipsum me
5 apud centumuiros lacessisset. Aderam Arionillae, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici.

Crasso aut Camerino] Crassus, frater Pisonis, a Nerone interfectus: Camerinus Scribonianus accusatus repetundarum sub Nerone. De illo Tacitus Histor. lib. I c. 48; de hoc idem Annal. lib. XIII c. 52 & Hist. lib. II c. 72.

molestus sum] intemperanter sc. lacerando, & tacite, qui ipsorum delator fuisti, tangendo. *Herz.*

ille] sc. Regulus.

4. *apud centumuiros*] Centumuirale iudicium cum antiquitus institutum, tum maxime sub Traiano, quod ex nostri epistolis liquet, seuerius exercitatum. Nomen a numero adsessorum habet, sed rotundo, quia plures plerumque fuerunt, & Pompeio Festo auctore CV, ex singulis tribubus, quarum XXXV erant, tres: noster aliquando CLXXX numerat, si omnia quatuor consilia (in tot classes enim diuisi erant) in vnum colligantur. Vide lib. VI epist. 33. Caussas, quae heic iudicandae erant, enarrat Cicero lib. I de Orat. c. 38. Vt exempla ostendunt, hereditatis controuersiae & testamentariae heic agitabantur. Vide Valer. Max. lib. VII c. 7 & 8. vtrobique n. 1, & lib. IX cap. vlt. n. 5. Conf. etiam nostrum lib. V epist. 1 n. 6. Plura de hoc iudicio epist. 18 huius libri n. 3.

5. *Aderam Arionillae*] Alicui adesse est, caussam alicuius in iudicio tueri, eines beystand seyn, vt infra lib. V ep. 4 *Contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscillus Nominatus.* Adde Donat. in Terent. prol. Andr. v. 24.

Arionillae Timonis] Neque de Arionilla, neque

Regulus

Regulus contra. Nitebamur (nos) in parte
caussae sententia Metii Modesti, optimi viri: is
tunc in exsilio erat, a Domitiano relegatus.
Ecce tibi Regulus, Quaero, inquit, Secunde,
quid de Modesto sentias. Vides, quòd peri-
culum, si respondissem, BENE: quod flagi-
tium, si, MALE. Non possum dicere aliud
tunc mihi, quam deos adfuisse. Respondebo,
inquam, quid sentiam, si de hoc centumuiri
iudicaturi sunt. Rursus ille, Quaero, quid
de Modesto sentias. Iterum ego, Solebant 6
testes in reos, non in damnatos, interrogari.
Tertio ille, Non iam quid de Modesto, sed
quid de pietate Modesti sentias. Quaeris, in- 7
quam, quid sentiam? At ego, ne interrogare
quidem fas puto, de quo pronuntiatum est.
Conticuit: me laus & gratulatio sequuta est;

de hoc Timone in historiis superest. Neque de Metio Modesto, qui sequitur, satis. Adi Catanaeum, qui *Vettium Modestum* scripsit.

Vides, quod periculum] iram sc. Principis, a quo Modestus in exilium erat missus: sicut flagitium fuisset, si male de Modesto *optimo viro* dixisset. *Herz.*

centumuiri iudicaturi sunt] i. e. si centumuiris Modesti caussa, quo iure, quaue iniuria eiectus sit, examinanda demandabitur. *Herz.*

6. *non in damnatos*] in horum numero Modestus est, a Domitiano relegatus: igitur ego tanquam testis non interrogandus sum.

7. *ne interrogare quidem fas*] Retorsio. Venabatur periculosam responsionem Regulus: respondet Plinius, & quaerere periculosum esse, quod speciem habeat dubitationis de eo, quod princeps vt certum statuerat.

quod nec famam meam aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, laeseram: nec me laqueis tam insidiosae interrogationis inuolue-
8 ram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Caecilium Celerem; mox Fabium Iustum rogat, vt me sibi reconcilient. Nec contentus, peruenit ad Spurinnam. Huic suppliciter (vt est, quum timet, abiectissimus,) Rogo, mane videas Plinium domi: sed plane mane; neque enim diutius ferre sollicitudinem possum; & quoquo modo efficias, ne mihi
9 irascatur. Euigilaueram. Nuntius a Spurinna, Venio ad te. Immo ego, Ad te. Coimus in porticum Liuiae, quum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit preces suas, vt decebat optimum virum pro

8. *Caecilium Celerem, mox Fabium Iustum*] alterum gentilem Secundi, vt nomen praefert; alterum amicum, ad quem epistolas dedit libro I vndecimam, & lib. VII secundam. Idem forte est, cui Quintilianus, vel quisquis auctor est, librum de caussis corruptae eloquentiae dicauit.

ad Spurinnam] De Spurinna lege lib. III epist. 1.

9. *Immo ego, Ad te*] quia Spurinna vir grauis erat & iam prouecta aetate; decentius erat, vt Plinius, minor aetate, ad ipsum iret, quam hic ad Plinium.

in porticum Liuiae] quam Augustus, euersa Pollionis domo, condiderat, Liuiae nomen, non Pollionis, inscribens. *Dio Cass. LIV, p. 537.*

vt decebat optimum] rogat enim, & rogare potest efficacissime & audacissime, qui reddit & reddere potest caussas rogandi, vti noster dicit lib. II epist. 13 n. 11. *Herz.*

dissimil-

dissimillimo, parce. Cui ego, Dispicies ipse, 10
quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi a me non oportet. Exspecto Mauricum (nondum enim ab exsilio venerat) ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreuerit. Illum enim esse huius consilii ducem, me comitem, decet.
Paucos post dies ipse me Regulus conuenit in 11
praetoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, timere se, ne animo meo

parce] Aduerbium, cum *addit preces* connectendum, Casaubono monitore, qui ineptum *inquiens*, quod vulgo subiiciunt, expungi iussit.

10. *Exspecto Mauricum*] Iunium Mauricum, de cuius constantia noster lib. IV epist. 22. Meminit eius & Tacitus Hist. IV c. 40, & in Agric. c. 45. Frater fuit Aruleni Rustici, vt patet ex epist. 14 huius libri.

huius consilii ducem] consilii de reconciliatione Reguli, quia Maurici & Aruleni damnationem fouerat.

11. *in praetoris officio*] officio, quo praesentiam nostram honoris caussa alicui commodamus. Ita Casaubonus, improbans eos, qui *iudicio* substituunt. *Cellar.* Eadem ratione adhibetur hoc vocabulum a nostro lib. I epist. 9 n. 2 *officio togae interfui*; it. lib. I epist. 13 n. 7 *officium audiendi.* Luculentior est locus apud Sueton. Caesar. c. 15. *Nouorum consulum officium.* De cetero certum est, quum hanc epistolam scriberet Plinius, ipsum Praetoris officio defunctum iam fuisse. Vti enim huius epistolae initium docet, Domitianus iam mortuus erat. Praetor vero fuerat Domitiano adhuc viuente, a quo iam occisi & relegati erant Senecio, &c. Vid. lib. III epist. 11 n. 2. *Herz.*

secretum petit] postulat, vt secreto mecum loquatur.

penitus

penitus haereret, quod in centumuirali iudicio aliquando dixisset, quum responderet mihi & Satrio Rufo, SATRIVS, (&) CVI EST CVM CICERONE AEMVLATIO, ET CONTENTVS NON EST ELOQVENTIA SECVLI
12 NOSTRI. Respondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse confiteretur: ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum Cicerone aemulatio, nec sum contentus eloquentia seculi no-
13 stri. Nam stultissimum credo, ad imitandum non optima quaeque proponere. Sed tu, qui huius iudicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metii Modesti

---

Turnebus lib. IV Aduers. cap. 4. cum hoc confert illud Suetonii Calig. c. 23. *Auiae Antoniae secretum petenti denegauit, nisi vt interueniret Macro praefectus.*

Satrius, & cui est cum Cicerone] Hoc ET Casaubonus interserendum censuit: & sane, quae sequitur responsio, id postulat. Ceterum de Satrio Rufo etiam lib. IX epist. 13 n. 17.

seculi nostri] quae tamen multum recedebat a puritate & nitore temporis, quo *Romana facundia a Cicerone exiluerat*, vt Seneca epist. 40 dicit. Hanc eloquentiae deprauationem inuexerat Neronis vanitas, de qua Persius satyra 1 conqueritur. Hinc Seneca epist. 39 dicit: *olim cum latine loqueremur. Herz.*

12. *mihi cum Cicerone*] caute igitur in iudiciis de Plinii stilo loquendum, vt ne ex aetate, qua Plinius vixit, ipsius latinitas suspecta iuuentuti reddatur. *Herz.*

13. *hujus indicii meministi*] iam scilicet, quod olim de me dixisti. *Herz.*

pietate

pietate sentirem? Expalluit notabiliter, quam-
vis palleat semper. Haesitabundus inquit, In-
terrogaui, non vt tibi nocerem, sed vt Modesto.
Vide hominis crudelitatem, qui se non dissi-
mulet exsuli nocere voluisse. Subiunxit egre- 14
giam caussam, Scripsit, inquit, in epistola qua-
dam, quae apud Domitianum recitata est, REGVLVS OMNIVM BIPEDVM NEQVISSIMVS, quod quidem Modestus verissime scri-
pserat. Hic fere nobis sermonis terminus. 15
Neque enim volui progredi longius, vt mihi
omnia libera seruarem, dum Mauricus venit.
Nec me praeterit esse Regulum δυσκαθαίρετον.
Est enim locuples, factiosus; curatur a multis,
timetur a pluribus, quod plerumque fortius
amore est. Potest tamen fieri, vt haec concus-
sa labantur. Nam gratia malorum tam infida
est, quam ipsi. Verum, vt idem saepius dicam, 16

---

15. *dum Mauricus venit*] restitutus quidem a Nerva. Confer lib. IV epist. 22. necdum vero redierat.

δυσκαθαίρετον] difficilem ad deiiciendum euertendumque, quum magnae eius sint opes & factio, quibus munitus erat. Vide Turneb. lib. IV cap. 4.

curatur a multis] vt nihil mali ipsi accidat, multi sunt qui prouident, sique imminere aliquid sentiant, amoliri conantur. *Herz.*

haec concussa labantur] quia lubrico fundamento, factionis gratiae atque fraudibus, non virtuti, sunt imposita. Hinc *semper in auctores redundat timor, nec quisquam metuitur, ipse securus:* dicente Seneca de Ira lib. II c. 11. Illud HAEC Boxhornius deleuit: alii omnes admittunt.

exspecto

exspecto Mauricum. Vir est grauis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex praeteritis prouidere. Mihi & tentandi aliquid & quiescendi illo auctore ratio constabit.
17 Haec tibi scripsi, quia aequum erat te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

17. *pro amore*] i. e. loco tui amoris, quo me prosequaris.

VI.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Tacitum monet, ipsum exemplo suo in siluis posse studere & venari percommode.

RIdebis, & licet, rideas. Ego ille, quem nosti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen vt omnino ab inertia mea & quiete discederem, ad retia sedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stilus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, vt si manus

1. *Ego ille*] vulgo interponunt *Plinius*, quod glossam sapit Grutero, qui nec in MS. Palat. inuenit: respuit & Barthius Adv. XIX, 25, nec Thomasius admisit.

ab inertia mea] a studiis litterarum, quae respectu corporis laborum, vt venationes sunt, vel etiam negotiorum in republica inertia, quies (lib. VII, ep. 25 n. 1) & otium lib. VII epist. 3 n. 3, 4 vocantur.

non venabulum, sed stilus] sic lib. IX epist. 36. *Venor aliquando, sed non sine pugillaribus.*

enotabamque] vim huius verbi in praesenti loco vacuas,

vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non 2
est, quod contemnas hoc studendi genus.
Mirum est, vt animus agitatione motuque cor-
poris excitetur. Iam undique siluae & solitu-
do, ipsumque illud silentium, quod venationi
datur, magna cogitationis incitamenta sunt.
Proinde quum venabere, licebit, auctore me, vt 3
panarium & lagunculam, sic etiam pugillares
feras. Experieris non Dianam magis monti-
bus, quam Mineruam inerrare. Vale.

deduco ex lib. VI epist. 16 n. 10, vbi adhibita deprehenditur, quando aliquid oculis nostris iuxta singula aspicimus, & ex illa re visa notas nostras eligimus. Simili ratione noster ex illo, quod meditationis suae materiam fecerat selectiora, quaedam eligens notabat. *Herz.*

plenas tamen ceras] Pugillares tabellae erant cera obductae, in qua stilo scribebatur. Quintilianus X, 3. extr. *Scribitur optime ceris, in quibus facillima est ratio delendi.*

3. panarium & lagunculam] vasa alimentorum itineraria & venatoria.

non Dianam magis quam Mineruam] saltus non magis ad venationes, quibus Diana praeesse a veteribus credebatur, quam ad litterarum studia, quae Minerua dirigebat, aptos esse.

VII.

C. PLINIVS OCTAVIO RVFO SVO S.

Negat roganti Octauio, se posse contra Baeticos adesse, quos semper defenderit. Dein Octauii carmina desiderat.

Vide, in quo me fastigio collocaris, quum mihi

mihi idem poteſtatis idemque regni dederis, quod Homerus Iovi optimo maximo

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

2 Nam ego quoque ſimili nutu ac renutu reſpondere voto tuo poſſum. Etenim ſicut fas eſt mihi, praeſertim te exigente, excuſare Baeticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei noſtrae, nec conſtantiae, quam diligis, convenit adeſſe contra prouinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis ali-
3 quando deuinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, vt ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non ſolum ſtudio tuo, verum etiam iudicio ſatisfaciam. Neque enim

1. *idem poteſtatis*] proxime ſequentia oſtendunt, Octavium Plinio libertatem dediſſe, id quod petierat & accipiendi & renuendi. *Herz.*

Homerus] Iliad. π. verſ. 250. Sic Silius Italicus IV v. 812. *Annibal aequatus ſuperis.*

2. *adeſſe*] vide ſupra epiſt. 5 n. 5.

prouinciam, quam tot officiis] vide lib. III epiſt. 9 & lib. VII epiſt. vlt.

3. *ex duobus*] vt vel adſim contra vnum ex Baeticis & hoc ſimul contra omnes Baeticos; vel ab aduocatione contra hunc vnum ex Baeticis in praeſenti cauſſa deſiſtam.

ſtudio tuo] quod Tu (Octaui) habes pro illo, cui contra quemdam ex Baeticis adeſſe a TE exigor. *Herz.*

Neque enim] huius axiomatis veſtigium habes & infra lib. III ep. 9 n. 26 *Fides in praeſentia eos, quibus reſiſtit offendit, deinde ab illis ipſis ſuſpicitur laudaturusque. Herz.*

tanto-

tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me circa idus Octobres 4
spero Romae futurum, eademque haec praesentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc iam licet spondeas de animo meo,

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non vsquequaque Homericis versi- 5
bus agam tecum? quatenus tu me tuis agere

---

4. *idus*] ad nostram computationem XV Octobris. Conf. Macrobium Saturnal. lib. I c. 15.

Gallo] id nominis fuit illi, cui Octauius patrocinium quaerebat.

nunc iam] nunmehro. vid. Tursell. c. CX n. 4.

licet spondeas] vt spondeas. De verbo puro puto *licet* male coniunctionibus annumerato cauteque in concessionibus adhibendo consulendus est Sanctius in Minerua lib. III cap. 14, & ad eam eruditus commentator. *Herz.*

de animo] sc. ipsum iuuandi.

ἦ, καὶ κυανέῃσιν] Homeri versus 528 ex Iliad. A. latine est: *Dixit, & nigris superciliis annuit Saturnides.*

5. *vsquequaque*] i.e. in hunc usque diem quacunque occasione. Non solus Plinius vero tantus Homeri erat amator, vt ex ipso passim Homericos intermisceret versus, sed tanta huius poetae erat existimatio, vt ab ipso in scholis fieret auspicium, teste nostro lib. II epist. 14 n. 2. Hinc tam crebrae tum inter graecos, tum inter latinos ad fabulas, prouerbia & sententias allusiones. *Herz.*

quatenus] tenus qua fine: wie lange. Vid. Sanctii Mineru. lib. IV cap. 4 p. 640, & Voss. art. gram. lib. VII c. 6 p. 373. *Herz.*

5. *me tuis agere non pateris*] sc. versibus, quos non

non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, vt videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, vt vel contra Baeticos adsim.
6 Paene praeterii, quod minime praetereundum fuit, accepisse me caryotas optimas, quae nunc cum ficis & boletis certandum habent. Vale.

Octauius hactenus edere noluerat. Vide lib. II ep. 10 ad eundem.

6, *caryotas*] fructus palmarum. Plinius maior lib. XIII c. 4 *Cariotae maxime celebrantur & cibo quidem, sed & succo vberrimae.* De arboribus agit, quas Graeci καρυώτας φοίνικας appellant.

boletis] fungorum praestantissimis, quibus maxime Romani delectabantur, vt ex multis epigrammatis Martialis constat, Vide lib. I epigr. 21. XII epigr. 48, & XIII epigr. 48.

certandum habet] Ita Aldus in prima: in altera, *certamen habent*, quod etiam Catanaeus expressit. Pro priore Casaubonus adfert, & alibi nostrum ita locutum esse, vt sequente epistola n. 14 *enitendum haberemus:* & lib. VIII epist. 14 n. 4 *quae facienda ipsis ac per vices quasdam tradenda minoribus haberemus,* Et Dialog. de Orator. c. 36 n. 9 *respondendum haberent.*

VIII.

C. PLINIVS POMPEIO SATVRNINO SVO S.

Petit emendationem orationis in patria habita, quum bibliothecam dicasset, & alimenta ingenuis decreuisset; de cuius editione sollicitius disquirit.

PEropportune mihi redditae sunt literae tuae, quibus flagitabas, vt tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassem: Addi-

Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque & tibi veniam recusandi laboris, & mihi exigendi verecundiam sustulisti. Nam nec me 2
timide vti decet eo, quod oblatum est: nec te grauari, quod depoposcisti. Nec est tamen, quod ab homine desidioso aliquid noui operis exspectes. Petiturus sum enim, vt rursus vaces sermoni, quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini 3

1. *calcaria sponte currenti*] quod lib. III epist. 7 extr. dicit *currentem instigare.* Prouerbium est: vnde Cicero addit, *vt aiunt*, consuetam notam paroemiarum, epistola ad Cassium lib. XV fam. epist. 15. *Festinaui*, inquit, *vt Caesarem in Italia viderem, eumque ad pacem currentem, vt aiunt, incitarem.* Interdum omisso verbo solum participium ponit, vt ad Atticum lib. XIII epist. 45. *Quod me hortaris, vt eos dies consumam in philosophia explicanda; currentem tu quidem; sed* &c. Sumtum est ab Homero, cuius est Iliad. Θ. v. 293 σπεύδοντα ὀτρύνειν.

veniam] quam ex me petere potuisses, si vltro tibi ex meis scriptis aliquid ad censuram obtulissem. *Herz.*

verecundiam] quam alias adhibere debuissem, si sponte laborem perlegendi meum scriptum in te deuoluissem. *Herz.*

nec est tamen, quod] i. e. non tamen est argumentum, propter quod &c.

desidioso] qui nempe non exhibito tibi aliquid de nouo elaboratum, sed quod iam paratum fuit. Sicut eodem vocabulo ludit lib. I epist. 2 n. 6. *Herz.*

vaces sermoni] vt vacuus sis ab aliis negotiis ad perlegendum hunc meum sermonem.

bibliothecam dedicaturus] praeclarum factum, & principe viro dignissimum, quo plus gloriae meretur, quam vel amplissimis substructionum molibus: & tanto plus commodi reipublicae praestat, quanto qui-

quidem, te iam quaedam adnotasse, sed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum vniuersitati eius attendas, verum etiam particulas, qua soles lima, persequaris. Erit enim & post emendationem liberum nobis vel publicare vel
4 continere. Quinimo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet, quae aut indignum editione, dum saepius retractat, inueniet: aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet.
5 Quanquam huius cunctationis meae caussae non tam in scriptis, quam in ipso materiae genere consistunt. Est enim paullo quasi gloriosius & elatius. Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stilus ipse fuerit pressus demissusque, propterea quod cogimur cum de munificentia

praestantior animus est corpore; & litterarum virtutisque studia ceteris mortalium rebus omnibus antistant. Imitatus noster ex Romanis est Asinium Pollionem, de quo auunculus Plinius l. XXXV c. 2 *Primus*, inquit, *bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fecit.*

cunctationem nostram] dum in edendo hoc sermone moras nectimus, & licet a Te sit perlectus, tamen denuo ad perlegendum mittimus. *Herz.*

saepius retractat] sc. emendatio. Plinius enim sibi persuadere non poterat, non esse & cum multis & saepe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupimus lib. VII epist. 17 n. 15. *Herz.*

5. *gloriosius & elatius*] elatius, superbius est, vt Nepos Pausania cap. 1 *victoria elatus:* & cap. 2 *elatius se gerere coepit.*

stilus pressus demissusque] modestus, sine laude mei beneficii. Vide infra hoc libro epist. 22 n. 3.

paren-

parentum nostrorum, tum de nostra disputare. Anceps hic & lubricus locus est, etiam quum 6
illi necessitas lenocinatur. Etenim si alienae quoque laudes parum aequis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut de suis disserentis? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriae eius praedicationique inuidemus: atque ea demum recte facta minus detorquemus & carpimus, quae in obscuritate & silentio reponuntur. Qua ex caussa saepe ipse me- 7
cum, nobisne tantum, quidquid illud est, composuisse, an & aliis debeamus, ut nobis? Admonet istud quoque, quod pleraque, quae sunt agendae rei necessaria, eadem peracta nec

disputare] *Putare veteres dicebant, vacantia quaque ex re, ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre, & excidere, & quod est vtile ac sine vitio, videtur relinquere*, dicit Gellius noct. attic. lib. VI c. 6. Hinc is *sermo, in quo pura disponuntur verba, ne sit confusus, atque vt diluceat, dicitur disputare*, iuxta Varronem de ling. lat. lib. V p. m. 56. *Herz.*

6. *lenocinatur*] i.e. de munificentia nostra & parentum nostrorum dilucide dicere lubricus est locus, etiam quum illi sermoni necessitas abblandiatur, & quasi videatur ineuitabile huius munificentiae laudem praeterire. Sic infra noster II ep. 19 n. 7. *nouitas lenocinatur libro. Herz.*

7. *saepe ipse mecum*] reputo.

Admonet istud quoque] me.

peracta nec vtilitatem] communis haec est humana labes, vt ea, quae in nos recentia viguerunt, & ad imitandum a nobis sunt decreta, interiecto tempore obsolescant, gratiamque nouitatis exuant. Conf. Senec. de benef. lib. II c. 2, 3. *Herz.*

8 vtilitatem parem nec gratiam retinent. At, ne longius exempla repetamus, quid vtilius fuit quam munificentiae rationem etiam ſtilo proſequi? Per hoc enim adſequebamur, primum vt honeſtis cogitationibus immoraremur, deinde vt pulcritudinem illarum longiore tractatu perui deremus: poſtremo, vt ſubitae largitionis comitem poenitentiam caueremus. Naſcebatur ex his exercitatio quaedam con-
9 temnendae pecuniae. Nam quum homines ad cuſtodiam eius natura reſtrinxerit; nos contra multum ac diu penſitatus amor liberalitatis communibus auaritiae vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia noſtra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam,
10 ſed conſilio trahebamur. Accedebat his cauſis, quod non ludos aut gladiatores, ſed annuos ſumtus in alimenta ingenuorum pollicebamur.

---

8. *ſubitae largitionis*] in beneficio ſc. ſi cum ratione faciendum eſt, videndum *quando, cui, quemadmodum, quare.* Vid. Senec. lib. IV c. 9 de benefic. *Herz.*

10. *non ludos aut gladiatores*] Male locata pecunia quae in ludos aut gladiores erogabatur tunc temporis non infrequenter. vid. Tacit. An. XIII c. 19 n. 4. XV c. 34 n. 2. & alibi. adde noſtrum Panegyr. c. 33 n. 1. quorum altera res vana & ad animos corrumpendos nata: altera etiam impia erat. Vide Prudentium extremo lib. II aduerſus Symmachum. Quam honeſtius noſter in bibliothecam publicam & alimenta ingenuorum pecuniam ſuam impendit?

in alimenta ingenuorum] In marmore Mediolanenſi de noſtro Plinio apud Gruter. p. 1028. DEDIT IN ALIMENT. PVEROR. ET PVELLAR. PLEB. VRB. H-S. ---- IN TVTELAM BIBLIOTHECAE H-S. C.

Oculo-

Oculorum porro & aurium voluptates adeo non
egent commendatione, ut non tam incitari
debeant oratione, quam reprimi. Vt vero 11
aliquis libenter educationis taedium laborem-
que suscipias, non praemiis modo, verum etiam
exquisitis adhortationibus impetrandum est.
Nam si medici salubres, sed voluptate carentes 12
cibos, blandioribus alloquiis prosequuntur;
quanto magis decuit publice consulentem,
vtilissimum munus, sed non perinde populare,
comitate orationis inducere? praesertim quum
enitendum haberemus, vt quod parentibus
datur, & orbis probaretur, honoremque pau-
corum ceteri patienter & spectarent & mira-
rentur. Sed ut hunc communibus magis 13

Vacuum Veenhusius aliunde complet HS. CCC. vnde annuum sumtum in hanc rem impensum cognoscis.

12. *enitendum haberemus*] vide praeced. epist. 7 in fine, & ibi notata.

& orbis probaretur] orbis, id est, *ἀτέκνοις*. Orbus enim, qui liberos amisit: etiam qui non genuit, apud Curt. VI c. 9 n. 12. Vult vero Plinius dicere: ipsi enitendum fuisse in illa oratione, vt, quod ipse suis parentibus in honorem dedisset, approbaretur ab illis, qui aut liberos plane amisissent, aut dum a filiis suis eiusmodi honore affecti non essent, quasi orbi fuissent, & ceteri hunc honorem, qui paucorum essent, patienter spectarent, (dum scilicet ipsis par honor a suis filiis non contingeret.) &, quia nil plus possent, saltem mirarentur. *Herz.*

& spectarent & mirarentur] Ita Catanæus: Aldus autem *exspectarent & mererentur*, quem plures editores sequuntur. Quum vero orbis exspectare & mereri id, quod parentibus est, non bene conueniat; alteram lectionem, quæ *mirari* habet & *spectare*, praeferendam esse ducimus.

13. *hunc*] honorem. Est vero elliptica loquutio,

commodis quam priuatae iactantiae studebamus, quum intentionem adfectumque muneris nostri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum vtilitatibus, sed propriae laudi seruisse videamur.
14 Praeterea meminimus, quanto maiore animo honestatis fructus in conscientia, quam in fama, reponatur. SEQVI enim GLORIA, NON APPETI, DEBET: nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit,
15 minus pulcrum est. Ii vero, qui benefacta sua verbis adornant, non ideo praedicare, quia fecerint, sed ut praedicarent, fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim quum rem destruere non possunt, iactationem eius incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non
16 sileas ipse, culpatur. Me vero peculiaris

atque accusatiuus non a verbo *studebamus*, sed a subintellecto *habere* regitur. Adde Vossium de arte grammat. lib. VII c. 34 p. m. 413. *Herz.*

adfectumque muneris] Vulgo *effectum*, quod in *affectum* non inscite mutauit Iacobus de Cruce Bononiensis.

14. *honestatis fructus in conscientia*] Pariter Symmachus lib. IX epist. 115 *In sola conscientia est fructus & ratio virtutis.*

quod gloriam non meruit] Casaubonus *mereri* hoc loco τυγχάνειν, non ἀξιῶσθαι interpretatur, hoc sensu: quod laudatorem non inueniat.

15. *culpatur*] Ita Gruterus ex MSS. codicibus: vulgo minus apte *culparis*.

quae-

quaedam impedit ratio. etenim hunc ipſum ſermonem non apud populum, ſed apud decuriones habui; nec in propatulo, ſed in curia.
17 Vereor ergo, vt ſit ſatis congruens, quum in dicendo adſentationem vulgi acclamationemque defugerim; nunc eadem illa editione ſectari: quumque plebem ipſam, cui conſulebatur, limine curiae parietibusque diſcreuerim, ne quam in ſpeciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam, ad quos ex munere noſtro nihil pertinet praeter exemplum, velut obuia oſtentatione conquirere.
18 Habes cunctationis meae cauſſas: obſequar tamen conſilio tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione ſufficit. Vale.

IX.

C. PLINIVS MINVTIO FVNDANO SVO S.

Hortatur ad ſeceſſum, propter ſtudia & innocentiam vrbanae vitae praeferendum.

Mirum eſt, quam ſingulis diebus in urbe ratio aut conſtet aut conſtare videatur, pluribus iunctisque non conſtet. Nam, ſi 2

1. *ratio conſtet aut conſtare*] Ratio conſtat, formula ex rationibus petita, quae *conſtare* ſibi dicuntur, quum accepta & expenſa bene congruunt. Sic quando ſingulis diebus fiunt, quae ex officio facienda ſunt, recte nobis conſtat ratio temporis. Adde lib. IX ep. 2 extr. ac lib. X ep. 20 n. 3. & cumprimis Panegyr. c. 38 n. 4, vbi negat *liberalitatem* eſſe, *cui ratio non conſtet.*

pluribus iunctisque] Intellige *diebus*: Ita Barthius ex MS. pro eo, quod vulgatum erit: *conſtare videatur*

quem interroges, Hodie quid egisti? respondeat, Officio togae virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentaui; ille me ad signandum testamentum, ille in aduocationem, ille in con-
3 silium rogauit. Haec quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te repures, inania videntur, multo magis quum secesseris. Tunc enim subit recordatio, quot dies quam
4 frigidis rebus absumsi? Quod evenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cuius fulturis
5 animus sustinetur: Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse poeniteat: nemo apud

---

pluribus, cunctisque non constet; quod nec bene cohaeret, neque cum mente auctoris satis conuenit. *Cellar.* *Iuncti* vero *dies* sunt continui dies. Sensus igitur: non obseruari, vt etiam continuis diebus assignentur, quae obseruanda & facienda sunt. *Herz.*

2. *Officio togae virilis*] Celebritati ac ritui, quo filius aliquis, XVI vel XVII annos natus, comitantibus paternis amicis, ad praetorem ducebatur, vt virilem togam pro praetexta acciperet. Add. Senec. epist. 4 pr.

in aduocationem] vt coram iudice defensor adsim. vid. supra epist. 7 n. 2.

3. *quum secesseris*] in secessum aut villam te studiorum & otii caussa contuleris.

frigidis rebus] inanibus, quae nullum fructum sicut calor facit, producunt. Conf. lib. IV ep. 17 n. 4. *Herz.*

4. *in Laurentino meo*] praedio ad oppidum Laurentum, cuius copiosam descriptionem vide lib. II. ep. 17.

corpori vaco] a laboribus vacuus sum ad corpus refocillandum.

cuius fulturis] si animo succurrere volumus, necesse est, vt corpus curemus.

me

me quemquam (ſiniſtris ſermonibus) carpit; neminem ipſe reprehendo, niſi vnum me, quum parum commode ſcribo: nulla ſpe, nullo amore ſollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. O re- 6
ctam ſinceramque vitam! o dulce otium, honeſtumque, ac paene omni negotio pulcrius! o mare, o littus, verum ſecretumque μουσεῖον! quam multa inuenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque ſtrepitum iſtum inanemque 7
diſcurſum, & multum ineptos labores, vt primum fuerit occaſio, relinque, teque ſtudiis vel otio trade. Satius eſt enim, ut Attilius noſter 8
eruditiſſime ſimul & facetiſſime dixit, otioſum eſſe, quam nihil agere. Vale.

5. *ſiniſtris ſermonibus*] Incluſa haec gloſſema videntur, etiam abſunt a codice, quem Barthius Aduerſ. XII. 9. laudavit. *Siniſtri ſermones* explicantur: *praui, perverſi ſermones.* Neutiquam vero deſumta eſt haec loquendi ratio ab auſpiciis (quippe vbi ſiniſtrum erat, laetum ſ. bonum:) ſed a furibus, quippe qui ſiniſtra ad furta vti ſolent. Hinc Ouidio: *nata ad furta ſiniſtra. Herz.*

carpit] ſc. famam.

6. *inuenitis -- dictatis*] i. e. veſtrum ſilentium, veſtra quies multas inuentiones ſuppeditat: Vti ſupra ep. 6 *ſolitudo magnum cogitationis incitamentum eſt.*

7. *diſcurſum*] dum ſcilicet iam huic officio, iam alii intereſſe debes.

ſtudiis vel otio trade] Barthianus liber: *ſtudiis velut otio redde.* Nihilo muto.

8. *Attilius noſter*] Attilius forte Creſcens, qui & amicus Plinii coniunctiſſimus, & facetiis quoque iucundus fuit. Vide infra lib. VI epiſt. 8.

otioſum eſſe, quam nihil agere] Satius eſt, litteris in receſſu operam dare, quam inania in vrbe agere. Confer Scipionis apophthegma apud Cicer. Offic. III. c. 1.

X.

C. PLINIVS ATRIO CLEMENTI SVO S.

Euphratem philosophum laudat, quem vt audiat Atrius hortatur, doletque non crebrius se per occupationes illum audire posse.

SI quando vrbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit vnum, Euphrates
2 philosophus. Hunc ego in Syria, quum

Epist. X. *Atrio Clementi*] Prius nomen variat in libris, Attius, Arrius, Atrius. Fuit & illo tempore *Arretinus Clemens* apud Tacitum Hist. IV c. 68. Catanaeus ad illum Clementem refert, cui Martialis epigramma XCIII libri X inscripsit.

1. *liberalibus studiis*] ad haec referebantur: grammatica, geometria, musica, astronomia. Confer Senecam ep. 88. Videtur vero Plinius vocabulum *liberalis* latius sumere, ita vt *liberalia studia* hoc in loco sint omnis generis studia, quae homine libero nullique in negotiis publicis officio adstricto digna sunt. *Herz.*

Euphrates philosophus] Stoicus, Eusebio in Chronicis, qui mortem eius memorat, quam voluntariam senex admisit, hausto veneno, idque indulgente Hadriano imperatore. *Xiphilin. in Hadr.* De cetero, non obscura adsunt vestigia, ex quibus coniicio, hunc Euphratem esse eundem cum illo Euphrate Apollonii hoste, cuius apud Philostratum fit mentio, in vit. Apoll. vt & epistolis, praecipue 50. *Herz.*

2. *in Syria*] vt tribunus militum. conf. lib. III ep. 11 n. 5. Sine dubio vero respicit Plinius ad bellum Iudaicum, quod administrabat Vespasianus, teste Tacito Hist. I c. 10 n. 5. Syria vero & Iudaea dicitur. Pomp. Mela I c. 11. Vespasiano vero in Aegyptum venienti adhaerebat Euphrates, teste Philostrato lib. I c. 27. *Id.*

ado-

adolescentulus militarem, penitus & domi in-
spexi, amarique ab eo laboraui, etsi non erat la-
borandum. Est enim obuius & expositus, ple-
nusque humanitate quam praecipit. Atque 3
vtinam sic ipse, quam spem tunc ille de me con-
cepit, impleuerim, vt ille multum virtutibus
suis addidit! at ego nunc illas miror, quia ma-
gis intelligo: quamquam ne nunc quidem
satis intelligo. Vt enim de pictore, sculptore, 4
fictore, nisi artifex iudicare, ita, nisi sapiens,
non potest perspicere sapientem. Quantum 5
mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate
sic eminent & elucent, vt mediocriter quoque
doctos aduertant & adficiant. Disputat sub-
tiliter, grauiter, ornate: frequenter etiam
Platonicam illam sublimitatem & latitudinem

---

domi] i. e. inter priuatos parietes, vbi simulatio, quam foras prodeuntes assumere solent, cessat. *Herz.*

obuius & expositus] facilis adfatu, & humanus. *Cellar.* Hinc aulae etiam studiosius se insinuabat, teste Philostrat. lib. V c. 31. *Herz.*

3. *virtutibus suis*] praelucendo sc. vt imitarer. Plane alia de ipso ceu hoste vere philosophantium habes apud Apollonium epist. 1---8. Machinationes ipsius contra Apollonium vid. ap. Philostrat. Vit. Ap. lib. VI c. 7, 13. lib. VIII c. 3.

at ego nunc eas miror] Ita Catanaeus, & Aldus in posteriore (1518) & Veenhusius cum Thomasio: alii, & Aldus in prima: *aut ego nunc &c.*

5. *aduertant & adficiant*] ad se conuertant & in sui admirationem.

Platonicam sublimitatem & latitudinem] Illa ingenii acumen; hac eloquentiae copia significatur, quae tanta in Platone fuit, vt a πλατὺς *latus*, διὰ τὴν πλατύτητα τῆς ἑρμηνείας, *propter latitudinem & vbertatem* effingit.

effingit. Sermo est copiosus & varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat &
6 impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, ingens & cana barba. Quae licet fortuita & inania putentur, illi ta-
7 men plurimum venerationis adquirunt. Nullus horror in cultu, nulla tristitia, multum seueritatis: reuerearis occursum, non reformides. Vitae sanctitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus & pendens: & persuadere tibi, etiam
8 quum persuaserit, cupias. Iam vero liberi

orationis nomen habuisse quibusdam visus fuerit, vt Laertius in Vita tradidit. Huc ergo noster verbo *latitudinis* videtur respexisse.

Sermo est copiosus] pro more sophistarum, quibus ipsum adnumerat Apollon. ep. 2.

ingens barba] Hinc Apollonius ep. 3. *barbam candidam tamque maximam huic Euphratae fuisse, praeterea nihil.*

7. *Nullus horror in cultu*] Ita etiam MSS. libri, Grutero & Barthio testantibus. *Horror in cultu*, sordidus habitus est & victus, quem philosophi de industria adfectabant, vt solam virtutem aestimare viderentur. Quidam legunt *vultu*, quod displicet Barthio, quia vultus horror mox voce *occursus* significatur.

nulla tristitia, multum seueritatis] Seueritas ipsius magna est, ita tamen, vt ne metrum transcendat, qui excessus vocatur tristitia.

Vitae sanctitas] quae tamen in citatis Philostrati locis alia sistitur.

etiam quum persuaserit] Casaubonus mauult, *quum non persuaserit*; quod Gruterus improbat, quia non solum contra antiquos libros sit, verum etiam gratia pereat, si quid interposueris. Tam dulcis est ipsius sermo, vt finitum denuo incipi cupias.

tres,

tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socer Pompeius Iulianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipse provinciae princeps inter altissimas conditiones generum, non honoribus principem, sed sapientia, elegit. Quamquam quid ego plura 9
de viro, quo mihi frui non licet? An vt magis angar, quod non licet? Nam distringor officio vt maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas: scribo plurimas, sed illitteratissimas litteras.

8. *cetera*] i.e. in. Singularem huius adiectiui in vsu esse, probat thesaurus latinitatis.

prouinciae princeps] Syriae puto, cuius supra mentio facta est. Inde autem a Pompeii victoria, Romana in hac gente nomina obtinuerunt.

inter altissimas conditiones generum] Vulgo *hunc inter* &c. Sed illud *hunc* Aldina neutra, neque codex Palatinus admittit. *Altissimae conditiones* autem sunt pingues & opulentae, hominum tum auctoritate, tum opibus & potentia pollentium.

9. *An*] scil. plura dicere debeo, vt magis dolore afficiar, quia non licet frui.

officio maximo, molestissimo] praefectura aerarii, vti ex sequentibus apparet. Adde lib. V ep. 15 n. 5. item lib. X ep. 20.

tribunali] fiscales enim causae apud eos agebantur. Quod ex Vlpiano probat Brissonius selectar. antiq. ex iur. ciu. lib. III c. 19.

tabulas] in quas referebantur, quae ad pecuniam publicam spectabant. Vid. Tacit. Annal. XIII c. 28.

illitteratissimas litteras] inelegantes, indoctas, quibus satis erat, officii rationes expressisse. Imitatus est Sidonius lib. IV epist. 3 extr. qui & eiusdem libri epistola 17 ineunte *litteratas litteras* dixit eruditas atque excultas.

10 Soleo nonnunquam (nam id ipſum quando contingit!) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me conſolatur; adfirmat etiam eſſe hanc philoſophiae, & quidem pulcerrimam partem, agere negotium publicum, cognoſcere, iudicare, promere & exercere iuſtitiam; quaeque ipſi doceant, in uſu habere.

11 Mihi tamen hoc vnum non perſuadet, ſatius eſſe iſta facere, quam cum illo dies totos audiendo diſcendoque conſumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in vrbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expo-

12 liendum limandumque permittas. Neque enim ego (vt multi) inuideo aliis bonum, quo ipſe careo; ſed contra ſenſum quendam voluptatemque percipio, ſi ea, quae mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

10. *id ipſum quando contingit!*] quam raro contingit, querentis potius, quam interrogantis ſenſu. Ita Aldina vtraque editione, & prioribus Baſileenſibus ſcriptum eſt: ceteris *quandoque,* quod vulgo interpretantur *interdum, nonnunquam, raro;* ſed dubium, an ſuffragante antiquitate, cui aliud ſignificat, vt Gronouius ad Liuium lib. XXIV & XXX, Sanctius Minerua lib. III, 14 & ibi Perizonius, amicus noſter, oſtenderunt: quibus, ſi vis, adiungere potes, quae Curis Poſterioribus de hoc verbo in appendice commentati ſumus. Qui ſecus ſentit, poteſt forſan ad Senecam l. I. Quaeſt. Nat. c. 1 extr. prouocare, ſi ſalua ibi ſcriptura eſt: nobis tutius antiquas editiones ſequi, quam vulgarem vocis *Quandoque* interpretationem; quae propter *nonnunquam*, quod praeceſſit, videtur etiam ταυτόλογον aliquid continere.

quaeque ipſi doceant, in vſu habere] quae doceant philoſophi de officiis, re & vſu exercere; ſeu doctrinam & praecepta ad res ac vitam conferre.

XI.

XI.

C. PLINIVS FABIO IVSTO SVO S.

De infrequentia epistolarum expostulat.

OLim nullus mihi epistolas mittis. Nihil est, inquis, quod scribam. At hoc ipsum scribe, nihil esse quod scribas: vel solum illud, vnde incipere priores solebant, SI VALES, BENE EST; EGO VALEO. Hoc mihi sufficit; est enim maximum. Ludere me putas? Serio peto. Fac sciam quid agas: quod 2
sine sollicitudine summa nescire non possum. Vale.

1. *priores*] maiores, antiqui, vt Cicero & paullo minores. Verbo *priores* sic etiam Tacitus vtitur Ann. lib. III c. 55 n. [illegible], & Agr. lib. I c. 2.

Si vales] Seneca epist. 15 ineunte: *Mos antiquis fuit, vsque ad meam seruatus aetatem, primis epistolae verbis adiicere: Si vales, bene est.* Adde Symmach. lib. III epist. 40.

XII.

C. PLINIVS CALESTRIO TIRONI SVO S.

Deflet Corellii voluntariam mortem, qua rectorem vitae suae & optimum amicum amiserit.

IActuram grauissimam feci, si iactura dicenda est tanti viri amissio. Decessit Corellius

1. *tanti viri amissio*] mors. Vide ad lib. II epist. 7 n. 3. *Cellar.* De cetero ratio, cur non velit iacturam vocare, potest esse illa, quae habetur lib. II epist. 1 n. 10. *Herz.*

Rufus, & quidem ſponte: quod dolorem meum exulcerat: Eſt enim luctuoſiſſimum genus mortis, quae non ex natura, nec fatalis videtur.
2 Nam vtcunque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa neceſſitate ſolatium eſt; in iis vero, quos accerſita mors aufert, hic inſanabilis dolor eſt, quod creduntur potuiſſe diu viuere.
3 Corellium quidem ſumma ratio, quae ſapientibus pro neceſſitate eſt, ad hoc conſilium compulit: quanquam plurimas viuendi cauſſas habentem, optimam conſcientiam, optimam famam, maximam auctoritatem; praeterea filiam, vxorem, nepotem, ſorores, interque tot
4 pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, vt haec tanta pretia viuendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & triceſimo anno (vt ipſum praedicantem audiebam) pedum dolore correptus eſt. Patrius hic illi; nam plerumque morbi quoque per ſucceſſiones quaſdam, vt alia, traduntur.
5 tur. Hunc abſtinentia, ſanctitate, quoad

nec fatalis] Fatalis mors, quae ex natura & temperamento eſt. Vide, quae ad Eutropium lib. I cap. 10 n. 3 notauimus: & adde Tacit. Annal. lib. II c. 71 n. 2.

3. *ſumma ratio*] ex Stoicorum opinione. Vere enim non ſumma, ſed inſana ratio eſt, vitam ſibi propter dolores auferre.

inter tot pignora] filiam, vxorem, nepotem, ſorores, quos iam memorauerat. Non enim ſoli liberi *pignora*, ſed alii etiam cognati & omnes cari. Ita ſaepe apud Tacitum. Vide XV c. 57 n. 2, & XVI c. 26 n. 4.

5. *ſanctitate*] caſtitate. *Barth.* Sic Tacit. An. XIV c. 60 de ancillis Octauiae, quod *perſtiterint ſanctitatem ſuae dominae tueri.* *Hertz.*

viridis

viridis aetas, vicit & fregit: nouissime cum
senectute ingrauescentem, viribus animi susti-
nebat. Quum quidem incredibiles cruciatus 6
& indignissima tormenta pateretur, (iam enim
dolor non pedibus solis, vt prius, insidebat, sed
omnia membra peruagabatur,) veni ad eum
Domitiani temporibus, in suburbano iacen-
tem. Serui e cubiculo recesserunt. Habebat 7
enim hoc moris, quoties intrasset fidelior ami-
cus: quin etiam vxor (quamquam omnis se-
creti capacissima) digrediebatur. Circumtu- 8
lit oculos, &, Cur, inquit, me putas hos tantos
dolores tamdiu sustinere? vt, scilicet, isti la-
troni vel vno die supersim. Dedisses huic ani-
mo par corpus, fecisset quod optabat. Adfuit

6. *in suburbano iacentem*] in praedio vrbi vicino decumbentem.

8. *vt isti latroni supersim*] Domitiano. In votis enim habebat tam diu viuere, donec tyranni interitum videret.

Dedisses huic animo par corpus] Si dedisses &c. quo cum Catanaeus illud Martialis confert III, 38.

Audieris, dices esse Maronis opus.

hoc est, si audieris.

fecisset quod optabat] Barthius: *occidisset Domitianum.* Mollius Catanaeus: *superuixisset Domitiano.* Ceterum verba, *Dedisses* &c. Boxhornius & Veenhusius Corellio tribuunt, vt sermonem continuatum: Thomasius Plinio, iudicium de Corellii virtute ferenti. Quod si hoc est, Barthi de caede sententia non vana est: sin illud, *fecisset* cum euentu collatum non vltra vitae prolongationem extendi potest.

tamen

tamen deus voto, cuius ille compos, vt iam securus liberque moriturus, multa illa vitae,
9 sed minora, retinacula abrupit. Increuerat valetudo, quam temperantia mitigare tentauit; perseuerantem constantia fugit. Iam dies alter, tertius, quartus. Abstinebat cibo. Misit ad me vxor eius Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiae precibus flecti; solum superesse me, a quo
10 reuocari posset ad vitam. Cucurri: perueneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Iulius Atticus nuntiat, nihil iam ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sane medico admouenti cibum, κέκρικα, quae vox quantum

securus liberque] sub Traiano principe, libertate per Neruam restituta. Diocletiano enim superuixisse, ex n. 11 huius epistolae, & ex lib. IX epist 13 n. 6 manifestum est.

multa illa vitae retinacula] cognationem, amicos, conscientiam, quae retinere eum in vita potuissent: sed *minora* erant & imbecilliora, quam vt contra moriendi consilium valerent.

9. *perseuerantem constantia fugit*] non potuit vlterius pati, quamuis contra niteretur. *Catan.*

abstinebat cibo] cuius generis voluntariam mortem etiam Pomponius Atticus apud Corn. Nepotem subiit.

10. κέκρικα] hoc est, *decreui*, vt de Didone poeta Aeneid. IV v. 475. *Decreuitque mori.*
Catanaeus κέκμηκα legit, quod est, *defessus sum*, viuendo nempe; seu, taedet vitae. Sed praestat alterum, quod Aldus habet, & H. Stephanus, quem ad hunc locum legisse non poenitebit.

admira-

admirationis in animo meo, tantum desiderii
reliquit. Cogito, quo amico, quo viro caream. 11
Implevit quidem annum septimum & sexagesimum,
quae aetas etiam robustissimis satis longa
est: scio. evasit perpetuam valetudinem:
scio. decessit superstitibus suis, florente republica,
quae illi omnibus suis carior erat: &
hoc scio. Ego tamen, tanquam & iuuenis, & 12
fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me
imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim,
amisi vitae meae testem, rectorem, magistrum.
In summa, dicam quod recenti dolore contubernali
meo Caluisio dixi; Vereor ne negligentius
viuam. Proinde adhibe solatia mihi: 13
non haec, SENEX ERAT, INFIRMVS ERAT
(haec enim noui); sed noua aliqua, sed magna,
quae audierim nunquam, legerim nunquam.
Nam quae audiui, quae legi, sponte succurrunt,
sed tanto dolore superantur. Vale.

quantum admirationis] quae oriebatur, quod licet Corellius maximas viuendi rationes haberet, retinacula tamen haec abrumpebat. *Herz.*

11. *longa est: scio.*] De *scio* huius ordinis & structurae, vide lib. IX epist. 21 n. 2.

florente republica] sub imperio Traiani.

12. *vitae meae testem, rectorem, magistrum*] Lege lib. IV epist. 17 n. 6, vbi haec explicantur.

ne negligentius viuam] erepto, qui dux & moderator meorum consiliorum erat. Aut: ne propter luctum & moerorem curas consuetas & labores negligam.

XIII.

XIII.

C. PLINIVS SOSIO SENECIONI SVO S.

Et ingeniorum sui temporibus prouentum laudat, & auditorum negligentiam vituperat.

MAgnum prouentum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Iuuat me quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum & ostentant: tametsi ad audiendum
2 pigre coitur. Plerique in stationibus sedent,

1. *prouentum poetarum*] Elegans translatio, sic annum ingenia proferre, vt terra fruges. Ita Nepos Attico c. 12 n. 4. *elegantissimum poetam nostram tulisse aetatem.* Virgilius Aen. I v. 605

quae te tam laeta tulerunt Secula?

Et Seneca epist. 90 *Lycurgum si eadem aetas tulisset.* In quibus *ferre* est instar agri proferre fructum.

recitaret aliquis] In vsu habebant poetae aliique eruditi, vt, si quem librum composuerant, antequam edebatur, vel amicis conuocatis, vel publice promiscuis auditoribus praelegerent, eorumque censura saltem, ex signis vultuque obseruata, vterentur. Id *recitare* appellabant. Vide supra lib. I epist. 5 n. 4, & lib. VIII epist. 12 n. 1, & alibi.

proferunt se ingenia] in notitiam se adducunt, nituntur celebriora fieri. Sic lib. IX noster epist. 13 n. 2 *pulcra materia se proferendi.* Et Tacitus XVI c. 29 *quia protulerit ingenium.*

2. *in stationibus sedent*] Locus publicus *stationes*, quo ciues post negotia conuenirent confabulandi caussa. Noster lib. II ep. 9 n. 5 *ambio domos, stationesque circumeo.* Iuuenalis Satyr. XI v. 4

Conuentus, thermae, stationes, omne theatrum.

Fuerunt autem pleraeque circa forum, & vnae in primis celebres *Stationes municipiorum*, de quibus Plinius auunculus H. N. lib. XVI s. 44.

tem-

tempusque audiendi fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari iubent, an iam recitator intrauerit, an dixerit praefationem, an ex magna parte euoluerit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt: nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter &
libere. At hercule memoria parentum Clau- 3
dium Caesarem ferunt, quum in palatio spatiaretur, audissetque clamorem, caussam requisisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse.
Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, 4
& identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit,
perdidisse. Sed tanto magis laudandi proban- 5
dique sunt, quos a scribendi recitandique studio haec auditorum vel desidia vel superbia
non retardat. Equidem prope nemini defui. 6
erant sane plerique amici. Neque enim quisquam est fere qui studia, vt non simul & nos
amet. His ex caussis longius, quam destina- 7
veram, tempus in vrbe consumsi. Possum iam

subinde] frequenter, crebro, sed cum interuallo. Adde lib. II epist. 7 n. 6.

3. *Nonianum*] Non dubium, fuisse M. Seruilium Nonianum, qui consul fuit extremis fere Tiberii temporibus. De eo videatur Plinius maior XXVIII c. 2. extr. & auctor dialogi de caussi. corruptae eloq. c. 23.

4. *quia non perdiderit, perdidisse*] non perdiderit nugis & confabulationibus; putare se perdidisse audiendo, quae pro inutilibus haberet, licet vtilissima vere sint, atque etiam saluberrima.

6. *nemini defui*] omnes aut plurimos audiui.

repe-

repetere secessum, & scribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse sed creditor. Nam vt in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

7. *repetere secessum*] villam & secretum illud museum, de quo supra epist. *9* dixerat.
non auditor, sed creditor] i. e. ne videar, me ipsorum recitationibus interfuisse, vt hoc officium mihi recitaturo reddant. *Herz.*

XIV.

C. PLINIVS IVNIO MAVRICO SVO S.

Maurico suadet, vt fratris filiam despondeat Aciliano, quem diligentissime commendat.

PEtis, vt fratris tui filiae prospiciam maritum: quod merito mihi potissimum iniungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque: quibus ille adolescentiam meam exhortationibus fouerit, quibus etiam laudibus, vt laudandus videret, effecerit.
2 Nihil est quod a te mandari mihi aut maius aut gratius, nihil quod honestius a me suscipi possit, quam vt eligam iuuenem, ex quo nasci ne-
3 potes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quaerendus fuisset, nisi paratus & quasi

Epist. XIV. *Maurico suo*] de quo & fratre eius Aruleno Rustico plura hoc libro epist. 5 n. 10 & 16 exposita videre potes.
1. *summum illum virum*] Arulenum Rusticum, a Domitiano interfectum.

proui-

provisus esset Minutius Acilianus: qui me vt
iuuenis iuuenem (est enim minor pauculis an-
nis) familiarissime diligit, reueretur vt senem.
Nam ita a me formari & institui cupit, vt ego
a vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa 4
nostra Italia, quae multum adhuc verecundiae,
frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquae
retinet ac seruat. Pater Minutius Macrinus, 5
equestris ordinis princeps, quia nihil altius
voluit: adlectus a diuo Vespasiano inter prae-
torios, honestam quietem huic nostrae, am-
bitioni dicam an dignitati? constantissime

---

3. *Minutius Acilianus*] Palat. cod. *Minutius Aemilianus Acilianus:* vnde Grutero videtur posterius cognomen adoptionis esse. Catanaeo est idem, qui lib. VII epist. 22 laudatur, *Cornelius Minutianus,* quod certo adfirmare non ausim.

formari & instituí] Idem vtrumque valet, nempe, quod vulgo *informari* dicimus. Coniunxit & Seneca principio epistolae 112: *Cupio mehercule amicum tuum formari, vt desideras, & institui.*

vt ego a vobis] Maurico & Aruleno fratribus, qui aetate Plinium praecesserunt.

4. *Brixia, ex illa nostra Italia*] Transpadana, quae etiam Plinii patriam, Comum, continebat.

rusticitatis antiquae] simplicitatis & integritatis. Cicero pro Rosc. Am. c. 27. extr. *Vita rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniae, diligentiae, iustitiae magistra est.*

5. *adlectus inter praetorios*] Exhaustos superiori tyrannide ordines Vespasianus suppleuit, qua lege etiam Macrino, vt praetoriis ornamentis vteretur, concessum fuit.

ambitioni dicam an dignitati?] Honores, quales Plinius in vrbe gerebat, pleni molestiarum erant, & plerumque ambitione inquieti.

praetu-

6 praetulit. Habet auiam maternam Serranam
Proculam, e municipio Patauino. Nosti loci
mores. Serrana tamen Patauinis quoque seue-
ritatis exemplum est. Contigit & auunculus
ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide prope
singulari. In summa, nihil erit in domo tota,
quod non tibi, tanquam in tua, placeat.
7 Aciliano vero ipsi plurimum vigoris & indu-
striae, quanquam in maxima verecundia.
Quaesturam, tribunatum, praeturam honestis-
sime percucurrit, ac iam pro se tibi necessitatem
8 ambiendi remisit. Est illi facies liberalis,
multo sanguine, multo rubore suffusa: est in-
genua totius corporis pulcritudo, & quidam
senatorius decor. Quae ego nequaquam ar-
bitror negligenda. debet enim hoc castitati
9 puellarum quasi praemium dari. Nescio, an
adiiciam, esse patri eius amplas facultates,

---

6. *e municipio Patauino*] Ipsum Patauium, oppidum Venetiae, hac periphrasi significatur.

P. Acilius] Acilius Glabrio, vir consularis, a Domitiano, vt Suetonius cap. 10 auctor est, interemtus fuerat: cuius forte filius aut agnatus est, quem heic noster vt praesentem & superstitem laudat.

7. *percucurrit*] Vid. lib. VI epist. 6 n. 2.

necessitatem ambiendi remisit] quia iam tum quaesturam, tribunatum, praeturam gessit, subleuat te labore ambiendi, quem alias pro genero fratris tui debebas suscipere.

8. *multo rubore suffusa*] Virtutis & ingenuitatis signum in facie. Eumenius panegyrico Constantii c. 19. *In ipso, Caesar, tuo vultu videbant omnium signa virtutum, in fronte grauitatis, in oculis lenitatis, in rubore verecundiae, in sermone iustitiae.*

Nam

Nam quum imaginor vos, quibus quaerimus generum, ſilendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges ciuitates intueor, quae vel inprimis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur, ne id quidem praetereundum videtur. Et ſane de poſteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus. Tu fortaſſe 10
me putes induliſſe amori meo, ſupraque iſta, quam res patitur, ſuſtuliſſe: at ego fide mea ſpondeo, futurum, ut omnia longe ampliora, quam a me praedicantur, inuenias. Diligo quidem adoleſcentem ardentiſſime, ſicut meretur: ſed hoc ipſum amantis eſt, non onerare eum laudibus. Vale.

---

9. *vos, quibus generum*] Vos, id eſt, te & fratrem mortuum, cuius proprie gener futurus erat. In cuius tamen locum Mauricus, vt decet patruum, officio atque cura ſucceſſerat.

leges ciuitatis] Legem equeſtris cenſus, quae & theatralis dicebatur, olim ſancitam, a Domitiano renovatam (Sueton. 8.) intelligit, quam & Iuuenalis Satyr. III v. 155 notat, *Cuius res legi non ſufficit.* Erat autem cenſus ille quadragies ſeſtertium, infra quem cuius opes erant, ad equeſtres honores adſpirare non poterat, adde huius libri ep. 19.

de poſteris cogitanti] In cauſſa matrimoniali, vbi ad poſteros reſpicitur, eſt quoque ratio cenſus non negligenda, quo liberi aliquando parentum dignitatem tueri poſſint.

10. *Diligo quidem adoleſcentem*] Qui tot honoribus functus erat, *adoleſcentem* appellat, more Romanorum, quibus adoleſcentes erant vſque ad annum XXXVI & vltra aliquando. Vide Manut. ad Cic. lib. II famil. epiſt. 1 extr.

XV.

C. PLINIVS SEPTICIO CLARO SVO S.

Septicium, qui ad coenam vocatus non venerat, in ius damni dati iocabundus vocat.

HEus tu, promittis ad coenam, nec venis. dicitur ius, ad assem impendium reddes,
2 nec id modicum. Paratae erant lactucae singulae, cochleae ternae, ova bina, alica cum mulso & nive. (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quae perit in ferculo) oliuae Baeticae, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comoedum, vel

2. *lactucae singulae, cochleae ternae*] His & quae sequuntur, coena veterum describitur, vt intelligas, quae singula singulis hospitibus, quae terna aut bina fuissent apposita. Frugalem autem hanc coenam fuisse, ex Martialis epigrammate 53 libri XIII apparet: *Dum pinguis mihi turtur erit, lactuca valebit, Et cochleas tibi habe: perdere nolo famem.*

cum mulso & niue] Mulsum bibebant veteres, (vid. Plin. mai. VII c. 27) & quo gratior potio esset, niue frigidiorem reddebant, quam Seneca Nat. Quaest. IV extr. *niuatam potionem* vocat.

oliuae Baeticae] Olivae prouentus in Baetica Hispaniae, Columella auctore lib. V cap. 8. Quod & ex Martialis versu lib. XII epigr. 99 liquet:

Baetis oliuifera crinem redimite corona.

Sic fluuium, qui interluit prouinciam, & nomen dat, adloquitur. Frustra ergo scripturam aliqui sollicitant.

comoedum, vel lectorem, vel lyristen] Symphoniam epulis adhibitam fuisse, res notissima est, & visu lecto-

lectorem, vel lyriſten, vel, quae mea liberalitas, omnes. At tu apud neſcio quem, oſtrea, 3
vuluas, echinos, Gaditana maluiſti. Dabis pœnas, non dico quas. Dure feciſti: inuidiſti, neſcio an tibi, certe mihi, ſed tamen & tibi. Quantum nos luſiſſemus, riſiſſemus, ſtuduiſſemus! Potes apparatius coenare apud 4
multos: nusquam hilarius, ſimplicius, incautius. In ſumma, experire. Et niſi poſtea te aliis potius excuſaveris, mihi ſemper excuſa. Vale.

---

hodieque approbata: *lector* autem ſiue *anagnoſtes* librum vel poëticum vel hiſtoricum praelegebat coenantibus, cuius conſuetudinis exemplum lib. III epiſt. 5 adfertur de Plinii maioris coena: ab hoc diverſus *comoedus* erat, qui geſtu ſimul exprimeret, quae conuiuis recitabat.

3. *oſtrea, vuluas*] Vulua ſuilla veterum menſarum deliciae, adeo vt cenſoria lege, ſumtus minuendi cauſſa, interdici oportuerit. Vide Horat. I epiſt. 25 v. 41, ac ibi Torrentium & Plinium, noſtri auunculum, lib. VIII c. 51.

Gaditana] delicias ex Gadibus, Hiſpaniae inſula. Aldus legit *echinos Gaditanos*. Qui ſeparant, cum Catanaeo plerique de cantu & geſticulatione intelligunt; quibus Gaditanae puellae praeminebant. Vide Martial. lib. V. ep. 79 v. 26, & Iuuenal. Sat. XI v. 162.

4. *mihi ſemper excuſa*] Hoc eſt: Permittam, vt mihi, vocanti te, ſemper excuſes, nec vnquam ad me venias; ſi, vbi ſemel veneris, non iucundas atque gratas meas coenas expertus fueris.

XVI.

C. PLINIVS EVRICIO SVO S.

Saturnini stilum elegantissimum laudat, eiusque libros, vt legantur, commendat.

AMabam Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset: nunc vero to-
2 tum me tenet, habet, possidetque. Audivi caussas agentem acriter & ardenter, nec minus polite & ornate: siue meditata siue subita proferret. Adsunt aptae crebraeque sententiae, grauis & decora constructio, sonantia verba & antiqua. Omnia haec mire placent, cum impetu quodam & flumine praeuehuntur: placent
3 si retractentur. Senties quod ego, quum ora-

1. *hunc dico nostrum*] Singularis vis in pronomine, quo vel amicitia significatur; vel, quod magis placet, communis patria, regio Transpadana, nisi simul discrimen ab aliis huius nominis exprimitur.

tenet, habet, possidet] Iuris veteris formula, in stipulatione Aquiliana obseruata. Vide leg. XVIII Digest. de Acceptilatione.

2. *constructio*] ordo & compositio verborum.

sonantia verba & antiqua] Antiquitas puritatem indicat: sonus illum selectum verborum, quem artificium *iuncturae*, vt rhetores vocant, commendat.

flumine] ita Palat. cod. & Aldina editio, ac Sichardi Basileensis, quod cum sequente verbo magis congruit, etiam Grutero iudice, quam *fulmine*, quod alii legunt.

retractentur] domi priuata cogitatione repetantur. *Herz.*

tiones

ctiones ejus in manus sumseris; quas facile cuili-
bet veterum, quorum est aemulus, comparabis.
Idem tamen in historia [tibi] magis satisfaciet 4
vel breuitate, vel luce, vel suauitate, vel splen-
dore etiam & sublimitate narrandi. Nam in
concionibus eadem, quae in orationibus, vis
est: pressior tamen, & circumscriptior, & ad-
ductior. Praeterea facit versus quales Catul- 5
lus [meus] aut Caluus. quantum illis lepo-
ris, dulcedinis, amaritudinis, amoris. Inserit
sane, sed data opera mollius leniusque, du-
riusculos quosdam: & hoc, quasi Catullus
[meus] aut Caluus. Legit mihi nuper episto- 6
las, quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Te-
rentium metro solutum legi credidi; quae siue

---

cuilibet --- comparabis] hanc cum dativo constructionem habes & in Panegyr. c. 44 n. 4, it. ep. 22 n. 6. huius libri. *Herz.*

4. *tibi magis satisfaciet*] Inclusum *tibi* neutra Aldinarum agnoscit, neque veteres Basileenses.

in concionibus] in oratiunculis historiae insertis, vt sunt sane multae apud Sallustium, Liuium, Curtium, Tacitum, & alios.

in orationibus] iustis & longis, vt forenses sunt, & quibus in senatu, aut cum populo agitur.

5. *Catullus meus aut Caluus*] Inclusum *meus* abest ab Aldinis & Basileensibus. Si genuinum est, ad patriam referatur, quia Catullus Veronensis aeque Transpadanus, ac Plinius noster, erat. Alter est *C. Licinius Caluus*, orator & poeta, de quo supra ad huius libri epist. 2 n. 2 plura diximus. Adde lib. IV epist. 27.

amaritudinis] Aculeos, quibus pungit poeta, interpretatur Gronouius.

mollius leniusque] Veteres editiones, quas saepe

vxoris ſunt, vt affirmat, ſiue ipſius, vt negat, pari gloria dignus eſt, qui aut illa componat, aut vxorem, quam virginem accepit, tam do-
7 ctam politamque reddiderit. Eſt ergo mecum per diem totum: eundem antequam ſcribam, eundem quum ſcripſi, eundem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod
8 te quoque vt facias, & hortor & moneo. Neque enim debet operibus eius obeſſe, quod viuit. An ſi inter eos, quos nunquam vidimus, floruiſſet, non ſolum libros eius, verum etiam imagines conquireremus; eiusdem nunc honor praeſentis & gratia, quaſi ſatietate, langue-
9 ſcet? At hoc prauum malignumque eſt, non admirari hominem admiratione digniſſimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

---

laudamus, *mollius leniusque;* Catanaeus cum ſequacibus, *molliuſculos leniuſculosque* vel *leuiuſculosque*. Non autem veroſimile eſt, tria noſtrum in *uſculos* finita verba, per ſe non gratiſſima, coniunxiſſe. Praeſtat ergo antiquos libros ſequi, vt tamen *lenius* pro *leuius* accipiamus.

7. *Eſt ergo mecum*] non Saturninus, ſed ſcripta eius Metonymia. *Mecum* in manibus meis, aut ante oculos.

remittor] Si liber fio a negotiis, paſſiuum hoc eodem ſignificatu vid. infra VII, 9, 9. *Herz.*

non tanquam eundem] quia ſemper aliquid noui in operibus eius inuenio.

8. *quod viuit*] quod recens & ſuperſtes eſt, quaſi ſola antiqua ſint admiranda.

XVII.

XVII.
C. PLINIVS CORN. TITIANO SVO S.

Capitonem commendat, quod mortuo amico statuam posuerit, & clarorum hominum imagines domi habeat.

EST adhuc curae hominibus fides & officium: sunt qui defunctorum quoque amicos agant, Titinius Capito ab imperatore nostro impetrauit, vt sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulcrum & magna laude 2
dignum, amicitia principis in hoc vti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitoni in vsu claros vi- 3
ros colere. Mirum est, qua religione, quo

Epist. XVII. *Titiano*] Variant mire in hoc nomine libri: *Titiani* vero notum iis temporibus, ad quem etiam epist. 32 libri IX data est.

1. *qui -- amicos agant*] ipso actu praestent, quod sine amici. Sic Tacit. Hist. I c. 30 imperatoris amicum agere. *Herz.*

Titinius Capito] vir clarus & seculi sui ornamentum, vt noster eum laudat lib. VIII epist. 12. Vide ibi plura.

ab imperatore nostro impetrauit] Ius ponendae statuae imperatores ad se vocauerant. Sic infra lib. II. epist. 7 n. 1. *Heri a senatu Vestricio Spurinna, principe auctore, triumphalis statua decreta est.* Suetonius Calig. cap. 34 *Vetuit posthac viuentium cuiquam vsquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore, poni.* Et lege I Cod. de statuis & imaginibus, negantur statuae iudicibus *extra imperiale beneficium.*

Lucii Syllani] Catanaeo videtur is *Silanus* esse, quem Nero Barium Apuliae relegauit, post immisso centurione interfecit. Vid. Tacit. XVI, 9.

ſtudio imagines Brutorum, Caſſiorum, Catonum, domi, vbi poteſt, habeat. Idem clariſſimi cuiusque vitam egregiis carminibus
4 exornat. Scias ipſum plurimis virtutibus abundare, qui alienas ſic amat. Redditus eſt L. Syllano debitus honor, cuius immortalitati Capito proſpexit pariter & ſuae. neque enim magis decorum & inſigne eſt, ſtatuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

3. *Brutorum, Caſſiorum, Catonum*] Nota & clariſſima nomina. L. Brutus, regum expulſor: M. & D. Bruti, C. Caeſaris interfectores: C. Caſſius itidem percuſſor Caeſaris: Caſſius Chaerea, Caligulae interemtor: & incluti Catones, Cenſorinus ac Vticenſis. Singuli defenſores libertatis, vt inde coniiciat Catanaeus, latenter Titinium libertatis amatorem a Plinio laudari.

XVIII.

C. PLINIVS SVETONIO TRANQVILLO SVO S.

Suetonio actionem ex ſomnii monitu diſuadenti de ſomniorum etiam contrario euentu reſpondet: ſaltem ſtropham aliquam pollicetur.

SCribis te perterritum ſomnio vereri, ne quid adverſi in actione patiaris: rogas vt dilationem petam, & pauculos dies. Certe proximum excuſem, difficile eſt: ſed experiar.

1. *in actione*] forenſi diſceptatione, pro Suetonio ſuſcipienda.

proximum] ſc. diem, quo minus ad actionem com-

— καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.
Refert tamen, eventura soleas, an contraria 2
somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susceperam caussam Iulii Pa- 3
storis, quum mihi quiescenti visa est socrus mea advoluta genibus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus, adolescentulus adhuc: eram in quadruplici iudicio, eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Caesaris amicos: quae singula excutere mentem mihi post

parere debeam. Si c supra ep. 7 *Excusare aduocationem.* *Herz.*

καὶ γάρ τ' ὄναρ] Homer. Iliad. A. v. 63. *somnium ex Ioue est.*

Refert] i. e. ad interpretationem somnii hoc confert, vt inquiras, euentura soleas, an contraria somniare. *Herz.*

2. *euentura*] vera, quibus euentus respondet.

3. *Iulii Pastoris*] Forte is est, ad quem Martialis scripsit epigr. 23. lib. IX.

adolescentulus adhuc] ea tamen aetate, vt socrum & vxorem haberet. Vide supra ad epist. 14 n. 10.

in quadruplici iudicio] Centumuirali, vt ex clausula epistolae apparet; de quo supra aliquid ad epist. 5 n. 4 diximus. Vocatur & alibi *quadruplex*, lib. IV epist. 24 n. 1, scilicet propter *quatuor consilia* & tribunalia, lib. VI epist. 23 n. 3 quorum locum Quintilianus lib. XII cap. 5 extr. nominat *Iuliam basilicam.* De Trachallo enim, vocalissimo aduocato, scribit: *Quum in basilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent; & auditum eum, & intellectum; & quod agentibus ceteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini.* Adde nostrum lib. V ep. 21 pr.

4 tam triste somnium poterant. Egi tamen, λο-
γισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης

Nam mihi patria (& si quid carius patria) fides
videbatur. Prospere cessit: atque adeo illa
actio mihi aures hominum, illa ianuam famae
5 patefecit. Proinde dispice, an tu quoque sub
hoc exemplo somnium istud in bonum vertas:
aut, si tutius putas, illud cautissimi cuiusque
praeceptum, QVOD DVBITAS, NE FECERIS; id
6 ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inue-
niam: agamque caussam tuam, vt ipsam agere,
quum tu voles, possis. Est enim sane alia ra-
tio tua, alia mea fuit. Nam iudicium cen-
tumuirale differri nullo modo; istud aegre qui-
dem, sed tamen potest. Vale.

---

4. λογισάμενος] cogitans, reputans, Graeco verbo, citra necessitatem vsus est, quia mox Graeco versu (Iliad. M. v. 243) vsurus erat, qui hunc sensum refert, *optimum augurium esse pro patria pugnare.*

mihi patria fides videbatur] Fides, quam dederam Iulio Pastori, tam cara & sancta mihi erat, quam vel patria potest esse; vel si quid patria carius.

Quod dubitas, ne feceris] Hoc philosophi dicunt, ex conscientia dubia nihil agendum esse.

6. *aliquam stropham*] dolosam excusationem, fallaciam. Atque ita Latine quoque Martialis vsus est lib. III epigr. 7 & lib. XI epigr. 8. Ab *vertendo* appellatur, quod Graece est στρέφειν.

causam Tuam] proptet absentiam in die, qui actioni destinatus est. *Herz.*

istud aegre] tuum iudicium, quod pro caussa tua inibis, quando, quod apud centumuiros ex ea agendum est, feliciter expediuero.

XIX.

XIX.

C. PLINIVS ROMANO FIRMO SVO S.

Firmo, municipi suo, trecenta sestertia offert ad censum equestrem explendum.

MVniceps tu meus, & condiscipulus, & ab ineunte aetate contubernalis: pater tuus & matri & auunculo meo, mihi etiam, quantum aetatis diuersitas passa est, familiaris: magnae & graues caussae, cur suscipere & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi cen- 2
tum millium censum satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates c c c millia nummum. Te memorem 3

1. *Municeps tu meus*] Ita recte Aldus & alii antiqui: quod perperam postea in *Municeps tuus* contractum fuit.

2 *centum millium censum*] centum sestertia, seu centies millia sestertium, siue vicies & quinquies millia denarium.

decurione] Decuriones, publici consilii causa conscripti municipiorum senatores, quorum census heic definitur. Conf. Brissonii select. ant. lib. IV c. 13.

ad implendas equestres facultates c c c] Equester census erant quadringenta sestertia. Plinius alter lib. XXXIII, 2 *Constitutum, ne cui ius id* [gestandi annuli] *esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri, auoque paterno sestertia c c c c census fuisset, & lege Iulia theatrali in XIV. ordinibus sedendi.* Et sine notulis numerorum plenis verbis Martialis lib. IV epigr. 67

huius muneris amicitiae nostrae diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, vt dignitate a me data quam modestissime
4 vtare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

Praetorem pauper centum sestertia Gaurus
Orabat cara notus amicitia:
Dicebatque, suis haec tantum deesse trecentis,
Vt posset domino plaudere iustus eques.

Haec nostrae monetae comparata, si denarius & drachma idem sunt, efficiunt quadringenta sestertia 12500 vallenses siue thaleros.

3. *modestissime utare*] tanquam alieno beneficio, sine elatiore animo. Aldus & alii interponunt, *vt a me data*, quod manifestum glossema est, vel ex prioribus verbis repetitum. Idcirco expunctum editione Sichardi & nupera Thomasiana: Geneuensi vncinis inclusum, vt solent, quae suspectae fidei sunt.

XX.
C. PLINIVS COR. TACITO SVO S.

Tacitum consulit, amplum & copiosum dicendi genus, an breuius & circumscriptius magis probet.

FRequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil aeque in
2 caussis agendis vt breuitas placet. Quam ego

1. *nihil aeque, vt*] Aduerbium *Aeque* non solum cum copulatiuis *Ac*, *Et*, *Atque*, aut cum comparante *Quam*, verum etiam cum *Vt* eleganter componitur. Cicero pro domo sua cap. 11 *Pompeius aeque,*

custo-

custodiendam esse confiteor, si caussa permittat. alioqui praeuaricatio est, transire dicenda; praeuaricatio etiam, cursim & breuiter attingere, quae sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis 3
quaedam & pondus accedit. Vtque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctorita- 4
tibus agit, ac mihi ex Graecis orationes Lysiae ostentat: ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimae sunt circumcisae & breves: ego Lysiae Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque praeterea, Gracchis, &

vt vnusquisque vestrum, pro salute mea laborauit. Tibullus lib. IV eleg. 12

Ne tibi sim, mea lux, aeque tam feruida cura,
Vt videor paucos ante fuisse dies.

Sic etiam *perinde, vt*, Cic. IX ep. 15 sect. 1.

4. *orationes Lysiae*] Syracusani, sed Athenis versati, de quo Fabius lib. X cap. 1: *His*, inquit, hoc est Demosthene, Æschine & Hyperide, *aetate Lysias maior, subtilis atque elegans, & quo nihil, si oratori satis sit docere, perfectius. Nihil enim est inane, nihil arcessitum; puro tamen fonti, quam magno flumini, propior.* Vera haec esse, Orationes, quae supersunt XXXIV, documento sunt.

Gracchorum Catonisque] Tiberii & Caii Gracchorum fratrum, tumultu, sed non vno tempore, occisorum, de quorum eloquentia Cicero I de Orat. cap. 9. *Cato* heic laudatus, Censorinus est, sua aetate eloquentissimus. Vid. Cic. de clar. Orat. c. 17.

Hyperidem] Ita optimi libri, & Aldus: quidam *Periclem.* Vterque summus orator: de altero Quintilianus lib. X cap. 1 *Dulcis inprimis & acutus Hyperides,*

Catoni, Pollionem, Caesarem, Caelium, in primis Marcum Tullium, oppono, cuius oratio optima fertur esse quae maxima. Et, hercule, vt aliae bonae res, ita bonus liber melior
5 est quisque quo maior. Vides vt statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decorae, nihil magis quam amplitudo commendet: idem orationibus euenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam &
6 pulcritudinem adiicit magnitudo. Haec ille multaque alia, quae a me in eandem sententiam solent dici, vt est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit vt contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora
7 dixisse quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multae multorum orationes, & Ciceronis pro Murena, pro Vareno: in quibus breuis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse; quum ederet, omisisse.

Cicero I de Orat. cap. 13 eundem cum Demosthene coniungit, eosque *perfectos in dicendo & perpolitos* praedicat.

Pollionem, Caesarem, Caelium] Quintilianus lib. XII cap. 10 *Hinc vim Caesaris, indolem Caelii, --- diligentiam Pollionis reperiemus.* Asinius Pollio, C. Iulius Caesar, & M. Caelius Rufus, cuius est octauus liber epistolarum inter Ciceronianas. De singulis etiam Dialog. de caussis corr. eloq. cap. 17 consulatur.

6. *incomprehensibilis*] Columella praefat. lib. X *incomprehensibilis arenae paruitas.*

7. *pro Vareno*] intercidit haec oratio.

Idem

Idem pro Cluentio ait, se totam caussam veteri 8
instituto solum perorasse, & pro Cornelio quatriduo egisse: ne dubitare possimus, quae per plures dies, vt necesse erat, latius dixerit, postea recisa ac purgata, in vnum librum, grandem quidem, vnum tamen, coarctasse. At aliud 9
est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo, posse fieri, vt sit actio bona, quae non sit bona oratio: non posse non bonam actionem esse, quae sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον. Ideo 10
in optima quaque mille figuras extemporales inuenimus: in his etiam, quas tantum editas

8. *pro Cornelio quatriduo egisse*] Fragmenta actionis pro C. Cornelio, maiestatis reo, apud Asconium Pedianum supersunt, qui & illud de *quatriduo* in fine argumenti adnotauit.

in vnum librum] Collectores fragmentorum Ciceronis I & II orationem pro Cornelio distinguunt, quod etiam Priscianus lib. X & XVIII fecit.

9. *vt sit actio*] obseruans scilicet omnia, quae contra aduersarium possunt proferri, licet non fiat more diducto oratorum. *Herz.*

non posse non bonam] Haec verba vsque *Est enim*, absunt a multis nouitiis editionibus: exprimuntur autem Aldina vtraque, & antiquis Basileensibus: & ipsa vis oppositionis, vt sit efficacior, videtur requirere.

ἀρχέτυπον] Latine scriptum *archetypum* exstat lib. V epist. 10. Primitiuum exemplar est, ad quod res conformatur. Paullo enim post: *Actio sit absolutissima, qua maxime orationis similitudinem expresserit.*

10. *mille figuras extemporales*] innumeros modos dicendi elegantiores, nec praemeditatos.

ſcimus, vt in Verrem, ARTIFICEM QVEMNAM? RECTE ADMONES. POLYCLETVM ESSE DICEBANT. Sequitur ergo, vt actio ſit abſolutiſſima, quae maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modo iuſtum & debitum tempus accipiat: quod ſi negetur, nulla orationis, ma-
11 xima iudicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meae leges, quae longiſſima tempora largiuntur, nec breuitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent: quam praeſtare, niſi in anguſtiſſimis cauſſis, non poteſt bre-
12 vitas. Adiiciam, quod me docuit vſus, magiſter egregius; frequenter egi, frequenter iudicaui, frequenter in conſilio fui. Aliud alios mouet; ac plerumque paruae res maxime trahunt. Varia ſunt hominum iudicia, variae voluntates: inde qui eandem cauſſam ſimul audierunt, ſaepe diuerſum, interdum idem, ſed
13 ex diverſis animi motibus ſentiunt. Praeterea ſuae quisquis inuentioni fauet, & quaſi fortiſſimum complectitur, quum ab alio dictum eſt, quod ipſe praeuidit. Omnibus ergo dandum

quas tantum editas ſcimus] non actas, ſed tantum publicatas. *Catan.*

vt in Verrem] orat. VI cap. 3.

11. *leges, quae longiſſima tempora*] XX dierum ſcilicet. Hi enim accuſatori ad accuſandum dabantur: totidem ad reſpondendum defenſori, quod Aſconius in Verrinam de Praet. Vrbana tradidit.

12. *vſus, magiſter*] Vide lib. VI epiſt. 29 n. 4.

maxime trahunt [Vulgo *maximas trahunt.* Aldus; *maxime trahuntur*, ſanus in priore; in altera prauatus. *Trahunt*, id eſt mouent, adficiunt iudicem.

eſt

est aliquid quod teneant, quod agnoscant. Di- 14
xit aliquando mihi Regulus, quum simul adesse-
mus, Tu omnia, quae sunt in caussa, putas ex-
sequenda: ego iugulum statim video, hunc pre-
mo. (Premit sane quod eligit, sed in eligen-
do frequenter errat.) Respondi, posse fieri, 15
vt genu esset, aut tibia, aut talus, vbi ille iu-
gulum putaret. At ego, inquam, qui iugu-
lum perspicere non possum, omnia pertento,
omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ. Vt- 16
que in agricultura non vineas tantum, verum
etiam arbusta, nec arbusta tantum, verum etiam
campos curo & exerceo: vtique in ipsis campis
non far aut siliginem solam, sed ordeum, fa-
bam, ceteraque legumina sero: sic in actione
plura quasi semina latius spargo, vt, quae pro-
uenerint, colligam. Neque enim minus im- 17
perspicua, incerta fallaciaque sunt iudicum in-
genia, quam tempestatum terrarumque. Nec
me praeterit, summum oratorem Periclem sic a
comico Eupolide laudari,

14. *quum simul adessemus*] vna caussam ageremus. Vide supra epist. 5 n. 5.

iugulum statim video, hunc premo] argumentum caussae praecipuum inuado, & maxime vrgeo.

15. πάντα λίθον κινῶ] *omnem lapidem moueo.* Adagium Graecum, cuius originem Erasmus in Chiliad. prodit. Idem refert, quod omnia experiri, nihil intentatum relinquere.

17. *Imperspicua*] ita vt necesse sit, omnia deducta oratione dilucide sistere, & collustrare. *Herz.*

a comico Eupolide] Eupolis, Ἔυπολις, poeta comicus, Aristophani aequalis, Eusebio auctore,

--- πρὸς δέ γ' αὖ τούτῳ τάχ' ἡ
Πειθὼ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

18 Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει breuitate, vel velocitate, vel vtraque (differunt enim) sine facultate summa contigisset. Nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum potest,
19 qui non pungit, sed infigit. Adde, quae aeque de eodem Pericle comicus alter,

Ἤστραπτ', ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

circa initia belli Peloponnesiaci, in quo miles obiit, Hellesponto submersus, vt Suidas refert. Eadem, quae Graece noster, ex eodem Tullius de Clar. Orator. cap. 9. recenset: *De Pericle scripsit Eupolis, cum delectatione aculeos etiam reliquisse in animis eorum, a quibus esset auditus.* Quae possunt instar interpretationis esse.

πρὸς] *ad haec Dea persuasionis insidebat labiis. Sic demulcebat, & vnicus rhetorum relinquebat aculeum in illis, qui audiebant. Herz.*

18. πειθὼ, ἐκήλει] Dea quasi persuasionis, Suada, Suadela. Cicero iterum de Clar. Orat. cap. 15. Πειθὼ *quam vocant Graeci, cuius effector est orator, hanc Suadam appellauit Ennius, --- quam deam in Pericli labris scripsit Eupolis sessitauisse.* Alterum sonat *demulcebat.*

infigit] hoc vero non ictu magis quam mora imprimitur: vid. n. 3. *Herz.*

19. *comicus alter*] Aristophanes in Acharnensibus, cuius versus, a nostro laudatus, hoc Latine sonat:

Fulgurabat, tonabat, commouebat Graeciam.

Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata, & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen 20
modus est: quis negat? sed non minus non seruat modum, qui infra rem, quam qui supra: qui adstrictius, quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, vt illud IMMODICE 21
ET REDVNDANTER, ita hoc IEIVNE ET INFIRME. Alius excessisse materiam, alius dicitur non implesse aeque vterque: sed ille imbecillitate, hic viribus peccat. quod certe etsi non limatioris, maioris tamen ingenii vitium est. Nec vero quum haec dico, illum Henricum ἀμετροεπῆ probo, sed hunc,

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν:

quod mox eidem paene verbis ipse Plinius interpretatus est.

21. *ille imbecillitate, hic viribus*] Contra consuetudinem *ille* ad propinquius, *hic* ad remotius refertur. Sic etiam *hic*, *illic*, lib. II epist. 14 n. 2 permutantur. Atque ita interdum boni scriptores. Livius XXX, 30 in Hannibalis oratione: *Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria: haec in tua; illa in deorum manu est.* Nec Cicero ab hac structura abhorruit, vt Sanctius in Minerua II, 9 ostendit, & ibi Cl. Perizonius. Adde Ouid. Trist. I eleg. 2 v. 24

maioris ingenii vitium est] Ita MSS. & Aldina aliaeque antiquiores editiones: recentes *indicium*, Catanaeum sequutae.

22. *illum Homericum ἀμετροεπῆ*] sine modo verba fundentem. Thersiten intelligit, qui ita vocatur Iliad. B. v. 212.

sed hunc] Vlyssem, cui poeta Iliad. Γ. v. 222 tribuit, quae noster laudat, *verba imbribus-niualibus similia hibernis.*

non

non quia non & ille mihi validissime placeat,
παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Si tamen detur
electio, illam orationem similem niuibus hi-
bernis, id est, crebram, assiduam & largam, po-
23 stremo diuinam & coelestem, volo. At est
gratior multis actio breuis. Est [quidem] sed
inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi
iudicium, respicere ridiculum est. Nam si
hos in consilio habeas, non solum satius est bre-
24 viter dicere, sed omnino non dicere. Haec
est adhuc sententia mea, quam mutabo, si
dissenseris tu, sed plane, cur dissentias, explices
rogo. Quamuis enim cedere auctoritati tuae
debeam, rectius tamen arbitror in tanta re,
25 ratione, quam auctoritate superari. Proin-
de, si non errare videor, id ipsum, quam vo-
les breui epistola, sed tamen scribe. (confir-
maueris enim iudicium meum) si errauero,
longissimam para. Num corrupi te, qui ti-
bi, si mihi accederes, breuis epistolae ne-
cessitatem, si dissentires, longissimae, impo-
sui? Vale.

---

ille mihi validissime placeat] Menelaus, de quo ita Homerus eodem libro v. 214 iudicat, *pauca quidem, sed valde argute* locutum esse.

23. *Est quidem*] inclusum *quidem* Aldus & veteres alii non agnoscunt.

25. *si errauero*] Ita veteres editiones: etiam, Gruttero teste, codex Palatinus.

XXI.

XXI.

C. PLINIVS PLINIO PATERNO SVO S.

Seruos consilio Paterni emtos, decentes esse scribit: vt frugi sint, optat.

VT animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) sed quia tantum, quantum ego, sapis: quanquam hoc quoque multum est. Omissis iocis, 2
credo decentes esse seruos, qui sunt emti mihi ex consilio tuo: superest, vt frugi sint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis, indicatur. Vale.

Epist. 21. *Paterno suo*] An forte avarus ille, in quem Martialis lib. XII epigr. 53 scripsit? saltem eiusdem familiae oportet fuisse.

2. *melius auribus*] ex fama, quales se alibi gesserint.

XXII.

C. PLINIVS CATILIO SEVERO SVO S.

Aristonis, quem laudat, diuturna valetudine in vrbe se detineri scribit, in Laurentinum studiorum caussa rediturus, quamplurimum is conualuerit.

DIu iam in vrbe haereo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter & miror & diligo.

Epist. XXII. *Catilio Seuero*] Hic Syriae praefectus fuit ineunte Hadriani imperio: extremo illo, praefectus vrbi. Vide Spartian. cap. 5 extr. & 24.

1. *Titi Aristonis*] T. Saluii Aristonis, celebris sub Traiano iurisconsulti, cuius in Digestis quoq; mentio

diligo. Nihil est enim illo grauius, sanctius, doctius: vt mihi non vnus homo, sed litterae ipsae omnesque bonae artes in vno homine
2 summum periculum adire videantur. Quam peritus ille & priuati iuris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil est, quod discere velis, quod ille docere non possit. mihi certe, quoties aliquid abditum quaero, ille thesaurus est.
3 Iam quanta sermonibus eius fides? quanta auctoritas? quam pressa & decora cunctatio? quid est quod non statim sciat? & tamen plerumque haesitat: dubitat, diuersitate rationum: quas acri magnoq; iudicio ab origine caussisque pri-
4 mis repetit, discernit, expendit. Ad haec quam parcus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipsum, cubiculum eius, ipsumque lectum, vt imaginem quandam priscae frugalita-
5 tis, adspicere. Ornat haec magnitudo animi, quae nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti, non ex populi
6 sermone mercedem, sed ex facto petit. In summa, non facile quis quenquam ex istis, qui sapientiae studium habitu corporis praeferunt

fit, vt Lege 34 Mandati, & Lege 6 de legatis praestandis.

3. *quam pressa*] modesta, demissa. Sic supra epist. 8 n. 5 *stilus pressius demissusque*.

4. *priscae frugalitatis*] quam Seneca epist. 86 commendat, & exemplo illustrat.

6. *praeferunt*] Ita veteres libri, eodem sensu, quo alii *prae se ferunt*, substituere. *Praeferunt*, id est, qui huic

huic viro compararit. Non quidem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectat: sed in toga negotiisque versatur: multos aduocatione, plures consilio iuuat. Nemini tamen isto- 7
rum castitate, pietate, iustitia, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, qua patientia hanc ipsam valetudinem toleret, vt dolori resistat, vt sitim differat, vt incredibilem febrium ardorem immotus opertusque transmittat. Nuper me paucosque me- 8
cum, quos maxime diligit, aduocauit: rogavitque, vt medicos consuleremus de summa valetudinis, vt si esset insuperabilis, sponte exiret e vita: sin tantum difficilis & longa, resisteret maneretque. Dandum enim precibus vxo- 9
ris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modo non essent

ostentant se habitu etiam philosophos. Hoc enim magis ad laudem Aristonis, quod omnes illos & habitu Philosophos superet. *Herz.*

Non quidem gymnasia aut porticus] loca publica frequenti populo celebrata, quibus philosophi quoque ostentandae doctrinae caussa se immittebant. Alioqui gymnasia non litterarum studiis, sed corporis exercitationibus destinata erant.

in toga negotiisque versatur] ciuilibus officiis interest. Toga enim ciuis signum.

7. *Nemini tamen istorum*] philosophorum, qui habitu corporis sapientiam prae se ferunt.

primo loco] quem in militia Romana occupabant fortissimi. Caes. B. Gall. lib. V c. 43. *Herz.*

8. *sponte exiret e vita*] morte voluntaria, vt post paullo explicatur. Conf. Senec. ep. 58.

inanes

inanes, voluntaria morte desereret. Id ego arduum in primis, & praecipua laude dignum
10 puto. Nam impetu quodam & instinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero & caussas eius expendére, vtque suaserit ratio, vitae mortisque consilium susci-
11 pere vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest, vt promissis deus adnuat, tandemque me hac sollicitudine exsoluat, qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est libellos & pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scibere aut adsidenti vacat, aut
12 anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, inuicem nobis, sed laetioribus epistolis, scribe. Erit confusioni meae non mediocre solatium, si tu nihil quereris. Vale.

---

10. *ratio*] quippe quae sapientibus, pro necessitate est lib. I ep. 12 n. 3. *Herz.*

vitae mortisque consilium suscipere vel ponere] Ex Stoica disciplina consilium & sententia.

11. *Laurentium meum*] praedium, de quo lib. II epist. 17.

12. *confusioni meae*] moerori & perturbationi. Sic lib. III epist. 10 *Veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam grauissimi luctus reduxissem.* Confunderem, h. e. turbarem & tristes efficerem,

XXIII.

XXIII.

C. PLINIVS POMPEIO FALCONI SVO S.

Consulenti, an tribunum pl. caussas agere deceat, respondet, se, quum tribunus esset, abstinuisse propter certas, quas adfert, rationes.

Consulis, an existimem te in tribunatu caussas agere decere. Plurimum refert, quid esse tribunatum putes: inanem umbram, & sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, & quam in ordinem cogi vt a nullo, ita ne a se quidem deceat. Ipse quum tribunus essem, erra- 2
verim fortasse, qui me esse aliquid putaui, sed

1. *in tribunatu*] officio tribuni plebis.

decere] ita Catanaeus: *debere* Aldus, minus commode.

inanem vmbram] num inanem vmbram. Erat quidem tribunatus priuatorum sub principibus vere vmbra, & sine potestate summa, quam principes perpetuam receperant; tamen non sine honore, qui relinquebatur, sed tanquam a principe penderent, penes quem erat vere tribunitia potestas: tantum vero illius apud priuatum collegam, quantum, qui summus erat, concedebat. Vid. Sueton. Aug. 27. Tacit. annal. III c. 56 n. 2 & XIII c. 28 n. 1.

sacro-sanctam] quam auctoritatem Tribunis plebis Valerius & M. Horatius Coss. conciliauerant. Teste Liuio Lib. III & Dione Lib. LIII. *Herz.*

in ordinem cogi] impediri, ad certas leges adstringi.

2. *qui me esse aliquid*] Modesta extenuatio: aut respectu superioris collegae, qui Princeps erat, de se tam presse loquitur.

tan-

tanquam essem, abstinui caussis agendis: primum quod deforme arbitrabar, cui adsurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: & qui iubere posset tacere quemcunque, huic silentium clepsydra indici: & quem interfari nefas esset, hunc etiam conuicia audire: & si inulta pateretur, inertem: si
3 vlcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque aestus ante oculos, si forte me appellasset vel ille cui adessem, vel ille quem contra intercederem, auxilium ferrem, an quiescerem sileremque, & quasi eiurato magistratu priuatum
4 ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quam paucis

tacere] formulae ipsorum erant: *se intercedere, se non passuros.* Vid. Brisson. de form. lib. III p. 272. *Herz.*

silentium clepsydra] Aduocatis certum tempus ad dicendum definiebatur clepsydra: quo praeterito, silere necesse erat. Vide lib. VI epist. 2 n. 5 & 7.

conuicia] ab illis, contra quos egisset. *Herz.*

3. *Erat hic quoque aestus ante oculos*] Haec quoque sollicitudo obuersabatur animo. *Aestus* enim est mentis agitatio, vt proprie maris.

si forte me appellasset] Appellare est superiorem potestatem inuocare, vt auxilium contra ordinarium iudicem ferat. Atque id ius tribuni plebis habebant, vt appellarentur, si quis praetoris & adsessorum iudicio non adquiesceret.

auxilium ferrem, an] auxiliumne ferrem, vel, vtrum seu num auxilium ferrem, consueta ellipsi, vt sub initium huius epistolae: *inanem vmbram, an* &c. Recentes quidam *& auxilium* male, nec Aldus aut Basil. illud *&* admittunt.

aduo-

aduocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest, quid esse tribunatum putes: quam personam tibi imponas, quae sapienti viro ita aptanda est, vt perferatur. Vale. 5

5. *vt perferatur*] vt ad finem cum honore geratur tribunatus.

XXIV.

C. PLINIVS BEBIO HISPANO SVO S.

Hispano Tranquillum commendat in emendo agello.

TRanquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures, quanti aequum est, emat. 2
ita enim delectabit emisse: nam mala emtio semper ingrata est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello 3
(si modo adriserit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas vrbis, opportunitas viae, mediocritas villae, modus ruris, qui avocet magis quam distringat. Scholasticis porro, vt hic est, sufficit abunde tantum 4
soli, vt releuare caput, reficere oculos, reptare per limitem vnamque semitam terere, omnesque

2. *semper ingrata*] in perpetuum ingrata & cum poenitentia coniuncta.

3. *stomachum sollicitant*] inuitant emtorem, adliciunt, vt adpetat.

4. *Scholasticis porro*] Multi addunt *studiosis*, Aldus *dominis*: vtrumque ex glossa videtur natum, ideoque delendum Casaubono censore. Neque vetustiores editiones habent, vt Gruterus adnotauit.

viticulas suas nosse & numerare arbusculas possint. Haec tibi exposui, quo magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si praediolum istud, quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, vt poenitentiae locum non relinquat. Vale.

5. *salubriter emerit*] aequo & vili pretio, non maiori. Martialis lib. X extr. *pretio pares salubri.* Add. Salmas. in Solin. cap. 1.

LIBER II.

I.

C. PLINIVS [VOCONIO] ROMANO SVO S.

Verginii Rufi, V. CL. funus praedicat, ipsumque laudibus pro merito ornat.

POst aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi, maximi & clarissimi ciuis, & proinde felicis.

1. *publicum funus*] solennissimum, comitante senatu & omnibus magistratibus. Cicero pro Milone cap. 13 requirit *imagines, exsequias, pompam, laudationem.* Atque haec decreto senatus, & publico sumtu. Vid. Tacit. VI ann. c. 11 extr. & adde Kirchman. lib. I cap. 4.

Verginii Rufi] Tacitus semper *Verginius*: etiam Dio & vetus inscriptio apud Lipsium in Taciti XV, 23

L. VERGINIO RVFO COS.

vnde praenomen quoque eius cognoscitur, quod quibusdam dubium est.

Tri-

Triginta annis gloriae suae superuixit. Legit 2
scripta de se carmina, legit historias, & poste-
ritati suae interfuit. Perfunctus est tertio con-
sulatu, vt summum fastigium priuati hominis
impleret, quum principis noluisset. Caesa- 3
res, quibus suspectus, atque etiam inuisus
virtutibus fuerat, euasit. reliquit incolu-
mem Optimum atque amicissimum, tanquam

2. *gloriae suae superuixit*] viuus praesensit ex illa gloria, quae aliis post mortem demum contingere solet: atque ita *posteritati* quasi *interfuit*, praecognoscens honorificam illius de se existimationem. Sed haec meritissimis praemia: ignauis omnia contraria, de quibus eleganter Seneca epist. 60 extr. *Qui latitant & torpent, sic in domo sunt, tanquam in conditiuo. Horum licet in limine ipso nomen marmori inscribas, mortem suam antecesserunt.*

tertio consulatu] primo, cum Memmio Regulo, *Tacit. XV*, *23*, secundo, cum Titiano Othonis fratre, *Idem I Hist. 77*, tertio cum Nerua, cui immortuus est. *Xiphil. in Titiano post init.*

priuati hominis] Priuatus in historia Augusta omnis, qui non est princeps seu imperator. Passim sic apud Eutropium, vt lib. VII. c.10 n.2, & c.11 n.2 VIII c.1 n.2, & c. 2 n. 15, c. 4 n.2, IX c. 9 n. 6, 16, n. 6, 9.

quum principis noluisset] oblatum a militibus post Neronis mortem Verginio imperium. *Tacit. I Hist. c.8 n. 4.* Adde infra lib. VI epist. 10.

3. *Caesaris euasit*] Neronem, Domitianum & intermedios.

inuisus virtutibus] propter virtutes. Nam, vt noster Panegyr. c. 68 ait, *a malo principe tanquam successor timetur, quisquis est dignior.* Syntaxis rationem illustrat Buchnerus ex Nepotis Chabr. 3, 1 *Hoc illo nuntio Athenas rediit;* & aliis exemplis.

reliquit incolumem Optimum] Catanaeus Traianum intelligit, qui sane *Optimi* cognomen, vt in Panegyrico c. 88 est, ex merito, senatu decernente, recepit. Sed

 ad

ad hunc ipsum honorem publici funeris reser-
4 vatus. Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Vsus est firma valetudine: nisi quod solebant ei manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse
5 laudabilis. Nam quum vocem praepararet, acturus in consulatu principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiorem, & seni & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per laeue & lubricum pavimentum, fallente vestigio, cecidit, coxamque fregit, quae parum apte collocata, reluctante

Nerua superstite & mortuus & publico funere elatus fuit, quia tum *a Tacito consule*, vt epistola narrat, *laudatus est*, qui suffectus in Verginii defuncti locum fuerat, suumque consulatum & iniit & finiuit Nerua imperante. Adi Lipsium in Vita Taciti. Ergo *Nerua* est, quem *incolumem Optimum* heic laudat noster Plinius.

ad hunc ipsum honorem reseruatus] Sichardus *reseruatum* legit, vt ad principem referatur: Aldus *reseruatus*, quod & Palat. codex confirmat. Dicitur nempe Verginius in boni principis imperium seruatus, vt splendidiori funere efferretur, quod malo imperante haud consequuturus fuisset.

5. *quum vocem praepararet*] quum orationem meditaretur domi.

acturus in consulatu principi gratias] In consulatu suo III Verginius principi Neruae, eidemque in consulatu collegae, gratias publice acturus erat propter seruatam rempublicam.

consequitur] sic exercitus fugientem hostem consequi passim dicitur. *Herz.*

aetate,

aetate, male coiit. Huius viri exsequiae ma- 6
gnum ornamentum principi, magnum seculo,
magnum etiam foro & rostris attulerunt. Laudatus est a consule Cornelio Tacito: nam hic supremus felicitati eius cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus an- 7
nis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusauit: nobis tamen quaerendus ac desiderandus est, vt exemplar aeui prioris: mihi vero praecipue, qui illum non solum publice, sed etiam priuatim quantum admirabar, tantum diligebam; primum quod vtrique eadem regio, 8
municipia finitima, agri etiam possessionesque coniunctae: praeterea quod ille tutor mihi

male coiit] Coire vulnus dicimus, quando summa eius labra coniunguntur. Propertius lib. III eleg. 24
Vulnera & ad sanum nunc coiere mea.
Et Claudianus lib. II in Eutrop. v. 15
Ne coeat frustra mox eruptura cicatrix.

6. *laudatus est a consule*] a successore & in locum defuncti consulis suffecto. *Laudare* autem singulari vsu ad funera defertur, quum defuncti laudes & merita praedicantur. Sic de funere Paulli, Robani consulis, Cannensi praelio peremti, lib. X v. 568 Silius:
iamque Hannibal vnus
Sat decoris laudator erat.

7. *illis etiam quos recusauit*] Imperium & augustam dignitatem, exstincto Nerone, recusauit, vt supra dictum. At vero & hi honores susceptis & gestis adnumerantur, & tanto dignius, quanto maioris animi est imperium recusare, quam accipere.

8. *vtrique eadem regio*] Insubria.

municipia finitima] Quia Comensis noster erat Plinius: non dubitatur, Mediolanensem Verginium

relictus, adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornauit: sic ad omnes honores meos ex secessibus adcucurrit, quum iampridem eiusmodi officiis renunciasset: sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio iudicant, me semper no-
9 minabat. Quin etiam in hac nouissima valetudine veritus, ne forte inter quinqueuiros crearetur, qui minuendis publicis sumtibus iudicio senatus constituebantur, quum illi tot amici senes consularesque superessent, me huius aetatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis, ETIAMSI FILIVM HABEREM,
10 TIBI MANDAREM. Quibus ex caussis necesse est, tanquam immaturam mortem eius in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut

fuisse, quia nullum ex Insubriae municipiis Nouocomo est propinquius.

adcucurrit] Vide lib VI epist. 6 n. 2

eiusmodi officiis] commendationibus, quibus amicos in petendis & capessendis honoribus iuuare aequum & solenne erat.

illo die quo sacerdotes] augures. Nam & auguratus *sacerdotium* vocabatur. Vide infra lib. IV epist. 8 n. 1, & Cic. II Philipp. 32.

9. *inter quinqueuiros*] Quinqueuiri non vnius generis erant, sed varias propter caussas creabantur. vt *Quinqueuiri diuidundo agro*, apud Liuium IV c. 21. *Quinqueuiri mensarii*, quibus res foenebris curae erat, apud eund. VII, 21. Et *Quinqueuiri cis Tiberim & vltra Tiberim*, qui pro magistratu nocturno tempore fungerentur, apud eundem XXXIX, 14 extr. & Lege 2 §. 31 ff. de Orig. Iuris. His accedunt *Quinqueuiri minuendis publicis sumtibus*, quos Plinius hoc loco nominat, & forte alii propter alias caussas extra ordinem constituti.

omnino

omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita est. Viuit enim viuetq; semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed 11
totus animus in hac una contemplatione defixus est. Verginium cogito, Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo: cui fortasse ciues aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus: gloria neminem. Vale.

11. *Viuit enim viuetque*] Ad eundem modum Velleius II, 66 de Cicerone: *Viuit viuetque per omnium seculorum memoriam.* Nec fefellit augurium.

postquam ab oculis recessit] quia sincerius de virtute mortuorum, quam viuentium, iudicatur, praesertim a posteris, quiescente tum inuidia, quae viuos plerumque exercet.

II.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Accusat Paullinum negligentiae litterarum.

IRascor: nec liquet mihi an debeam; sed irascor. Scis, quam sit amor iniquus interdum,

Epist. II. *Paullino*] Valerio Paullino, cuius lib. IV epist. 9 sub fin. mentionem facit. Hic, (nisi pater eius est) a Tacito laudatur Hist. III, 42 extr. & 43.

1. *Irascor*] Signum summae familiaritatis haec adlocutio. Sic Catullus ad Cornificium carm. XXXVIII *Irascor tibi:* & Statius in Siluis lib. IV extremo: *Irascor tibi Griphe*, vbi Barthium videas.

impotens saepe, μικραίτιος semper. Haec tamen caussa magna est, nescio an iusta: sed ego tanquam non minus iusta quam magna sit, grauiter
2 irascor, quod a te tamdiu litterae nullae. Exorare me potes vno modo, si nunc saltem plurimas & longissimas miseris. Haec mihi sola excusatio vera, ceterae falsae videbuntur. Non sum auditurus, NON ERAM ROMAE, vel
3 OCCVPATIOR ERAM. Illud enim nec dii sinant, vt, INFIRMIOR. Ipse ad villam partim studiis, partim desidia fruor: quorum vtrumque ex otio nascitur. Vale.

μικραίτιος] parua de caussa expostulans, facile irascibilis. Sic Lucianus in Fugitiuis, sui temporis pseudophilosophis tribuit *τὸ ὀξύχολον καὶ μικραίτιον*, hoc est, vehementem & leuis caussae perturbationem.

3. *ad villam*] in villa. Sic Cicero I Philipp. cap. 7 *Pecunia vtinam ad Opis* [aedem] *maneret*, hoc est, in aede seu templo deae Opis, vbi publica pecunia adseruabatur.

III.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Isaeum rhetorem laudat, & Nepotem, vt audiat illum, adhortatur.

MAgna Isaeum fama praecesserat, maior inventus est. Summa est facultas, copia,

1. *Isaeum fama praecesserat*] Fama eloquentiae Isaei rhetoris magna Romae erat, antequam ipse eo ex Asia, vt putatur, veniret. Idem Archiae, poetae Antiocheno, contigerat, *cuius aduentus ita celebrabatur*,

vber-

vbertas: dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. sermo Graecus, immo Atticus. praefationes tersae, graciles, dulces; graues interdum & erectae. Poscit controversias plures, electionem auditoribus permittit, saepe etiam partes: surgit, amicitur, incipit. statim 2

vt famam ingenii exspectatio, exspectationem ipsius aduentus admiratioque superaret, vt Cicero pro illo cap. 3 tradidit. Isaei facundiam Iuuenalis quoque his verbis Satyr. III v. 74 laudauit: . *sermo*
Promtus & Isaeo torrentior.
id est, vehementior, vberior: nisi de antiquiore Isaeo, Demosthenis praeceptore, intelligas. Vetus tamen Scholiastes de nostro interpretatur. Plura de Isaeo habes apud Philostrat. vit. Soph. lib. I n. 20.

ex tempore -- diu scripserit] Philostratus l. c. testatur, quod orationes elaboratas, tanquam sub manu & ex tempore natae essent, recitarit, quum tamen ab aurora in meridiem vsque illis conficiendis incubuerit. *Herz.*

2. *Poscit cotrouersias*] Sophistarum enim erat, quo famam sibi conciliarent, materias sibi poscere, de quibus ex tempore dicebant: qua de re plura apud Philostratum loco cit. exempla. *Herz.*

saep: etiam partes] scilicet *permittit*, vt ipsi, qui materiem proposuere, partium numerum etiam & ordinem definiant, quo illam ab Isaeo disponi & elaborari velint. Prior Aldina *partis*, vt ad *electionem* referatur.

surgit, amicitur] Aliter Aldus, quanquam non sine deprauationis signo. Si nostra scriptura, quae a Cataneo est, obtinebit, sensus erit, quaestione ab aliis proposita, surgere Isaeum ad declamandum, pallio, vt mos Graecis erat, amiciri, incipere, sine mora & meditationis interuallo. Tum statim omnia quasi succurrere, & ad manum esse, &c.

omnia ac paene pariter, ad manum: ſenſus reconditi occurſant verba: ſed qualia? quaeſita & exculta. multa lectio in ſubitis, multa ſcri-
3 ptio elucet. Prooemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelſe: poſtremo docet, delectat, adficit; quid maxime, dubites. crebra ἐνθυμήματα [καὶ νοήματα] ſyllogiſmi circumſcripti & effecti: quod ſtilo
4 quoque adſequi magnum eſt. Incredibilis memoria: repetit altius quae dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. ad tantam ἕξιν ſtudio & exercitatione peruenit. nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loqui-
5 tur. Annum ſexageſimum exceſſit, & adhuc

3. *quid maxime, dubites*] Varie haec a diuerſis diſtinguuntur. Plures etiam *quod* legunt: nos *quid* cum Sichardo & Thomaſio, quia ſtatim *quod ſtilo* ſubſequitur, ne idem *quod* ingrate recurrat; licet nullam illi rationem attulerint. Noſtrae diſpunctionis hic ſenſus eſt: docet, delectat, adficit. quod ex his maxime praeſtet, dubites, quia aequaliter omnia.

ἐνθυμήματα καὶ νοήματα]. Dubius & vexatus locus. Quibusdam prior vox abeſt: pluribus poſterior: ſunt libri, quibus coniunguntur. Sed ſic *circumſcripti* non erunt arcte concluſi, quia enthymemata etiam tales ſyllogiſmi ſunt; ſed iuſta periphraſi circumducti & amplificati, nec ab *effectis*, ſeu elaboratis differunt, quemadmodum nec enthymemata & noemata noſtro videntur diuerſa eſſe.

effecti] abſoluti. confer. infra lib. VIII ep. 4. n. 7. *Herz.*

4. *altius*] ab origine cauſisque, vt ſupra lib. I ep. 20. n. 3. *Herz.*

ἕξιν] habitum & facultatem.

ſcho-

ſcholaſticus tantum eſt. quo genere hominum
nihil aut ſincerius, aut melius. nos enim qui
in foro veriſque litibus terimur, multum mali-
tiae, quamuis nolimus, addiſcimus. Schola 6
& auditorium, vt ficta cauſſa, ita res inermis,
innoxia eſt: nec minus felix, ſenibus praeſer-
tim. Nam quid in ſenectute felicius, quam
quod dulciſſimum eſt in iuuenta? Quare ego 7
Iſaeum non diſertiſſimum tantum, verum etiam
beatiſſimum iudico, quem tu niſi cognoſcere
concupiſcis, ſaxeus ferreusque es. Proinde ſi 8
non ob alia, nosque ipſos, at certe vt hunc
audias, veni. Nunquamne legiſti, Gadita-
num quendam Titi Liuii nomine gloriaque
commotum ad viſendum eum ab vltimo terra-
rum orbe veniſſe, ſtatimque, vt viderat, abiiſſe?
ἀφιλόκαλον, illitteratum, iners, ac paene
etiam turpe eſt, non putare tanti cognitionem,
qua nulla eſt iucundior, nulla pulcrior, nulla
denique humanior. Dices, Habeo hic quos 9
legam, non minus diſertos. Etiam: ſed le-
gendi ſemper occaſio eſt, audiendi non ſemper.

5. *ſcholaſticus tantum*] tantum in vmbra & fictis cauſſis verſatus; non in veris litibus.

8. *Gaditanum quendam*] ex Gadibus, inſula Hiſpaniae. Hieronymus epiſt. 103 ad Paullinum cap. 1. numero pluratiuo: *Ad T. Liuium, lacteo eloquentiae fonte manantem, de vltimis Hiſpaniae Galliarumque finibus quosdam veniſſe nobiles legimus; & quos ad contemplationem ſui Roma non traxerat, vnius hominis fama perduxit.*

ἀφιλόκαλον] alienum ab homine honeſtarum rerum ſtudioſo.

praeterea multo MAGIS, vt vulgo dicitur, VIVA VOX ADFICIT. Nam licet acriora ſint quae legas, altius tamen in animo ſedent quae pronuntiatio, vultus, habitus, geſtus
10 etiam dicentis adfigit. Niſi vero falſum putamus illud Aeſchinis: qui quum legiſſet Rhodiis orationem Demoſthenis, admirantibus cunctis: adieciſſe fertur, Τί δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου [τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος] ἀκηκόειτε; & erat Aeſchines, ſi Demoſtheni credimus, μεγαλοφωνότατος] fatebatur tamen longe melius eadem illa
11 pronuntiaſſe ipſum qui pepererat. Quae omnia huc tendunt, vt audias Iſaeum: vel ideo tantum, vt audieris. Vale.

9. *magis viua vox adficit*] Ibidem Hieronymus cap. 2. *Habet neſcio quid latentis energiae viua vox, & in aures diſcipuli de auctoris ore transfuſa fortius ſonat.*

10. *qui quum legiſſet Rhodiis*] Hieronymus c. l. aliter quodammodo & plenius: *Aeſchines, quum Rhodi exſularet, & legeretur illa Demoſthenis oratio, quam aduerſus eum habuerat; mirantibus cunctis atque laudantibus, ſuſpirans ait: Quid ſi ipſam audiſſetis beſtiam ſua verba reſonantem?*

τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος] incluſa Aldus non habet: agnoſcit ea Sichardus & interpretatur Hieronymus.

μεγαλοφωνότατος] maxime vocalis. Perit autem huius verbi argumentum, niſi ipſe Aeſchines Demoſthenicam orationem praelegiſſet, quod addo, quia ex Hieronymi ambiguo verbo, *legeretur;* non Aeſchinem, ſed alium legiſſe, fortaſſe aliquis probauerit.

IV.

IV.

C. PLINIVS CALVINAE S.

Caluinam hortatur, ne dubitet hereditatem adire: se enim soluisse creditoribus pro patre.

SI pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii, quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hereditatem etiam viro grauem:
quum vero ego adductus adfinitatis officio, di- 2
missis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditur solus exstiterim: quumque viuente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, praeter eam summam, quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim soluenda de meo) magnum habes facilitatis meae pignus: cuius fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quidquid mihi pater
tuus debuit, acceptum tibi ferri iubeo. Nec est, 3
quod verearis, ne sit mihi ista onerosa donatio. sunt quidem omnino nobis modicae facultates, dignitas sumtuosa reditus propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed quod

1. *vnicuilibet alii, quam*] Sichardiana & quae sequuntur, *alii plus, quam mihi.* Sed sine necessitate *plus* interponitur, quod nec Aldina *agnouit*.

2. *dimissis omnibus*] Dimittere aliquem est ei satisfacere, einen abfinden. *Thomas.*

centum millia] nummum vel sestertium. Summa, si nostrae monetae comparetur, circiter 3000 thalerorum, aut paullo amplius.

acceptum tibi ferri iubeo] Volo, vt procurator meus id rationibus ita ferat, vt tibi me donasse scribat. Qua de caussa mox *donatio* appellatur. De forma *Acceptum ferre* pro *referre*, quam nonnulli repudiant, vide quae Curis Posterior. lib. II diximus.

cessat ex reditu, frugalitate suppletur: ex qua
4 velut e fonte, liberalitas nostra decurrit. quae tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda in aliis, in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

V.
C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Partem orationis, qua bibliothecam patriae dedicauerat, Luperco perpoliendam mittit, vt superflua abscindat, nec vero omnes tollat digressiones.

Actionem & a te frequenter efflagitatam, & a me saepe promissam exhibui tibi, non tamen totam. adhuc enim pars eius perpolitur.
2 Interim quae absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accomodes. Nihil enim adhuc inter manus habui, cui maiorem sollicitudinem praestare deberem. Nam in ceteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum & fides nostra; in hac etiam pietas subiicietur. Inde & liber creuit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque &

1. *Actionem*] Orationem, quam habuit apud municipes suos, quum bibliothecam dedicaret. Vid. lib. I epist. 8.

2. *intentionem scribentis*] eam curam, quam ego in scribendo adhibui, tu accommodes in emendando.

3. *in ceteris actionibus*] in caussis forensibus tantum industria & integritas iudicio hominum exponitur, an clientis caussam cum fide & industria egerit.

pietas] amor & adfectus erga patriam.

defen-

defensioni eius deseruimus & gloriae. Tu tamen 4
haec ipsa, quantum ratio exegerit, reseca. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem [etiam] ex ipsa mediocritate libri petendam.
Idem tamen qui a te hanc austeritatem exigo, 5
cogor id quod diuersum est, postulare, vt in plerisque frontem remittas. Sunt enim quaedam adolescentium auribus danda, praesertim si materia non refragetur. nam descriptiones locorum, quae in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed prope poëtice prosequi fas est.
Quod tamen si quis exstiterit, qui 6
putet nos lautius fecisse, quam orationis seueritas exigat: huius (vt ita dixerim) tristitiam reliquae partes actionis exorare debebunt. Adnixi certe sumus, vt, quamlibet diuersa genera lectorum, per plures dicendi species teneremus.
Ac sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua 7

4. *ex ipsa libri*] ita vt quo maior mediocritate liber gauderet, eo dignior esset commendatione. *Herz.*
commendationem etiam] Boxhornius *etiam* inclusit vncis, vt suspectum: nec habet Sichardus: Aldus & illius loco. Et sane breuitati Plinianae congruenter abesse potest.

5. *frontem remittas*] in laetitiam resoluaris. Nam seueriores sunt fronte contractiore. Maior Plinius XI c.37 [sect.51] *Frons homini tristitiae, hilaritatis, clementiae, seueritatis index.*

6. *exorare debebunt*] conciliare, placere, satisfacere. Vide lib. II epist. 2.
quamlibet diuersa] utcunque diuersa sunt lectorum genera & ingenia. Nititur illis, quae supra lib. I ep. 20 n. 12.

secun-

ſecundum ſuam cuiusque naturam non probetur: ita videmur poſſe confidere, vt vniuerſitatem omnibus varietas ipſa commendet. nam
8 & in ratione conuiuiorum, quamuis a plerisque cibis ſinguli temperemus, totam tamen coenam laudare omnes ſolemus: nec ea, quae ſtomachus noſter recuſat, adimunt gratiam illis,
9 a quibus capitur. Atque haec ego ſic accipi volo, non tanquam adſequutum eſſe me credam, ſed tanquam adſequi laborauerim. fortaſſe non fruſtra, ſi modo [tu] curam tuam admoueris, interim iſtis, mox iis quae ſequuntur.
10 Dices, te non poſſe ſatis diligenter id facere, niſi prius totam actionem cognoueris. Fateor: in praeſentia tamen & iſta tibi familiariora fient, & quaedam & his talia erunt, vt per partes
11 emendari poſſint. Etenim ſi auulſum ſtatuae caput aut membrum aliquod inſpiceres, non tu

7. *videmur poſſe confidere, vt commendet*] Rara syntaxis, *confido, vt*, quia id verbi infinitiuum plerumque poſcit, vt *Confido, te iam valere*, Cic. VI ad Attic. epiſt. vltima: vel *fore vt*, v. gr. *Confido fore, vt alio genere litterarum vtamur*, Idem ad Plancum, quae penultima eſt libri vltimi ad Atticum.

8. *ſinguli temperemus*] accuſatiuus obiecti, quod temperamus, per elegantiam eſto miſſum: ſubintelligi poteſt: *ſtomachum*. *Herz.*

gratiam] amoenitatem. Sic lib. I, ep. 2 n. 6 *gratiae nouitatis*. *Herz.*

a quibus capitur] adficitur, delectatur. Sic Nepos Attico c.4 n.1 *captus adoleſcentis & humanitate & doctrina.*

11. *auulſum ſtatuae caput aut membrum*] vi aut caſu abruptum ſeu decuſſum. Nec ita fixa antiquit[illegible] ſtatua-

quidem

quidem ex illo poſſes congruentiam aequalitatemque deprehendere; poſſes tamen iudicare, an id ipſum ſatis elegans eſſet. Nec alia ex 12
cauſſa principia librorum circumferuntur, quam quia exiſtimatur pars aliqua etiam ſine ceteris eſſe perfecta. Longius me prouexit 13
dulcedo quaedam tecum loquendi: ſed iam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola excedam. Vale.

rum capita erant, quin tolli facile poſſent, & cum aliis permutari. Vid. Sueton. Tiber. c.58, & Calig. c.22.

12. *principia librorum*] fragmenta, & quidem ea, quae initium fuerunt alicuius libri. *Herz.*

VI.
C. PLINIVS AVITO SVO S.

Exempl͡o ſordidi ſimul & ſumtuoſi hominis Auitum monet, vt ſordium & luxuriae ſocietatem fugiat.

Longum eſt altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, vt homo minime familiaris coenarem apud quendam, vt ſibi videbatur, lautum & diligentem: vt mihi, ſordidum 2

Epiſt. VI. *Auito ſuo*] optimae indolis iuueni, vt ſub finem epiſtolae laudat. Ergo videtur Iunius Auitus fuiſſe, cuius mortem, antequam aedilitatem iniret, acerbe deflet noſter lib. VIII epiſt. 23. Fuit & Iulius Auitus, in naui exſtinctus, quum ex quaeſtura decederet, lib. V epiſt. 9.

1. *diligentem*] ſubſequens coenae ſelectus vult, vt hoc vocabulum idem ſit, quod *deligens*. Sic apud Tacitum Hiſt. IV c. 71; *dilectus* pro *delectus*. *Herz.*

ſimul

2 ſimul & ſumtuoſum: nam ſibi & paucis optima
quaedam; ceteris, vilia & minuta ponebat. vinum etiam paruulis lagunculis in tria genera deſcripſerat, non vt poteſtas eligendi, ſed ne ius eſſet recuſandi: & aliud ſibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet,)
3 aliud ſuis noſtriſque libertis. Animaduertit,
qui mihi proximus recumbebat, &, an probarem, interrogauit. Negaui. Tu ergo, inquit, quam conſuetudinem ſequeris? Eadem omnibus pono. Ad coenam enim, non ad notam, inuito: cunctiſque rebus exaequo, quos menſa
4 & toro aequaui. Etiamne libertos? Etiam. Con-
uictores enim tunc, non libertos, puto. Et ille, Magno tibi conſtat. Minime. Qui fieri poteſt? Poteſt. quia ſcilicet liberti mei non idem, quod ego, bibunt, ſed idem ego, quod
5 liberti. Et hercule, ſi gulae temperes, non eſt
oneroſum, quo vtaris ipſe, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quaſi in

2. *deſcripſerat*] ſine dubio ex mathematicorum ſcholis haec phraſeologia eſt deſumta, apud quos deſcribere eſt *partiri, diuidere.* Sic Tacitus Germ. c. 25 *deſcripta ſeruorum miniſteria.* *Herz.*

3. *ad coenam, non ad notam*] Ad originem verborum haec referenda. *Coena* a κοινὸς *communis* appellatur: *Nota* eſt character, quo diſcriminamus. Sic infra epiſt. 12 huius libri *notatus a ſenatu*, eſt diſcretus & diſtinctus, tanquam indignus honoribus.

quos menſa & toro] Toro, lecto tricliniari.

4. *liberti mei non idem, quod ego,*] Elegantiſſima ἀντιμεταβολή.

ordi-

ordinem redigenda est, si sumtibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia, consulas. Quorsum haec? 6
Ne tibi optimae indolis iuueni quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis imponat. Conuenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo praemonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil ma- 7
gis esse vitandum, quam istam luxuriae & sordium nouam societatem: quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.

5. *rectius tua continentia*] si continens eris, & gulae temperabis, rectius in sumtibus faciendis consilium capies, quam si aliena contumelia intempestiuos sumtus probro tibi reddens, te ad minuendos sumtus redigere debet. *Herz.*

6. *in mensa luxuria*] Ita Modius ex membranis, approbante Grutero. Vulgo *immensa* vno verbo.

7. *nouam*] adeoque inuisam. Res enim nouae inter Romanos erant, quae ordinem publicum turbabant. *Herz.*

VII.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Narrat, triumphalem statuam Spurinnae ob res bene gestas: etiam filio eius defuncto aliam solatii caussa positam esse.

HEri a senatu Vestricio Spurinnae, principe auctore, triumphalis statua decreta est:

1 *Vestricio Spurinnae*] An ei, qui dux in bello Othoniano fuit? Vide Tacit. Hist. II, 11, 18, 36. Aetatis caussa potest esse, quia vegeta valetudine LXXVII annum superauit, vt noster lib. III epist. 1 memorauit.

principe auctore] Vide dicta ad libr. I ep. 17 n. 1.

triumphalis statua] ab habitu & ornamentis triumnon

non ita, vt multis, qui nunquam in acie ſteterunt, nunquam caſtra viderunt, nunquam denique turbarum ſonum, niſi in ſpectaculis, audierunt: verum vt illis, qui decus iſtud ſudore
2 & ſanguine & factis adſequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi & armis induxit in regnum: oſtentatoque bello, ferociſſimam
3 gentem (quod eſt pulcerrimum victoriae genus) terrore perdomuit. & hoc quidem virtutis praemium; illud ſolatium doloris accepit, quod filio eius Cottio, quem amiſit abſens,

phalibus dicta. Huius materia argentum pictum fuit, auctore Plinio XXXIII, c. 9.

non ita, vt multis] Olim ſummis viris & praeclare meritis hae ſtatuae ponebantur, triumphis aequiparandae: ſed quum Domitianus, Nero, ac ſimiles imperarent, is honor etiam libertis & impuris hominibus eſt redditus. Iuuenalis Satyr. I v. 129

triumphales, inter quas auſus habere
Neſcio quis titulos Aegyptius atque Arabarches.

2. *Bructerum regem*] Bructeri, Germaniae populus inter Luppiam & Amiſiam amnes, *Tacit Annal.* I c. 60. Inde pulſi ab aliis ſuae nationis, Chamauis & Angriuariis, & paene exciſi, *Idem Germ.* 33. De reductione regis ſilent hiſtoriae. Videntur autem reliqui ex clade ſuo regi aliquid imputaſſe, ideoque expuliſſe, quem Spurinnae ductu Traianus reſtituerit. Sedes illorum poſt cladem illam incertior, *Cluuer. Germ. Antiq.* III, 13, & ſuo tempore Hercyniam accoluiſſe Claudianus auctor eſt IV Conſul. Honor. v. 449

venit accola ſiluae Bructerus Hercyniae.

Sed latiſſime tum illa ſilua patebat, & Frehero ac Cluuerio illa pars intelligitur, quam Weſterwald vocamus.

habitus

habitus est honor statuae. Rarum id in iuuene: sed pater hoc quoque merebatur, cuius grauissimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit. Praeterea Cottius ipse tam clarum 4
specimen indolis dederat, vt vita eius breuis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. nam tanta ei sanctitas, grauitas, auctoritas etiam, vt posset senes illos prouocare virtute, quibus nunc honore adaequatus est. Quo 5
quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriae & dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. acuent ad bonas artes iuuentutem adolescentibus quoque (digni sint modo) tanta praemia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos & gaudia ex superstitibus, & ex amissis tam gloriosa solatia. His ex caussis statua Cottii publice laetor, nec priuatim minus. Amaui consummatissimum iuuenem tam ardenter, quam nunc

3. *quem amisit absens.*] Eleganter *amittere* de obitu cognatorum. Sulpicius Ciceroni lib. IV fam. epist. 5 *Malum est liberos amittere.* Suetonius Aug. c. 8. *Quadrimus patrem amisit.* Adde supra lib. I epist. 12 n. 1.

cuius grauissimo vulneri] Nec minus scite *vulnus* de morte. Infra lib. VIII epist. 5 ineunte: *Graue vulnus Macrinus noster accepit. Amisit vxorem singularis exempli.*

4. *specimen indolis dederat*] Sic & lib. III ep. 11 *id primum non nullius indolis dedi specimen.* Hoc est documentum, vnde praeclara indoles cognoscitur.

debuerit proferri] aequum iustumque fuerit, vt memoria illius per statuam conseruetur.

5. *acuent ad bonas artes*] incitabunt, stimulabunt. Praemia enim honoris sunt maxima virtutis & bonarum artium incitamenta.

impa-

impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem eius subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, praeter hanc com-
7 meare. Etenim si defunctorum imagines domi positae dolorem nostrum leuant, quanto magis eae, quibus in celeberrimo loco non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur? Vale.

6. *requiro*] Sic de mortuo *quaerendus* lib.II ep.1 n.7. *subinde intueri*] saepe, non semel, sed repetito per interualla adspectu. Vide supra lib. I ep. 13 n. 2.

7. *in celeberrimo loco*] in foro, pro rostris, aut simili illustri loco, vbi statuae poni solebant. Auunculus nostri lib.XXXIV c.4. *Iam omnium municipiorum foris statua ornamentum esse coepere.*

refertur] sistitur, & ad memoriam reuocatur. Sic lib. V ep. 16 n. 9.

VIII.
C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Queritur de negotiorum multitudine; propter quae non possit, Caninii exemplo, in secessu studiis & aliis oblectamentis operam dare.

STudes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt enim omnia simul fieri

1. *Studes*] STVDERE simpliciter pro *litteris & optimis disciplinis studere*, familiare auctoribus, qui post Augusti tempora scripserunt. Vide nostrum lib. II ep. 13 n.5, & lib. IV ep. 13 n.3. Sic & Seneca epist.94 *Non est, quod post cibum studeas.* Et Quaest. natur. VII 3 *apud Chaldaeos studuisse.* Auctor de causs. corr. eloq. c. 21 n. 13 *Videtur inter Menenios & Appios studuisse.* Suetonii & Quintiliani exempla vide in Curis nostris Posterior. c. 4.

ad Larium nostrum. nam lacus piscem, feras siluae, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerunt. Sed siue omnia 2
simul, siue aliquid facias, non possum dicere, Inuideo: angor tamen non & mihi licere, quae sic concupisco, vt aegri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctissimos laqueos, si soluere negatur, abrumpam? Nunquam, puto. nam 3
veteribus negotiis noua accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis maius in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

ad Larium nostrum] Larium lacum, cui Comum, patria nostri, adiacet: vnde *Lago di Como* nunc vocatur.
3. *occupationum agmen*] Sic.lib.IX epist.25 n.1 *turba negotiorum.*

IX.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Euricium candidatum Apollinari commendat, vt ab illo in petitione iuuetur.

ANxium me & inquietum habet petitio Sexti Euricii mei. adficior cura, & quam pro me

Epist. IX. *Apollinari*] ad quem & epist. 6 lib. V perscripta est. Videtur is esse, de quo ad librum suum Martialis IV, 87
Vt docto placeas Apollinari.
petitio Sexti Euricii] Ad Euricium est etiam lib. I epist. 16, qui nisi hic ipse, saltem pater eius videtur esse, qui postea n. 4 laudatur. *Petitio* est honorum legitima captatio, vt praeturae: hoc loco, tribunatus.

solli-

ſollicitudinem non adii, quaſi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea exiſtima-
2 tio, mea dignitas in diſcrimen adducitur. Ego Sexto latum clauum a Caeſare noſtro, ego quaeſturam impetraui: meo ſuffragio peruenit ad ius tribunatus petendi, quem niſi obtinet in ſenatu, vereor, ne decepiſſe Caeſarem videar.
3 Proinde adnitendum eſt mihi, vt talem eum iudicent omnes, qualem eſſe princeps mihi credidit. Quae cauſſa ſi ſtudium meum non incitaret, adiutum tamen cuperem iuuenem probiſſimum, grauiſſimum, eruditiſſimum, omni denique laude digniſſimum, & quidem cum to-
4 ta domo. Nam pater eius Euricius [Clarus] vir ſanctus, antiquus, diſertus, [atque] in agendis cauſſis exercitatus, quas ſumma fide, pari conſtantia, nec verecundia minore defendit. Habet auunculum C. Septicium, quo

pro me altero] pro amico coniunctiſſimo. Sic Cicero ad Caeſarem lib. VII epiſt. 5 ineunte: *Vide, quam mihi perſuaſerim, te me eſſe alterum.*

2. *latum clauum*] ius ſenatoriae dignitatis, quod non ſine conſenſu principis impetrabatur, in veſtimento etiam notatum, quum ad rempub. capeſſendam ſe accingerent. Adi Rubenium de Re Veſt. I c.14.

vereor] dum Caeſari commendatum reddidi, quem ſenatus repudiat. *Herz.*

4. *Euricius Clarus*] Aldus & Sichardus: *Euricius, clarus vir,* Veenhuſ. & Thom. *clarus* expungunt: Catanaeus & Boxhornius, vt edidimus; quos Gellius iuvat, qui VI, c. 6 extr. *Erucium Clarum* praefectum vrbi laudat. Nomina autem *Erucius* & *Euricius* ſaepe, etiam in noſtro, permutantur. Incluſum *atque* Sich. non habet.

C. Septicium] Vide lib. I epiſt. 1.

nihil

nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius noui. Omnes me certatim, & 5
tamen aequaliter amant: omnibus nunc ego in vno referre gratiam possum. Itaque prenso amicos, supplico, ambio domos, stationesque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus experior. Te quoque 6
obsecro, vt aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposces: reddam & si non reposces. Diligeris, coleris, frequentaris: ostende modo velle te, nec deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. Vale.

5. *prenso amicos*] Studium illorum describitur, qui vel pro se, vel pro aliis suffragia corrogabant. *Prenso* Grut. ex antiquis libris: vulgo *prendo*.
stationesque circumeo] Vide lib. I epist. 13 n. 2 & ibi notata.
quantumque -- experior] sic lib. I ep. 17 n. 3. *Herz.*
6. *coleris, frequentaris*] a clientibus & amicis.

X.

C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

Octauium ad carminum suorum editionem, saltem ad recitationem, adhortatur.

Hominem te patientem, vel potius durum ac paene crudelem, qui tam insignes libros

Epist. X. *Octauio suo*] Octauio Rufo, poetae, cum quo versibus iocatur lib. I epist. 7 eiusdemque ibi carmina n. 5 flagitat.
1. *Hominem te patientem*] Exclamatio, vt principio etiam lib. IV epist. 21. Atque ita Palatinus codex, & olim cusi: vt non sit, quod quisquam cum Catanaeo

2 tamdiu teneas? Quousque & tibi & nobis inuidebis, tibi, maximam laudem; nobis, voluptatem? Sine per ora hominum ferantur, iisdemque, quibus lingua Romana, spatiis peruagentur. magna etiam longaque exspectatio est:
3 quam frustrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, & inuito te claustra tua fregerunt: hos nisi retrahes in corpus quandoque, vt errones, aliquem, cuius dicantur,
4 inuenient. Habe ante oculos mortalitatem: a qua adserere te hoc vno monimento potes. nam cetera, fragilia & caduca, non minus quam ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices, vt so-
5 les, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, vt tantum curae intentionisque suscipere & possint & velint: sed dispice, ne sit parum prouidum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non prae-
6 stes. Et de editione quidem interim, vt voles: recita saltem, quo magis libeat emittere: vtque

Nominem malit. Commodius per interrogationem subintellecto verbo: *vocabo*.

3. *Enotuerunt*] a quodam tibi subtracti in notitiam venerunt & diuulgati sunt.

retrahes in corpus quandoque] colliges & in volumen aliquando compones. *Quandoque*, id est, aliquando, olim, künfftig einmal. Sic Sylla de Caesare diuinavit apud Suetonium cap. 1 *quandoque optimatium partibus exitio futurum*. Adde sis Curas nostras Posterior. in Append.

4. *nam cetera, fragilia & caduca*] Adde lib. I epist. 3 n. 4.

6. *recita saltem*] De *recitandi* verbo supra ad lib. I ep. 13 n. 1 diximus: adnotare licet ex hoc loco, quae tan-

tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere praesumo. Imaginor enim, qui 7 concursus, quae admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat. quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector; sit modo silentium acre & intentum & cupidum vlteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam pa- 8 rato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quae quum modum excedit, verendum est, ne inertiae & desidiae, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

num. 7 de concursu, admiratione, clamore & silentio intento traduntur.

olim pro te non temere praesumo] certa animi fiducia anticipo, & cogitatione repraesento, antequam exsistat. Proprie enim *praesumo* est antecapio, praeoccupo, vt lib. VI ep. 10 n. 5 *heredum officia praesumere*, hoc est, dum viuimus, disponere de sepultura & monimento nostro. Ad id vero, quod animi fiducia fit & cogitatione, eleganter adhibetur. Itaque lib. IX epist. 3 pr. *bonae mansuraeque famae praesumtione perfruitur*. Vbi Buchnerum consulas. Et lib. III ep. 1 n. 13 *voto & cogitatione praesumo*. Et Seneca epist. 107 *Effugere ista non potes, contemnere potes: contemnes autem, si saepe cogitaueris, & futura praesumseris*.

XI.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Narrat, se actore & Tacito, Africae proconsulem Marium, repetundarum reum, a senatu damnatum esse.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamuis enim

1. *maiestatis publicae*] auctoritatis & dignitatis. Cicero de Orat. II c. 39 *Maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis*.

quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est, personae claritate famosum, seueritate exempli salubre, rei magnitudine aeternum.
2 Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul praefuit, omissa defensione, iudices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adesse prouincialibus iussi, existimauimus fidei nostrae conuenire, notum senatui facere, excessisse Priscum immanitate & saeuitia crimina, quibus dari iudices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset.
3 Respondit Fronto Catius, deprecatusque est, ne quid vltra repetundarum legem quaereretur, omniaque actionis suae vela vir mouendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis impleuit.
4 Magna contentio, magni vtrinque clamores: aliis cognitionem senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum.
5 Nouissime consul designatus Iulius Ferox, vir rectus & sanctus, Mario quidem iudices interim censuit dandos:

2. *iudices petiit*] Caussa Marii in senatu tractabatur, quia maiorum criminum reus erat, quam vt ordinariis legibus per iudices cognosci potuisset.

3. *Fronto Catius*] Nisi *Catii* cognomen forsan alium signat, Cornelium Frontonem puto intelligi, principem in caussis agendis, sub Hadriano, eundemque Marci Antonini in eloquentia Latina praeceptorem. Vid. Xiphil. in Hadr. & Capitolin. in Marco c. 2.

diceretur vendidisse] intellige, Marius.

5. *iudices dandos*] quippe qui dabantur in lite dubia.

euocan-

euocandos autem, quibus diceretur innocentium poenas vendidisse. Quae sententia non 6
praeualuit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens: adnotatumque [est] experimentis, quod fauor & misericordia arces & vehementes primos impetus habent, paullatim consilio & ratione, quasi restincta, considunt. Vnde euenit, vt quod multi clamore per- 7
mixto tueantur, nemo tacentibus ceteris dicere velit. patescit enim, quum separaris a turba, contemplatio rerum, quae turba teguntur. Ve- 8
nerunt qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, & Flauius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exsilium equitis Romani, septemque amicorum eius vltimam poenam: Martianus vnius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse. erat enim fustibus caesus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum co- 9
gnitioni senatus mors opportuna subtraxit: Martianus inductus est absente Prisco. itaque

De formulis, quibus a Praetore dabatur iudex, vid. Brisson. form. lib. V p. m. 373 & 421. *Herz.*

8. *trecentis millibus*] sestertium. Summa 9375 imperialium thalerorum, si certum est, octo denarios conficere vnum huiusmodi imperialem nummum.

vltimam poenam] necem, quam lib. VIII epist. 14 n. 24 vocat *vltimum supplicium.* Est & apud Curtium lib. VI c. 7 n. 31 *supplicium vltimum*, sed Macedonum more non simplicem necem, verum cum cruciatu coniunctam videtur significare.

9. *inductus est*] Ita Grut. ex Pal. codice, & Sichardus: & noster infra lib. V epist. 4 n. 2 *vt Nominatus*

Tutius Cerealis conſularis iure ſenatorio poſtulauit, vt Priſcus certior fieret: ſiue quia miſerabiliorem, ſiue quia inuidioſiorem fore arbitrabatur, ſi praeſens fuiſſet: ſiue (quod maxime credo) quia aequiſſimum erat commune crimen ab vtroque defendi: & ſi dilui non potuiſſet, in vtroque puniri. Dilata res eſt in proximum ſenatum, cuius ipſe conſpectus auguſtiſſimus fuit. Princeps praeſidebat (erat enim conſul) ad hoc Ianuarius menſis cum [propter] cetera, tum praecipue ſenatorum frequentia celeberrimus, praeterea cauſſae amplitudo, auctaque dilatione exſpectatio & fama, inſitumque mortalibus ſtudium magna & inuſitata noſcendi, omnes vndique exciuerat. Imaginare

induceretur, ſupple, *in ſenatum*, quod plene ſcripſit ſub initium epiſtolae proxime ſequentis. Alii *introductus eſt*, quemadmodum Cicero in Catil. III c. 4 *Introduxi Vulturcium:* item, *introducti Galli*, puta in ſenatum. Sed praeſtat alterum, antiquis libris non minus, quam Pliniano ſtilo comprobatum.

iure ſenatorio] Capito Ateius apud Gellium lib. IV c. 10 *Erat ius ſenatori, vt ſententiam rogatus, diceret ante, quidquid vellet aliae rei, & quoad vellet.* Plura ibi Gellius. Id *aliae rei* Gronouius ex MSS. tuetur.

10. *Princeps praeſidebat*] Traianus, licet annus incertus ſit propter prauatos faſtos conſulares, in quibus qui heic deſignati conſules dicuntur, non apparent, niſi quid ex eo poteſt colligi, quod Cerealis, tum conſularis, anno V Traiani traditur conſulatum geſſiſſe.

Ianuarius menſis] Quod conſules imperium illo menſe inibant, frequentia ſenatorum celebrabatur, etiam illorum, qui alio tempore extra vrbem agebant. Symmachus lib. I epiſt. 7 *Primores Kalendas Ianus aperibat: frequens ſenatus matutine in curiam veneramus.*

quae

quae ſollicitudo nobis, qui metus, quibus ſuper tanta re in illo coetu, praeſente Caeſare dicendum erat. Equidem in ſenatu non ſemel egi: quinimmo nusquam audiri benignius ſoleo: tunc me tamen, vt noua omnia nouo metu permouebant. Obuerſabatur praeter illa, quae 12
ſupra dixi, cauſſae difficultas: ſtabat modo conſularis, modo ſeptemuir epulonum, iam neutrum. Erat igitur perquam oneroſum, accuſare 13
damnatum: quem vt premebat atrocitas criminis, ita quaſi peractae damnationis miſeratio tuebatur. Vtcunque tamen animum cogitationemque collegi. coepi dicere non minore au- 14
dientium adſenſu, quam ſollicitudine mea: dixi horis paene quinque. nam duodecim clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additae quatuor. adeo illa ipſa quae dura & aduerſa

12. *ſtabat*] ante oculos, in mente obuerſabatur, occurrebat animo.

ſeptemuir epulonum] Magna dignitate erant, qui ſacris epulis proſpiciebant, antea triumuiri, poſt ſeptemviri. Liuius lib. XXXIII c. 42 pr. *Romae eo primum anno triumuiri epulones facti.* Gellius lib. I c. 12 *Cuius pater flamen, aut augur aut XV vir ſacris faciundis, aut qui VII vir epulonum aut ſalius eſt.* Antiqua inſcriptio apud Gruter. p. 227 n. 1

COLLEG. VII. VIR. EPVLON.

iam neutrum] vtroque honore proper crimina exutus, conſulari dignitate & ſeptemuiratu.

14. *duodecim clepſydris*] Ita Ald. & Sich. & cod. Palatinus. Vulgo *decem*: Catan. *viginti.* Incertum ergo, quis clepſydrae modulus fuerit. Si *decem* legendum, tres clepſydrae conficiunt vnam horam: ſin *viginti*, quinque ad horam requirentur. Adde de *clepſydra* lib. I ep. 23 n. 2.

dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt.
15 Caesar quidem mihi tantum studium, tantam
etiam curam (nimium est enim dicere sollicitu-
dinem) praestitit, vt libertum meum post me
stantem, saepius admoneret, voci laterique
consulerem: quum me vehementius putaret in-
tendi, quam gracilitas mea perpeti posset. Re-
spondit mihi pro Martiano Claudius Marcelli-
16 nus. Missus deinde senatus, & reuocatus in
posterum. neque enim [iam] inchoari po-
terat actio, nisi [vt] noctis interuentu scinde-
17 retur. Postero die dixit pro Mario Saluius Li-
beralis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus:
in illa vero caussa omnes artes suas protulit. Re-
spondit Cornelius Tacitus eloquentissime, &,
18 quod eximium orationi eius inest, σεμνῶς. Di-
xit pro Mario rursus Fronto Catius insigniter:
vtque iam locus ille poscebat, plus in precibus
temporis, quam in defensione consumsit. Huius
actionem vespera inclusit: non tamen sic, vt

15. *lateri consulerem*] Dolent enim latera ex nimio aut continuo clamore. Cicero de orat. III cap. 2 de Crasso: *latus ei dicenti condoluisse audiebamus.* Contra sub persona validioris Catonis, de Senect. cap. 5 *Quum ego, V & LX annos natus, legem Voconiam voce magna & bonis lateribus suasissem.* Adde infra lib. IV epist. 7 n. 4. & Cicer. de clar. orator. c. 91.

14. *in posterum*] subaudi *diem*, quam vocem Sichardus apposuit: ceteri negligunt.

neque enim iam] inclusum *iam* abest Sichardi libro: etiam *vt* post *nisi*. Posteriori consentit Aldus; non autem priori.

17. σεμνῶς] grauiter & digne.

abrum-

abrumperet. itaque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipsum pulcrum & antiquum, senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus 19
cos. designatus, vir egregius, & pro veritate firmissimus, censuit septingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda: Mario vrbe Italiaque interdicendum: Martiano hoc amplius, Africa. In fine sententiae adiecit, quod ego & Tacitus iniuncta aduocatione diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse, vt dignum mandatis partibus fuerit. Adsenserunt consules designati, omnes 20
etiam consulares vsque ad Pompeium Collegam: ille & septingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum poenae, quam iam passus esset, censuit relinquendum. Erant in vtraque sententia 21
multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adsensi, hunc qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed quum fieret 22
discessio, qui sellis consulum adstiterant, in-

19. *iniuncta aduocatione*] demandata accusatione: siue actione pro Africanis. His enim aduocati erant noster ac Tacitus: non Mario.

20. *Pompeium Collegam*] Proprium nomen *Collega*, non officii. In fastis consul scribitur sub Domitiano.

22. *discessio*] quando discrepantia sententiarum, tunc iubebatur totus senatus in hanc illamue partem discedere. adde lib. VIII ep. 14 n. 19. *Herz.*

Cornuti sententiam ire coeperunt. tum illi,
qui se Collegae adnumerari patiebantur, in di-
versum transierunt: Collega cum paucis reli-
ctus. multum postea de impulsoribus suis,
praecipue de Regulo, questus est, qui se in
sententia, quam ipse dictauerat, deseruisset.
Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, vt
23 plurimum audeat, plurimum timeat. Hic finis
cognitionis amplissimae, superest tamen λειτούρ-
γιον non leue, Hostilius Firmus, legatus Marii
Prisci, qui permistus caussae, grauiter vehe-
menterque vexatus est. Nam & rationibns Mar-
tiani, & sermone, quem ille habuerat in ordine
Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissi-
mum ministerium commodasse, stipulatusque
de Martiano quinquaginta millia denarium.

---

plurimum audeat, plurimum timeat] vid. lib. I ep. 5. *Herz.*

23. *cognitionis amplissimae*] Cognitio, iudicium extraordinarium: Iurisdictio, ordinarium. Illa senatus aut principis est: haec, iudicum ordinariorum. Suetonius Claud. cap. 15 *negans cognitionis rem, sed ordinarii iuris esse.* Idem Nerone c. 15 *iurisdictionem* quoque, & *cognitionem* distinguit.

λειτούργιον] negotium publicum. *Steph.*

legatus Marii] Legatus non orator, sed adiunctus rectori prouinciae, aut duci supremo copiarum.

rationibus Martiani] calculo & computationi septingentorum millium, quibus innocentium ille poenas vendiderat.

stipulatus de Martiano] obligasse Martianum nomine Marii de parte summae ex septingentis millibus. habe sich angeloben lassen, quod Mario de summa pacta quinquaginta millia denarium, siue 6250 vnciales nummos (thaleros) soluere velit.

pro-

probabatur: ipſe praeterea accepiſſe ſeſtertium decem millia, foediſſimo quidem [titulo] nomine vnguentarii, qui titulus a vita hominis comti ſemper & pumicati non abhorrebat. Placuit, cenſente Cornuto, referri de eo proxi- 24
mo ſenatu. tunc enim, caſu incertum, an conſcientia, abfuerat. Habes res vrbanas: in- 25
vicem ruſticas ſcribe, quid arbuſculae tuae, quid vineae, quid ſegetes agunt, quid oues delicatiſſimae? In ſumma, niſi aeque longam epiſtolam

ſeſtertium decem millia] CCCXII & dimidium vncialium nummum.

foediſſimo titulo, nomine vnguentarii] nomine donationis a prouincialibus legato factae ad vnguenta. Ita Lipſius ad Taciti Hiſt. III c. 50 interpretatur, cui donatium *vnguentarium* eſt, ſicut *clauarium* c. 1 Taciti. *Foedum* autem tum per ſe vocatur, quia turpe viro vnguentis nitere: tum modo exactionis, quia non voluntaria donatio erat, ſed coacta & imperata. Ceterum vncis concluſa vox *titulo* videtur Grutero inducenda, vtpote ſatis ſequenti *nomine* expreſſa. Addo, quod ſtatim, *qui titulus*, ſubiicitur. Ingrata autem huiusmodi repetitio.

comti ſemper & pumicati] ornati & delicatuli. *Pumicare* enim laeuigare & polire. Imitatur noſtrum, vt alibi ſaepe, Sidon. Apollinaris lib. VIII epiſt. 3 *In medio nationum*, inquit, *delibutarum, atque inter ſatrapas regum tiaratorum myrrhatos, pumicatos, malobatrates*.

24. *referri*] ſolennis formula in foro Romano, quando aliquid proponebatur. vid. Briſſon. lib. II p. 165. *Herz.*

25. *quid ſegetes agunt*] Omnes antiqui *agunt*, quod interrogatiue capiendum eſt. Veenhuſ. *agant*, dubitanter.

reddes, non est quod postea, nisi breuissimam, exspectes. Vale.

XII.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Euentum caussae Firmini legati, quam superiori epistola notauerat, perscribit.

Λειτούργιον illud, quod superesse Marii Prisci caussae proxime scripseram, nescio an satis
2 circumcisum, tamen & abrasum est. Firminus inductus in senatum respondit crimini noto: sequutae sunt diuersae sententiae consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine mouendum: acutius Nerua, in sortitione prouinciae rationem eius non habendam. quae sententia, tanquam mitior, vicit, quum sit alioqui
3 durior tristiorque. Quid enim miserius, quam exsectum & exemtum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid grauius, quam tanta ignominia adfectum, non in solitudine

1. Λειτούργιον] ministerium exiguum.
circumcisum, abrasum] Tralate illud iustam perfectamque mali emendationem; hoc minus accuratam, delectionem tamen significat.
2. *crimini noto*], noto ex superiori epistola.
acutius Nerua] Nerua alius ab imperatore: acutius aduerbium.
in sortitione prouinciae] quia sorte legebantur prouinciarum praesides. Hoc sortiendi iure Firminus in perpetuum priuatus est.
3. *exsectum*] Malunt *exutum*, vt honestius, P. Faber. Gruterus, Buchnerus.

late-

latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque praebere? Praeterea, 4
quid publice minus aut congruens aut decorum? notatum a senatu in senatu sedere? ipsisque illis, a quibus sit notatus, aequari? submotum a proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus iudicare? damnatumque sordium, vel damnare alios vel absoluere? Sed 5
hoc pluribus visum est. numerantur enim sententiae, non ponderantur: nec aliud in publico consilio potest fieri. in quo nihil est tam inaequale, quam aequalitas ipsa. nam quum sit impar prudentia, par omnium ius est. Impleui 6
promissum, priorisque epistolae fidem exsolui,

altissima specula] curia, senatu, gradu senatorio. Symmach. I c. 20 *in specula honorum locatus*.

4. *decorum? notatum*] Ita MS. Palat. & Aldus, probante Grutero: vulgo *decorum, quam notatum*. De verbo *notare* supra ad libri huius epist. 6 n. 3.

a proconsulatu] a proconsulari prouincia, seu imperio proconsulari.

damnatumque sordium] foedae illius auaritiae, quae magni viri indecore agunt & infra dignitatem suam.

5. *pluribus visum est*] maiori parti senatorum. Quidam ante *visum* interponunt *lenius*, vel *leuius*: sed sine fide veterum librorum.

numerantur enim sententiae] Symmachus lib. IV c. 27 *Lex curiae, vt maioris numeri antistet auctoritas*. Hinc saepe, quod peius est, decernitur. Nam, vt Seneca de Vita Beata cap. 2 dixit, *non tam bene cum rebus humanis agitur, vt meliora pluribus placeant*.

inaequale, quam aequalitas] nihil tam iniquum, quam aequale omnibus senatoribus ius suffragandi, quum inaequalis eorum prudentia sit.

6. *fidem exsolui*] praestiti, quod superiori epistola promiseram.

quam ex ſpatio temporis iam recepiſſe te colligo. nam & feſtinanti & diligenti tabellario dedi: niſi quid impedimenti in via paſſus eſt.
7 Tuae nunc partes, vt primum illam, deinde hanc remunereris litteris, quales iſthinc redire vberrimae poſſunt. Vale.

XIII.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Prisco copiarum rectori Voconium Romanum commendat.

ET tu occaſiones obligandi me auidiſſime amplecteris, & ego nemini libentius debeo.
2 Duabus ergo de cauſſis a te potiſſimum petere conſtitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum ampliſſimum; hinc tibi beneficiorum larga materia, longum praeterea tempus, quo amicos tuos exornare potuiſti. Con-
3 vertere ad noſtros, nec hos multos. Malles tu quidem multos, ſed meae verecundiae ſufficit vnus aut alter, ac potius vnus. Is erit

Epiſt. XIII. *Priſco*] Sunt qui Neratium Priſcum intelligunt, iuris conſultiſſimum virum, ideoque in Pandectis ſaepe, & a Spartiano in Hadr. c. 18 laudatum: praeterea etiam tantae virtutis, vt Traianus hunc ſibi ſucceſſorem deſtinaſſe opinio fuerit. Ei enim dixiſſe fertur: *Commendo tibi prouincias, ſi quid mihi fataliter contigerit.* Saltem curam prouinciarum eidem commendauit, ſi negligentior forte in eis tuendis ſucceſſor fuerit. An vero idem ſit Neratius Marcellus (de quo noſter lib. III ep. 8) vt videtur Catanaco, non auſim adfirmare.

Voce-

Voconius Romanus: pater ei in equestri gradu
clarus, clarior vitricus, immo pater alius. nam
huic quoque nomini pietate successit. Mater
e primis citerioris Hispaniae. Scis quod iudi-
cium prouinciae illius, scis quanta sit grauitas:
[ipse] flamen proxime fuit. Hunc ego, quum 5
simul studeremus, arcte familiariterque dilexi:
ille meus in vrbe, ille in secessu contubernalis:
cum hoc seria, cum hoc iocos miscui. Quid 6
enim aut illo fidelius amico, aut sodale iucun-
dius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso
vultuque suauitas. Ad hoc ingenium excel- 7
sum, subtile, dulce, facile, eruditum in caus-
sis agendis. Epistolas quidem scribit, vt Musas
ipsas Latine loqui credas. Amatur a me pluri- 8
mum, nec tamen vincitur. Equidem iuuenis
statim iuueni, quantum potui per aetatem, aui-
dissime contuli, & nuper ab optimo principe
trium liberorum ei ius impetraui. quod

4. *Voconius Romanus*] ad quem extat lib. I epistola 5: laudatur etiam lib. X epist. 3.

huic quoque nomini pietate] Ita Gruterus ex Palatino. Vulgo *nomine & pietate* fuit editum.

ipse flamen] Flamen *Dialis* forte, qui maximae dignationis erat. Quanquam & Martialis ac Quirinalis patricii generis erant: ceteri, plebeii. Vide Festum. Pronomen *ipse*, quod vncinis conclusit Boxhornius, abest ab Aldina & Sichardina.

8. *ab optimo principe*] a Traiano, ita bono, vt *optimi* cognomen mereretur, *Panegyr. c.* 88.

trium liberorum ius] Ius, quo foecundi parentes in honorum petitione & caussa hereditaria vtebantur, ad steriles aut infelices bonitate principum prorogari poterat. Vide infra lib. VII ep. 16 n. 2 & lib. X ep. 95,

quan-

quanquam parce & cum delectu daret, mihi tamen,
9 tanquam eligeret, indulsit. Haec beneficia mea tueri nullo modo melius, quam vt augeam, possum, praesertim quum ipse illa tam grate interpretetur, vt dum priora accipit, po-
10 steriora mereatur. Habes qualis, quam probatus carusque sit nobis. quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes. In primis ama hominem. nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cuius esse eum usque in intimam familiaritatem capacem, qua magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam
11 eius expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim & quidem efficacissime, qui reddit caussas rogandi. Vale.

& Dionem lib. LV sub initium, & cumprimis Paullum lib. IV recept. sent. tit. 9 extr.

XIV.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Centumuirales caussas, tanquam obscuras, & ab adolescentulis profanatas, grauiter notat.

VErum opinaris: distringor centumuiralibus caussis, quae me exercent magis, quam delectant. sunt enim pleraeque paruae & exiles: raro incidit vel personarum claritate vel negotii
2 magnitudine insignis. Ad hoc, perpauci, cum

1. *centumuiralibus caussis*]. Vide lib. I epist. 5 n. 4, & epist. 18 n. 3.

quibus

quibus iuuet dicere: ceteri, audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuri a declamando huc transeunt. tam irreuerenter & temere, vt mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros a centumuiralibus caussis auspicari, vt ab Homero in scholis. Nam hic quoque, vt illic, primum coepit esse quod maximum est. At hercule ante memoriam 3
meam, (maiores natu ita solent dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcerrimum opus colebatur. Nunc, refra- 4
ctis pudoris & reuerentiae claustris omnia

2. *a declamando*] statim a schola. Emendatio Gronouii, pro qua vulgo *ad declamandum*, quod falsum. Declamationes enim ad vmbram & scholas pertinent; non ad forum & centumuirale iudicium. Videtur praepositioni littera sequentis verbi prima ex errore accessisse, cuius gratia postmodum & casus mutari debuit.

Attilius noster] Vide ad lib. I epist. 9 extrem.

ab Homero in scholis] Pueris praelectus Homerus, vt cum lingua tam exempla virtutis, quam illustres sententias condiscerent. Petronius Arbiter primo carmine, quod ex Satyrico reliquum est:

det primos versibus annos,
Maeoniumque bibat felici pectore fontem.

Nam hic quoque, vt illic] *Hic*, in centumuiralibus caussis: *illic*, in scholis. Ergo *hic* ad remotius, *illic* ad propinquius refertur. Vide dicta ad lib. I epist. 20 n. 21.

3. *nisi aliquo consulari producente*] Magnae auctoritatis viro vel duce vel comite adolescens forum inibat, primamque caussam suscipiebat: saltem auspicio & consiliis talis viri coepit ostendi in publico. Exemplum cape ex lib. VI ep. 23.

patent

patent omnibus; nec inducuntur, ſed irrumpunt. ſequuntur auditores actoribus ſimiles, conducti & redemti mancipes: conuenitur in media baſilica, vbi tam palam ſportulae, quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudi-
5 cium pari mercede tranſitur. Inde iam non inurbane σοφοκλεῖς vocantur: iisdem Latinum nomen impoſitum eſt laudiceni: & tamen cre-
6 ſcit in dies foeditas vtraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent aetatem eorum, qui nuper togas ſumſerunt) ternis denariis ad laudandum trahebantur. tanti conſtat, vt

4. *redemti mancipes*] a cauſidicis conducti & redemti, vt ipſi turbam ad hoc conducerent, quo laudarentur agentes cauſſam. *Manceps* enim, qui redimit & conducit: & hic viciſſim pretio inductus erat.

in baſilica] baſilica Iulia, Vid. lib. V epiſt. 21 principio.

ſportulae] munuſcula, quibus redimebantur laudaturi auditores.

5. *σοφοκλεῖς*] laudari cupientes, & illud *grande ſophos* audire, quod apud Martialem legitur lib. I epigr. 4 & 50.

laudiceni] Laudiceni pro *Laodiceni*, antique, vt ad *laudem* ſimul per iocum adludatur. Sunt enim, qui ad laudes ſuas cani, libenter audiebant. Vide Voſſ. Etymol. in *Lautumia*, & Scalig. ad Feſtum in *Alumento*. Aliis per diphthongum *laudicoeni*, quaſi laudando coenam merentes. Ita Catanaeus.

vtraque lingua notata] & Graeco & Latino nomine exagitati non deſiſtunt ab hac foeditate.

6. *nomenclatores*] ſerui domino nomina tranſeuntium ſalutantiumne ſuggerentes.

habent aetatem eorum] ſunt peradoleſcentuli, quia a XIV ad XVII annum toga pura ſumebatur. Quod addit

ſis

fis difertiffimus. Hoc pretio, quamlibet numerofa, fubfellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commouentur, quum μεσόχορος dedit fignum. Opus eft 7
enim figno apud non intelligentes, ne audientes quidem. nam plerique non audiunt, nec vlli magis laudant. Si quando tranfibis per 8
bafilicam, & voles fcire, quomodo quisque dicat, nihil eft, quod tribunal adfcendas, nihil, quod praebeas aurem: facilis diuinatio. Scito eum peffime dicere, qui laudabitur maxime.
Primus hunc audiendi morem induxit Largius 9
Licinius: hactenus tamen, vt auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, praeceptore meo, audiffe memini. narrabat ille, Adfecta- 10
bar Domitium Afrum, quum apud centumuiros diceret grauiter & lente, (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum infolitumque clamorem: admiratus reticuit: vbi filentium factum eft, repetiit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & poft filentium, coepit idem tertio. Nouiffime, quis 11

Plinius, quia turpius, ab iis laudes redimere, qui nec per aetatem laudanda intelligunt.

ingens corona] coecus circumftantium auditorum. Cic. pro Flacc. cap. 28 *A iudicibus oratio auertitur: vox in coronam turbamque effunditur.* Add. infra lib. VII epift. 17 n. 9.

μεσόχορος] medius in choro, director, feu praecentor.

9. *Largius Licinius*] Catanaeo is, de quo lib. III epift. 5 n. 17.

corrogaret] rogando conquireret. *Herz.*

diceret,

diceret, quaesiuit: responsum est, Licinius.
Tum intermissa caussa, Centumuiri, inquit,
11 hoc artificium periit. Quod alioqui perire in-
cipiebat, quum periisse Afro videretur; non
vero prope funditus exstinctum & euersum est.
Pudet referre, quae quam fracta pronuntiatio-
ne dicantur; quibus quam teneris clamoribus
13 excipiantur. Plausus tantum, ac sola cymba-
la, & tympana illis canticis desunt. Vlulatus
quidem (neque enim alio vocabulo potest ex-
primi theatris quoque indecora laudatio) large
14 supersunt. Nos tamen adhuc & vtilitas amico-
rum, & ratio aetatis moratur ac retinet. Ve-
remur enim, ne forte non has indignitates reli-
quisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus ta-
men solito rariores: quod initium est gradatim
desinendi. Vale.

11. *hoc artificium periit*] Si Licinius, orator ineptus, coemtis laudatoribus sibi plausum parare potest; periit artificium doctorum, qui ingenio id ac studio parare soliti erant.

14. *& ratio aetatis*] quia nondum ad id aetatis pervenerat, quae excusationem ciuilium officiorum & has oratorum ineptias audiendi haberet. Adde ad lib. III epist. 1 n. 12 notata.

XV.

XV.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Quomodo veteres, & noui coemti agri placeant, Valerianum interrogat.

QVo modo te veteres Marsi tui? quo modo emtio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! nihil enim aeque gratum est adeptis, quam concupiscentibus. Me 2
praedia materna parum commode tractant: delectant tamen, vt materna: alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem assiduae querelae, quod queri pudet. Vale.

1. *Marsi tui*] agri in Marsis possessi. Marsorum populus notus in Italia.
aeque gratum, quam] De voce *aeque* ad lib. I ep. 20 n. 1 diximus, quae etiam cum *quam* eleganter componitur. Seneca epist. 55 *aeque offendisse Seianum, quam amasse, periculosum.*
2. *parum commode tractant*] proper sterilitatem.

XVI.

C. PLINIVS ANNIANO SVO S.

Anniano monenti, vt codicillos Aciliani irritos faciat, non confirmatos testamento; respondet, voluntatem legantis sibi pro lege esse.

TV quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte

1. *codicillos*] Codicilli sunt scriptura, qua defunctus sine solennitate voluntatem suam de eo testatus est, quod post mortem fieri voluit. Hi non idem possunt, quod testamentum, nisi illo sint confirmati. Vid. Leg. 7 Cod. de Codicill.

in-

instituit heredem, pro non scriptis habendos,
2 quia non sint confirmati testamento. Quod ius ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt: sed ego propriam quandam legem mihi dixi, vt defunctorum voluntates, etiamsi iure deficerent, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos.
3 Licet ergo non sint confirmati testamento, a me tamen, vt confirmati, obseruabuntur: praesertim quum delatori locus non
4 sit. Nam si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse & cautior esse deberem: quum vero liceat heredi donare, quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obstet illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. Vale.

2. *iure deficerent*] Ita Palat. cod. & ed. antiquissima. Aldus *deficerentur*, qua forma noster sequenti etiam epistola, & 91 lib. X delectatus est. Sichardus *iura deficerent*.

3. *quum delatori locus non sit*] Locus est delationi, quando hereditas incapacibus defertur, vt vel fisco cedat illa, vel aerario populi. At si quis heres codicillis scribatur, etsi non confirmetur testamento; eo nomine non licet deferre, nullo tunc iure principis, vel aerarii, exsistente. Vide Leg. 1 Dig. de iure fisci, & Leg. 1 Cod. de bonis vacant.

4. *liceat heredi donare*] Ex his, & superioribus, *quod ego dedissem*, tota controuersia cognoscitur. Scriptus heres ex parte noster Plinius fuerat, sed codicillis onus aliquod donationis adiunctum, quod recusare potuisset tanquam non confirmatum testamento: aut aerario vindicare: sed maluit voluntatem legantis, quam ius & solennitatem sequi.

quod in hereditate subsedit] remansit apud heredem. Lege 76 Dig. ad Leg. Falcid. *legata quum apud heredes subsederint, hereditario iure apud eos remanere intelligi.*

XVII.

XVII.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Descriptio villae Laurentinae, qua miranti respondet, cur illa tantopere delectetur.

Miraris, cur me Laurentinum, vel, si ita mavis, Laurens meum tantopere delectet. Desines mirari, quum cognoueris gratiam villae, 2
opportunitatem loci, littoris spatium. Decem & septem millibus passuum ab vrbe secessit: vt peractis, quae agenda fuerint, saluo iam & composito die, possis ibi manere. Aditur non vna via: nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab vndecimo relinquenda est. Vtrinque excipit iter aliqua ex parte arenosum, iumenti paullo grauius & longius, equo breue & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam 3
modo occurrentibus siluis via coarctatur, modo latissimis pratis diffunditur & patescit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque

1. *Laurentinum*] Praedium in agro iuxta oppidum Laurentum, a quo geminum nomen fit *Laurentinus* & *Laurens*.

2. *saluo & composito die*] omni penso diei confecto. *Dies* pro *opere diei*. Seneca de Ira III c. 36 *Totum diem meum scrutor, facta ac dicta mea remetior*. Vbi Gronovium videas tanquam Plinii nostri tum hoc loco, tum lib. III ep. 9 & lib. VI epist. 31 n. 13 interpretem.

lapide] milliario, siue mille passibus. Lapidibus enim milliaria viarum cum ceterarum, tum quae Ostiam & Laurentum ferebant, distincta erant.

iumentis] iunctis currui. Pal. cod. *iunctis* simpliciter.

armenta: quae montibus hieme depulsa, herbis & tepore verno nitescunt. Villa vsibus capax,
4 non sumptuosa tutela. cuius in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in O litterae similitudine circumactae: quibus paruula, sed festiua, area includitur. egregiam hae aduersum tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis immi-
5 nentibus tectis muniuntur. Est contra medias cauaedium hilare: mox triclinium satis pulcrum, quod in littus excurrit: ac si quando Africo mare impulsum est, fractis iam & nouissimis fluctibus leuiter adluitur. Vndique valuas, aut fenestras non minores valuis habet: atque ita a lateribus & a fronte quasi tria maria prospectat. a tergo cauaedium, porticum, aream; porticum rursus, mox atrium, siluas &

3. *nitescunt*] pinguescunt. Strigosum enim hieme pecus, vernis pascuis cutem curat, vt nitescere incipiat. Sic *nitida iumenta* Nepos Eum. cap. 5 n. 6 dixit.

4. *vsibus capax, non sumtuosa tutela*] Villa capit omnia, quae ad vsum sunt necessaria: licet non habeat, quae tutelae ac sumtuosae sustentationi requiruntur. *Tutela* enim de alitura quoque dicitur. Columella lib. IX principio: *Venio nunc ad tutelam pecudum siluestrium.* Suetonius Caes. c. 68 ita quoque *tenuiorum tutelam* dixit.

specularibus] lapidibus specularibus, quibus olim frigus & ventos arcebant, perinde ac nos orbibus vitreis. Sunt enim etiam pellucidi, si in tenues crustas finduntur, vt Plinius alter H. N. lib. XXXVI c. 26 tradit.

5. *Est contra medias*] porticus.

quasi tria maria] Tyrrhenum, sed sinu ita recuruatum, vt ex tribus plagis prospectetur.

lon-

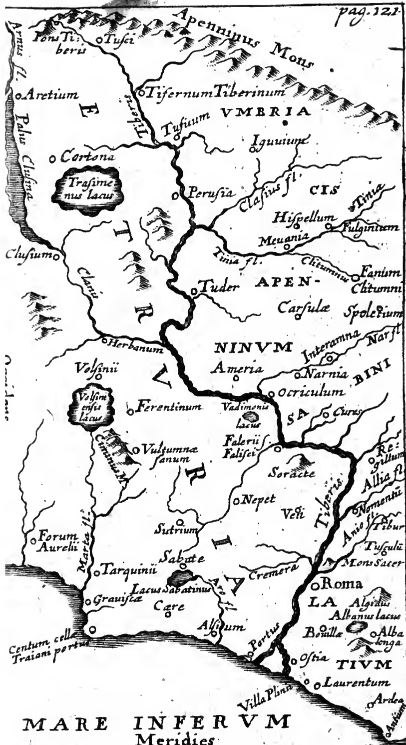
Apenninus Mons
Pons Tiberis
Tusci
Arnus fl.
Aretium
Palus Clusina
Tifernum Tiberinum
Tiberis
Tusicum
VMBRIA
Iguuium
Cortona
Trasimenus lacus
Perusia
Clasius fl.
CIS
Tinia
Hispellum
Fulginium
Meuania
Clusium
Tinia fl.
Clitumnus
Fanum Clitumni
Clanis
Tuder
APEN-
Carsulæ
Spoletium
Herbanum
NINVM
Interamna
Nar fl.
Ameria
Narnia
BINI
Volsinii
Ocriculum
Volsiniensis lacus
Ferentinum
Vadimonis lacus
SA
Cures
Ciminius M.
Vultumnæ fanum
Falerii Falisci
Regillum
Soracte
Allia fl.
Nepet
Veii
Tiberis
Nomentu
Anio fl.
Tibur
Sutrium
Forum Aurelii
Marta fl.
Tusculu
Sabate
Mons Sacer
Tarquinii
Cremera
Roma
Lacus Sabatinus
Aro fl.
Grauiscæ
LA
Algidus
Albanus lacus
Cære
Bouillæ
Alba longa
Alsium
Centum cellæ
Traiani portus
Portus
Ostia
TIVM
Laurentum
Villa Plinii
Ardea
Antium
E
T
R
V
R
I
A
MARE INFERVM
Meridies

longinquos respicit montes. Huius a laeua re- 6
tractius paullo cubiculum est amplum: deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet. Haec & subiacens mare longius quidem, sed securius intuetur. Huius cubiculi & triclinii illius obiectu 7
includitur angulus, qui purissimum solem continet & accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis qui nubilum inducunt, & serenum ante, quam vsum loci, eripiunt. Adne- 8
ctitur angulo cubiculum in apsida curuatum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Parieti eius, in bibliothecae speciem armarium insertum est, quod non legendos libros, sed lectitandos capit. Adhaeret dormitorium 9

6. *retinet*] ex occidente sole teporem & splendorem quendam. *Herz.*

securius] in comparatione ad illos, qui e. g. ex naue mare etiam possunt prospicere. *Herz.*

7. *& accendit*] repercussu auget solis radios & aestum. Vide post paullo num. 17.

gymnasium] locus corpori exercendo destinatus.

exceptis, qui nubilum] Australes venti villis, ad mare inferum sitis, nubila inducunt.

serenum ante, quam vsum loci] prius sol obducitur nubibus, quam calor faceſſat. *Catan.*

8. *in apsida*] in curuaturam fornicis. Paullinus Nolanus epist. 32 (al. 12) n. 10 de ecclesiae basilica: *Apsidem solo & parietibus marmoratam camera musiuo illusa clarificat.*

non legendos, sed lectitandos] armarium angustum ac paruum, quo non bibliotheca, sed libri necessarii & assidue lectitandi possunt.

membrum, transitu interiacente, qui, suspen-
sus & tabulatus, conceptum vaporem salubri
temperamento huc illucque digerit & mini-
strat. Reliqua pars lateris huius seruorum li-
bertorumque vsibus detinetur, plerisque tam
10 mundis, vt accipere hospites possint. Ex alio
latere cubiculum est politissimum, deinde vel
cubiculum grande, vel modica coenatio, quae
plurimo sole, plurimo mari lucet. post hanc
cubiculum cum procoetone, altitudine aesti-
vum, munimentis hibernum. est enim subdu-
ctum omnibus ventis. huic cubiculo aliud, &
11 procoeton, communi pariete iunguntur. Inde
balinei cella frigidaria spatiosa & effusa, cuius in
contrariis parietibus duo baptisteria, velut eie-
cta, sinuantur, abunde capacia, si innare in pro-
ximo cogites. Adiacet vnctuarium hypocauston:

9. *membrum*] pars domus Lib. V ep. 6 n. 15.

suspensus & tabulatus] MSS. *suspensus sublatus*: item, *suspensus subditis*. Ex illo Iacobus Bononiensis *& sublatus*; ex hoc Modius *sublicis* formauit. Aldus ac Catanaeus, *& tabulatus*.

plerisque tam mundis] subaudi, *existentibus*. Gronov.

10. *coenatio*] locus ad coenam sumendam, triclinium synecdochice quaeuis diaeta.

cum procoetone] loco ante cubiculum, vbi ministri excubant. Vox Graeca notae originis.

11. *baptisteria*] lauacra, loca lotionibus dicata. Vide plura ad lib. V ep. 6 n. 25.

in proximo] intra aedes, non foris in piscina.

vnctuarium hypocaustum] ἀλειπτήριον, vbi balneas inituri vngebantur. Pollux enim inter balneatoria vocabula lib. VIII c. 33 etiam ἀλειπτήριον memorat. Fuit & pro luctatoribus *vnctuarium*, de quo Mercurial. in Gymn. I, 8.

ad-

adiacet propnigéon balinei: mox duae cellae, magis elegantes, quam sumtuosae. cohaeret calida piscina mirifice, ex qua natantes mare adspiciunt. Nec procul sphaeristerium, quod 12
calidissimo soli, inclinato iam die, occurrit. hinc turris erigitur, sua qua diaetae duae; totidem in ipsa. praeterea coenatio, quae latissimum mare, longissimum littus, amoenissimas villas prospicit. Est & alia turris: in hac cu- 13
biculum, in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca & horreum. sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem & sonum patitur, eumque iam languidum ac desinentem: hortum & gestationem videt, qua hortus includitur. Gestatio buxo, aut rore marino, vbi 14
deficit buxus, ambitur. Nam buxus, qua parte defenditur tectis, abunde viret, aperto coelo

propnigéon] suffocatorium, locus vbi carbones suffocabantur. Ideo *praefurnium* quidam vertunt, quia πνιγεύς etiam *furnus* est. Hanc quoque partem, & eodem nomine, Vitruuius in balineis ponit lib. V cap. 11

12. *sphaeristerium*] pars gymnasii pro pilae exercitiis. *Mercurial. I, 9.*

diaetae tuae] Haec vox in MSS. *zeta*, item *zotheca* legitur. Sidonius, nostri aemulator, VIII, 16 *per armariola & zothecula nostras.* Vbi Sirmondum & Sauaronem videas. Si genuina est *diaetae* scriptura, locus significatur, vbi per diem versamur. Id enim Graece est διαιτάομαι. Adde lib. V ep. 6 n. 20.

13. *fragorem*] allidentium sc. fluctuum.

gestationem] locum vbi sella, lectica, aut vehiculo Romani crebrius gestabantur, seruandae aut recuperandae valetudinis caussa. Vid. Mercurial. VI, 9 seq.

apertoque vento, &, quanquam longinqua ad-
15 spergine maris, inarescit. Adiacet gestationi interiore circuitu vinea tenera & vmbrosa, nudisque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior ceteris. Hac non deteriore, quam maris facie, coenatio remota a mari fruitur. Cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fenestris subiacet vestibulum villae, & hortus alius, pinguior & ru-
16 sticus. Hinc cryptoporticus, prope publici operis, extenditur. Vtrinque fenestrae, a mari plures, ab horto singulae, & altius pauciores. Hae, quum serenus dies & immotus, omnes; quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti
17 quiescunt, sine iniuria patent. Ante cryptoporticum xystus violis odoratus. Teporem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quae vt tenet solem, sic aquilonem inhibet submouetque: quantumque caloris ante, tantum retro

15. *vinea tenera*] nouella, Catanaeo. Aldus prima editione *vinca,*, quod auctor Fori Romani tuetur, id est herba auunculo *vincaperuinca* dicta, a *vinciendo* nempe. Haec certe nudis pedibus mollius cedit, quam vinea, etiam nouella.

ceteris] fructibus.

16. *Prope publici operis*] Gruterus ita ex Palat. & editis antiquitus. Vulgo alii *operis instar.* Sed satis se Casus sine nouo fulcro sustentat.

immotus] non interturbatus ventis nubibusque. *Herz.*

17. *xystus violis odoratus*] Xystus, subdialis ambulatio ante porticum. Cicero de clar. orat. c. 3 *Quum inambularem in xysto.* Adde infra lib. IX ep. 7 n. 4 & Vitruv. lib. V c. 11 extr.

frigo-

frigoris. similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos, alium alio a latere, frangit & finit. Haec iucunditas eius hieme, maior aestate. 18
Nam ante meridiem, xystum, post meridiem gestationes hortique proximam partem vmbra sua temperat: quae, vt dies creuit decreuitque, modo breuior, modo longior hac vel illac cadit.
Ipsa vero cryptoporticus tunc maxime caret sole, quum ardentissimus culmini eius insistit. Ad hoc patentibus fenestris fauonios accipit transmittitque: nec vnquam aëre pigro & manente ingrauescit. In capite xysti deinceps crypto- 20
porticus, horti diaeta, est, amores mei; re vera amores; ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, vtraque solem, cubiculum autem valuis, cryptoporticum fenestra prospicit. Qua mare contra parietem medium, 21
diaeta perquam eleganter recedit: quae specularibus & velis obductis reductisque modo adiicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum & duas cathedras capit: a pedibus mare, a tergo villae, a capite siluae: tot facies locorum totidem fenestris & distinguit & miscet. Iunctum 22
est cubiculum noctis & somni. Non illud

19. *fauonios accipit*] Curtius lib. VIII c. 9 n. 3 *qua austrum accipiunt.* Fauonius Latine, qui Graece Zephyrus, ventus occidentalis.

20. *heliocaminus*] solare vaporarium in aprico loco situm, ad calorem solis excipiendum. Idem forte Plauti *solarium*, Milite a. II sc. 3 v. 64. locus soli quaquauersus apertus in summis aedibus.

voces seruulorum, non maris murmur, non tem-
pestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne
diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam
alti abditique secreti illa ratio, quod interiacens
andron parietem cubiculi hortique distinguit,
atque ita omnem sonum media inanitate con-
23 sumit. Applicitum est cubiculo hypocaustum
perexiguum, quod angusta fenestra suppositum
calorem, vt ratio exigit, aut effundit aut retinet.
Procoeton inde & cubiculum porrigitur in so-
lem: quem orientem statim exceptum vltra me-
24 ridiem, obliquum quidem, sed tamen seruat. In
hanc ego diaetam quum me recipio, abesse mihi
etiam a villa mea videor, magnamque eius vo-
luptatem, praecipue Saturnalibus, capio, quum
reliqua pars tecti, licentia dierum, festisque cla-
moribus personat. Nam nec ipse meorum lusi-
25 bus, nec illi studiis meis obstrepunt. Haec vti-

21. *diaeta perquam eleganter recedit*] Palatinus, vt supra, *zeta*, quod idem est, *di* cum z permutato. Sirmondus autem ad Sidonii VIII, 16. contendit, *zotheca* heic legendum esse. Prouocat ad veteres libros: quos vero haud nominat. Et quod origine *animalium receptaculum* significat; a scopo Plinii alienum videtur.

22. *interiacens andron*] Vitruuius lib. VI c. 10 *Inter haec peristylia & hospitalia itinera sunt, quae mesaula dicuntur, quod inter duas aulas media sunt interposita. Nostri eas ANDRONAS appellant.* Sed miratur ipse appellationem, quum *andron* Graece locus sit conuiuiorum virilium.

24. *Saturnalibus*] Seruorum licentia atque lusus in Saturni festis diebus heic non obscure ex iis, quae Plinius addit, intelliguntur. Plura dat Lipsius in Saturn.

litas, haec amoenitas deficitur aqua salienti, sed puteos, ac potius fontes habet. Sunt enim in summo: & omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moueris humum, obuius & paratus humor occurrit, isque sincerus ac ne leuiter quidem tanta maris vicinitate salsus. Sug- 26
gerunt affatim ligna proximae siluae: ceteras copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem vna villa discernit: in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si forte balineum domi vel subitus aduentus, vel breuior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima, nunc 27
continua, nunc intermissa tecta villarum, quae praestant multarum vrbium faciem, siue ipso mari, siue ipso littore vtare. quod nonnunquam longa tranquillitas mollit; saepius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sane pre- 28
tiosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vera nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis. nam illuc e pascuis pecora conueniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Iustisne de- 29

26. *Ostiensis colonia*] Ostia, oppidum ad ostia Tiberis, prima Romanorum colonia.

vicus, quem vna villa discernit] Vicus inter Laurentinum Plinii & Ostiam medius: inter idem praedium & vicum, vna interiacens villa.

si forte balineum] lauacrum Ostiense Antoninus Pius restituit. Capitolin. c. 8.

28. *soleas tamen & squillas*] piscium genera: illud a latitudine dictum, qua soleam pedis imitatur: hoc ex cancris vel gammaris est, sed minoribus.

caussis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu, nimis vrbanus es, nisi concupiscis: atque vtinam concupiscas! vt tot tantisque dotibus villulae nostrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII.
C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Maurico promittit, se fratris filiis praeceptorem electurum esse.

QVid a te iucundius mihi potuit iniungi, quam vt praeceptorem fratris tui liberis quaererem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dulcissimam aetatem quasi resumo. Sedeo inter iuuenes, vt solebam: atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex
2 studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se coram multi ordinis nostri clare iocabantur: intraui, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem, quam ad meam, pertineret: ac nisi sperare te vellem,
4 posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, quum omnes, qui profitentur, audiero,

1. *fratris tui*] Aruleni Rustici, lib. I epist. 5 & 14.
dulcissimam aetatem] adolescentiam, cuius recordatio iucunda est. Supra lib. II epist. 3 n. 6 respice.
ex studiis] eloquentiae potissimum, quia rhetorum scholas, praeceptorem inquirens, visitabat.
2. *ordinis nostri*] senatorii.
iocabantur] Sic Palat. cod. & Aldus: & antea *multis*, Modio castigante. Vulgatum *multi*, & *loquebantur*.

quid

quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero, vt ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, 4
debeo memoriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam vt liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro su- 5
scipiendas offensas in eligendo praeceptore: sed oportet me non modo offensas, verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam aequo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

3. *quid de quoque*] Ita veteres libri: male recentes *de illis quoque*.

4. *memoriae*] Sic de mortuis mos est loqui. Vide etiam lib. III epist. 3 n. 1.

te patruo] vt tu patruus efficeres fratris tui liberos dignos suo patre. *Herz.*

5. *offensas*] illorum, qui praetereuntur, electo ex multis vno.

simultates] odium & inimicitiam.

XIX.

C. PLINIVS CEREALI SVO S.

Hortanti, vt actionem quandam recitet, productis dubitandi rationibus, rem curatius expendendam proponit.

Hortaris, vt orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamuis vehementer addubitem. Neque enim me praeterit, 2
actio-

actiones, quae recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen suum perdere, vt quas soleant commendare simul & accendere iudicum consessus, celebritas aduocatorum, exspectatio euentus, fama non vnius actoris, deductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus animi consentaneus vi-
3 gor corporis. Vnde accidit, vt hi, qui sedentes agunt, quamuis illis maxima ex parte supersint eadem illa, quae stantibus, tamen hoc quod se-
4 dent, quasi debilitentur & deprimantur. Recitantium vero praecipua pronuntiationis adiumenta, oculi, manus praepediuntur: quo minus mirum est, si auditorum intentio languescit, nullis extrinsecus aut blandimentis capta aut
5 aculeis excitata. His accedit, quod oratio, de qua loquor, pugnax & contentiosa est. Porro ita natura comparatum est, vt ea quae scripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus.
6 Et sane quotusquisque tam rectus auditor, quem

2. *actiones*] orationes forenses.

vt quas soleant] quippe quas.

non vnius actoris] accusatoris, quia in vna caussa plures accusabant, & plures aduocati defendebant. Vide epist. 9 huius libri.

incessus, discursus] Vterque breuis sit & moderatus. Quintilianus XI c. 3 p. 840 *Cicero rarum incessum, neque ita longum probat. Discursare vero ineptissimum, vrbaneque Flauius Verginius interrogauit de quodam suo antisophista, quot millia passuum declamasset?*

4. *pronuntiationis adiumenta*] Distinguit recitationem ab actione. illa ex scripto plerumque praelegebat: haec gestu, oculis, manu libere & memoriter omnia agit.

non potius dulcia haec & sonantia, quam austera & pressa, delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen, quod plerumque euenit, vt aliud auditores, aliud iudices exigant: quum alioqui praecipue auditor iis adfici debeat, quibus idem si foret iudex, maxime promoueretur. Potest tamen fieri, vt quanquam in 7
his facultatibus libro isti nouitas lenocinetur, nouitas apud nostros: apud Graecos enim est quiddam, quamuis ex diuerso, non tamen omnino dissimile. Nam, vt illis erat moris, leges, 8
quas vt contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione conuincere; ita nob s, inesse repetundarum legi, quod postularemus, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit. quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos 9
autem, si placuerit recitare, adhibituri sumus

6. *dulcia haec & sonantia*] vt materia recitationum erat.

austera & pressa] materia forensis & rigida.

affici] tanquam re delectabili.

permoueretur] ad taedium ceu re infra grauitatem forensem. *Herz.*

7. *nouitas lenocinetur*] Nam, vt idem noster lib. VIII ep. 18 extr. dixit, *aures hominum nouitate laetantur.*

nouitas apud nostros] noua, inquam, res est apud nostros: apud Graecos non plane noua.

8. *repetundarum legi*] Ergo videtur actio contra Marium Priscum fuisse, de qua epist. 11 huius libri.

9. *adhibituri sumus*] inuitaturi ad audiendum. Id enim *adhibere* dicebant. Supra lib. I epist. 5 n. 4 *Me Regulus, quum recitaret librum, non adhibuerat.* Adde lib. IV ep. 7 n. 2.

eruditissimum quemque: sed plane adhuc, an sit recitandum, examina tecum, omnesque, quos ego moui, in vtraque parte calculos pone: idque elige, in quo vicerit ratio; a te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

quos ego moui] Ita Palat. & Aldus. Perperam recentiores *noui*. Infra lib. III ep. 4 extr. *consilii mei motus*.

XX.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Regulum tribus iucundis exemplis, vt testamentorum insidiatorem & iniustum heredem, describit.

Assem para, & accipe auream fabulam: fabulas immo. nam me priorum noua admonuit: nec refert, a qua potissimum incipiam. Verania Pisonis grauiter iacebat. (huius dico Pisonis, quem Galba adoptauit) ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius marito inimicissimus,
3 ipsi inuisissimus fuerat. Esto, si venit tantum: at ille etiam proximus toro sedit: quo die, qua hora nata esset, interrogauit: vbi audiuit, componit vultum, intendit oculos, mouet labra, agitat digitos, computat, nihil, nisi vt diu miseram

1. *Assem para*] praemiolum fabellas narrantibus dari solitum.

2. *Verania Pisonis*] subaudi *vxor*. Tacit. Hist. I c. 47 n. 3

3. *componit vultum*] in grauitatem & meditationem.

ex-

expectatione suspendat. Habes, inquit, cli- 4
mactericum tempus, sed euades. quod vt tibi
magis liqueat, aruspicem consulam, quem sum
frequenter expertus. Nec mora: sacrificium 5
facit, adfirmat, exta cum siderum significatione
congruere. Illa, vt in periculo credula, poscit
codicillos: legatum Regulo scribit, mox ingra-
uescit; clamat moriens, O hominem nequam,
perfidum, ac plus etiam quam periurum! qui
sibi per salutem filii peierasset. Facit hoc Regu- 6
lus non minus scelerate quam frequenter, quod
iram deorum, quos ipse quotidie fallit, in caput
infelicis pueri detestatur. Velleius Blaesus, ille 7
locuples consularis, nouissima valetudine con-
flictabatur: cupiebat mutare testamentum. Re-
gulus, qui speraret aliquid ex nouis tabulis, quia
nuper captare eum coeperat, medicos hortari,
rogare, quoquo modo spiritum homini proro-
garent. Postquam signatum est testamentum, 8

4. *Habes climactericum tempus*] Censorinus de Die Nat. c. 14. *Per omnem vitam septimum quemque annum periculosum & velut κρίσιμον esse, & κλιμακτηρικὸν vocari.* Et Gellius III cap. 10. *Pericula vitae fortunarumque hominum, quae climacteras Chaldaei appellant.* Latius de his annis P. Cunaeus oratione 5 disserit.

5. *per salutem filii peierasset*] periurium fecisset, iurando per salutem filii sui, veramque connaliturum. Catan.

6. *detestatur*] in testimonium suae fallaciae pronunciat, in caput filii. Herz.

7. *nouis tabulis*] nouo seu mutato testamento.

captare] per illecebras aliasue artes aliquid venari seu petere. *Freinsh. Ind. Flori.*

mutat personam, vertit alloquutionem, iisdemque medicis, Quousque miserum cruciatis? quid inuidetis bonam mortem, cui dare vitam non potestis? Moritur Blaesus: & tanquam omnia
9 audisset, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duae fabulae. An scholastica lege tertiam po-
10 scis? est unde fiat. Aurelia, ornata femina, signatura testamentum, sumserat pulcerrimas tunicas: Regulus quum venisset ad signandum, Rogo, inquit, has mihi leges. Aurelia ludere
11 hominem putabat; ille serio instabat. Nec multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac sibi tunicas, quas erat induta, legare: obseruauit scribentem, inspexit an scripsisset. Et Aurelia quidem viuit, ille tamen istud tanquam morituram coëgit. & hic hereditates, hic legata, quasi
12 mereatur, accepit. Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea ciuitate, in qua iampridem non minora praemia, immo maiora, nequitia & improbitas, quam
13 pudor & virtus habent? Adspice Regulum, qui ex paupere & tenui ad tantas opes per flagitia processit, vt ipse mihi dixerit, quum consuleret, quam cito sestertium sexcenties impleturus

8. *bonam mortem*] facilem & placidum exitum.

9. *scholastica lege*] quod forsan vsu scholarum receptum fuit, vt vnus tres fabulas aut controuersias daret, siue magister ad elaborandum, siue discipulus, quem ordo tangebat, elaboratas, tanquam specimen ingenii atque industriae.

10. *Aurelia*] Catanaeus intelligit, de qua Iuuenalis Sat. 5 v. 98, vbi interpretes adi.

12. Ἀλλὰ τί διατείνομαι] Sed quid efficere contendo in ea ciuitate &c. *Steph.*

esset,

eſſet, inueniſſe exta duplicata, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, ſi 14 modo, vt coepit, aliena teſtamenta, quod eſt improbiſſimum genus falſi, ipſis, quorum ſunt illa, dictauerit. Vale.

13. *exta duplicata*] Plinius auunculus H. N. lib. XI c. 37 (Harus ſect. 73) *Diuo*, inquit, *Auguſto Spoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuae die ſex victimarum iecinora replicata intrinſecus ab ima fibra reperta ſunt: reſponſumque duplicaturum intra annum imperium.* Adde ailud huius ſuperſtitionis exemplum apud Ammianum lib. XXII ineunte, & ibi Lindenbrogium.

LIBER III.

I.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Spurinnae vitam laudat, ſibique ſimile aliquando otium contingat, precatur.

NEſcio, an vllum iucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, vt neminem magis in ſenectute (ſi modo ſeneſcere datum eſt) aemulari velim: nihil eſt enim illo vitae genere diſtinctius. Me autem vt certus ſiderum curſus, ita 2 vita hominum diſpoſita delectat, ſenum praeſertim. Nam iuuenes adhuc confuſa quaedam &

1. *apud Spurinnam*] Veſtricium Spurinnam, de quo lib. II epiſt. 8 pr. dictum eſt. Scribitur & *Veſpricius*.
diſtinctius] ordinatius. Mox enim, *placida omnia & ordinata*.

quaſi

quasi turbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conueniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurin-
3 na constantissime seruat; quin etiam parua haec, (parua si non quotidie fiant) ordine quodam
4 & velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur: hora secunda calceos poscit: ambulat millia passuum tria: nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam praesentibus amicis, si tamen
5 illi non grauantur. Deinde considet, & liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum adscendit: adsumit vxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, vt me proxime.
6 Quam pulcrum illud, quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quae facta, quos viros audias, quibus praeceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum modestiae suae in-
7 dixerit, ne praecipere videatur. Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stilo reddit, Scribit enim, & quidem vtraque lingua, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mira suauitas,

2. *industria sera*] Negotia virili aetati conueniunt, otium senectuti. Serum itaque & supra aetatem est. quum senes ciuilibus negotiis implicantur.

6. *illud secretum*] in vehiculo & via, quum quis cum solo Spurinna est.

antiquitatis] moris antiqui, vel sermonis de rebus antiquis.

7. *Scribit lyrica doctissime*] Barthius huius putat fragmenta Odarum esse, quae ipse Aduers. XIV, 5 exponit.

mira

mira hilaritas: cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. Vbi hora balinei nuntiata est, 8
(est autem hieme nona, aestate octaua) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde mouetur pila vehementer & diu. nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, & paullisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur 9
coena non minus nitida quam frugi, in argento puro & antiquo. Sunt in vsu & Corinthia, quibus delectatur, nec adficitur. Frequenter comoedis coena distinguitur, vt voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, & aestate. Nemini hoc longum est; tanta comitate conuiuium trahitur. Inde illi 10
post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile &

---

8. *pugnat cum senectute*] Modica corporis exercitatio, vt pila fit, conseruandae valetudini omnis aetatis idonea. Vid. Mercurial. de Gymnast. lib. V cap. 4. De senectute Cicero in Catone cap. 11 *Pugnandum tanquam contra morbum, sic contra senectutem. Habenda ratio valetudinis: vtendum exercitationibus modicis.*

9. *Corinthia*] aeris Corinthii vasa. Lege & 6 epist. huius libri de praestantia aeris Corinthii.

nec adficitur] Ita recentiores ediderunt: veteres, *&* *adficitur*, quod dissolutius est post verbum *delectatur*, quam pro presso stilo Plinii. Si alterum se recte habet, modicam voluptatem *delectandi* verbo, nimiam, *adficiendi* significauit.

comoedis coena] Vide lib. I epist. 15.

& aestate] etiam in aestate.

viui-

viuidum corpus, solaque ex senectute pruden-
11 tia. Hanc ego vitam voto & cogitatione praesumo, ingressurus auidissime, vt primum ratio aetatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & solatium & exemplum est idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, prouincias rexit: multoque labore
12 hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque iam nunc apud te subsigno: vt si me longius euehi videris, in ius voces ad hanc epistolam meam, & quiescere iubeas, quum inertiae crimen effugero. Vale.

10. *sola ex senectute prudentia*] nihil senile in ipso obserues praeter prudentiam.

11. *receptui canere*] Ex bello verbum, quum milites a pugna & persequutione hostium reuocantur. Cicero XIII Philipp. c. 7 *Receptui signum aut reuocationem a bello audire non possumus.* Nostro, per tralationem, est inhibere negotiorum cursum, & ad quietem se conferre.

12. *subsigno*] vt datae fidei eo certior habeatur ratio. *Herz.*

quum inertiae crimen effugero] quum id aetatis per labores exegero, vt honeste me possim ad quietem conferre. Qui vero ante senectutem se laboribus & rei publicae subducunt; inertiae crimen vix possunt effugere. Adde lib. IV epist. 23 extr.

II.

II.
C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Arrianum commendat Maximo.

QVod ipſe amicis tuis obtuliſſem, ſi mihi eadem materia ſuppeteret; id nunc iure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius 2
Altinatium eſt princeps. quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quae illi large ſuperſunt; ſed de caſtitate, iuſtitia, grauitate, prudentia. Huius ego conſilio, in negotiis; iudi- 3
cio, in ſtudiis vtor. nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia praeſtat. Amat me (nihil poſſum ardentius dicere) vt tu. 4
Caret ambitu: ideo ſe in equeſtri gradu tenuit, quum facile poſſet adſcendere altiſſimum. mihi tamen ornandus excolendusque eſt. Itaque 5
magni aeſtimo, dignitati eius aliquid adſtruere, inopinantis, neſcientis, immo etiam fortaſſe nolentis; adſtruere autem, quod ſit ſplendidum, nec moleſtum. cuius generis, quae prima 6

---

2. *Arrianus Maturius*] An is, ad quem lib. I epiſt. 2 data eſt? Videtur Catanaeo.

Altinatium] Altinum Venetiae oppidum, ad Silis fluuii oſtium. *Plin. H. N. lib. III c. 18.*

caſtitate] integritate. Cicero pro lege Man. cap. 1 *caſte integreque verſatus.*

4. *ambitu*] vitio, quo nimia honoris cupido prodit. *Herz.*

adſcendere altiſſimum] gradum ſenatorium.

5. *adſtruere*] ſuperaddere dignitatem alicuius muneris, equiti Rom. non indigni, nec vero moleſti.

occaſio

occasio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamuis enim ista non appetat, tam grate tamen excipit, quam si concupiscat. Vale.

6. *conferas in eum*] Ergo summa dignitate oportuit hunc Maximum (Catanaeo Gauium Maximum) fuisse; vt honores conferre paene in arbitrio eius fuerit.

III.

C. PLINIVS CORELLIAE HISPVLLAE S.

Corelliae consulit de filii studiis instituendis, ideam boni magistri in Iulio Genitore praescribens.

QVum patrem tuum, grauissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amauerim, dubitem: teque in memoriam eius, & in honorem tuum, unice diligam; cupiam necesse est, (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar) vt filius tuus auo similis exsistat, equidem malo,
2 materno: quanquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque & patruus illustri laude conspicui. quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert, a quo po-
3 tissimum accipiat. Adhuc illum pueritiae ratio intra contubernium tuum tenuit, praeceptores

1. *Quum patrem tuum*] Corellium Rufum, lib. I epist. 12 laudatum.

2. *quas refert*] ad quas imbuendas plurimum confert. *Herz.*

3. *pueritiae ratio intra contubernium tuum tenuit*] quod Tacitus dixit, *in sinu indulgentiaque matris educari.* Agric. c. 4. Nostri verba Tullianis pro Ligar. c. 10 similia: *dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum,*

domi

domi habuit, vbi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Iam studia eius extra limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor Latinus, cuius scholae seueritas pudor in primis, castitas, constet. Adest enim adole- 4
scenti nostro cum ceteris naturae fortunaeque dotibus, eximia corporis pulcritudo: cui in hoc lubrico aetatis non praeceptor modo, sed custos etiam rectorque quaerendus est. Videor ego de- 5
monstrare tibi posse Iulium Genitorem. amatur a me: iudicio tamen meo non obstat caritas hominis, quae ex iudicio nata est. Vir est emendatus & grauis: paullo etiam horridior & durior, vt in hac licentia temporum. Quantum 6
eloquentia valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque

pudor in primis, castitas] morum sanctitas & pudicitia, vt nihil turpe videant, audiant adolescentes: etiam nihil obsceni ex fabulis aut aliis proterue scriptis proponatur.

4. *in hoc lubrico aetatis*] in lubrica adolescentia. *Lubricum aetatis*, elegantissima necessitas Latine loquendi, quam exemplis pluribus Curae nostrae Poster. c.10 illustrant. Deest enim Latinis a *Lubricus* substantiuum nomen, quum *lubricitas* suspectae auctoritatis sit.

5. *vt in hac licentia temporum*] si spectes nostrorum temporum licentiam. Hoc enim *Vt* aliquando significat. Cic. lib. XII fam. ep. 2 *Quod scribis te confidere, auctoritate & eloquentia nostra aliquid profici posse; non nihil, vt in tantis malis, est profectum.*

6. *altos recessus*] est occupatio: vita, *potuisset obiici*, illiusque vitia possunt dissimulari, & sic iudicio suo potest Plinius falli. Sed huic dubio occurritur, dum Plinius pro genitore se sponsorem offert. *Herz.*

late-

latebras habet; cuius pro Genitore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, niſi profuturum: nihil diſcet, quod neſciſſe
7 rectius fuerit. Nec minus ſaepe ab illo, quam a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quae nomina & quanta ſuſtineat. Proinde, fauentibus diis, trade eum praeceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quae male ſine moribus diſcitur. Vale.

7. *quibus imaginibus oneretur*] quam praeclaros maiores habeat, quorum imagines nobilitatis teſtes erant. Seneca epiſt. 44 *atrium plenum fumoſis imaginibus*, quod antiqui generis ſignum eſt. Adde lib. V ep. 17 extr. Hae in funeribus nobilium praeferebantur. Horat. epod. 8. *funus atque imagines*
Ducant triumphales tuum.
Vide etiam Silium lib. X v. 568.

IV.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Cauſſas exponit, cur aduocationem pro Baeticis contra proconſulem Claſſicum ſuſceperit: & poſt factum conſulit, an recte fecerit.

QVamuis & amici, quos praeſentes habebam, & ſermones hominum factum meum comprobaſſe videantur, magni tamen aeſtimo ſcire,
2 quid ſentias tu. Nam cuius integra re conſilium exquirere optaſſem; huius etiam peracta iudicium noſſe, mire concupiſco. Quum

2. *huius etiam peracta*] huius iudicium etiam re peracta, nec adhuc integra, noſſe concupiſco.

publicum

publicum opus mea pecunia inchoaturus inTuscos excurrissem, accepto, vt praefectus aerarii, commeatu; legati prouinciae Baeticae, questuri de proconsulatu Caecilii Classici, aduocatum me a senatu petierunt. Collegae optimi, meique 3
amantissimi, de communis officii necessitatibus praeloquuti, excusare me & eximere tentarunt. Factum est SC. perquam honorificum, vt darer prouincialibus patronus, si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, iterum me iam 4
praesentem postulauerunt aduocatum: implorantes fidem meam, quam essent contra Massam Baebium experti: adlegantes patrocinii foedus. Sequuta est clarissima senatus adsensio, quae solet decreta praecurrere. Tum ego; Desino, inquam, P.C. putare, me iustas excusationis caussas attulisse. Placuit & modestia sermonis & ra- 5
tio. Compulit autem me ad hoc consilium non

publicum opus] templum in Tiferno Tiberino lib. IV epist. 1.

in Tuscos] Villam ad Apennini radices, quam copiose describit lib. V epist. 6.

accepto commeatu] impetrata a Caesare venia, sine qua magistratui non licebat ab vrbe abesse.

Caecilii Classici] de cuius prauitate & iniustitia epist, 9 huius libri.

3. *Collegae optimi*] qui praefecti mecum erant aerario. Augustus enim aerario militari, cuius ipse auctor fuerat, tres consulares viros praefecit. *Dio lib. LV p. 566.*

4. *rursus inducti*] in senatum. Vide lib. II epist. 11 n. 8.

contra Massam Baebium] de quo lib. VII epist. 33 pluribus.

foedus] quum scilicet ipsi iidem essent, quibus adfuissem contra Massam. *Herz.*

solum

ſolum conſenſus ſenatus, (quanquam hic maxime) verum etiam alii quidam minores, ſed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores noſtros, etiam ſingulorum hoſpitum iniurias accuſationibus voluntariis exſecutos, quo deformius arbitrabar publici hoſpitii iura negli-
6 gere. Praeterea, quum recordarer, quanta pro iisdem Baeticis priore aduocatione etiam pericula ſubiiſſem, conſeruandum veteris officii meritum nouo videbatur. Eſt enim ita [natura] comparatum, vt antiquiora beneficia ſubuertas, niſi illa poſterioribus cumules. nam quamlibet ſaepe obligati, ſi quid vnum neges, hoc ſo-
7 lum meminerunt, quod negatum eſt. Ducebar etiam quod deceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod in eiusmodi cauſſis ſolet eſſe triſtiſſimum, periculum ſenatoris. Videbam ergo, advocationi meae non minorem gratiam, quam ſi viueret ille, propoſitam; inuidiam nullam. In ſumma, computabam, ſi munere hoc, iam tertio

5. *quidam minores, ſed tamen numeri*] minores calculi, rationes. Metaphora. Alii *quidam minores*, quod Gruterus ex Palatino correxit.

priores] maiores.

6. *natura comparatum*] Modius addidit illud *natura* ex MS. & Sichardus: tollit Gruterus ex Palatino & antique impreſſis.

7. *deceſſerat Claſſicus*] fortuita, an voluntaria morte, incertum erat. Vide epiſt. 9 huius libri.

gratiam] dum afflictis ſuccurrerem. *Herz.*

8. *iam tertio fungeror*] Diſtribuit ipſe noſter lib. VI ep. 29 n. 8 bis pro Baeticis, contra Baebium Maſſam; iterum contra Caecilium Claſſicum: ſemel pro Africanis contra Marium Priſcum, lib. II epiſt. 11 *Cellar.*

fun-

fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset, quem non deberem accusare. Nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obsequio praeparatur. Audisti consilii mei motus, superest alteru- 9
tra ex parte iudicium tuum: in quo mihi aeque iucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

Innuit simul Plinius his verbis: tribus vicibus solitos fuisse antiquos, aduocationem praestare. *Herz.*

V.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Macro petenti auunculi sui libros recenset; & industriam laudat.

PErgratum est mihi, quod tam diligenter libros auunculi mei lectitas, vt habere omnes velis, quaerasque qui sint omnes. Fungar indi- 2
cis partibus: atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam: est enim haec quoque studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione 3
equestri vnus: hunc, quum praefectus alae militaret, pari ingenio curaque composuit. De vita Pomponii Secundi duo, a quo singulariter

3. *De iaculatione equestri*] Huius libri ipse auunculus meminit Nat. Hist. lib. VIII c. 42 sect. 65.

De vita Pomponii Secundi] Maior Plinius lib. XIV c. 4 sub fin. *nobili exemplo docuimus referentes vitam Pomponii Secundi vatis.* Idem lib. VII c. 19 *consularem poetam* vocat. Quintilianus lib. X cap. 1 de tragicis poetis, *Eorum,* inquit, *quos viderim, longe princeps Pomponius Secundus, quem senes parum tragicum putabant, eru-*

amatus, hoc memoriae amici, quasi debitum
4 munus, exſoluit. Bellorum Germaniae viginti,
quibus omnia, quae cum Germanis geſſimus
bella, collegit. Inchoauit, quum in Germania
militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim quie-
ſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniae la-
tiſſime victor ibi periit: commendabat memo-
riam ſui, orabatque, vt ſe ab iniuria obliuionis
5 adſereret. Studioſi tres, in ſex volumina pro-
pter amplitudinem diuiſi: quibus oratorem ab
incunabulis inſtituit & perfecit. Dubii ſermo-
nis octo ſcripſit, ſub Nerone nouiſſimis annis,
quum omne ſtudiorum genus paullo liberius &
6 erectius, periculoſum ſeruitus feciſſet. A fine

ditione ac nitore praeſtare confitebantur. Vide & Tacit. Annal. lib. V c. 8 extr. & adde Ryckium ad Tac. Ann. lib. XII c. 27 n. 3.

4. *Bellorum Germaniae*] Etiam hi libri, magno rerum noſtrarum damno, interierunt, qui ſi ſupereſſent, multum lucis ad notitiam veteris Germaniae conferre poſſent. Laudat illos Tacitus Annal. lib. I c. 69.

5. *Studioſi tres*] Oratorias inſtitutiones libros *Studioſos* appellauit Plinius, quia plurimum *ſtudii* ad eloquentiam requiritur. Mentio illorum etiam apud Gellium eſt lib. IX cap. vlt.

Dubii ſermonis] Opus grammaticum, ideo ſaepius laudatum ab antiquis, quos habemus, Grammaticis. Soſipater Chariſius lib. I p. 59 *Plinius Dubii ſermonis libro ſecundo &c.*

6. *A fine Aufidii Baſſi*] Maior Plinius in praefatione ad Titum Caeſarem: *Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iuſto, temporum noſtrorum hiſtoriam a fine Aufidii Baſſi.* Hoc eſt: vbi deſiit Baſſus, ſcriptor ſub Tiberio, coepit Plinius Veronenſis. Adde Senec. Suaſor. VI & Quintilian. lib. X c. 1.

Au-

Aufidii Bassi triginta vnus. Naturae historiarum triginta septem: opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod 7
tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absoluerit? magis miraberis, si scieris, illum aliquamdiu caussas actitasse; decessisse anno sexto & quinquagesimo: medium tempus distentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse. Sed 8
erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi caussa, sed studendi, statim a nocte multa: hieme vero, ab hora septima, vel quum tardissime, octaua, saepe sexta. Erat sane somni parcissimi: nonnunquam etiam inter studia instantis & deferentis. Ante lucem ibat ad 9

Naturae historiarum] Opus hoc solum ex numerosis scriptis seruatum, ceteris cunctis iniuria temporum amissis.

7. *scrupulosa*] dubia, controuersa, quae multum temporis ad explicandum postulant.

8. *Vulcanalibus*] Columella XI c. 3 *Augusto* (mense) *circa Vulcanalia tertia satio est.* Vetus calendarium, ab Manutio ex marmore descriptum, a. d. X Calend. Septemb. habet VOLC. quae haud dubie Volcanalia sunt.

non auspicandi caussa] Plures quidem de mense Augusto Vulcanalibus antelucanam lucubrationem incipiebant, sed auspicandi caussa, postea omittebant ad finem fere autumni: quemadmodnm Calendis Ianuariis sua opera leniter attingebant auspicii caussa, quae in aliud tempus pleraque differebantur. Plinius autem cum ipsis auspiciis studia acerrime continuabat. Vid. Muret. Var. Lect. XVIII, 13.

instantis & deferentis] Somnus inter studia interdum

Vespasianum imperatorem: nam ille quoque
noctibus vtebatur: inde ad delegatum sibi offi-
cium; reuersus domum, quod reliquum erat
10 temporis, studiis reddebat. Post cibum saepe
(quem interdiu leuem & facilem, veterum more
sumebat) aestate, si quid otii, iacebat in sole:
liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Ni-
hil enim legit, quod non excerperet. Dicere
etiam solebat; NVLLVM ESSE LIBRVM TAM
MALVM, VT NON ALIQVA PARTE PRO-
11 DESSET. Post solem plerumque frigida lauaba-
batur, deinde gustabat: dormiebatque mini-
mum. Mox, quasi alio die, studebat in coe-
nae tempus: super hanc liber legebatur; adno-
12 tabatur, & quidem cursim. Memini quendam
ex amicis, quum lector quaedam perperam pro-
nuntiasset, reuocasse & repeti coëgisse, huic
auunculum meum dixisse, intellexeras nempe?
quum ille adnuisset, Cur ergo reuocabas? de-
cem amplius versus hac tua interpellatione per-
didimus. Tanta erat parcimonia temporis.
13 Surgebat aestate a coena, luce: hieme, intra
primam noctis: &, tanquam aliqua lege cogen-
te, haec inter medios labores vrbisque fremi-
14 tum. In secessu solum balinei tempus studiis
eximebatur. quum dico balinei, de interioribus

imitabat vrgebatque fatigatum: sed quod is nollet ce-
dere intentus lectioni, deserebat illum & euanuit.

11. *super hanc liber legebatur*] inter coenam. Sic Curtius lib. VIII c. 4 extr. *super vinum & epulas socerum ex deditis esse electum.* De anagnosta etiam lib. I epist. 15 n. 2, & Nepos Attico c. 13 seq.

14. *interioribus*] sc. lauationibus.

loquor.

loquor. Nam dum destringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quasi 15
solutus ceteris curis, huic vni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hieme manicis muniebantur, vt ne coeli quidem asperitas vllum studii tempus eriperet: qua ex caussa Romae quoque sella vehebatur.
Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem, 16
Poteras, inquit, has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista vo- 17
lumina peregit, Electorumque commentarios

destringitur] defricatur, quod linteis fiebat: interdum strigili ad hoc aptata. Vtrumque docet Martialis lib. XIV epigr. 51

Pergamus has misit. curuo destringere ferro:
Non tam saepe teret lintea fullo tibi.

Vbi *destringere* imperandi modo & passiue poeta dixit. Vulgo *distringitur* legunt: sed Aldus & Sichardus *destringitur* in Plinio, quod & de Martialis melioribus libris notandum.

15. *vni*] studendi negotio.

sella vehebatur] Sella & Lectica nonnihil differebant, quod illa ad sedendum, haec ad iacendum aptior erat: ceteroquin vtriusque idem vsus. Suetonio dicitur *sella gestatoria*, Ner. c. 26 Vitell. c. 16. Adi Lipsium Elect. I, 19.

16. *Repeto*] Recordor, reminiscor: quod Ciceroni est *memoria repetere*, ineunte lib. I de Oratore. Adde nostrum lib. VII epist. 6 n. 7.

17. *intentione*] *vi.* Sicut ipse Plinius explicat lib. IV ep. 7 n. 3. *Herz.*

Electorum] Excerptorum, quae *Aduersaria* dicimus, rudem eorum, quae legimus, congestionem.

centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem & minutiſſimis ſcriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio, quadringentis millibus nummûm: & tunc aliquan-
18 to pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis vllis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus, quum audis, quid officiorum ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illae occupationes impedire, aut haec inſtantia non poſſit efficere?
19 Itaque ſoleo ridere, quum me quidam ſtudioſum vocant: qui, ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus: ego autem tantum, quantum partim publica, partim amicorum officia non diſtringunt, vaco. Quis ex iſtis, qui tota vita litteris adſident, collatus illi, non quaſi ſomno & iner-
20 tiae deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam quamuis hoc ſolum quod requirebas, ſcribere

opiſthographos] a tergo etiam ſcriptos. Raro autem veteres in aduerſa charta ſcribebant: niſi in palimpſeſtis ac delericiis, aut quando ita excipiebant, vt ornatius poſtea deſcriberent, redigerentque in ordinem. Vide Sauaronem ad Sidon. lib. II epiſt. 9.

quum procuraret] procurator Caeſaris eſſet. Huius vero officium erat, vt de controuerſiis pecuniariis, quae inter fiſcum & priuatos mouebantur, cognoſceret. Vid. Briſonii ſelect. iuris antiqu. lib. III c. 18. *Herz.*

18. *haec inſtantia*] vrgens diligentia, ſtudiorum aſſiduitas.

de-

destinassem, quos libros reliquisset. Confido tamen, haec quoque tibi non minus grata, quam ipsos libros futura: quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt aemulationis stimulis excitare. Vale.

VI.
C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Statuam Corinthii aeris in templo patriae positurus, rogat, vt basis ex marmore paretur.

EX hereditate, quae mihi obuenit, emi proxime Corinthium signum, modicum quidem, sed festiuum & expressum, quantum ego sapio: qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut 2
vitia, si qua sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa musculi, nerui, venae, rugae etiam vt spirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillae iacent, recessit venter. A tergo quoque eadem 3
aetas, vt a tergo. aes ipsum, quantum

1. *Corinthium*] ex aere Corinthiaco, quod pronatum erat in Corinthi incendio, in quo aeris, auri, argentique venae in commune fluxerant. Flor. lib. II c. 17. *Hetz.*

3. *vt a tergo*] Haec Barthius delenda censet, ex glossemate forsan nata. Gruterus retinet quidem, sed puncto a sequentibus distinguit. Si genuina sunt, possunt hunc sensum referre: quantum a tergo solet exprimi. In auersa enim parte, parieti adponenda,

verus color indicat, vetus & antiquum. talia denique omnia, vt possint artificum etiam oculos
4 tenere, delectare imperitorum. Quod me, quanquam tirunculum, sollicitauit ad emendum. Emi autem, non vt haberem domi, (neque enim vllum adhuc Corinthium domi habeo) verum vt in patria nostra celebri loco po-
5 nerem; ac potissimum in Iouis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, vt soles omnia, quae a me tibi iniunguntur, suscipe hanc curam, & iam nunc iube basim fieri, ex quo voles marmore, quae nomen meum honoresque capiat, si hos quoque
6 putabis addendos. Ego signum ipsum, vt primum inuenero aliquem, qui non grauetur, mittam tibi: vel ipse, quod mauis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio per-
7 miserit) excurrere isto. Gaudes, quod me venturum esse polliceor: sed contrahes frontem, quum adiecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abesse me sinunt eadem haec, quae nondum exire patiuntur. Vale.

---

minus curae & studii adhibent, quam in aduersa, oculis omnium exposita.

verus color]. Mauult Buchnerus *viridis*. Sed etiam *verus* bonum est, quia natiuus & genuinus color significatur.

4 *neque enim vllum Corinthium*] Hinc preciositas Corinthii aeris intelligitur.

5. *nomen meum honoresque*] Dona diis dicata nomen dedicantis subscriptum tenebant. Vide Nepotis Pausaniam cap. 1. *Honores* tituli sunt dignitatum, quas gerebat gesseratque Plinius.

VII.

VII.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Silium Italicum, quem decessisse nuntiat, meritis laudibus ornat.

MOdo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Caussa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis 2
clauus, cuius taedio ad mortem irreuocabili constantia decucurrit: vsque ad supremum diem beatus & felix, nisi quod minorem e liberis duobus amisit, sed maiorem melioremque, florentem, atque etiam consularem reliquit. Laese- 3
rat famam suam sub Nerone; credebatur sponte accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat: ex proconsulatu Asiae gloriam reportauerat: maculam veteris industriae laudabili otio abluerat. Fuit inter principes 4
ciuitatis sine potentia, sine inuidia. Salutabatur,

1. *in Neapolitano suo*] praedio, quo nouissime, suadentibus annis, ab vrbe discesserat. *infra num. 6.*

inedia vitam finisse] vt supra Corellius lib. I epist. 2 & Atticus apud Nepotem.

2. *insanabilis clauus*] Sunt claui in oculis, sunt in pedibus, sed in his maxime, callosa extuberatio. Lege Celsum V c. 28 n. 14, & VII c. 7 n. 12.

decucurrit] Vide ad lib. VI epist. 6 n. 2 notata.

consularem] ad consulatum accipiendum idoneum.

3. *sponte accusasse*] ex odio, non iussus a Nerone, quanquam & iussus, non fuisset sine culpa, quia accusationes sub tyrannis fere omnes suspectae sunt.

maculam veteris industriae] in accusationibus intendendis.

4. *Salutabatur*] Mos erat Romanis, vt nobiliores ab amicis & clientibus matutino tempore, idque sin-

colebatur, multumque in lectulo iacens, cubi-
5 culo semper, non ex fortuna frequenti. Do-
ctissimis sermonibus dies transigebat, quum a
scribendo vacaret, scribebat carmina maiore
cura quam ingenio, nonnunquam iudicia ho-
6 minum recitationibus experiebatur. Nouissi-
me, ita suadentibus annis, ab vrbe secessit, seque
in Campania tenuit: ac ne aduentu quidem
7 noui principis inde commotus est. Magna Cae-
saris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius,
qui hac libertate ausus vti. Erat φιλόκαλος
8 vsque ad emacitatis reprehensionem. Plures
iisdem in locis villas possidebat, adamatisque
nouis, priores negligebat. Multum vbique
librorum, multum statuarum, multum imagi-
num, quas non habebat modo, verum etiam
venerabatur: Vergilii ante omnes, cuius na-
talem religiosius, quam suum, celebrabat;

gulis ferme diebus, salutarentur. Seneca epist. 84 *Intuere illas potentium domos, illa tumultuosa, rixa salutantium, limina,* Adde Cicer. I Catil. c. 4 extr. & quae ibi notauimus.

non ex fortuna frequenti] Cubiculum semper frequens (repletum) erat amicis & salutantibus, iisque veris & constantibus, non pendentibus ex fortuna.

6. *suadentibus annis*] Vide huius libri epist. I n. II & 12, & lib. II ep. 14 n. 14.

aduentu noui principis] Traiani ex Germanico bello ad rempublicam, defuncto Nerua, accedentis.

7. *sub quo hoc liberum fuit*] quod sub tyrannis non licebat, apud quos fraudi erat non venisse.

φιλόκαλος] cui contrarius lib. II ep. 3 n. 8.

8. *Multum vbique librorum*] Martial. lib. VII epigr. 17 *Ruris bibliotheca delicati.*

Neapoli

Neapoli maxime, vbi monimentum eius adire, vt templum, solebat. In hac tranquillitate an- 9
num quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore, quam infirmo. Vtque novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile, vltimus ex Nero- 10
nianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanae miseratio subit. Quid enim tam circum- 11
cisum, tam breue, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modo fuisse, quum interim ex iis, qui sub illo gesserant consulatum, nemo iam superest? Quanquam quid 12
hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat; Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogauisset. Tam angustis terminis tantae mul- 13
titudinis viuacitas ipsa concluditur: vt mihi non venia solum dignae, verum etiam laude videantur illae regiae lacrymae. Nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis

vbi monimentum eius] Neapoli repertum epitaphium breue ac concinnum: SISTITE VIATORES QVAESO PAVCA LEGITE HIC MARO SITVS EST. *Mabill. Mus. Ital. p. 112.*

vt templum] Sic idem sepulcrum Statius lib. IV Silv. 4 n. 54 *Maroneum templum* vocauit, venerationis caussa.

12. *quem Consul*] Solebant sc. consules, antequam fieret senatus decretum, rogare reliquos senatores. Vid. lib. IV ep. 9 n. 16, 18.

13. *Nam ferunt, Xerxem*] Herodotus lib. VII c. 45 seq.

obiisset; illacrymasse, quod tot millibus tam
14 breuis immineret occasus. Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis, futilis & caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) certe studiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu viuere, relinquamus ali-
15 quid, quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas euocat, vt currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, quum inuicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

narrauit. Ex recentioribus repetiit post Plinium S. Hieronymus Epitaphio Nepotiani, quae epistola tertia est, sub finem. Val. Maximo lib. IX cap. 13 n. 1 *speciem alienam, reuera suam conditionem deplorasse* videtur.

14. *si non datur factis*] Cum hoc conferas, quae idem lib. VI epist. 16 n. 3 scripsit.

15. *currentem quoque instigem*] Vide lib. I epist. 8 n. 1.

Ἀγαθὴ δ' ἔρις] Hesiodi hemistichium v. 24 Oper. & Dier. quod Latine vertitur: *Bona est contentio siue aemulatio.*

VIII.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipso petente, in alium se translaturum, significat.

Facis pro cetera reuerentia, quam mihi praestas, quod tam sollicite petis, vt tribunatum,

1. *tribunatum*] militarem.

quem

quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetraui tibi, in Caesennium Siluanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem sicut iu- 2
cundissimum, ipsum te tribunum; ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos inuidere, qui sunt omnibus honoribus pulcriores. Video 3
etiam, quum sit egregium & mereri beneficia & dare, vtramque te laudem simul adsequuturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. praeterea intelligo, mihi quoque gloriae fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestis- 4
simae voluntati tuae pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Siluanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

2. *pietatis*] amoris in propinquum. Omnis enim adfectus erga consanguineos *pietas* est.

4. *Quare ego vero*] Rara compositio & forte Plinii propria, heic & lib. IV ep. 17 n. 11 constanter omnibus libris expressa, quam H. Stephanus in praef. cum *sed enim* comparauit, eique similem ex lib. VIII epist. 8 extr. *quamquam tu vero*, attulit. Quidam *vere* malunt, & in his Barthius.

in numeros relatum] in numerum & matriculam tribunorum.

IX.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Singulos actus & euentum accusationis Classici enarrat.

POssum iam perscribere tibi, quantum in publica prouinciae Baeticae caussa laboris ex-
2 hauserim. Nam fuit multiplex, actaque est saepius cum magna varietate. Vnde varietas? vnde plures actiones. Caecilius Classicus, homo foedus & aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eo-
3 dem anno, quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Baetica, ex Africa Classicus. Inde dictum Baeticorum (vt plerumque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur;
4 DEDI MALVM, ET ACCEPI. Sed Marium una ciuitas publice, multique priuati reum peregerunt; in Classicum tota prouincia incubuit.
5 Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte praeuertit; nam fuit mors eius infamis, ambigua tamen. Vt enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset;

2. *vnde plures actiones.*] Haec verba Casaubonus vult sine interrogatione legi, secus ac vulgo edita.

Caecilius Classicus] Vide libri huius ep. 4.

sordide gesserat] Supra lib. II ep. 12 n. 4 *damnatus sordium*, vbi notata vide.

3. *venustos*] facetos, iocosos. Seneca lib. I Controuers. 2 sub fin. de Scauro Mamerco: *non tantum disertissimus homo, sed venustissimus, qui nullius vnquam impunitam stultitiam transire passus est.* Idem de eodem praefat. lib. V controv. *Nihil erat illo venustius, nihil paratius.*

ita

ita mirum, pudorem damnationis morte fugiſſe, quem non puduiſſet damnata committere.
Nihilominus Baetica etiam in defuncti accuſatione perſtabat. Prouiſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Baetici, quod ſimul ſocios miniſtroſque Claſſici detulerunt: nominatimque in eos inquiſitionem poſtulauerunt. 6
Aderam Baeticis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copioſus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, & hac officii ſocietate amare ardentius coepi. 7
Habet quidem gloria, in ſtudiis praeſertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum vterque pari iugo non pro ſe, ſed pro cauſſa niteretur. Cuius & magnitudo & vtilitas viſa eſt poſtulare, ne tantum oneris ſingulis actionibus ſubiremus. 8
Verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, ſi tot crimina, tot reos vno velut faſce complecteremur: deinde ne iudicum intentio multis nominibus multiſque cauſſis non laſſaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia ſingulorum collata atque permiſta, pro ſingulis quoque vires omnium acciperet: poſtremo, ne potentiſſimi, viliſſimo quoque quaſi 9

6. *Baetica*] prouincia Hiſpaniae.
quod ſimul] Ita Grut. ex Palat. pro antea vulgato *quot*.
8. *ἀκοινώνητον*] inſociabile, impatiens conſortis.
ſingulis actionibus] Plures actiones poterant in vna cauſſa eſſe.
9. *ne latera deficerent*] Vide lib. II epiſt. 11 n. 15.

piacu-

piaculari dato, alienis poenis elaberentur.
10 Etenim tum maxime fauor & ambitio dominatur, quum sub aliqua specie seueritatis delitesce-
11 re potest. Erat in consilio Sertorianum illud
exemplum, qui robustissimum & infirmissimum
militem iussit caudam equi: reliqua nosti. Nam
nos quoque tam numerosum agmen reorum ita
demum videbamus posse superari, si per singu-
12 los carperetur. Placuit in primis ipsum Classi-
cum ostendere nocentem: hic aptissimus ad so-
cios eius & ministros transitus erat, quia socii
ministrique probari, nisi illo nocente, non po-
terant. Ex quibus duos statim Classico iunxi-
mus; Baebium Probum, & Fabium Hispanum:
vtrumque gratia, Hispanum etiam facundia, va-
13 lidum. Et circa Classicum quidem breuis &
expeditus labor. Sua manu reliquerat scriptum,
quid ex quaque re, quid ex quaque caussa acce-
pisset. Miserat etiam epistolas Romam ad ami-

piaculari] qui exemplum poenae omnibus praeberet. Piaculares enim vocabantur, qui in publicis calamitatibus pro toto populo poenam subire cogebantur.

11. *Sertorianum illud*] Vide Valer. Max. lib. VII c. 3 n. 6, Frontin. lib. I cap. 10 strateg. 1, & Plutarch. in Sertor. p. 576.

caudam] sc. vellere.

reliqua nosti] Formula, qua in notissimis sententiis vel historiis supprimuntur verba quaedam, ne facietatem ac taedium pariant. Cic. pro Planc. c. 24 *Vigilandum est semper: multae insidiae sunt bonis:* cui versui subiicit, *nosti cetera.* Adde eundem lib. XVI epist. 22 ad Tironem.

12. *probari*] supple, nocentes esse. Vide n. 14.

culam

culam quandam, iactantes & gloriosas, his quidem verbis: IO IO, LIBER AD TE VENIO: IAM SESTERTIVM QVADRAGIES REDEGI, PARTE VENDITA BAETICORVM.
Circa Hispanum & Probum multum sudoris. 14
Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare, vt constaret ministerium crimen esse. quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defen- 15
debantur, vt negarent, sed vt necessitati veniam precarentur: esse enim se prouinciales, & ad omne proconsulum imperium metu cogi. Solet 16
dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet subitis paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum, quam quum ea praerepta & extorta defensioni suae cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilii no- 17
stri exitus fuit: Bona Classici, quae habuisset ante prouinciam, placuit senatui a reliquis separari; illa filiae, haec spoliatis relinqui. Additum est, vt pecuniae, quas creditoribus soluerat, reuocarentur. Hispanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo graue visum est, quod initio dubitabatur, an omnino crimen

13. *Io io*,] Vox ex triumpho, quasi nefarius peculator de Baeticis triumpharet.

14. *frustra ministros probassem*] scilicet male egisse, in culpa esse: vt n. 12.

16. *Claudius Restitutus*] ad quem epistola 17 lib. VI scripta est, cuiusque natalem Martialis lib. X epigr. 87 celebrauit.

17. *ante prouinciam*] ante administrationem prouinciae, ante proconsulatum.

esset.

18 esset. Post paucos dies Clauium Fuscum, Clas-
sici generum, & Stillonium Priscum, qui tri-
bunus cohortis sub Classico fuerat, accusaui-
mus, dispari euentu. Prisco in biennium Italia
19 interdictum: absolutus est Fuscus. Actione
tertia commodissimum putauimus plures con-
gregare, ne, si longius esset extracta cognitio,
satietate & taedio quodam iustitia cognoscen-
tium seueritasque languesceret: alioqui super-
erant minores rei, data opera hunc in locum re-
seruati: excepta tamen Classici vxore, quae sicut
implicita suspicionibus, ita non satis conuinci
20 probationibus visa est. Nam Classici filia, (quae
& ipsa inter reos erat) ne suspicionibus quidem
haerebat. Itaque quum ad nomen eius in extre-
ma actione venissem (neque enim, vt initio, sic
etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius
accusationis auctoritas minueretur) honestissi-
mum credidi, non premere immerentem: idque
21 ipsum dixi & libere & varie. Nam modo lega-
tos interrogabam, docuissentne me aliquid,
quod reprobari posse confiderent: modo con-
silium a senatu petebam, putaretne debere me,
si quam haberem in dicendo facultatem, in iu-
gulum innocentis quasi telum aliquod, intende-
re: postremo totum locum hoc fine conclusi,
Dicet aliquis, Iudicas ergo? Ego vero non iudi-
co: memini tamen me aduocatum ex iudicibus
22 datum. Hic numerosissimae caussae terminus

19. *Classici vxore*] Vxores etiam, maritos in prouinciam sequutae, si quid deliquissent, accusari poterant. Vide Leg. 4 Dig. de Officio proconf. n. 2.

fuit,

fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis,
atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in
perpetuum. Eodem SC. industria, fides, con- 23
stantia nostra plenissimo testimonio comproba-
ta est: dignum solumque par pretium tanti la-
boris. Concipere animo potes, quam simus fati- 24
gati, quibus toties agendum, toties altercan-
dum, tam multi testes interrogandi, subleuan-
di, refutandi. Iam illa quam ardua, quam mo- 25
lesta, tot reorum amicis secreto rogantibus ne-
gare, aduersantibus palam obsistere? Referam
vnum aliquod ex iis, quae dixi. Quum mihi
quidam e iudicibus ipsis pro reo gratiosissimo
reclamarent, Non minus, inquam, hic innocens
erit, si ego omnia dixero. Coniectabis ex hoc, 26
quantas contentiones, quantas etiam offensas
subierimus, duntaxat ad breue tempus. Nam
fides in praesentia eos, quibus resistit, offendit;
deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non
potui magis te in rem praesentem perducere. Di- 27
ces, Non fuit tanti. quid enim mihi cum tam
longa epistola? Nolito ergo identidem quaere-
re, quid Romae geratur: & tamen memento esse
non epistolam longam, quae tot dies, tot co-
gnitiones, tot denique reos caussasque comple-
xa sit. Quae omnia videor mihi non minus 28

24. *subleuandi*] si sc. in testimonio perhibendo aliquam prae se ferrent imbecillitatem. *Herz.*

25. *Non minus hic innocens*] Reclamatione turbabatur Plinius, qui his verbis reclamanti respondet, sinat modo se ad finem dicere, quia si is innocens esset, pro quo reclamaret, talem quoque fore, quamuis omnia dixerit, & ad finem duxerit accusationem.

bre-

breuiter, quam diligenter, persequutus. Temere dixi DILIGENTER: succurrit quod praeterieram, & quidem sero: sed, quanquam praepostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum; a me tamen non ideo fiet.
29 Ex testibus quidam, siue iratus, quod euocatus esset inuitus, siue subornatus ab aliquo reorum, vt accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum & inquisitorem, reum postulauit, tanquam in caussa
30 Castae (vxor haec Classici) praeuaricaretur. Est lege cautum, vt reus ante peragatur, tunc de praeuaricatore quaeratur, quia optime ex accu-
31 satione ipsa accusatoris fides aestimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen,

---

28. *Facit hoc Homerus*] Cicero lib. I ad Atticum epist. 16 sub init. ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς.

29. *exarmaret*] debilitaret, infirmaret.

inquisitorem] si crimina reus negabat, tunc petebatur tempus ad inuestiganda crimina, itaque reuocabatur *inquisitio*. *Brisson. de form. lib.* V p. 475 *Inquisitor* igitur, qui in accusati crimina inquirebat: vide post paullo n. 31.

praeuaricaretur] in foro erat crimen, si aduocatus rei *transibat dicenda*, si *cursim* & *breuiter* pro reo *dicebat, quae erant inculcanda, infigenda, & repetenda*, & sic colludebat cum accusatore. Sic ipse Plinius lib. I ep. 20 n. 2. *Herz.*

30. *vt reus ante peragatur*] accusatio perficiatur. *Catan.*

31. *legati nomen*] non legatus proconsulis fuit Norbanus, ac adiutor regundae prouinciae, vt Romanis saepenumero *legatus* significat: sed legatus seu orator prouinciae, vt inquireret contra proconsulem Classicum.

non inquiſitionis officium praeſidio fuit: tanta
conflagrauit inuidia homo alioqui flagitioſus,
& Domitiani temporibus vſus, vt multi: ele-
ctusque tunc a prouincia inquirendum, non
tanquam bonus & fidelis, ſed tanquam Claſſici
inimicus. Erat ab illo relegatus. Dari ſibi 32
diem ad diluenda crimina poſtulauit. Neutrum
impetrauit; coactus eſt ſtatim reſpondere: re-
ſpondit: malum prauumque ingenium homi-
nis facit, vt dubitem, confidenter an conſtan-
ter, certe paratiſſime. Obiecta ſunt multa, 33
quae magis, quam praeuaricatio, nocuerunt.
Quin etiam duo conſulares, Pomponius Rufus
& Libo Frugi, laeſerunt eum teſtimonio, tan-
quam apud iudicem, ſub Domitiano, Salui Li-
beralis accuſatoribus adfuiſſet: damnatus & in
inſulam relegatus eſt. Itaque quum Caſtam 34
accuſarem, nihil magis preſſi, quam quod accu-
ſator eius praeuaricationis crimine corruiſſet.
Preſſi tamen fruſtra. accidit enim res contra-
ria & noua, vt, accuſatore praeuaricationis da-
mnato, rea abſolueretur. Quaeris, quid nos 35
dum haec aguntur? Indicavimus ſenatui, ex
Norbano didiciſſe nos publicam cauſam, rur-
ſusque debere ex integro diſcere, ſi ille praeuari-

Domitiani temporibus vſus] tanquam delator.

Erat ab illo relegatus] a Claſſico proconſule ex provincia. Ergo Norbanus in Baetica ſedem habuit.

33. *accuſatoribus adfuiſſet*] accuſatores adiuuiſſet.

damnatus & in inſulam] Norbanus: niſi aliquod vlcus hoc loco latet.

34. *corruiſſet*] damnatus eſſet.

35. *ex integro diſcere*] ab alio informari de cauſſa

cator

cator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus: postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque vsque ad extremum vel constantiam vel audaciam
36 pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim rursus: & rursus paene omisi. Summo die Saluius Liberalis reliquos legatos grauiter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset prouincia, reos peregissent, atque vt est vehemens & disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certe debere se praedicant, quod illum turbi-
37 nem euaserint. Hic erit epistolae finis, re vera finis: litteram non addam; etiamsi adhuc aliquid praeterisse me sensero. Vale.

prouincialium, ne & ipse praeuaricationis suspicionem incurram.

36. *omiserim rursus*] vt num. 28. Distinctio ab Casaubono est.

vehemens & disertus] De hoc Saluio aliquid Suetonius notauit in Vespas. cap. 13.

X.

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO, ET COCCIAE S.

Qua de Spurinnae filio composuerat, parentibus mittit legenda & emendanda.

COmposuisse me quaedam de filio vestro, non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo scripseram, vt dicerem,

1. *de filio vestro*] supra lib. II epist. 7 laudato.

sed

ſed vt meo amori, meo dolori ſatisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audiſſes recitaſſe me, (vt mihi ipſe dixiſti) quid recitaſſem, ſimul audiſſe credebam. Praeterea veritus ſum, 2
ne vos feſtis diebus confunderem, ſi in memoriam grauiſſimi luctus reduxiſſem. Nunc quoque pauliſper haeſitaui, id ſolum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adiicerem, quae in aliud volumen cogito reſeruare. Neque 3
enim adfectibus meis vno libello cariſſimam mihi & ſanctiſſimam memoriam proſequi ſatis eſt: cuius famae latius conſuleretur, ſi diſpenſata & digeſta fuerit. Verum haeſitanti mihi, 4
omnia, quae iam compoſui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; ſimplicius & amicius mihi viſum eſt, omnia, praecipue quum adfirmetis, intra vos futura, donec placeat emittere. Quod supereſt, rogo, vt pari 5
ſimplicitate, ſi qua exiſtimatis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi diffi- 6
cile eſt hucusque intendere animum in dolore:

recitaſſe me] ſubintellige *aliquid.*

2. *feſtis diebus confunderem*] turbarem & contriſtarem iis diebus, quibus tantum fauſta & boni ominis dicenda & cogitanda ſunt. Ouidius lib. I Faſt. v. 72

Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.

id ſolum] *num* ſupple: quam tamen particulam elegantiſſime omittit Plinius, & in ſecundo tantum membro vſurpat. Vid. in hac ipſa epiſtola exemplum aliud num. 4, it. ep. 19 n. 3.

3. *adfectibus*] amori.

diſpenſata & digeſta] diſtributa diuerſis libris.

4. *intra vos futura*] vobiſcum ſolis. *Barth.*

diffi-

difficile & vobis: sed tamen vt sculptorem, vel pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, sed immortalem, vt vos putatis, effigiem conor efficere: quae hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

6. *difficile & vobis*] Ex Modii membranis additum, *& vobis:* quod & Sich. expressit.

vt putatis,] Hoc modestiae caussa interserit. Ipse enim libro suo non vult immortalitatem augurari ex suo iudicio, sed ex opinione aliorum.

XI.

C. PLINIVS IVLIO GENITORI SVO S.

Gratus animus Artemidori, officium Plinii erga se praedicantis, vna cum aliis virtutibus laudatur.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, vt officia amicorum in magis extollat: inde etiam meum meritum, vt vera, ita
2 supra meritum praedicatione circumfert. Equidem quum essent philosophi ab vrbe submoti, fui apud illum in suburbano: & quo notabilius hoc periculosiusque esset, fui praetor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat, vt

1. *Artemidori*] Catanaeo is est, cuius Ονειροκριτικὰ habemus. Sed noster paullo maior videtur, quod ille sub Antonino scripsit, vt Vossius obseruat de Hist. Graec. lib. I c. 22 p. 143.

2. *philosophi ab vrbe submoti*] edicto Domitiani, Sueton. cap. 10.

aes alienum exsolueret, contractum ex pulcerrimis caussis, mussantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam
dedi. Atque haec feci, quum septem amicis 3
meis aut occisis aut relegatis, (occisis, Senecione Rustico, Heluidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia) tot circa me iactis fulmini-

ex pulcerrimis caussis] quae haud dubie litterarum studia fuerunt.

mussantibus] dubitantibus. Virgil. Aen. lib. XII v. 657
mussat rex ipse Latinus, Quos generos vocet.
Vbi Seruium consulas. *Cellar. mussantibus*] scilicet dum timebant, ne iacturam facerent, Artemidorum tamen monere verebantur. Mussare enim est, ea, quae dicenda sunt, tacite suppressaque voce dicere. Sic Plin. lib. VII ep. 1 n. 5. *Herz.*

3. *quum septem*] Illud *quum* connectitur cum *augurarer*, quod primus Casaubonus, sola distinctione mutata, inuenit. Modius aliter, quem videre licet epist. 127 Lect. nou. antiq.

Senecione, Rustico, Heluidio] Herennio Senecione, Aruleno Rustico, & Prisco Heluidio, de quibus Tacitus Agric. cap. 2, & Suetonius Domit. cap. 10, noster lib. I ep. 5, & lib. IX ep. 13. Heluidius autem iunior intelligitur, a Domitiano interfectus, non pater, qui inuito Vespasiano perierat. *Suet. cap. 15.*

Maurico] Rustici fratre. Supra lib. I ep. 5 n. 10 & epist. 15 n. 2.

Gratilla] Pomponia Gratilla, vxor Aruleni Rustici, lib. V epist. 1.

Arria, Fannia] illa vxor Paeti Thraseae: haec illius & Paeti filia, coniux maioris Heluidii. Vide lib. III ep. 16 & lib. IX. ep. 13.

fulminibus ambustus] Damnatio fulmini comparatur etiam in Panegyr. c. 90 n. 5, & apud Stat. lib. III Silv. 3 v. 158: & *damnatione ambustus* Liuius lib. XXII c. 35 dixit.

bus quaſi ambuſtus, mihi quoque impendere idem exitium, certis quibusdam notis augurarer.
4 Non ideo tamen eximiam gloriam meruiſſe me, vt ille praedicat, credo: ſed tantum effugiſſe
5 flagitium. Nam & C. Muſonium, ſocerum eius, (quantum licitum eſt per aetatem) cum admiratione dilexi, & Artemidorum ipſum iam tum, quum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate complexus ſum: idque primum nonnullius indolis dedi ſpecimen, quod virum aut ſapientem, aut proximum ſimillimumque ſa-
6 pienti, intelligere ſum viſus. Nam ex omnibus, qui nunc ſe philoſophos vocant, vix vnum aut alterum inuenies tanta ſinceritate, tanta veritate. Mitto, qua patientia corporis hiemes iuxta & aeſtates ferat, vt nullius laboribus cedat, vt nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat, vt
7 oculos animumq; contineat. Sunt haec magna, ſed in alio: in hoc vero minima, ſi ceteris virtutibus comparentur, quibus meruit, vt a C. Muſonio ex omnibus omnium ordinum adſe-
8 ctatoribus gener adſumeretur. Quae mihi recordanti eſt quidem iucundum, quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus, cumulet.

---

5. *C. Muſonium*] philoſophum Stoicum equeſtris dignitatis. *Tacit. Hiſt. lib. III c. 81. Cellar.* Multa paſſus eſt ſub Nerone, teſte Philoſtr. Vid. Apoll. lib. IV c. 35. *Herz.*

indolis dedi ſpecimen] Supra lib. I ep. 7 n. 4.

6. *qui nunc ſe philoſophos vocant*] qui vocant ſe, nec ſunt: aut verbis ſunt & externo habitu, non vita, non moribus. Vide ſupra lib. I epiſt. 22 n. 6, & adde Quintil. prooem. p. 9.

vereor

vereor tamen, ne modum excedat, quem benignitas eius (illuc enim, vnde coepi, reuertor) non solet tenere. Nam in hoc vno interdum, 9
vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quo pluris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

XII.
C. PLINIVS CATILIO SVO S.

Inuitatus ad coenam, qua conditione iturus sit, respondet.

VEniam ad coenam: sed iam nunc paciscor, sit expedita, sit parca: Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quae inci- 2
dere impune ne Catoni quidem licuit, quem tamen C. Caesar ita reprehendit, vt laudet.
Scribit enim, eos, quibus obuius fuerat, quum 3

1. *sit expedita*] paruo apparatu.

Socraticis] honestis & philosophicis, qualibus Socrates vsus est.

2. *Erunt officia antelucana*] En veterum industriam! de qua plura epist. 5 huius libri n. 8 & 9 dixerat. Heic autem paciscitur, ne coena protractior officiis ante lucem obeundis impedimento sit.

in qua incidere] festinanter ex coena ad officia irruere.

Catoni] Vticensi, non Censorio. Dicitur enim οἱ inimicus Caesar fuisse, extrema epistola.

3. *Scribit enim*] Ita Casaubonus. Vulgo *describit.* Videtur autem Caesar haec in Anti-Catone suo scripsisse, quem Ciceronis Catoni Minori, siue libro de laudibus Catonis Vticensis, opposuerat. *Plutarch. in Caes. p. 733.*

caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adiicit, PVTARES, NON AB ILLIS CATONEM, SED ILLOS A CATONE DEPREHENSOS. Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis
4 erat? Nostrae tamen coenae vt apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi vt simul laudent. Vale.

caput ebrii retexissent] quod inuoluerat Cato, ne nosceretur, quum tam sero & nocte fere exacta ex conuiuio rediret.

a Catone deprehensos] inuentos in aliquo crimine. Tanta erga Catonem reuerentia erat.

4. *ne inimici quidem*] C. Caesar, etiam ante ciuile bellum Catonis libertate dicendi, & propugnatione reipub. offensus. Ipse Caesar lib. I Civ. B. c. 4 *Catonem veteres inimicitiae Caesaris incitant.*

XIII.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Panegyricum, Traiano dictum, Voconio Romano (de quo lib. II ep. 13) *emendandum mittit, cuius difficultatem ostendit.*

Librum, quo nuper optimo principi consul gratias egi, misi exigenti tibi: missurus, etsi
2 non exegisses. In hoc consideres velim, vt pulcritudinem materiae, ita difficultatem. in ceteris enim lectorem nouitas ipsa intentum habet:

1. *optimo principi*] Traiano.

2. *nouitas intentum habet*] quia excitat, & delectat.

in hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit, vt quasi otiosus securusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua satisfacere difficilius est, quum sola aestimatur. Atque vtinam ordo 3
saltem, & transitus, & figurae simul spectarentur! Nam inuenire praeclare, enuntiare magnifice, interdum etiam barbari solent: disponere apte, figurare varie, nisi eruditis, negatum est.
Nec vero adfectanda sunt semper elata & ex- 4
celsa. Nam, vt in pictura lumen non alia res magis quam vmbra commendat, ita orationem tam submittere, quam attollere decet. Sed quid ego 5
haec doctissimo viro? quin potius illud: adnota, quae putaueris corrigenda. Ita enim magis credam, cetera tibi placere, si quaedam displicuisse cognouero. Vale.

eloquutioni] Quae sit Eloquutio rhetorica, optime Quintilianus lib. VII cap. 1 declarat, tam eam, quae in singulis verbis inesse debet, vt illa sint latina, perspicua, ornata, & ad materiem accommodata: quam quae est in coniunctis, vt haec apte sint collocata & figurata.

3. *nisi eruditis*] i. e. ceteris aliis negatum est eruditis exceptis. *Herz.*

XIV.
C. PLINIVS ACILIO SVO S.

Macedonem, saeuum dominum, a seruis suis in balneo oppressum narrat.

REm atrocem, nec tantum epistola dignam, Largius Macedo, vir praetorius, a seruis suis

1. *praetorius*] qui ad praeturam gerendam aetate prouectus erat. *Herz.*

passus est: superbus alioqui dominus & saeuus, & qui, seruisse patrem suum, parum, immo minimum
2 meminisset. Lauabatur in villa Formiana: repente eum serui circumsistunt: alius fauces inuadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (foedum dictu) verenda contundit: & quum exanimem putarent, abiiciunt in feruens pauimentum, vt experirentur, an viueret. Ille, siue quia non sentiebat, siue quia se non sentire simulabat, immobilis & extentus
3 fidem peractae mortis impleuit. Tum demum, quasi aestu solutus effertur: excipiunt serui fideliores: concubinae cum vlulatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, sublatis oculis agitatoque corpore,
4 viuere se (& iam tutum erat) confitetur. Diffugiunt serui: quorum magna pars comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus aegre refocillatus, non sine vltionis solatio de-
5 cessit, ita viuus vindicatus, vt occisi solent. Vides, quot periculis, quot contumeliis, quot

seruisse patrem suum] Ergo libertini generis fuit. At vero praetorius. Non id nouum sub malis principibus. Vide lib. VII ep. 29.

2. *fidem peractae mortis impleuit*] fidem fecit immobilitate, ac si vere mortuus esset.

3. *aestu solutus*] ac si nimio aestu praefocatus finem vitae fecisset.

4. *vltionis solatio*] ex supplicio seruorum.

5. *ita viuus*] Poena de seruis sumta est, hero viuente, eadem, quae ob dominum occisum solet, quia quantum in ipsis erat, occisum voluerunt: isque etiam breui post decessit.

Iudi-

ludibriis ſimus obnoxii. Nec eſt, quod quis-
quam poſſit eſſe ſecurus, quia ſit remiſſus & mi-
tis. non enim iudicio domini, ſed ſcelere peri-
muntur. Verum haec hactenus. Quid prae- 6
terea noui? Quid? Nihil: alioqui ſubiunge-
rem. nam & charta adhuc ſupereſt, & dies fe-
riatus patitur plura contexi. Addam, quod
opportune de eodem Macedone ſuccurrit.
Quum in publico Romae lauaretur, notabilis
atque etiam, vt exitus docuit, ominoſa res ac-
cidit. Eques Romanus a ſeruo eius, vt tranſi- 7
tum daret, manu leuiter admonitus, conuertit
ſe, nec ſeruum a quo erat tactus, ſed ipſum Ma-
cedonem tam grauiter palma percuſſit, vt paene
concideret. Ita balneum illi, quaſi per gradus 8
quosdam primum contumeliae locus deinde
exitii fuit. Vale.

---

iudicio] ſerui non ſemper diiudicant, erga immitem an erga benignum dominum feritate exarmentur, ſed malitia, quacunque exacerbati ſerui ſaepe in dominos ſaeuiunt. *Herz.*

6. *in publico Romae lauaretur*] Balnea ſeu thermae in multis vrbis regionibus erant publicae, vt Palatinae, Neronianae, & plures aliae, de quibus agunt, qui de Vrbis antiquitatibus tradiderunt.

7. *vt tranſitum daret*] ſ. ex via decederet venienti domino.

XV.

C. PLINIVS PROCVLO SVO S.

Roganti Proculo, vt versus suos emendaret; respondet, id libenter se susceptuum esse.

PEtis, vt libellos tuos in secessu legam, examinemque, an editione sint digni: adhibes preces: adlegas exemplum: rogas etiam, ut aliquid subseciui temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis: adiicis, M. Tullium mi-
2 ra benignitate poetarum ingenia fouisse. Sed ego nec rogandus sum, nec hortandus. Nam & poeticen ipsam religiosissime veneror, & te validissime diligo. Faciam ergo, quod deside-
3 ras, tam diligenter, quam libenter. Videor autem iam nunc posse rescribere, esse opus pulcrum, nec supprimendum, quantum aestimare licuit ex iis, quae me praesente recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. legis enim suauissime & peritissime. Confido tamen, me

1. *in secessu*] in villa, loco ab vrbe remoto, & a publicis negotiis libero. Vide supra ad lib. I ep. 9 & 13.

subseciui temporis] subtracti ordinariis laboribus, siue a negotiis grauioribus vacui. Sic & Cicero *tempora subseciua* dixit lib. I de Leg. c. 3, & *operis subseciuis perficere* II Philipp. c. 8, & Seneca eleganter epist. 53 *Philosophia non est res subseciua*, hoc est obiter & παρέργως tractanda.

2. *M. Tullium*] Testis, oratio pro Archia.

3. *peritissime*] pronuntiatione ad rem accommodata; conf. Quintil. lib. XI c. 3. Laudat vero Plinius Proculum propter hanc peritiam, quia in recitando difficilior est vocis ad res accommodatio. *Herz.*

non ſic auribus duci, vt omnes aculei iudicii mei illarum delinimentis reſtringantur. Hebe- 4
tentur fortaſſe, & paullulum retundantur; re-
velli quidem extorquerique non poſſunt. Igitur 5
non temere iam nunc de vniuerſitate pronuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

4. *reſtringantur*] Gruterus hoc reſtituit pro *refringantur:* idem conceſſiue mox *hebetentur, retundantur,* quod indicanter alii tradiderant.

XVI.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Alia maiora, alia clariora eſſe, Arriae factis & exemplo probat.

ADnotaſſe videor, facta dictaque virorum feminarumque illuſtrium alia clariora eſſe,
alia maiora. Confirmata eſt opinio mea heſter- 2
no Fanniae ſermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito & ſolatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviae ſuae non minora hoc, ſed obſcuriora: quae tibi exiſtimo tam mirabilia legendi fore, quam mihi audienti fuerunt.
Ægrotabat Caecina Paetus, maritus 3

1. *clariora, alia maiora*] *clariora* ſunt, quae a fama circumferuntur; *maiora*, quae in ſe magni facienda ſunt, licet non circumferantur a fama. Conf. finem huius epiſtolae. *Herz.*

2. *Fanniae*] Paeti Thraſeae & Arriae minoris filiae. Supra epiſt. 11 n. 3, & lib. IX epiſt. 13 n. 3.

Arriae illius] Haec altera Arria, & maior; mater minoris, vxor Caecinae Paeti, de qua pluribus verbis Lipſius epiſt. ad Belg. Centur. III, 82.

eius, aegrotabat & filius, vterque mortifere, vt videbatur: filius decessit, eximia pulcritudine pari verecundia, & parentibus non minus ob
4 alia carus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus parauit, ita duxit exsequias, vt ignoraret maritus. Quinimmo, quoties cubiculum eius intraret, viuere filium, atque etiam commodiorem esse simulabat. Ac persaepe interroganti, quid ageret puer, respondebat, Bene quie-
5 vit, libenter cibum sumsit. Deinde quum diu cohibitae lacrymae vincerent prorumperentque, egrediebatur. tum se dolori dabat. satiata siccis oculis, composito vultu redibat, tanquam
6 orbitatem foris reliquisset. Praeclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac paene divinam, PAETE, NON DOLET. Sed tamen ista facienti dicentique gloria & aeternitas ante oculos erant: quo maius est sine praemio aeternitatis, sine praemio gloriae abdere lacrymas, operire luctum, amissoque filio, matrem adhuc agere.
7 Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium

6. *vocem immortalem ac paene diuinam*] Tanta laus ex philosophia Stoica manauit: etiam quae sequuntur verba, *gloria & aeternitas.* De voluntaria morte quid sentiendum sit, nihil attinet ex saniore philosophia, aut ex Christiana veritate repetere. De facto Arriae, Martialis quoque pereleganter lib. I epigr. 14.

7. *Scribonianus arma*] Furius Camillus Scribonianus, Dalmatiae legatus, intra quintum diem oppressus, legionibus, quae sacramentum mutauerant, in poenitentiam religione conuersis, postquam, denuntiato moue-

mouerat: fuerat Paetus in partibus, & occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat ad- 8
scensurus nauem, Arria milites orabat, vt simul imponeretur. Nempe enim, inquit, daturi estis consulari viro seruulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus calcietur: omnia vel sola praestabo. Non 9
impetrauit. Conduxit piscatoriam nauiculam, ingensque nauigium minimo sequuta est. Eadem apud Claudium vxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, Ego, inquit, te audiam, cuius in gremio Scribonianus occisus est, & viuis? Ex quo manifestum est, ei consilium pulcerrimae mortis non subitum fuisse. Quin 10
etiam quum Thrasea, gener eius, deprecaretur, ne mori pergeret, interque alia dixisset, Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum? respondit, Si tam diu tantaque concordia vixerit tecum, quam ego cum Paeto,

ad nouum imperatorem itinere, neque aquila ornari, neque signa conuelli mouerique potuerunt. *Sueton. Claud. c. 13.*

Paetus in partibus] Paetus Caecina faciebat cum Scriboniano contra Claudium.

8. *profiteretur indicium*] coniurationis mariti conscios indicaret, vt vel sic veniam vitamque impetraret.

occisus est, & viuis] Perfidiam obiicit, quod maritum maritique socios proderet, nec potius cum illo mortem subiret.

10. *mori mecum*] quod illa etiam cupide voluit, sed precibus mariti, ab Nerone mori coacti, in filiae Fanniae solatium, a proposito & mortis societate reuocata fuit. *Tacit. lib. XVI c. 34.*

11 volo. Auxerat hoc responso curam suorum:
attentius custodiebatur: sensit, &, Nihil agitis,
inquit. Potestis enim efficere, vt male moriar:
12 ne moriar, non potestis. Dum haec dicit, exsi-
luit cathedra, adversoque parieti caput ingenti
impetu impegit, & corruit. Refocillata, Dixe-
ram, inquit, vobis, inventuram me, quamlibet
duram, ad mortem viam, si vos facilem negas-
13 setis. Videnturne haec tibi maiora illo, PAETE,
NON DOLET, ad quod per haec peruentum
est? quum interim illud quidem ingens fama,
haec, nulla circumfert. Vnde colligitur, quod
initio dixi, ALIA ESSE CLARIORA, ALIA
MAIORA. Vale.

XVII.
C. PLINIVS SERVIANO
SVO S.

Anxius de salute amici ob silentium eius, monet, vt propere diem nuntiet, quid agat.

RECtene omnia, quod iampridem epistolae
tuae cessant, an non omnia recte? Sed oc-
1 cupatus es tu. An tu occupatus? Sed occasio

Epist. XVII. *Seruiano*] Iulius forte Seruianus, quem Hadrianus, quamquam sororis maritum, nonagesimum iam annum agentem, mori coegit. *Spartian. c. 15.* Quidam *Seuertano* legunt, quod nec incelebre nomen in horum temporum historia est.

1. *Rectene omnia*] Rectene omnia se tua habent, & tu saluus es ac incolumis?

Sed occupatus] fingit Plinius, ac si Seruianus se posset excusare: Plinium esse occupatum, quo minus litteris legendis vacare posset; sed respondet statim quaerendo: an etiam Seruianus sit occupatus; litteris scilicet scribendis ne vacare posset. *Herz.*

scri-

ſcribendi vel rara vel nulla. Exime hunc mihi ſcrupulum, cui par eſſe non poſſum. Exime autem vel data opera tabellario miſſo: ego viaticum, ego etiam praemium dabo: nuntiet mihi modo, quod opto. Ipſe valeo: ſi valere eſt, 3
ſuſpenſum & anxium viuere, exſpectantem in horas, timentemque pro capite amiciſſimo, quidquid accidere homini poteſt. Vale.

2. *cui par eſſe non poſſum*] eximendo vel perferendo. *Scrupulus* autem dubitatio eſt, ſitne ſilentium ex calamitate, an occupationibus, an aliunde.

viaticum, ego etiam praemium] illud ex debito, hoc ex gaudio quod tabellarius a te veniat. *Herz.*

XVIII.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Panegyrici, vberius, quam in ſenatu dixerat, elaborati, recitationem cum voluptate exceptam denarrat.

OFficium conſulatus iniunxit mihi, vt reipub. nomine principi gratias agerem. quod ego in ſenatu quum ad rationem & loci & temporis ex more feciſſem; bono ciui conuenientiſſimum credidi, eadem illa ſpatioſius & vberius volumine amplecti. primum, vt imperatori 2
noſtro virtutes ſuae veris laudibus commendarentur: deinde, vt futuri principes non quaſi a magiſtro, ſed tamen ſub exemplo praemonerentur, qua potiſſimum via poſſent ad eandem

1. *in ſenatu*] breuiore ſcilicet oratione.

2. *ſub exemplo*] Traiani, principis optimi. Vide ſupra lib. II ep. 6 n. 6.

3 gloriam niti. Nam praecipere, qualis esse de-
beat princeps, pulcrum quidem, sed onerosum,
ac prope superbum est: laudare vero optimum
principem, ac per hoc posteris, velut e specula
lumen, quod sequantur, ostendere; idem vti-
4 litatis habet, arrogantiae nihil. Cepi autem
non mediocrem voluptatem, quod hunc librum,
quum amicis recitare voluissem, non per codi-
cillos, non per libellos, sed si commodum esset
& si valde vacaret, admoniti (nunquam porro,
aut valde raro, vacat Romae, aut commodum
est, audire recitantem) foedissimis insuper tem-
pestatibus per biduum convenerunt: quumque
modestia mea finem recitationi facere voluisset,
5 vt adiicerem tertium diem, exegerunt. Mihi
hunc honorem habitum putem, an studiis? Stu-
6 diis malo, quo prope exstincta refouentur. At
cui materiae hanc sedulitatem praestiterunt?
nempe quam in senatu quoque, vbi perpeti ne-
cesse erat, grauari tamen vel puncto temporis
solebamus, eandem nunc & qui recitari, & qui
audire triduo velint, inueniuntur; non quia

3. *velut e specula lumen*] qualis Pharus Alexandrini portus erat, vnde, vel a simili eius, translatio desumta est.

4. *non per codicillos*] Nosce hinc ritum ambitiose invitandi ad recitationes audiendas, cui leuior modus opponitur, quo noster vsus est. Add. Dialog de Orator. cap. 9 n. 6.

porro] huius particulae vsum pro *autem* ostendit Tursellinus cap. 128.

5. *prope exstincta*] sub Domitiano, de cuius in litteras crudelitate Tacitus Agric. cap. 2 conqueritur.

eloquentius, quam prius,ſed quia liberius,ideoque etiam libentius ſcribitur. Accedet ergo 7
hoc quoque laudibus principis noſtri, quod res antea tam inuiſa quam falſa; nunc vt vera, ita amabilis facta eſt. Sed ego cum ſtudium au- 8
dientium,tum iudicium mire probaui. Animadverti enim ſeueriſſima quaeque vel maxime ſatisfacere. Memini quidem, me non multis re- 9
citaſſe, quod omnibus ſcripſi: nihilominus tamen, tanquam ſit eadem omnium futura ſententia, hac ſeueritate aurium laetor. Ac ſicut olim theatra male muſicos canere docuerunt,ita nunc in ſpem adducor, poſſe fieri, vt eadem theatra bene canere muſicos doceant. Omnes 10
enim, qui placendi cauſſa ſcribunt, qualia pla-

7. *quam*] i. e. *ob quam*: qua omiſſa legis Panegyr. c. 45 n. 3.

perpeti neceſſe erat] patientiam habere, perdurare. *Barth.*

7. *res antea tam inuiſa quam falſa*] laus principum. Nam etiam Nero & Domitianus publice in ſenatu laudabantur, ſed per adulationem.

8. *ſeueriſſima quaeque*] Grauis enim cenſura malorum principum, Domitiani, Neronis & aliorum, in illa Plinii panegyrica oratione.

9. *hac ſeueritate aurium*] iudicio audientium libenter ſeuera ſcripta.

Ac ſicut olim theatra] ſub Nerone, qui quod ipſe in muſico agone certabat, ſi qui arte praecellerent, corrumpere ſolebat, ne quis illo peritior videretur. Quo factum, vt male cantaretur, quia ipſe, quem vincere nemo audebat, non optime cantabat. *Sueton. Ner. c. 23.*

bene canere muſicos] bene ac libere dicere ac ſcribere ſub bono principe. Translate. *Catan.*

cere

cere viderint, scribent: ac mihi quidem confide, in hoc genere materiae latioris stili constare rationem, quum ea potius, quae pressus & adstrictius, quam illa, quae hilarius & quasi exsultantius scripsi, possint videri arcessita & inducta: non ideo tamen segnius precor, vt quandoque veniat dies (vtinamque iam venerit!) quo austeris istis seuerisque dulcia haec
11 blandaque vel iusta possessione decedant. Habes acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te voluptatis absentem & studiorum nomine & meo capere, quantum praesens percipere potuisses. Vale.

10. *latioris*] quidam *laetioris*.

austeris illis seuerisque] veris scriptis, sed audita seuerioribus, qualis satyra. *Cat.*

dulcia haec blandaque] adulatoria. *Catan.*

XIX.

C. PLINIVS CALVISIO RVFO SVO S.

Consulit, an emat praedia suis agris vicina, propositis in vtramque partem rationibus.

ADsumo te in consilium rei familiaris, vt soleo. Praedia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa sollici-
2 tant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primum ipsa pulcritudo iungendi: deinde, quod non minus vtile quam voluptuosum, posse vtraque eadem opera, eodem viatico inuisere, sub

eodem

eodem procuratore, ac paene iisdem actoribus habere, vnam villam colere & ornare, alteram tantum tueri. Inest huic computationi sumtus 3
supellectilis, sumtus atriensium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti: quae plurimum refert, vnum in locum conferas, an in diuersa dispergas. Contra vereor, ne sit 4
incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur, incerta fortunae possessionem varietatibus experiri. Habet etiam multum iucunditatis soli coelique mutatio, ipsaque illa peregrinatio intersita. Iam, quod deliberationis nostrae caput 5

---

2. *procuratore*] rei rusticae curatore, cuius imperio villicus subiacet.

iisdem actoribus] Actor, qui vrget opus, instat servis & operariis. Et *Actor*, qui pensiones a villicis & conductoribus praediorum exigit, Lege 40 n. 5 Dig. de statu liber. Sic Lege 16 Cod. de procurator. *procurator & actor praediorum* coniunguntur.

3. *atriensium*] qui curam atrii & supellectilis habebant. Columella lib. XII c. 3 *insistere atriensibus, vt supellectilem exponant, & ferramenta detersa nitidentur, atque rubigine liberentur.* Atque hi *Atrienses rustici* appellantur.

topiariorum] qui hortos figuris ornant ex arborum herbarumque positione collectis, Lustgärtner. Vetus inscriptio apud Gruter. p. 602 n. 2

LVCRIO AVG.
TOPIARIO EX HORTIS
SIBI ET SVIS.

Et adiectiue *topiarium opus*, Plin. mai. H. N. lib. XII c. 5 & alibi.

4. *incerta fortuna*] casus & tempestates, quibus agri obnoxii sunt.

intersita] interposita, interueniens. Gronouius *inter sua* suspicabatur.

est,

est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi: constant campis, vineis, siluis, quae materiam & ex ea reditum sicut modicum, ita statum praestant.
6 Sed haec felicitas terrae imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior saepius vendidit pignora: & dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhausit, quarum de-
7 fectione rursus reliqua creuerunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipse vsquam vinctos habeo, nec ibi quisquam superest. Vt scias, quanti videantur posse emi, sestertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hac penuria colonorum & communi temporis iniquitate, vt reditus
8 agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quaeris, an hoc ipsum tricies facile colligere possi-

5. *ita statum*] certum, & quotannis capiendum, sine periculo tempestatis aliorumque casuum.

6. *imbecillis*] pauperibus, exhaustis.

fatigatur] dum scilicet terra fertilitatem exonerare quasi cupiens laboris defectu delassatur. *Herz.*

vendidit pignora] instrumenta rustica, domino praedii a colonis oppignerata, quae illicitum est vendere, Lege 7 Cod. Quae res pignori.

reliqua colonorum] debita, quae subductis rationibus soluenda restant. Reste.

7. *mancipes*] coloni, qui agros mercede conducunt. Gronouius ex Palatini vestigiis: *Sunt ergo instruendi eo pluris, quod frugi, mancipes.*

vinctos] seruos compede vinctos.

sestertio tricies] suppresso *centies*, quod in his formulis semper subauditur. Sestertium autem pondus est mille nummûm. Vid. Gronov. de Pec. vet. II, 2 sub fin.

mus?

mus? sum quidem prope totus in praediis, aliquid tamen foenore, nec molestum erit mutuari. Accipiam a socru, cuius arca non secus ac mea vtor. Proinde hoc te non moueat, si 9
cetera non refragantur, quae velim quam diligentissime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & vsus & prouidentiae superest. Vale.

8. *aliquid tamen foenore*] Buchn. *aliquis* mauult, quia *totus* id exigat, hoc sensu: in foenore se aliquid habere quod si non sufficiat, mutuum sumturum a socru.

XX.
C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

In comitiis modum per tabellas suffragandi rest tutum narrat, ex quo incommoda futura auguratur.

MEministine, te saepe legisse, quantas contentiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipsi latori vel gloriae vel reprehensionis attulerit? At nunc in senatu sine vlla dissensio- 2
ne hoc quidem, vt optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulauerunt. Exces- 3

1. *lex tabellaria*] qua suffragia non voce, sed per tabellas ferebantur. Quatuor autem leges tabellariae erant. heic prima siue Gabinia intelligitur, de magistratibus mandandis; vid. Cic. lib. III de Lege c. 16 qui latorem, hominem *ignotum & sordidum* vocat. Meminit & huius, & quae post biennium sequuta fuit, Cassiae, de Amic. c. 12.

nunc in senatu] Ergo aliquamdiu neglecta lex fuerat, & vocis suffragia reducta. Adde post paullo, num. 5.

feramus

feramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique se-
4 dendi dignitas custodiebatur. Magni vndique dissonique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio; multique circuli & indecora confusio: adeo desciuefamus a consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, maie-
5 statem loci pudoremque retinebant. Supersunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat, vel eum, sub quo militauerat, vel eum, cui quaestor fuerat: vel vtrumque, si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus; illi grauiter
6 & paucis loquebantur. Plus hoc, quam preces, proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat senatus grauitate censo-

3. *manifestis apertisque*] quae voce ferebantur, non occulta tabella.

concionum] orationum, quibus candidati commendabiles reddebantur. *Herz.*

5. *sub quo militauerat*] Honores auspicabantur Romani a militia, cui adolescentuli dicabantur.

cui quaestor fuerat] Is praeses prouinciae erat, cui quaestor sorte adiungebatur in eadem prouincia. Quaestura autem primus gradus maioris dignitatis extra militiam. Erant etiam alii Quaestores vrbani.

6. *natales*] obscuros parentes obiiciebat.

annos] minores, praematuros. Annaria enim lege cuique magistratui sua aetas destinata erat, infra quam petentes non admittebantur.

ria: ita ſaepius digni, quam gratioſi, praeuale-
bant. Quae nunc immodico fauore corrupta, 7
ad tacita ſuffragia, quaſi ad remedium, decur-
rerunt. quod interim plane remedium fuit:
erat enim nouum & ſubitum. Sed vereor, ne 8
procedente tempore ex ipſo remedio vitia na-
ſcantur. Eſt enim periculum, ne tacitis ſuffra-
giis impudentia irrepat. Nam quotocuique
eadem honeſtatis cura ſecreto, quae palam?
Multi famam, conſcientam pauci verentur. Sed 9
nimis cito de futuris: interim beneficio tabel-
larum habebimus magiſtratus, qui maxime fieri
debuerunt. Nam vt in recuperatoriis iudiciis,
ſic nos in his comitiis, quaſi repente apprehenſi,
ſinceri iudices fuimus. Haec tibi ſcripſi, pri- 10
mum vt aliquid noui ſcriberem, deinde vt non-
nunquam de republica loquerer, cuius mate-
riae nobis quanto rarior, quam veteribus, oc-
caſio, tanto minus omittenda eſt. Et hercule 11
quousque illa vulgaria? EHO, QVID AGIS?
ECQVID COMMODE VALES? Habeant
noſtrae quoque litterae aliquid non humile,
nec ſordidum, nec priuatis rebus incluſum.
Sunt quidem cuncta ſub vnius arbitrio, qui pro 12

8. *ex ipſo remedio vitia*] Ita omnino accidit, vt eidem Maximo noſter lib. IV ep. 25 narrat. Nam quod Cicero lib. III de Leg. c. 15 praedixit, *tabella vitioſum ſuffragium occultat.*

9. *in recuperatoriis iudiciis*] Recuperatores iudices edicto praetorio dabantur iniuriis aeſtimandis, quod per illos ius noſtrum recuperemus. *Catan.* Eius iudicii mentio fit apud Cic. lib. V, in Verr. c. 11, & lib. II de Inuent. c. 20; & apud Sueton. Veſp. c. 3.

apprehenſi] deprehenſi, Grut.

12. *ſub vnius arbitrio*] Traiani.

vti-

vtilitate communi solus omnium curas laboresque suscepit: quidam tamen salubri quodam temperamenro ad nos quoque, velut riui ex illo benignissimo fonte, decurrunt, quos & haurire ipsi, & absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

velut riui] paruae materiae negotia.
benignissimo fonte] humanissimo principe.

XXI.
C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Mortem Martialis nuntiat, eiusque ingenium, ab ipso laudatus, laudat.

AVdio Valerium Martialem decessisse, & moleste fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo & salis habe-
2 ret & fellis, nec candoris minus. Prosequutus eram viatico secedentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis, quos de me
3 composuit. Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes, vel vrbium scipserant, aut honoribus aut pecunia ornare: nostris vero temporibus, vt alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exoleuit. Nam postquam desiimus

1. *& salis haberet & fellis*] facetiarum, & amaritudinis siue morsus. Vtinam vero sales eius castiores essent! Pudicas sane aures saepe numero offendit, & puras mentes legendo corrumpit.

2. *secedentem*] in patriam Bilbilim, vbi senex mortem obiit.

3. *honoribus*] dignitatibus, statuis, vt de Ennii statua in sepulcro Scipionnm. *Cic. pro Arch. c. 9.*

facere

facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quaeris, qui sint versiculi quibus gratiam 4
retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Adloquitur Musam, 5
mandat, vt domum meam in Exquiliis quaerat, adeat reuerenter:

Sed, ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria ianuam, videto
Totos dat tetricae dies Mineruae,
Dum centum studet auribus virorum,
Hoc quod secula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas,
Haec hora est tua, quum furit Lyaeus:
Quum regnat rosa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum, qui haec de me scripsit, & tunc 6
dimisi amicissime, & nunc, vt amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit enim mihi, quantum maxime potuit, daturus amplius, si

5. *Adloquitur Musam*] Libro X epigr. 19, cui titulus: *Mittit librum suum ad Plinium.*

Exquiliis] collis Romae, quem Tullus Hostilius augebat, ibique vt loco dignitas fieret, habitabat. Liv. Dec. I lib. 1 cap. 44.

tetricae Mineruae] seueris Musis, iudicialibus caussis.

Arpinis chartis] Ciceronianis scriptis. Arpinas enim Cicero fuit.

ibis ad lucernas] tu Musa aut liber sero vespere Plinium adeas; quas horas epulae sibi & pocula vindicant. Tum gratior eris, quam inter seueras occupationes occurrens.

6. *quantum maxime*] Ita Sichardus: at Barth. *maximis*: Aldus *maximum*.

potuis-

potuisset. Tametsi quid homini potest dari
7 maius, quam gloria, & laus, & aeternitas? At non erunt aeterna, quae scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit tanquam essent futura. Vale.

7. *At non erunt aeterna*] Sunt, quamuis Plinius de temporum iniuria metuerat. Sic Statius III Silv. 3 v. 37 *non arsura munera*, vbi Barthium videas. Adde nostrum lib. huius epist. 10 extr.

LIBER IV.

I.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Prosocero aduentum suum significat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

CVpis post longum tempus neptem tuam meque vna videre. Gratum est vtrique nostrum, quod cupis; mutuo mehercule.
2 Nam inuicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non vltra differemus. Atque adeo iam sarcinulas adligamus, festinaturi,
3 quantum itineris ratio permiserit. Erit vna, sed breuis, mora: deflectemus in Tuscos, non vt agros remque familiarem oculis subiiciamus

1. *mutuo mehercule*] aeque gratum mihi & coniugi est, te tuosque videre. Barthius, *mutuoque hercule* concinne.

2. *adligamus*] Palat. *alligauimus*.

3. *in Tuscos*] villam Plinii, Lib. V ep. 6.

(id enim postponi potest) sed vt fungamur necessario officio. Oppidum est praediis nostris 4
vicinum; nomen Tifernum Tiberinum, quod me paene adhuc puerum patronum cooptauit: tanto maiore studio, quanto minore iudicio aduentus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego vt referrem 5
gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea exstruxi: cuius dedicationem, quum sit paratum, differre longius, irreligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis 6
die, quem epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse & sequenti: sed tanto magis viam ipsam corripiemus. Contingat modo te 7
filiamque tuam fortes inuenire! nam hilares

4. *nomen Tifernum Tiberinum*] Ald. & Sich. *Tifernium.* Plinius maior H. N. lib. III c. 14 *Tifernates, cognomine Tiberini: & alii, Metaurenses.* Scilicet oppida eiusdem nominis, fluminibus, quibus adposita erant, distinguebantur.

patronum cooptauit] Non singuli modo homines, sed ciuitates etiam patronos ex Romanis cooptabant. Vide in Suetonii Aug. c. 17, & Tiber. c. 6 Bononiae & Lacedaemonis exempla.

minore iudicio] Modeste laudes suas & de se iudicium liberale deprimit.

profectionibus] abitu, discessu ab illis. *Barth.*

6. *epulo celebrare*] Etiam Christiani dedicationis diem conuiuio celebrabant. Vide Sauaron. ad Sidon. lib. IV ep. 15 p. 264.

viam ipsam corripiemus] festinabimus. Sic, *corripuit gradum*, Horat. I od. 3 v. 33.

7. *fortes*] valetudine bona, vt lib. IV ep. 21 n. 4, & VII ep. 23 pr.

hilares] vos inuenire.

certum eſt, ſi nos incolumes receperitis. Vale.

II.

C. PLINIVS CLEMENTI SVO S.

M. Regulum, morte filii dolorem ſimulantem, notabiliter perſtringit.

Regulus filium amiſit: hoc vno malo indignus, quod neſcio an malum putet. Erat puer acris ingenii, ſed ambigui: qui tamen poſ-
2 ſet recta ſectari, ſi patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, vt heres matris exſiſteret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foeda & inſolita parentibus indulgentiae ſimulatione captabat. Incredibile eſt;

1. *Regulus*] de quo ſaepius ſupra lib. I epiſt. 5, lib. II ep. vlt. & de luctu illius lib. IV epiſt. 7 infra.

filium amiſit] Vide lib. II ep. 7 n. 3.

an malum] & exinde dolorem, quem capimus ipſi, habeat. *Herz.*

2. *emancipauit*] Pompeius Feſtus: *EMANCIPARI intelliguntur aut ii, qui ex patris iure exierunt: aut ii, qui aliorum fiunt dominii.*

vt heres matris] quia mater noluit heredem facere, niſi ex patris poteſtate emiſſum, ne forte mores patris condiſceret.

Mancipatum] Non de nihilo eſt, quod *mancipatum* repetit, non *emancipatum*. Hoc enim verba parentheſi incluſa exigunt, vt emtus quaſi muneribus intelligatur. Etiam Palat. cod. & Aldus hoc diſcrimen ſeruant.

captabat] blanditiis, munuſculis, vt ipſe patrem heredem relinqueret. Nam integrum emancipatis erat, quem vellent, heredem ſcribere.

ſed

ſed Regulum cogita. Amiſſum tamen luget in-
ſane. Habebat puer mannulos multos, & vin- 3
ctos & ſolutos: habebat canes maiores mino-
resque: habebat luſcinias, pſittacos, merulas:
omnes Regulus circa rogum trucidauit. Nec 4
dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris. Conue-
nitur ad eum mira celebritate. Cuncti deteſtan-
tur, oderunt, &, quaſi probent, quaſi diligant,
curſant, frequentant: vtque breuiter, quod ſen-
tio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum
imitantur. Tenet ſe trans Tiberim in hortis, in 5
quibus latiſſimum ſolum porticibus immenſis,
ripam ſtatuis ſuis occupauit: vt eſt in ſumma
auaritia ſumtuoſus, in ſumma infamia glorioſus.
Vexat ergo ciuitatem inſaluberrimo tempore: & 6

---

3. *mannulos*] equos puſillos. Diminutum ex *mannus*, quo aliquoties Horatius vſus eſt: epod. 4

Et Appiam mannis terit.

Habebant enim feminae & ditiorum filii in deliciis. Adde eundem lib. III od. 27 v. 7.

circa rogum trucidauit] Quidquid carum defuncto fuerat, rogo vna conſumi volebant, ne ſupereſſet, cuius adſpectu dolor renouaretur.

4. *Regulum imitantur*] qui blanditiis fictis decipiebat. *Herz.*

5. *in auaritia ſumtuoſus*] Oxymoron, quod de diuerſis interpreteris. In aliis enim rebus auariſſimus erat, vt in hereditatibus captandis; in aliis ſumtuoſus nimium. Similem huic hominem *ſordidum ſimul & ſumtuoſum* deſcripſit lib. II ep. 6.

6. *inſaluberrimo tempore*] aeſtiuo & noxio valetudini, ſub coelo praeſertim Romano, vbi aeſtus diſcurrentibus moleſtus ſolet eſſe. Aliquantum enim viae terendum erat in hortos Reguli, officii cauſſa, itantibus. Quidam praepoſitionem ſeiungunt, vt *ſaluberri-*

quod vexat, solatium putat. Dicit se velle ducere vxorem: hoc quoque, sicut alia, peruerse.
7 Audies breui nuptias lugentis, nuptias senis: quorum alterum, immaturum; alterum, serum
8 est. Vnde hoc augurer, quaeris? non quia adfirmat ipse (quo mendacius nihil est); sed quia certum est, Regulum esse facturum, quidquid fieri non oportet. Vale.

mum tempus sit Traiani seculum: sed inconcinne. Adi Buchnerum in h. l.

7. *alterum immaturum*] Immaturae nuptiae lugentis: serae, senis.

III.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Laus Antonini non tam ex honoribus, quos amplissimos gesserat, quam ex ingenio & stilo Graeco.

QVod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quod proconsul Asiae, qualis ante te, qualis post te vix vnus aut alter, (non sinit enim me verecundia tua dicere, nemo) quod sanctitate, quod auctoritate, aetate quoque princeps ciuitatis; est quidem venerabile & pulcrum: ego tamen te vel magis in remissioni-
2 bus miror. Nam seueritatem istam pari iucunditate condire, summaeque grauitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile, quam magnum est. Id tu cum incredibili quadam

Epist. III. *Antonino*] Arrio Antonino, auo materno Antonini Pii. Vid. Casaub. in Capitolini Pium cap. 1 & Reines. Var. Lect. p. 277.

1. *dicere, nemo*] Ita Palat. & Aldus. Vulgatae, *dicere, qualis nemo.*

sua-

suauitate sermonum, tum vel praecipue stilo adsequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici 3
senis mella profluere, & quae scribis, complere apes floribus, & nectare videntur. Ita certe sum adfectus ipse, quum Graeca epigrammata tua, quum iambos proxime legerem. Quantum 4
ibi humanitatis, venustatis! quam dulcia illa! quam amantia! quam antiqua! quam arguta! quam recta: Callimachum me, vel Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam; quorum tamen neuter vtrumque aut absoluit aut attigit. Hominemne Romanum tam 5
Graece loqui? Non, medius fidius, ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Inui-

3. *Homerici senis*] Nestoris. Iliad. A. v. 249.

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

nectare] Ita Sichard. & Thomas. Alii *innectere*.

adfectus ipse] Sic antiquiores Aldina: aliae refectus.

4. *Callimachum me vel Herodem*] Callimachi quaedam supersunt elegantissime scripta: Herodes Buchnero & aliis est *Herodes Atticus*, Gellio lib. I cap. 2 ineunte & alibi laudatus, cuius vitam Philostratus Vit. Soph. lib. II n. 1 scripsit. Sub Traiano & Hadriano floruit. *Cellar.* Ipsam vitam tamen Herodis & chronologicum computum ab Celeberrimo Oleario in noua Philostrati editione adiectum, qui examinabit, deprehendet, hic Herodem istum Atticum commode non posse intelligi, quia Hadriani temporibus fuit iuuenis XXV annorum demum; sed quomodo Plinius sub Traiano viuens facundiam ferme pueri Herodis extollere potuit. *Herz.*

5. *tam Atticas*] tam sciti & eleganter Graeci sermonis. Attica enim dialectus Graecarum elegantissima. Conf. infra lib. VII ep. 25 n. 4.

deo Graecis, quod illorum lingua scribere maluisti. Neque enim coniectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, quam hoc insiticio & inducto tam praeclara opera perfeceris. Vale.

IV.

C. PLINIVS SOSSIO SVO S.

Tribunatum semestrem Caluisio Nepoti a Sossio petit.

CAluisium Nepotem validissime diligo, virum industrium, disertum, rectum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Caluisium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis.
2 pinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo rogo, semestri tribunatu splen-
3 didiorem & sibi & auunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Caluisium nostrum, obligabis ipsum, non minus idoneum debitorem,
4 quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te melius, aeque bene vix vnum aut alterum collocasse. Vale.

Epist. IV. *Sossio*] siue Sosio, Senecioni vel Pappo: vterque clarus sub Traiano. Vid. Casaub. in Spartiani Hadr. c. 4.

1. *disertum, rectum*] Ordo a Barthio est propter sequentia, ne videatur morum integritati eloquentia praeferri. Editum erat *rectum, disertum.*

2. *semestri tribunatu*] Tot mensium hic honor erat, vt Lipsius II de Milit. Dialogo 9 etiam ex Iuuenale Sat. VII v. 89 ostendit. Tam breuis spatii fuit propter multitudinem ambientium, vt pluribus possit impertiri: non autem dubitandum est, quin & diuturnior aliquando fuerit, saltem bene merentibus.

V.

V.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Studium auditorii, quum recitaret orationem, comparat cum Aeschinis auditoribus Rhodiis.

AEschinem, aiunt, petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis, summis vtramque clamoribus. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, quum 2 orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc adsensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamuis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi 3 certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine

1. *Aeschinem*] summum oratorem, Demosthenis aemulum. Supra lib. II ep. 3 n. 11.

Rhodiis] apud quos exsulabat conuictus & expulsus oratione Demosthenis de Corona.

orationem suam] contra Ctesiphontem, quia improbat illius decretum pro coronando Demosthene.

deinde Demosthenis] quae *de Corona* inscribitur. Materia litis erat corona, publico nomine Demostheni donata, suadente Ctesiphonte. Aeschines oratione contra Ctesiphontem id improbabat: defendit Demosthenes & vicit, vt Aeschines exsilio multaretur.

clamoribus] Recentes addunt, *esse probatum*, quod in Palat. cod. non apparet, nec in vett. edd. vt Ald. & aliis.

2. *orationem meam*] Marii Prisci accusationem. *Catan.*

3. *nulla hinc & inde collatio*] sicut Aeschines fecit, qui suam & Demosthenis orationem legens collatione sic duarum orationum intentionem auditorum incitabat. *Herz.*

aemulationis gratia probabatur. An merito, scies, quum legeris librum: cuius amplitudo non finit me longiore epistola praeloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatius, quod librum ipsum,
4 non tamen vltra caussae amplitudinem, extendimus. Vale.

4. *vltra caussae*] materiae, argumenti.

VI.
C. PLINIVS NASONI SVO S.

Laurentinum, propter studiorum secretum, reliquis praediis praefert.

TVsci grandine excussi; in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur: solum mihi Laurentinum meum in
2 reditu. Nihil quidem ibi possideo praeter tectum & hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac iam possum tibi, vt aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere.

1. *Tusci*] praedium ad Apennini radices, lib. V epist. 6.

Transpadana] apud Comum, vbi fundum latum possidebat.

Laurentinum] lib. II ep. 17.

statimque arenas] quia in littore inferi maris ista villa.

in reditu] commodo, vtilitate.

Igitur

Igitur tu quoque, si certa & fructuosa praedia 5
concupiscis, aliquid in hoc littore para. Vale.

5. *certa & fructuosa*] tempestatibus & aliis casibus non obnoxia. Talia autem sunt litterarum studia, quibus hoc littus maxime idoneum erat.

VII.

C. PLINIVS LEPIDO SVO S.

Reguli ingenium & industriam in laudando & ornando filio describit.

SAepe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est, 1
quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget, vt nemo. Placuit statuas ei & imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse etiam nuper, adhibito 2
ingenti auditorio, librum de vita eius recitauit: tum eundem librum, in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam prouinciasque dimisit. Scripsit publice, vt a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim (seu 3
quo alio nomine vocanda est intentio, quidquid

1. *Saepe tibi dico*] & aliis quoque, vt multae epistolae de Regulo supersunt. Vid. lib. I ep. 5, lib. II ep. vlt. & vbi de filii morte agit, lib. IV epist. 2.

statuas ei & imagines] illas ex marmore aut metallo: has coloribus pictas aut effictas cera.

2. *adhibito auditorio*] Vide lib. II epist. 19 n. 9 de verbo *adhibeo* notata.

decurionibus] senatoribus municipiorum.

velis, obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quanquam minor vis bonis, quam malis, inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, peruersa confirmat au-
4 dacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum latus, os confusum, haesitans lingua, tardissima inuentio, memoria nulla: nihil denique praeter ingenium insanum: & tamen eo impudentia ipsoque illo furore peruenit, vt a plurimis
5 orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit: ORATOR EST VIR MALVS, DICENDI IMPERITVS. Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic
6 Regulum expressit. Habesne, quo tali epistolae parem gratiam referas? Habes, si rescripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum

3. *ἀμαθία μὲν*] Thucydidis verba lib. II p. 120 oratione Periclis funebri. Latine sunt, *Inscitia quidem audaciam, ratio autem cunctationem adfert.*

4. *imbecillum latus*] vid. lib. II ep. 11 n. 15 in adnotatis.

5. *Herennius Senecio*] lib. III ep. 11 n. 3.
Catonis illud] Quintilianus lib. XII cap. 1 ineunte: *Sit nobis Orator, quem instituimus, is qui a M. Catone finitur VIR BONVS DICENDI PERITVS.* Hanc sententiam in Regulo Herennius inuertit.

6. *vt circulator*] quem Seneca epist. 40 *circulantem* vocat, hoc est, circulum adstantis turbae & clamores suos audientis, facientem. Vsus sic & Sidonius lib. I epist. 11 verbo *circulatoris*, vbi Sauaronem videas.

Re-

Reguli librum, vt circulator, in foro legeris, ſcilicet, vt ait Demoſthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς, καὶ λαρυγγίζων. Eſt enim tam ineptus, vt riſum magis poſſit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero ſcriptum, ſed a puero. Vale. 7

vt ait Demoſthenes] Oratione de Corona contra Aeſchinem pag. 520 quae Stephanus vertit: *Vocem attollens, atque exſultabundus, & verba ex gutture promens.* Sic enim prolatis verbis maiorem quidam ineſſe grauitatem opinantur.

7. *Non de puero, ſed a puero*] Egregium exemplum pro differentia harum praepoſitionum.

VIII.
C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Gratulationi de auguratu reſpondet, cauſſas explicans, cur eo honore praecipue laetetur.

GRatularis mihi, quod acceperim auguratum. iure gratularis. primum, quod grauiſſimi principis iudicium in minoribus etiam rebus conſequi pulcrum eſt: deinde quod ſacerdotium ipſum cum priſcum & religioſum,

1. *auguratum*] Splendidum ſacerdotium auguratus, nec niſi ſummis viris conferri ſolitum. Horum erat de coelo obſeruare, & alia religionis curare. De numero huius collegii, primum III & IV, deinde IX, tandem XV, Liuius lib. X c. 6 & 9, & Epitoma eius LXXXIX conſulatur.

grauiſſimi principis] Traiani, a quo hoc ſacerdotium petiit lib. X epiſt 8.

iudicium conſequi] obtinere, vt Traianus optimum iudicium dicat. *Herz.*

tum hoc quoque sacrum plane & insigne est,
2 quod non adimitur viuenti. Nam cetera, quanquam dignitate propemodum paria, vt tribuuntur,
3 sic auferuntur. In hoc fortunae hactenus licet, vt dari possit: Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod successi Iulio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret, quod nunc euentus ita comprobauit, vt non for-
4 tuitum videatur. Te quidem, vt scribis, ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Laetaris enim, quod honoribus eius insistam, quem aemulari in stu-
5 diis cupio. Sed vtinam vt sacerdotium, idem & consulatum, multo etiam iuuenior quam ille, sum consequutus: ita senex saltem inge-
6 nium eius aliqua ex parte adsequi possim! Sed nimirum quae sunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt: illud vero vt adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari nisi a diis non potest. Vale.

3. *hactenus licet, vt*] Vide lib. VII ep. 9 n. 3.
nominationis] quo sacerdotes solent nominari. Vid. supra lib. II ep. 2. *Herz.*
videatur] a Barthio est: alii *videretur.*
5. *iuuenior*] Ita plerique codices testante Catanaeo, nec non Aldina prior: sed posteriore *iunior* expressum. Apuleius quoque lib. VIII *aetate iuuenior* dixit, vt Elmenh. & Pricaeus, & nuper Iul. Floridus ediderunt.

IX.

IX.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Narrat, Bassum, ex Bithynia repetundarum reum, a se defensum liberatumque esse.

CAussam per hos dies dixit Iulius Bassus, homo laboriosus & aduersis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a priuatis duobus: ad senatum remissus, diu pependit; tandemque absolutus vindicatusque est. Titum timuit, vt Do- 2
mitiani amicus, a Domitiano relegatus est. Reuocatus a Nerua, sortitusque Bithyniam, rediit reus, accusatus non minus acriter, quam fideliter defensus: varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores. Egit contra eum Pom- 3
ponius Rufus, vir paratus & vehemens. Rufo successit Theophanes, vnus ex legatis, princeps accusationis & origo. Respondi ego. Nam 4
mihi Bassus iniunxerat, vt totius defensionis fundamenta iacerem: dicerem de ornamentis

1. *aduersis suis*] aduersis rebus, periculis. Sueton. Tit. c. 8 *inter aduersa temporum*.

ad senatum remissus] a iudicibus ordinariis. Id solebat in grauiori caussa. Vide lib. II epist. 11 num. 2 & 5.

2. *vt Domitiani amicus*] quia simultates inter Titum & Domitianum. *Suet. Tit. c. 9.*

sortitus Bithyniam] vt proconsul, lib. X ep. 64 n. 4 Sorte autem prouinciae distribuebantur.

3. *paratus*] vt quodcunque obueniret, ad ea respondere posset. Vid lib. III ep. 9 n. 19. *Herz.*

princeps accusationis] Ita Palatinus: alii *princeps & fax*: quidam demunt *princeps*, & *fax* retinent. Adi Grut.

suis, quae illi & ex generis claritate & ex periculis ipsis magna erant; dicerem de conspiratione delatorum, quam in quaestu habebant; dicerem caussas, quibus factiosissimum quemque, vt il-
5 lum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur: in aliis enim, quamuis auditu gravioribus, non absolutionem modo, verum
6 etiam laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod homo simplex & incautus quaedam a prouincialibus, vt amicis, acceperat. Nam fuerat in prouincia eadem quaestor. Haec accusatores furta ac rapinas; ipse munera vocabat:
7 sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane furtum videretur, quod confiteri timerem. Praeterea rem manifestam inficiari, augentis erat crimen, non

4. *in quaestu habebant*] quia quarta pars bonorum, de repetundis lege, accusatoribus cedebat. Vide Lipsium ad Tac. Ann. lib. IV c. 20. Quod in aliis etiam damnationibus fiebat. Vnde delatores *quadruplatores* dicti, vt Asconius in Diuin. Verr. p. 26 notauit.

6. *alias onerabat*] extra proconsulatus crimina, iam fere diluta, seu ante proconsulatum ex quaestura.

vt amicis] Ita Sichard. & Gronouius: alii amicus.

lex munera vetat] vel Cincia de donis & muneribus, cuius Cicero de Senect. c. 4 & extremo lib. I ad Attic. mentionem fecit: vel Calpurnia, contra magistratuum auaritiam, apud Tacit. XV c. 20. Sunt, qui legem Aciliam de repetundis intelligant, a Tullio memoratam, in Verr. II c. 17 & III c. 9.

diluen-

diluentis: praesertim quum reus ipse nihil integrum aduocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse, & plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Iugu- 8
larem reum, quem ita deliquisse concederem, vt seruari, nisi venia, non posset. Tanquam recte factum tuerer? Non illi profuissem, sed ipse impudens exstitissem. In hac difficultate placuit 9
medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, vt praelia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; supererat sesquihora. Nam quum e lege accusator sex horas, nouem reus accepisset; ita diuiserat tempus reus inter me, & eum, qui dicturus post erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur. Mihi suc- 10
cessus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim, secundis non esse contentum. Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent; quem difficilius est

7. *nihil integrum*] ad excusationis aliquem fucum faciendum. *Herz.*

natali suo] Munera mitti natali die solita, ex Martiale liquet lib. VIII epigr. 64 in Clytum: & lib. IX epigr. 54, & X, 87 de natali Restituti.

aut Saturnalibus] Idem Martialis lib. IV epigr. 88

Nulla remisisti paruo pro munere dona,
Et iam Saturni quinque fuere dies.

Adde Macrob. lib. I Saturn. c. 7 sub fin.

8. *Iugularem*] praecipuo argumento adorirer reum, ipsumque conficerem. Conf. lib. I ep. 20 n. 14. *Herz.*

9. *vt praelia solet*] Nota formula historicorum: *nox praelium diremit.* Vide Hirtium B. Alex. c. 11 & 46, Liuium lib. VII c. 33, & XXI c. 59. Sallust. Iugurth. 60. extr.

10. *ne mox deficerent*] Scriptura Palatini, Grutero teste. repe-

11 repetere, quam iungere. Erat etiam periculum,
ne reliqua actio mea & frigus, vt deposita, &
taedium, vt resumta pateretur. Vt enim faces
ignem assidua concussione custodiunt, dim.s-
sum aegerrime reparant; sic & dicentis calor
& audientis intentio continuatione seruatur,
intercapedine & quasi remissione languescit.
12 Sed Bassus multis precibus, paene etiam lacry-
mis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui,
vtilitatemque eius praetuli meae. Bene cessit:
inueni ita erectos animos senatus, ita recentes,
vt priore actione incitati magis, quam satiati vi-
13 derentur. Successit mihi Lucius Albinus tam
apte, vt orationes nostrae varietatem duarum,
14 contextum vnius habuisse credantur. Respon-
dit Herennius Pollio instanter & grauiter:
deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc
quoque, vt cetera, impudentissime, quod post
duos, & consulares & disertos, tempus sibi, &
quidem laxius, vindicauit. Dixit in noctem,
15 atque etiam nocte, inlatis lucernis. Postero
die egerunt pro Basso Titius Homullus, & Fron-
to, mirifice: quartum diem probationes occu-
16 pauerunt. Censuit Baebius Macer, consul de-
signatus, lege repetundarum Bassum teneri:

repetere] nouum laborem a principiis suis ordiri dif-
ficilius est, quam priori labori aliquid iungere. *Herz.*

14. *atque enim nocte*] Illud *nocte* abest ab Aldina & Sichardina: restat tamen in Palatino.

15. *Titius Homullus*] Lib. V ep. 20 n. 6.

16. *Baebius Macer*] Hic praefectus vrbis fuit, quum Hadrianus imperium susciperet. *Spartian. c.5.*

lege repetundarum] sc. rerum: vt illa, quae Bassus acceperat, ab ipso repeterentur. *Herz.*

Cae-

Caepio Hispo, salua dignitate, iudices dandos. Vterque recte. Qui fieri potest, inquis, quum 17
tam diuersa censuerint? quia scilicet & Macro, legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat: & Coepio, quum putaret licere senatui, sicut licet, & mitigare leges & intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Praeualuit sententia Caepionis: 18
quinimmo consurgenti ei ad censendum, acclamatum est, quod solet residentibus. Ex quo potes aestimare, quanto consensu sit exceptum, quum diceret, quod tam fauorabile fuit, quum dicturus videretur. Sunt tamen, vt in senatu, 19
ita in ciuitate, in duas partes hominum iudicia diuisa. Nam quibus sententia Caepionis placuit, sententiam Macri, vt duram rigidamque, reprehendunt: quibus Macri, illam alteram dissolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in senatu, cui iudices dederis. Fuit & tertia sententia. 20
Valerius Paullinus adsensus Caepioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiasset. Arguebat enim multa

salua dignitate] non ademta senatoria dignitate, quam alii negabant. Vide n. 19.

iudices dandos] Vide lib. II ep. 11 n. 2.

18. *consurgenti ei*] Surgebant dicturi in senatu: quum dixissent, residebant. Infra lib. IX ep. 13 n. 10, & Sallust. Cat. c. 53 pr. *Postquam Cato adsedit.*

20. *referendum de Theophane*] accusandum Theophanem in senatu. Cic. I Catil. c. 8 *Refer ad senatum.*

quum legationem renuntiasset] Legatus enim accusari in

in accuſatione feciſſe, quae illa ipſa lege, qua
21 Baſſum accuſauerat, tenerentur. Sed hanc ſententiam conſules, quanquam maximae parti ſenatus mire probatur, non ſunt perſequuti.
Paullinus tamen & iuſtitiae famam & conſtan-
22 tiae tulit. Miſſo ſenatu Baſſus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus eſt. Fecerat eum fauorabilem renouata diſcrimnum vetus fama, notumque periculis nomen, & in procero corpore moeſta & ſqualida
23 ſenectus. Habebis hanc interim epiſtolam vt πρόδρομον: exſpectabis orationem plenam onuſtamque: & exſpectabis diu: neque enim leuiter & curſim, vt de re tanta, retractanda eſt.
Vale.

---

iure non poterat. Vide lib. III epiſt. 9 n. 31. Ceterum Sich. *legationi* legit.

21. *perſequuti*] Ita Aldus: at *proſequuti* Sichard.

22. *notumque periculis*] Forenſis notio, qua ſtatus reorum ſignificatur. Cic. pro Lege Man. c. 1 *meus labor in priuatorum periculis, caſte integreque verſatus.* Et pro Arch. cap. 2 *perſona propter otium ac ſtudium minime in iudiciis periculisque tractata.* Adde infra lib. VI ep. 2 n. 5.

moeſta & ſqualida] habitus reorum. Vide Gellium lib. III c. 4.

23. *retractanda eſt*] Sic lib. VIII epiſt. 21 n. 6 *liber retractatus* eſt, ſecundis curis reformatus & correctus.

X.

X.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Heres cum Sabino factus de libertate serui, quamuis non plene scripta, ex aequitate censet.

SCribis mihi, Sabinam, quae nos reliquit heredes, Modestum seruum suum nusquam liberum esse iussisse: eidem tamen, sic adscripsisse legatum, MODESTO, QVEM LIBERVM ESSE IVSSI. Quaeris, quid sentiam? Contuli cum prudentibus. Conuenit inter omnes, 2
nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia seruo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido, accessurum te sententiae 3
meae, quum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro iure est. Neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, sinentibus 4
nobis, fruatur legato, quasi omnia diligentissime cauerit. Cauit enim, quae heredes bene elegit. Vale.

1. *eidem tamen*] seruo Modesto. Ita vetus editio: quod cum vestigiis Palatini conuenit. Vulgo *idem* sine sensu.

cum prudentibus] Addunt vet. ed. & vestigia Palat. *cum peritis iuris*, quae videntur ex glossa esse.

3. *pro iure est*] Adde lib. V ep. 7 n. 2.

3. *Moretur ergo in libertate*] quam a morte dominae vsurpauerat. Sichardus, *Meretur ergo libertatem*, ex ingenio forte.

cauerit] sc. Sabina.

heredes bene elegit] aeque & benigne voluntatem testatricis interpretaturos. Hi enim sunt boni & bene electi heredes.

XI.

XI.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Liciniani rhetoricam professionem narrat, tanquam propter incestum cum Vestali a Domitiano ad exsilium redacti.

AVdistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? nondum te puto audisse; est enim recens nuntius. Praetorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur: nunc eo decidit, vt exsul de senatore, rhetor de
2 oratore fieret. Itaque ipse in praefatione dixit dolenter & grauiter, QVOS TIBI FORTVNA LVDOS FACIS? FACIS ENIM EX PROFESSORIBVS SENATORES, EX SENATORIBVS PROFESSORES. Cui sententiae tantum bilis, tantum amaritudinis inest, vt mihi
3 videatur ideo professus, vt hoc diceret. Idem, quum Graeco pallio amictus intrasset (carent enim togae iure, quibus aqua & igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum: LATINE, inquit,

1. *profiteri*] docere rhetoricam.

Praetorius hic] Etiam Suetonius Domit. c. 8 *praetorium virum* dicit, quamuis non nominat.

2. *Quos tibi fortuna ludos*] Barthius Adv. XVI, 28 ex MSti vestigio: *Queis tibi, Fortuna, ludis Parcis?* id est, fatis. subobscure.

3. *aqua & igni*] ciues noxii Romani ciuitate pelli de iure non poterant: quorum tamen peccata impunita relinqui non poterant, interdicebantur igni & aqua, vt his subsidiis destituti alio migrarent, ciuitatem Romanam exuerent, sicque supplicio affici possent. Conf. Briss. Select. ex iure ciuili antiquit. lib. III c. 5, 6. Herz.

DECLA-

DECLAMATVRVS SVM. Dices, Tristia & 4
miseranda: dignum tamen illum, quia haec
ipsa studia incesti scelere maculauerit. Confes- 5
sus est quidem incestum: sed incertum, vtrum
quia verum erat, an quia grauiora metuebat, si
negasset. Fremebat enim Domitianus, aestua-
batque ingenti inuidia, destitutus. Nam quum 6
Corneliam, maximam Vestalem, defodere vi-
vam concupisset, vt qui illustrari seculum suum
eiusmodi exemplo arbitraretur, pontificis ma-
ximi iure, seu potius immanitate tyranni, licen-
tia domini, reliquos pontifices non in regiam,

4. *Dices, tristia*] Gronouio hic habitus orationis probatur, rectus sane, licet Barthius c. l. repugnet. Sensus enim: *tristia & miseranda* sunt, quae narras de Liciniano: *dignum tamen illum* his tristibus & miserandis, qui haec ipsa studia incesti scelere maculauerit. Ad haec respondet Plinius, incertum esse de scelere.

5. *sed incertum*] Sueton. c. l. *dubia etiamnum caussa & incertis quaestionibus.*

aestuabat ingenti inuidia] Distinctio ex Aldina est, quacum Gronouius conferri iubet, quod mox n. 11 subsequitur, *Ardebat & crudelitatis & iniquitatis infamia.* Et Sallustii est Catil. c. 23 *aestuare inuidia.*

destitutus] probationibus contra Licinianum.

6. *maximam Vestalem*] Sueton. *virginem maximam,* h. e. aetate maximam. Vulgo *Maximillam* legunt, invito Lipsio de Vestal. c. 7 extr. & Torrentio in Sueton. c. l. Catanaeus, *Vestalium maximam.*

defodere] quippe quae poena erat, si Vestalis virgo castitatis pollutae argui poterat. *Herz.*

pontificis maximi] cuius erat ius in Vestales & cognitio, sed cum collegis sacerdotibus. Vide Lips.

non in regiam] domum Pontificalem, ita dictam quod Rex sacrificulus ibi habitaret. *Buchn.*

sed

sed in Albanam villam conuocauit. Nec minore scelere, quam quod vlcisci videbatur, absentem inauditamque damnauit incesti, quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit.
7 Missi statim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat: ME CAESAR INCESTAM PVTAT; QVA SACRA FACIEN-
8 TE, VICIT, TRIVMPHAVIT. Blandiens haec, an irridens; ex fiducia sui, an ex contemtu principis dixerit, dubium est. dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tan-
9 quam nocens, ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, haesissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, auer-

in Albanam villam] secessum Domitiani in monte Albano, quo senatum etiam aliquando, tanquam in curiam conuocauit, quod notatur a Tacito Agric. c.45 & Iuuenale Sat. IV v. 145.

7. *vicit, triumphauit*] Ideo ambigua verba, quia triumphus Domitiani ex Germania falsus fuerat & derisui, vt Tacitus refert Agric. c.39. Hinc dubium, serio an irridens haec dixerit Vestalis.

8. *an innocens, certe tanquam nocens*] Barthius Advers. XVI, 28 inuerti iubet: nescio an *nocens, certe tanquam innocens ducta est*, quod ex parte etiam Grutero placuit. Ductam enim esse vt innocentem opinione hominum, non ob crimen suum, sed crudelitate Domitiani damnatam.

9. *recollegit*] sc. stolam. Sic supra lib. II ep. 1 n, 5 *collegit librum. Herz.*

sata

ſata eſt, & reſiluit; foedumque contagium, quaſi plane a caſto puroque corpore, nouiſſima ſanctitate reiecit; omnibusque numeris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν ἔχει, ἐυσχημόνως πεσεῖν. 10 Praeterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur, quum in comitio virgis caederetur, in hac voce perſtiterat, QVID FECI? NIHIL FECI. 11 Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris ſuis occultaſſet Corneliae libertam: ille ab iis, quibus erat curae, praemonetur, ſi comitium & virgas pati nollet, ad confeſſionem confugeret, quaſi ad veniam: fecit. 12 Loquutus eſt pro abſente Herennius Senecio tale quiddam, quale eſt illud, κεῖται Πάτροκλος. Ait enim, EX ADVOCATO NVNTIVS FACTVS SVM. RECESSIT LICINIANVS. 13 Gra-

---

contagium] attactum nocentem. *Herz.*

πολλὴν πρόνοιαν] *Multam cautionem adhibebat, vt honeſte caderet*, i. e. nulla corporis parte detecta. Senarius Euripidis eſt in Hecuba de Polyxena, act. III v. 86. Idem argumentum habes in Olympiade, Alexandri matre, apud Iuſtin. lib XIV c. 6 n. 12 & in Caeſare, apud Sueton. c. 82.

10. *in comitio virgis*] Hoc ſupplicium, & hic ſupplicii locus, quod de Veſtalium ſtupratoribus ſumebatur. Liuius lib. XXII c. 57. *Contilius, qui, cum Floroniae* [Veſtali] *ſtuprum fecerat, a P. M. eo vsque virgis in comitio caeſus erat, vt inter verbera exſpiraret.* In comitio etiam libri damnati exurebantur. *Tacit. Agric. c. 2.*

12. κεῖται Πάτροκλος] Ex Iliad. Σ. v. 20. narratiuncula, cuius breuitatem etiam Fabius laudat lib. X cap. 1 p. 737.

Receſſit Licinianus] Haec illa breuitas, quam cum tum

tum hoc Domitiano, adeo quidem, vt gaudio proderetur, diceretque; ABSOLVIT NOS LICINIANVS. Adiecit etiam, NON ESSE VERECVNDIAE EIVS INSTANDVM: ipsi vero permisit, si qua posset, ex rebus suis raperet, antequam bona publicarentur; exsilium molle,
14 velut praemium, dedit. Ex quo tamen postea clementia diui Neruae translatus est in Siciliam, vbi nunc profitetur, seque de fortuna prae-
15 fationibus vindicat. Vides, quam obsequenter paream tibi, qui non solum res vrbanas, verum etiam peregrinas tam sedulo scribo, vt altius repetam. Et sane putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob incestum. Summam enim rerum
16 nuntiat fama, non ordinem. Mereor, vt vicissim, quid in oppido tuo, quid in finitimis

Antilochi, mortem Patrocli nuntiantis, breui narratione comparat. *Recessit* autem est, sponte in exsilium profectus est.

13. *verecundiae eius instandum*] Licinianum non vrgendum in re, quam sponte fateatur. *Instare* enim *vrgere* est, vt Aeneid. lib. XII v. 371. *Non tulit instantem.*

velut praemium] quod se liberasset ab inuidia, fatendo crimen. *Catan.* Suetonius Dom. 8. *de semet professo exsilium indulsit.*

14. *praefationibus*] quando Rhetor in pulpitum adscendebat, ad Declarationem habendam, praemittebat praefationem, qua sibi attentos faciebat auditores. Vid. Cresoll. Theatr. Rhetor. lib IV c. 8. *Herz.*

vindicat] ducebat suas praefationes ab iniquitate fortunae. *Herz.*

16. *in oppido tuo*] Brixiae, ex suscipione Catanaei, agatur

agatur (solent enim notabilia quaedam incidere) perſcribas: denique quidquid voles, dummodo non minus longa epiſtola nunties. Ego non paginas tantum, ſed etiam verſus ſyllabasque numerabo. Vale.

cui Minutianus ad quem ſcripta haec epiſtola, idem eſt qui Minutius Acilianus lib. I epiſt. 14 n. 3 & 4.

verſus] Quod nos *lineas* vocamus, hoc antiqui vocabant verſus, quia ſic ſcribebant veteres, ſicut aratur terra. Iſidor. Orig. lib. VI c. 13. Mar. Victorinus lib. I art. gr. *Herz.*

XII.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Marcellini factum laudat, qui defuncti ſcribae reſiduum ſalarium apud ſe ſubſidere noluerit.

AMas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi ſaepe commendas: amabis magis commendabisque, ſi cognoueris recens eius factum. Quum in prouinciam quaeſtor exiſſet, 2
ſcribamque, qui ſorte obtigerat, ante legitimum ſalarii tempus amiſiſſet, quod acceperat ſcribae daturus, intellexit & ſtatuit ſubſidere apud ſe non oportere. Itaque reuerſus, Caeſa- 5

2. *qui ſorte obtigerat*] Prouinciae dabantur ſorte, quod ex epiſt. 9 etiam huius libri n. 2 apparet: & praeſidi quaeſtor ſorte obtingebat, quorum amicitia *coniunctio ſortis* Ciceroni dicta Diuin. in Verr. c. 19. Ex hoc autem loco diſcas, etiam *ſcribam* quaeſtori obtigiſſe ſorte.

ſalarii] ſtipendii, mercedis annuae.

amiſiſſet] morte. Vide lib. II ep. 7 n. 3.

rem, deinde, Caesare auctore, senatum consuluit, quid fieri de salario vellet. Parua, sed tamen quaestio. Heredes scribae sibi; praefe-
4 cti, aerario populoque vindicabant. Acta caussa est: dixit heredum aduocatus, deinde populi: vterque percommode. Caecilius Strabo aerario censuit inferendum: Baebius Macer heredibus dandum. Obtinuit Strabo.
5 Tu lauda Marcellinum, vt ego statim feci. Quamuis enim abunde sufficiat illi, quod est & a principe & a senatu probatus, gaudebit tamen
6 testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum adsensio & laus, a minoribus etiam profecta, delectat. Te vero Marcellinus ita reueretur, vt iudicio tuo
7 plurimum tribuat. Accedit his, quod, si cognouerit factum suum isto vsque penetrasse, necesse est, laudis suae spatio & cursu peregrinatione laetetur. Etenim, nescio quo pacto, vel magis homines iuuat gloria lata, quam magna. Vale.

3. *praefecti aerario populoque*] Casaub. supplet *praefecti aerarii, aerario.* Sed potest subaudiri alterum, & *praefecti* absolute vocari, satisque ex iis, quae sequuntur, distingui. Ingrata enim repetitio. Catanaeus deleta coniunctione: *praefecti aerarii populo vindicabant*, quem Veenh. sequutus est.

4. *Acta caussa est*] coram iudicibus orationibus ista quaestio fuit agitata. *Herz.*

7. *isto vsque*] Altinum, municipium Arriani, lib. III epist. 2 n. 2 in Venetis situm, atque sic fere in extrema Italia.

XIII.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Municipes suos hortatus, vt scholam instituant, etiam tertiam sumtus partem pollicitus; rogat Tacitum, vt praeceptores circumspiciat.

SAluum te in vrbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, vt opusculum, quod est in manibus, absoluam. Vereor enim, ne, si hanc 2
intentionem iam in finem laxauero, aegre resumam: interim ne quid festinationi meae pereat, quod sum praesens petiturus, hac quasi praecursoria epistola rogo. Sed prius accipe caussas rogandi, deinde ipsum, quod peto. Proxime quum 3
in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius praetextatus. Huic ergo, Stu-

2. *in finem laxauero*] Sic Palat. & Aldus: *in fine*, Sichardus: recentes & alterum mutarunt, *in fine intermisero*, quod haud dubie ex glossa est. *Cellar.* Potest commode accusatiuus retineri: subint. *perueniens*. Sicut Graeci εἰς τέλος. *Herz.*

festinationi] dum festinanti mihi omne temporis punctum probe obseruandum est. *Herz.*

praecursoria] Ita Palat. & vetusta editio: Aldus *praeceptoria* minus bene. Nam praecurrebat haec epistola in eo, quod praesens pluribus rogaturus erat.

3. *praetextatus*] puer, adolescentulus, praetexta adhuc indutus, antequam sumeret virilem togam.

Studes] Vide ad lib. II ep. 8 n. 1.

Etiam] Adfirmantis vox. Plautus Amphitr. a. I sc. 3 v. 46 Iup. *Numquid vis?* Alcmena respondet, *Etiam*.

des? inquam. Respondit, Etiam. Vbi? Mediolani. Cur non hic? Et pater eius, (erat enim vna, atque etiam ipse adduxerat puerum.) Quia
4 nullos hic praeceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra, qui patres estis, (& opportune complures patres audiebant) liberos vestros hic potissimum discere. Vbi enim aut iucundius morarentur, quam in patria; aut pudicius continerentur, quam sub oculis parentum? aut minore sumtu, quam do-
5 mi? Quantulum est ergo, collata pecunia, conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quae peregre emuntur,
6 impenditis, adiicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro republica nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem eius, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur, vt accidere multis in locis video,

Mediolani] Vetus sedes studiorum Mediolanum. Inde nomen vel municipii vel partis eius, *Nouarum Athenarum*. Inscriptio Mediolanensis sub Antonino Pio apud Grut. p. 177 n. 4 AQVAE DVCTVM IN NOVIS ATHENIS COEPTVM A DIVO HADRIANO PATRE SVO CONSVMMAVIT DEDICAVITQVE. Adde Cluuer. Ital. Antiq. I, 24.

5. *quae peregre emuntur*] Catanaeus & sequaces addunt: *omnia autem peregre emuntur*. Sed nihil huius Palatinus, nec edd. Aldi & Sichardi habent.

6. *ne ambitu corrumperetur*] indignis admissis ad publica stipendia, ex ambitu, non iudicio eligentium. Remissior enim cura est, si, qui eligunt aut admittunt, de suo nihil sumtus praebent.

in quibus praeceptores publice conducuntur. Huic vitio vno remedio occurri poteſt, ſi parentibus ſolis ius conducendi relinquatur, iisdemque religio recte iudicandi neceſſitate collationis addatur. 7
Nam qui fortaſſe de alieno negligentes, certe de ſuo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non, niſi dignus, accipiat, ſi accepturus & ab ipſis erit. 8
Proinde conſentite, conſpirate, maioremque animum, ex meo ſumite, qui cupio eſſe quam plurimum, quod debeam conferre. 9
Nihil honeſtius praeſtare liberis veſtris, nihil gratius patriae poteſtis. Edoceantur hîc, qui hîc naſcuntur, ſtatimque ab infantia natale ſolum amare, frequentare conſueſcant.
Atque vtinam tam claros praeceptores inducatis, vt a finitimis oppidis ſtudia hinc petantur! vtque nunc libri veſtri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant. 10
Haec putaui altius & quaſi a fonte repetenda; quo magis ſcires, quam gratum mihi foret, ſi ſuſciperes, quod iniungo. 11
Iniungo autem, & pro rei magnitudine rogo, vt ex copia ſtudioſorum, quae ad te ex admiratione

7. *religio*] obligatio religioſa.

neceſſitate] vt ipſis non aliis incumbat munus conſtituendi praeceptores. *Herz.*

9. *maioremque animum*] Magnitudo animi eſt, honeſtos ſumtus facere; & ad publicam vtilitatem conferre.

quam plurimum] ſc. aeris pondus ad alendos veſtros praeceptores, quam plurimum eſſe cupio: ſic enim & Vos non parum dabitis. *Herz.*

11. *ex copia ſtudioſorum*] Aldus, Sich. & alii *ſtudiorum*, per metonymiam.

ingenii tui conuenit, circumſpicias praeceptores, quos ſollicitare poſſimus: ſub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obſtringam. Omnia enim libera parentibus ſeruo. Illi iudicent, illi eligant: ego mihi curam tantum &
12 impendium vindico. Proinde ſi quis fuerit repertus, qui ingenio ſuo fidat, eat illuc ea lege, vt hinc nihil aliud certum, quam fiduciam ſuam ferat. Vale.

12. *fiduciam*] nihil aliud certum ſit, quod ipſe ſecum adferat, quam fiduciam, qua ingenio fidit. *Herz.*

XIV.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Hendecaſyllabos, quorum laſciuiam excuſat, iudicio Paterni ſubmittit.

TV fortaſſe orationem, vt ſoles, & flagitas & exſpectas: at ergo, quaſi ex aliqua peregrina
1 delicataque merce, luſos meos tibi prodo. Accipies cum hac epiſtola hendecaſyllabos noſtros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter
3 coenam oblectamus otium temporis. His iocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, iraſcimur: deſcribimus aliquid modo preſſius, modo elatius: atque ipſa varietate tentamus

1. *peregrina*] quia Plinius poëſi, non niſi raro, ſtudebat. Conf. lib. VII ep. 9. *Herz.*
luſus meos] epigrammata, iocos & luſus complexa.
2. *hendecaſyllabos*] Vide lib. VII ep. 4.
3. *elatius*] Ita Catanaeus: *altius* Ald. & Sich.

effice-

efficere, vt alia aliis, quaedam fortasse omnibus
placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi 4
paullo petulantiora videbuntur, erit eruditionis
tuae cogitare, summos illos & grauissimos viros,
qui talia scripserunt, non modo lasciuia rerum,
sed ne verbis quidem nudis abstinuisse. quae
nos refugimus, non quia seueriores (vnde
enim?) sed quia timidiores sumus. Scimus 5
alioqui huius opusculi illam esse verissimam legem,
quam Catullus expressit,

Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est:
Qui tunc denique habent salem & leporem,
Si sunt molliculi & parum pudici.

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc 6
potes aestimare, quod malui omnia a te pensitari,
quam electa laudari. Et sane quae sunt commodissima,
desinunt videri, quum paria esse
coeperunt. Praeterea sapiens subtilisque lector, 7
debet non diuersis conferre diuersa, sed singula
expendere, nec deterius alio putare, quod est
in suo genere perfectum. Sed quid ego plura? 8

4. *petulantiora*] lasciuiora.
grauissimos viros] quorum multos nominat lib. V ep. 3 n. 5.
verbis nudis] obscenis, turpibus.
5. *Catullus expressit*] Epigrammate 16 ad Aurelium & Furium.
Qui tunc denique] qui non videntur lectoribus elegantes & politi esse, nisi sint lasciuiores. Morem ergo seculi corruptum taxat.
6. *electa*] versus quosdam ex integro carmine electos. *Herz.*
7. *alio*] ex Palatino est: editi variant.

Nam longiore praefatione vel excusare vel com-
mendare ineptias, ineptissimum est. Vnum illud
praedicendum videtur, cogitare me has nugas
meas ita inscribere, HENDECASSYLLABI, qui
9 titulus sola metri lege constringitur. Proinde
siue epigrammata, siue idyllia, siue eclogas, siue
(vt multi) poëmata, seu quod aliud vocare ma-
lueris, licebit voces: ego tantum hendecasylla-
10 bos praesto. A simplicitate tua peto, vt, quod
de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas: ne-
que est difficile, quod postulo. Nam si hoc opus
nostrum aut potissimum esset aut solum, fortasse
posset durum videri dicere, QVAERE QVOD
AGAS: molle & humanum est, HABES,
QVOD AGAS. Vale.

10. *A simplicitate*] sinceritate. Vide & lib. III epist. 4 extr.

si hoc opus nostrum] Muretus Var. Lect. XVI, 12. restituit: vulgo *opusculum*, quod in peregrinam interpretationem Catanaeum induxit.

Quare, quod agas] Horum, & quae antecedunt, verborum optimus interpres Muretus c. l. Hoc, inquit, dicit Plinius, nihil esse caussae, cur vereatur Paternus, libere aperire sententiam suam, etiamsi forte hendecasyllabos illos non satis probet. *Nam si hoc opus nostrum aut potissimum esset, aut solum*; i. e. si poetae praecipue nomine censeri vellem; *fortasse posset durum videri dicere, Quaere quod agas*, h. e. quaere aliud studium, in quo te exerceas. nam ad hoc parum aptus es. *Molle & humanum est*, quum aliud studium mihi praecipuum habeam, nempe eloquentiae, *Habes, quod agas*: poeticam laudem aliis relinque, & vrge studium tuum.

XV.

XV.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Futuro consuli, vt auguratur, Asinium, tanquam eius quaestorem futurum, commendat.

SI quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius & bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si vtrumque 2
nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quo- 3
que functus est optimi ciuis officio, quod foecunditate vxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis praemia graues faciunt: quibus ille despectis, aui quoque nomen adsumsit. Est enim auus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges vt ego, si, vt ego, propius inspexeris. Haec eo pertinent, 4
vt scias, quam copiosam, quam numerosam domum vno beneficio sis obligaturus? ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam

2. *morum similitudo*] Nota sententia, etiam ex contrario demonstrata, quod *morum dissimilitudo dissociet amicitias*: Cic. Amic. Cap. 20.

singulos filios orbitatis praemia] Vitium seculi notat, quo maluerunt liberis parentes carere, vt a captatoribus eo largioribus officiis & muneribus colerentur. Vide Iuuenal. Satyr IV v. 18, V v. 137 seq. VI v. 39.

5 omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos virtutes tuae, ita iudicia principis augu-
6 rari volunt. Concurrit autem, vt sit eodem anno quaestor, maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus, iuuenis, (nescio an dicam, quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescentis ve-
7 recundia vetat) ipso patre melior. Difficile est, vt mihi de absente credas, quanquam credere soles omnia, tantum in illo industriae, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriae
8 denique esse, quantum expertus inuenies. Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus, vt aliquos Basso praeferre deberes: tum ego te primus hortarer monerémque, circumferres oculos, ac diu pensitares, quem potissi-
9 mum elegeris. Nunc vero: sed nihil volo de amico meo arrogantius: hoc solum dico, dignum esse iuuenem, quem more maiorum in
10 filii locum adsumas. Debent autem sapientes viri, vt tu, tales quasi a repub. liberos accipere, quales a natura solemus optare. Decorus erit

5. *indicia principis*] Traiani, honores dignis & merentibus conferentis.

6. *maximus*] maximus natu.

7. *expertus inuenies*] Futilis sensus Barthio. Ideo pro *inuenies*, legi vult *vix credes*.

9. *Nunc vero :*] Reticentiae figura. Veenhusius *Hunc* scribendum suspicatur, vt melius cohaereat.

more maiorum in filii locum] Cicero Diuinat. in Verr. c. 19 *Sic a maioribus nostris accepimus, praetorem quaestore suo parentis loco esse oportere.* Adde eundem lib. XIII, fam. epist. 10 principio, vbi quidem de prouinciali quaestore agitur, sed par ratio est vrbani.

tibi

tibi consuli quaestor patre praetorio, propinquis consularibus: quibus, iudicio ipsorum, quanquam adolescentulus adhuc, iam tamen inuicem ornamento est. Proinde indulge pre- 11
cibus meis, obsequere consilio, & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum quia votis suis amor plerumque praecurrit: deinde quod in ea ciuitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quae legitimum tempus exspectant, non matura, sed sera sunt: in summa, quod rerum, quas adsequi cupias, praesumtio ipsa iucunda est. Reuereatur iam te Bassus vt 12
consulem: tu dilige eum vt quaestorem: nos denique, vtriusque vestrum amantissimi, duplici laetitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic 13
Bassum diligamus, vt & illum cuiuscunque, & tuum quemcunque quaestorem in petendis honoribus omni opera, omni labore, gratia simus iuuaturi; perquam iucundum nobis erit, si in eundem iuuenem studium nostrum, & amicitiae meae & consulatus tui ratio contulerit: si

11. *legitimum tempus*] quo iam consul designatus aut renuntiatus esset. Sed verendum erat, ne, si tum demum commendaret, quaestura praeoccupanti cessisset.

12. *duplici laetitia*] & te nactum esse bonum quaestorem & illum vti te optimo consule.

13. *iuuaturi*] ita omnes libri. *Iutum* quidem Supinum formatur, vnde *iutus* Particip. apud Tacit. lib. XIV c. 4 n. 1; sed tamen etiam altera forma inuenitur, vnde *iuuaturum* est apud Sallust. Iug. c. 47, & *adiuuatus* apud Frontinum Aquaeduct. p. 225 ed. Keuch. & *adiuuaturus* Petron. p. 63.

denique precibus meis tu potissimus adiutor accesseris, cuius senatus & suffragio libentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI.

C. PLINIVS VALERIO PAVLLINO SVO S.

Hortatur ad studium, quum sit litteris adhuc honor.

GAude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumuiros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices, non fuit: tanta stipatione cetera tene-
2 bantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, vt in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed maiore cum
3 fructu. Studeamus ergo, nec desidiae nostrae praetendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant: nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

1. *nisi a tribunali*] Iudicibus ergo a tergo accessus: quod a fronte aditus, quo & aduocati vtebantur, multitudo nec audientium obseptus tum erat.

3. *praetendamus alienam*] excusemus auditorum & aestimantium infrequentia, quum secus se res habeat, si doctior aliquis peroret aut recitet.

XVIII.

XVII.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Admonitus a Gallo, Corelliae suam operam contra designatum consulem pollicetur, idque propter Corellii patris in se merita, quae praedicat.

ET admones & rogas, vt suscipiam absentis Corelliae caussam contra C. Caecilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, vt sciam: rogari non debeo, vt sciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri 2
Corellii filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me aduocas, non plane familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc digni- 3
tas hominis, atque hic ipse, cui destinatus est, honor: cuius nobis hoc maior agenda reuerentia est, quod iam illo functi sumus. Naturale est enim cuique, vt ea, quae quis adeptus est, ipsa quam amplissima existimari velit. Sed mihi 4
cogitanti, adfuturum me Corellii filiae, omnia

1. *Corelliae*] filiae Corellii Rufi, de cuius vita & obitu lib. I epist. 12 potest reperi.

2. *contra quem me aduocas*] in patrocinium Corelliae. *Aduocare* enim Latine est fautores conquirere, patronos seu aduocatos colligere. Vide Gronouium ad Senecae I de Clem. c. 19 praeclare id, vt omnia solet, interpretantem.

non plane familiaritas] Notes hinc, gradus amicitiae discernere.

3. *cui destinatus est, honor*] consulatus.

4. *adfuturum*] Vide lib. I ep. 5 n. 5, & hac epistola n. 11.

ista frigida & inania videntur. Obuersatur ocu-
lis ille vir, quo neminem aetas nostra grauio-
rem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit:
quem ego, quum ex admiratione diligere coe-
pissem, quod euenire contra solet, magis admi-
5 ratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi
enim penitus: nihil a me illi secretum, non io-
culare, non serium, non triste, non laetum.
6 Adolescentulus eram, & iam mihi ab illo honor,
atque etiam (audebo dicere) reuerentia, vt
aequali, habebatur. Ille meus in petendis ho-
noribus suffragator & testis; ille in inchoandis
deductor & comes; ille in gerendis consiliator
& rector; ille denique in omnibus officiis no-
stris, quanquam & imbecillus & senior, quasi
iuuenis & validus conspiciebatur. Quantum ille
7 famae meae domi, quantum in publico, quan-

frigida & inania] infirma & inefficacia ad deterrendum a suscipienda Corelliae defensione.

ille vir, quo neminem] Repete lib. I epist. 12.

tulit] Dixi ad lib. I epist. 13 n. 1.

penitus inspexi] lib. I ep. 10 n. 2 *penitus & domi inspexi.*

5. *nihil a me illi secretum*] scilicet *fuit.* Dandi casus *illi* ex Barthii ingenio est: vulgatum *ille*, vbi *habuit* cum Catanaeo subaudiendum. Sed promius *fuit*, quam *habuit*, subauditur.

6. *suffragator & testis*] lib. I ep. 12 n. 12, & lib. III ep. 20 n. 5.

deductor] in locum, vbi suscipiebantur honores, & auspicium eorum fieret.

quasi iuuenis] Hinc doluit etiam ipsius morte *tanquam iuuenis*, non tanquam senis, lib. I ep. 12 n. 12.

7. *famae meae adstruxit*] auxit existimationem mei cum apud suos, tum in publico, tum apud principem.

tum

tum etiam apud principem adſtruxit? Nam quum forte de bonis iuuenibus apud Neruam imperatorem ſermo incidiſſet & plerique me laudibus ferrent, paullisper ſe intra ſilentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde grauitate, quam noras, Neceſſe eſt, inquit, parcius laudem Secundum, quia nihil niſi ex conſilio meo facit. 8
Qua voce tribuit 9
mihi, quantum petere voto immodicum erat: nihil me facere non ſapientiſſime, quum omnia ex conſilio ſapientiſſimi viri facerem. Quinetiam moriens, filiae ſuae, (vt ipſa ſolet praedicare) Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paraui, praecipuos tamen, Secundum & Cornutum.
Quod dum recor- 10
dor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam prouidentiſſimi viri deſtituiſſe.
Quare ego vero Corelliae adero 11
promtiſſime; nec ſubire offenſas recuſabo: quanquam non ſolum veniam me, verum etiam laudem apud iſtum ipſum, a quo, vt ais, noua lis fortaſſe, vt feminae, intenditur, arbitror conſequuturum, ſi haec eadem in actione, latius ſcilicet & vberius, quam epiſtolarum

9. *ſapientiſſimi viri*] inſpice lib. IX ep. 13 n. 6.
in longiore vita] Impleuerat enim annum LXVII, vt noſter ſaepe laudata epiſtola de morte eius teſtis eſt.
& Cornutum] Vide lib. V epiſt. 15.
11. *Quare ego vero*] Relege, quae ad lib. III epiſt. 8 n. 4 notauimus, vbi eadem formula occurrebat.
vt feminae] quae ſe neſciat defendere: vel *noua lis*, quia priuilegiis quibusdam muniuntur feminae. *Catan.*

angustiae sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Antonini epigrammata Graeca laudat, ex quibus Latine se, sed impari successu, conuertisse dicit.

QVemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Graeca, quam quod quaedam aemulari Latine & exprimere tentaui? In deterius quidem accidit hoc; primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, vt Lucretius
2 ait, egestate patrii sermonis. Quod si haec, quae sunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiae, quae & a te, & Graece, proferuntur? Vale.

1. *In deterius quidem*] Hoc *quidem* est ex MSS. & vett. edd. Recentes *tamen*.

inopia, vel potius] Grauior *egestas*, quam paupertas & inopia. Senec. epist. 58 ineunte: *Quanta verborum nobis paupertas, immo egestas sit.* Idem epist. 17 *Non est, quod paupertas nos a philosophia reuocet: ne egestas quidem.*

vt Lucretius ait] lib. I vers. 832.

XIX.
C. PLINIVS HISPVLLÆ
SVAE S.

Vxoris ingenium & mores, soceri sorori, quae educauerat, mirifice laudat & gratias agit.

QVum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque eius, vt tuam, diligas, nec tantum amitae eius, verum etiam patris amissi adfectum repraesentes; non dubito, maximo tibi gaudio fore, quum cognoueris, dignam patre, dignam te, dignam auo euadere. Summum 2
est acumen, summa fugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium litterarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lectitat, edifcit etiam. Qua illa 3
sollicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio adficitur? Disponit, qui nuntient sibi, quem adsensum, quos clamores excitarim, quem euentum iudicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta velo, sedet,

Epist. XIX. *Hispullae*] Corellii, proxima epistola 17 laudati, viduae. Adde lib. I ep. 12 n. 9.

pietatis] adfectionis erga fratrem & cognatos.

filiamque eius] Calpurniam, vxorem nostri Plinii.

patris amissi] mortui. Vide ad lib. II epist. 7 num. 3.

3. *Disponit*] Mittit per interualla.

quos clamores] applausus, gratulationes.

si quando recito] nouum a me confectum librum amicis praelego. Lege, quae ad lib. I ep. 13 num. 1 diximus.

discreta velo] seclusa ab aliis auditoribus, ne ab illis videatur.

lau-

laudesque nostras auidissimis auribus excipit.
4 Versus quidem meos cantat formatque cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui ma-
5 gister est optimus. His ex caussis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis maioremque in dies futuram esse concordiam. Non enim aetatem meam, aut corpus, quae paullatim occi-
6 dunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis praeceptis institutam: quae nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quae denique amare me ex tua praedicatione consueuerit.
7 Nam quum matrem meam parentis loco venerarere; me quoque a pueritia statim formare, laudare, talemque, qualis nunc vxori meae videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias
8 agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me sibi dederis, quasi inuicem delegeris. Vale.

7. *venerarere; me quoque*] Casaubonus correxit approbante Grutero. Vulgatum: *venerere, meque.* Sed Ald. & Sich. nec *que,* nec *quoque* agnoscunt: Sichardus insuper *a puero*, non *a pueritia.*

XX.
C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Generaliter de libris Maximi cum laude eorundem iudicat.

QVid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, vt quemque perlegeram, feci. Accipe

Epist. XX *Maximo*] postea Achaiae praefecto, lib. VIII epist. vlt.

nunc

nunc, quid de vniuersis generaliter iudicem. Est 2
opus pulcrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, & horum vtrumque inuicem adiumento fuit.
Nam dolori sublimitatem & magnificentiam in- 3
genium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

2. *velis latissime vectus*] indulsisti ingenio & dolori. Ouidius Fast. III v. 790 ad Bacchum:

Et des ingenio vela secunda meo.

3. *vim & amaritudinem*] vt in satyris solet, vbi vitia taxantur.

XXI.

C. PLINIVS VELIO CEREALI SVO S.

Heluidias sorores, a partu exstinctas, deflet.

Tristem & acerbum casum Heluidiarum sororum! Vtraque a partu, vtraque filiam enixa decessit. Adficior dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum vide- 2
tur, quod puellas honestissimas in flore primo foecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quae sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbatae. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum 3

1. *Heluidiarum*] filiarum Heluidii iunioris, a Domitiano interfecti. Vide ad lib. III ep. 11 n. 3 notata.

2. *Ita mihi*] Mauult *Id* Thomasius.

3. *patrem illarum*] Iam dixi ad n. 1 huius epistolae. Adde lib. IX ep. 13 n. 3.

defun-

defunctum quoque perseuerantissime diligo, vt actione mea, librisque testatum est, cui nunc vnus ex tribus liberis superest, domumque, pluribus adminiculis paullo ante fundatam, desolatus fulcit ac sustinet.
4 Magno tamen fomento dolor meus adquiescet, si hunc saltem fortem & incolumem, paremque illi patri, illi auo fortuna seruauerit. Cuius ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod vnicus factus est.
5 Nosti in amore mollitiem animi mei, nosti metus. Quo minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam, de quo plurimum spero. Vale.

actione mea, librisque] actione, contra Publicium Certum, cuius adulatione Heluidius perierat: libris, de Heluidii vltione compositis. Lege lib. IX epist. 13. iam laudatam.

4. *fortem*] bene valentem. Supra ad epist. 1 extr. huius libri diximus.

illi auo] Heluidio Prisco, qui sub Vespasiano periit. *Sueton. c.* 15.

pro moribus] quia adhuc adolescens erat.

XXII.
C. PLINIVS SEMPRONIO RVFO SVO S.

Narrat, in consilio Traiani de Viennensium agone Iunium Mauricum non minus grauiter censuisse, quam antea in coena Neruae.

INterfui principis optimi cognitioni, in con-

1. *principis optimi*] Traiani, cuius hoc proprium cognomen erat *Panegyr. c.* 88.

cognitioni] cognoscere in foro dicebatur, quando lis aliqua a iudice in examen vocabatur. *Herz.*

filium

filium adſumtus. Gymnicus agon apud Viennenſes, ex cuiusdam teſtamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in duumuiratu ſuo tollendum abolendumque curauit. Negabatur ex auctoritate pu- 2
blica feciſſe. Egit ipſe cauſſam non minus feliciter quam diſerte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus ciuis in negotio ſuo mature & grauiter loquebatur.
Quum ſententiae rogarentur, dixit Iunius Mau- 3
ricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennenſibus agona: adiecit, VELLEM ETIAM ROMAE TOLLI POSSET. Conſtanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico nouum non eſt. Idem apud 4
Neruam imperatorem non minus fortiter. Coe-

Gymnicus agon] ludi, ſpectaculum, certamen, quo athletae depugnabant.

apud Viennenſes] Vienna Galliae antiqua ciuitas ad Rhodanum.

in duumuiratu] Duumuiri in municipiis & coloniis erant inter decuriones, quod conſules aut praetores Romae inter ſenatores. De municipiis vide Caeſ. Bell. lib. I c. 30 pr. De coloniis Cic. II Agrar. 34 *Quum ceteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi* (Capuani) *ſe praetores appellari volebant.* Vide & Sigon. de Iure Ital. III c. 4. Vienna autem colonia erat, Plin. H. N. lib. III c. 4.

2. *ex auctoritate publica*] conſenſu decurionum.

3. *Iunius Mauricus*] De quo lib. I ep. 5 n. 10 dictum eſt.

Vellem etiam Romae] quia inficiuntur ludis his mores ciuitatis. Luxus enim augetur, otium alitur, praeſertim ſi ſaepius repetuntur, vt ludi funebres erant, quotannis iterandi, de quibus noſtrum Catanaeus interpretatur. Adde Leg. 16 Dig. de vſu & vſufr.

nabat

nabat Nerua cum paucis. Veiento proximus,
5 atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia,
quum hominem nominaui. Incidit sermo de
Catulli Messallino, qui, luminibus orbatus, in-
genio saeuo mala caecitatis addiderat. Non ve-
rebatur, non erubescebat, non miserebatur. Sae-
pius a Domitiano non secus ac tela, quae & ipsa
caeca & improuida feruntur, in optimum quem-
6 que contorquebatur. De eius nequitia sangui-
nariisque sententiis in commune omnes super
coenam loquebantur: tum ipse imperator,
QVID PVTAMVS PASSVRVM FVISSE, SI
VIVERET? & Mauricus, NOBISCVM COE-
7 NARET. Longius abii, libens tamen. Placuit

4. *Veiento proximus*] Fabricius Veiento, a Nerone Italia pulsus propter probrosos libellos Tacit. XIV c. 50. *in sinu*] cubando nempe seque sinistra manu fulciendo, dum cibum capiebant veteres; qui proxime accumbebat, tergo obuerso in alterius sinu quasi recumbere videbatur. *Herz.*

quum hominem nominaui] Reprehensionis verba sunt, non laudis, quia pessimus Veiento, ideoque non semel notatus a Iuuenale Satyr. III v. 185, & VI v. 113. *Cellar.* Vult igitur Plinius, quod Veientus hic multis describendus non sit, quia satis notus sit, & sic tantum nominandus. *Herz.*

5. *de Catullo Messallino*] Libyae rector sub Vespasiano fuit, cuius, & Titi successoris clementia abusus, multa crudelia commisit, vt Iosephus extremo lib. VII de B. Iud. memorauit. Sub Domitiano grauior, tandem morbo insanabili correptus, misere inter animi corporisque cruciatus periit, vt idem Iosephus c. 1 adiecit.

6. *Nobicum coenaret*] Haec illa libertas Maurici, qua Neruae familiaritatem cum Veientone festiue castiga-

agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, vt noster hic omnium. Nám Viennensium vitia intra ipsos resident, nostra late vagantur. Vtque in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

vit. Veiento enim & Messallinus eiusdem fere ingenii erant. Quod etiam Iuuenalis Sat. IV v. 113 ostendit:

Et cum mortifero prudens Veiento Catullo.

Prudens; i. e. callidus, astute seruiens temporibus.

7. *vt noster hic*] agon gymnicus.

nostra late vagantur] quia ab aula & metropoli exemplum petunt aliae ciuitates, quod imitentur. Atque sic aeque, vel magis etiam, vitia quam virtutes diffunduntur.

XXIII.

C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

Laudat Pomponium, sapienter otio in senectute vsum: sibique similem aliquando quietem optat.

MAgnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognoui, te, vt sapientia tua dignum est, disponere otium & ferre, habitare amoenissime, & nunc terra, nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum

1. *otium & ferre*] Otium ferimus, vt fortunam prosperam, si recte vtimur. Sulpicius Ciceroni IV, 5 *pulcerrime ferre secundam fortunam.*

habitare amoenissime] in amoeno littore, in villa littorali. Sic, *bene habitauit*, Nepos Attico c. 13.

scias,

2 ſcias, quotidie tamen aliquid addiſcere. Ita ſeneſcere oportet virum, qui magiſtratus ampliſſimos geſſerit, exercitus rexerit, totumque ſe reipublicae, quamdiu decebat, obtulerit.
3 Nam & prima vitae tempora & media patriae, extrema nobis impertire debemus, vt ipſae leges monent, quae maiorem annis LX otio
4 reddunt. Quando mihi licebit? quando per aetatem honeſtum erit imitari iſtud pulcerrimae quietis exemplum? quando ſeceſſus mei non deſidiae nomen, ſed tranquillitatis accipient? Vale.

quotidie tamen aliquid addiſcere] Nunquam ceſſandum a ſtudiis: quod nec poſſunt, qui vere guſtauerunt, quanta in iis dulcedo inſit.

3. *extrema*] ſenectutis tempora.

maiorem annis LX] Ab hoc enim tempore incipiebat excuſatio aetatis, & liberum cuique erat, vel publicis intereſſe, vel in otium honeſtum ſecedere.

4. *quando per aetatem*] quia iunior adhuc Plinius erat. Conferas velim lib. III epiſt. 1 ſub fin.

XXIV.

C. PLINIVS VALENTI SVO S.

De fragilitate humana queritur, quum nullos in quadruplici iudicio, quos iuuenis habuerat, ſocios vidiſſet.

PRoxime quum apud centumuiros in quadruplici iudicio dixiſſem, ſubiit recordatio, egiſſe me iuuenem aeque in quadruplici.

1. *in quadruplici iudicio*] Supra lib. I epiſt. 18 n. 3 expoſitum.

Pro-

Processit animus, vt solet, longius: coepi reputare, quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram, qui in vtroque dixissem: tantas conuersiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunae mobilitas 2
facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt; exsulant alii; huic aetas & valetudo silentium suasit; hic sponte beatissimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum ciuilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos 3
quam multa mutata sunt? Studiis processimus: studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiae, 4
& obfuerunt, iterumque prosunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, 5

2. *qui in vtroque*] Nullius vel aetas vel fortuna permiserat, vt in altero etiam seu proximo iudicio adesse Plinio potuerit.

3. *aetas & valetudo*] senectus, quae tum liberam habet vacationem, tum saepe necessariam, ex imbecilla valetudine, quae hanc aetatem premit. Hanc aetatis vacationem noster sibi optat lib. III ep. 1 n. 11 & 12.

principis amicitia exemit] Aulae munera a foro & iudiciis abstraxerant.

4. *studiis periclitati*] sub Domitiano, cui inuisi erant omnes doctiores. *Tacit. Agr. 2.*

rursusque] sub Nerua & Traiano processimus vterque in lucem reipublicae.

5. *& obfuerunt*] Ita Palat. cod. & antiquae editiones ante Aldum: posteriores sublato *&*, repetunt *bonorum*, quod potest ex glossa esse. Rei explicationem capias ex lib. III ep. 11 n. 3.

Si computes annos] Seneca epist. 99 simili querela vsus est de adversis humanae vitae: *Si molestias*, inquit, *aestimas, etiam puero longum: si velocitatem, etiam seni angustum.*

6 aeuum putes. Quod poteſt eſſe documento, nihil deſperare, nulli rei fidere, quum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare eſt, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel praeceptis vel exemplis monere, quibus ipſe me moneo: quae ratio huius epiſtolae fuit. Vale.

XXV.

C. PLINIVS MESSIO MAXIMO SVO S.

Narrat eueniſſe, quod (lib. III ep. 20) *de tabellaria lege praedixerat: & in ſcurriliter ludentes inuehitur.*

Scripſeram tibi, verendum eſſe, ne ex tacitis ſuffragiis vitium aliquod exiſteret: factum eſt. proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa iocularia, atque etiam foeda dictu: in vna vero pro candidatorum nominibus, ſuffra-
2 gatorum nomina inuenta ſunt. Excanduit ſenatus, magnoque clamore ei, qui ſcripſiſſet, iratum principem eſt comprecatus: ille tamen fefellit, & latuit, fortaſſe etiam inter indignantes
3 fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam ſerio tempore, tam ſcurriliter ludat? qui denique omnino in ſenatu dicax &
4 vrbanus & bellus eſt? Tantum licentiae prauis

1. *Scripſeram tibi*] lib. III epiſt. 20.
2. *iratum principem eſt comprecatus*] Contrarium huic, *propitium Caeſarem alicui precari*, lib. VI epiſt. 5 n. 5.
3. *ſcurriliter ludat*] Grutero *ludat* (Palat. *laudat*) gloſſema videtur, & abeſſe poſſe iudicat. Sich. *ludat* quem Thom. ſequutus eſt.

inge-

ingeniis adiicit illa fiducia, QVIS ENIM SCIET? Popoſcit tabellas, ſtilum accepit, demiſit caput, neminem veretur, ſe contemnit. Inde iſta ludibria, ſcena & pulpito digna. Quo te vertas? quae remedia conquiras? vbique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ ταῦτα τῷ ὑπὲρ ἡμᾶς ἄλλοις μελήσει. Cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adiicit haec noſtra iners, ſed tamen effrenata petulantia. Vale.

4. *Quis enim ſciet*] Ethopoeia. nam finguntur, quae dici a ſcurra eiusmodi poſſint. *Catan.*

ſcena & pulpito] theatro, non curia. *Pulpitum* ſuggeſtus in theatro, vbi actores ſuas partes gerunt. *Buchn.*

5. ἀλλὰ ταῦτα] *Sed haec alii eorum, qui ſupra nos, curae erunt*, id eſt Traiano.

XXVI.
C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Pollicetur, libellos ſe emendaturum eſſe, etiam alios additurum.

PEtis, vt libellos meos, quos ſtudioſiſſime comparaſti, recognoſcendos emendandosque curem. faciam. Quid enim ſuſcipere libentius debeo, te praeſertim exigente? Nam quum vir grauiſſimus, doctiſſimus, diſertiſſimus, ſuper haec occupatiſſimus, maximae prouinciae praefuturus, tanti putes ſcripta noſtra circum-

2. *vir grauiſſimus*] Vide lib. II ep. 3 ad eundem.

maximae prouinciae] Neſcitur, cuinam, ſilente aut intercepta hiſtoria.

ferre tecum; quantopere mihi prouidendum est, ne haec pars sarcinarum, tanquam superua-
3 cua offendat? Adnitar ergo primum, vt comites istos quam commodissimos habeas: deinde vt reuersus inuenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad noua opera tu lector hortaris. Vale.

3. *comites istos* libros meos.
vt reuersus] ex prouincia.

XXVII.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Commendat Augurini poemata, occasione eorum, quae in laudem suam scripserat.

Tertius dies est, quod audiui recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. poematia appellat. multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter, multa cum
2 bile. Aliquot annis, puto, nihil generis eiusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor eius, aut quod me ipsum laudibus euexit.
3 Nam lemma sibi sumsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicii mei te iudicem

1. *quod audiui*] *quo* vel *ex quo* Casaubonus mauult: Cicero *quum* etiam dixisset. Palat. tamen & omnes vett. edd. *quod*, vno excepto, cui *quo* est.
cum bile] amaritudine.
2. *Nam lemma*] argumentum. Adi Martial. epigr. XIV v. 2.

faciam,

faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, & iam explicui.

Canto carmina versibus minutis, 4
His, olim quibus & meus Catullus,
Et Caluus, veteresque. Sed quid ad me?
Vnus Plinius est mihi priores,
Mavult versiculos, foro relicto.
Et quaerit, quod amet, putatque amari.
Ille Plinius, ille quod Catones.
I nunc, qui sapias, amare noli.

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam expressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, vt primum publicauerit, ex- 5

mihi occurrerit] memoriae meae. De ceteris certus erat: de secundo haesitabat. Ergo iudicem iudicii sui requirit, an recte illum ex obliuione retraxerit.

4. *Et Caluus*] De quo lib. I epist. 2 n. 2, & epist. 16 n. 5.

est mihi priores] est mihi pro omnibus antiquis, pro Caluo & Catullo, quorum exemplo licet destitutus essem, Plinii tamen mihi auctoritas sufficeret.

foro relicto] horis subseciuis, quum domum a forensi strepitu venerit. Vide lib. III epist. vlt. ex Martiale.

ille quod Catones] Sic Aldus, commodo sensu: instar Catonum & grauissimi cuiusque mihi est. Alii *quid Catones?* & subaudiunt *curo*.

qui sapias] Aldus ita: sed Palat. & Sich. *quisquis sapias*: Barthii cod. *quisquis amas*. Primae & postremae lectioni cum metro conuenit: non itidem mediae. Potest ergo *quisquis* interpretamentum esse.

5. *quam acuta omnia*] Carpunt hoc iudicium Gruterus in h. l. & Barthius Aduers. XXXVI, 20, & leuius quodammodo Casaubonus Notis ad h. l.

gustum] iucunditatem.

[illegible]. Interim ama iuuenem & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Viuit cum Spurinna, viuit cum Antonino: quorum alteri adfinis, vtrique con-
6 tubernalis est. Possis ex hoc facere coniecturam, quam sit emendatus adolescens, qui a grauissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum γιγνώσκων, ὅτι,

Τοιοῦτός ἐστι ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Vale.

6. *cum Spurinna*] Vestricio Spurinna, cuius docta & composita senectus lib. III ep. 1 laudatur.

cum Antonino] cum Arrio Antonino, auo materno Antonini Pii. Vide ep. 3 huius libri.

γιγνώσκων ὅτι] Ex Euripidis Phoenice, citante Aeschine contra Timarchum p. 283. De suo addidit noster verbum ἕκαστος. Latine sonant: *Intelligens, quod talis quisque sit, qualium conuersatione delectatur.*

XXVIII.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Cornelii Nepotis & T. Cassii imagines pro Herennii bibliotheca fieri postulat.

HErennius Seuerus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis &

Epist. XXVIII. *Seuero*] Sich. *Iulio Seuero.*

2. *municipum tuorum*] At cuius municipii? de Seuero

Titi Caſſii: petitque, ſi ſunt iſthic, vt eſſe credi-
bile eſt, exſcribendas pingendasque delegem.
Quam curam tibi potiſſimum iniungo: primum, 2
quia deſideriis meis amiciſſime obſequeris: de-
inde, tibi ſtudiorum ſumma reuerentia, ſum-
mus amor ſtudioſorum: poſtremo, quod pa-
triam tuam, omnesque qui nomen eius auxe-
runt, vt patriam ipſam, veneraris & diligis.
Peto autem, vt pictorem quam diligentiſſimum 3
adſumas. Nam cum eſt arduum ſimilitudinem
effingere ex vero, tum longe difficillima eſt imi-
tationis imitatio. A qua, rogo, vt artificem,
quem elegeris, ne in melius quidem, ſinas aber-
rare. Vale.

& Caſſio nihil conſtat, hic etiam in Palat. & antiquiſſimis libris *Atius*, non Caſſius, in aliis *Catius* ſcribitur: Corn. Nepos *Padi accola* Plinio dicitur H. N. lib. III c. 18. Voſſius de Hiſt. Lat. ex ſyllabo veteri Hiſtoricorum Veronenſem obſeruat, natum in Hoſtilia fuiſſe, qui vicus eſt Veronenſium.

Titi Caſſi] Iam dictum, quam varient libri. Si vera eſt, quam Aldus profert, ſcriptura, Caſſius Seuerus intelligi poteſt, quem Suetonius Vitell. c. 2 memorauit: vel antiquior Caſſius Hemina. Sed nihil certi dici poteſt, quia vtriusque patria ignoratur.

exſcribendas] verbum hoc vi praepoſitionis ſignificat delineationem, quae *ex* ipſa re delineanda deſumitur: ita vt nihil aliud admiſceatur, quam quod in ipſa re latet, & *ex* illa peti poteſt. Hunc praepoſitionis *ex* ſignificatum vides in hac ipſa epiſtola: *ex vero effingere.* *Herz.*

XXIX.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Voconium Romanum monet, vt ad iudicandum veniat, ne multam committat.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad iudicandum veni. Nihil est, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non
2 impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, praetor, acer & fortis vir, multam dixit etiam senatori. Egit ille in senatu caussam suam: egit autem sic, vt deprecaretur. Remissa est multa: sed timuit,
3 sed rogauit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes praetores tam seueri. Falleris. Nam vel instituere vel reducere eiusmodi exemplum, non nisi seueri: institutum, reductumue exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

1. *ad iudicandum*] quia iudex erat Voconius.
in dextram aurem dormias] securus de multa aut culpa absentiae sis, quam Plinium credas deprecaturum esse.

3. *reducere*] per aliquod tempus intermissum renouare. *Herz.*

XXX.

C. PLINIVS LICINIO SVO S.

Miram naturam fontis in Comensi agro narrat, cuius caussam & ipse inquirit, & inquirendum commendat.

Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem, altissima ista eruditione di-
2 gnissimam. Fons oritur in monte, per saxa decur-

decurrit, excipitur coenatiuncula manu facta:
ibi paullulum retentus in Larium lacum deci-
dit. Huius mira natura: ter in die, statis au-
ctibus ac diminutionibus, crescit decrescitque.
Cernitur id palam, & cum summa voluptate 3
deprehenditur. Iuxta recumbis & vesceris:
atque etiam ex ipso fonte (nam & frigidissimus)
potas: interim ille certis dimensisque mo-
mentis vel subtrahitur vel adsurgit. Annulum, 4
seu quid aliud, ponis in sicco, adluitur sensim,
ac nouissime operitur: detegitur rursus paulla-
timque deseritur: si diutius obserues, vtrumque
iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis oc- 5
cultior os fontis & fauces modo laxat, modo in-
cludit, prout inlatus occurrit, aut decessit ex-
pulsus? Quod in ampullis ceterisque generis 6
eiusdem videmus accidere, quibus non hians,
nec statim patens exitus. Nam illa quoque,

2. *coenatiuncula*] loco paruo ad coenandum apto: & haec in monte aut horto fuit, ita cauata aut arboribus consita, vt gratum receptaculum conuiuantibus praeberet.

Larium lacum] cui Comum adiacet.

statis auctibus] dimensi & certis incrementis: vt postea *dimensis momentis*.

3. *recumbis*] tu, quisquis es, qui hac iucunditate vis frui. *Herz.*

4. *nouissime*] tandem, vltimo.

5. *Spiritusne aliquis*] An ex sententia veterum, animatum mundum esse? Si ventus subterraneus, vnde tam stata & fixa tempora?

prout inlatus] Vetus scriptura pro *illatus*, quae imposuit quibusdam, vt diuise *in latus* scriberent. Vid. Gru.

quanquam prona & vergentia, per quasdam obluctantis animae moras crebris quaſi ſingul-
7 tibus ſiſtunt, quod effundunt. An quae Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut reſorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis ſupprimitur vel egeri-
8 tur? An vt flumina, quae in mare deferuntur, aduerſantibus ventis, obuioque aeſtu retorquentur, ita eſt aliquid, quod huius fontis
9 excurſum per momenta repercutiat? An latentibus venis certa menſura, quae dum colligit quod exhauſerat, minor riuus eſt & pigrior: quum collegit, agilior maiorque pro-
10 fertur? An, neſcio quod, libramentum abditum & coecum, quod quum exinanitum eſt, ſuſcitat & elicit fontem: quum repletum, mo-
11 ratur & ſtrangulat? Scrutare tu cauſſas (potes enim) quae tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde eſt, ſi ſatis expreſſi, quo efficitur. Vale.

7. *egeritur*] emittitur.

10, *libramentum*] certa menſura. Proprie aequamentum eſt, quia libra res aequantur. Cauitas ergo eſt certi moduli, quae exhauſta, ſuſcitet venas: impleta, occludat quodammodo illarum exitum.

LIB.

LIBER V.

I.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Narrat, quae, heres Gratillae factus, cum filio eius exheredato egerit.

LEgatum mihi obuenit modicum, sed amplissimo gratius. [Cur amplissimo gratius?] Pomponia Gratilla, exheredato filio Assudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Seuerum, praetorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius orabat, vt sibi donarem 2
portionem meam, seque praeiudicio iuuarem: eandem tacita conuentione saluam mihi pollicebatur. Respondebam; non conuenire mo- 3
ribus meis aliud palam, aliud agere secreto. Praeterea: Non esse satis honestum dare & locupleti & orbo: in summa, non profuturum

1. *amplissimo gratius*] vel proper amicitiam Gratillae, lib. III epist. 11 n. 3. vel quod postea laudandum contigit. *Catan.*

Cur amplissimo gratius] Habet quidem haec Palatinus: non autem aliae membranae, quas Modius inspexit. Et possunt saluo sensu, etiam pro genio Plinii, abesse.

Pomponia Gratilla] vidua Aruleni Rustici. Patet hoc ex n. 8, & lib. III epist. 11 n. 3.

2. *praeiudicio iuuarem*] tanquam meo iudicio indigne exheredatum, vt aliis heredibus exemplum meum & sententiam possit opponere.

3. *locupleti & orbo*] Scilicet *locupleti* ex patrimonio,

 ei,

ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse
autem me paratum cedere, si inique exhereda-
4 tum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cogno-
scas. Cunctatus paullum, Faciam, inquam:
neque enim video, cur ipse me minorem putem,
quam tibi videor. Sed iam nunc memento, non
defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit,
5 secundum matrem tuam pronuntiandi. Vt vo-
les, ait: voles enim, quod aequissimum. Ad-
hibui in consilium duos, quos tunc ciuitas no-
stra spectatissimos habuit, Corellium & Fronti-
num. His circumdatus in cubiculo meo se-
6 di. Dixit Curianus, quae pro se putabat. Re-
spondi paucis ego (neque enim aderat alius, qui
defunctae pudorem tueretur,) deinde secessi, &
ex consilii sententia, Videtur, inquam, Curi-
ane, mater tua iustas habuisse caussas irascendi
tibi. Post hoc ille cum ceteris subscripsit cen-

---

quanquam maternis bonis exciderat., *orbo*, quod liberos non habebat. Tali autem donare inhonestum erat, quia captatio videbatur.

5. *Corellium & Frontinum*] De illo vide lib. I epist. 12, & lib. IV epist. 17; de hoc lib. IV epist. 8 n. 3.

6. *defunctae pudorem*] honorem, existimationem, quod exheredando filium nihil fecisset, quod pudori esse posset. Similiter lib. II ep. 4 n. 2 *famam defuncti pudoremque suscipere* dixit.

ex consilii sententia] Corellii & Frontini, qui consuluerant, vt ita agerem, diceremque, quae sequuntur.

Post haec ille] Curianus.

cum ceteris subscripsit] cum ceteris coheredibus. *Subscripsit*, i. e. scripto professus est apud iudices de accusatione, quae notio non inusitata; rarior autem & propemodum dura syntaxis. *subscribere cum quo iudi-*

tum-

tumuirale iudicium, mecum non subscripsit. Appetebat iudicii dies: coheredes mei compo- 7
nere & transigere cupiebant: non diffidentia causae, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali iudicio capitis rei exirent. Et erant qui- 8
dam in illis, quibus obiici & Gratillae amicitia & Rustici posset: rogant me, vt cum Curiano loquar. Conuenimus in aedem Concordiae. 9
Ibi ego: Si mater, inquam, te ex parte quarta scripsisset heredem, num queri posses? Quid si heredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, non amplius apud te, quam quarta, remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si, exheredatus a matre, quartam partem

eium, pro *deferre quem ad iudices & accusare*. Sic tamen constanter libri, praeter Sichardinum, a quo absunt *cum ceteris*: & postea *me* pro *mecum* expressum.

7. *metu temporum*] periculorum sub Domitiano, in cuius extrema, vt videtur, mors Gratillae inciderat.

capitis rei] propter amicitiam cum damnatis, Rustico & Gratilla. In centumuirali autem iudicio res ciuiles & caussae hereditariae agebantur.

8. *in aedem Concordiae*] in qua publica, priuata saepe geri consueuerant. Vide, quae ad Cic. III Catil. c. 9 notauimus, & Panciroll. de XIV regionibus Vrbis. Plures enim aedes Concordiae fuerunt.

9. *num queri posses*] quia quarta pars relicta satis est ad excludendam querelam, Lege 8 § 8 Dig. de inoffic. testam.

ex asse] vt heres esses totius massae, nec asse relicta. *Herz.*

legatis ita exhausisset] vt ex asse quidem heres, aliis, quibus mater voluisset, ex hereditate, testamento iussis, donares.

ab heredibus eius] coheredibus meis.

ab heredibus eius accipias, quam tamen ego
10 augebo. Scis te non subscripsisse mecum, &
iam biennium transisse, omniaque me vsuce-
pisse. sed vt te coheredes mei tractabiliorem
experiantur, vtque tibi nihil abstulerit reueren-
tia mei; offero pro mea parte tantundem. Tuli
fructum non conscientiae modo, verum etiam
11 famae. Ille ergo Curianus legatum mihi reli-
quit: & factum meum, nisi forte blandior mi-
12 hi, antiquorum notabili honore signauit. Haec
tibi scripsi, quia de omnibus, quae me vel dele-
ctant vel angunt, non aliter tecum, quam me-
cum, loqui soleo: deinde, quod durum exi-
stimabam, te amantissimum mei fraudare vo-
13 luptate, quam ipse capiebam. Neque enim
sum tam sapiens, vt nihil mea intersit, an iis,
quae honeste fecisse me credo, testificatio quae-
dam, & quasi praemium accedat. Vale.

ego augebo] adiiciendo coheredum quartae, etiam meae portionis tantundem, quamuis nihil a me in centumuirali iudicio repetiisses.

10. *iam biennium transisse*] Tantum tempus vsucapioni immobilium rerum veteri iure in solo Italico constitutum erat. *Institut. de Vsucap. sub init.*

reuerentia mei] qua me non accusaueras, vt ceteros coheredes.

tantundem] quartam meae portionis, vt compleatur quarta totius hereditatis.

11. *Curianus legatum mihi*] Quod tam benigne cum Curiano egeram, ipse moriturus modicum mihi legatum reliquit.

notabili honore signauit] Ita plures libri: Catanaeus *notabili more*. neutrum male. Illud reuerentiam antiquam erga benemerentes; hoc morem antiquitatis laudabilem ostendit. *Signauit*, est testamento scripsit.

II.

II.
C. PLINIVS FLACCO SVO S.

Gratias agit pro turdorum dono.

ACcepi pulcerrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec vllis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, 2
& simpliciter ingratas: ac ne illam quidem sollertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quae facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

---

1. *cum quibus parem calculum*] par reddere. *Buchn.*
ex Laurentino] praedio lib. II ep. 17.
tempestatibus] quae capturae & piscatui obstant.
2. *sollertiam Diomedis*] Ex Homeri Iliad. Z v 236 sumtum exemplum, quo inaequalitas donorum significatur. Glaucus enim ibi imprudentior cum astuto Diomede permutauit.

Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων

hoc est, *aurea aeneis, & centum boum pretio aestimata cum armis nouem boum pretio.* Vide Beroald. T. 1. Lamp. Crit. p. 220.
mereri fatentur] litterae fatentur, se veniam non mereri.

III.
C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Reprehensus quorundam sermonibus, quod versus lasciuiores scribat recitetque; se aliorum exemplo tuetur.

CVm plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum

non

non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate iudiciorum longius processisse: exstitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod haec scriberem recita-
2 remque. Quibus ego, vt augeam meam culpam, ita respondeo: Facio nonnunquam versiculos, seueros parum, facio comoedias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & sotadicos intelligo: aliquando praeterea rideo, iocor, ludo; vtque omnia innoxiae remissionis genera breuiter
3 amplectar, homo sum. Nec vero moleste fero, hanc esse de moribus meis existimationem, vt, qui nesciunt, talia doctissimos, grauissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mi-
4 rentur. Ab illis autem, quibus notum est, quos quantosque auctores sequar, facile impetrari posse confido, vt errare me, sed cum illis, sinant, quorum non seria modo, verum etiam lusus

2. *mimos*] qui gestibus imitantur alios. *Herz.*
sotadicos] Libri antiqui fere omnes *Socraticos*: quod doctissimi viri corruptum putant ex *sotadicos*: recentes *satyricos* substituunt, quod longius a vestigiis veterum recedit. *Sotadeorum* versuum metra Quintilianus examinat I, 8 & IX, 4; materiem Martialis prodit epigr. II v. 82.
Nec retro lego Sotaden cinoedum.
Et Ausonius Epist. 14 v. 29 Graece
Σωταδικόν τε κίναιδον.
Fuit enim Sotades obscenissimus poeta.
innoxiae remissionis] immo noxiae, quia lasciui versus nocent moribus legentium.

expri-

exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viuentium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear, ne me non satis deceat, quod decuit M. Tullium, Caium Caluum, Asinium Pollionem, Marcum Messallam, Quintum Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scaeuolam, Ser. Sulpicium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum, Gaetulicum, Annaeum Senecam, & proxime Verginium Rufum, &, si non sufficiunt exempla priuata, diuum Iulium, diuum Augustum, divum Neruam, T. Caesarem? Neronem enim transeo, quamuis 5
sciam, non corrumpi in deterius quae aliquando etiam a malis; sed honesta manere, quae saepius a bonis fiunt. Inter quos vel praecipue numerandus est P. Virgilius, Corn, Nepos, & prius Ennius, Acciusque. non quidem hi senatores: sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint, 6 7

4. *laudabile est*] sed lusus honestos exprimere & innoxios, non autem lasciuos & impudicos, in quo cum multis, quamlibet claris viris, errauit noster Secundus.

5. *C. Caluum, Asinium Pollionem*] Quos hic oratores laudat, poetica simul imbutos, plerosque etiam a Cicerone in Bruto & alibi, etiam a Quintiliano X,1 laudatos legimus. *L. Sulla* dictator est, Satyrarum aliorumque versuum conditor, vt Plutarchus in vita, & Athenaeus lib. VI referunt. *Gaetulicus*, Epigrammatum scriptor, teste Martiale praefat. lib. I. Inter Senecam & Verginium quidam *Luceium*, alii *Lucanum* interponunt; sed neutrum nomen in vetustis libris reperitur.

nescio:

nescio: etiamsi illi iudicio suo poterant esse
contenti, mihi modestior conscientia est, quam
vt satis absolutum putem, quod a me probetur.
8 Itaque has recitandi caussas sequor: primum
quod ipse, qui recitat, aliquanto acrius scriptis
suis, auditorum reuerentia, intendit: deinde,
quod de quibus dubitat, quasi ex consilii sen-
9 tentia statuit. Multa etiam a multis admone-
tur: &, si non admoneatur, quid quisque sen-
tiat; perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum
motu, murmure, silentio; quae satis apertis
10 notis iudicium ab humanitate discernunt. At-
que adeo, si cui forte eorum, qui interfuerunt,
curae fuerit eadem illa legere, intelliget me
quaedam aut commutasse, aut praeterisse, for-
tasse etiam ex suo iudicio, quamuis ipse nihil
11 dixerit mihi. Atque ita hoc disputo, quasi po-
pulum in auditorium, non in cubiculum ami-

---

7. *etiamsi*] Ita Palatinus: Ald. & Sich. *sed.*

conscientia] ex Casauboni coniectura, quam Boxhornius sequutus est: ceteri *constantia*, & *fiduciam* interpretantur.

9. *Multa*] circum multa. *Herz.*

nutu manuum] Vide lib. VI ep. 17 n. 2 & quae ibi ex Casaubono notamus.

ab humanitate] Verecunda adsentatio, quam vulgo ciuilitatem vocant, intelligitur, qua de amici scriptis interrogati, an placeant; honoris caussa liberalius respondemus, quam pro vero nostro iudicio. Hoc autem ex signis ac gestu perspici potest, quum ore dissimulatur. Adi Thom.

10. *legere*] quae antea ex me recitante audiuit. *Herz.*

iudicio] quod vultu s. manu prodidit. *Herz.*

cos aduocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV.
C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Auaritiam Nominati caussidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, fefellit.

RES parua, sed initium non paruum. Vir praetorius Sollers a senatu petiit, vt sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur: contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscillus Nominatus; dilata caussa est. alio senatu Vicentini sine aduocato intrauerunt: dixerunt se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? interrogati a Nepote praetore, 2

1. *Sollers*] Viri nomen Catanaeo & aliis. Vetus Inscriptio apud Manut. in Orthogr. p. 728.

DOMITIVS SOLLERS VI. VIR.

a senatu petiit] Tum penes senatum erat ius nundinarum: postea ad principes translatum. Modestinus, qui sub Gordiano floruit, Lege 1 Dig. de nundinis: *Nundinis impetratis a principe.*

Vicentinorum] Vicentia Venetiae oppidum mediterraneum.

adfuit] caussam Vicentinorum tanquam aduocatus defendit. Vide lib. I epist. 5 n. 5.

2. *alio senatu*] alio die, quo senatus coierat. Nam hoc non singulis diebus fiebat, sed legitime tantum Calendis & Idibus secundum sanctionem Augusti, auctore Suetonio c. 35: extra ordinem, quoties res exigebat, consule conuocante.

se deceptos] a Tuscillo, fidei prodigo homine.

lapsine verbo] haec interpunctio interrogatiua est a Casaubono,

quem

quem docuissent; responderunt, Quem prius. Interrogati an tunc gratis adfuisset: responderunt, Sex millibus nummûm. an rursus aliquid dedissent, dixerunt, Mille denarios. Nepos po-
3 stulauit, vt Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita, tantum ex mi-
4 nimo commota, latissime serpunt. Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet, quam blande roges, vt reliqua cognoscas, si tamen non ante ob haec ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

quem docuissent] cui aduocato caussam suam exposuissent.

Quem prius] docuerant, eundem scilicet Tuscillum.

Sex millibus nummûm] Nummus, sestertius: millia nummum, sestertium.

Mille denarios] Denarios olim decem asses, quatuor sestertii; Hannibalis autem bello mutatus assis valor, vt denarius sedecim assibus permutaretur. *Plin. mai. lib. XXXIII c.3.* Adde *Tacit. Annal. lib. I c.17*, vbi denarius vt maior decem assibus describitur. Nomen tamen *denarii* mansit, & drachmae aequatum pondus.

induceretur] in senatum. Vide ad lib. II epist. 11 n. 8 notata.

4. *Erexi aures tuas*] te cupidum audiendi de exitu huius caussae feci. Aeneid. lib. I v. 152.

arrrectis auribus adstant.

Quam diu, quam blande] Admodum diu, admodum blande. Vide Buchneri Supplem. ad Fabri Lex. in *Quam.*

V.

V.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Fannii obitum luget tum ob alias caussas, tum maxime, quod opus de sceleribus Neronis interfectum reliquerat.

NVntiatum mihi est, C. Fannium decessisse, qui nuntius graui me dolore confudit. Primum, quod amaui hominem elegantem & disertum: deinde, quod iudicio eius vti solebam. Erat enim natura acutus, vsu exercitatus, varietate promtissimus. Angit me super ista, casus 2
ipsius. Decessit veteri testamento: omisit, quos maxime diligebat: prosequutus est, quibus offensior erat. Sed hoc vtcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcerrimum opus imperfectum reliquit. Quamuis enim agendis causis 3
distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone: & iam tres libros absoluerat, subtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto

1. *confudit*] perturbauit. Sic lib. III ep. 10 n. 2 *Veritus sum, ne vos festis diebus confunderem.* Atque ita *confusio* perturbatio est lib. I ep. 22 extr.

varietate] multa lectione, siue, vt Barthius exponit, πολυμαθεία.

2. *prosequutus est*] beneficio adfecit, legato ornavit. Hi amici erant, quum testamentum scriberetur: postea facti inimici.

3. *inter sermonem historiamque*] Sermo familiare colloquium & dialogus est, eiusque stilus humilis: elatior quodammodo Historiae; non autem sublimis, vt Orationis. Adde epist. 8 n. 9 huius libri.

fre-

4 freqentius hi lectitabantur. Mihi autem vide-
tur acerba ſemper & immatura mors eorum, qui
immortale aliquid parant. Nam qui voluptati-
bus dediti quaſi in diem viuunt, viuendi cauſſas
quotidie finiunt: qui vero poſteros cogitant, &
memoriam ſui operibus extendunt, his nulla
mors non repentina eſt, vt quae ſemper inchoa-
5 tum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius
quod accidit, multo ante praeſenſit. Viſus eſt
ſibi per nocturnam quietem iacere in lectulo
ſuo compoſitus in habitum ſtudentis, habere an-
te ſe ſcrinium ita, vt ſolebat: mox imaginatus
eſt veniſſe Neronem, in toro reſediſſe: prom-
ſiſſe primum librum, quem de ſceleribus eius
ediderat, eumque ad extremum reuoluiſſe, idem
6 in ſecundo ac tertio feciſſe, tunc abiiſſe. Ex-
pauit; & ſic interpretatus eſt, tanquam idem ſibi
futurus eſſet ſcribendi finis, qui fuiſſet illi le-
7 gendi: & fuit idem. Quod me recordantem
miſeratio ſubit, quantum vigiliarum, quan-
tum laboris exhauſerit fruſtra. Occurſant ani-
mo mea mortalitas, mea ſcripta. Nec dubito,
te quoque eadem cogitatione terreri pro iſtis,
8 quae inter manus habes, Proinde, dum

4. *quaſi in diem viuunt*] nihil ſolliciti de futuro, de poſteritate, & immortalitate laudis. Vſus ſic etiam eſt Cicero Philipp. II, 34 ſub fin.

viuendi cauſſas finiunt] vt quocunque die moriuntur, dolor propter ipſos excitari non debeat. *Herz.*

5. *ita, vt ſolebat*] Illud *vt* ex MSS. additum.

reſediſſe] Pariterhoc ex MSS. Vulgatum *ſediſſe.* Vid. Grut.

7. *pro iſtis, quae inter manus*] pro iſtis ſcriptis aut

ſup-

ſuppetit vita, enitamur, vt mors quam paucisſima, quae abolere poſſit, inueniat. Vale.

ſcribendis. Ad eundem Maximum lib. IX epiſt. 1 n. 5 *Si quid aliud in manibus, differ.*

8. *quae abolere poſſit*] inchoata, imperfecta.

VI.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Apollinari, qui Plinio, in Tuſcis aeſtatem acturo, timuerat, & ſalubritatem huius villae, & commoditatem exponit.

AMaui curam & ſollicitudinem tuam, quod, quum audiſſes me aeſtate Tuſcos meos petiturum, ne facerem ſuaſiſti, dum putas inſalubres. Et ſane grauis & peſtilens ora Tuſcorum, 2
quae per littus extenditur. Sed hi procul a mari receſſerunt: quin etiam Apennino, ſaluberrimo montium, ſubiacent. Atque adeo, 3
vt omnem pro me metum ponas, accipe temperiem coeli, regionis ſitum, villae amoenitatem; quae & tibi auditu, & mihi relatu iucunda erunt. Coelum eſt hieme frigidum & 4
gelidum, myrtos, oleas, quaeque alia aſſiduo tepore laetantur, aſpernatur ac reſpuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridiſſimam

1. *Amaui curam*] Placet mihi cura & ſollicitudo tua. *Tuſcos meos*] villam, hac epiſtola verboſius deſcriptam.

2. *Tuſcorum*] Tuſci heic populus ſunt, alias Etruſci: & *ora Tuſcorum*, Etruria.

Sed hi procul a mari] hi Tuſci mei, ſeu villa mea Etruſca procul a mari diſtat, ſita ſub radicibus Apennini.

pro-

profert: interdum, ſed non ſaepius quam ſub
5 vrbe noſtra, necat. Aeſtatis mira clementia.
Semper aer ſpiritu aliquo mouetur; frequen-
6 tius tamen auras, quam ventos habet. Hinc
ſenes multos videas, auos proauosque iam iu-
venum; audias fabulas veteres, ſermonesque
maiorum: quumque veneris illo, putes alio te
7 ſeculo natum. Regionis forma pulcerrima:
imaginare amphitheatrum aliquod immenſum;
& quale ſola rerum natura poſſit effingere. Lata
& diffuſa planities montibus cingitur; montes
ſumma ſui parte procera nemora & antiqua ha-
8 bent. Frequens ibi & varia venatio: inde cae-
duae ſiluae cum ipſo monte deſcendunt: has

4. *ſub vrbe noſtra*] Como an Roma? illud *municipium* potius, quam vrbem dixiſſet: hanc ſimpliciter *vrbem* ſine pronomine. Tamen & Cicero Diuin. II, 47 de Roma: *vrbis noſtrae natalis.*

5. *Semper aer ſpiritu*] Ita Palat. & omnes vet. editiones: recentes *ſemper, ac ſpiritu.* Eſt autem *Spiritus* genus: Aura & Ventus ſpecies. Iſidorus XIII, 11. *Spiritus magis, quam venti, ſunt aura & altanus.*

auras quam ventos] Ergo Aura lenior: Ventus vehemens & impetuoſus. Iſidorus c. l. *Aura lenis eſt motus aeris.*

6. *proauosque iam iuuenum*] non puerorum tantum. Illud ergo maiorem in auis & proauis aetatem arguit.

alio te ſeculo] propter conuerſationem cum grandaevis & ex ſuperiori quaſi ſeculo ſeruatis.

7. *procera nemora & antiqua*] Quia antiqua, ideo procera. Vel enim religione, vel propter diſtantiam ab oppidis & villis immunia erant a caede: vnde a caeduis ſiluis, vt propioribus, mox diſtinguuntur.

8. *ſiluae deſcendunt*] accliuitatem montis imitantur ſiluae. *Herz.*

inter

inter pingues terrenique colles (neque enim
facile vsquam saxum, etiam si quaeratur, oc-
currit) planissimis campis fertilitate non ce-
dunt, opimamque messem serius tantum, sed
non minus percoquunt. Sub his per latus omne 9
vineae porriguntur, vnamque faciem longe la-
teque contexunt; quarum a fine imoque quasi
margine, arbusta nascuntur; prata inde, cam-
pique. Campi, quos non nisi ingentes boues 10
& fortissima aratra perfringunt. Tantis glebis
tenacissimum solum; quum primum prosecatur.
adsurgit, vt nono demum sulco perdometur.
Prata florida & gemmea, trifolium, aliasque 11
herbas, teneras semper & molles, & quasi no-
vas alunt. Cuncta enim perennius riuis nu-
triuntur: sed vbi aquae plurimum, palus nulla;
quia deuexa terra quidquid liquoris accepit, nec
absorbuit, effundit in Tiberim. Medios ille 12
agros secat; nauium patiens, omnesque fruges
deuehit in vrbem, hiems duntaxat & vere;

9. *vnamque faciem*] vnum adspectum.

10. *ingentes boues*] robusti, validi.

adsurgit] glebis asperum fit & cumulatum, quae quo grandiores sunt, hoc altius videtur ager inaequalitate illarum adsurgere.

nono demum sulco] nona aratione: non *novo*, vt perperam contra MSS. & vett. edd. quidam legunt. Auunculus nostri H. N. lib. XVIII c. 20 *Spissius solum, sicut plerumque in Italia, quinto sulco seri melius est: in Tuscis vero, nono.*

11. *gemmea*] lucida propter flores, aut propter riuulos intercurrentes. *Catan.*

12. *omnesque fruges deuehit*] Columella I c. 2 ad bonitatem villae requirit, *ut procul a mari, aut nauigabili*

aestate submittitur, immensique fluminis nomen arenti alueo deserit, auctumno resumit.
13 Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed formam aliquam, ad eximiam pulcritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione, quocunque inciderint oculi, re-
14 ficiuntur. Villa in colle imo sita, prospicit quasi ex summo, ita leniter & sensim cliuo fallente consurgit, vt quum adscendere non putes, sentias adscendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet

flumine (sit) *quo deportari fructus possint.* Idcirco laudat Cicero S. Roscii praedia, pro filio oratione cap. 7 *Demonstratur,* inquit, *bonitas praediorum. nam fundos decem & tres reliquit, qui Tiberim fere omnes tangunt.* Et Horatius II Oda 3

Villaque flauus quam Tiberis lauit.

13. *formam aliquam*] imaginem, insitata quamuis notione, qua Cassiodorus etiam X c. 30 extr. vsus est, nec suppetunt antiquiora exempla. Quae caussa est, vt malint cum Sichardo quidam legere *eximiamque*, non *ad eximiam.* Sic vetus notio vocabulo *forma* redibit. *ea descriptione*] pictura, colorum distinctione.

14. *leniter & sensim cliuo fallente*] Cum Sichardo *leniter* lego, non *leuiter*, vt alii: quia in huiusmodi descriptionibus *lene, clemens, molle* adhiberi video, quibus nostrum *leniter* & *sensim* exprimitur. Palladius lib. I cap. 5 *Campus apertior & humorem pluuium cliuo fallente subducens; vel collis molliter per latera inclinata deductus,* vbi *fallendi* verbo etiam similis nostro est. Calpurnius Eclog. 7 v. 25 *& cliuos lene iacentes.*
Et Silius Italicus lib. I v. 274 *Clementer crescente iugo.*
sed longius] procul, aliquantum longe.
Accipit ab hoc auras] Generatim vox *aura* hoc loco posita, vt quemuis ventum sonet, non vt supra num. 5.

sereno

sereno & placido die, non tamen acres & im-
modicas, sed spatio ipso lassas & infractas. Ma- 15
gna sui parte meridiem spectat, aestiuumque so-
lem ab hora sexta, hibernum, aliquanto matu-
rius, quasi inuitat in porticum latam, & pro
modo longam. Multa in hac membra; atrium
etiam ex more veterum. Ante porticum xystus 16
concisus in plurimas species, distinctusque
buxo; demissus inde pronusque puluinus, cui
bestiarum effigies inuicem aduersas buxus in-
scripsit. Acanthus in plano mollis, &, paene di-
xerim, liquidus. Ambit hunc ambulatio pressis 17
varieque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio

---

infractas] confractas, debilitatas.

15. *aliquanto maturius*] Supra epist. 3 huius libri n. 8 *aliquanto acrius*. Et Cic. in Verr. VI c. 34 *imponebat aliquanto amplius, quam ferre possent*. Non ergo insolens comparatiuus cum voce *aliquanto*, licet is gradus absolute saepe significet, quod positiuus cum *aliquanto*.

pro modo longam] pro mensura & proportione latitudinis.

membra] partes. Lib. II epist. 17 n. 9 *adhaeret dormitorium membrum*. Apuleius lib. VII post init. *Ianuae claustra sedulo explorauerat, & ipsa membra, in queis omne patrimonium condi solebat, curiose perspexerat.*

16. *xystus*] Vide lib. I ep. 17 n. 17.

pronusque puluinus] Puluinus editior in area horti pars inter duos sulcos. Columella lib. XI c. 3 *Liratim seri debent, vt in puluinis positae minus infestentur hiemis aquis.* Et Palladius III c. 24 *Ponendae sunt plantae per puluinos arearum.*

inuicem aduersas] mutuo oppositas.

buxus inscripsit effigies] topiaria arte.

17. *ambulatio, gestatio*] loca ad ambulandum, gestandum idonea. Vide lib. I ep. 3 n. 1.

in modum circi, quae buxum multiformem, humilesque & retonsas manu arbusculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & subtrahit. Pratum inde
18 data buxus operit & subtrahit. Pratum inde non minus natura, quam superiora illa arte, visendum: campi deinde porro, multaque alia
19 prata & arbusta. A capite porticus triclinium excurrit, valuis xystum desinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xysti, & quod prosilit villae, ac adiacentis
20 hypodromi nemuscomasque prospectat. Contra mediam fere porticum diaeta paullum recedit; cingit areolam, quae quatuor platanis

retonsas manu] arte, non natura.

operit] Ita Palat. & Aldus: Recentes perperam *aperit*.

19. *excurrit*] expendit sese. *Herz.*

valuis xystum desinentem] extrema xysti. *Valuis* Catanaeus *ab ostiis* interpretatur. nam a *fenestris* heic distinguuntur.

hypodromi] tectae ambulationis, clausi vndiquaque ambulacri, quod Sidonius II ep. 2 cum *cryptoporticu* coniungit. Ibi Sirmondus restituit ex MSS. idemque Plinio reddendum esse contendit pro *hippodromo*, quod irrepserat. Et sane circo & hippodromo vix locus inter arbusta & nemorum comas, quae hoc loco describuntur. Adi ipsum Sirmondum p. 28.

comasque] frondes, folia vt in illo Horatii lib. IV oda 7 *Arboribusque comae.*

20. *diaeta paullum recedit*] Palat. *Zeta*, Grutero teste, quod Turnebus quoque adprobat Aduers. XXIV, 4 extr. Sed eadem res, vt *Zabolus* & *Diabolus* apud Ecclesiae scriptores: Hippo *Zarrhytus* pro *Diarrhytus* in Antonini Itiner. p. 4. Adde lib. II ep. 17 n. 12. Zetam vero seu Diaetam Turnebus definit, quod sit

inum.

inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectasque platanos, & subiecta platanis leni adspergine fouet. Est in hac diae- 21
ta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque excludit; iunctaque quotidiana amicorum coenatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia, quae porticus, adspicit. Est & aliud cubiculum a proxima pla- 22
tano, viride & umbrosum, marmore excultum podio tenus: nec cedit gratiae marmoris, ramos, insidentesque ramis aues imitata pictura, cui subest fonticulus. In hoc fonte crater, cir- 23
ca siphunculi plures miscent iucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante piscinam; quae fenestris seruit ac subiacet, strepitu visuque iucunda. Nam ex edito desiliens aqua,

pars vel membrum domûs, coenationem & cubiculum habens.

subiecta platanis] Sich. & recentes *gramina* adiiciunt, non adnuentibus MSS. nec Aldina, nec Catanaei editione.

21. *Areolam illam*] in qua sunt platani.

quae porticus] illa lata, & pro modo longa. *Supra* *n. 15.*

22. *excultum*] Ita Ald. & Sich. aliique veteres: Catanaeus *exsculptum.*

podio tenus] Podium locus extra aedificium porrectus, seu prominentia aedificii.

23. *siphunculi*] siphones minores siue canales, quibus aqua ex cratere cum strepitu effluit.

in cornu] flexura, *Catan.* vel fronte, procurrente parte, vt cornu aciei dicitur.

fuſcepta marmore, albeſcit. Idem cubiculum hieme tepidiſſimum, quia plurimo ſole perfunditur. Cohaeret hypocauſton, &, ſi dies nu-
25 bilus, immiſſo vapore, ſolis vicem ſupplet. Inde apodyt rium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria; in qua baptiſterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piſcina eſt, in proximo puteus, ex quo poſſis rurſus adſtringi, ſi poeniteat teporis.
26 Frigidariae cellae connectitur media, cui ſol benigniſſime praeſto eſt; caldariae magis: prominet enim. In hac tres deſcenſiones: duae in ſole, tertia a ſole longius, a luce non longius.
27 Apodyterio ſuperpoſitum eſt ſphaeriſterium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul a balineo ſcalae,

24. *Cohaeret hypocauſton*] ſtructura caminata ſubterranea, caldario vel calidae lauationi ſuppoſita. *Vitruv. V, 10.*

25. *apodyterium*] locus, quo veſtes deponebantur ab ingreſſuris balineum: etiam a certatoribus ante agonem. Vide Mercurial. Gymn. I, 10.

baptiſterium] multae capacitatis labrum, vt innare homines potuerint: alias *piſcina* dicta. *Mercur. III, 14.* Sed amplior aliquanto piſcina fuit, quod ex verbis, quae ſequuntur apparet.

adſtringi] refrigerari. Frigus enim adſtringit, quod calor laxauerat.

26. *tres deſcenſiones*] Salmaſius in Solin. p. 847 ed. nov. ἐμβάσεις, *alueos* & *ſolia* interpretatur.

a luce non longius] remotior a ſole quidem: nec vero in obſcuro & tenebroſo loco.

27. *ſphaeriſterium*] Vide lib. II ep. 17 n. 12. Hinc *ſphaeriſtae,* pila ludentes, apud Sidon. lib. II ep. 9.

pluresque circulos] membra ſphaeriſterii rotunda, vt in ſingulis diuerſi ſeparatim poſſint ludere.

quae

quae in cryptoporticum ferunt, prius ad diaetas tres. harum alia areolae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diuersasque coeli partes ac prospectus habet. In 28
summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hypodromum, vineas, montes, intuetur. Iungitur cubiculum obuium soli, maxime hiberno. Hinc oritur diaeta, quae villae hypodromum adnectit. Haec facies, hic visus a fronte. A latere aestiua cry- 29
ptoporticus in edito posita; quae non adspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum adflatum ex Apenninis vallibus recipit: post latissimis fenestris vineas, valuis aeque vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, 30
scalae conuiuio vtilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minus iucundum prospectum cryptoporticus ipsa, quam vineae praebent. Subest cryptoporticus, subterraneae similis; aestate incluso frigore riget, contentaque aere suo, nec desiderat auras nec admittit. Post vtramque cryptoporticum, vnde tri- 31
clinium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hiberna; inclinato die, aestiua. Hac adeuntur, diaetae duae, quarum in altera cubicula

in cryptoporticum] porticum a sole occultam, tectam.

28. *hypodromum*] Supra ad num. 19 ex Sirmondo. Idem enim heic locus repetitur, qui ibi illustratus fuit.

20. *secretiore ambitu*] Scalae ergo instar cochleae fuerunt.

quatuor, altera tria, vt circuit sol, aut sole vtun-
32 tur, aut umbra. Hanc dispositionem amoenita-
temque tectorum longe praecedit hypodromus:
medius patescit, statimque intrantium oculis
totus offertur, platanis circuitur. Illae hede-
ra vestiuntur, atque summae suis, ita imae alie-
nis frondibus virent. Hedera truncum & ra-
mos pererrat, vicinasque platanos transitu suo
copulat; has buxus interiacet. Exteriores
buxos circumuenit laurus, vmbraeque plata-
33 norum suam confert. Rectus hic hypodromi
limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mu-
tatque faciem: cupressis ambitur & tegitur,
densiore vmbra opacior nigriorque; interiori-
bus circulis (sunt enim plures) purissimum
34 diem recipit. Inde etiam rosas effert umbra-
rumque frigus non ingrato sole distinguit. Fi-
nito vario illo multiplicique curuamine recto
limiti redditur, nec huic vni. Nam viae plu-
35 res, intercedentibus buxis, diuiduntur. Alibi
pratulum, alibi ipsa buxus interuenit in formas
mille descripta, litteris interdum, quae modo
nomen domini dicunt, modo artificis: alternis

31. *aut sole vtuntur*] v. g. orienti obuersa habent matutinum solem, vmbram meridianam.

32. *longe praecedit*] Ita MSS. & vett. edd. Recentes *longe lateque*.

summae] in cacumine.

33. *purissimum diem*] clarissimam lucem.

35. *in formas mille*] topiario opere.

nomen domini] possessoris, Plinii.

artificis] topiarii. Vide lib. III epist. 19 n. 3.

me-

metulae ſurgunt, alternis inſerta ſunt poma: & in opere vrbaniſſimo ſubita velut illati ruris imitatio medium in ſpatium breuioribus vtrinque platanis adornatur. Poſt has acanthus hinc 36
inde lubricus & flexuoſus, deinde plures figurae, pluraque nomina. In capite ſtibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellae Caryſtiae ſubeunt. E ſtibadio aqua, velut expreſſa cubantium pondere, ſiphunculis effluit; cauato lapide ſuſcipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, vt impleat, nec redundet. Guſta- 37
torium, grauiorque coenatio, margini imponitur; leuior nauicularum & auium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam & reci-

---

metulae] paruae metae. Ita plerique libri: ſed *viticulae* Sich.

poma] pro arboribus inuſitato more.

36. *ſtibadium*] accumbentium torus, forma ſemicirculari, vt C. ſigma Graecorum. Vide Martial. epigr. XIV v. 87. Sex, ſeptem, interdum octo homines capiebat, vt Ciacconius de Triclinio p. 7 oſtendit. Heic ex marmore factum: alibi etiam ex gramine, aut frondibus. Vide Suid. & Heſych. in Graeco στιβὰς, στιβάδος.

columellae Cariſtiae] ex marmore Caryſtio, quod Plinius XXXVI, 6 laudauit. Caryſtus autem Euboeae oppidum. Tibullus lib. III eleg. 3.

Quidue domus prodeſt Phrygiis innixa columnis,
Taenare ſiue tuis, ſiue Caryſte tuis.

37. *Guſtatorium*] Aliis menſa aut repoſitorium eſt, in quo guſtus ſeu antecoena ponebatur: aliis locus, quo guſtatio fiebat. Adi interpretes Martial. epigr. XIV v. 88.

figuris innatans] teſſellato & vermiculato pauimento.

pit: nam expulſa in altum in ſe cadit, iunctiſ-
que hiatibus & abſorbetur & tollitur. E regio-
ne ſtibadii aduerſum cubiculum tantum ſtiba-
dio reddit ornatus, quantum accipit ab illo.
38 A marmore ſplendet, valuis in viridia prominet
& exit: alia viridia ſuperioribus inferioribuſ-
que feneſtris ſuſpicit deſpicitque. Mox diae-
tula refugit quaſi in cubiculum idem atque
aliud. Lectus hîc, & vndique feneſtrae, & ta-
39 men lumen obſcurum vmbra premente. Nam
laetiſſima vitis per omne tectum in culmen ni-
titur & adſcendit. Non ſecus ibi, quam in ne-
more, iaceas: imbrem tantum, tanquam in ne-
more, non ſentias. Hic quoque fons naſcitur,
40 ſimulque ſubducitur. Sunt locis pluribus diſ-
poſita ſedilia e marmore, quae ambulatione
feſſos, vt cubiculum ipſum, iuuant. Fonticuli
ſedilibus adiacent, per totum hypodromum
inductis fiſtulis ſtrepunt riui, &, qua manus du-
xit, ſequuntur. His nunc illa viridia, nunc
haec, interdum ſimul omnia, iuuantur. Vitaſ-
ſem iamdudum, ne viderer argutior, niſi pro-
poſuiſſem omnes angulos tecum epiſtola

hiatibus] canaliculis.

38. *prominet & exit*]. Ita Aldus, probante Grutero ex veſtigiis MSS.

diaetula] Ita Aldus & Sichardus: Gruterus *Zetecula:* Sirmondus ad Sidon. VIII, 16 *Zothecula*, quem Veenhuſius ſequutus eſt. Sed nec *diaetula* ſpernendum, cuius defenſionem doctiſſimus Thomaſius ſuſcepit.

39. *laetiſſima vitis*] Barth. latiſſima. Sed elegantes laetus de fruticibus & arbuſtis. Columella XI c. 2 *oleae laetiores*: Curtius lib. V c. 4 n. 8 *colles frontibus laeti.*

ſit.

circumire. Neque enim verebar, ne laborio- 41
ſum eſſet legenti tibi, quod viſenti non fuiſſet;
praeſertim quum interquieſcere, ſi liberet, de-
poſitaque epiſtola, quaſi reſidere, ſaepius poſ-
ſes. Praeterea indulſi amori meo. Amo
enim, quae maxima ex parte ipſe inchoaui, aut
inchoata percolui. In ſumma (cur enim non 42
aperiam tibi vel iudicium meum vel errorem?)
primum ego officium ſcriptoris exiſtimo, vt
titulum ſuum legat, atque identidem interro-
get ſe, quid coeperit ſcribere: ſciatque, ſi ma-
teriae immoratur, non eſſe longum; longiſſi-
mum, ſi aliquid arceſſit atque attrahit. Vides, 43
quot verſibus Homerus, quot Virgilius arma,
hic Aeneae, Achillis ille, deſcribat: breuis
tamen vterque eſt, quia facit, quod inſtituit.
Vides, vt Aratus minutiſſima etiam ſidera
conſectetur & colligat, modum tamen ſer-
vat. Non enim excurſus hic eius, ſed opus
ipſum eſt. Similiter nos, vt parua magnis 44
[conferamus], quum totam villam oculis tuis
ſubiicere conamur, ſi nihil inductum, & quaſi
deuium, loquimur, non epiſtola, quae de-
ſcribit, ſed villa, quae deſcribitur, magna
eſt. Verum illuc, vnde coepi; ne ſecundum

43. *Homerus*] Iliad. Σ. a v. 478.
Virgilius] lib. VIII Aeneidos.

44. *conferamus*] Abeſt a MSS. & ab Aldina, & hac antiquioribus: nec inſolens noſtro huiusmodi ellipſis.

Verum illuc] reuertendum, ſupple, aut ſimile verbum.

legem meam iure reprehendar, si longior fuero
45 in hoc, quod excessi. Habes caussas; cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis, Praenestinisque meis praeponam. Nam super illa, quae retuli, altius ibi otium & pinguius, eoque securius, nulla necessitas togae, nemo arcessitor ex proximo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum salubritati regionis, vt purius coelum, vt aer liquidior, accedit. Ibi ani-
46 mo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; vsque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco seruent. Vale.

45. *Tiburtinis, Praenestinis*] Praedia sua diuersis regionibus sita, cum Tuscis confert.

salubritati -- accedit] Dandi casus ex Gruteri iudicio est: verbum *accedit*, pro vulgato *accidit*, ex Palat. & Aldina. Sensus: Quies & placidus status aeque salubritatem augent aut iuuant, quam purius coelum & aer liquidior.

46. *venia sit dicto*] Haec deprecandi fascini caussa adduntur.

VII.

VII.

C. PLINIVS CALVISIO
SVO S.

Saturninus Plinium heredem instituerat & rempublicam Comensium, quod ipse ratum vult esse, etsi secundum leges respub. heres institui non possit, quod vt decurionibus indicetur, rogat.

NEc heredem institui, nec praecipere posse rempublicam, constat: Saturninus autem qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicae nostrae, deinde pro quadrante praeceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si 2
ius adspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem iurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior iure est, vtique in eo, quod ad communem patriam voluit peruenire. An, cui de meo sestertium vn- 3
decies contuli, huic quadringentorum millium paullo amplius tertiam partem ex aduentitio

1. *heredem institui*] rempubl. posse, passiue. Vlpianus fragm. tit. 22 §. 5 *Nec municipia, nec municipes heredes institui possunt, quoniam incertum corpus est*, &c. Postea mutatum in hac lege fuit.

praecipere] ante capere ex hereditate, quae mox *praeceptio* appellatur.

2. *Mihi autem defuncti voluntas*] Pulcerrima sententia, qua aequum legibus & iuri antefertur. Adde lib. IV ep. 10 n. 3.

communem patriam] Comensem rempub.

3. *vndecies*] 34375 vnciales. Sumtus hic factus in alendos pueros ingenuos. Vid. lib. VII ep. 18.

paullo amplius tertiam partem] Tertia pars summae vndecies SH. paullo minor erat, quam quadrans hereditatis supra dictae, quantum nempe, 11458 superantur

 dene-

denegem? Scio te quoque a iudicio meo non abhorrere, cum eandem rempublicam, vt ciuis
4 optimus diligas. Velim ergo, quum proxime decuriones contrahantur, quid sit iuris, indices, parce tamen & modeste; deinde subiungas, nos quadringenta millia offerre, sicut praecepit Saturninus. Illius hoc munus: illius liberalitas:
5 nostrum tantum obsequium vocetur. Haec ego scribere publice supersedi: primum, quod memineram pro necessitudine amicitiae nostrae, pro facultate prudentiae tuae, & debere te & posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola
6 non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur; epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

ab 12500 vncialibus nummis. Tantum enim erat, quod reipublicae ex hereditate debebat.

4. *decuriones contrahantur*] municipalis senatus conuocetur.

indices] significes sermone in conuentu decurionum, *quid sit iuris*, h. e. iure & secundum leges nihil posse municipium ex hereditate Saturnini capere: munus ergo & liberalitatem esse & legantis Saturnini, & Plinii concedentis, qui iure impedire possit.

sicut praecepit] iussit testamento. Sic Palat. & primae edd. Recentiores *praeceperit*.

5. *scribere publice*] decurionibus nostri municipii.

VIII.

VIII.
C. PLINIVS CAPITONI SVO S.

Admonitus vt historiam scriberet, respondet sibi idem stetisse, caussasque consilii ita exponit, vt discrimen simul orationis & historiae ostendat.

SVades, vt historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me saepe monuerunt, & ego volo, non quia commode facturum esse confido (id enim temere credas, nisi expertus,) sed quia mihi pulcrum inprimis videtur, non pati occidere, quibus aeternitas debeatur; aliorumque famam cum sua extendere. Me autem nihilaeque 2
ac diuturnitatis amor & cupido sollicitat: res homine dignissima, praesertim qui nullius sibi conscius culpae, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, si 3
qua me quoque possim tollere humo. (Id enim voto meo sufficit: illud supra votum) *victorque virûm volitare per ora. Quanquam ô!* Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur.

Epist. VIII. *Capitoni*] Sidonius IV epist. 22 huius generis epistolam *Caio Cornelio*, id est Tacito scriptam tradit: & Sauaro ibi testis est, emendatiores libros *Tacito*, non *Capitoni*, praeferre.

hoc] circa hoc. *Herz.*

2. *diuturnitatis*] Modestius suis scriptis diuturnitatem sperat, quam aeternitatem aliorum operibus promissam.

posteritatis memoriam] vt posteri de se male loquantur. *Catan.*

3. *si qua me quoque possim*] Virgilii verba Georg. lib. III v. 8.

victorque virûm] ibidem v. 9.

Quanquam ô!] Aeneid. lib. V v. 195. Aposiopesis.

Ora-

Orationi enim & carmini parua gratia, nisi
eloquentia sit summa: historia quoquo modo
scripta delectat. Sunt enim homines natura
curiosi, & qualibet nuda rerum cognitione ca-
piuntur, vt qui sermunculis etiam fabellisque
ducantur: me vero ad hoc studium impellit do-
5 mesticum quoque exemplum. Auunculus meus,
idemque per adoptionem pater, historias, &
quidem religiosissime, scripsit. Inuenio autem
apud sapientes, honestissimum esse maiorum ve-
stigia sequi, si modo recto itinere praecesserint.
Cur ego cunctor? Egi magnas & graues caussas.
6 Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino re-
tractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc, quod
reliquum est studii, addidero, mecum pariter
7 intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas,
quidquid non est peractum, pro non inchoato
est. Dices, Potes simul & rescribere actiones,
& componere historiam. Vtinam! sed vtrun-
que tam magnum est; vt abunde sit alterum
8 efficere. Vndeuicesimo aetatis anno dicere in

4. *carmini parua gratia*] subaudi *est*, quod recentes edd. post *carmini* inserunt, citra fidem MSStorum.

5. *historias scripsit*] Hae perierunt iniuria temporum. Vid. Voss. de Hist. Lat.

Egi magnas & graues caussas] forenses, vt patronus & aduocatus.

retractare] perlustrare atque polire. *Herz.*

6. *pro non inchoato est*] nam mors repentina, vt epist. 5 n. 4 huius libri dixit, semper inchoatum aliquid abrumpit.

8. *vndeuigesimo aetatis anno*] Exempla eiusdem aetatis oratorum, auctor de causs. corr. eloq. c. 34 n. 8 adfert.

foro

foro coepi, & nunc demum, quid praestare debeat orator, adhuc tamen per caliginem, video.
Quid si huic oneri novum accesserit? Habet 9
quidem oratio & historia multa communia, sed plura diuersa in his ipsis, quae communia videntur. Narrat sane ipsa; narrat haec, sed, aliter. Huic pleraque humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, excel[illegible] conueniunt. Hanc saepius ossa, musculi, nerui; illam tori quidam & quasi iubae decent. Haec vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu & suauitate, atque etiam dulcedine, placet. Postremo alia verba, alius sonus; alia
constructio. Nam plurimum refert, vt Thu- 11
cydides ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex caussis non adducor, vt duo dissimilia, & hoc ipso diuersa, quod maxima, confundam misceamque, ne tantum quasi colluuione turbatus

9. *Huic*] Historiae. Sic & postea *Hanc* n. 10.
ex medio petita] vulgaria, triuialia.
illi] Orationi: & n. 10 *illam* de hac intelliges.
10. *ossa, musculi*] necessariae partes: quibus *tori, iubae*, vt ornamenta & nitor opponuntur.
instantia] qua inhaeremus rei per orationem diducendae. *Herz.*
11. *vt Thucydides*] prooemio operis fol. 16.
κτῆμα, ἀγώνισμα] Illud res perpetuae possessionis est, vt memoria historiarum: hoc certamen, conflictus, vt in contentione orationum. Quintilianus lib. X cap. 1 p. 734 huc videtur respexisse: *Historia*, inquit, *scribitur ad narrandum, non ad probandum: totumque opus non ad actum rei pugnamque praesentem, sed ad memoriam posteritatis & ingenii famam componitur.*

ibi

ibi faciam, quod hic debeo. Ideoque interim
12 veniam, ne a forensibus verbis recedam, aduocandi peto. Tu tamen iam nunc cogita, quae potissimum tempora adgrediamur. Vetera & scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio; intecta & noua? graues offensae, leuis
13 gratia. Nam praeter id, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda: tum si laudaueris, parcus: si culpaueris, nimius fuisse dicaris: quamuis illud plenissime, hoc re-
14 strictissime feceris. Sed haec me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto praestruas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, iam scribere parato, alia rursus cunctationis & morae iusta ratio nascatur. Vale.

---

12. *veniam aduocandi peto*] Aduocandi, est moram nectendi: & Aduocatio, mora; vt in illo Senecae ad Marc. c. 10 *Nimis magnam aduocationem dedi.* Ab iudiciis manauit, vbi parum instructi ad respondendum, aduocationem ab iudice petunt, id est moram & tempus deliberandi, & aduocandi amicos vel peritos. Ceterum haec scriptura ab Aldo est: priores edd. & Palat. MS. omnia aliter, sed vnde minus sensum aliquem exsculpseris. Nec etiam *veniam* habent, sed *veniet* vel *veniat*. Quod si vera Aldina lectio, erit quod Gronouii obseruationi de *aduocandi* verbo (in Senec. I. de Clem. c. 9) opponi possit. Sed Sich. non *aduocandi* legit, verum *ornandi*, quo fit, vt maneat hic locus in dubiis ac male sanis. Adi & Gruterum.

13. *Nam praeter id*] A Casaubono haec lectio: libri aliter & turbate. Vid. Grut.

IX.

IX.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Dolet, Valentem grauiter iacere: molestius fert, Auitum decessisse.

VArie me adfecerunt litterae tuae: nam partim laeta, partim tristia continebant. Laeta, quod te in vrbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea, quod recitaturum statim, vt ego venissem, pollicebantur. Ago gratias, quod expector. Triste illud, quod 2
Iulius Valens grauiter iacet; quanquam ne hoc quidem triste, si illius vtilitatibus aestimetur, cuius interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, 3
verum etiam luctuosum, quod Iulius Auitus decessit, dum ex quaestura redit. Decessit autem in naui, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum 4
pertinent; sed pertinuerunt quum moreretur: pertinent ad hos, qui supersunt: iam quod in 5

1. *Nollem*] in vrbe teneri.

recitaturum] te recitaturum orationes, carmina, vel alia ingenii tui monimenta. Saepe de hoc verbo diximus.

vt ego] postquam ego. *Herz.*

2. *si illius vtilitatibus*] Vtile Iulio Valenti censet, aliquamdiu aegrotare, & a morbo liberari. Nam, vt lib. VII ep. 26 ait, optimi sumus, dum infirmi sumus. Quippe animus morbo consanescit.

3. *Iulius Auitus*] Alius ab Iunio Auito, cuius mors lib. VIII ep. 23 narratur.

5. *Iam quod in flore*] Sic MSS. Recentiores *quidem* pro *quod* cum Aldo.

flore

flore primo tantae indolis iuuenis exſtinctus eſt, ſumma conſequuturus, ſi virtutes eius maturuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam ſcripſit? quae nunc omnia cum ipſo ſine fructu po-
6 ſteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui ſi frenos remittas, nulla materia non maxima eſt. Finem epiſtolae faciam, vt facere poſſim etiam lacrymis, quas epiſtola expreſſit. Vale.

aruerunt] Ex iisdem MSS. libris. Sequiores *abierunt*. At etiam Apuleius IV Metam. p. 154 ed. Elmenh. *miſeratio exaruit*.

6. *nulla materia non maxima*] i. e. dolor, materiam quae nulla eſt, fingere ſibi poteſt, licet non ſit maxima. *Herz.*

X.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Verſus Antonini laudat, vt ſibi inimitabiles, & ad plures edendos hortatur.

CVm verſus tuos aemulor, tum maxime quam ſint boni experior. Vt enim pictores pulcram abſolutamque faciem raro, niſi in peius, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & de-
2 cido. Quo magis hortor, vt quamplurima proferas, quae imitari omnes concupiſcant, nemo, aut pauciſſimi, poſſint. Vale.

1. *aemulor*] Latine vertendo, quos ille Graece ſcripſerat. Vid. lib. IV ep. 3 n. 5.

archetypo] Supra lib. 1 epiſt. 20 n. 9.

labor] Ita Sichardus: alii *labore*, vel *laboro*.

XI.

XI.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Tranquillum hortatur ad edenda sua scripta, quia ipse eorum spem hendecasyllabo fecerat.

LIbera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac iam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse 2 in edendo haesitator, tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe iam moras, aut caue, ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, conuicio scazontes

---

1. *hendecasyllaborum*] de quibus lib. IV epist. 14. Iis enim promiserat Secundus, Suetonium propediem nobilissima scripta editurum esse.

Appellantur] vt debitores appellantur de promissis & pactis.

formulam accipere] libellum actionis post litem contestatam. *Formula* enim praescriptum est, secundum quod est lis exigenda. Hanc iudex dabat tam accusato, quam accusanti. Additur, *ad exhibendum*, i. e. ad praestandum, quod promiseram. Summa: *Formula*, & libellus ille est, & actio secundum istam formulam instituta, vt Torrentius tradit in Suet. Claud. cap. 14. Dicetur ergo futurum esse, vt cogatur propter promissa, actionem & iudicium subire ad praestandam rei promissae praesentiam. Nam *exhibet, qui praestat eius, de quo agitur, praesentiam*, Lege vlt. Dig. de V. S.

2. *conuicio scazontes*] iambi claudicantes, qui spondaeum pro iambo amant in vltima regione; quidam etiam in alia. nam non vnius generis sunt. Vide Plotium de metris. Hi vero conuiciis apti, quia auctor extor-

3 extorqueant. Perfectum opus absolutumque est; nec iam splendescit lima, sed atteritur. Patere, me videre titulum tuum; patere audire, describi, legi, vaenire volumina Tranquilli mei.
4 Aequum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

Dial. de cauff. corr. eloq. c. 10 *amaritudinem* iambis tribuit, quam auget claudicatio, fortius & asperius quiddam sonans: molliores autem hendecasyllabi. vtpote vel Phaleucii generis, vel Sapphici, vel similis alius. Vide Diomedem lib. III.

3. *lima*] Vid. lib. I. epist. 2 n. 5, & ep. 8 n. 3, & lib. VIII ep. 4 n. 7.

atteritur] quia nimia cura, vt noster ait lib. IX ep. 35 *deterit magis quam emendat.* Similiter Fabius lib. X c. 4 *opus poliat lima, non exterat.*

videre titulum tuum] in bibliopoliis aut bibliothecis.

XII.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Prosocerum laudat, quod porticum dedicauerit, & in portarum ornamentum pecuniam promiserit.

ACcepi litteras tuas, ex quibus cognoui speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, vt initium nouae
2 liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cuius ad me pars aliqua

1. *filiique*] qui socer Plinii Secundi fuit, iam vita defunctus, quum haec gener scriberet.

nouae liberalitatis] Ita Ald. & Sich. Alii *sequentis* pro *nouae*. In Palatino neutrum apparet,

pro

pro necessitudine nostra redundat: deinde quod memoriam soceri mei pulcerrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi a quocunque excoli iucundum, a te vero laetissimum est. Quod su- 3
perest, Deos precor, vt animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, vt peracto, quod proxime promisisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulcritudinem vsus ipse commendat. Vale.

XIII.
C. PLINIVS SCAVRO
SVO S.

Orationem, paucis amicis recitatam, iudicio Scauri subiicit.

REcitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, aduocaui aliquos, vt vererer: paucos, vt verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: vna, vt sollicitudine incendar; altera, vt admonear, si quid forte me, vt meum, fallat. Tuli, quod petebam: inueni, qui mihi 2
copiam consilii sui facerent. Ipse praeterea quaedam emendanda annotaui. Emendaui librum,

1. *aduocaui aliquos*] Distinctio a Modio est epist. CXXII Nouant. lect. Sensus: Ex multis, quos aduoco, aliqui sunt, quos tantum verear; pauci, a quibus verum audirem, quia plures laudando adulantur.

vt admonear] Idem infra lib. VII ep. 17 n. 1.

vt meum] quia quisque sua amat, suaeque inuentioni fauet, quo fit, vt sincerius de alienis, quam de suis iudicet.

quem

3 quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cetera liber explicabit: quem iam nunc oportet ita consuescere, vt sine praefatione intelligatur.
4 Tu velim, quid de vniuerso, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

3. *ita consuescere*] Hoc *ita* ex Palatino est & antiquitus expressis, aptius sane, quam *ibi* vulgarium.

XIV.
C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Caussa & iudicium Tuscilli, epist. IV huius libri indicatum, quem exitum habuerit, pernarrat.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset euentum postulatio Nepotis circa Tuscillum Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante. Etenim legati Vicentinorum non modo non presserunt eum, verum etiam
2 subleuauerunt. Summa defensionis, non fidem sibi in aduocatione, sed constantiam defuisse; descendisse vt acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio

1. *& ego promisi*] sub finem epist. 4 huius libri.
postulatio Nepotis] Ibidem n. 2 *Nepos* (praetor) *postulauit, vt* &c.
presserunt] accusarunt acriter,
subleuarunt] excusando, vel adferendo, quae pro illo erant.
2. *descendisse*] ex domo sua in forum.

sena-

ſenatoris, non iam quaſi de nundinis, ſed quaſi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, praeſertim in ſenatu, repugnaret: alioqui maiorem inuidiam, quam proxime, paſſurus. Erat ſane prius, tamen a paucis, acclamatum exeunti. Inde ſubiunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, vt deprecari magis (id enim & fauorabilius & tutius) quam defendi videretur. Abſolutus eſt ſententia deſignati conſulis Afranii Dextri, cuius haec ſumma: Melius quidem Nominatum fuiſſe facturum, ſi cauſſam Vicentinorum eodem animo, quo ſuſceperat, pertuliſſet: quia tamen in hoc genus culpae non fraude incidiſſet, nihilque dignum animaduerſione admiſiſſe conuinceretur, liberandum: Vicentinis, quod acceperat, redderet. Adſenſerunt omnes, praeter Flauium

3 (beside "rus. Erat ſane prius, tamen a paucis, acclama-")

4 (beside "ſumma: Melius quidem Nominatum fuiſſe fa-")

ſenatoris] cui nomen Sollerti erat.

quam proxime] Modius aliter (epiſt 51 Nouant. lect.) diſtinguit, & *verum* legit, vbi nos *prius*. Palatinus autem vulgatis accedit. *Quam proxime* Catanaeus *ſtatim* interpretatur, vt *quam* ſuperlatiuo inſerviat. Sed cur non comparatiue *quam proxime* valere poteſt *quam nuper?* vt *quam* a comparatiuo *maiorem* pendeat, & poſtmodo per *prius* explicetur.

3. *Erat ſane prius*] quum Vicentinis adeſſet.

tamen a paucis] propter inuidiam multorum, qui nolebant ipſum Vicentinis contra ſenatorem adeſſe.

exeunti] ex ſenatu.

4. *liberandum: Vicentinis*] Interponunt quidam *ita tamen vt*; ſed a Palat. abeſt *tamen vt*, & Grutero iudice *ita* quoque abeſſe poteſt, quod conſonum breuitati Plinianae.

Aprum. Is interdicendum ei aduocationibus in quinquennium censuit: & quamuis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diuersum censuerat, prolata lege de senatu habendo, iurare coegit, e republica esse, quod censuisset.
6 Cui, quanquam legitimae postulationi, a quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim censenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiae dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitauit libellum disertum & grauem, quo questus est vaenire aduocationes, vaenire etiam praeuaricationes; in lites coiri: & gloriae loco poni ex spoliis ciuium magnos & statos reditus.
7 Recitauit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit, petendum ab optimo principe, vt quia leges, quia senatusconsulta

5. *prolata lege*] allegata, citata, non lata noua. Haec itaque Aldi lectio concinnior, quam vulgaris *perlata*.

e republica] in reipublicae commodum. *Herz.*

6. *censenti*] sententiam ferenti. Verbum curiae, Sueton. Calig. extr. *Quidam sententiae loco censuerunt.* Idem Claudio cap. 6 *Senatus censuit, vt* &c. hoc est, decreuit.

ambitionem] quasi Tuscillus Dextrum ambisset, corrupissetque, vt pro se censeret ac sententiam diceret.

in lites coiri] pacto, societate & quidem clancularia. De formula vide Leg. 6 Dig. ad leg. Iul. de vi priv.

status reditus] certos, atque pacto constitutos.

7. *capita legum*] Cinciae inprimis, *de donis & muneribus*, Cic. de Senect. cap. 4.

senatusconsultorum] quibus lex Cincia reuocata fuit, quum obsoleuisset, apud Tacit. XI c. 5, XIII c. 42, nec non Volusiani senatus consulti, de quo Lege 6 Dig.

con-

contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis seuerus, & tamen 8
moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me iuuat, quod in caussis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinui! Oportet quidem, quae 9
sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vitare: iucundum tamen, si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubie, huius 10
propositi mei & minor laus, & obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii diuinum me, alii meis rapinis, meae auaritiae occursum per ludum ac iocum dictitant. Vale.

---

ad Legem Iul. de vi priv. Adde epist. vlt. huius libri num. 4.

8. *liber principis*] rescriptum, decretum, quemadmodum *liber* de vna oratione ep. 20 n. 2 huius libri, & alibi dicitur. *Cell.* Verbum omissum est: *aderat. Herz.*

xeniis] donis amicorum. Vide titulum lib. XIII Martialis, & ibi interpretes.

10. *propositi*] instituti, consuetudinis spontaneae, sine legibus inductae. Horat. lib. III od. 3 vocat

Iustum & tenacem propositi virum.

diuinum me] praescientem, praeuidentem futuras leges & inhibitiones. Ita verbo hoc Corn. Nepos quoque vsus est Vita Attici c. 9 n. 1.

XV.

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

Cornutum curatorem viae factum esse, vel ideo laetatur, quia tum amicitia semper, tum collegio non semel coniuncti fuerint. Addit de suis in villa hospitibus.

SEcesseram in municipium, quum mihi nunciatum est, Cornutum Tertullum accepisse
2 Aemiliae viae curam. Exprimere non possum, quanto sim gaudio adfectus & ipsius & meo nomine. Ipsius, quod sit licet, sicut est, ab omni ambitione longe remotus, debeat tamen ei iucundus esse honor vltro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video.
3 Neque enim augeri dignitate, quam aequari bonis, gratius. Cornuto autem quid

1. *municipium*] Comum.

Aemiliae viae curam] AemiliamViam Strabo lib. V f. 150 aliam per Pisas, Lunam, Sabata, & inde vsque Dertonam ducit: aliam, quae Flaminiam excipiens, ab Arimino Bononiam, & inde vsque Aquileiam ferat, Cura autem viarum amplissimae dignitatis erat, olim censoribus conferri solita: ex instituto Augusti (*Suet.* 37) nouo magistratui, quem *curatores viarum* appellabant, & hos tantae quoque auctoritatis, vt consulares etiam ei muneri praeficerentur.

2. *ipsius*] sc. nomine.

sicut est] De elegantissima hac formula diximus ad Nepotis Pelopidam cap. 3 n. 2. Etiam ad Cic. pro S. Rosc. c. 8.

mandatum mihi officium] Cura aluei Tiberis & riparum. Catanaeo in h. l. & Reinesio ad Inscript. VI, 114 extr. est eadem cura Aemiliae: sed falluntur doctissimi viri, quia *par* mox *officium*, non *idem*, nominatur. Praemelius?

melius?

melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima & meritissima fruitur, sed longis magnisque experimentis. Vna diligimus, vna 4
dileximus omnes fere, quos aetas nostra in vtroque sexu aemulandos tulit: quae societas amicitiarum arctissima nos familiaritate coniunxit.
Accessit vinculum necessitudinis publicae. Idem 5
enim mihi, vt scis, collega, quasi voto petitus, in praefectura aerarii fuit: fuit & in consulatu. tum ego, qui vir, & quantus esset, altissime inspexi, quum sequerer vt magistrum, vt parentem vererer: quod non tam aetatis maturitate, quam vitae, merebatur. His ex 6
caussis vt illi, sic mihi gratulor: nec priuatim magis, quam publice, quod tandem homines

terea inscriptiones curam aluei & riparum Plinio tribuunt apud Gruter. p. 454; de cura viae nullum vsquam indicium exstat. Adde Buchner. h. l.

4. *in vtroque sexu aemulandos*] Non Herennium modo, Arulenum & Mauricum, horumque similes; sed Gratillam quoque, Arrias, Fanniam, singulos virtutis eximiae exempla. Vide lib. III ep. 11 n. 3.

5. *necessitudinis publicae*] ex societate collegii & officiorum publicorum.

non tam aetatis] Fr. Modius (epist. 51. Nouant. lect.) illud *tam* expungi iubet secundum MSS. libros, & Graeco more subaudiri, praesertim quod Vlpianus quoque & Modestinus ita locuti sint. Sed nihil ex Palatino Gruterus monuit; etiam durior illa ellipsis videtur, quam vt ab editis, iisque antiquissimis, recedere liceat.

quam vitae] morum sanctitate ac virtutibus laudatae.

N 3 non

non ad pericula, vt prius, verum ad honores
7 virtute perueniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Praevertor ad ea, quae me, agentem hic, nun-
8 tius deprehendit. Eram cum prosocero meo, eram cum amita vxoris, eram cum amicis diu desideratis; circumibam agellos; audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam inuitus & cursim (aliis enim chartis, aliis sum litteris initiatus) coe-
9 peram etiam itineri me praeparare. Nam includor angustiis commeatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in vrbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

6. *ad pericula, vt prius*] sub Nerone & Domitiano, quo tempore periculosum erat, virtutibus inclarescere. Panegyr. c. 45 *Priores principis vitiis potius ciuium, quam virtutibus laetabantur.* Vide ibi plura.

9. *angustiis commeatus*] veniae, concessionis, quanto tempore mihi abesse liceat, quo breue a Traiano definitum erat. Idem lib. X ep. 24 extr. *si mihi dederis commeatum XXX dierum.*

XVI.
C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Mortem Fundani filiae luget, & Marcellinum, vt patrem consoletur, monet.

TRistissimus haec tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta: qua puella nihil

nihil vnquam festiuius, amabilius, nec modo longiore vita, sed prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleuerat, & iam illi anilis prudentia, matronalis grauitas erat: & tamen suavitas puellaris cum virginali verecundia. Vt illa patris ceruicibus inhaerebat? vt nos amicos paternos & amanter & modeste complectebatur? vt nutrices, vt paedagogos, vt praeceptores, pro suo quemque officio, diligebat? quam studiose, quam intelligenter lectitabat? vt parce custoditeque ludebat? qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam constantia nouissimam valetudinem tulit? medicis obsequebatur, sororem, patrem adhortabatur, ipsamque se destitutam corporis sui viribus, vigore animi sustinebat. Durauit hic illi vsque ad extremum, nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis infractus est; quo plures gra-

2
3
4

2. *anilis prudentia*] tanquam grandaeuae matronae. Quidam *senilis* legunt.

3. *vt*] mirum est, *sicut* illa &c. *Herz.*

pro suo quemque officio] Quo nobilius cuiusque officium erat, eo plus diligebat, vt praeceptores litterarum prae ceteris ministris.

parce custoditeque] temperanter & cum reuerentia illorum, qui adolescentiae eius praefecti erant.

4. *adhortabatur*] vt patientius ferrent suum morbum & imminentem mortem.

5. *spatio valetudinis*] i. e. a constantia sua non deterrita est, considerans spatium, per quod se valetudo aduersa extendit. *Herz.*

quo plures] *Quo* pro *Vt*, ἐκβατικῶς, non τελικῶς. Florus IV c. 2 n. 65 *Accessit copiis* (Pompeianis) *rex Iuba, vt latius vinceret Caesar.*

vioresque nobis caussas relinqueret & desiderii
6 & doloris. O triste plane acerbumque funus!
o morte ipsa mortis tempus indignius! Iam
destinata erat egregio iuueni, iam electus nu-
7 ptiarum dies, iam nos vocati. Quod gaudium
quo moerore mutatum est? Non possum expri-
mere verbis, quantum animo vulnus accepe-
rim, quum audiui, Fundanum ipsum (vt multa
luctuosa dolor inuenit) praecipientem, quod
in vestes, margaritas, gemmas, fuerat erogatu-
rus, hoc in thura & unguenta & odores impen-
8 deretur. Est quidem ille eruditus & sapiens,
vt qui se ab ineunte aetate altioribus studiis ar-
tibusque dediderit: sed nunc omnia, quae au-
diit saepe, quae dixit, aspernatur; expulsisque
virtutibus aliis, pietatis est totus. Et talis est

6. *Iam destinata erat*] Illud *erat* abest a Sichardina. *iam nos vocati*] nos amici paterni inuitati eramus ad nuptias. Ald. & Catan. *vocati*, eleganter: *aduocati* Sich.

7. *in thura & vnguenta*] quae in corpus defunctae & in rogum inspergerentur. Statius II Silv. I v. 160 de rogo Glauciae:

Quod Cilicum flores, quod munera graminis Indi,
Quod Arabes Phariique --- liquores
Arsuram lauere comam.

Virgilius Aen. lib. VI v. 219

corpusque lauant frigentis & vngunt.

& post paullo v. 224

Auersi tenuere facem: congesta cremantur
Thurea dona.

8. *pietatis est totus*] amoris & adfectus in filiam. Sequentia: *Et talis est pietas, cui*, sunt ex MS. Modii & ed. Sich. quibus Palatinum quodammodo accedere, testis Gruterus est. Sich. etiam postea *laudabilis* pro *laudabis*, legit.

pietas,

pietas, cui ignoscas: laudabis etiam, si cogitaveris, quid amiserit. Amisit enim filiam, quae non minus mores eius, quam os vultumque referebat, totumque patrem mira similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eum dolore tam 10
iusto litteras mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium & nimis forte, sed molle & humanum. Quod vt facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium.
Vt enim crudum adhuc vulnus medentium ma- 11
nus reformidat, deinde patitur, atque vltro requirit; sic recens animi dolor consolationes reiicit ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit. Vale.

9. *Amisit enim*] Supra lib. II ep. 7 n. 3.
10. *castigatorium*] seueris verbis a dolore auocans. Ald. *castigatorum.*
medii temporis] i. e. vt doloris iam noui tempus aliquod praetermittas. *Herz.*

XVII.
C. PLINIVS SPVRINNAE SVO S.

Calpurnium bene recitasse nuntiat, fratrisque pietate laudata, nobiles adolescentes erudiri optat.

SCio, quantopere bonis artibus faueas, quantum gaudii capias, si nobiles iuuenes dignum aliquid maioribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat ἐρωτοπαίγνιον; eruditam 2

1. *in auditorio*] loco recitationis.
2. ἐρωτοπαίγνιον] opus de ludo amoris.

ſane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, ſublimibus etiam verbis, vt popoſcit locus. Alte enim & varie nunc attollebatur, nunc reſidebat: excelſa depreſſis, exilia plenis, ſeueris iucunda
3 mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat haec voce ſuauiſſima, vocem verecundia; multum ſanguinis, multum ſollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, neſcio quo pacto, magis in ſtudiis homines timor,
4 quam fiducia decet. Ne plura: (quanquam libet plura, quo ſunt pulcriora de iuuene, rariora de nobili,) recitatione finita, multum ac diu exoſculatus adoleſcentem, qui eſt acerrimus ſtimulus monendi, laudibus incitaui, pergeret qua coepiſſet, lumenque, quod ſibi maiores ſui
5 praetuliſſent, poſteris ipſe praeferret. Gratulatus ſum optimae matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiae tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus
6 eius, mox gaudium eminuit. Dii faciant, vt talia tibi ſaepius nuntiem! Faueo enim ſeculo, ne

enodibus] mollibus, ſuauibus.

3. *multum ſanguinis*] ſignum verecundiae iam in voce laudatae.

timor, quam fiducia] quia timor emendat; fiducia incurioſus facit. Vid. lib. VII epiſt. 17 n. 13.

4. *acerrimus ſtimulus*] Laus exſtimulat bonas mentes, vt velint & pergant tales eſſe, quales exiſtimantur.

5. *pietatis gloriam*] amoris erga fratrem: vnde metus pro illo emanabat.

ille alter] qui recitauerat, Calpurnius Piſo. *Herz.*

sit sterile & effoetum: mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulcrum, nisi imagines habeant: quae nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, &, quod amborum gloriae satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

6. *nisi imagines*] Vide lib. III epist. 3 n. 7. Significant natalium splendorem; non autem animi virtutem ac doctrinam. Vtramque ergo noster coniungi optat.
agnoscere] conatum, quo iuuenes suorum maiorum se similes reddere allaborant, approbare. *Herz.*

XVIII.
C. PLINIVS MACRO
SVO S.

Macro de secessus amoenitate gratulatur.

BEne est mihi, quia tibi bene est. Habes vxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoenissima. Neque enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat homo felicior antequam felicis-

1. *viridibus*] Supra epist. 6 huius libri n. 17 *tonsa viridia:* & num. 38 *in viridia prominet: dehinc alia viridia.* Loca ergo sunt fruticibus & graminibus laeta. Sich. *amnibus;* quidam *vitibus* legunt.
homo felicior] Catanaeus aliique ad Neruam referunt, a Domitiano iussum Tarentum secedere, vbi priuatus *felicior* vixerit, quam quum *felicissimus*, hoc est imperator factus esset. Philostratus in Vita Apollonii lib. V cap. 4 de Domitiano: Νερούα δὲ περιγίνεσθαι οἰκεῖν Τάραντα. Imitatus est, vt solet, Sidonius Apollinaris lib. II ep. vlt. de Petronio Maximo Valentiniani III successore: *Inuenies hominem beatiorem prius fuisse, quam beatissimus nominaretur.*

2 simus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quae interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, vtrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

2. *Ego in Tuscis & venor*] lib. I ep. 6.
alternis] vicibus.

XIX.
C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Rogat, vt Paullinus villam suam Zosimo liberto commodet valetudinis recuperandae caussa.

Video, quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia
2 meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, πατὴρ δ' ὣς ἤπιος ἦεν, & hoc nostrum, PATERFAMILIAS. Quod si essem natura asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto maior humanitas exhibenda est, quanto nunc illa ma-
3 gis eget. Est homo probus, officiosus, litteratus, & ars quidem eius, & quasi inscriptio, comoedus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter,

2. *Homericum illud*] Odyss. B. v. 47 & 234. *Pater* autem *mitis* & *mansuetus* significatur.
cui tanto maior humanitas] Adprobat Gruterus hanc lectionem, quamquam cum vetustis libris non conueniat, heic certe nihil melius proferentibus.
3. *& quasi inscriptio*] Ad seruos venales adludit, qui titulo inscribebantur, quod quisque officium commodissime praestaret. *Inscriptio* ergo *titulus* est.
plurimum facit] plurimum valet.

sapien-

ſapienter, apte, decenter etiam; vtitur & cithara perite, vltra quam comoedo neceſſe eſt. Idem tam commode orationes & hiſtorias & carmina legit, vt hoc ſolum didiciſſe videatur. Haec 4
tibi ſedulo expoſui, quo magis ſcires, quam multa vnus mihi & quam iucunda miniſteria praeſtaret. Accedit huc longa iam caritas hominis, quam ipſa pericula auxerunt. Eſt enim a na- 5
tura comparatum, vt nihil aeque amorem incitet & accendat, quam carendi metus, quem ego
pro hoc non ſemel patior. Nam ante aliquot an- 6
nos, dum intente inſtanterque pronuntiat, ſanguinem reiecit, atque ob hoc in Aegyptum miſſus a me, poſt longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tuſſicula admonitus, rurſus ſanguinem reddidit. Qua ex cauſſa deſtinaui eum mittere in 7
praedia tua, quae Foroiulii poſſides. Audiui

carmina legit] Haec enim alio tono legebantur & ex metri praecepto.

6. *in Aegyptum miſſus*] Plinius maior H.N. lib. XXXI c.6 Gallionem quoque ea de cauſſa Aegyptum petiiſſe refert. *Neque* (addit) *Aegyptus propter ſe petitur, ſed propter longinquitatem nauigandi.* Saluber enim nauigandi vſus & phthiſi adfectis, & ſanguinem egerentibus, *ibidem*. Et Celſus III c.22 *Si vera phthiſis eſt,--- opus eſt longa nauigatione,--- ideoque aptiſſime Alexandriam ex Italia itur.*

imperat voci] plus exigit a voce, quam ferre poſſit: nimis eam exercet.

7. *Foroiulii*] Maior Plinius lib. III duo Fora Iulia Italiae commemorauit, alterum cap. 19 *Transpadanum* in Venetia ſeu Carnis: alterum, *Concubienſe*

enim te saepe referentem, esse ibi & aerem salubrem, & lac huiusmodi curationibus accommodatissimum.
8 Rogo ergo, scribas tuis, vt illi villa, vt domus pateat; offerant etiam sumtibus eius, si quid opus erit: erit autem opus modico.
9 Est enim tam parcus & continens, vt non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficit eunti in tua. Vale.

cognomine, in Vmbria, cap. 14. Posterius hoc loco intelligitur, cuius solum aptius Romanis praediis, quam illud Transpadanum sub Alpibus.

9. *sufficit eunti in tua*] Sic Aldina: nec aliter Palat. nisi quod *& eunti*, coniunctione addita: Sich. *& moderato & eunti*.

XX.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Se Varenum, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, defendisse narrat.

ITerum Bithyni, post breue tempus a Iulio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt: Varenum, quem nuper aduersus Bassus aduocatum & postularant & acceperant.
2 Inducti in senatum, inquisitionem postulauerunt: tum Varenus petiit, vt sibi quoque

1. *a Iulio Basso*] post Iulii Bassi accusationem, lib. IV ep. 9.

Rufum Varenum] Pomponium Rufum Varenum, ibidem n. 3.

defen-

defensionis caussa euocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine euentu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim 3
vtramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor vel odium rei: liber offensis, liber gratia, liber & secundis casibus, & aduersis caret. Re- 4
spondit mihi Fonteius Magius, vnus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos est plerisque Graecorum, vt illis sit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas periodos vno spiritu, quasi torrente, contorquent. Itaque 5
Iulius Candidus non inuenuste solet dicere, ALIVD ESSE ELOQVENTIAM, ALIVD LOQVENTIAM. Nam eloquentia vix vni aut

2. *euocare testes*] ex prouincia.
cognitio] inquisitio seu euolutio. *Herz.*
liber indicabit] oratio pro Vareno habita. Vide finem epistolae, vbi *oratiunculam* vocat. Adde supra ep. 14 n. 8.
3. *liber offensis*] oratio scripta.
4. *Graecorum*] Asiaticorum, qui ab aliis Graecis multum stili genere differebant. Cic. de clar. orat. c. 13 *Asiatici oratores non contemnendi nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, & nimis redundantes.*
5. *Iulius Candidus*] iterum consul octauo Traiani anno. Spartianus in Hadr. c. 3 *Candido & Quadrato iterum coss.* Ad quem locum Casaubonus inscriptionem veterem adfert: T. IVLIO CANDIDO II A. IVLIO QVADRATO II COSS.
aliud loquentiam] Sallustius cap. V de Catilina: *satis loquentiae, sapientiae parum.*

alteri,

alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini; haec vero, quam Candidus loquentiam appellat, multis, atque etiam impudentissimo
6 cuique maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno Homullus callide, acriter, culte; contra Nigrinus presse, grauiter, ornate. Censuit Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Va-
7 reni silentio praeteriit. Haec forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis & accusatoribus, quae petebant, & reo tribuit, vicitque numero. Impetrauimus rem nec lege comprehensam, nec satis vsitatam, iustam tamen.
8 Quare iustam, non sum epistola exequuturus, vt desideres actionem. Nam si verum est Homericum illud

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ᾽ ἄνθρωποι,
Ἥ τις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

apud te prouidendum est mihi, ne gratiam

---

si Marco Antonio] oratori, a Cicerone saepius laudato. De hoc idem in Oratore cap. 5 *M. Antonius, cui vel primas eloquentiae patrum nostrorum tribuebat aetas, disertos ait se vidisse multos, eloquentem omnino neminem.*

6. *Homullus*] lib. IV epist. 9 n. 15.

Haec forma] modus, species negationis, silentium scilicet.

8. *Cornelius Priscus*] apud quem mortem Martialis luxit lib. III ep. vlt.

8. *actionem*] librum, orationem scriptam, vt lib. II epist. 5 num. 1, & eiusdem libri epist. 19 num. 2.

Homericum illud] Odyss. A. v. 351. Latine: *Illam cantilenam magis celebrant homines, quae audientibus recentissima sit.*

ne gratiam nouitatis] lib. I ep. 2 n. 6.

noui-

novitatis & florem, quae oratiunculam meam vel maxime commendat, epistolae loquacitate praecerpam. Vale.

XXI.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

Centumuirale iudicium, senatusconsulto a praetore productum, dimissum dilatumque fuisse, & varios hominum sermones sequutos, nuntiat.

DEscenderam in basilicam Iuliam, auditurus, quibus proxima comperendinatione respondere debebam. Sedebant iudices, decemviri venerant, obseruabantur aduocati; silentium longum, tandem a praetore nuntius. Dimittuntur centumuiri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, vt non 2

1. *Descenderam*] ab Exquiliis, loco edito, vbi Plinius habitabat. Lib. III ep. vit. n. 5.

in basilicam Iuliam] locum centumuiralis iudicii, vt ad lib. I epist. 18 n. 3 ex Quintiliano probatum fuit.

comperendinatione] Asconius in Verrin. de Praet. Vrb. p. 76 *Comperendinatio est ab vtrisque litigatoribus inuicem sibi denuntiatio in perendinum diem.* Quid ab *ampliatione* differat, ibidem docet. Pompeius Festus in RES, *Res comperendinata significat iudicium in tertium diem constitutum.* Vet. Gloss. *Comperendinatio,* τριήμερος ὑπέρθεσις.

2. *decemuiri*] MSS. ita: vulgo *centumuiri*. At centumuiri ipsi iudices, qui heic *sedisse* dicuntur, diuersi ab iis, qui *venerant*. Grut. in h. l. & Gronov. Obseru. III, 24.

eximitur] praesens ad iudicium dies destinatus ab hoc negotio quasi liberatur. *Herz.*

mora

3 mora laeter. Caussa dilationis, Nepos praetor, qui legibus quaerit. Proposuerat breue edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsequuturum se, quae senatusconsulto contine-
4 rentur. Suberat edicto senatusconsultum: HOC OMNES, QVIDQVID NEGOTII HABERENT, IVRARE PRIVS QVAM AGERENT, IVBEBANTVR, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CVIQVAM DEDISSE, PROMISISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille praeterea, & vaenire aduocationes & emi vetebantur. Peractis tamen negotiis permit-
5 tebantur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus praetor, qui centumuiralibus praesidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium
6 dedit. Interim tota ciuitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, INVENIMVS, QVI CVRVA CORRIGERET. QVID? ANTE HVNC PRAETORES NON FVERVNT?

3. *qui legibus quaerit*] secundum leges cognoscit, leges veteres & SCta reducit.

quae SC. continerentur] Vide epist. 14 n. 7 huius libri.

5. *pecuniam decem millium*] subaudi *nummûm*. Sequutus Nepos Claudium Caesarem, qui apud Tacitum XI, 7 *capiendis pecuniis posuit modum usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur*. Eadem vtrobique summa, ccc vncialium nostrorum & paullo plus, si sestertius quadrans drachmae est.

6. *qui curua corrigeret*] Prouerbiale dicterium, quale illud Senecae, de morte Claudii Ludo: *Hic nobis curua corrigit:* Hoc Buchnerus adnotauerat. Ceterum singulari *corrigeret* Aldus & Sichardus: paene multi alii *corrigerent* pluraliter.

QVIS AVTEM HIC EST, QVI EMENDET PVBLICOS MORES? Alii contra, RECTISSIME FECIT. INITVRVS MAGISTRATVM: IVRA COGNOVIT: SENATVSCONSVLTA LEGIT: REPRIMIT NOVISSIMAS PACTIONES: REM PVLCERRIMAM TVRPISSIME VENIRE NON PATITVR. Tales vbique sermones: qui tamen alterutram in partem ex eventu praeualebunt. Est omnino 7
iniquum, sed vsu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

---

initurus magistratum] Adhuc enim designatus tantum fuerat: nunc autem initurus erat.

nouissimas pactiones] Ita Palat. & vetustae edd. Aldus autem *foedissimas*.

turpissime venire] vendi turpis lucri caussa.

7. *prout male aut prospere cedunt*] Balbus & Oppius Ciceroni sub epist. 8 lib. IX ad Atticum: *Nedum hominum humilium, vt nos sumus, sed etiam amplissimorum virorum consilia ex euentu, non ex voluntate, a plerisque probari solent.* Et ipse Cicero pro Rabir. Postumo sub init. *Hoc plerumque facimus, vt consilia euentis ponderemus, & cui bene quid processerit, multum illum prouidisse; cui secus, nihil sensisse dicamus.*

LIB.

LIBER VI.

I.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Tironem hortatur, vt ex Piceno in vrbem redeat, quia impatienter desideretur.

QVamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam: postquam ego in vrbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quod ipsa loca, in quibus esse vna solemus, acrius me tui commonent: seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas.
2 Quidquid in caussa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, vnde inconsulte properaui, reuertar, vel ob hoc solum, vt experiar an mihi, quum sine me Romae coeperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

1. *trans Padum*] Comi.
Piceno] regione ad superum mare post Vmbriam.
loca, in quibus esse vna] Romae.
2. *inconsulte*] Sic Aldus: *consulte* Sichardus: & Catan. *consulto*.

II.

II.
C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

De increbescente breuitate forensium actionum, qua studia negligantur, conqueritur ita, vt Regulum non tam desideret, quam reprehendat.

SOleo nonnunquam in iudiciis quaerere Marcum Regulum, nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo quaero? Habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamuis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat; dextrum, si a petitore; alterum, si a possessore esset acturus, quod candidum splenium in hoc aut 2

1. *Marcum Regulum*] de cuius moribus saepe notabiliter dictum fuit, lib. I ep. 5, lib. II ep. vlt. & lib. IV ep. 2 ac 7.

2. *pallebat*] quod industriae signum & vigiliarum. *Palluit* autem *semper*, lib. I. epist. 5 n. 13.

circumlinebat] Variis de caussis faciem linebant veteres, vt interpretes Suetonii ad cap. vlt. Othonis obseruant. Vide ed. Graev. ex Salmasio. Puto heic eam circumlitionem ex oleo intelligi, quae persuaderet hominibus, oculos lectione adfectos fatigatosque esse, vt de se puero Persius Satyr. III, 44 scribit

Saepe oculos, memini tingebam paruus oliuo,
Grandia si nollem &c.

Ridet enim Regulum noster, quod saepe finxisset morbum luminum medicamento oculari, vt maiorem industriae suae opinionem omnibus faceret.

dextrum, si a petitore] Haec per iocum ita distribui videntur, quod oculi eius semper alienis bonis insidiabantur. *Petitor* accusator est, qui repetit ablata: *possessor*, reus, inuasor, vsurpator.

candidum splenium] fasciam albam, quae illitis oculis imponebatur. Martialis II epig. 29.

illud ſupercilium transferebat: quod ſemper aruſpices conſulebat de actionis euentu, anili ſuperſtitione, ſed tamen a magno ſtudiorum honore veniebat.
3 Iam illa perquam iucunda vna dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros conrogabat. Quid enim iucundius, quam ſub alterius inuidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quaſi deprehenſum commode
4 dicere? Sed vtcunque ſe habent iſta, bene fecit Regulus, quod eſt mortuus, melius, ſi ante. Nunc enim ſane poterat ſine malo publico viuere ſub eo principe, ſub quo nocere non poterat.
5 Ideo fas eſt, nonnunquam eum quaerere. Nam poſtquam obiit ille, increbuit paſſim & inualuit conſuetudo, binas vel ſingulas clepſydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egiſſe malunt quam agere; & qui

Et numeroſa linunt ſtellantem ſplenia frontem.
Vbi & emplaſtra, aut medicamentis tinctus panniculus, intelligi poſſunt, leniendo capitis dolori, vel oculorum morbo adhibita. Vide ibi interpretes.

3. *libera tempora*] non circumſcripta clepſydris, & in anguſtiam ſpatii coarctata, ſed quanta ipſe cupiebat. Nolebat enim ſibi fines dicenti poni.

audituros conrogabat] Recurre ad lib. II epiſt. 14 n. 4 ſeq.

4. *ſub eo principe*] ſub Traiano.

nocere non poterat] quemadmodum ſub Domitiano & aliis. Supra lib. I ep. 5, & Tacit. Hiſt. IV c. 42.

5. *binas vel ſingulas clepſydras*] Vide lib. I ep. 23, & lib. IV ep. 16.

& dandi & petendi] Dare clepſydras, iudicum erat: petere, accuſatoris, rei, & aduocatorum. Vtrumque pro more temporum, breuiſſimo ſpatio concludebatur. Vide num. 7.

egiſſe malunt] breuiter dicere, & ſtatim finire actionem.

andi-

audiunt finire quam iudicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreuerentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores maioribus nostris? nos legibus ipsis iustiores, quae tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? hebetes illi & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius iudicamus, qui paucioribus clepsydris praecipitamus caussas, quam diebus explicari solebant? O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod fidei paucissimi praestant! Equidem quoties iudico, quod saepius facio quam dico, quantum quis plurimum postulat, aquae do. Etenim temerarium existimo, diuinare quam spatiosa sit caussa inaudita, tempusque negotio finire, cuius modum

6 (margin, at "An nos sapientiores"); 7 (margin, at "O Regule"); 8 (margin, at "Etenim temerarium")

studiorum] artis dicendi & eloquentiae.

periculorum] actionum forensium. Cic. pro Arch. cap. 2 *persona propter otium ac studium minime in iudiciis periculisque tractata.* Status ergo reorum *periculum* est, & quae illum sequuntur in foro actiones.

6. *tot horas*] Sex horae accusatori; reo nouem legibus datae, vt noster supra dixit lib. IV ep. 9 n. 9, qui & ipse aliquando septem horis defendit, libri eiusdem epist. 16.

comperendinationes] conf. lib. V ep. 21 not. 1.

7. *ambitione obtinebas*] spatia libera ad agendum, idque non fidei caussa, vt clienti consuleret, sed vt suae seruiret gloriae.

fidei] integritati, officio. Nam *officium* aduocato*rum fide impositum est,* Cic. pro Rosc. Am. c. 4.

aquae do] temporis concedo, quod clepsydra, aquae stillantis mensura, veteres metiebantur. Sic Apuleius Apolog. p. 292 ed. Elmenh, *Quoniam mihi pro accusationis longitudine largiter aqua superest.*

igno-

ignores: praesertim quum primam religioni suae iudex patientiam debeat, quae pars magna iustitiae est. At quaedam superuacua dicuntur: etiam; sed satius est & haec dici, quam non
9 dici necessaria. Praeterea, an sint superuacua, nisi quum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, vt de pluribus vitiis ciuitatis. Nam tu quoque in more communi soles emendari cupere, quae iam corrigere difficile est.
10 Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tua recte? in mea noui nihil. Mihi autem & gratiora sunt bona, quod perseverant; & leuiora incommoda, quod adsueui. Vale.

8. *quum primam*] Aldus ita, quod etiam Gronouius tuetur Observ. lib. I c. 7. *Primam* autem est, praecipuam, singularem. Vulgo *primum* lectum.

superuacua dicuntur: etiam] ETIAM concessionis vocula, vt lib. V ep. 13 n. 3 adfirmationis.

9. *in more communi*] Casauboni emendatio. Vulgo lectum *amore communium.* Et sane Sichardus *amore communi*, quod propius accedit ad emendatum.

quae] in iis emendari cupis, quae. *Herz.*

10. *domus nostras*] Vox *domos* abest a Palat. & Aldina prioribus: sed sensus videtur postulare.

III.
C. PLINIVS VERO SVO S.

Vero agellum, nutrici dono datum, colendum commendat.

GRatias ago, quod agellum, quem nutrici meae donaueram, colendum suscepisti. Erat,

Erat, quum donarem, centum millium nummum: postea, decrescente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc te curante reparabit.
Tu modo memineris, commendari tibi a me 2
non arbores & terram (quanquam haec quoque) sed munusculum meum; quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest, quae accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

1. *centum millium nummûm*] Saepe dictum, nummos Romanorum esse ipsos sestertios. Nostrae monetae summa est 3125 talerorum vncialium.

2. *quam mea, qui dedi*] quia quo nitidius donum, eo plus honoris atque laudis donanti reddit.

IV.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Queritur, sibi non licuisse per occupationes, cum vxore in Campaniam secedere, indeque vt saepe litteras mittat, monet.

NVnquam sum magis de occupationibus meis questus; quae me non sunt passae aut proficiscentem te, valetudinis caussa, in Campaniam prosequi, aut profectam e vestigio subsequi.
Nunc enim praecipue simul esse cupiebam, vt oculis meis crederem, quid viribus, quid 2
corpusculo adquireres, & qui denique secessus,

Epist. IV. *Calpurniae*] vxori Plinii Secundi.

in Campaniam] in Baianas thermas; quia praecessit, *valetudinis caussa.*

oculis meis crederem] ipse viderem.

adquireres] Aldus *adpareres.*

voluptates, regionisque abundantiam inoffensa
3 transmitteres. Equidem etiam fortem te non
sine cura desiderarem. Est enim suspensum &
anxium de eo, quem ardentissime diligas,
4 interdum nihil scire. Nunc vero me cum ab-
sentiae, tum infirmitatis tuae ratio, incerta
& varia sollicitudine exterret. Vereor omnia,
[imaginor omnia] quaeque natura metuen-
tium est, ea maxime mihi, quae maxime
5 abominor, fingo. Quo impensius rogo, vt
timori meo quotidie singulis, vel etiam binis
epistolis consulas. Ero enim securior, dum
legam; statimque timebo, quum legero.
Vale.

---

inoffensa] Campania propter luxuriae materiem delitiae Romanorum, immo corruptela erat. Has voluptates noster suam sperat & monet sine offensa valetudinis transmissuram: de mentis enim firmitate certior omnino erat.

3. *fortem te non sine cura*] bene valentem, vt lib. IV ep. I extr. & lib. VII ep. 23 pr. Quidam legunt *&* *non sine c.* sed illud ET neque MSS. neque vett. edd. agnoscunt.

4. *imaginor omnia*] Haec Catanaeus legit: absunt a Palat. Ald. Sich. & vetustioribus cunctis editionibus. Nec vero, Grutero iudice, aliena hoc loco videntur.

V.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Licinium Nepotem & Iubentium Celsum in caussa Vreni inter se de legis additamento, quod Nepos suaserat, altercatos fuisse, non sine dolore refert.

SCripseram tenuisse Varenum, vt sibi euocare testes liceret: quod pluribus aequum, quibusdam iniquum, & quidem pertinaciter, visum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo senatusconsulto disseruit, finitamque caussam retractauit. Addidit etiam, petendum a consulibus, vt referrent, sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adiici, vt, sicut accusatoribus inquirendi testibusque denuntiandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus haec eius oratio, vt sera & intempestiua & praepostera, displiceret: quae omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuis-

1\. *tenuisse Varenum*] obtinuisse. De caussa relege lib. V epist. 20.

2\. *sub exemplo*] ad imitationem legis illius.

referrent] proponerent.

legis ambitus] ab Augusto latae vel renouatae, *Sueton.* 34. Vnde *Lex Iulia ambitus* vel *de ambitu* appellata, quae in Pandectis singulari titulo commemoratur.

testibusque denuntiandi] vocandi ad testimonium; cuius potestas penes iudicem est, *Quintil. V,* 7 certa lege etiam penes accusatorem.

3\. *omisso*] Barth. *amisso*, eleganter, si libri consonent.

4 ſet occurrere. Iubentius quidem Celſus praetor, tanquam emendatorem ſenatus, & multis & vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rurſusque Celſus: neuter contumeliis tempera-
5 vit. Nolo ref.rre, quae dici ab ipſis moleſte tuli: quo magis quosdam e numero noſtro improbaui, qui modo ad Celſum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi curſitabant; & nunc quaſi ſtimularent & accenderent, nunc, quaſi reconciliarent componerentque, frequentius ſingulis, ambobus interdum, propitium Caeſarem, vt in ludicro
6 aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod ſunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam & Celſus Nepoti ex libello reſpondit, & Celſo Nepos ex pugillaribus.
7 Tanta loquacitas amicorum fuit, vt homines iurgaturi id ipſum inuicem ſcirent, tanquam conueniſſent. Vale.

4. *Iubentius*] Ald. *Iuuentius*, quod idem nomen eſt, *B* & *V*, vt ſaepe fit apud veteres, permutatis.

3. *propitium Caeſarem*] Contrarium huic formulae eſt lib. V epiſt. 25 n. 2 *iratum principem cui comprecari.*

vt in ludicro aliquo] In ludis mos erat, vt principem, qui proxime adſidebat, rogarent, vt huic vel illi parti faueret. Intellige ludos ſcenicos, circenſes, athleticos. Hoc enim *ludicrum* ſignificabat. Curt. lib. IV c. 5 n. 11 *Iisdem diebus ſolenne erat ludicrum Iſthmiorum.* Et Liuius I c. 35 *Ludicrum fuit, equi pugilesque ex Etruria acciti.*

6. *indicati*] proditi ſibi inuicem.

VI.

VI.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Rogat Fundanum, vt se, pro Iulio Nasone petiturum, adiuuet.

SI quando, nunc praecipue cuperem esse te Romae, & sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Iulius Naso: petit cum multis, cum bonis; quos vt gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo, & exerceor spe, atque adficior metu, & me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium, quae decucurri, candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate.

---

1. *voti socio*] te adiutore, vt votum meum consequar. *Catan.*

2. *Nam rursus*] Abest *Nam* a Palat. & primis editionibus: tenent Ald. Sich. & alii.

decucurri] Ita Aldina: plures *decurri.* Supra lib. II ep. 1 itidem cum Aldo *Adcucurrit* scripsimus. Liuius quoque lib. XXII c. 4 *decucurrerunt*, vt Gronouius ex membranis notauit. Paullinus ad Cyther. v. 769

Sed sermo lapsus decucurrit longius.

Atque ita etiam in aliis compositis, vt *incucurrerat*, Liv. lib. XXVII c. 18 vbi Gronouium filium consulas: *procucurrerunt* Caes. B. Civ. lib. III c. 93. & *discucurrit* Sueton. Calig. 32. *concucurrit* Flor. IV c. 2 n. 33. & *praecucurrit* Prudent. Cathem. VII, 47. Heic autem quae decucurrisse se Plinius tradit, in alio exemplo lib. I epist. 14 n. 7 enumerauit. *Quaesturam*, inquit, *tribunatum, praeturam honestissime percucurrit.* Si *tribunatus* alieni exempli non placet, substitue *praefecturam aerarii & curam aluei Tiberini*, ex lib. V epist. 15 & Inscriptionibus.

candidatus] sc. pro Iulio Nasone tanto, ac si ipse mihi pararem honores, auxilio indigno. *Herz.*

3 Eſt mihi cum illo non ſane paterna amicitia; ne-
que enim potuit eſſe per meam aetatem: ſolebat
tamen vixdum adoleſcentulo mihi pater eius
cum magna laude monſtrari. Erat non ſtudio-
rum tantum, verum etiam ſtudioſorum aman-
tiſſimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos
tunc ego frequentabam, Quintilianum & Nice-
ten Sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus &
grauis, & qui prodeſſe filio memoria ſui debeat.
4 Sed multi nunc in ſenatu, quibus ignotus ille,
multi quibus notus, ſed non niſi viuentes reue-
rentur; quo magis huic, omiſſa gloria patris,
in qua magnum ornamentum, gratia infirma,
5 ipſi enitendum & laborandum eſt. Quod qui-
dem ſemper, quaſi prouideret hoc tempus, ſe-
dulo fecit; parauit amicos; quos parauerat, co-
luit: me certe, vt primum ſibi iudicare permi-
6 ſit, ad amorem imitationemque delegit. Di-
centi mihi ſollicite adſiſtit, aſidet recitanti:

3. *Quintilianum*] Plinii Praeceptorem, lib. II epiſt. 14 n. 9.

Niceten Sacerdotem] Dialog. de cauſſ. corr. eloq. c. 15 *Video etiam Graiis accidiſſe, vt longius abſit Aeſchine & Demoſthene Sacerdos ille Nicetes.* Nobilis declamator illo aeuo fuit. Adi Lipſium.

4. *non niſi viuentes*] Conferri cum his merentur verba lib. IX epiſt. 9 n. 1.

gratia infirma] quoniam non quae proaui, ſed quae ipſi facimus, prudentes pro meritis habent. *Herz.*

5. *ſibi iudicare permiſit*] Aldus: *ſibi aetas iudicare p.* Sed Catanaeus, Sichardus, & hos ſequuti, nihil interſerunt, ſenſusque planus: vt primum ſibi ipſe permiſit de me iudicare.

6. *adſiſtit, adſidet*] Quia *dicere* eſt cauſſam in foro

primus

primus etiam & cum maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre, cuius nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum im- 7
matura morte indignissime raptum, & hunc optimi fratris adiumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex caussis exigo, vt ve- 8
nias, & suffragio meo tuum iungas. Permultum interest mea, te ostentare, & mecum circuire. Ea est auctoritas tua, vt putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe, 9
si qua te retinent. hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidatum, & suscepisse me notum est: ego ambio,

agere: *recitare* autem in auditorio amicorum praelegere; quidam hinc coniiciunt, recitantes eorumque amicos sedisse: dicentes autem in foro & illorum amicos aduocatos, qui honoris caussa prosequebantur, quamdiu peroratum sit, stetisse. Vid. Buchner. Sed, an verbis hisce tam accurate distinxerit Plinius, non deest, quod dubitemus.

7. *raptum*] Conuenit verbum *rapi* cum immatura morte. Statius II Silv. I v. 208 *Hic finis rapto*. Vbi Barthius: *RAPTI dicuntur ante diem exstincti*. Inscriptio vetus apud Reines. XII, 126 SI TIBI NON RAPIAT MORS INVIDA TAM CITO NATOS.

8. *te ostentare*] scilicet *te*. Aut cum Barthio facienda, qui *ostentari* emendat. Sic nihil restat, quod subaudiatur.

- *circuire*] prensare senatores, penes quos tum ius suffragiorum erat, ex Tiberii instituto, Tacit. Annal. I, 15. Adde supra lib. II ep. 9 n. 5.

9. *hoc tempus meum*] quia mox: ego ambio, ego periclitor.

ego periclitor. In ſumma, ſi datur Naſoni quod petit, illius honor; ſi negatur, mea repulſa eſt. Vale.

VII.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Reſpondet vxori, in Campania commoranti, ſe non minori deſiderio pro illa teneri, quam illam pro ſe.

SCribis, te abſentia mea non mediocriter adfici, vnumque habere ſolatium, quod pro me libellos meos teneas, ſæpe etiam in veſtigio meo
2 colloces. Gratum eſt quod nos requiris, quod his fomentis adquieſcis: inuicem ego epiſtolas tuas lectito, atque identidem in manus quaſi nouas ſumo; ſed eo magis ad deſiderium tui ac-
3 cendor. Nam cuius litterae tantum habent ſuauitatis, huius ſermonibus quantum dulcedinis ineſt! Tu tamen frequentiſſime ſcribe, licet hoc ita me delectet, vt torqueat. Vale.

1. *in veſtigio meo*] in loco, vbi ſedere, cubare tecum ſolitus ſim. Barthius huc refert Val. Flacci lib. VIII v. 8

Ante per antiqui carpſit veſtigia ſomni.

2. *his fomentis*] Ita Aldus: alii addunt *meis*, ſuperflue. *Fomenta* autem litteraria ſolatia ſignificant.

3. *vt torqueat*] deſiderio tui, quod per litteras renouatur.

VIII.

VIII.
C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Attilium Prisco in caussa pecuniaria commendat tum ab amicitia, quam cum Plinio colat; tum a propria virtute, adsperso metu vindicandi damni, quia facetissimus sit.

ATtilium Crescentem & nosti & amas. Quis enim illum spectatior paullo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non vt multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra vnius diei itinere dirimuntur: ipsi amare inuicem, qui est 2
flagrantissimus amor, adolescentuli coepimus. Mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed invaluit. Sciunt, qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima praedicatione circumfert, & ego prae me fero, quam sit mihi curae modestia, quies, 3
securitas eius. Quin etiam quum insolentiam cuiusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi:

1. *non nouit, aut non amat*] propter facetum illius ingenium, de quo post paullo num. 7.

Oppida nostra] Patria vtriusque, Comum Plinii; Mediolanum forte Attilii, quod ideo verisimile Catanaeo, quia ibi inscriptio reperiatur ATTILIVS A. F. CRESCENS.

2. *iudicio*] quod cum aetate se exseruit, vt alter de altero potuerit iudicare. Opponitur amori adolescentium, qui sine iudicio plerumque coalescit.

latissima praedicatione] variis locis & apud varios disseminata. Ceterum *latissima* est Sich. Veenh. & Thomasii: *latissime* Aldi, Boxh. & aliorum.

Οὔ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας, χεῖρας ἐποίσει.

4 Quorſum haec? Vt ſcias non poſſe Attilium, me incolumi, iniuriam accipere. Iterum dices, Quorſum haec? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: huius eſt heres Maximus noſter, quem
5 & ipſe amo, ſed coniunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro iure amicitiae, cures, vt Attilio meo ſalua ſit non ſors modo, ſed etiam vſura plurium annorum. Homo eſt alieni abſtinentiſſimus, ſui diligens: nullis quaeſtibus ſuſtine-
6 tur, nullus illi, niſi ex frugalitate reditus. Nam ſtudia, quibus plurimum praeſtat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Grauis eſt ei vel minima iactura, quia reparare, quod amiſe-
7 ris, grauius eſt. Exime hunc illi, exime hunc mihi ſcrupulum: ſine me ſuauitate eius, ſine leporibus perfrui. Neque enim poſſum triſtem videre, cuius hilaritas me triſtem eſſe non pati-
8 tur. In ſumma, noſti facetias hominis, quas

3. Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος] *nemo me viuente & ſuper terris vidente (lumen vitale) ſuperimponat graues manus tibi ad concauas naues.* Homer. Iliad. A. v. 88. Quidam libri tantum hemiſtichium prioris verſus habent, vt ſolet in notis ſententiis. *Steph.*

5. *non ſors modo, ſed etiam vſura*] Barbare dicimus, Non modo *capitale*, ſed etiam *intereſſe*.

7. *exime hunc mihi ſcrupulum*] Cicero pro Roſc. Am. cap. 2 extr. *euellere ſcrupulum* dixit. Nota translatio.

ſine leporibus] permitte, concede leporibus frui.

8. *noſti facetias hominis*] Exempla ſunt lib. I epiſt. 19 extr. & lib. II epiſt. 14. n. 2.

velim

velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat iniuria. Quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. Nam feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum vt ferat ille, ego meum da- 9
mnum, meam contumeliam vindicabo: sed non tanquam pro mea, hoc est, grauius irascar. Quanquam quid denuntiationibus & quasi minis ago; Quin potius, vt coeperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, si hoc perinde curae est tibi, quam illud mihi. Vale.

---

vertat iniuria] ne iniuria facetias in conuicia convertat.

crede ei] potentiae.

9. *vt ferat ille*] vtcunque ferat, quamuis ferat.

vindicabo] Sic ex veteri libro Gruterus restituit. Vulgo *iudicabo*. Gronouio videtur particula excidisse, *ego, vt meum damnum, meam contumeliam, vindicabo.*

hoc est grauius] Interpretatio est. Quidam parenthesi haec verba includunt.

& quasi minis ago] Iocatur cum amico.

IX.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Respondet Tacito Nasonem commendanti.

COmmendas mihi Iulium Nasonem candida-

---

1. *Iulium Nasonem*] quem supra epist. 6 noster Fundano commendauerat.

tum. Nasonem mihi? quid si meipsum? Fero tamen & ignosco. Eundem enim commendassem tibi, si, te Romae morante, ipse abfuissem.
2 Habet hoc sollicitudo, quod omnia necessaria putat. Tu tamen, censeo, alios roges; ego precum tuarum minister, adiutor, particeps ero. Vale.

quid si meipsum?] quia Nasonem diligo, vt me ipsum; idem est, ac si me mihi commendasses, quum illum mihi commendasti.

2. *alios roges*] quia ipse sibi diffisus in hac caussa fuerat libri huius epist. 6.

X.

C. PLINIVS ALBINO SVO S.

Conqueritur, Verginio Rufo, viro nunquam satis laudato, post decimum mortis annum nondum absolutum sepulcrum.

QVum venissem in socrus meae villam Alsiensem, quae aliquando Rufi Verginii fuit, ipse mihi locus optimi illius & maximi viri desiderium non sine dolore renouauit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suae
2 nidulum vocare consueuerat. Quocunque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monimentum eius videre, &

1. *villam Alsiensem*] Alsium Etruriae oppidum XVIII M. P. ab ostio Tiberino, cuius villae etiam Ciceroni memoratae pro Milone cap. 20 extr. & IX fam. epist. 6.

Rufi Verginii] cuius funus lib. II epist 1 laudatum fuit.

2. *monimentum*] sepulcrum.

vidisse

vidisse poenituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in caussa, modici, ac potius exigui; sed inertia eius, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post 3
decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine iacere, cuius memoria orbem terrarum gloria peruagetur. At ille mandauerat caueratque, vt diui- 4
num illud & immortale factum versibus inscriberetur,

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM,
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

---

3. *reliquias*] ossa, cinerem, & quidquid ex rogo reliquum.

gloria] Sextus casus, per gloriam, propter nominis famam.

4. *caueratque, vt*] iusserat, constituerat. Sic eleganter *Vt* post *cauere.* Noster Panegyr. 39 *cauit, vt seruarentur immunes.* Sueton. Dom. 9 *qui cauerat, certam summam viritim praestaret heres suus*, i.e. testamento iusserat.

immortale factum] recusatio imperii seu principatus, non semel Rufo a militibus oblati. Dio Cassius lib. LXIII p. 725 Ῥοῦφος τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν, καίτοι τῶν στρατιωτῶν πολλάκις αὐτῷ ἐγκειμένων, οὐκ ἠθέλησε δέξασθαι. Adde lib. II epist. 1 n. 2, & Plutarch. in Galba pag. 1055 D.

pulso qui Vindice] Iulius Vindex, senatoris filius, Gallorum regio genere ortus, a Nerone defecit, suamque ab illo prouinciam ablienauit, non tam vt ipse sibi imperium sumeret, quam vt Galbae illud pararet. Hunc Verginius Rufus, tum Germaniae praefectus oppressit. *Dio c. l. p. 724 seq.*

non sibi, sed patriae] Persuasit enim militibus, senatui

5 Tam rara in amicitiis fides, tam parata obliuio mortuorum, vt ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque heredum officia
6 praesumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cuius iniuriam vt indigniorem, sic etiam notiorem ipsius claritas facit. Vale.

& populo potestatem eligendi principis conuenire. *Dio p. 726.* Ceterum versus hos vide repetitos & explicatos lib. IX epist. 19.

5. *conditoria*] sepulcra.

praesumere] ante capere, praeoccupare. Sic *praesumtum diadema* Claudian. IV cons. Hon. v. 167 est ante legitimam aetatem susceptum.

6. *quod videmus*] imperfecto sub monumento, quo tamen memoria prorogatur, cubare. *Herz.*

XI.
C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Laetatur, nobiles adolescentes ad sui imitationem egisse, & nomen ac famam ex studiis petere.

O Diem laetum! adhibitus in consilium a praefecto vrbis, audiui ex diuerso agentes summae spei, summae indolis iuuenes duos, Fuscum Salinatorem & Numidium Quadratum,

1. *a praefecto vrbis*] Summus magistratus praefectura vrbis, cui omnia cognoscendi, non modo in vrbe, sed etiam intra centesimum lapidem, potestas erat. *Dig. de Off. praef. vrbis.*

ex diuerso] quorum alter defendendam, alter accusandam rem susceperat. Sic Tacitus in sensu proprio Ann. XIII, 40 *Assultare ex diuerso.* *Herz.*

Fuscum Salinatorem] de quo etiam epistola 26 huius libri agitur.

egre-

egregium par, nec modo temporibus nostris, sed litteris ipsis ornamento futurum. Mira vtri- 2
que probitas, constantia salua, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium aequale: quae singula mihi voluptati fuerunt: atque inter haec illud, quod & ipsi me, vt rectorem, vt magistrum intuebantur, & iis, qui audiebant, me aemulari, meis instare vestigiis videbantur. O 3
diem (repetam enim) laetum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice laetius quam clarissimos iuuenes nomen & famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium vt perpetuo 4

Numidium Quadratum] lib. VII ep. 24.

2. *constantia salua*] qua ab vtroque afferebatur, quod ad rem necessarium est. *Herz.*

os planum] Catanaeus *expertam pronuntiationem* interpretatur. Ita Palat. & edd. ante Aldinam, quae *os Latinum* exhibet, non male, si consensu fiat codicum. Etiam Sich. *os planum* ex suo nobis codice ostendit.

& iis, qui audiebant] Planissima lectio. Torquent se, qui vel tollunt primum pronomen, vel recto casu *ii* legunt. Vide Grutero notata.

3. *candidissimo calculo*] lib. I ep. 2 n. 5 *album calculum* dixerat. Sed ibi suffragium significabat: heic nota est auspicatioris diei. Plinius auunculus VII c. 40 de Thracum gente: *calculos colore distinctos pro experimento cuiusque diei in vrnam condit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat.* Opponitur lapillus seu calculus *ater*, vt de suffragiis Ouidii XV Metam. v. 41 apparet.

ca-

capiam, deos oro: ac eosdem testes peto, vt omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores esse, quam me velint. Vale.

4. *ac eosdem testes*] Ita Palat. & Sich. ac omnes ante Aldum, qui immutauit.

quam me velint] Dii sc. velint esse meliores, quam voluerunt me esse. *Herz.*

XII.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Prosoceri binis respondet, commentaticiis, & castigatoriis, quamquam his immeritis.

TV vero non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quicquid
2 ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco quantum plurimum potuero, praestabo, praesertim in arena mea, hoc est, apud centumui-
3 ros. Epistolarum, quas mihi, vt ais, aperto pectore scripsisti, obliuisci me iubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel praecipue sentio, quantopere me diligas, cum
4 sic exegeris mecum, vt solebas cum tuo filio. Nec

1. *Tu vero*] Elegans vsus aduersatiuae *Vero* in responsionis exordio. Vid. Cic. lib. IX fam. epist. 6. VII, 30. IX, 5. Adde nostrum ep. 15 n. 2 huius libri.

suspensa manu] timide, dubie. Sic *animo suspenso & sollicito*, Cic. II Attic. ep. 18 pr.

2. *in arena mea*] in officio & ordinario labore meo. Multum enim ei negotium apud centumuiros, vel vt iudici, vel vt aduocato. Translatio autem a gladiatoribus desumta.

3. *exegeris*] expostulaueris. Aut simpliciter *egeris*, quod etiam in quibusdam libris est.

diffi-

dissimulo, hoc mihi iucundiores eas fuisse, quod habebam bonam caussam, quum summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde 5
etiam atque etiam rogo, vt mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor (nunquam enim cessabo) conuicium facias. Quod & ego intelligam a summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

5. *simplicitate*] supra, *aperto pectore*, hoc est, sincere, sine dissimulatione.

conuicium facias] In bonam partem pro amicali obiurgatione. Cic. XII fam. epist. 25 *Meo iustissimo honestissimo conuicio te tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse, vehementer gaudeo.*

XIII.
C. PLINIVS VRSO
SVO S.

Caussam Bithynorum aduersus Varenum, iam tum ex lib. IV 9, & V, 20 notam, narrare pergit.

VNquamne vidisti quemquam tam laboriosum & exercitum, quam Varenum meum? cui, quod summa contentione impetrauerat, defendendum & quasi rursus petendum fuit.
Bithyni senatusconsultum apud consules carpe- 2
re & labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab illo ad senatum remissi,

1. *quam Varenum meum*] quia Plinius defensionem illius susceperat, lib. V epist. 20 n. 2.

2. *senatusconsultum*] quo licuit Vareno testes euocare. Vide citatam ep. 20.

absenti principi] Ita plerique libri. Veenhusius *absente principe*, qui & aliam lectionem adfert, *absentem*, Varenum puta, *principi criminari*, scilicet ausi sunt.

non

non destiterunt. Egit Claudius Capito irreuerenter magis quam constanter, vt qui ipsum senatusconsultum apud senatum accusaret. Respondit Fronto Catius grauiter & firme, Senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quae petebat, eadem danda,
4 postquam erant data, censuerunt. Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; peracta,
5 quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo septem an octo? (septem immo) in priore sententia perseuerarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria grauitas, vel potius grauitatis imita-
6 tio, ridebatur. Tu tamen aestima, quantum non in ipsa pugna certaminis maneat, cuius quasi praelusio atque praecursio has contentiones excitauit. Vale.

3. *grauiter & firme*] Sic Aldus: quidam *grauiter magis &.*

mirificus] conspiciebatur.

4. *integra re dissentire*] In hanc sententiam Liuius egregie XXXII c.20 *Dicendi aut suadendi, quod quisquam velit aut optimum putet, nunc occasionem esse, priusquam quidquam decernamus. Vbi semel decretum erit, pro bono atque vtili fore defendendum.*

peracta] re, cui *integra re*, quod praecessit, opponitur.

5. *temporaria*] breuis, momentanea. Sic *temporarium & subitum* coniungit noster Paneg. c.91, & Apuleius XI Metam. *larem temporarium mihi constituo*, h. e. ad breue tempus.

XIV.

XIV.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Aduentum in villam Maurici promittit ſub conditione.

SOllicitas me in Formianum: veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione inuicem mihi caueo. Neque enim mare & littus, ſed te, otium, libertatem ſequor: alioqui ſatius eſt in vrbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, 2
aut ad ſuum facere: mei certe ſtomachi haec natura eſt, vt nihil niſi totum & merum velit. Vale.

1. *Sollicitas*] Inuitas me in villam, quae ad Formias eſt, notiſſimum Latii Noui oppidum.

inuicem mihi] ne quid contra commodum meum faciam.

mare & littus] loci amoenitatem.

2. *ad alienum arbitrium*] nempe in vrbe.

aut ad ſuum] arbitrium, in ſeceſſu.

merum] ſolum, non mixtum, h. e. aut in vrbe occupari vnice, aut in ſeceſſu otiari plene.

XV.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Paſſieni exemplo, ab Iaboleno interpellati, monet, recitaturis ſanae mentis auditores adhibendos eſſe.

MIrificae rei non interfuiſti: ne ego quidem: ſed me recens fabula excepit. Paſſienus Paullus, ſplendidus eques Romanus, & inprimis

1. *recens fabula*] rumor recens, ſimul ac geſta res fuit, ad me translatus eſt.

Paſſienus Paullus] Iulius Paullus poeta fuit littera-

eru-

eruditus, scribit elegos. Gentilitium hoc illi: est enim municeps Propertii, atque
2 etiam inter maiores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita coepit dicere, PRISCE IVBES? Ad hoc Iabolenus Priscus (aderat enim, vt Paullo amicissimus) EGO
3 VERO NON IVBEO. Cogita, qui risus hominum, qui ioci. Est omnino Priscus dubiae sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam ius ciuile publice respon-
4 det: quo magis, quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paullo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam sollicite recitaturis prouidendum est, non solum vt sint ipsi sani, verum etiam vt sanos adhibeant. Vale.

rum veterum impense doctus, Hadriani temporibus, *Gell. XIX, 7.*

municeps Propertii] Meuaniensis, quod Vmbriae oppidum est. Scaligero videtur Amerinus, cui dicam scripsit Philippus Siluius.

2. *Prisce iubes?*] Honoris caussa veniam recitandi a spectatissimis auditorum petebant.

Iabolenus Priscus] cuius frequens inter veteres iurisconsultos in Pandectis mentio. Scribitur & *Iauolenus.*

3. *dubiae sanitatis*] non satis sanae mentis.

4. *aliquantum frigoris*] timiditatis, tarditatis, impedimenti, quod Catanaeus ad recitantem refert, Buchnerus ad auditores. Suetonius Claud. c. 41 sic vsus est verbo *refrigeratus*, itidem de recitatione.

XVI.

Septentrio
Vulturnus
Sabatus
C A M P A N I A
Caletia
Taburnus mons
Cales
Casilinum
Tifata mons
Avella
Capua
Suessula
Vulturnus fl.
Acerra
Trebula
Nola
Liternus qui et Clanis
Atella
Veseris
Neapolis
Cumæ
Auernus lacus
Lucrinus lacus
Puteoli
Nesis
Vesuuius
Herculanium
Baiæ
SINVS BAIANVS
et
PVTEOLANVS
Sarnus fl.
Pompeii
Misenum prom. et oppid.
Nuceria
Prochyta ins.
Pithecusa s. Aenaria ins.
Stabiæ
Surrentum
Mineruæ prom.
Capreæ
Meridies
Sirenum scopuli

XVI.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Auunculi exitum Tacito, historiam scripturo, rogatus narrat.

PEtis, vt tibi auunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago: nam video, morti eius, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quam- 2
vis enim pulcerrimarum clade terrarum, vt populi, vt vrbis memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamuis ipse plurima opera & mansura condiderit; multum tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum 3
munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero quibus vtrumque. Horum in numero auunculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio, deposco etiam, quod iniungis. Erat Miseni, 4

1. *auunculi mei*] C. Plinii Secundi, naturalium rerum scriptoris.

2. *vt vrbis*] Ex Casauboni emendatione. Vulgo *vrbes*. Sententia: Quemadmodum eorum mors nobilitatur, qui in aliqua insigni strage ceciderunt, vt populorum sunt, ac vrbium; ita auunculi exitus clarior factus terrarum clade, quae rarior, quam vrbis aut populi.

plurima opera] lib. III ep. 5 enumerata, quae *mansura*, hoc est aeterna fore, augurатur filius adoptatus, propter ingenii, ex quo profecta erant, excellentiam, & mirificam copiam eruditionis.

3. *Equidem beatos puto*] lib. III ep. 7 n. 14.

4. *Erat Miseni*] quod oppidum & promontorium Campaniae.

clas-

classemque imperio praesens regebat. Nono ca-
lend. Septembris, hora diei fere septima, mater
mea indicat ei, apparere nubem inusitata & ma-
5 gnitudine & specie. Vsus ille sole, mox frigida;
gustauerat iacens, studebatque: poscit soleas,
adscendit locum, ex quo maxime miraculum
illud conspici poterat. nubes (incertum pro-
cul intuentibus, ex quo monte: Vesuuium fuisse
postea cognitum est) oriebatur, cuius similitu-
dinem & formam non alia magis arbor, quam
6 pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco
elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur.
credo quia recenti spiritu euecta, deinde sene-
scente eo destituta, aut etiam pondere suo victa,
in latitudinem vanescebat: candida interdum,
interdum sordida & maculosa, prout terram
7 cineremue sustulerat. Magnum propiusque
noscendum id eruditissimo viro visum. Iubet
Liburnicam aptari: mihi si venire vna vellem,

classemque imperio] Augustus classem Miseni, & alteram Rauennae, ad tutelam superi & inferi maris, collocauerat, *Sueton.* 49. Misenensi tum Praefectus erat Plinius.

5. *Vsus ille sole*] quod solenne ipsi fuit, lib. III epist. 7 n. 11. Erat autem *insolatio* (ita dicebatur) in praesidiis valetudinis apud veteres. Vid. Mercurial. Gymn. lib. VI cap. 1.

mox frigida;] scilicet *vsus est*. Ita ex Palatino Gruterus. Vulgo, *frigidam gustauerat*, quae verius separantur, secundum lib. III epist. 7 n. 11.

gustauerat] Gustare est leuiter vesci, vt veteres circa meridiem solebant. Vid. Sueton. Aug. c. 76.

7. *id eruditissimo viro visum*] Pronomen *id* a Casaubono est: ante quem *vt* lectum.

Liburnicam] nauem velocem biremem, a Liburnis

facit

facit copiam. Respondi, studere me malle: & forte ipse, quod scriberem, dederat: Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinae 8
classiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec vlla nisi nauibus fuga) vt se tanto discrimini eriperet, orabant. Non vertit 9
ille consilium, sed quod studioso animo inchoauerat, obit maximo. Deducit quadriremes, adscendit ipse non Retinae modo, sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus auxilium. Properat illuc, vnde alii fugiunt; 10
rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, vt omnes illius mali motus, omnes figuras, vt deprehenderas oculis, dictaret enotaretque. Iam nauibus ci- 11
nis inciderat, quo propius accederet, calidior & densior; iam pumices etiam, nigrique & ambusti & fracti igne lapides: iam vadum subitum, ruinaque montis littora obstantia, cunctatusque paullum, an retro flecteret, mox gubernatori vt ita faceret nomenti, FORTES, inquit,

Illyrici populis, qui eo genere antiquitus vtebantur, nomen trahentem. *Appian. fragm. Illyr.*

8. *Retinae*] quae villa sub Miseno, cui milites quidam classiarii impositi erant.

9. *frequens amoenitas orae*] multis villis vicisque habitata.

11. *iam vadum subitum ruinaque*] Duae caussae, cur tenere littus non potuerit, & succurrere periclitantibus, *vadum*, ex terrae motu ortum, vt infra epist. 20 huius libri n. 9 dicetur: & *littus*, ruina montis, hoc est saxis & fauillis, & quidquid Vesuuius eructabat, infestum.

Fortes fortuna] Vetus verbum. Liuius VIII c. 28

FORTVNA IVVAT! Pomponianum pete. Sta-
12 biis erat, diremtus sinu medio. Nam sensim circumactis curuatisque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, &, quum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naues, certus fugae, si contrarius ventus resedisset: quo tunc auunculus meus secundissimo inuectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: vtque timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet; lotus accubat, coenat, idque hilaris, aut, quod est aeque magnum,
13 similis hilari. Interim e Vesuuio monte pluribus locis latissimae flammae altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum se quieti dedit, & quieuit verissimo quidem somno. Nam meatus animae, qui illi propter

Euentus docuit, fortes fortunam iuuare. Poeta verbum mutat metri lege Aeneid. lib. X v. 284

Audentes fortuna iuuat.

Pomponianum pete] Dirige cursum Stabias, vbi Plinii amicus Pomponianus erat.

Stabiis erat] Stabiae oppidum Campaniae maritimum, sociali bello deletum, in villam abiit. *Plin. III, 5.*

12. *sarcinas contulerat*] Pomponianus.

idque hilaris] A Casaubono est: vulgo, *atque hilaris.*

similis hilari] Magni animi est, in periculis ita animum vincere, vt nihil timeamus: saltem ita nos gerere, vt nihil metuere videamur.

13. *excitabatur*] augebatur. *Barth.*

igni relictas] Grut. ex primis edd. Aliae *ignis r.*

meatus animae] respiratio, halitus reciprocatus.

ampli-

amplitudinem corporis grauior & sonantior erat, ab iis, qui limini obseruabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diaeta adibatur, ita 14
iam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, vt si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque qui peruigilarant, reddit. In commune consultant, an intra tecta subsi- 15
stant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus quanquam 16
leuium exesorumque, pumicum casus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem apud alios timorem timor vicit. Ceruicalia capitibus

Saepe enim *anima* halitus, spiritus est. Plautus Asin. 2.5 sc. 2 v. 44 *An foetet anima vxoris tuae?* Ouidius I Fast. v. 425 *animam tenere*, quod est spiritum comprimere.

limini obuersabantur] Paregyr. c. 48 *obuersabantur foribus.*

14. *diaeta*] Palat. & edd. vett. *zeta.* Vide lib. V ep. 6 n. 20 notata.

15. *an intra tecta, an in aperto*] Peruulgatum hodie *an -- an;* veteribus non itidem, quibus prius per *num*, vel *vtrum*, vel *ne* encliticum exprimitur. Nec vero iisdem geminatum *an* plane inauditum. Curtius VIII c. 6 n. 25 *an ad consolandum - an ad incitandum.* Et ipse Cicero II ad Att. ep. 6 *an hic, an Antii considam*, vt in MSS. est, quanquam in alio, *Hic, an Antii*, quod venustius videtur. Adde nostrum lib. VIII ep. 14 n. 24.

16. *timorem timor vicit*] quod antea timuerant, desierunt timere, grauiore periculo, quod timendum erat, imminente.

P impo-

impoſita linteis conſtringunt. Id munimen-
17 tum aduerſus decidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque: quam tamen faces multae variaque lumina ſolvebant. Placuit egredi in littus, & e proximo adſpicere, ecquid iam mare admitteret, quod
18 adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abiectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque: deinde flammae, flammarumque praenuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum.
19 Innixus ſeruis duobus adſurrexit, & ſtatim concidit, vt ego coniecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natu-
20 ra inualidus & anguſtus & frequenter interaeſtuans erat. Vbi dies redditus (is ab eo, quem nouiſſime viderat, tertius) corpus inuentum eſt integrum, illaeſum opertumque, vt fuerat indu-
21 tus: habitus corporis quieſcenti, quam defuncto, ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud, quam de
22 exitu eius, ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: vnum adiiciam, omnia me, quibus interfueram, quaeque ſtatim, quum maxime vera

17. *ecquid iam mare admitteret*] vtrum fluctibus ſedatis nauigationem ad effugiendum admitteret. *Ecquid* dubitanter poſitum, vt Cicero pro S. Roſcio c. 33 *Videamus nunc, ecqua facultas ſuſcipiendi maleficii fuerit.*

19. *interaeſtuans*] per interualla ex cruda concoctione aeſtuans. Quidquid autem huius rei eſt, tanquam ſuffocationem adiuuerit, a noſtro adnotatum fuit.

20. *tertius*] a die mortis.

quieſcenti] dormienti. Vide mox epiſt. 20 n. 4.

memo-

memorantur, audiueram, vere persequutum: tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Indignatur, quosdam, eruditos sibi visos, recitanti amico nullum signum laetitiae dedisse.

INdignatiunculam, quam in cuiusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare, quo minus apud te, quia non contigit coram, per epistolam effundam. Recitabatur liber ab- 2
solutissimus: hunc duo aut tres, vt sibi & paucis videntur, diserti, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt; non mouerunt manum, non denique adsurrexerunt, saltem lassitudine sedendi. Quae tanta grauitas? 3
quae tanta sapientia? quae immo pigritia, arrogantia, sinisteritas ac potius amentia, in hoc

1. *non contigit*] Palat. & vet. edd. *contigit*: aliae *contingit*.

2. *absolutissimus*] perfectissimus. Infra lib. IX epist. 38 *liber omnibus numeris absolutus*.

non mouerunt manum] Casaubonus ad Charact. Theophr. cap. περὶ κολακείας p. 114 tribus maxime modis veteres approbationem in recitationibus significasse tradit, *silentio attento* [lib. II ep. 10 n. 7] *gestu corporis aliquo, (vel manibus plaudentes, vel adsurgentes exsultantesque, vel certo quodam modo vultum componentes) & secunda acclamatione.* Adde lib. V ep. 3 n. 9.

3. *sinisteritas*] maleuolentia, aut morosa placendi imperitia. Lib. IX ep. 5 n. 2 *sinisteritatis, atque etiam*

 totum

totum diem impendere, vt offendas, vt inimicum relinquas, ad quem tanquam amicissimus veneris? Disertior ipse es? tanto magis ne inui-
4 deris: nam, qui inuidet, minor est. Denique, siue plus, siue minus, siue idem praestas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum vide-
5 ri, quem praecedis vel exaequas. Equidem omnes, qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mirarique soleo. Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, & quae eos, a quibus contemnitur, dedignatur. Nisi forte aliud iudicas tu: quanquam quis vno te reuerentior huius
6 operis, quis benignior aestimator? Qua ratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maxime poteram. Vale.

---

malignitatis famam consequi, vbi Buchnerum consulas.

Disertior ipse es?] Vnumquemque ex sinistris, quos taxat, auditoribus alloquitur.

tanto magis] sc. opera tibi danda est, ne videaris ac si inuidia prosequutus sis, qui accedit tibi proxime in eloquentia. Qui enim inuidet, minor est. Quia inuidia tangit ea bona, quae nondum assequuti sumus. *Herz.*

5. *in studiis faciunt*] praestant, scribunt, componunt.

dedignatur] Palat. ita & vetustae edd. Variant Ald. Sich. & aliae.

aestimator] Idem Palat. & edd. vett. *attestator.* Aldus tamen cum pluribus *aestimator*, quod conuenientius videtur.

XVIII.

XVIII.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Promittit, Firmanorum se caussam acturum esse.

ROgas, vt agam Firmanorum publicam caussam; quod ego, quanquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam coloniam aduocationis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere.
2 Nam quum familiaritatem nostram, vt soles praedicare, ad praesidium ornamentumque tibi sumseris, nihil est quod negare debeam, praesertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis? Pro- 3
inde Firmanis tuis, ac iam potius nostris, obliga fidem meam; quos labore & studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis exstiteris. Vale.

1. *Firmanorum*] Firmum oppidum Piceni & colonia. *Vellei. I, 14.*

2. *pro patria petenti*] Firmum patria Sabini, ad quem data epistola.

precibus piis] quia pro patria. *Pietas* enim *erga patriam, aut parentes, aut alios sanguine coniunctos officium conseruare monet*, Cic. de Inuent. II, 22.

obliga fidem meam] certiores fac Firmanos, me fidem meam illorum caussae agendae addixisse.

XIX.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Pretium agrorum creuisse scribit, quia candidati tertiam patrimonii partem in praedia Italica iussi sint impendere.

SCis tu accessisse pretium agris, praecipue suburbanis? Caussa subitae caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces senatui expressit: CANDIDATI NE CONVIVENTVR, NE MITTANT MV-
2 NERA, NE PECVNIAS DEPONANT. Ex quibus duo priora tam aperte, quam immodice fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur,
3 pro comperto habebatur. Homullus deinde noster, vsus vigilanter hoc consensu senatus, sententiae loco postulauit, vt consules desiderium vniuersorum notum principi facerent, peterentque, sicut aliis vitiis, huic quoque proui-
4 dentia sua occurreret: occurrit. Nam sumtus candidatorum, foedos illos & infames, ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea, quae solo continerentur,

1. *Scis tu*] Interrogationis forma a Casaubono restituta.

candidati ne conuiuentur] his & quae sequuntur, id cauebant, vt suffragia libera essent, nullis beneficiis aut muneribus capta.

immodice] confer Cornel. Nepot. Attic. c. *6*, quibus temporibus iam altas radices hoc malum egerat. *Herz.*

2. *hoc tertium*] deponere pecuniam, vt suffragator esset cautus. *Catan.*

3. *Homullus*] lib. IV epist. *9* n. 15.

4. *quae solo continerentur*] fundo, agris, an liegendem Grund.

tur, deforme arbitratus (vt erat) honorem petituros, vrbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere.
Concursant ergo candidati certatim: 5
quidquid venale audiunt, emtitant; vt sint quoque plura venalia efficiunt.
Proinde, si 6
poenitet te Italicorum praediorum, hoc vendendi tempus tam hercule, quam in prouinciis comparandi: dum iidem candidati illic vendunt, vt hic emant. Vale.

vt erat] de formula *sicut est*, Lib. V ep. 12 n. 2.
stabulo] diuersorio, mansione. Gloss. Vet. *Stabulum*, πανδοχεῖον. *Cell.* Dum sc. nullos ibi haberent fundos, sed solis honoribus fruerentur, quos ex vrbe reportabant. *Herz.*
tam hercule] sc. est.

XX.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Narrat, quae ex Vesuuii incendio, cum matre Miseni relictus, pertulerit.

Ais, te adductum litteris, quas exigenti tibi de morte auunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus pertulerim.

Quanquam animus meminisse horret, - - -
Incipiam.

1. *adductum litteris*] supra epist. 16 huius libri.
id enim ingressus] in antecedente nempe epistola attingens, quod ipse Plinius tunc Miseni haeserit, filum narrationis abruperat. *Herz.*
Quanquam animus] ex Virgil. Aen. II v. 12.

2 Profecto auunculo, ipse reliquum tempus studiis
(ideo enim remanseram) impendi: mox bali-
3 neum, coena, somnus inquietus & breuis. Prae-
cesserat per multos dies tremor terrae minus
formidolosus, quia Campaniae solitus: illa
vero nocte ita inualuit, vt non moueri omnia,
4 sed euerti crederentur. Irrumpit cubiculum
meum mater: surgebam inuicem, si quiesceret,
excitaturus. Resedimus in area domus, quae
5 mare a tectis modico spatio diuidebat. Dubito
constantiam vocare an prudentiam debeam:
agebam enim duodeuicesimum annum. Posco
librum Titi Liuii, & quasi per otium lego, at-
que etiam, vt coeperam, excerpo, Ecce, ami-
cus auunculi, qui nuper ad eum ex Hispania ve-
nerat, vt me & matrem sedentes, me vero etiam
legentem videt, illius patientiam, securitatem
meam corripit: nihilo segnius ego intentus in
6 librum. Iam hora diei prima, & adhuc du-
bius & quasi languidus dies, iam quassatis cir-

3. *quia Campania*] Addunt quaedam recentes editiones, indignante Grutero, contra fidem veterum & Palatini codicis. Seneca VI Quaest. Nat. cap. 1 de terrae motu: *Campania nunquam secura huius mali, indemnis tamen.*

4. *si quiesceret*] dormiret, vt epist. 16 n. 20 huius libri. Adde, si lubet, Curtium IV c. 5 n. 20, qui & plenius *quiescere somno* dixit eod. lib. IV cap. 13 n. 18.

5. *corripit*] reprehendit. Supra lib. III ep. 5 n. 16 *Repeto, me correptum ab eo, cum ambularem.* Sic *clamoribus* quem *corripere*, Coelius VIII epist. 2 ad Cicer. dixit: *voce magistri corripi*, Horat. II Sat. 3 v. 257.

6. *languidus*] obscurata sc. luce per fauillam & fumum, splendor diei lente & languide suas vires exerebat. *Herz.*

eum-

cumiacentibus tectis, quanquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & certus ruinae metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequi- 7
tur vulgus attonitum, quodque in pauore simile prudentiae, alienum consilium suo praefert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit.
Egressi tecta consistimus: Multa ibi miranda, 8
multas formidines patimur. Nam vehicula quae produci iusseramus, quanquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant. Praeterea mare in se resorberi, & tre- 9
more terrae quasi repelli videbatur. Certe processerat littus, multaque animalia maris in in siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritus tortis vibratisque discursibus rupta, in longas flammarum figuras dehiscebat: fulgoribus illae & similes & maiores erant. Tum vero ille idem ex Hispa- 10
nia amicus, acrius & instantius, Si frater, inquit, tuus, si tuus auunculus viuit, vult esse vos saluos: si periit, superstites voluit: proinde quid

7. *in pauore simile prudentiae*] quod metus sentit suam consilii inopiam; aliorum non itidem sentit.

8. *Egressi tecta*] Tecta, quarto casu, vt infra extremo lib. VII *Historia non debet egredi veritatem.* Et Tacitus Hist. lib. III c. 30 *tecta altitudinem moenium egressa.*

9. *mare in se resorberi*] Supra epist. 16 n. 11 *subitum vadum* appellat.

processerat] recedebat mare a littore in se, & sic littus ostendebat maius maiusque spatium aqua denudatum. *Herz.*

10. *Si frater, inquit, tuus, si tuus*] Illa matri, haec filio loquitur, conuersus ad hunc ab ista.

ceſſatis euadere? Reſpondimus, non commiſſuros, vt de ſalute eius incerti, noſtrae conſulere-
11 mus. Non moratus vltra proripit ſe, effuſoque curſu periculo aufertur: nec multo poſt, illa nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas & abſconderat: Miſeni quod
12 procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, iubere, quoquo modo fugerem: poſſe enim iuuenem: ſe & annis & corpore grauem bene morituram, ſi mihi cauſſa mortis non fuiſſet. Ego contra, ſaluum me, niſi vna, non futurum: deinde manum eius amplexus, addere gradum cogo: paret aegre, incuſatque ſe,
13 quod me moretur. Iam cinis, adhuc tamen rarus: reſpicio; denſa caligo tergis imminebat, quae nos torrentis modo infuſa terrae ſequebatur. Deflectamus, inquam, dum videmus, ne in via ſtrati, comitantium turba in tenebris

11. *proripit ſe*] Ita etiam Virgilius de celeriore curſu eclog. 3 v. 19 *quo nunc ſe proripit ille?*

effuſo curſu] Et Curtius lib. V cap. 13 n. 12 *effuſo curſu eunt*, id eſt, celerrime.

deſcendere, operire] ſubaudi *coepit*.

Capreas] inſulam Campaniae adiacentem, Tiberii ſeceſſu nobiliorem redditam.

Miſeni quod procurrit] quod de Miſeno promontorio in mare prominet. Seruius ad Virgilii illud Aen. V v. 204 *ſaxis in procurrentibus haeſit*, interpretatur *prominere, obiici & velut obuiam venire*. Columella quoque lib. VI c. 27 *Sacer mons Hiſpaniae procurrit in occidentem iuxta Oceanum.*

12. *orare, hortari*] ellipſi notiſſima ſubaudiendum *coepit*.

Poſſe enim iuuenem] ſc. effugere, dum viribus valens iam tergo inhaerens periculum effugere poſſet. *Herz.*

obte-

obteramur. Vix confederamus, & nox, non 14
quasi illunis aut nubila, sed qualis in locis clau-
sis lumine exstincto: audires vlulatus femina-
rum, infantium quiritatus, clamores virorum:
alii parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus
requirebant, vocibus noscitabant: hi suum ca-
sum, illi suorum miserebantur: erant qui metu
mortis mortem precarentur. Multi ad deos 15
manus tollere, plures, nusquam iam deos vllos,
aeternamque illam & nouissimam noctem mun-
do interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis
mentitisque terroribus vera pericula augerent.
Aderant, qui Miseni illud ruisse, illud ardere,
falso, sed credentibus nuntiabant. Paullum re- 16
luxit; quod non dies nobis, sed aduentantis

14. *quiritatus*] lamentationes. *Lamentabiles quiritatus trepidae aures receperunt*, Valer. Max. IX c. 2 n. 1. *Quiritare* autem est grauiter vociferari, & fidem quasi Quiritium inuocare, quod in extremis iniuriis fiebat.

15. *nusquam iam deos vllos*] Hoc non tam ex negato auxilio, quam ex veterum opinione persuasum erat, qui mundo finem instare credebant, quo cuncta in chaos reuerterentur. A quo casu ne deos quidem eximebant. Seneca Thyeste v. 831

Iterumque deos hominesque premat
Deforme chaos.

Vbi plura in hanc rem grauiter dissertata videas.

nouissimam noctem] Mundi interitum aeternam noctem sequuturam esse, omnibus rebus in chaos resolutis, crediderunt. Id timuisse homines Vesuuio ardente, Dio Cassius in Tito auctor est.

mentitisque terroribus] Passiue. Sic vetus poeta apud Sueton. Oth. c. 3 *mentito honore.* Apuleius V Metam. p. 170 [ed. Elmenh.] *mentito nomine*: & lib. IX p. 222 *stupore mentito.*

ignis indicium videbatur: & ignis quidem longius substitit: tenebrae rursus, cinis rursus multus & grauis: hunc identidem adsurgentes excutiebamus: operti alioqui, atque etiam
17 oblisi pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen
18 mortalitatis solatio credidissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamue decessit: mox dies vere, sol etiam effulsit, luridus tamen: qualis esse, quum deficit, solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere, tanquam niue, obducta.
19 Regressi Misenum, curatis vtcunque corporibus, suspensam dubiamque noctem spe ac metu exegimus: metus praeualebat. Nam & tremor terrae perseuerabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & sua & aliena mala

17. *misero mortalitatis solatio*] Miserum omnino & triste solatium, quod ex communi omnium interitu concipitur. Cujusmodi est illud, quo Seneca Thyeste, actu IV extremo, chorum finire fingit:

Abeant questus,
Discede timor. Vitae est auidus,
Quisquis non vult, mundo secum
Pereunte, mori.

18. *dies vere*] Ita Aldus: alii *verus*. Sichardus neutrum agnoscit.

19. *dubiamque noctem*] Ita antiquae edd. & Sich. & Pal. MS. Quidam *mentem*, minus bene.

lymphati] attoniti, tanquam insanientes. Hi, vt metus quaeuis peiora ominatur, augebant terrorem aliorum & suum terrificis, sed falsis, praedictionbus.

ludi-

ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, 20
quanquam & expertis periculum, & exspectantibus, abeundi consilium, donec de auunculo nuntius. Haec, nequaquam historia digna, non scripturus leges, & tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

20. *de auunculo nuntius*] Quidam addunt *veniret*, quod venustius subauditur antiquis editionibus & Palatino MS.

21. *non scripturus leges*] Glossema haec & alia quaedam Grutero, qui Plinium scripsisse censet: *Haec nequaquam historia digna: tibi imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur.*

XXI.
C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Verginii Romani probitatem & doctrinam, praesertim in comoedia scribenda, laudat.

SVM ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, vt quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim, quasi lassa & effoeta, natura, vt nihil iam laudabile pariat. Atque adeo 2
nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comoediam, ad exemplar veteris comoediae

1. *quasi lassa & effoeta*] frustra natura accusatur, vbi ignauia sua homines deficiunt. Videtur Epicuraeos & Stoicos notare, qui vt initium ac finem mundi, ita etiam senium statuebant. Lucretius lib. II v. 1150

Iamque adeo fracta est aetas, effoetaque tellus.
Vix animalia parua creat.

2. *veteris comoediae*] cuius norma & exemplum Ari-

ſcriptam, tam bene, vt eſſe quandoque poſſit exemplar.
3 Neſcio, an noris hominem, quanquam noſſe debes. Eſt enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monſtrabilis.
4 Scripſit mimiambos tenuiter, argute, venuſte, atque in hoc genere eloquentiſſime. Nullum eſt enim genus, quod, abſolutum non poſſit eloquentiſſimum dici. Scripſit comoedias, Menandrum alioſque aetatis eiuſdem aemulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianaſque
5 numeres. Nunc primum ſe in vetere comoedia, ſed non tanquam inciperet, oſtendit. Non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornauit virtutes, inſectatus eſt vitia, fictis nominibus

ſtophanes, quemadmodum nouae Menander. Vetus plus libertatis ſibi ſumebat, non fictas, ſed geſtas ciuium res perſequuta.

quandoque] aliquando, olim, futuro tempore.

3. *monſtrabilis*] imitatus eſt pro more Sidonius lib. III ep. 7 *ob omnia felicitatis naturaque dona demonſtrabilis.*

mimiambos tenuiter] Character mimiambi Tenuitas, ſed cum venuſtate & argutiis. *Cellar.* Eſt vero mimiambus verſus ſenarius incluſum continens aliquod dicterium, quo mimus ſ. hiſtrio in comoedia vti poteſt. Vid. Voſſ. inſtit. poetic. c. 30. *Herz.*

abſolutum] ſi eſt.

4. *in vetere comoedia*] quia Menandri aemulatione in noua adhuc ſe exercuerat. Vide ſupra n. 2.

5. *non granditas, non ſubtilitas*] Subtilitas, tenuitas eſt, & granditati opponitur. Cicero in Oratore c. 29 *Is eſt eloquens, qui & humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperate poteſt dicere.* Plura h. l. Buchn.

decen-

decenter, veris vſus eſt apte. Circa me tantum benignitate nimia modum exceſſit, niſi quod tamen poetis mentiri licet. 6
In ſumma, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediſcendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum, vt non deponas, ſi ſemel ſumſeris. Vale. 7

XXII.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Tironem, prouinciam ſortitum, exemplo Bruttiani monet, a familiari ſuo accuſati, ne cuiquam nimis fidat.

Magna res acta eſt omnium, qui ſunt prouinciis praeſuturi, magna omnium, qui ſe ſimpliciter credunt amicis.
Luſtricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem ſuum in multis flagitiis deprehendiſſet, Caeſari ſcripſit. 2
Atticinus flagitiis addidit, vt quem deceperat, accuſaret. Recepta cognitio eſt: fui in conſilio: egit vterque pro ſe; egit autem carptim, & κατὰ κεφάλαια, quo genere veritas ſtatim oſtenditur.
Protulit Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum 3

2. *Luſtricus Bruttianus*] Bruttianum poetam Martialis laudat lib. IV epigr. 23, qui forte hic ipſe eſt.

comitem ſuum] legatum. *Catan.* Legati autem prouinciae rectori adiungebantur.

fui in conſilio] inter iudices huius cauſſae electus.

carptim & κατὰ κεφάλαια] breuiter & ſummatim.

3. *Atticini manu*] teſtamenta enim vel ſua, vel amiciſſimorum manu ſcribebant.

eſſe

esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo, quem sic amasset, necessitas
4 indicabatur. Enumerauit crimina foeda manifestaque: ille, quum diluere non posset, ita regessit, vt, dum defenditur, turpis, dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribae seruo, interceperat commentarios, interciderat que, ac per summum nefas vtebatur aduersus amicum crimine suo. Fecit pulcerri-
5 me Caesar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino perrogauit. Damnatus & in insulam relegatus: Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam
6 constantiae gloria secuta est. Nam defensus expeditissime, accusauit vehementer; nec minus acer, quam bonus & sincerus apparuit.
7 Quod tibi scripsi, vt te sortitum prouinciam praemonerem, plurimum tibi credas, nec

4. *ita regessit*] opposuit, contra criminationem respondit: Sic vetusta editio: nec abludit Palatinus, qui *rem gessit*, quod Buchnero non displicet. Vulgares *recessit*.

5. *perrogauit*] sic Palat. Ald. & Sich. Est enim omnium, qui ad censendum vocati, sententiam rogare. Noster Paneg. 60 *Parum est, vt in curiam venias, nisi & conuocas: vt intersis senatui, nisi & praesides: vt censentes audias, nisi & perrogas.* Ciuilitatem Traiani laudat, qui iudicaturus, omnium sententias perrogauerit. De Augusto Suetonius 35 *Sententias de maiore negotio non more atque ordine, sed prout libuisset, perrogabat.*

7. *prouinciam*] Baeticam in Hispania. Vide lib. VII epist. 16 n. 3.

cuiquam

cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quot abominor, fallat, paratam vltionem: qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam iucundum est vindicare, quam decipi miserum. Vale. 8

satis fidas] nimis fidas. Sauaro ad Sidon. IX, 13, p. 575.

8. *Neque enim*] Posset enim ad antecedentem Plinii admonitionem excipi, iucundum esse vindicari: regerit vero Plinius, vltioni non inesse tantam *iucunditatem*, quanta *miseria* est, siquis decipitur. *Herz.*

XIII.

C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

Caussae defensionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, vt Rufo adolescens, quem in forum producturus erat, secum ageret.

IMpense petis, vt agam caussam pertinentem ad curam tuam, pulcram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Qui fieri potest, inqnis, vt non gratis tu? Potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam paciscor, vt simul agat Cre- 2
mutius Ruso. Solitum hoc mihi, & iam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos iuuenes ostendere foro, adsignare famae. Quod si cui, praestare Rusoni 3

2. *ostendere foro*] Supra lib. II epist. 14 n. 3 laudatus mos est, quo non licuit adolescentibus in foro caussas primum agere, *nisi aliquo consulari producente.* Vide, quae ibi notauimus.

meo

meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni aestimo in iisdem iudiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Obliga me, obliga antequam
4 dicat. Nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo sollicitudini tuae, spei meae, magnitudini caussae suffecturum. Est indolis optimae, breui producturus alios, si interim prouectus fuerit a
5 nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, vt possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

3. *propter natales*] Generis conditionem hoc verbum significat, vt lib. VIII ep. 18 n. 8 *mulier natalibus clara:* & Tacit. X, 21 *dedecus natalium*, i. e. inhonestas generis. Quod si nihil additum, vt hoc loco, *claritas natalium* significatur, vt Tacitus loquitur Hist. lib. I c. 49 n. 5.

mei caritatem] ipsius amorem erga me; vt *mei* passive sonet. *Catan.*

4. *producturus alios*] tanquam magister & exercitatus orator, etiam honoribus, quos sperat clarus, alios tirones adolescentes in forum producet. Repete quae n. 2 huius epistolae, & lib. II ep. 14 n. 3 dicta fuerunt.

XXIV.
C. PLINIVS MACRO SVO S.

Famam in factis conditionem facientium sequi, exemplo municipis feminae, quae marito dux & comes mortis fuerat, ostendit.

QVam multum intereſt, quid a quo fiat. Eadem enim facta claritate vel obscuritate

1. *quid a quo*] Casauboni emendatio. Vulgo, *quid a quoque.*

facien-

facientium aut tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur. Nauigabam per Larium no- 2
strum quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit) aliquando municeps nostra cum marito se praecipitauit. Caussam re- 3
quisiui. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, vlceribus putrescebat: vxor, vt inspiceret, exegit: neque enim quemquam fidelius iudicaturum, possetne sanari. Vidit, 4
desperauit: hortata est, vt moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo & exemplum, & necessitas fuit. Nam se cum marito ligauit, obiecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, 5
qui municeps, nisi proxime auditum est; non quia minus illo clarissimo Arriae facto, sed quia minor est ipsa. Vale.

2. *per Larium nostrum*] lacum, cui Comum, patria Plinii, adiacet.

4. *& necessitas fuit*] quia ligatum traxit secum in lacum.

4. *Arriae facto*] Vide lib. III epist. 16.

XXV.

C. PLINIUS HIPANO SUO S.

De Robusto, qui peregre profectus disparuerat, promittit se quaesiturum esse: ex simili autem exemplo timet, ne frustra sit.

SCribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocri-

Ocriculum vsque commune iter peregisse, deinde nusquam comparuisse: petis vt Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor ne frustra.
2 Suspicor enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi
3 meo. Huic ego ordines impetraueram, atque etiam proficiscenti quadraginta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaueram; nec postea aut epistolas eius, aut aliquem
4 de exitu nuntium accepi. Interceptusne sit a suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex seruis eius apparuit. Vtinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen arcessamus
5 Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem quaerit.

1. *Ocriculum vsque*] Vmbriae oppidum in Sabinorum confinio, atque sic vltimum Vmbrorum, Romam versus.

commune iter peregisse] vna profectos esse. *Peregisse* est veterum librorum: recentium *fecisse.*

3. *Huic ego ordines*] dignitatem militarem, vt ductor ordinum esset.

quadraginta millia] Ita Pal. & edd. primae, quod probant Gruterus & Casaubonus. Alii *quadringenta* legunt, quae summa Plinium non liberalem, sed prodigum nimis efficeret. Nam & quadraginta centurioni aut ordinum ductori donare, magnum est, quia vel millenos vnciales superat.

5. *pietate summa*] adfectu in parentem. Vide epist. 18 n. 2 huius libri.

Dii faueant, vt ſic inueniat ipſum, quemadmodum iam, cum quo fuiſſet, inuenit! Vale.

cum quo fuiſſet] cum Scauro.

XXVI.
C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Gratulatur Seruiano, quod patricio viro filiam deſtinaſſet.

GAudeo, & gratulor, quod Fuſco Salinatori filiam tuam deſtinaſti. Domus patricia; pater honeſtiſſimus; mater pari laude. Ipſe eſt ſtudioſus, litteratus, etiam diſertus: puer ſimplicitate, comitate iuuenis, ſenex grauitate: neque enim amore decipior. Amo quidem ef- 2
fuſe (ita officiis, ita reuerentia meruit) iudico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, vt qui explorauerim, ſpondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Supereſt, vt auum te 3
quam maturiſſime ſimillimo ſui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, vt meos vel liberos vel nepotes, ex veſtro ſinu ſumere, & quaſi pari iure tenere contingit! Vale.

1. *Fuſco Salinatori*] de quo epiſt. 11 huius libri,

3. *ſimillimo ſui*] ſcilicet nepote, quod ex Caſauboni caſtigatione eſt. Vulgo, *ſimillimum ſui*, inepte. Cl. Thomaſio placuit etiam *ſimillimorum ſui*. Non male.

XXVII.

XXVII.
C. PLINIVS SEVERO
SVO S.

Rogantem designatum consulem, quid in laudem principis adferret, docet exemplo suo, quid faciendum: addit & nouam ex nouis rebus gestis materiam.

ROgas, vt cogitem, quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus eius larga materia; tamen, quod malo quidem, indicabo, si prius haesitationem meam ostendero. Dubito, num idem tibi suadere, quod
2 mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, etsi non adulatione, specie tamen adulationis, abstinui: non tanquam liber & constans, sed tanquam intelligens principis nostri: cuius

1. *vt cogitem*] excogitem, inueniam.

in honorem principis censeas] Censere, curiae verbum, quo in publicum consulentes sententiam suam confirmabant. Noui consulis erat, principi, a quo consul factus fuerat, gratias in senatu agere, eiusque laudes recensere, cuius orationis materiam a Plinio Seuerus petiit. Per Principem vero Traianum intelligit.

tamen quod malo quidem] Ita ex vestigiis Palatini, quod etiam Sich. in margine notauit. Prima editio, *tamen quod malo, indicabo.* Aldus & vulgares omnes: *tamen quod sentiam.*

2. *adulatione*] quod sub malis principibus fiebat, vt falsis laudibus colerentur.

liber & constans] sine adulatione. Seruile enim & temporarium, adulari.

intelligens principis] gnarus indolis ac sensuum Traiani, quod odisset adulatores, & qui speciem adulationis multis laudibus praeberent. Sic verbo *intelligere* vsus est etiam lib. VIII epist. 23 n. 5.

vide-

videbam hanc esse praecipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar
3 etiam, plurimos honores pessimo cuique delatos; a quibus hic optimus separari non alio modo magis poterat, quam diuersitate censendi: quod ipsum dissimulatione & silentio non praeterii, ne forte non iudicium illud meum, sed obliuio videretur. Hoc tunc ego: sed non omni-
4 bus eadem placent, nec conueniunt quidem. Praeterea, faciendi aliquid vel non faciendi vera ratio cum hominum ipsorum tum rerum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam
5 recentia opera maximi principis praebent facultatem noua, magna, vera censendi: quibus ex caussis, vt supra scripsi dubito, an idem nunc tibi, quod tunc mihi, suadeam. Illud non dubito, debuisse me in parte consilii tui ponere, quod ipse fecissem. Vale.

quasi ex necessitate] vt sub malis principibus, quos necesse erat a consulibus magnopere laudari.

3. *pessimo cuique*] Tiberio, Caligulae, Neroni, Domitiano,

hic optimus] consulatus ab optimo principe distributus. *Herz.*

censendi] sententiam suam dicendi de principe, quod consulum praecipue erat.

4. *mutatur*] Sic Catan. ex Romano codice. Alii *initur:* Boxh. *nititur.*

5. *recentia opera*] bellum Dacicum, deuicto Decebalo.

in parte consilii tui] i. e. vt tuo consilio accederem. *Herz.*

XXVIII.

XXVIII.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Excusationem Pontii admittit: fructus quos miserat, moderandos imposterum, denuntiat.

SCio, quae tibi caussa fuerit impedimento, quo minus praecurrere aduentum meum in Campaniam posses: sed, quanquam absens, totus huc migrasti. Tantum mihi copiarum tam vrbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbe quidem, accepi tamen.
2 men. Nam me tui, vt ita facerem, rogabant; & verebar, ne & mihi & illis irasceretis, si non fecissem: in posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiaui, si rursus
3 tam multa attulissent, omnia relaturos. Dices, oportere me tuis rebus vt meis vti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

1. *totus hic migrasti*] donis & muneribus tuis.
copiarum] fructuum ex hortis suburbanis & ex villis. Sic *copiarum* vocabulo vsus idem lib. II epist. 17 n. 26, & 28.
improbe] rustice feci acipiendo eas. *Catan.*

XXIX.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quietum monet tum Thraseae dicto, tum suo exemplo, quae caussae agendae sint.

AVidius Quietus, qui me vnice dilexit, &, quo non minus gaudeo, probauit, vt multa

1. *vnice*] valde. Cic. V fam. epist. 8 *vnice diligo.* Horat. lib. I od. 26 *vnice securus.*

alia Thraseae (fuit enim familiaris) ita hoc saepe referebat, praecipere solitum, suscipiendas esse caussas aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non 2
eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maxime & constantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum induceretur. Ad haec ego genera caussarum, am- 3
bitiose fortasse, addam tamen claras & illustres. Aequum enim est agere nonnunquam gloriae & famae: id est, suam caussam. Hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac verecundiae tuae statuo. Nec me praeterit, vsum & esse & 4
haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam, multos paruo ingenio, litteris nullis, vt bene agerent, agendo consequutos. Sed & illud 5
quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, verissimum experior: Commode agendo factum est, vt saepe agerem: saepe agendo, vt

Thraseae] Paeti Thraseae, de quo Tacitus Agric. c. 2 & noster lib. III ep. 16 n. 10.

2. *induceretur*] scilicet exemplum. Ita vetustae editiones.

4. *vsum esse dicendi magistrum*] Multa in hanc rem a multis dicta sunt. Noster supra lib. I ep. 20 n. 12 *Vsus magister egregius:* quod a Cicerone habuit, qui pro Rab. Post. c. 4 dixit *Vsus magister est optimus:* & lib I. de Orat. cap. 4 *Vsus frequens omnium magistrorum praecepta superat.*

5. *Pollionis, vel tanquam*] Circumferebatur tanquam Asinii Pollionis dictum, sed dum addit *tanquam Pollionis:* ipse dubitat de auctore.

Q minus

minus commode: quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, sed
6 temeritas, paratur. Nec vero Isocrati, quo minus haberetur summus orator, offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediebatur. Proinde multum lege, scribe, meditare, vt possis, quum voles, dicere; dicas, quum velle debebis. Hoc fere tempera-
7 mentum ipse seruaui. Nonnunquam necessitati, quae pars rationis est, parui. Egi enim quasdam a senatu iussus, quae tertio in numero fuerunt ex illa Thraseae diuisione, hoc est, ad exemplum pertinentes. Adfui Baeticis contra Baebium Massam. Quaesitum est, an danda esset
8 inquisitio: data est. Adfui rursus iisdem querentibus de Caecilio Classico. Quaesitum est, an prouinciales, vt socios ministrosque proconsu-
9 lis, plecti oporteret: poenas luerunt. Accusavi Marium Priscum; qui lege repetundarum damnatus, vtebatur clementia legis, cuius seueritatem immanitate criminum excesserat:

6. *mollitie frontis*] Verecundia & pudore. Cicero II. de Orat. cap. 3 *Ille pater eloquentiae de se Isocrates scripsit ipse, pudore, a dicendo, & timiditate ingenua quadam refugisse.*

ne in publico diceret] Idem de Clar. Orat. cap. 8 *Isocrates magnus orator & perfectus magister forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, &c.*

7. *quae pars rationis est*] Cic. IV. epist. 9 *Necessitati parere semper sapientis est habitum.*

8. *contra Baebium Massam*] Vide lib VII epist. vlt.

de Caecilio Classico] lib. III epist. 4.

9. *Marium Priscum*] lib. II epist. 11.

rele-

relegatus est. Tuitus sum Iulium Bassum, vt in- 10
custoditum nimis & incautum, ita minime malum; iudicibus acceptis in senatu remansit. Dixi 11
proxime pro Vareno, postulante, vt sibi invicem vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, vt ea potissimum iubeat; quae me deceat vel sponte fecisse. Vale.

10. *Iulium Bassum*] lib. IV epist. 9.
11. *pro Vareno*] De hoc vide lib. V ep. 20.

XXX.
C. PLINIVS FABATO
SVO S.

Prosoceri villae durum & laboriosum hominem praeficiendum esse suadet.

DEbemus, me hercule, natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum laetitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia & cura hic hilares, istic securi sumus. Villa Camilliana, 2
quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen quae sunt pretiosiora, aut integra manent, aut leuissime laesa sunt. At- 3
tendimus ergo, vt quam saluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed huius generis, cuius & tu quaeris & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati & vrbani: 4

1. *laetitia nostrorum*] natalium.
2. *Villa Camilliana*] quae quondam Camilli fuerat. *Catan.*
3. *Attendimus*] Sich. *Attendemus.*
4. *togati*] officiis ciuilibus adsueti. *Catan.* Columella I, 8. pr. vetat villicum ex eo ordine legi, qui *vrbanas & delicatas artes exercuerit.*

rusticorum autem praediorum administratio poscit durum aliquem & agrestem, cui nec labor ille grauis, nec cura sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Rufo honestissime cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi praestare possit ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

poscit durum] Idem Columella c. l. *Eligendus est rusticus operibus ab infante duratus, & inspectus experimentis.*

XXXI.

C. PLINIVS CORNELIANO SVO S.

Quid Centumcellis in secessu principis, quo euocatus fuerat, peractum sit egregie, amico enarrat, simulque loci situm & munitionem describit.

EVocatus in consilium a Caesare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe
2 maximam cepi voluptatem. Quid enim iucundius, quam principis iustitiam, grauitatem, comitatem in secessu quoque, vbi haec maxime recluduntur, inspicere? Fuerunt variae cognitiones, & quae virtutes iudicis per plures species

1. *Centum Cellas*] Etruriae oppidum cum portu, & iuxta portum villa Traiani. Oppidum laudat Procopius II Goth. B. cap. 7; portum Rutilius Itiner. v. 237 seqq. Hodie vulgo audit Ciuitauechia.

2. *vbi haec maxime recluduntur*] quia in secessu cum paucis agebat, ideoque apertius, humanius, quam in vrbe, & in conspectu omnium.

cognitiones] iudicia caussarum ciuilium & criminalium. Ideo Plinius in consilium seu iudicialem con-

expe-

experirentur. Dixit caussam Claudius Aristo, 3
princeps Ephesiorum, homo munificus, & innoxiae popularitatis: inde inuidia, & ab dissimillimis delator immissus: itaque absolutus
vindicatusque est. Sequenti die audita est Gal- 4
lita, adulterii rea. Nupta haec tribuno militum, honores petituro, & suam & mariti dignitatem centurionis amore maculauerat: maritus legato
consulari, ille Caesari scripserat. Caesar, excus- 5
sis probationibus, centurionem exauctorauit,

sensum cum aliis euocatus fuerat. Adeo ne in secessu quidem otium Traiano erat.

3. *princeps*] primarius ciuis, aut buleuta.

popularitatis] Fauor & studium erga populum popularitas est. Popularibus opponuntur *studiosi optimi cuiusque*, Cic. Off. lib. I c. 25. Haec autem *innoxia* popularitas dicitur, quia alia cum ambitione coniuncta erat.

ab dissimillimis delator] Aldus ita: Catanaeus verbo auget, *dissimilis* delator, quod vulgo repetitum fuit. Sichardus, *ad dissimillimum delator*, forte quod *ab* ante *D* insuitatius visum. Sed non est extra vsum. *Ab domo* enim Cicero in Verr. VI, 18, & Liuius lib. XXVI c. 50 pr. dixere: *ab discursu* idem Liuius lib. XXV c. 25.

4. *legato consulari*] Duo genera legatorum sub Caesaribus. Legatus *consularis* (ex consularibus enim viris fuit) qui omnibus legionibus praeerat, tanquam principis seu imperatoris legatus: & *legati praetorii*, qui singularum legionum erant. Vide Tacit. Agric. c. 7, & Lipsium Mil. Rom. lib. II Dial. 11, & nostrum infra lib. VII ep. 31 n. 2.

5. *exauctorauit*] ab ordinibus cum infamia reiecit. Lege 2 §. 2 Dig. de his qui not. infam. *Si eum exauctorauerit, id est, insignia militaria detraxerit; inter infames efficit, licet non addidisset, ignominiae caussa se eum exauctorasse.*

atque etiam relegauit. Supererat crimini, quod nisi duorum esse non poterat, reliqua pars vltionis; sed maritum, non sine aliqua reprehensione patientiae, amor vxoris retardabat. quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus aemulum remouisse.
6 Admonitus, vt perageret accusationem, peregit invitus, sed illam damnari, etiam inuito accusatore, necesse erat: damnata, & Iuliae legis poenis relicta est: Caesar & nomen centurionis, & commemorationem disciplinae militaris sententiae adiecit, ne omnes eiusmodi caussas revo-
7 care ad se videretur. Tertio die inducta cognitio est, multis sermonibus & vario rumore iactata de Iulii Tironis codicillis, quos ex parte veros
8 esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Caesaris libertus & procurator. Heredes, quum Caesar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant, vt

6. *Iuliae legis poenis*] Lex Iulia de adulteriis, ferente Augusto, ad quam Titulus in Digestis pertinet, quo tamen nulla eius poena expressa, quod miratur Lipsius ad Tacit. IV annal. cap. 42, ex quo loco & aliis ipse colligit, relegationis poenam ordinariam fuisse.

ne omnes eiusmodi caussas] de adulterio. Has non omnes, sed quae inter milites tantum fuerunt, Caesar suae voluit cognitionis esse: reliquis ad ordinarios iudices reiectis.

7. *de Iulii Tironis*] Praepositio Casauboni consilio addita. Abest enim a libris.

codicillis] testamento superadditis. Vide lib. II epist. 16 n. 1.

8. *Substituebantur crimini*] accusabantur.

susci-

susciperet cognitionem: susceperat. Reuersus 9
diem dixerat: &, quum ex heredibus quidam,
quasi reuerentia Eurythmi, remitterent accusa-
tionem, pulcerrime dixerat, NEC ILLE PO-
LYCLETVS EST, NEC EGO NERO. In-
dulserat tamen petentibus dilationem; cuius
tempore exacto, consederat auditurus. A par- 10
te heredum intrauerunt duo: omnino postula-
runt, vt omnes heredes agere cogerentur, quum
detulissent omnes, aut sibi quoque desistere per-
mitteretur. Loquutus est Caesar summa graui- 11
tate, summa moderatione: quumque aduoca-
tus Senecionis & Eurythmi dixisset, suspicioni-
bus relinqui reos, nisi audirentur; NON CV-
RO, inquit, AN ISTI SVSPICIONIBVS RE-
LINQVANTVR: EGO RELINQVOR. Dein, 12
conuersus ad nos, Ἐπίστασθε, quid facere debea-
mus? isti enim queri volunt, quod sibi licuerit

---

9. *quasi reuerentia Eurythmi*] quia libertus Caesaris erat.

Nec ille Polycletus] Neronis libertus potentissimus & auarissimus, de quo Tacitus videatur Ann. XIV c. 39, & Hist. I c. 37 n. 6, ac II c. 95 n. 3, & Dio Cass. p. 720 in Nerone. Non enim tantum libertis suis Traianus, quantum mali principes, indulgebat. Vid. Panegyr. c. 88.

11. *ego relinquor*] ac si plus aequo liberto fauerem, ac ideo non licere illum accusari.

12. Ἐπίστασθε] scitote, decernite, censete. Stephanus ex veteri libro mauult κατειστήσασθε.

queri volunt] Sic Ald. & Sich. & plerique alii; quasi indignabundus Caesar dixerit, heredes tergiuersatione id agere, vt conqueri possint; saltem aliis suspicionem praebeant, sibi non licuisse per liberti gratiam

non accuſare. tum ex conſilii ſententia iuſſit denuntiari heredibus omnibus aut agerent, aut ſinguli approbarent cauſſas non agendi, alioqui
13 ſe vel de calumnia pronuntiaturum. Vides, quam honeſti, quam ſeueri dies, quos iucundiſſimae remiſſiones ſequebantur. Adhibebamur quotidie coenae: erat modica, ſi principem cogites: interdum ἀκροάματα audiebamus; interdum iucundiſſimis ſermonibus nox ducebatur.
14 Summo die abeuntibus nobis (quam diligens in Caeſare humanitas!) xenia ſunt miſſa: ſed mihi, vt grauitas cognitionum, conſilii honor, ſuauitas ſimplicitasque conuictus, ita locus ipſe
15 periucundus fuit. Villa pulcerrima cingitur viridiſſimis agris: imminet littori, cuius in ſinu

Confirmat hoc ſententia conſilii, quae ſubſequitur. nam poenam minatur, niſi perſequuti fuerint, quod coepiſſent. Catanaeus & Thom. *quaeri* legunt, quaſi dicat: Volunt, vt quaeramus, quod poſſint iure deſiſtere.

ex conſilii ſententia] Veteres libri *ex conſulis*, quod diſplicet Gronouio, vt *conſilii* praeferat.

de calumnia] quod eos detuliſſent, contra quos nolint agere & probare.

23. ἀκροάματα] Hoc nomine appellantur, qui dictis aut canticis voluptatem auribus faciunt, vt muſici, hiſtriones, aretalogi, ridicularii. *Buchn.* De Auguſti coena Sueton. 74 *aut acroamata, & hiſtriones, aut etiam triuiales ex circo ludios interponebat.* Vbi Torrentius acroamata pueros ſymphoniacos interpretatur.

14. *Summo die*] nouiſſimo die conſilii.

quam diligens] Ita Modius & Gruterus ex MSS. & editis primis. Sequiores *tam diligens*.

xenia] munuſcula, quae hoſpitibus dabantur.

quam maximus portus, velut amphitheatrum. Huius ſiniſtrum brachium firmiſſimo opere munitum eſt; dextrum elaboratur. In ore portus 16
inſula adſurgit, quae illatum vento mare obiacens frangat, tutumque ab vtroque latere decurſum nauibus praeſtet. Adſurgit autem arte viſenda. Ingentia ſaxa latiſſima nauis prouehit: contra, haec alia ſuper alia deiecta ipſo pondere manent, ac ſenſim, quodam velut aggere, conſtruuntur. Eminet iam & apparet ſaxeum dor- 17
ſum: impactosque fluctus in immenſum elidit & tollit. Vaſtus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilae adiiciuntur quae procedenti tempore enatam inſulam imi-

15. *velut amphitheatrum*] Rutilius de hoc portu v. 237 *Molibus aequoreum concluditur amphitheatrum.*

16. *frangat*] fluctus ad littus impellentes retundit. Sic Virg. Aen. lib. I v. 162 *omnis ab alto Frangitur. Herz.*

arte viſenda] digna viſu arte. Nam arte haec inſula conſtructa fuit & emunita.

prouehit] Ergo illo tempore Traianus occupatus erat in inſula illa vel fundanda vel adſtruenda.

haec alia ſuper alia] haec ingentia ſaxa.

17. *ſaxeum dorſum*] moles lapidea, aquae impoſita.

immenſum] ſiue mare.

canumque] Spuma canа, quae aquae valde commotae extremam marginem cingere ſolet. *Herz.*

pilae adiiciuntur] Feſtus: *Pila, quae parietem ſuſtentat.*

enatam inſulam] Exempla enatarum & noue, ſed natura, non manu, ſurgentium inſularum in Aegeo mari Seneca Quaeſt. Nat. II, 26 prodidit.

tentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium littus importuosum hoc receptaculo vtetur. Vale.

18. *nomen auctoris*] Ptolemaeus lib. III cap. 1. in Etruriae littore, Τραϊανὸς λιμὴν, *Portus Traianus*, quod nomen apud posteriores obsoleuisse videtur, qui veteri *Centumcellas* hunc portum plerique appellant.

XXXII.
C. PLINIVS QVINTILIANO SVO S.

Nubenti Quintiliani filiae dono offert L. millia nummum.

QVamuis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita instituеris, vt decebat filiam tuam, Tutilii neptem; quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri, cui ratio ciuilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu (quibus non quidem augetur digni-
2 tas, ornatur tamen) instrui. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque

Epist. XXXII. *Quintiliano*] Fabio Quintiliano rhetori.

necessitatem nitoris imponit] splendidiorem cultum poscit. Muß einen Staat führen.

comitatu -- instrui] Lectio haec & ex Modii & Gruteri MSS. etiam ex vett. edd. est: Aldinam sequuti addunt nonnihil.

2. *modicum facultatibus*] diuitem quidem respectu aliorum rhetorum, *Iuuenal. VII, 189*, non autem respectu consularis Plinii, aut generi Celeris, si forte is est, quem Martialis lib. VII epigr. 51 Hispaniae praesidem laudat.

partem

partem oneris tui mihi vindico, & tanquam parens alter puellae nostrae, confero quinquaginta millia nummûm: plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse confiderem, ne recusares. Vale.

XXXIII.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Triumphat oratione sua, pro Accia apud centumuiros habita, cuius artes detegit, & cum Demosthenea pro Ctesiphonte an conferri possit, amici iudicium exquirit.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri iube, & accipe orationem meam, vt illi arma, diuinam. Num superbius potui? reuera, vt inter meas pulcram. Nam mihi satis est certare mecum. Est haec pro Accia Variola & 2
dignitate personae & exempli raritate, & iudicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta praetorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille

1. *Tollite cuncta*] Virgilianus versus ex Aen. VIII v. 439, quo Vulcanus Cyclopibus arma, fabricanda Aeneae, imperauit.

vt illi] Cyclopes. Quidam heic *arma diuina* legunt, sed Sich. & Casaub. *diuinam*, puta orationem. Conuincunt, quae proxime sequuntur.

potui] dicere, dum orationem meam diuinam voco. *Herz.*

2. *vndecim dies, quam*] QVAM, h. e. *postquam.* Liuius XXI c. 15 *Octauo mense, quam coeptum oppugnari, captum Saguntum.* Eutropius lib. II extr. *intra sex dies, quam venerant.* Idem lib. IV cap. 5 n. 8 *Carthago septingentesimo anno, quam condita erat, deleta est.*

nouercam ei, amore captus, induxerat, qua-
3 druplici iudicio bona paterna repetebat. Se-
debant iudices centum & octoginta: tot enim
quatuor consiliis conscribuntur, ingens vtrin-
que aduocatio, & numerosa subsellia: praeterea
densa circumstantium corona latissimum iudi-
4 cium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, sti-
patum tribunal, atque etiam ex superiore ba-
silicae parte, qua feminae, qua viri, & audien-
di, quod erat difficile, &, quod facile, visendi
studio imminebant. Magna exspectatio pa-
trum, magna filiarum, magna etiam nouerca-
5 rum. Sequutus est varius euentus. Nam duo-
bus consiliis vicimus, totidem victi sumus. No-
tabilis prorsus res & mira; eadem in caussa, iis-
dem iudicibus, iisdem aduocatis, eodem tem-
pore tanta diuersitas accidit casu quidem, sed
6 non vt casus videretur. Victa est nouerca: ipsa
heres ex parte sexta. Victus Suberrinus; qui

quadruplici iudicio] Vide lib. I epist. 5 n. 4.

4. *quatuor consiliis conscribuntur*] De quatuor consiliis, vnde quadruplex iudicium vocatur, vide ibidem, & Brisson. de S. V in *Centumuiri*. Verbum *conscribuntur* ex Palat. & Sich. & ed. antiquissima. Vulgatum *colliguntur*.

corona] Vocabulum *coronae*, &, quod sequitur, *circuli* eleganter de multitudine in orbem quasi aut semiorbem circumstante. Cic. pro Flacco 28 *Vox in coronam turbamque effunditur*. De *Circulo* ad Nepotis Epamin. 3 n. 3 diximus.

4. *stipatum tribunal*] plenum hominibus, vt nihil spatii superesset. Liuius XXXIII c. 18 *stipata phalanx*.

6. *Victus Suberrinus*] Variant libri in hoc nomine, quod ita Palatinus expressit. Sed parum refert, quale

exhe-

exheredatus a patre singulari impudentia alieni
patris bona vindicabat, non ausus sui petere.
Haec tibi exposui, primum vt ex epistola scires, 7
quae ex oratione non poteras: deinde, (nam detegam
artes) vt orationem libentius legeres, si
non legere tibi, sed interesse iudicio videris:
quam, sit licet magna, non despero gratiam
breuissimae impetraturam. Nam & copia re- 8
rum, & arguta diuisione, & narratiunculis pluribus,
& eloquendi varietate, renouatur. Sunt
multa (non auderem nisi tibi dicere) elata; multa
pugnantia, multa subtilia. Interuenit enim 9
acribus illis & erectis frequens necessitas computandi,
ac paene calculos tabulamque poscendi,
vt repente in priuati iudicii formam centumuirale
vertatur. Dedimus vela indignatio- 10
ni; dedimus irae, dedimus dolori; & in amplissima
caussa, quasi magno mari, pluribus ventis
sumus vecti. In summa, solent quidam ex 11
contubernalibus nostris existimare hanc orationem
(iterum dicam) praecipuam, vt inter meas
ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. An vere, tu facillime

fuerit: refert autem scire, fuisse nouercae filium, Acciae nimirum, qui *alieni patris*, vitrici octogenarii, bona vindicabat, sui patris bona petere non ausus.

gratiam breuissimae] orationis. Nam gratior semper breuitas & audienti & legenti, quam diffusa verbositas, quae fastidium parit.

9. *in priuati iudicii formam*] in formam iudicii domestici, quo v. g. rationes a procuratore dominus exigit. Paullus Lege XX Dig. de procurat. etiam inter *iudicium publicum* & *priuatum* distinguit. Alio sensu & centumuirale priuatum est. Vide iuris consultos.

11. ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος] tanquam Demosthe-

iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, vt conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

nis praestantissimam orationem, qua Ctesiphontem, qui coronam Demostheni decreuerat, contra Aeschilum, id reprehendentem, defendit validissime. Vide ad lib. I epist. 2 n. 1 notata.

XXXIV.
C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximi munus gladiatorium in funere vxoris commendat: dolet autem pantheras tardius aduenisse.

REcte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam vxorem carissimam tibi & probatissimam habuisti; cuius memoriae vt opus aliquod, ita ma-
2 xime funebre debebatur. Praeterea, tanto consensu rogabaris, vt negare non constans, sed

1. *Gladiatorium munus*] inter alios ludos exhibebant proceres suis impensis cruentos, dum certi quidam homines pretio quodam conducebantur, vt publice inter se pugnarent, seq. inuicem interficerent, si populus veniam dare nolebat. Vid. quae collegit Kipping. antiquit. lib. II c. 6. *Herz.*

Veronensibus nostris] quia Verona in Transpadana, in qua & Plinii Comum est. Recole lib. I epist. 16 n. 5 de Catullo.

ita maxime funebre] in illustrium funeribus gladiatores editi. Lipsium consule lib. I Saturn. c. 8. Ceterum lectio haec in Palatino & vett. edd. fundata, etiam in margine a Sichardo expressa. Vulgares libri interponunt alia.

durum

durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per haec etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanae, quas coemeras plurimas, ad praefinitum diem occurrissent: sed licet cessauerint illae, tempestate detentae, tu tamen meruisti, vt acceptum tibi fieret, quod, quo minus exhiberes, non per te stetit. Vale.

3

3. *Africanae*] pantherae, quae in Africa frequentissimae. Plinius maior de eisdem H. N. lib. VIII c. 17 *SC. fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere.* Suetonius Calig. c.18 *Edidit Circenses plurimos, interiecta modo Africanarum venatione.* Symmachus *Libycas* appellat II, 46 & VII, 122, vel pantheras, vel alias Africae belluas intelligens, quemadmodum II, 75 de leonibus *congressionem Lybicam*, h.e. spectaculum & venationem Poenorum leonum, dixit.

acceptum tibi fieret] Gruterus mauult *ferrent*, quam *fierent*: quod mollius omnino est, & sensus postulat, quaecunque etiam lectio seruetur.

LIB.

LIBER VII.

I.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Aegrotantem amicum hortatur, vt valetudinem patienter ferat, suoque exemplo docet, non indulgendum appetitui, sed medicis obtemperandum esse.

TErret me haec tua tam pertinax valetudo, &, quanquam te temperantissimum nouerim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores
2 tuos liceat. Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare admittit humana natura, quod suadeo; ipse certe sic agere sanus
3 cum meis soleo. Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel poenitentia dignum: si tamen superauerit morbus, denuntio, ne quid mihi detur, nisi permittentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum, vt solent
4 alii, quae negantur. Quin etiam quum perustus ardentissima febri; tandem remissus unctusque acciperem a medico potionem, porrexi

1. *in mores tuos liceat*] temperantiam tuam corrumpat. *Buchn.*

3. *superauerit morbus*] inualuerit & abstinentiam meam vicerit.

alii] vindicare illa &c.

4. *remissus*] sedato calore, finito paroxysmo.

vnctusque] Cum remissione morbi coniungit vnctionem. Sic Celsus II, 14 *Vngi leniterque pertractari corpus etiam in acutis & recentibus morbis oportet; in remissione tamen & ante cibum.*

manum,

manum, vtque me tangeret, dixi, admotum-
que iam labris poculum reddidi. Postea quum 5
vicesimo valetudinis die balineo praepararer,
mussantesque medicos repente vidissem, caus-
sam requisiui. Responderunt, posse me tuto
lauari, non tamen omnino sine aliqua suspi-
cione. Quid (inquam) necesse est? Atque ita 6
spe balinei, cui iam videbar inferri, placide leni-
terque dimissa, ad abstinentiam rursus, non se-
cus, ac modo ad balineum, animum vultumque
composui. Quae tibi scripsi, primum vt te 7
non sine exemplo monerem, deinde vt in poste-
rum ipse ad eandem temperantiam adstringe-
res, quum me hac epistola quasi pignore obli-
gauissem. Vale.

vtque me tangeret] venam tangeret, vtrum desierit calor, nec ne. Persius Sat. 3 v. 107 *Tange miser venas.*

5. *quum balineo praepararer*] Vsus balinei in febribus. Supra lib. II epist. 8 n. 2, & Cornel. Cels. lib. II cap. 17.

6. *necesse est*] me lauari. Possum enim etiam intermittere.

animum vultumque composui] sedato adfectu & compressa cupiditate lauandi.

II.

C. PLINIVS IVSTO SVO S.

Promittit aliquid scriptorum suorum, quum aestas transmissa fuerit.

QVemadmodum congruit, vt simul & adfirmes, te assiduis occupationibus impediri, & scripta nostra desideres, quae vix ab otiosis impe-

impetrare aliquid perituri temporis possunt?
2 Patiar ergo, aestatem inquietam vobis exercitamque transcurrere, & hieme demum, quum credibile erit, noctibus saltem vacare te posse, quaeram quid potissimum ex nugis meis tibi ex-
3 hibeam. Interim abunde est, si epistolae non sunt molestae. Sunt autem, & ideo breuiores erunt. Vale.

2. *inquietam vobis*] Palat. ita & vett. edd. Vulgares *nobis*.

3. *abunde est*] sufficit. Supra lib. IV extremo: *Mihi abunde est, si satis expressi, quod efficitur*.

III.

C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

Amicum a longo recessu in vrbem reuocat.

TAntane perseuerantia tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipse enim (inquis) Lucanus, vxor Campana. Iusta caussa longioris
2 absentiae, non perpetuae tamen. Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, honor, amicitiae tam superiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei

1. *Tantane perseuerantia*] sexto casu, quod est *tamdiu*.

2. *regnabis*] libere viues in villis tuis, quod in vrbe propter ciuilia munera non licebat. Terent. in Phorm. a. II sc. 3 v. 58 *Quandoquidem solus regnas*. Vbi Donatum legas.

dormies, quamdiu] Erant in vrbe etiam antelucana officia, seu ante lucem peragenda, lib. III ep. 5 n. 9 quae non sinebant, somno indulgere.

quousque calcei nusquam?] Distinctio ab Lipsio est nus-

nusquam? toga feriata? liber totos dies? Tem- 3
pus est, te reuisere molestias nostras, vel hoc
solum, ne voluptates istae satietate languescant.
Saluta paullisper, quo sit tibi iucundius salutari.
Terere in hac turba, vt te solitudo delectet.
Sed quid imprudens, quem reuocare conor, re- 4
tardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, vt te
magis ac magis otio inuoluas; quod ego non
abrumpi, sed intermitti volo. Vt enim si coe- 5
nam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque
miscerem, vt obtusus illis & oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, vt

Quaest. epist. 1 n. 5. Calceorum autem & togae vsus idem & coniunctus, nempe in vrbe in municipiis tunica contenti & soleis. Quaerit ergo: Quousque tibi non sunt calcei? quousque toga otiosa, nec corpori applicata? siccine totos dies liber in manu, nec vis ad ciuilia redire officia? In secessu enim studiis vacabant, ceteris omnibus posthabitis.

3. *Tempus, est, te reuisere*] Dicimus *tempus nascendi* Cic. Diui n. II, 45; *adeundi*, fam. epist. 11 n. 16; *concionandi*, Sueton. Caes. c. 55; verum etiam cum infinito, Liuius VI c. 18 *tempus est maiora conari*, & XXI c. 54 *nunc corpora curare tempus est.*

molestias nostras] lites forenses, officia ciuilia.

hoc] ex hoc s. hac causa. *Herz.*

Saluta paullisper] Inuise amicos in vrbe, vt vicissim te inuisant & salutent.

Terere] Passiue, pro *tere te, exerce te* forensibus aliisque negotiis ciuium.

4. *imprudens retardo*] mentione occupationem vrbanarum, quibus admoneris, vt vrbem fugias, ac di. tius in otio & secessu delitescas.

abrumpi] perpetuo vitari.

oblitus] ab oblinere.

iucun-

iucundissimum genus vitae nonnullis interdum quasi acoribus condias. Vale.

5. *quasi acoribus*] Ita Palat. & Sichardina: alii *acrioribus*, minus adposite.

IV.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Miranti, qui Plinius, seuerus homo, hendecasyllabos scripserit, poetica sua studia ab vltima aetate recenset.

Ais legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam, quemadmodum coeperim scribere, homo, vt tibi videor, seuerus, vt ipse fateor, non
2 ineptus. Nunquam a poëtice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Graecam tragoediam scripsi. Qualem? inquis. Nescio, tragoedia vocabatur.
3 Mox quum e militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico, hendecasyllabis nunc
4 primum, quorum hic natalis, hae caussae. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de

1. *hendecasyllabos*] Vide lib. IV epist. 14 n. 8.

3. *e militia*] ex Syria vbi tribunus militauerat, lib. III epist. 11 n. 5.

in Icaria insula] Aegaei maris iuxta Samum.

hae caussae] Grut. ex Palatino. Alii, Aldum sequuti, *haec caussa est*.

4. *Asinii Galli*] qui filius fuit Asinii Pollionis, aequalis Ciceroni, aut paulo iunioris. Librum, quem de patre & Cicerone scripsit, confutauit Claudius Caesar. Suetonius 41 *Composuit Ciceronis defensionem aduersus*

com-

comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum: dein, quum meridie (erat enim aestas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus, coepi reputare, maximos oratores hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse & in laude posuisse.
Intendi animum, contraque opinionem meam, 5
post longam desuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum, quod me ad scribendum sollicitauerat, his versibus exaraui:

Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti 6
Ausus de Cicerone dare est palmamque decusque,
Lasciuum inueni lusum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo seria condidit, & quo
Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur, quod fraude mala frustratus amantem

Asinii Galli libros. satis eruditam. Vnde argumentum libri constare potest. Plura de eo Tacitus annal. lib. I c. 12. Eius filiis cognominis conspirauit contra Claudium, Sueton. c. 13 Genealogiam Asiniorum Th. Ryckius ad Tacit. p. 112 exhibuit.

in Tironem suum] libertum eruditissimum, ad quem plures Ciceronis epistolae exstant.

erat enim aestas] nam hieme meridianus somnus eximebatur, lib. IX epist. vlt.

6. quibus ille parenti] Asinio Pollioni, quem filius hoc libro anteposuit Ciceroni.

dare est] Casaubonus *est* addi iussit. Pontanus ad Macrob. VII, 15 pr. ita legendum censet:

Plausus de Cicerone daret palmamque decusque.

Humanis salibus] qui humanos & comes decent. *Lichn.*

Pau-

Paucula coenato sibi debita suauia Tiro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post haec, inquam, nostros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
Blanditias, & furta nouas addentia flammas?

7 Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in vrbem reuersus, sodalibus
8 legi. Probauerunt. Dein plura metra, si quid otii, maxime in itinere, tentaui. Postremo placuit exemplo multorum vnum separatim hendecasyllaborum volumen absoluere, nec
9 poenitet. Legitur, describitur, cantatur etiam; a Graecis quoque, quos Latine huius libelli amor docuit, nunc cithara nunc lyra persona-
10 tur. Sed quid ego tam gloriose? quanquam poëtis furere concessum est; & tamen non de meo, sed de aliorum iudicio loquor; qui siue

Nullumque] puta *amorem* ex celatis amoribus. Casaubonus *Nullique*, vt *nulli* pro *non*, consueto more positum sit. Buchnero in mentem venit *Nilumque* Lucretianum verbum, pro *nihilum*.

nosse fugaces] Palat. ita & edd. primae. Aldus *nosce*. Sed obuius sensus: fatemur nosse blanditias & peritos nos esse rerum amatoriarum.

7. *explicui*] absolui, & ex retinaculis suis, quibus haeremus, dum meditamur, eripui. Sic noster infra VIII epist. 1 iter explicare.

9. *tam gloriose*] tam iactanter. Supra lib. III epist. 9 n. 13 *iactantes & gloriosae epistolae*. Recentes legunt *furiose* contra Palat. Ald. & alios veteres.

errant,

iudicant, siue errant, me delectant. Vnum precor, vt posteri quoque aut errent similiter, aut iudicent. Vale.

V.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Magno se vxoris desiderio teneri significat.

INcredibile est, quanto desiderio tui tenear. In caussa amor primum; deinde, quod non consueuimus abesse. Inde est, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diaetam tuam ipsi me, vt verissime dicitur, pedes ducunt: quod denique aeger & moestus, & similis excluso, a vacuo limine recedo. Vnum tempus his tormentis caret, quo in foro 2
& amicorum litibus conteror. Aestima tu, quae vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

---

1. *In imagine tua*] in memoria, cogitatione tui.

diaetam] conclaue, quo interdiu Calpurnia commorabatur. Vide ad lib. II epist. 17 n. 12. Omnes autem heic libri *diaeta* habent, nullus *Zeta* vt in aliis locis.

aeger & moestus] Aldus sic legit, & Catanaeus idem laudauit, quanquam *aeger metu* edidit. Palat. *aeger metus* corrupte: Sich. *aeger mente.*

2. *conteror*] exerceor, vt epist. 3 huius libri n. 3 *Terere in hac turba.*

in labore, in miseria curisque] in labore forensi & amicorum litibus. Negotiis enim desiderium vxoris minuebatur.

VI.

VI.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Bithynos decreto accusationem Vareni (lib. V ep. 20) *omisisse narrat, inutiis legatis, quibus Plinius breuiter respondit, quod consultius interdum putat, quam multa loqui, idque exemplo alio probat.*

RAra & notabilis res contigit Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem eius, vt temere inchoatam, omisisse narrantur. Narrantur dico? adest prouinciae legatus: attulit decretum consilii ad Caesarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Va-
2 reni aduocatos. Perstat tamen idem ille Magius: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exercet. Per hunc a Consulibus postulabat, vt Varenus exhibere rationes coge-
3 retur. Adsistebam Vareno iam tantum vt amicus, & tacere decreueram. (Nihil enim tam contrarium, quam si aduocatus a senatu datus defenderem vt reum, cui opus esset, ne reus vi-
4 deretur.) Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent; Scietis, inquam, constare nobis silentii nostri ratio-

1. *Vareno*] Vide lib. V ep. 20 & lib. VI epist. 13.
narrantur. narrantur dico] Geminatio Gruteri est: *dico* Palatini & Aldinae. Vulgares *narrantur. De eo adest* &c.
prouinciae legatus] nouus, post veteres Magium & socios. De Fonteio Magio lib. V ep. 20 n. 4.
2. *Nigrinum*] aduocatum Bithynorum in superiore actione, *ibid. n. 6.*

nem,

nem, quum veros legatos prouinciae audieritis
contra Nigrinum, ad quem missi sunt: ego ad
me quoque habeo decretum prouinciae. Rur- 5
sus ille: Potest tibi liquere. Ad hoc ego: Si
tibi ex diuerso liquet, potest & mihi, quod est
melius in caussa, liquere. Tum legatus Po- 6
lyaenus caussas abolitae accusationis exposuit,
postulauitque, ne cognitioni Caesaris praeiu-
dicium fieret. Respondit Magius: iterumque
Polyaenus ipse raro & breuiter interloquutus.
Multum me intra silentium tenui. Accepi 7
enim, non minus interdum oratorium esse ta-
cere, quam dicere: atque adeo repeto, quibus-
dam me capitis reis vel magis silentio, quam
oratione accuratissima profuisse. Mater amisso 8
filio (quid enim prohibet, quanquam alia ra-
tio scribendae epistolae fuerit, de studiis dispu-
tare?) libertos eius, eosdemque coheredes suos,
falsi & veneficii reos detulerat ad Principem,
iudicemque impetrauerat Iulium Seruianum.
Defenderam reos ingenti quidem coetu. Erat
enim caussa notissima; praeterea vtrinque 9
ingenia clarissima. Finem cognitioni

4. *veros legatos*] nouos & recentes, quorum aduentu legatio veterum, vt Magii, exspirauit.

6. *praeiudicium fieret*] sed integra omnia arbitrio Caesaris permitterentur. Vide infra n. 14.

7. *oratorium esse tacere*] Cic. lib. XIII ad Attic. ep. 42 *Hoc loco sumsi quiddam de tua eloquentia, nam tacui.*

adeo repeto] recordor. Supra lib. III epist. 5 n. 16.

8. *falsi*] falsi testamenti.

9. *vtrinque ingenia clarissima*] vtriusque partis advocati clari & exercitati, quo in casu maior concursus exspectantium, quaenam pars victura sit.

quaeſtio impoſuit; quae ſecundum reos dedit.
10 Poſtea mater adiit Principem: adfirmauit ſe nouas probationes inueniſſe. Praeceptum eſt Serviano, vt vacaret finitam cauſſam retractanti, ſi
11 quid noui adferret. Aderat matri Iulius Africanus, nepos Iulii oratoris: quo audito Paſſienus Criſpus dixit, Bene, me hercule, bene: ſed quo tam bene? Iulius nepos, iuuenis ingenioſus, ſed parum callidus, quum multa dixiſſet, adſignatumque tempus impleſſet, Rogo, inquit, Seruiane, permittas mihi vnum verſum adii-
12 cere. Tum ego, quum omnes me, vt diu reſponſurum, intuerentur, Reſpondiſſem, inquam, ſi vnum illum verſum Africanus adieciſſet, in quo
13 non dubito omnia noua fuiſſe. Non facile me repeto tantum conſequutum adſenſum agendo [quantum tunc non agendo.] Similiter nunc & probatum & exceptum eſt, quod pro Vareno

quaeſtio] ſeruorum tormenta.

ſecundum reos] pro reis ſerui confeſſi ſunt. Nam *dare ſecundum quem*, eſt pronunciare pro illo. Seneca prooem. lib. III Controuerſ. *Centumuiri dixerunt, dare ipſos ſecundum aduerſarium Albutii, ſi iuraret ille.* Tacitus annal. lib. IV c. 43 n. 4 *Ita ſecundum Meſſenios datum.* Add. Sueton. Claud. c. 15.

10. *retractanti*] matri.

11. *Aderat*] Cauſſam agebat, defendebat. Supra lib. I epiſt. 5 n. 5.

adſignatum tempus] clepſydra definitum. Vide lib. I ep. 23 n. 2, & lib. II ep. 11 n. 14.

13. *conſequutum adſenſum agendo*] Aldina lectio, quam carpit quidem Gruterus, ſed meliorem ex Palatino non adfert.

quantum tunc non agendo] Haec abſunt a Palat. & Sichardina, quae inſuper *cepiſſe* habet pro *conſequutum eſſe*.

hacte-

hactenus tacui. Consules, vt Polyaenus postulabat, omnia integra Principi seruauerunt; cuius cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem & otium dabit, aut intermissum laborem renouata sollicitudine iniunget. 14

hactenus tacui] eatenus & in tantum tacui, vt per breuem tantum responsionem interponerem. Adi Modii Nouant. ep. 92, & Gruterum. Gronouio placet *non tacui* (hoc est, breuiter respondi) cuius in Palatino vestigia sunt.

VII.
C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Gaudet Saturnini & Prisci coniunctione, & hunc ad se reuerti satiatum otio, cupit.

ET proxime Prisco nostro, & rursus, quia ita iussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi periucundum, quod viri optimi mihique amicissimi adeo cohaesistis, vt inuicem vos obligari putetis. 2 Nam ille quoque praecipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutuae caritatis, quam ipsum tempus augebit. 3 Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deseruire studiis non potes, si tamen alteram litem per iudicem, alteram, vt ais, ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatus ad nos reuerti. Vale.

1. *Prisco*] Vide ad lib. II ep. 13.
cohaesistis] amicitiam iniistis, societatem coistis.

VIII.
C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Eandem laetitiam, de qua superiori epistola, significat Prisco, eumque ad constantiam hortatur.

EXprimere non possum, quam iucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi
2 apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge vt coepisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius percepturus, nec ad breue tempus.
3 Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac praecipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

1. *Saturninus*] de quo ep. praecedente.

aliis super alias] Panegyr. c. 14 extr. *aliis super alias expeditionibus.* Nec insolens antiquioribus haec formula. Liuius III c. 56 *alia super alia es ausis;* & XIII c. 36 extr. *alia super alia nuntiabantur.*

3. *quum abundet, tum*] Cum, Tum, si se mutuo respiciunt, & partes copulant, plerumque Indicatiuo iunguntur. Vide lib. IV ep. 28 n. 3, & lib. V ep. 3 n. 1 & alibi. Est vero etiam, vbi prius Coniunctiuo cohaeret. Cicero pro Balbo cap. 12 *Cum ex omnibus ciuitatibus via sit in nostram, tum vero* &c. Columella VII, 10 *Cum omni quadrupedi per aestatem sitis sit infesta; tum suillo maxime est inimica.* Eumenius Panegyr. Constantini cap. 2 *Cum omnes homines iuuare boni sit principis; tum praecipue bene meritis subuenire sapientis est.* Sed puto, in hisce *Cum* non tam copulare, quam caussam reddere, vt solenne est, quando huic Modo & Tempori coniungitur. Ideoque veterum more, quem Quintilianus I, 7 tradit, *Quum,* pro *Cum,* discriminis caussa scribi potest. Adde nostrum lib. VIII ep. 18 n. 12.

IX.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quaerenti amico, rationem exercendi stili praescribit.

QVaeris quemadmodum in secessu, quo iamdiu frueris, putem te studere oportere. Vtile 2
inprimis, & multi praecipiunt, vel ex Graeco in Latinum, vel ex Latino vertere in Graecum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea imitatione optimorum similia inueniendi facultas paratur: simul quae legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt.
Intelligentia ex hoc & iudicium adquiritur. Ni- 3
hil obfuerit, quae legeris hactenus, vt rem argumentumque teneas, quasi aemulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si nonnulla tu; magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum & notissima eligere, &
certare cum electis. Audax haec, non tamen 4
improba, quia secreta, contentio: quanquam multos videmus eiusmodi certamina sibi cum

2. *Vtile inprimis*] Quintilianus X, 5 pr. *Vertere Graeca in Latinum veteres nostri oratores optimum iudicabant.* Et post paullo: *Sed & illa ex Latinis conuersio multum & ipsa contulerit.*

3. *hactenus, vt*] in tantum vt; eo vsque, vt. Eleganter. Sic lib. IV ep. 8 n. 3 *In hoc fortunae hactenus licet, vt dare possit.* Suetonius Ner. c. 40 *Interpellatus tumultuosioribus litteris hactenus excanduit, vt malum iis, qui dedissent, minaretur.*

si nonnulla tu; magnus] Ita ex MSS. Modius restituit Epist. 92 Nouantiq. Lect.

multa laude sumsisse, quosque subsequi satis ha-
5 bebant, dum non desperant, antecessisse. Po-
teris &, quae dixeris, post obliuionem retracta-
re, multa retinere, plura transire; alia inter-
6 scribere, alia rescribere. Laboriosum istud &
taedio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum,
recalescere ex integro, & resumere impetum
fractum omissumque: postremo, noua velut
membra peracto corpori intexere, nec tamen
7 priora turbare. Scio nunc tibi esse praecipuum
studium orandi; sed non ideo semper pugna-
cem hunc & quasi bellatorium stilum suaserim.
Vt enim terrae variis mutatisque seminibus, ita
ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione
8 recoluntur. Volo, interdum aliquem ex histo-
ria locum apprehendas: volo epistolam dili-
gentius scribas, volo carmina. Nam saepe in
orationes quoque non historicae modo, sed pro-
pe poëticae descriptionis necessitas, incidit; &
9 pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas
est & carmine remitti, non dico continuo & lon-
go (id enim perfici nisi in otio non potest) sed

5. *retractare*] emendare, recensere, vt lib. IV epist. 9 extr. & lib. VIII ep. 21, 6 (vbi Buchn. consulatur) & lib. IX ep. 10, 3.

rescribere] Idem est, quod modo explicatum, *retractare*, emendare nempe, interpretante Buchnero d. l.

8. *ex historia locum*] partem historiae. *Catan.*

prope poëticae] vt in descriptionibus locorum, fluminum &c. Vnde est, quod Tullius pro Archia dicit, poetarum sibi lectionem ad eloquentiam profuisse. Ceterum *poeticae descriptionis* lectio ex codd. Modianis est. quam etiam Sichardus expressit, pro eo, quod vulgo *historica - - poetica descriptionum necessitas* legebatur.

hoc

hoc arguto & breui, quod apte quantaslibet occupationes curasque diſtinguit. Luſus vo- 10
cantur; ſed hi luſus non minorem interdum gloriam, quam ſeria conſequuntur: atque adeo (Cur enim te ad verſus non verſibus adhorter?)

Vt laus eſt cerae, mollis cedensque ſequatur 11
Si doctos digitos, iuſſaque fiat opus;
Et nunc informet Martem, caſtamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
Vtque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Saepe etiam flores vernaque prata iuuant;
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri ſic ſe 12
aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum eſt, vt his 13
opuſculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, miſericordiam, vrbanitatem, omnia denique, quae in vita, atque

9. *arguto & breui*] epigrammatico. *Cat.*

10. *Luſus vocantur*] Martialis lib. VII epigr. 7
Fas audire iocos, leuioraque carmina, Caeſar,
Sit tibi: ſi luſus ipſe triumphus amat.

11. *cedensque ſequatur*] Sic loquuntur ſcriptores de tractabili materia. Statius Achill. I v. 332
Qualiter artificis victurae pollice cerae
Accipiunt formas, ignemque manumque ſequuntur.
Sequi enim obedire eſt & facile tractari, vt *mores ſequaces* apud Lucret. III v. 316 ſunt, qui naturam ſequuntur.

iuſſaque] De manu factis eleganter hoc verbum adhibetur. Columella lib. X v. 48
Tum iuſſi veniant decliui tramite riui.

13. *quae in vita*] Ita Aldus: ſed Sich. *quae ad vitam*

 etiam

14 etiam in foro caussisque versantur. Inest his quoque eadem, quae aliis carminibus vtilitas, quod metri necessitate deuincti, soluta oratione lætamur, & quod facilius esse comparatio osten-
15 dit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse, quam requirebas; vnum tamen omisi. Non enim dixi, quae legenda arbitrarer: quanquam dixi, quum dicerem, quae scribenda. Tu memineris, sui cuiusque generis auctores diligenter eligere. (Aiunt enim, MVLTVM LE-
16 GENDVM ESSE, NON MVLTA.) Qui sint hi, adeo notum prouocatumque est, vt demonstratione non egeant: & alioqui tam immodice epistola me extendi, vt dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod coeperas, scribis. Vale.

---

pertinent, quod glossam sapit. Est enim *in vita*, circa viuendi modum.

in foro caussisque] vt illud Martialis epigramma 19 libri VI de tribus capellis. *Catan.*

14. *libentius scribimus*] prosam scilicet & solutam orationem.

15. *quanquam dixi*] quanquam etiam illud quodammodo dixi.

16. *prouocatumque*] iudicatum, examinatum, cognitum. *Catan.* Vel, apertum & quasi foras vocatum atque elicitum. *Buchn.*

epistola me extendi] Sic plerisque libris: Sich. *epistolam extendi.*

X.

X.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Euentum actionis Bithynorum contra Varenum narrat.

QVia ipse, quum prima cognoui, iungere extrema, quasi auulsa, cupio; te quoque existimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoscere. Acta caussa hinc a Polyaeno, inde a Magio. Finitis actionibus Caesar, Neutra, in- 2
quit, pars de mora queretur. Erit mihi curae, explorare prouinciae voluntatem. Multum in- 3
terim Varenus tulit. Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest, ne rursus prouinciae, quod damnasse dicitur, placeat, agatque poenitentiam poenitentiae suae. Vale.

1. *quum prima*] Prima caussae Varenianae narrantur lib. V epist. 20 & lib. VI epist. 13 ac lib. VII epist. 6.

2. *a Polyaeno, inde a Magio*] De his epist. 6 n. 6 huius libri.

prouinciae voluntatem] an decreuisset, vt Vareni accusationem legati persequerentur.

3. *quod damnasse dicitur*] improbasse & remisisse, accusationem scilicet Vareni.

poenitentiam poenitentiae] Poenituerat prouinciales, se accusasse Varenum: nunc veretur Plinius, ne mutent consilium, ac nolint poenituisse. Curtius ad eundem modum lib. X cap. 7 n. 12 *Poenitebat modo consilii, modo poenitentiae ipsius.*

XI.

C. PLINIVS FABATO SVO S.

Prosocero miranti, cur venditionem hereditatis, a liberto infra pretii modulum factam, non retractaret, respondet, quibus caussis id ratum haberet.

MIraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego iusseram proscribi, non exspectata auctione, pro meo quincunce ex septingentis millibus Corelliae addixerit. Adiicis, posse eos nongentis millibus venire, ac tanto magis quaeris, an, quod gessit, ratum seruem.
2 Ego vero seruo: quibus ex caussis accipe: cupio enim & tibi probatum, & coheredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, maiore officio
3 iubente, secerno. Corelliam cum summa reuerentia diligo; primum vt sororem Corellii Rufi, cuius mihi memoria sacrosancta est; dein-
4 de, vt matri meae familiarissimam. Sunt mihi & cum marito eius, Minutio Fusco, optimo viro, vetera iura: fuerunt & cum filio maxima: adeo

1. *proscribi*] venales fieri. Proscriptio enim iudicium vendibilis rei.

auctione] publica venditione.

quincunce ex septingentis] Quincunx, quinque assis partes, siue quinque duodecimae. Quod si ergo as, seu tota hereditas, septingentis millibus sestertiûm aestimata fuit, quincunci relinquuntur sestertiûm 291667, hoc est 9114 vncialium nummûm cum dimidio.

gessit] Sich. ita: alii *gesserit*.

3. *Corellii Rufi*] Supra lib. I epist. 12, & lib. IV. ep. 17 num. 4.

4. *vetera iura*] vincula amicitiae. *Catan.*

quidem

quidem, vt praetore me ludis meis praeſederit. Haec quum proxime iſtic fui, indicauit mihi, cupere ſe aliquid circa Larium noſtrum poſſidere: ego illi ex praediis meis, quod vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliae quidem poſſum.
Igitur quum obueniſſet mihi hereditas, in qua 6
praedia iſta, ſcripſi ei venalia futura. Has epiſtolas Hermes [tulit,] exigentique, vt ſtatim portionem meam ſibi addiceret, paruit. Vides, quam ratum habere debeam, quod libertus
meus meis moribus geſſit? Supereſt, vt coheredes 7
aequo animo ferant, ſeparatim me vendidiſſe, quod mihi licuit omnino vendere. Nec
vero coguntur imitari meum exemplum. Non 8
enim illis eadem cum Corellia iura ſunt. Poſſunt ergo intueri vtilitatem ſuam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

---

4. *ludis meis praeſederit*] Circenſibus forte, aut Megalenſibus, quos praetoris erat edere, Iuuenal. XI v. 191, & Martial. X epigr. 41. Poterant ipſi magiſtratus *praeſidere* (quod moderari & dirigere eſt) aut amicis id muneris delegare, ſaltem cum iisdem communicare. Plures enim aliquando certaminis magiſtros ſiue agonothetas fuiſſe videtur ex Suetonii Nerone c. 12 conſtare.

6. *Hermes tulit*] In Aldi officina illud *tulit* natum. nam abeſt a Palatino & vett. edd. *Grut.*

meis moribus] tacito meo conſenſu. Infra lib. X ep. 20 *quum omnia facta dictaque mea probare ſanctiſſimis moribus tuis cupiam.* Et Iuuenalis XIII v. 204

Reddidit ergo metu, non moribus.

8. *intueri vtilitatem ſuam*] hereditatem totam nongentis millibus aeſtimando.

XII.

C. PLINIVS MINVTIO SVO S.

Libellum postulatum sero mittens, per iocum se excusat, aliosque iocos inspergit.

Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster, (quid enim non commune nobis?) si res posceret, vteretur, misi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id
2 est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi, nescio, vtique disperdendi (ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι) optima quaeque, si detraxeris.
3 Quod si feceris, boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione, vt meis, vtar, & beneficio fastidii tui ipse laudabor, vt in eo quod adnotatum inuenies, & suprascripto aliter explici-
4 tum. Nam, quum suspicarer, futurum, vt tibi tumidius videretur, quod est sonantius & elatius; non alienum existimaui, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam & exilius, vel potius humilius & peius, vestro tamen iudicio

1. *ne tempus emendandi*] Locum hunc Gruterus tum ex vestigiis Palatini, tum ex coniectura, sic putat restituendum: ne tempus, emendandi nescio, vtique disperdendi haberes: habebis tamen (ὑμεῖς γὰρ &c.

2. κακόζηλοι] inepti imitatores, corrupti adfectatores.

3. *fastidii*] quo nonnulla, quae probata tibi non videbantur, ex libello expungebas. *Herz.*

laudabor, vt in eo quod] Gronouius suspicatur: *laudabor. Vnumquodque adnotatum* &c. *Cellar.* Posse tamen & sic explicari: vt sc. *laudabor in eo, quod adnotatum* &c. *Herz.*

rectius

rectius. Cur enim non vsquequaque tenuitatem 5
vestram insequar & exagitem? Haec, vt inter istas occupationes aliquid aliquando rideres: illud serio. Vide, vt mihi viaticum reddas, 6
quod impendi, data opera cursore dimisso. Nae tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque vllius pretii esse, cuius pretium reposceris. Vale.

6. *Nae tu*] nouus iocus ex eo: dum viaticum a Minutio reposcebat. *Herz.*

reposceris] i. e. ad cuius pretium soluendum tu reposceris. Vid. Voss. Aristarch. lib. VII c. 41. *Herz.*

XIII.

C. PLINIVS FEROCI SVO S.

Ferocis elegantem epistolam laudat.

Eadem epistola & studere te & non studere significat. Aenigmata loquor. Ita plane, donec distinctius, quod sentio, enuntiem. Negat enim te studere, sed est tam polita, quae 2
nisi a studente, non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam & otium perficis. Vale.

2. *tam polita, quae non potest*] Raro exemplo Indicatiuus Relatiuo, caussam significanti, subiungitur. Hoc enim Pronomen, & *Vt* finale, idem significant, ac permutari possunt. Obseruauit id ad h. l. Iac. Thomasius, vir vt in omnibus, ita in his quoque minutiis accuratus.

XIV.
C. PLINIVS CORELLIAE SVAE S.

Negat, se maius pretium pro agris accepturum, quam quod libertus ex septingentis constituerat.

TV quidem honestissime, quod tam impense & rogas & exigis, vt accipi iubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti.

1. *tam impense rogas & exigis*] Corellia, honestissima femina, cum Secundo liberalitate certauit, vt tantum pro agris hereditariis pretium acciperet, quanto publicani illos, non quanti ipse aut libertus, sensuum eius gnarus, aestimauerat.

septingentis, nongentis] Relege epist. 11 n. 1 huius libri.

a publicanis partem vicesimam] Ex alienis hereditatibus vicesima pars fisco vindicabatur: quam exigebant publicani. Ipse enim noster sui interpres est Panegyr. 37 n. 1, quem videas licet. Auctor autem & inuentor huius vectigalis Augustus Caesar fuit. Dio Cassius lib. LV p. 566. *Τὴν εἰκοστὴν τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι (πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν, ἢ καὶ πενήτων) καταλείπωσι, κατεστήσατο*, *Vicesimam*, inquit, *hereditatum & donorum, quae morituri quibusdam, praeter proxime cognatos & pauperes, relinquunt, constituit*, scilicet vt in aerarium militare inferretur. Capitolinus in Marco c. 11 Leges addidit de vicesima hereditatum. Vt vero cetera vectigalia publicani redemerunt, quod vel ex Ciceronis Maniliana notissimum est; ita etiam vicesimam hereditatum redemisse ex hac epistola videtur constare. Qui his exigentibus praefectus erat, aut vicesimae curam apud aerarium agebat, *Procurator XX hereditatium*, item *Promagister XX hereditatium* dicebatur. Vetus Inscriptio

Inui-

Inuicem ego & rogo & exigo, vt non solum 2
quid te, verum etiam quid me deceat, adspicias,
patiarisque, me in hoc vno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo.
Vale.

apud Gruter. p. 437 n. 7 PROC. XX HERED. & aliae p. 426 n. 5, & p. 454 n. 8 PROMAGISTRO XX HEREDITATIVM.

XV.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Quid agat, exponit, & rem publicam ac amicorum curare honestissimum esse docet.

Requiris, quid agam? Quo nosti, distringor officio: amicis deseruio: studeo interdum, quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe
beatius erat. Te alia omnia, quam quae velis, 2
agere, moleste ferrem, nisi ea quae agis, essent honestissima. Nam & reipublicae seruire negotiis, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium iucundum 3
tibi futurum sciebam. Noueram simplicitatem eius, noueram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum experior, quum tam iucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas.

1. *solum*] vnice.

2. *reipublicae seruire negotiis*] Haec Palatini scriptura est. Sich. *praeesse negotiis:* Ald. *reip. suae negotia curare.*

3. *simplicitatem*] integritatem: vt lib. III ep. 4 extr. & lib. IV ep. 14 n. 10.

quum tam iucunde] Gruterus ex Palatini & aliorum vestigiis restituit: vulgo *quod tam.*

XVI.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Tironem se facile inducturum significat, vt ex via ad Fabatum declinet, & vindicta, quos iusserit, liberet.

CAlestrium Tironem familiarissime diligo, & priuatis mihi & publicis necessitudinibus
2 implicitum. Simul militauimus, simul quaestores Caesaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum iure praecessit; ego illum in praetura sum

1. *necessitudinibus*] amicitiae iuribus.

2. *quaestores Caesaris*] Varii generis quaestores, nec omnes pecuniarii. Quidam *quaestores principis* dicti, item *candidati principis*, qui libris principalibus (i. e. orationibus) in senatu legendis vacabant, vt Lege vn. Dig. de off. quaest. definiuntur. Tacitus XVI, 27 *Oratio principis per quaestorem eius audita est.* Vbi Lipsium interpretantem audias.

liberorum iure] Vrbe ciuili bello exhausta, Iulius Caesar περὶ παιδίας ἆθλα ἐπέθηκεν, vt Dio Cassius lib. XLIII p. 226 tradidit; hoc est, praemia parentibus, qui multos liberos procreassent, proposuit: quae renouavit Augustus, quod idem Dio lib. LIV p. 531 refert, & lege Papia Poppaea iam senex confirmauit, vt apud Tacitum est annal. lib. III c. 25. Haec *priuilegia parentum*, quae Tacitus ibidem c. 28 vocat, eiusmodi erant, vt mariti & parentes in honoribus capiendis praecederent, *Gell. II, 15*, & honoratius in spectaculis sederent, *Sueton. Aug. 44*, etiam heredes ex testamento pro solido fierent, quum plane exciderent coelibes, orbi semissem caperent, paullo plus solitarii patres, quae latius ab Lipsio exposita vides Excessu ad Tac. III, 25 p. 79. Hinc celebre illud *ius trium liberorum*, indulgentia principum quibusdam impetratum, de quo noster lib. II ep. 13 n. 8 agit, & lib X ep. 2 ac 95. Tot enim liberos oportuit superstites ei esse, qui in plenum ius vellet succedere.

consequutus, quum mihi Caesar annum remisisset. Ego in villas eius saepe secessi; ille in domo mea saepe conualuit. Hic nunc proconsul 3
prouinciam Baeticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, vt ex itinere deflectat ad te. Si voles vindicta 4
liberare, quos proxime inter amicos manu-

annum remisisset] Magistratibus lex annalis certam aetatem definiuerat, quaesturae annum XXV vel XXVII consulatui XLIII; qui ex Philippica V c. 17 certissimus est: de intermediis dubitat Lipsius de Magistr. P. R. cap. 5, & praeturam ad XXX vult reductam, cui recepta opinio reclamat, quae tribunatui XXX aedilitati XXXVII, & praeturae XL annum constituit. De praeturae itaque annis aliquid Secundo remisit indulgentia principis.

3. *per Ticinum*] oppidum Transpadanae ad cognominem fluuium, qui haud longe inde in Padum effunditur.

4. *vindicta liberare*] Serui, inter amicos manumissi, erant quidem in libertate Latina, non autem ciuitatis Romanae, nisi publica auctoritas praetoris in vrbe, vel alius magistratus extra vrbem accessisset. Paullus Lege 18 Dig. de manumiss. vind. *Apud proconsulem, postquam vrbem egressus est, vindicta manumittere possumus.* Vindicta, hoc est virga, quam magistratus capiti eius, qui in libertatem vindicandus erat, inferebat. Vetus Scholiastes Persii ad Satyr. 5 v. 88 *Vindicta,* inquit, *virga est, qua manumittendi a praetore in capite pulsantur: ideo dicta, quod eum vindicat libertati.* Qui ergo inter amicos aut per epistolam manumissi erant, poterant per magistratum vindicta liberari a conditione Latinitatis, vt ciues Romani fierent, plenisque iuribus fruerentur, quibus Latini liberti carebant, nec testamenta condere poterant, neque ex testamento quidquam capere, sed moriebantur vt serui. Vide Caium lib. I Instit. tit. 2 & Leg. vn. §. 10 Cod. de Latina libert. toll.

misisti,

misisti, nihil est, quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire, non erit
5 longum mea caussa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque, quid velis, consule. Illi tam iucundum [est] quod ego, quam mihi, quod tu iubes. Vale.

5. *iucundum est*] Illud *est* non apparet in Ald. & Sich. edd.

quod ego] sc. iubeo.

XVII.

C. PLINIVS CELERI SVO S.

Orationes quoque perinde ac carmina ac historias recitari posse, contra quosdam reprehensores defendit.

SVa cuique ratio recitandi ; mihi, quod saepe iam dixi, vt, si quid me fugit, vt certe fugit,
2 admonear. Quo magis miror, quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent, quod orationes omnino recitarem : nisi vero has solas
3 non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quae non ostentationi, sed fidei veritatique componitur : cur tragoediam, quae non auditorium, sed scenam & actores : cur lyrica, quae non lectorem, sed cho-
4 rum & lyram poscunt. At horum recitatio vsu

1. *admonear*] Eadem supra lib. V epist. 13 n. 1 dixerat.

2. *orationes*] sermones forenses ac ciuiles.

nisi vero] reprehendit suam admirationem ; ita tamen, vt rideat, qui dum recitationem orationum reprehendunt, significant, solas orationes non esse emendandas : quod vero absurdum. *Herz.*

iam

iam recepta est: non ergo culpandus ego, sed
ille qui coepit? quanquam orationes quoque &
nostri quidam, & Graeci lectitauerunt. Super- 5
vacuum tamen est recitare, quae dixeris: etiam,
si eadem omnia, iisdem omnibus, si statim reci-
tes: si vero multa inseras, multa commutes; si
quosdam nouos, quosdam eosdem, sed post
tempus, adsumas, cur minus probabilis sit caus-
sa recitandi quae dixeris, quam edendi? Sed 6
difficile est, vt oratio, dum recitatur, satisfaciat.
Iam hoc ad laborem recitantis pertinet, non
ad rationem non recitandi. Nec vero ego 7
dum recito, laudari; sed dum legor, cupio.

---

4. *non ergo culpandus ego, sed ille*] Ita Sichardus, approbante Barthio: vulgo, *num ergo culpandus est ille.*

lectitauerunt] De *recitandi* more, quod caput huius epistolae est, supra dictum ad lib. I epist. 13 n. 1. Ex hoc loco confirmes licet, praelecta ex scripto fuisse, non memoriter dictata, quae *recitabantur.*

5. *quae dixeris*] in foro, apud iudices.

etiam, si eadem] Vox adfirmantis & concedentis, *etiam*, quasi dicat: Est ita, concedo superuacuum esse, sed tum demum, si &c. Respondet enim his verbis obiectioni reprehendentium. *Cellar.* Et quidem tribus conditionibus 1) si eadem omnia, 2. si iisdem omnibus, 3. si statim recites. *Herz.*

adsumas] auditores, quod supra *adhibere* dixit lib. I ep. 5 n. 4, & lib. II ep. 19 n. 9.

6. *Sed difficile est*] Noua obiectio alicuius reprehendentis: cui respondet, *Iam hoc* &c.

non ad rationem non recitandi] Ex hoc non euincitur, abstinendum esse recitatione, sed id tantummodo, labore opus esse recitanti ideo maiore, vt satisfaciat, si hoc ipsi propositum est.

7. *dum legor*] dum post recitationem & amicorum censuram, emendatior oratio vulgata est, & a multis legitur.

Itaque

Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quae scripsi, mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda; notasque eorum, si dubito, cum vno rursus aut altero pensito; nouissime pluribus recito, ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto sollicitius, intendo. Optime autem reuerentia,
8 pudor, metus iudicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, vno, tamen minus commoueris,
9 quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis, tum commutata, non dico plurima, sed omnia cupis? Vtique si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pulla-
10 tosque reueremur. Nonne, si prima quaeque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipso est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis

intendo] sc. limam, s. censuram.

8. *Idque adeo*] i.e. reuerentia pudorem & metum adeo bene indicare, *sic* i.e. hac similitudine accipe. *Herz.*

9. *ad agendum*] ad caussam agendam, orationem in foro apud iudices habendam.

si latior scena, & corona diffusior] si plures auditores circumstant. Sic *coronae* vocabulo vsus est lib. II ep. 14 n. 6, & lib VI ep. 33 n. 3.

10 *sordidos pullatosque*] plebeios. Suetonius Aug. c. 40 *visa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans, En, ait,*

Romanos rerum dominos gentemque togatam.

Vbi Casaubonum consulas.

collatumque consilium] quod ex multorum rationibus

iudicii

iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pom- 11
ponius Secundus (hic scriptor tragoediarum) si
quid forte familiarior amicus tollendum, ipse
retinendum arbitraretur, dicere solebat, AD
POPVLVM PROVOCO: atque ita ex populi
vel silentio vel adsensu aut suam aut amici sen-
tentiam sequebatur. Tantum ille populo da- 12
bat. Recte an secus, nihil ad me. Ego enim
non populum aduocare, sed certos electosque
soleo, quos intuear, quibus credam, quos de-
nique & tanquam singulos obseruem, & tan-
quam non singulos timeam. Nam quod M. Ci- 13
cero de stilo, ego de metu sentio. Timor est
emendator acerrimus. Hoc ipsum, quod nos
recitaturos cogitamus, emendat: quod audito-
rium ingredimur, emendat: quod pallemus,
horrescimus, circumspicimus, emendat. Pro- 14
inde non poenitet me consuetudinis meae,
quam vtilissimam experior: adeoque non

sumtum est. *Melius enim omnibus, quam singulis creditur*, Panegyr. 62 extr.

singulis] si plebeios singulos respicimus, parum iudicii inesse ipsis putamus: eosdem omnes si in vno coetu collectos videmus, plurimum iudicii ipsis tribuimus. *Herz.*

11. *Pomponius Secundus*] cuius vitam Plinius maior scripserat, *lib. III ep. 5 n. 3.*

hic scriptor trag.] Illud *hic* Sich. & Thom. abiiciunt: retinent Ald. Catan. & Veenh.

11. *ad populum*] ad populi iudicium.

12. *Non singulos*] maius enim quid est timere, quam obseruare. Obseruatio est erga singulos: timor vero exsurgit, quando eos, quos singulos obseruamus, in vno loco collectos videmus. *Herz.*

13. *M. Cicero de stilo*] lib. I de Oratore cap. 33 *Stilus optimus & praestantissimus dicendi effector ac magister.*

deter-

deterreor ſermunculis iſtorum, vt vltro te ro-
15 gem, monſtres aliquid, quod his addam. Nihil enim curae meae ſatis eſt. Cogito, quam ſit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec perſuadere mihi poſſum, non, & cum multis, & ſaepe tractandum, quod placere & ſemper & omnibus cupias. Vale.

15. *dare aliquid in manus hominum*] librum edere & publici iuris facere, vt homines in manus ſumant, legant, & iudicent de illo libere.

XVIII.
C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Caninio rogatus ſuadet, vt quam Comenſibus in epulum pecuniam promiſerat, ita diſponat, vt ipſe ſuam in alimenta ingenuorum.

DEliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus noſtris in epulum obtuliſti, poſt te quoque ſalua ſit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reipublicae ſummam? Verendum eſt, ne dilabatur. Des
2 agros? vt publici, negligentur. Equidem nihil commodius inuenio, quam quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quae in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex

1. *municipibus noſtris*] Comenſibus. Municipes enim fuiſſe noſtrum & Caninium, ex lib. I epiſt. 3 ineunte liquet.

in epulum] in annuum ſumtum conuiuii publici.

Numeres] proponit ipſi varia conſilia, in quibus tamen ſimul difficultates opponit. *Herz.*

2. *alimenta ingenuorum*] de qua re lib. I epiſt. 8 n. 10.

meis

meis, longe pluris, actori publico mancipaui: eundem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & reipubli- 3
cae sors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipse propter id, quod vectigali large supercurrit, semper dominum, a quo exerceatur, inueniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, quam 4
donasse videor, erogauisse, quum pulcerrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet priuatis vtilitatibus publicas, 5
mortalibus aeternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

actori publico mancipaui] imaginaria venditione reipulicae donaui, vt possem vectigalem recipere, quo vectigal in alimenta puerorum perpetuo solueretur. *Mancipare* est mancupio dare, vendere, saltem alienare: & *actor publicus*, qui res rationesque reipublicae administrabat: pro quo male quidam *exactori* apud nostrum legunt. Nam & Tacitus Annal. lib. II c. 30 *mancipari singulos actori publico iubet*, vbi Lipsium adiisse omnino pretium erit.

3. *vectigali large supercurrit*] longe plus fructuum fert, quam pro vectigali soluitur.

XIX.
C. PLINIVS PRISCO
SVO S.

Fanniam, cuius valetudinem dolenter fert, meritis laudibus exornat.

ANgit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc dum adsidet Iuniae, virgini Vestali, sponte

1. *Fanniae*] De hac repete, quae lib. III ep. 11 pri-

primum, (est enim adfinis) deinde etiam ex au-
2 ctoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Vestae coguntur excedere, matronarum curae custodiaeque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discri-
3 mine implicita est. Insident febres, tussis increscit, summa macies, summa defectio: animus tantum & spiritus viget, Heluidio marito, Thrasea patre dignissimus, reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore confi-
4 ciunt. Doleo enim, maximam feminam eripi oculis ciuitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quae castitas illius? quae sanctitas? quanta gravitas? quanta constantia? bis maritum sequuta in exsilium est, tertio ipsa propter maritum rele-

n. 3, & ep. 16 n. 1 dicta sunt: adde dicenda lib. IX ep. 13 n. 3.

pontificum] quorum erat tum aliis omnibus sacris, tum maxime Vestalibus prospicere. Vide lib. IV ep. 11 n. 6, & quae mox ex Gellio dicemus.

2. *atrio Vestae*] domo Vestalium, templo huius deae coniuncta. Gellius I c. 12 *Virgo Vestalis, simul est capta atque in atrium Vestae deducta, & pontificibus tradita.*

3. *Insident febres, tussis increscit*] Aldina haec lectio: Palatini, *insidens febris, tussis increscens.*

dignissimus] ex Gruteri emendatione. Vulgo *dignissima.*

4. *maximam feminam*] Sic Aldus: at Sich. *feminam maximam:* & Boxh. *Doleo enim maxime, feminam.*

bis maritum sequuta in exsilium] Heluidius Priscus, maritus Fanniae, Italia pulsus a Nerone, *Tacit. lib. XVI c. 33* restitutus a Galba: iterum eiectus ab Vespasiano, & deinde interemtus. *Sueton. 15.*

5. *Senecio*] de quo lib. I ep. 5 n. 3 & de damnatione eius, Tacit. Agr. 2.

gata,

gata. Nam, quum Senecio reus esset, quod de 5
vita Heluidii libros composuisset, rogatumque
se a Fannia in defensione dixisset, quaerente mi-
naciter Metio Caro, an rogasset, respondit; Ro-
gaui: an commentarios scripturo dedisset; De-
di: an sciente matre; Nesciente. Postremo
nullam vocem, cedentem periculo, emisit. Quin 6
etiam illos ipsos libros, quanquam ex necessi-
tate & metu temporum abolitos, SC. publica-
tis bonis, seruauit, habuit, tulitque in exsilium,
exsilii caussam. Eadem quam iucunda, quam 7
comis, quam denique (quod paucis datum est)
non minus amabilis, quam veneranda? Erit sa-
ne, quam postea vxoribus nostris ostentare pos-
simus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exem-
pla sumamus, quam sic cernentes audientesque
miramur, vt illas, quae leguntur. Ac mihi do- 8
mus ipsa nutare, conulsaque sedibus suis rui-
tura supra videtur, licet adhuc posteros habeat.
Quantis enim virtutibus quantisque factis ad-
sequentur, vt haec non nouissima occiderit? Me 9

commentarios] quos ipse Heluidius de se & suis re-
bus, memoriae caussa, rudi stilo consignauerat. Ex
commentariis deinceps historiae elaborantur, & accu-
ratae laudationes.

an sciente matre] Arria iuniore, Paeti Thraseae vidua.
Inspice lib. IX ep. 13 n. 3.

6. *illos ipsos libros*] de virtutibus mariti sui ab Heren-
nio Senecione compositos.

abolitos] publice in comitio exustos. *Tacit. Agr. 2.*

7. *vt illas, quae leguntur*] vt heroidas feminas, a poe-
tis & historicis laudatas.

8. *nouissima occiderit*] vltima suae domus seu familiae
exstincta sit, tantis virtutibus conspicua. Habuit

S qui-

quidem illud etiam adfligit & torquet, quod matrem eius, illam (nihil possum illustrius dicere) tantae feminae matrem, rursus videor amittere, quam haec, vt reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & nouo pariter & rescisso
10 vulnere adficiet. Vtramque colui, vtramque dilexi: vtram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis: habuerunt in aduersis. Ego solatium relegatarum, ego vltor reuersarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio seruari, vt
11 mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis, quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

quidem sui similes in maioribus, matre & auia, Arria Thraseae, & maiore Arria Caecinae Paeti: veretur autem noster, vt posteri adsequantur magnitudinem virtutis.

10. *relegatarum*] lib. III epist. 11 n. 3.

vltor reuersarum] composito libro de Heluidii iunioris vltione & actione in Publicium Certum. De vtroque lib. IX epist. 13.

non feci tamen paria] beneficiis vtriusque feminae earumque maritorum. Inde est, quod mox *soluendi* & repensandi *tempora* optat.

XX.

XX.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Taciti librum, a se notatum, remittit; in suo libro vicem exspectat, & amicitia illius, studiorumque ac famae societate delectatur.

Librum tuum legi, &, quam diligentissime potui, adnotaui, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere adsueui, & tu libenter audire. Neque enim vlli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc a te librum meum 2
cum adnotationibus tuis exspecto. O iucundas, o pulcras vices! Quam me delectat, quod, si qua posteris cura nostri, vsquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos homines, 3
aetate propemodum aequales, non nullius in litteris nominis (cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico) alterum alterius studia fouisse. Equidem adolescentulus, quum 4
iam tu fama gloriaque floreres, te sequi, tibi longo, sed proximus, interuallo & esse & haberi

1. *commutanda*] aliter dicenda.
eximenda] delenda, tollenda.

2. *cura nostri, vsquequaque*] si nos & nostros libros posteri curabunt, in omni loco & tempore narrabitur &c.

3. *aetate propemodum*] Sic Palat. codex, & vett. edd. & Sichardina: Aldus *dignitate* interposuit.

4. *longo, sed proximus, interuallo*] Virgilii verba sunt Aeneid. V v. 320. *Proximus* imitatione tui, licet me tunc clariores alii essent & fama tibi propiores.

concupiſcebam. Et erant multa clariſſima
ingenia: ſed tu mihi (ita ſimilitudo naturae
ferebat) maxime imitabilis, maxime imitan-
5 dus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, ſi
quis de ſtudiis ſermo, vna nominamur; quod
de te loquentibus, ſtatim occurro. Nec de-
6 ſunt, qui vtrique noſtrum praeferantur. Sed
nihil intereſt mea, quo loco iungimur. Nam
mihi primus, quia tibi proximus: quin
etiam in teſtamentis debes adnotaſſe, niſi quis
forte alterutri noſtrum amiciſſimus, eadem
7 legata, & quidem pariter, accipimus. Quae
omnia huc ſpectant, vt inuicem ardentius dili-
gamus, cum tot vinculis nos ſtudia, mores, fa-
ma, ſuprema denique hominum iudicia con-
ſtringant. Vale.

5. *vna nominamur*] Exemplum cape ex lib. IX epiſt. 23 n. 3.

qui vtrique noſtrum] Palatinum & primas edd. cum Aldina ſequuti ſumus: Sich. & aliae, *qui vni vt vtrique*. Neutrum Grutero placet, cui id dici videtur, eſſe, qui Tacitum Plinio, & contra, qui Plinium Tacito praeferrent: pro quo Gronouius ſcribendum cenſet, *qui vtrum vtri noſtrum praeferant*, ſic ſenſum conſtare ratus, quem recte Gruterus deprehenderit.

6. *mihi primus, quia tibi proximus*] Hoc eſt: Eo ipſo me omnibus aliis praelatum puto, quia ſecundus a te ponor. *Gronov.*

7. *ſuprema hominum iudicia*] teſtamenta.

XXI.

XXI.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Consilio de curandis oculis se pariturum scribit, & pro gallina iocabundus gratias agit.

PAreo, collega carissime, & infirmitati ocu-
lorum, vt iubes, consulo. Nam & huc, te-
cto vehiculo vndique inclusus, quasi in cubi-
culo, perueni, & non stilo modo, verum etiam
lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque au-
ribus studeo. Cubicula obductis velis opaca, 2
nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quo-
que, adopertis inferioribus fenestris, tantum
vmbrae, quantum luminis, habet. Sic paulla-
tim lucem ferre condisco. Balineum adsumo, 3
quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissi-
me tamen. Ita adsueui, & nunc custos adest.
Gallinam, vt a te missam, libenter accepi; quam 4
satis acribus oculis, quanquam adhuc lippus,
pinguissimam vidi. Vale.

1. *collega*] in praefectura aerarii & in consulatu, lib. V ep. 15 n. 5.

tecto vehiculo] Quo genere primum vsus est Claudius Caesar, Dione teste lib. LX sub init. qui δίφρον κατάστεγον vocat. Add. Mercurial. Gymn. art. lib. III cap. 10.

difficulter] i. e. quidem sed tamen abstineo. *Herz.*

solisque auribus] anagnostas sc. audiendo. *Herz.*

3. *Balineum adsumo*] Corn. Celsus lib. VI cap. 6 *Curari oculos balneo, fotu, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriae prodidit.*

& nunc custos adest] vel vxor, vel medicus. *Barth.*

XXII.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Aperte commendat, cui non nominato tribunatum impetranerat.

MInus miraberis, me tam inſtanter petiſſe, vt in amicum meum conferres tribunatum, quum ſcieris, quis ille qualisque. Poſſum autem iam tibi & nomen indicare, & deſcribere
2 ipſum, poſtquam polliceris. Eſt Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meae, ſeu dignitate, ſeu moribus. Natus ſplendide, abundat facultatibus, amat ſtudia, vt ſolent pauperes. Idem rectiſſimus iudex, fortiſſimus aduo-
3 catus, fideliſſimus amicus. Accepiſſe te beneficium credes, quum propius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere) parem. Vale.

1. *inſtanter petiſſe*] forte coram, quia nulla eius rei epiſtola ſupereſt. *Catan.*

tribunatum] honeſtiorem illum militiae gradum.

2. *Cornel. Minutianus*] An idem, qui lib. I ep. 14 n. 3 laudatur, vide ibi in notatis.

regionis meae] Transpadanae, & quidem Brixienſis Catanaeo, cui idem eſt, qui lib. I ep. 14 Minutius Acilianus nominatus fuerat.

vt ſolent pauperes] quorum ſtudium ardentius eſt, quam ditiorum, quos ſcite propterea Iuuenalis exagitat Satyr. VIII v. 40 ſeqq. Dicit ergo; quamuis opibus abundat, nec tamen ditiorum more ſtudia tractat frigide, ſed, vt pauperes ſolent, ardentiſſime.

XXIII.

XXIII.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Prosocerum monet, vt domi proconsulem exspectet, nec obviam ei procurrat.

GAudeo quidem esse te tam fortem, vt Mediolani occurrere Tironi possis: sed, vt perseueres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum laboris iniungas. Quinimmo denuntio, vt illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exspectes. Etenim quum a me vt frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco obseruo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale. 2

1. *tam fortem*] tam firma valetudine. Vide lib. IV ep. 1 extr. & lib. VI ep. 4 n. 3.
Tironi] Calestrio Tironi, proconsuli Baeticae, cuius iter in prouinciam supra epist. 16 huius libri praesignificatum fuit.
2. *vt frater*] quum Tiro vt frater a me diligatur, non debet a Te, quem ego parentis loco obseruo, exigere officium (vt sc. ipsi occurras) quod ipse Tiro remisisset suo parenti. *Herz.*

XXIV.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Numidiae mortem nuntiat, & ex heredibus nepotem, eiusque educationem laudat.

NVmidia Quadratilla paullo minus octogesimo aetatis anno decessit, vsque ad nouis-

simam valetudinem viridis, atque etiam vltra matronalem modum compacto corpore & ro-
2 busto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit heredes, ex besse nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum noui: nepotem familiarissime diligo; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propin-
3 quos amandum. Ac primum, conspicuus forma, omnes sermones malignorum & puer & iuvenis euasit: intra quartum & vicesimum annum maritus, &, si deus adnuisset, pater. Vixit in contubernio aviae delicatae seuerissime, & ta-
4 men obsequentissime. Habebat illa pantomimos fouebatque effusius, quam principi feminae conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non
5 domi spectabat; nec illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, vt feminam in illo otio sexus, laxare animum lusu calculorum, solere spectare panto-

1. *viridis*] vegeta, viribus valens. Virgilius Aen. VI v. 304

Iam senior; sed cruda deo viridisque senectus.

2. *ex besse*] ex duabus tertiis. *Bes* enim Festo est *bis triens*.

nepotem] Numidium Quadratum, laudatum lib. VI ep. II.

3. *sermones malignorum*] qui ex forma impudicos mores suspicabantur.

auiae delicatae] ludis & deliciis deditae, vt ipsa nostro n. 5 confessa fuit.

5. *lusu calculorum*] latrunculorum, seu vt barbare vocant, scachiorum, quod Seneca dixit *latrunculis ludere* epist. 106 extr. & de Tranquill. c. 14; Ouidius de Arte am. lib. III v. 357

mimo

mimos suos; sed quum factura esset alterutrum, semper se nepoti suo praecepisse, abiret, studeretque: quod mihi non amore eius magis facere, quam reuerentia videbatur. Miraberis, &
6 ego maritus sum. Proximis sacerdotalibus ludis, productis in commissione pantomimis, quum simul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi; Scis, me hodie primum vidisse
7 saltantem auiae meae libertum? Hoc nepos. At, hercule, alienissimi homines in honorem Quadratillae (pudet me dixisse honorem) per adulationis officium, in theatrum cursitabant, exsultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde

Cautaque non stulte latronem praelia ludat:
Vnus cum gemino calculus hoste perit.

Plura de hoc ludicri genere Salmasius in Vopisci Proculum.

pantomimos] qui omnia gestu poterant & corporis motu exprimere. De origine illorum idem Salmas. in Vopisci Carinum c. 19.

quam reuerentia] Nam etiam Iuuenale monitore Satyr. XIV v. 47 *Maxima debetur puero reuerentia.* quam paullo ante versibus notissimis declarauerat, *Nil dictu foedum* &c.

6. *sacerdotalibus ludis*] Suetonius Aug. c. 44 *pontificiales ludos* memorat, haut dubie ab editoribus ita appellatos. Adde Guther. de Iure Pontific. III, 20.

commissione] certamine. *Committere* enim est duos pluresue in certamen coniicere, quod non solum de athletis, sed de aliis etiam artificibus, scenicis praesertim, dicitur. Suetonius Aug. c. 45 *pugiles Latinos committere cum Graecis solebat.* Hinc nomen *commissionis.* Ibidem c. 43 *commissione ludorum*: & cap. 89 extr. *ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri*, vbi Casaubonus & Torrentius consulantur.

7. *per adulationis officium*] Grutero videtur tollendum *per*, & parenthesis vltra *officium* proferenda.

ſingulos geſtus dominae cum canticis reddebant; qui nunc exiguiſſima legata, theatralis operae corollarium, accipient ab herede, qui
8 non ſpectabat. Quorſum haec? quia ſoles, ſi quid incidit noui, non inuitus audire: deinde, quia iucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium, ſcribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctae, honore optimi iuuenis: laetor etiam, quod domus aliquando C. Caſſii, huius qui Caſſianae ſcholae princeps & parens fuit,
9 ſeruiet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, vt decebit, rurſusque ei priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus iuris ille conſultus. Vale.

corollarium] praemium ordinario & legitimo ſuperadditum. Suetonius Aug. c.45 *Corollaria & praemia alienis quoque ludis de ſuo offerebat.* Haec Cicero Verrina. Frumentar. c. 79 *corollaria ſcenicorum* dixit.

8. *Quorſum haec?*]. Grut. ex MS. Neuſteter. pro vulgato *Haec ſcripſi.* Sich. *Quorſum ſcribebam haec?* verbo inſerto. Sed nec Palat. *ſcripſi* agnoſcit.

Caſſianae ſcholae] Sub Nerone C. Caſſius Longinus floruit, Syriae praefectus, *ceteros legum peritia praeminens,* Tacit. XII c. 12: a quo *Caſſiani* dicti, qui eius placita ſequebantur, quemadmodum *Proculeiani*, qui Proculi, ſub idem tempus praecipui ICti, doctrinam tuebantur. Lege 2 fin. Dig. de Orig. Iur. *Fuit & alius* [Caſſius] *Longinus: ſed Proculi auctoritas maior fuit, nam etiam plurimum potuit, appellatique partim Caſſiani, partim Proculeiani.*

conſultus]. ſc. fuit.

XXV.

XXV.
C. PLINIVS RVFO SVO S.

Quam docti viri sub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Iunioris docet.

O quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit & subtrahit famae! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt; quum illi, qui tacent, hoc amplius praestent, quod maximum opus silentio reuerentur. Expertus scribo, quod 2
scribo. Terentius Iunior, equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis prouinciae integerrime functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium praetulit. Hunc ego, inuitatus hospitio, 3

1. *quantum eruditorum*] quot eruditi, & quam excellenter docti.

dicturi] caussas acturi, quod memoriter fiebat.

lecturi] recitaturi. Haec enim recitatio peragebatur sectitando. *Epist. 17 n. 4 huius libri.*

studia sua proferunt] Conferri possunt, quae supra ad illud lib. I ep. 13 *ingenia se proferunt*, adscripsimus.

2. *equestribus militiis*] gradibus militiae, equestri ordine dignis, seu qui eius ordinis hominibus dabantur. Suetonius Claud. c. 25 *Equestres militias ita ordinauit, vt post cohortem, alam; post alam, tribunatum legionis daret.* Vide, quan ibi egregia ex Rhab. Schelii comment. ad Hygin. de Castramet. Io. G. Graeuius, vir de bonis litteris meritissimus, adscribi curauit.

procuratione] procuratoris munere.

paratis honoribus] dignitati senatoriae & magistratibus, quo nunc aditus post tot equestres functiones patebat. *Paratus* enim praesens & obuius est, vt lib. II ep. 17 n. 25 *obuius & paratus* coniunguntur. Plura Buchnerus congessit.

vt bonum patrem familiae, vt diligentem agricolam intuebar, de his loquuturus, in quibus illum versari putabam: & coeperam, quum ille me doctissimo sermone reuocauit ad studia.
4 Quam tersa omnia? quam Latina? quam Graeca? Nam tantum vtraque lingua valet, vt ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athe-
5 nis viuere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque, vt illis, quos doctissimos noui, non minus
6 hos seductos & quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim, vt in castris, sic etiam in litteris nostris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus inuenies. Vale.

4. *quam Latina? quam Graeca?*] In Catanaei commentariis *tam Latina, quam Graeca.* Non male, si ex codice antiquo habuit.

quantum tenet] memoria, & in promptu habet.

5. *seductos*] in secessu viuentes, & remotos a celebritate hominum. *Buchn.*

6. *cultu pagano*] non militari, quia pagani & milites opponuntur lib. X epist. 18, & alibi saepe. Hoc eleganter ad cultum litterarium transfertur.

XXVI.
C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Morbo amici admonitus, hortatur, vt tales sani perseueremus, quales nos futuros infirmi profitemur.

NVper me cuiusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut auaritia aut libido

solli-

ſollicitat? Non amoribus ſeruit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcunque, vt relicturus, ſatis habet: tunc deos, tunc hominem eſſe ſe meminit: inuidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit, ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Haec ſumma curarum, 2
ſumma votorum; mollemque in poſterum & pinguem, ſi contingat euadere, hoc eſt, innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ergo, 3
quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breuiter tibi mihique praecipere, vt tales eſſe ſani perſeueremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale. 4

2. *quantulumcunque, vt relicturus*] contentus paruo, non auarus, quaſi omnia morte relicturus.

3. *mollemque & pinguem*] Vita *mollis* & *pinguis*, quae inter balinea & fontes agitur. *Thom.* Hoc eſt, in alto otio, ſine contentione ciuili aut forenſi, ideoque *beatam* poſtea & *innoxiam* vocat.

XXVII.

C. PLINIVS SVRAE SVO S.

An aliquid ſpectra ſint, ita quaerit, vt exemplis Curtii Ruſi, & Athenodori philoſophi, tum domeſticorum ſuorum adfirmare videatur.

ET mihi diſcendi, & tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe aliquid phaſmata, & habere propriam

1. *phaſmata*] Plures legunt *phantaſmata*; ſed Caſaubonus *phaſmata* commendat. Φάσμα enim veteri

figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego vt
2 esse credam, inprimis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes haeserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulcriorque: perterrito Africam se, futurorum praenuntiam, dixit: iturum eum Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem prouinciam reuersurum, ibique moriturum. Fa-
3 cta sunt omnia. Praeterea accedenti Carthaginem, egredientique nauem, eadem figura in littore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus

Glossario *mostellum* Latine vertitur, quod diminutum est ex antiquo *mostrum*, pro quo *monstrum* postea dixerunt. Hinc Plauti fabulae *Mostellariae* nomen inditum, quia tota de spectris est, quae *monstra* Latine vocantur tam in fabula illa, act. II sc. 2 v. 74, quam in epistola nostra n. 6.

2. *Curtio Rufo*] cuius historiam etiam Tacitus persequutus est annali XI c. 21.

obtinenti Africam] proconsuli Africae Propriae seu Carthaginiensis.

comes haeserat] Frequenter verbum *haerendi* legitur de comitantibus. Fabius Delamatione 330 extr. *Haerebo misera comes quotidiano labori*. Et Declamatione 332 *assiduum me haesisse lateri sciebat*. Gronov. ad Senecae epist. 10.

iturum eum] Gruteri consilio *eum* pro vulgari *enim* positum.

3. *implicitus morbo*] Liuius quoque lib. V c. 31 *consulibus morbo implicitis*: & lib. VII c. 23 *Scipione graui morbo implicito*. C. Nepos *implicitus in morbum* dixit in Cimon. & Agesi. extremo.

morbo,

morbo, futura praeteritis, aduersa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, proiecit. Iám illud, nonne & magis terribile, 4
& non minus mirum est, quod exponam, vt accepi? Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis so- 5
nus ferri, &, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tri- 6
stes diraeque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, &, crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdiu quoque, quanquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque caussis timoris timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen,

---

futura praeteritis] quia prospera euenerant, quae mulier illa praedixerat; non dubitabat, reliquum de morte etiam euenturum esse.

5. *apparebat idolon, senex*] Barthio glossa *idolon* videtur. Si genuinum est, intelligitur simulacrum & imago, vt Philoxenus & Hesychius interpretantur.

6. *vigilabantur*] i. e. vigiliis consumebantur. Alia huius passiui exempla vid. ap. Sanct. Miner. lib. III c. 3. *Herz.*

inerrabat; longiorque caussis] Palat. & Sich. haec, laudante Grutero: vulgo *inhaerebat, longiorisque caussa.*

proscribebatur] proponebatur & diuulgabatur res venalis in tabula, in qua admonebantur, qua die, quibus legibus conditionibusque addici posset res ve-

seu

ſeu quis emere, ſeu quis conducere, ignarus
7 tanti mali, vellet. Venit Athenas philoſophus
Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio
quia ſuſpecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis conducit: vbi coepit adveſperaſcere, iubet ſterni ſibi in prima domus parte, poſcit pugillares, ſtilum lumen: ſuos omnes in interiora dimittit, ipſe ad ſcribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita ſimulacra & inanes ſibi
8 metus fingeret. Initio, quale vbique, ſilentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moueri: ille non tollere oculos, non remittere ſtilum, ſed obfirmare animum, auribusque praetendere: tum crebreſcere fragor, aduentare etiam, ac iam vt in limine, iam vt intra limen audiri: reſpicit,
9 videt, agnoſcitque narratam ſibi effigiem. Stabat innuebatque digito, ſimilis vocanti: hic contra, vt paululum exſpectaret, manu ſignificat, rurſusque ceris & ſtilo incumbit: illa ſcribentis capiti catenis inſonabat: reſpicit rurſus.

malis emtori. Vid. Briſſ. antiq. ex Iur. ciuil. lib. II c. 5. *Herz.*

7. *ſterni*] puta lectum, cui ſtudentes incumbebant & lucubrantes.

pugillares] ceratas tabulas, quae *cerae n.* 9 vocantur.

8. *auribus praetendere*] ſcilicet animum, ne tam auribus quam animo ſonos illos perciperet, & ſic contemneret. *Buchn.* Sic lib. IX ep. 36 n. 2 *non oculos animo, ſed animum oculis ſequor*, quod eſt animum oculis praetendere.

9. *ceris*] ceratis tabulis, pugillaribus. Similiter lib. I epiſt. 6 appellat *ceras*, quos modo *pugillares* dixerat.

idem,

idem, quod prius, innuentem: nec moratus,
tollit lumen, & ſequitur. Ibat illa lento gradu, 10
quaſi grauis vinculis: poſtquam deflexit in
aream domus, repente dilapſa deſerit comitem;
deſertus herbas & folia concerpta ſignum loco
ponit. Poſtero die adit magiſtratus, monet, vt 11
illum locum effodi iubeant. Inueniuntur oſſa
inſerta catenis & implicita, quae corpus aeuo
terraque putrefactum nuda & exeſa reliquerat
vinculis: collecta publice ſepeliuntur: domus
poſtea rite conditis manibus caruit. Et haec 12
quidem adfirmantibus credo. Illud adfirmare
aliis poſſum. Eſt libertus mihi Marcus, non
illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto
quieſcebat. Is viſus eſt ſibi cernere quendam in
toro reſidentem, admouentemque capiti ſuo
cultros, atque etiam ex ipſo vertice amputantem
capillos. Vbi illuxit, ipſe circa verticem ton-
ſus, capilli iacentes reperiuntur. Exiguum 13
temporis medium, & rurſus ſimile aliud priori
fidem fecit. Puer in paedagogio miſtus pluribus

---

idem quod prius] vt ſequeretur Athenodorus, vocanti ſimilis erat imago. *Herz.*

11. *publice ſepeliuntur*] rite, legitime, ductis exſequiis, quod mox *rite condere* dicit.

domus rite conditis manibus caruit] Fingunt interpretes operoſe, quod vel nouum ſubaudiant, vel ex communi repetant. Non opus eſt. Dicit enim manibus, poſtquam rite ſepulti ſunt, domum caruiſſe.

13. *Exiguum temporis medium*] ſc. interuenit. Sic Virgilius Aen. I v. 348 *quo inter medius venit furor. Herz.*

in paedagogio] Videtur locus aedium ſignari, in quo pueri famulantes agebant. Alibi, & ſaepius, ipſos pueros huius generis ſignificat, eos maxime, qui dor-

dormiebat; venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit.
14 Nihil notabile sequutum, nisi forte, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo haec acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio eius datus a Caro de me libellus inuentus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse.
15 Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiae
16 tuae facias. Licet etiam vtramque in partem, vt soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi caussa fuerit, vt dubitare desinerem. Vale.

minis in deliciis erant, vt Senecae Tranq. an. c. 1, & Vit. B. c. 17, & Sueton. Ner. c. 28: quam notionem vt huic quoque Pliniano verbo conciliet, Lipsius (ad Tacit. XV, *69*) rescribi iubet *e paedagogio.*

14. *a Caro*] Metio Caro, famosissimo delatore, lib I epist. 5 n. 3.

reis moris est submittere] Hoc etiam ex Gellii III, 4 cognoscimus. Caussa sordidioris cultus, moeror cum metu periculi, tum etiam spes misericordiae, squalore habitus & aliis miseriae significationibus, mouendae.

XXVIII.

XXVIII.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Reprehensus a nonnullis, quod nimium amicos laudet; amore se & benignitatis officio tuetur.

AIs, quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione vltra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos 2
meos melius norint? Sed vt norint, quid inuident mihi felicissimum errorem? Vt enim non sint tales, quales a me praedicantur, ego tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur 3
ad alios hanc sinistram diligentiam conferant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos suos iudicium vocant: mihi nunquam persuadebunt, vt meos amari a me nimium putem. Vale.

1. *quosdam apud te*] Casaub. legi vult *quosdam me apud te.* Sed nec ellipsis ingrata, aut a nostri ingenio aliena est.

2. *Sed vt norint*] Concessio.

felicissimum errorem] qualis Horatio *gratissimus error* est lib. II epist. 2 v. 140.

Vt enim] Quamuis enim.

XXIX.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.

RIdebis, deinde indignaberis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est 2

1. *indignaberis, si legeris*] Ita MSS. & priscae editiones

via Tiburtina intra primum lapidem (proxime adnotaui) monimentum Pallantis, ita inscriptum; HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS
3 HONORE CONTENTVS FVIT. Equidem nunquam sum miratus, quae saepius a fortuna, quam a iudicio proficiscerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica &

nes. Aldus & sequaces repetunt quaedam, *indignaberis, deinde ridebis, si* &c. sed sine ratione.

lapidem] singulos enim mille passus lapide distinguebant. Vid. Paean. lib. I c. 4, 5. *Herz.*

2. *via Tiburtina*] via ferente Tibur, quod Latii oppidum est, Romae vicinum. Ibi intra primum lapidem, hoc est intra mille passus ab vrbe, hoc, quod ridet, monimentum exstabat.

Pallantis] Pallas, Claudii Caesaris libertus potens atque diues, de quo plura lib. VIII epist. 6, & Tacit. ann. XII c. 53, & alibi.

Ornamenta praetoria] praetextam, annulos, quibus praetorii viri vtebantur. Sed de his plura lib. VIII epist. 6.

cuius honore] cuius sestertii centies & quinquagies. *Sestertium* enim, cum huiusce generis aduerbiis, singulare & neutrum est, non secundus casus pluralis numeri, vt bene Casaubonus ad h. l. & Gronouius de Pec. Vet. lib. II cap. 3 demonstrauerunt. *Honore* autem oblationem respicit, non acceptionem, quam spreuit, lib. VIII ep. 6.

3. *hic me titulus*] haec inscriptio. Suetonius Aug. c. 31 *Opera cuiusque, manentibus titulis, restituit.*

mimica] adfectata, adulatoria atque ridicula, qualia mimorum dicta & facta solent esse. Inepte quidam *inimica.*

inepta,

inepta, quae interdum in hoc coenum, in has sordes abiicerentur: quae denique ille furcifer & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, vt moderationis exemplum, posteris prodere. Sed 4
quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, vt rideantur. Vale.

in hoc coenum, in has sordes] in huius generis nebulones, hoc est, seruos & libertos.

XXX.
C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Dolet, amici studia amisso discipulo impedita, nec sua in secessu tranquilliora esse significat, quanquam Demosthenis amicus comparauerit.

TOrqueor, quod discipulum, vt scribis, optimae spei amisisti, cuius & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam? quum sis omnium officiorum obseruantissimus, quumque omnes, quos probas, effusissime diligas?
Me huc quoque vrbana negotia persequuntur 2
[non delectant]. Sunt enim, qui me aut indicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelae 3

1. *quid nesciam?*] Liuineius ad Panegyr. Plin. c. 81 *quidni sciam* substituit.

2. *Me huc quoque*] Inclusa absunt ab vtraque Aldina, nec Catanaeus habet: agnoscit autem Richardus, & recentes plerique.

– *aut iudicem, aut arbitrum*] Iudicis & arbitri non eadem ratio. Ille sub formula censet, quae certos, quos non excedat, terminos ponit: hic nullis adstrictus rusti-

rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo iure abutuntur. Instat & necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeo
4 rarum est inuenire idoneos conductores. Quibus ex caussis precario studeo: studeo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed quum lego, ex comparatione sentio, quam male scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de vltione Heluidii, Orationi Demosthe-
5 nis κατὰ Μειδίου confers: quam sane, quum componerem illos, habui in manibus, non vt aemularer (improbum enim ac paene furiosum), sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut diuer-

vinculis sententiam suam non lege, sed humanitate regit. Iudicio tota lis aut obtinetur aut amittitur: arbitrio neque nihil, neque totum consequimur: & quum ad iudicem caussam labefactari videmus, ad arbitrum confugimus. Haec fere ex Cicer. pro Rosc. Com. c. 4, & Senec. lib. III de Benefic. cap. 7; vterque egregie hoc discrimen illustrans.

4. *precario studeo*] quantum alii tempus mihi vacuum ab negotiis relinquunt, a quibus id precibus quasi impetrandum est.

libellos de vltione Heluidii] Lib. IX ep. 13 explicatur.

κατὰ Μειδίου] contra Midiam, qui Bacchanaliorum festo die Demosthenem in orchestra pugnis percusserat. Quo accusato & condemnato disceptatur ex finitiuo statu, sitne reus ille impietatis, quod Demosthenes aiebat, & propterea grauius puniendus; an tantum contumeliae, quod ab altera parte contendebatur. Ideo autem Plinianum librum Genitor cum hac Demosthenea comparauit, quia vtrobique iniuriarum vltio intendebatur, ibi Demostheni a Midia illatarum, heic Heluidio iuniori.

sitas

ſitas ingeniorum, maximi aut minimi, aut cauſae diſſimilitudo pateretur. Vale.

maximi] ſc. Demoſthenis.
minimi] i. e. mei.

XXXI.
C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Claudium Pollionem Cornuto commendat.

CLaudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc ipſo quod cupit: deinde, quod ipſe te diligit. Neque enim fere quiſquam exigit iſtud, niſi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac paene vltra modum (ſi quis tamen vltra modum) verecundus. Hunc, quum ſimul 2
militaremus, non ſolum, vt commilito inſpexi. Praeerat alae miliariae: ego iuſſus a legato conſulari rationem alarum & cohortium

2. *Praeerat alae miliariae*] Ita Aldus vtraque editione, quod etiam Catanaeus in antiquis libris inuenit. *Miliaria* ſiue *milliaria* ala eſt a numero militum, quibus conſtabat, dicta. Variabat militum in ala numerus, & modo quadringentis, nunc quingentis, interdum millenis concludebatur. Celeiae & Graecii, quae Stiriae vrbes, inſcriptiones viſuntur a Grutero p. 482 deſcriptae,

PRAEF. EQVIT. AL. BRITANNICAE MILIAR.

Adde Lipſ. lib. II Mil. Rom. Dial. 7 extr. Alii legunt *nam praeerat alae militari*. Sed neque Ald. neque Sich. illud *nam* agnoſcunt.

a legato conſulari] qui conſulatu ante functus erat. Huius generis legato Caeſares toti exercitui in prouincia praeficiebant: praetorium autem vni tantum

excu-

excutere, vt magnam quorundam foedamque auaritiam, & negligentiam parem, ita huius ſummam integritatem, ſollicitam diligentiam
3 inueni. Poſtea promotus ad ampliſſimas procurationes, nulla occaſione corruptus ab inſito abſtinentiae amore deflexit; nunquam ſecundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus ſuffecit, qua nunc
4 otium patitur. Quod quidem paullisper cum magna ſua laude intermiſit & poſuit a Corellio noſtro ex liberalitate imperatori Neruae emendis diuidendisque agris adiutor adſumtus. Etenim qua gloria dignum eſt, ſummo viro in tanta eligendi facultate praecipue placuiſſe?
5 Idem quam reuerenter, quam fideliter amicos colat, multorum ſupremis iudiciis, in his Muſonii Baſſi, grauiſſimi ciuis, credere potes, cuius

legioni. Rurſus Lipſius conſulatur Dialog. II dicti libri, & Buchnerus ad Taciti Agr. c. 7. Adde, quae ſupra ad lib. VI epiſt. 31 n. 4 obſeruauimus.

3. *ſuffecit*] ſufficere proprie eſt *ſuppeditare*. Ecliptice hic vſurpatur *ſuffecit* ſc. *ſeipſum*. Vid. Sanctii Minerv. lib. III c. 3. *Herz.*

4. *a Corellio noſtro*] Corellio Rufo, cuius mortem noſter deflet epiſt. 12 lib. I.

ex liberalitate imperatoris Neruae] Xiphilinus ex Dione refert, pauperibus Romanis Neruam poſſeſſiones agrorum donaſſe, iisque emendis & diſtribuendis praefeciſſe aliquos ſenatores. Haec illa liberalitas, quam Dio verbis laudauit, γῆς κτῆσιν ἐχαρίσατο.

5. *Muſonii Baſſi*] Ald. & Sich. *Annii Baſſi*: ſed & Beroald. & Catan. *Muſonii*, & huic quidem philoſophus inſignis fuit, de quo Tacitus XIV, 59, & XV, 71 conſulatur.

memo-

memoriam tam grata praedicatione prorogat & extendit, vt librum de vita eius (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulcrum istud, & raritate ipsa proban- 6
dum, quum plerique hactenus defunctorum meminerint, vt querantur. Hunc hominem, 7
appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo & inuita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit. Vale.

hactenus] eatenus, in tantum: cui elegantissimae notioni *vt* subiicitur. Adde huius libri epist. 9 n. 3.

XXXII.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Tironem procos. ad Fabatum diuertisse, plurimosque manumissos liberasse, vnice laetatur.

DElector, iucundum tibi fuisse Tironis mei aduentum: quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, vnice laetor. Cupio enim patriam nostram omnibus

1. *Tironis mei aduentum*] Constat sensus epistolae ex ep. 16 huius libri.

proconsulis] qui erat Tiro, vid. ep. 16 & 23 huius libri: cuius aduentus occasione serui plurimi ex manu seu potestate Domini mittebantur. Apud proconsules enim praeter alias legis actiones fieri poterant & manumissiones, notante Brissonio Select. Iur. civ. antiq. lib. IV c. 20. *Herz.*

patriam nostram] Comum. Heic enim, aut in agro Comensi, senectutem Fabatus exegit, cuius memoriam

quidem rebus augeri, maxime tamen ciuium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum.
2 Illud etiam me, non vt ambitiosum, sed tamen iuuat, quod adiicis, me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Est enim, vt Xenophon ait, ἥδιςον ἄκουσμα ἔπαινος, vtique si te mereri putes. Vale.

inscriptio in illis locis seruat, quam Gruterus p. 382 n. 6 produxit, & huic Plinii prosocero Th. Ryckius ad Tacit. XVI, 8 vindicauit.

2. *gratiarum actione & laude celebratos*] a libertis, qui Fabatum laudabant, quod manumiserit: Plinium, quod a proconsule impetrauerit, vt vindicta liberarentur.

Xenophon] in Hierone siue Tyrannico post principium. Cum ipsa sententia conferri potest, quod Themistocles apud Cicer. pro Arch. c. 9 dixit, *id acroama se lubentissime audire, a quo virtus sua quam maxime praedicaretur.* Et illud Ennii apud Augustinum epist. 264 *Omnes mortales se se laudari exoptant.*

ἥδιςον] *dulcissimum auditui est laus.*

XXXIII.
C. PLINIVS TACITO SVO S.

Rogat, vt Tacitus historiis suis actionem contra Baebium Massam inserat, cuius materiam recenset.

AVguror, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras: quo magis illis
2 (ingenue fatebor) inseri cupio. Nam si esse nobis curae solet, vt facies nostra ab optimo

1. *immortales*] quales omnino sunt, quas ex temporum iniuriis seruatas vindicatasque possidemus, quanquam illa pars, quae Plinii laudes ferebat, cum aliis multis interciderit.

quoque

quoque artifice exprimatur; nonne debemus optare, vt operibus nostris similis tui scriptor praedicatorque contingat? Demonstro itaque, 3
quanquam diligentiam tuam fugere non possit, quum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, iucundum mihi futurum, si factum meum, cuius gratia periculo creuit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaueris. Dederat 4
me senatus cum Herennio Senecione aduocatum prouinciae Baeticae contra Baebium Massam: damnatoque Massa, censuerat, vt bona eius publice custodirentur. Senecio, quum explorasset, consules postulationibus vacaturos, conuenit me; &, Qua concordia, inquit, iniunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque, ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent. Respondi; Quum simus aduo- 5

2. *scriptor praedicatorque contingat*] qua de re Achillem fortunatum M. Tullius praedicauit, quod Homerum praeconem inuenerit, pro Arch. c. 10, & noster Verginium Rufum, quod hunc ipsum Tacitum laudatorem sortitus sit, *lib. II epist. 1.*

3. *periculo creuit*] Sic Palatinus: quod & Aldus expressit. *Cellar.* i. e. cuius gratia maior facta est, dum in illo facto periculis me exposui. *Herz.*

4. *contra Baebium Massam*] Vide lib. III epist. 4 n. 4, & lib. VI epist. 29.

postulationibus vacaturos] audituros postulata supplicantium, eorumque desideria expedituros. *Brisson. de S. V.* priuati autem bona, quae publico seruabantur, repetebant.

quorum esse] quorum consulum. In horum enim custodia debebant bona esse.

cati a ſenatu dati, diſpice, num peractas putes partes noſtras, ſenatus cognitione finita. Et ille; Tu, quem voles, tibi terminum ſtatues, cui nulla cum prouincia neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipſe & natus
6 ibi, & quaeſtor in ea fui. Tum ego; Si fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te, vt, ſi qua
7 ex hoc inuidia erit, non tua tantum ſit. Venimus ad conſules, dicit Senecio, quae res ferebat: aliqua ſubiungo. Vixdum conticueramus, & Maſſa queſtus, Senecionem non aduocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe,
8 impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo praeuaricationem obiecerit, quod non & me reum poſtulavit. Quae vox & ſtatim excepta, & poſtea
9 multo ſermone celebrata eſt. Diuus quidem Nerua (nam priuatus quoque attendebat his,

5. *peractas partes noſtras*] Recuſat Plinius hoc ferme ſenſu: cognitione ſenatus finita, ceſſare munus aduocandi, nec cauſſam ſibi eſſe, cur plura contra Maſſam agat. *Thom.*

natus ibi] matre maritum, prouinciae praefectum, eo ſequuta. Ita ſuſpicatur Catanaeus.

8. *clariſſimi conſules*] Hoc honoris verbum proprium conſulibus & ſenatoribus, de quo Buchnerus ad h. l.

ſilentio ſuo] dum de ſolo Senecione, non de me ſimul, ſocio aduocationis, conqueſtus eſt.

praeuaricationem] erat delictum, ſi aduocatus praetermittebat ea, quae ad cauſſam erant neceſſaria. Vid. ſupra lib. I ep. 20. *Herz.*

9. *nam priuatus*] antequam imperator fieret. Ita

quae

quae recte in publico fierent) missis ad me grauissimis litteris, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Haec, vteunque se habent, notiora, clariora, maiora tu facies: quanquam non exigo, vt excedas actae rei modum. Nam nec historia debet egredi veritatem, & honeste factis veritas sufficit. Vale.

---

saepenumero apud Eutropium & alios historiae Augustae scriptores.

missis ad me litteris]. Catanaeus ad illud tempus refert, quo Nerua Tarenti latebat, a Domitiano relegatus.

10. *egredi veritatem*]. Etiam lib. VI ep. 20 n. 8 hoc verbum cum quarto casu reperitur, *egressi tecta*, vbi Tacitum quoque in partes vocauimus. Lubet ex eiusdem IV Hist. c. 51 adiungere, *tanquam terminos aetatis, & concessa filio egrederetur.*

LIBER VIII.

I.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Ex itineris aestu quosdam suorum, lectorem maxime, in morbum incidisse, sollicite significat, nec vero spem abiicit.

ITer commode explicui, excepto quod quidam ex meis aduersam valetudinem ferue-

---

1. *explicui*] i. e. ex difficultatibus, quibus iter solet inuolui, illud iam commode feci liberatum. Sic supra dicebat: *explicare elegos*, lib. VII epist. 4 n. 7. *Herz.*

2 ſcentibus aeſtibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille ſeria noſtra, ille deliciae, exaſperatis faucibus puluere, ſanguinem reiecit. Quam triſte hoc ipſi, quam acerbum mihi, ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia, inhabilis ſtudiis fuerit. Quis deinde libellos meos ſic leget? ſic amabit? quem aures meae ſic ſequen-
3 tur? Sed dii laetiora promittunt. Stetit ſanguis, reſedit dolor. Praeterea continens ipſe: nos ſolliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubritas coeli, ſeceſſus, quies, tantum ſalutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

2. *Encolpius lector*) ſeruus eruditus & adiutor ſtudiorum Plinii, vt Tiro Ciceronis. Nec ſeriis modo heri ſtudiis praelegebat, ſed remiſſionibus etiam, vt in conuiuio, lib. III ep. 1 n. 8, & ep. 5 n. 12; inter ambulationes, lib. eiusd. ep. 1 n. 5; in balineo, itidem epiſt. 5 n. 14; & quum ſomnum capere non poſſent, Suet. Aug. 78. Sic *ſeria* lectores erant, ſic *deliciae*, quanquam & hanc blandiendi formulam de impenſo amore interpretari poſſis, quo Iuretus refert ad Symmachi lib. IX epiſt. 28. Idem autem hic *lector*, & qui Graecis *anagnoſtes* appellatus fuit.

aures ſequentur] i. e. cui ſic libenter aures praebeo, dum lectione ſuaui illas trahit. *Herz.*

II.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Vindemiae emtoribus, quod fructus ſpem feſellerat, remiſiſſe de pretio, & inde laudem conſequutum eſſe nuntiat.

Alii in praedia ſua proficiſcuntur, vt locupletiores reuertantur; ego, vt pauperior.

Vendideram vindemias certatim negotiatori-
bus ementibus. Inuitabat pretium; & quod
tunc, & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat 2
expeditum, omnibus remittere aequaliter, fed
non fatis aequum. Mihi autem egregium in-
primis videtur, vt foris, ita domi, vt in magnis,
ita in paruis, vt in alienis, ita in fuis, agitare
iuftitiam. Nam fi paria peccata, pares etiam
laudes. Itaque omnibus quidem, ne quis mihi 3
non donatus abiret, partem octauam pretii, quo
quis emerat, conceffi: deinde iis, qui amplifsi-
mas fummas emtionibus occupauerant, fepara-
tim confului. Nam & me magis iuuerant, & ma-
ius ipfi fecerant damnum. Igitur iis, qui plu- 4
ris, quam decem millibus emerant, ad illam
communem, & quafi publicam octauam, addi-
di decimam eius fummae, quae decem millia
excefferat. Vereor, ne parum expreflerim; 5
apertius calculos oftendam. Si qui forte quin-
decim millibus emerant, hi & quindecim mil-
lium octauam, & quinque millium decimam,

1. *& quod tunc*] pro ftatu vinearum praefenti, qui fatis bonus erat, nec vero maior pretio, quod promittebatur; nec *fore* maiorem, fufpicio erat.

2. *fi paria peccata*] ex Stoicorum fententia, de qua Cicero paradoxo III videatur.

3. *mihi non donatus abiret*] Virgilii Aen. V v. 305.

4. *pluris, quam decem millibus*] Si ratio calculi, ex denarii fumta pondere, non incerta eft, decem millia nummûm fiue feftertiûm valebunt CCCXII taleros imperiales cum dimidio. Quo pofito, facile conftabit, quantum ei, qui quindecim millibus emerat, remiffum fuerit.

6 tulerunt. Praeterea, quum reputarem quosdam
ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quos-
dam nihil reposuisse, nequaquam verum arbi-
trabar, quos non aequasset fides solutionis, hos
7 benignitate remissionis aequari. Rursus ergo iis,
qui soluerant, eius, quod soluerant, decimam
remisi. Per hoc enim aptissime & in praeteri-
tum singulis, pro cuiusque merito, gratia re-
ferri, & in futurum omnes cum ad emendum,
tum etiam ad soluendum allici videbantur.
8 Magno mihi seu ratio haec, seu facilitas stetit:
sed fuit tanti. Nam regione tota & nouitas re-
missionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam,
quos non vna, vt dicitur, pertica, sed distincte
gradatimque tractaui, quanto quis melior &
probior, tanto mihi obligatior abit, expertus

6. *nequaquam verum*] nequaquam iustum. Illud Aldinae est: hoc ex glossa in Catanaeanam irrepsit. *Verum* enim heic & alibi interpretamur *iustum*, *aequum*, vt in Horatiano illo lib. I epist. 7 extrema:

Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.

8. *Magno stetit*] caro stetit: multum pecuniae subtraxit.

seu ratio haec, seu facilitas] Ratio caussas notat, quibus inductus ita egerit: Facilitas, naturae propensionem, sine consilio & rationibus, arguit. Grotius singulari libello, Facilitas, inquit,, est virtus, prona ad remittendum ius sibi competens, pacis aut humanitatis caussa.

sed fuit tanti] operae pretium non poenitendum fuit. Nam laudibus pensatum est, quod pretio defuerat.

non vna pertica] non vno modulo: sed aliis plus, aliis minus remisi.

non

non esse apud me, Ἐν δ' ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

Ἐν δ' ἰῇ τιμῇ] Homeri est, Iliad. Iota v. 319, in oratione Achillis ad Vlyssem. Latine sonat: *in eodem honore tum malus, tum bonus.*

III.
C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Laetatur, placuisse librum suum, quem miserat, & de oratione, quam missurus erat, idem vel maius sperat.

LIbrum, quem nouissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cuiusdam eruditissimi. Quo ma- 2
gis adducor, vt neutrum falli putem; quia non est credibile, vtrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim, proxima quaeque absolutissima videri: & ideo iam nunc contra istum librum faueo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, vt primum diligentem tabellarium inuenero. Erexi 3
exspectationem tuam; quam vereor, ne destituat oratio in manus sumta. Interim tamen, tanquam placituram (& fortasse placebit) exspecta. Vale.

2. *quia tantum*], Sich. *quia tam*; Ald. *quia tamen.*
proxima quaeque absolutissima] Nam recentiora nostra scripta, crescente aetate & iudicio, debent absolutiora esse, quam quae iuuentutis sunt. *Proxima* autem sunt nouissima.
contra istum librum] magis faueo orationi, quia recentior, quam iste liber est.
3. *in manus sumta*] a te ad legendum, aut a te perlecta.

IV.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Bellum Dacicum scripturo stimulos addit, & de flectendis barbaris nominibus consilium dat.

OPtime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quae tam recens, tam copiosa, tam lata, quae denique tam poetica, & (quanquam in verissimis rebus) tam fabulosa
2 materia? Dices immissa terris noua flumina, nouos pontes fluminibus iniectos, insessa castris

1. *bellum Dacicum*] quod contra Decebalum, Dacorum regem, Domitianus incepit, Traianus feliciter perfecit.

scribere paras] Salua syntaxis. Sallustius Catil. c. 46 *proficisci parabat.* Curtius lib. IV c. 1 n. 9 *dare paratus.* Adde supra lib. V epist. 8 extr.

tam fabulosa] tam incredibilium, vt fabulis poetarum fere similis videatur.

2. *immissa terris noua flumina*] Thesauris in terra defossis Decebalus flumen Sargetiam induxerat, quod deriuandum Traiano fuit, vt illis potiretur. *Xiphil.*

nouos pontes] in quibus stupendae admirationis fuit, quem Danubio Traianus imposuit, ac Lipsius de Magn. Rom. lib. III c. 13 vere in admirandis Romanorum numerauit, opus omnium fortasse vt arte & difficultate, ita haud dubie sumtu etiam maximum. Quidquid notum de illo mirabili ponte est, Dioni Cassio, seu qui breuiauit illum, Io. Xiphilino debemus.

insessa castris montium abrupta] Xiphilinus de Traiano: ἐς αὐτὰ τὰ ἐπ' ἄκρα ἐπεχείρησεν ἀναβῆναι, λόφους ἐκ λόφων μετὰ κινδύνων καταλαμβάνων. Tot montes autem superandi erant, vt ad regiam Dacorum vrbem, Sarmizaegethusam, penetraret.

montium

montium abrupta, pulsum regia, pulsum etiam vita, regem nihil desperantem. Super haec, actos bis triumphos: quorum alter ex inuicta gente primus, alter nouissimus fuit. Vna, sed maxima, 3
difficultas, quod haec aequare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio, quanquam altissime adsurgat, & amplissimis operibus increscat. Nonnullus & in illo labor, vt barbara & fera nomina, inprimis regis ipsius, Graecis versibus non resultent. Sed nihil est, quod non arte 4
curaque, si non potest vinci, mitigetur. Praeterea, si datur Homero, & mollia vocabula & Graeca ad lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere; cur tibi similis audentia, praesertim non delicata, sed necessaria, negetur? Proinde iure vatum, inuocatis diis, & inter deos 5

---

pulsum regia, pulsum vita] Vtrumque ex Dione etiam Xiphilinus notauit, & alterum quidem ita, vt, capta regia vrbe, sibi ipse rex manum intulerit, διεχρήσατο ἑαυτόν.

actos bis triumphos] Priorem triumphum, & insequutam Decebali a foedere defectionem, eadem epitoma Dionis tradit, vnde initium belli Dacici secundi.

3. *regis ipsius*] Dio & noster lib. X ep. 16 *Decebalum* vocant: sed aliud forte barbarius nomen & crassius sonans, praeter istud habuit. Orosius lib. VII cap. 10 in Domitiani historia *Diurpaneum* appellat.

5. *& inter deos, ipso*] A poetis opus incipientibus deos deasque siue Musas inuocari, notissimum est: principem inter deos vocatum fuisse, Virgilius & Lucanus documento sunt. Ille enim Augustum Georg. lib. I v. 24; hic Neronem lib. I v. 33, neuter sine adulationis nota, in partes aduocauerunt.

ipso, cuius res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quo-
6 que poetice cum poeta? Illud iam nunc paciscor; prima quaeque vt absolueris, mitte, immo etiam, antequuam absoluas; sic vt erunt recen-
7 tia, & rudia, & adhuc similia nascentibus. Respondebis, non posse perinde carptim, vt contexta; perinde inchoata placere, vt effecta. Scio. Itaque & a me aestimabuntur vt coepta; spectabuntur vt membra; extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cetera habere amoris tui pignus, vt ea quo-
8 que norim, quae nosse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius & incautius miseris. Vale.

dicturus es] Plures *dictaturus es*. Sed nos Casaubonum sequuti sumus.

immitte rudentes] i. e. *para te*. Loquutio vero a nauis desumta est, qui soluturi velaque expansuri, rudentes solent immittere, i. e. in certa foramina ductusque mittere, quo vela regere possint. *Herz.*

6. *nascentibus*] Scite de ingenii foetu verbum *nasci* adhibitum. Sic lib. II ep. 3 extr. Demosthenes suas orationes *peperisse* dicitur. Et Claudianus Paneg. Mallii v. 115

nascentes ibant in secula libri.

Obseruauit hoc Barthius Adv. XXIII, 9, & XLIII, 15.

7. *limam tuam*] lib. I epist. 2 n. 5, & ep. 8 n. 3.

V.

V.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Macrinum vxoris sanctißimae obitu grauißimum vulnus accepisse, apud Geminium dolet.

GRaue vulnus Macrinus noster accepit. Amisit vxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset. Vixit cum hac triginta nouem annis, sine iurgio, sine offensa. Quam illa reuerentiam marito suo praestitit, cum ipsa summam mereretur? Quot quantasque virtutes, ex diuersis aetatibus sumtas, collegit & miscuit? Habet 2
quidem Macrinus grande solatium, quod tantum bonum tam diu tenuit: sed hoc magis exacerbatur, quod amisit. Nam fruendis voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo 3

1. *si olim fuisset*] si priscis seculis vixisset, vbi maior hominum integritas fuit. *Fuisse* pro *vixisse* non protritae latinitatis est. Buchnerus ad h. l. & in Lex. huc illud Ciceronis refert Tuscul. I cap. 16 *Fuit meo regnante gentili*. Addit ex Prudentii praefat. Cathem. principium: *Per quinquennia iam decem,*
Ni fallor, fuimus.

sine iurgio, sine offensa] In cippis coniugum antiquis non raro legitur, *cum qua vixit sine vlla querela*, Grut. p. 761, 10, & 803, 2; *sine vllo discrimine* p. 823, 8; & quae alia huius generis sunt.

ex diuersis aetatibus] Explicatur verbis de Salinatore supra lib. VI ep. 26 *puer simplicitate, comitate iuuenis, senex grauitate*. Hac enim sunt aetatum singularum virtutes.

2. *fruendis voluptatibus*] Gronouius tuetur, quod Ald. & Sich. quoque legerant, idque idem est ac *fruendo voluptatibus*. Non ergo est, quod *fruendi* vel *fruentis* cum aliis substituamus.

suspensus pro homine amicissimo, dum admittere auocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil aeque ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris indicit. Vale.

3. *suspensus, dum*] i. e. retinebo solatium & litteras, vsque dum. *Herz.*

VI.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Adulatorium senatusconsultum de Pallante liberto Claudii perstringit indignabundus.

COgnouisse iam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monimentum Pallantis sub hac inscriptione; HVNC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS
2 FVIT. Postea mihi visum est pretium curae, ipsum SC. quaerere. Inueni tam copiosum & effusum, vt ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se,

1. *ex epistola mea*] lib. VII ep. 29.
ornamenta praetoria] Dixi aliquid ad modo signatam epistolam n. 2. Erant & consularia & triumphalia ornamenta siue insignia, quae Tacitus Hist. lib. IV c. 4 commemorauit loco vno omnia. *Muciano*, inquit, *triumphalia de bello ciuili data: adduntur primo Antonio consularia, Cornelio Fusco praetoria insignia.*
2. *ille superbissimus titulus*] inscriptio monimenti in via Tiburtina.

non

non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, sed hi proximi, Marii, Syllae, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes iacebunt. Vrbanos, qui illa censuerunt, pu- 3
tem, an miseros? Dicerem vrbanos, si senatum deceret vrbanitas. Miseros ergo? sed nemo tam miser est, vt ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, vt aut per suum aut per publicum dedecus procedere vellet in ea ciuitate, in qua hic esset vsus potentissimae dignitatis, vt primus in senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quod 4
Pallanti seruo praetoria ornamenta offeruntur, quippe offeruntur a seruis: mitto, quod censent, non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad vsum aureorum annulorum. Erat enim contra maiestatem senatus, si ferreis praetorius vteretur. Leuia haec & transeunda; 5

Achaici] L. Mummius, qui Corinthum deleuit. *Vellei. lib. I c. 13.* Africani Scipiones duo, & minor eorum Numantinus quoque, notiores sunt, quam vt indicari debeant. Synecdoche autem in plurali *Achaici* & *Numantini* est.

3. *vrbanos*] iocantes. Vrbanitas enim mediocritas iocandi est. Sed haec senatum, collegium grauissimum, in decretis praesertim, indecet.

procedendi] fama scilicet in publicum.

hic esset vsus] hic mos & consuetudo, seu tanta abusio potentissimae dignitatis.

primus in senatu] consul designatus, Barea Soranus, vel Cornelius Scipio. *Tacit. lib. XII c. 53.*

4. *a seruis*] timidis & adulantibus senatoribus.

si ferreis praetorius] Indecens hoc sub Caesaribus; non autem antiquis temporibus, vbi rarior annuli aurei vsus, & vix extra legationes; ferreis autem nec

illa

illa memoranda, quod NOMINE PALLANTIS SENATVS, nec expiata postea curia est: PALLANTIS NOMINE SENATVS GRATIAS AGIT CAESARI; QVOD ET IPSE, CVM SVMMO HONORE MENTIONEM EIVS PROSEQVVTVS ESSET, ET SENATVI FACVLTATEM FECISSET TESTANDI ERGA EVM BENEVOLENTIAM SVAM.

6 Quid enim senatui pulcrius, quam vt erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, VT PALLAS, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, SINGVLARIS FIDEI, SINGVLARIS INDVSTRIAE FRVCTVM MERITISSIMO FERAT. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicae

7 credas. Adstruitur his, QVVM SENATVI POPVLOQVE ROMANO LIBERALITATIS GRATIOR REPRAESENTARI NVLLA MATERIA POSSET, QVAM SI ABSTINENTISSIMI FIDELISSMIQVE CVSTODIS

triumphantes erubescebant. *Plin. mai. H. N. lib. XXXIII c. 1.*

5. *nomine Pallantis senatus*] indignitas facti cogit Secundum, vt abrumpat recitationem decreti, & de expiatione interponat, quasi res ita abominanda sit, vt sacrificio expiari debuerit. Post repetit integra verba, *Pallantis*, inquam *nomine* &c. Hoc enim est illud piaculum, serui nomine amplissimum senatus collegium gratias agere in caussa eam humilis & sordidae adulationis. Praeterea etiam ipsi Pallanti publice gratias egerunt. *Tacit. XII, 53.*

quod & ipse eius] Claudius Pallantis.

6. *imperii fines*] dum scilicet SC. Pallantis singularem industriam & fidem laudat. *Herz.*

7. *abstinentissimi fidelissimique*] Et hoc adulationi

BENN-

PRINCIPALIVM OPVM FACVLTATES ADIVVARE CONTIGISSET. Hoc tunc votum senatus; hoc praecipuum gaudium populi; haec liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adiuuare publicarum opum egestione contingeret. Iam quae sequuntur, VOLVISSE QVIDEM SENATVM CENSERE, 8
DANDVM EX AERARIO SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, ET QVANTO AB EIVSMODI CVPIDITATIBVS REMOTIOR EIVS ANIMVS ESSET, TANTO IMPENSIVS PETERE A PVBLICO PARENTE, VT EVM COMPELLERET AD CEDENDVM SENATVI. Id vero deerat, vt 9
cum Pallante auctoritate publica ageretur; Pallas rogaretur, vt senatui cederet: vt illi superbissimae abstinentiae Caesar ipse patronus advocaretur, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Spreuit quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis: arrogantius fecit, quam si accepisset. Senatus tamen id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; SED

dandum est vniee. Nam Suetonius c. 28 *Passus est* Claudius, Pallantem & Narcissum, potentes suos libertos, *tantum adquirere & rapere, vt querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum, abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur.* Haec illa fides & abstinentia, tantopere a senatu & publice collaudata.

custodis principalium opum] Suetonius: *a rationibus Claudio.*

8. *ad cedendum senatui*] ad gratificandum, seu non repugnandum precibus senatus.

QVVM

QVVM PRINCEPS OPTIMVS, PARENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIAE, QVAE PERTINEBAT AD DANDVM EI EX AERARIO CENTIES QVINQVAGIES SESTERTIVM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SVMMAM INTER RELIQVOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQVE PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE; VOLVNTATI TAMEN PRINCIPIS SVI, CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET REPVGNARE, IN HAC

11 QVOQVE RE OBSEQVI. Imaginare Pallantem velut intercedentem senatus consulto, moderantemque honores suos, & sestertium centies quinquagies, vt nimium, recusantem, quum praetoria ornamenta, tanquam minus, recepisset. Imaginare Caesarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in senatu

12 rogat. Imaginare senatum, vsquequaque testantem, merito libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti coepisse decernere; & perseueraturum fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in vlla re repugnare. Ita, ne sestertium centies quinquagies Pallas ex aerario referret, verecundia ipsius, obsequio senatus opus fuit? in hoc

11. *intercedentem*] quando tribuni plebis Senatusconsultum nolebant admittere, vocabatur id *intercedere*. Conf. Brissonium de form. lib. III p. 272. *Herz.*

Imperat enim libertus] Est velut imperium, quum libertus audet in senatu imperatorem, patronum suum, rogare. *Catan.*

praeci-

praecipue non obsequuturi, si in vlla re putasset fas esse non obsequi. Finem existimas? Mane dum, & maiora accipe. VTIQVE, QVVM SIT VTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMTISSIMAM AD LAVDEM PRAEMIAQVE MERENTIVM ILLVSTRARI VBIQVE, ET MAXIME IIS LOCIS, QVIBVS INCITARI AD IMITATIONEM PRAEPOSITI RERVM EIVS CVRAE POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQVE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STVDIVM TAM HONESTAE AEMVLATIONIS POSSET, EA QVAE IIII CALEND. FEBRVARII, QVAE PROXIME FVISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMVS PRINCEPS RECITASSET, SENATVSQVE CONSVLTA DE HIS REBVS FACTA IN AES INCIDERENTVR, IDQVE AES FIGERETVR AD STATVAM LORICATAM DIVI IVLII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, quo legenda praesentibus, legenda futuris proderentur. Placuit aere singulari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque quantum ad decernentes pertinet gessisset. Incisa & insculpta sunt publicis aeternisque

(Margin note numbers: 13 beside "Finem existimas?"; 14 beside "Parum visum tantorum dedecorum esse curiam".)

13. *praepositi rerum eius curae*] Praepositi curae rerum Caesaris sunt procuratores Caesaris. Vulgo *cura* legunt, incongruente sensu: Gronouius *curae* substituit.

ad statuam loricatam] statuam habitu militari Plinius maior H. N. lib. XXXIV cap. 5 *Caesar dictator loricatam sibi dicari foro suo passus est.* Opponit ibidem togatis statuis & paenulatis.

14. *Parum visum*] i. e. dum in curia tam turpia agebantur, parum videbatur senatoribus, intra curiae parietes vt haec secreta manerent. *Herz.*

moni-

monimentis praetoria; sic quasi foedera antiqua;
15 sic, quasi sacrae leges. Tanta principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius, quid dicam, nescio; vt vellent in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Caesar, humilitatem senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam quidem pulcramque rationem, vt exemplo Pallantis praemiorum ad
16 studium aemulationis ceteri prouocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inueniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque,

sic, quasi foedera] Mos erat, foedera & leges aeri incidi, & in Capitolio adfigi aut alio publico loco. Livius III c. 57 extr. *Leges decemuirales, quibus Tabulis duodecim est nomen, in aes incisas in publico proposuerunt*. Et de foedere Carthaginiensi Polybius III, 26 adseruatum fuisse tradit ἐν χαλκώμασι παρὰ τὸν Δία τὸν Καπιτωλῖνον.

15. *quid dicam nescio*] Formula, qua aposiopesis excusatur: vt deesse significet communis nomen vitii, quod principem, senatum, Pallantem ad tantas ineptias impulerit. Subaudiri enim aliquid ad tergeminum *tanta*, cuius generis ex Casauboni suspicione sunt *vecordia*, ἀβελτηρία, ἀπόνοια.

humilitatem] submissionem vltra dignitatis mensuram, μικροψυχίαν.

16. *Ea honorum vilitas erat*] viles honores, qui seruis ac ingenuis aeque patebant, modo vitia Pallantis induerent. Hinc ingenuos inuehitur, qui id adfectabant, quod seruis quoque, & libertis, ac infimo cuique conferebatur.

dedignabatur] spernebat, tanquam minores sua fortuna. Alii *dignabatur*, & *vtilitas* pro *vilitas*. Nos Ald. & Sich. sequuti sumus.

peterent -- videbant] honores sc. quos videbant dari quod

quod dari liberto, promitti seruis videbant. Quam iuuat, quod in tempora illa non incidi, 17
quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito, similiter adfici te. Scio, quam sit tibi viuus & ingenuus animus: ideoque facilius est, vt me (quanquam indignationem quibusdam in locis fortasse vltra epistolae modum extulerim) parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

Pallanti, & sub hoc exemplo seruis imposterum pluribus aliis promitti cupiebant & petebant. *Herz.*

17. *viuus animus*] generosus. Alii *verus*; sed nos iterum cum Ald. & Sich, fecimus.

VII.
C. PLINIVS TACITO
SVO S.

A Tacito rogatus, vt librum suum tanquam magister corrigeret, ita promittit, quod is petierat, vt hyperbato titulum deprecetur.

NEque vt magistro magister, neque vt discipulo discipulus (sic enim scribis) sed vt discipulo magister, (nam tu magister, ego contra: atque ideo tu in scholam reuocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum misisti. Non potui 2
longius hyperbaton facere, atque hoc ipso pro-

1. *Saturnalia extendo*] otium & ferias Saturnalitias ago vltra tempus. *Buchn.* Nam studia quoque Saturnalibus cessabant, & scholae claudebantur. Martialis lib. V epigr. vlt.

Iam tristis nucibus puer relictis
Clamoso reuocatur a magistro:
Saturnalia transiere tota.

2. *hyperbaton*] Transgressio ordinis ac constructio-

bare,

bare, eum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici. Sumam tamen personam magistri; exeramque in librum tuum ius, quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te vlciscaris. Vale.

nis Hyperbaton. Beda libello de Tropis, quinque eius species enumerat, in quibus media est *Parenthesis*, cuius satis productum heic exemplum exhibetur.

vlciscaris] iudicium & censuram dicendo. *Herz.*

VIII.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Clitumni fontis & fluuii naturam mirabilem perscribit.

VIdistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (& puto nondum: alioqui narrasses mihi) vide; quem ego (poenitet tarditatis)
2 proxime vidi. Modicus collis adsurgit, antiqua cupressu nemorosus & opacus. Hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus & vitreus, vt numerare

1. *Clitumnum fontem*] Fons & fluuius Clitumnus in Vmbria cis Apenninum, inter Spoletium & Hispellum, qui Tiniae amni ad Meuaniam mistus, in Tiberim cum illo perfertur.

2. *nemorosus & opacus*] Inde est, quod Suetonius nemus aeque Clitumnum ac fluuium laudat. De Caligula enim c. 43 *Quum ad visendum nemus flumenque Clitumni Meuaniam processisset.*

iactas

iactas stipes & relucentes calculos possis. Inde 3 non loci deuexitate, sed ipsa sui copia & quasi pondere, impellitur. Fons ad haec, & iam amplissimum flumen atque etiam nauium patiens; quas, obuias quoque & contrario nisu in diuersa tendentes, transmittit & perfert: adeo validus, vt illa, qua properat ipse, quanquam per solum planum, remis non adiuuentur: idem aegerrime remis contisque superetur aduersus. Iucundum 4
vtrumque per iocum ludumque fluitantibus, vt flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare. Ripae fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus amnis, velut mersas, viridi imagini adnumerat. Rigor aquae certa-

iactas stipes] paruos nummos aereos, quos non tantum egenis hominibus veteres, sed ipsis etiam diis honoris caussa conferebant. Seneca de Benef. VII, 4 *Omnia deorum sunt: tamen & diis posuimus donum, & stipem iecimus.* Et quia fontes ac fluuii sacri erant, ac instar deorum colebantur; his quoque iniiciebantur stipes. Idem Quaest. Nat. IV, 2 de Nili venis, vt vocant, inter scopulos erumpentibus: *In haec ora stipem sacerdotes, & aurea dona praefecti, quum solenne venit sacrum, iaciunt.*

3. *vt illa, qua*] Ambo Aduerbia, *illa* & *qua*, ex Ablatiuis nata.

quanquam --- non adiuuentur] Buchnerus illud *quanquam* diuinauit, quem Gronouius adiuuit verbo *adiuuentur.* Vulgo *tanquam* & *adiuuetur.*

4. *vt flexerint cursum, laborem otio*] prout flexerint, *otium* secundo amne; *labor,* aduerso nauiganti.

vestiuntur] Non tantum poetis, sed prosae etiam scriptoribus *vestiri* frequens de arbore, fronde, flore. Curtius lib. V c. 4 n. 7 *quidquid adluit* [amnis] *floribus vestiens.* Iustinus XII, 7 *mons vite hederaque vestitus.*

ve-

5 verit niuibus; nec color cedit. Adiacet templum, priſcum & religioſum. Stat Clitumnus ipſe, amictus ornatusque praetexta. Praeſens numen, atque etiam fatidicum, indicant ſortes. Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemque dei ſimulacra! ſua cuique veneratio, ſuum nomen: quibusdam vero etiam fontes. Nam praeter illum, quaſi parentem ceterorum, ſunt minores capite diſcreti; ſed flumini miſcentur, quod ponte transmittitur. Is terminus
6 ſacri profanique. In ſuperiore parte nauigare

5. *Clitumnus ipſe*] Vibius Sequeſter: *Clitumnus Vmbriae, vbi Iupiter eodem nomine eſt.* Add. Turneb. Adv. XXIX, 26.

praetexta] ſc. toga, purpuram in ora habente.

Praeſens numen] auxilio praeſens, benignum, efficax. Virgil. ecloga 1

Nec tam praeſentes alibi cognoſcere diuos.

Sammonicus praefatione de Aeſculapio:

Depellens tetros praeſenti numine morbos.

ſortes] oracula. Vt *Lyciae ſortes*, oraculum Apollinis Pataraei, Aeneid. IV v. 346.

ſparſa ſunt circa] in circuitu poſita. *Circa* abſolute, ſine caſu. Reſpicit autem ad *templum.*

totidemque dei ſimulacra] Ald. & Sich. *ſimulacra* non agnoſcunt: Thom. *ſimulacra* retinet, *dei* expungit: plene vtrumque legunt Catan. Boxh. & Veenh.

nomen] cognomen. *Catan.*

praeter illum] ſc. fontem Clitumnum, qui quaſi parem ceterorum diſcretorum a capite ſc. Clitumno. *Herz.*

ponte transmittitur] Tacitus XV c. 7 n. 3 *Euphratem ponte transmittebat.*

6. *in ſuperiore parte*] iuxta pontem, non autem fontem propius, propter maiorem religionem. Infra

tan.

tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum diuus Augustus dono dedit, publice praebent, & hospitium. Nec desunt villae, quae sequutae fluminis amoenitatem, margini insistunt. In summa, nihil erit; ex quo non capias voluptatem. 7
Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis: quanquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

epist. 20 n. 5 *Nulla in hoc* [lacu] *nauis*: *sacer enim est.* Buchn.

infra etiam natare] tanquam in loco mere profano. Nauigio enim minus profanari flumen putabant, quam nudo corpore & pudendis partibus: capita autem fluviorum siue fontes soli deo seruabantur. Hinc Nero, quum nando fontem aquae Martiae incesserat, dicitur *carimoniam loci toto corpore polluisse.* Tacit. XIV c. 22 n. 7.

Hispellates] Hispellum, oppidum Vmbriae cis Apenninum, & colonia. Plin. mai. H. N. lib. III c. 14. Inscriptio apud Grut. p. 351 n. 1

COL. IVL. HISPELLI.

publice praebent] publico sumtu, sine cuiusquam impensa: quemadmodum *epulum publice praebere* Suetonius Vitell. c. 10 dixit. *Buchn.*

7. *quae tua humanitas*] cuius est ignoscere potius, quam ridere ac perstringere inepta. *Idem.*

IX.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Queritur, quod propter negotia non posit studiis operam dare.

OLim non librum in manus, non stilum sumsi. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec secedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, vt amicitiae officium deseratur: quod religiosissime custodiendum studia ipsa praecipiunt. Vale.

1. *Olim*] Olim, hoc est, a longo tempore, iamdiu; vt supra lib. I epist. 11 *Olim nullas mihi epistolas mittis.* Et Seneca epist. 77 *Olim iam nec perit quidquam mihi, nec adquiritur.*

otium] honestum & litteratum.

iners quidem, nihil agere] feriari a negotiis, vt vel animo vel corpori reficiendo vacemus.

2. *studia ipsa*] philosophia moralis, cuius pars non postrema de Amicitia est.

X.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Abortum vxorem fecisse, prosocero cum spe foecunditatis significat, tristi quanquam experimento probata.

QVo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se praegnantem esse puellariter nescit; ac per hoc quaedam, custodienda prae-

1. *puellariter*] puellari simplicitate & imperitia.

custodienda] obseruanda, vt epist. praecedente,

gnantibus,

gnantibus, omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiauit, in summum periculum adducta. Igitur, vt necesse est, grauiter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negauerint, vt seruarint neptem, illos reddituri, quorum nobis spem certiorem haec ipsa, quanquam parum prospere explorata, foecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, & hunc nostrum dolorem gaudio mutent. Vale.

2 (line 3), 3 (line 9)

religiosissime custodiendum. Plinius alter H. N. lib. XXXV c. 2 *ferias omni mense custodiunt.* Plura Buchnerus ad h. l. & in Lex. congessit.

2. *vt necesse est, grauiter accipias*] sicut necesse est, vt grauiter fueras, senectutem tuam destitutam esse pronepotibus.

3. *latere*] stirpe, familia, paterni iuxta ac materni generis.

non subitas imagines] non recentem ac nouitiam nobilitatem, sed longa serie maiorum imaginibus illustratam. Adde lib. III ep. 3 n. 7.

XI.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Hispullae, soceri sorori, eadem narrat, quae patri illius, prosocero suo, epistola praecedente.

QVum adfectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem; intelligo prius tibi, quod est posterius, nuntiandum, vt praesumta laetitia sollicitudini locum non relinquat: quanquam vereor, ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, vt simul, quod
2 periclitata sit, perhorrescas. Iam hilaris, iam sibi, iam mihi reddita, incipit refici, transmissumque discrimen conualescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine (impune dixisse liceat) fuit nulla sua culpa, aetatis aliqua. Inde abortus, & ignorati vteri triste experimentum.
3 Proinde, etsi non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote eius aut nepte solari; memento tamen, dilatum magis istud, quam negatum,

1. *fratris*] Calpurnii, patris Calpurniae, vxoris Plinii.

praesumta] ante percepta, vt lib. VI epist. 10 n. 5 *officia heredum praesumere*, hoc est, anticipare.

2. *conualescendo remetiri*] dum sensim conualescit, sentit demum recogitando, in quanto periculo fuerit.

impune dixisse liceat] Culpam dum paene omnem ab vxore aufert, praeter exiguam aetatis: plurimam in deos vel tacite confert, ideoque his verbis veniam precatur, vt impune id egisse & dixisse liceat. Nostrates simili fere modo: Gott verzeyhe mirs.

quum

quum salua sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia est. Vale.

3. *excusa casum*] Vide mox ad n. 1. epist. seq. *paratior apud feminas*] te femina deprecante facilius veniam nepti dabit. *Catan.*

XII.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Vnum diem excusat Minutiano, Capitonem auditurus, cuius laudem praedicat.

HVnc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito; quem ego audire, nescio magis debeam, an cupiam. Vir est optimus, & inter praecipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fouet, prouehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, sinus, praemium, omnium exemplum; ipsarum denique litterarum iam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recitantibus 2

1. *diem excuso*] hoc est, me excuso propter vnius diei absentiam. Sic fine epistolae praecedentis *excusare casum*, est parentes propter casum abortus excusare: ad quem locum Buchnerus adfert ex Sueton. Calig. c. 27 *excusare valitudinem;* & Ner. c. 41. *languorem faucium.*

Titinius Capito] Supra lib. I epist. 17.

seculi ornamenta] Lib. VI epist. 11 n. 1 *Egregium par, temporibus nostris ornamento futurum.*

sinus] refugium, quo se conferant litterarum cultores, tanquam liberi in sinum parentis.

2. *Domum suam praebet*] Dialog. de causs. corr. eloq.

praebet; auditoria, non apud se tantum, benignitate mira frequentat: mihi certe, si modo in vrbe est, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non referre, quanto honestior
3 caussa referendae. An, si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti ad vadimonia mea; nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minus obligor tanta sedulitate celebranti, in quo obligari ego, ne di-
4 cam solo, certe maxime possum? Quod si illi nullam diem, nulla quasi mutua officia deberem; sollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcerrimo & maximo, & in summa seueritate dulcissimo, vel honestate materiae. Scribit exitus illustrium virorum, in iis quorundam
5 mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio

c. 9 n. 6 *Domum mutuatur, & auditorium exstruit, & subsellia conducit.* Et Iuuenalis Sat. VII v. 40

Si dulcedine famae

Succensus recites, Maculonis commodat aedes.

Diuites ergo litterati suas domos poetis & aliis recitantibus commodabant. *Casaub. ad Theophr. p. 170.*

apud se] i. e. quae in sua domo habet. *Herz.*

3. *celebranti*] obeunti, frequentanti, puta studia & recitationes. Buchnerus Ciceronis illud confert de Oratore lib. I cap. 1 *Neque nobis fructus otii datus est ad eas artes, quibus a pueris dediti fuimus, celebrandas.*

ne dicam solo] Plures *soleo*; Casaub. *solo*, quasi dicat, se in eo solo obligari posse, nisi id esset inuidiosum.

4. *nullam diem*] Catanaeus ita, quod Gruterus Aldino *nullam vicem*, praefert. *Diem*, scilicet promissam.

Scribit exitus] Adde lib. I ep. 17 n. 3.

munere,

munere, quorumque exsequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, feris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII.

C. PLINIVS GENIALI SVO S.

Genialem felicem praedicat, quod docto patre vtatur, a quo instituι & exemplum capere possit.

PRobo, quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere, quid laudandum, quid reprehendendum: simul ita institui, vt verum dicere adsuescas. Vides quem sequi, cuius debeas implere vestigia. O te beatum! cui contigit viuum, atque idem optimum & coniunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale. 2

2. *viuum*] Gronouius restituit, estque praesens & animatum, non ex antiquitate repetitum exemplum. Vulgo *vnum* legunt.

XIV.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Aristoni iurisconsulto quaestionem senatoriam, quanquam peracta re, explicandam proponit.

QVum sis peritissimus & priuati iuris & publici, cuius pars senatorium est, cupio ex te

Epist. XIV. *Aristoni*] T. Saluio Aristoni, qui laudatus fuit lib. I epist. 22.

1. *cuius pars senatorium*] Ius senatoris in curia, &

 potis-

potiſſimum audire, errauerim in ſenatu proxime, necne: non vt in praeteritum (ſerum enim) verum vt in futurum, ſi quid ſimile inciderit,
2 erudiar. Dices: Cur quaeris, quod noſſe debebas? Priorum temporum ſeruitus, vt aliarum optimarum artium, ſic etiam iuris ſenatorii obliuionem quandam & ignorationem induxit.
3 Quotus enim quisque tam patiens, vt velit diſcere, quod in vſu non ſit habiturus? Adde, quod difficile eſt tenere, quae acceperis, niſi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cuius dulcedine accenſi cogi-
4 mur quaedam facere ante, quam noſſe. Erat autem antiquitus inſtitutum, vt a maioribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis diſceremus, quae facienda; mox ipſi, ac per vices
5 quasdam, tradenda minoribus haberemus. Inde adoleſcentuli ſtatim caſtrenſibus ſtipendiis imbuebantur, vt imperare parendo, duces agere, dum ſequuntur, adſueſcerent: inde honores petituri adſiſtebant curiae foribus, & concilii publici ſpectatores ante, quam conſortes, erant.
6 Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetuſtiſſimus pro

ordo ac modus conſultandi, quia publicae dignitatis ſunt, ad ius publicum pertinebant, quod Vlpiano Leg. 1 D. de Iuſt. eſt illud, *quod ſtatum rei Romanae ſpectat*.

2. *debebas*] Gronov. pro vulgato *debeas*.

priorum temporum ſeruitus] ſub Domitiano, de qua Tacitus Agric. c. 2 grauiſſime diſſeruit.

3. *reducta libertas*] a Nerua & Traiano.

6. *vetuſtiſſimus*] ſenior, natu maximus. Ita ſaepe paren-

parente. Quae poteſtas referentibus, quod cenſentibus ius, quae vis magiſtratibus, quae ceteris libertas; vbi cedendum, vbi reſiſtendum; quod ſilentii tempus, quis dicendi modus, quae diſtinctio pugnantium ſententiarum, quae exſecutio prioribus aliquid addentium, omnem denique ſenatorium morem, quod fideliſſimum praecipiendi genus, exemplis docebantur. At 7
nos iuuenes fuimus quidem in caſtris; ſed quum ſuſpecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obſequium, omnia ſoluta, turbata, atque etiam in contrarium verſa, poſtremo obliviſcenda magis, quam

Tacitus: Vt, *vetuſtiſſimus liberorum*, Annal. lib. II c. 2 n. 1; *vetuſtiſſimus quisque e ſenatu*, lib. XI c. 25 n. 2; *militum*, hiſt. I c. 23 n. 2; *conſularium* lib. II c. 37 n. 2.

referentibus, quod cenſentibus] diſtincta iura, *referre ad ſenatum*, h. e. ad deliberandum proponere: & *cenſere*, id eſt ſententiam ferre: neque promiſcue omnibus ſenatoribus vel vtrumque vel alterutrum conceſſum fuit, ſed nobilioribus.

quae vis magiſtratibus] Qui magiſtratum gerebant, ſingulare ius in ſenatu habuere, praetores, aediles, tribuni, quo alii ſenatores caruerunt.

quae ceteris libertas] ceteris ſenatoribus, qui ius cenſendi & referendi nondum conſequuti erant. Add. Gell. lib. III c. 18.

praecipiendi genus] docendi, inſtituendi. De inſtitutione per exempla, noſter quoque Panegyr. c. 45 extr. Seneca epiſt. 6 agit, qui id *breue & efficax iter* vocat.

7. *in caſtris*] in Syria tribunus noſter militauit. *Lib. III ep. 11 n. 5.*

ſuſpecta virtus] tyrannis, tum Domitiano, qui *infenſus virtutibus* erat, Tacit. Agr. c. 41, quod metuebat, ne virtute aliorum ſubuerteretur.

8 tenenda. Iidem prospeximus curiam; sed curiam trepidam & elinguem; quum dicere, quod velles,periculosum; quod nolles,miserum esset. Quid tunc disci potuit; quid didicisse iuuit, quum senatus aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur? & modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam seria, tristia
9 saepe censeret? Eadem mala iam senatores, iam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum
10 quoque hebetata, fracta, contusa sunt. Breue tempus (num tanto breuius omne, quanto felicius tempus) quo libet scire, quod scimus; libet exercere, quod sumus. Quo iustius peto; primum vt errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde medearis scientia tua, cui semper fuit curae, sic iura publica, vt priuata; sic antiqua, vt recentia; sic rara, vt assidua, tra-
11 ctare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quaestionis, quod

8. *aut ad summum nefas*] vt adprobaret, iuuaret Domitiani decreta & facta exitialia.

9. *hebetata, fracta*] quia tardiora remedia, quam mala. *Tac. Agr. c. 3.*

10. *quo libet scire quod scimus*] Buchneri emendatio: hoc est eodem interprete: quo delectat & gratum est scire, quod scimus; vel didicimus. Sub tyranno enim, *quid didicisse iuuit?* n. 8.

quod sumus] libertatem exercere, quod sumus liberi.

cui semper fuit curae] hoc est Casauboni ingenio. Vulgatum olim *superfuit curae.*

11. *agitatio*] exercitatio, vsus.

adfero ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusatior, si forte sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est, an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri con- 12
sulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio, peremti. Hos alius, (Quis? Ego; sed nihil refert) post quaestionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diuersitas erat, vt non possent esse, nisi singulae. Quid enim commune habet, 13
occidere & relegare? Non hercule magis, quam relegare & absoluere: quanquam propior aliquanto est sententiae relegantis, quae absoluerit, quam quae occiderit. Vtraque enim ex illis vitam relinquit, haec adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, vna sedebant, & temporaria simulatione concordiae discordiam differebant. Ego postulabam, vt tri- 14
bus sententiis constaret suus numerus, nec se breuibus induciis duae iungerent. Exigebam ergo, vt, qui capitali supplicio adficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim contra

13. *discordiam*] i. e. ab illis, qui iudicabant *absolutionem*, secedebant; qui *relegationem* censebant cum illis qui *occisionem* pronuntiabant, vt sententia *absolutionis* vinceretur, quum tamen ipsi de sententia *relegationis* & *occisionis* sint litigaturi. *Herz.*

14. *breuibus induciis*] Induciae, pax temporaria, ad certum tempus inita. Coierant enim duae sententiae, vt tertiam debellarent; mox ipsae inter se depugnaturae.

abſoluentes mox diſſenſuri congregarentur, quia paruulum referret, an idem diſpliceret, qui-
15 bus non idem placuiſſet. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem, qui libertos relegandos, ſeruos ſupplicio adficiendos cenſuiſſet, coactum eſſe diuidere ſententiam: hunc autem qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet diuidi ſententiam vnius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum poſſet iungi
16 ſententia duorum tam diuerſa cenſentium. Atque adeo permitte mihi, ſic apud te tanquam ibi; ſic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quaeque tunc carptim, multis obſtrepentibus, dixi, per otium
17 iungere. Fingamus, tres omnino iudices in hanc cauſſam datos eſſe: horum vni placuiſſe, perire libertos; alteri, relegari; tertio, abſolui: vtrumne ſententiae duae, collatis viribus, nouiſſimam periment, an ſeparatim vnaquaeque tantundem, quantum altera, valebit? nec magis poterit cum ſecunda prima connecti, quam
18 ſecunda cum tertia? Igitur in ſenatu quoque

15. *diuidere ſententiam*] Quum quis in dicenda ſententia duas pluresue res complexus eſſet, verbo DIVIDE, ſeiungere illas iubebatur, vt de ſingulis diſtincte cenſeretur. Exempla habes apud Ciceronem pro Milone c. 6, vbi Aſconium; & lib. I epiſt 2 ad Lentulum, vbi Manutium iuuabit conſulere. Seneca epiſt. 21 e curia ad philoſophiam transfert. *Quod fieri*, inquit, *in ſenatu ſolet, faciendum ego in philoſophia quoque exiſtimo, quum cenſuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, iubeo illum diuidere ſententiam, & ſequor.*

nume-

numerari, tanquam contrariae, debent, quae tanquam diuersae dicuntur. Quod si vnus atque idem & perdendos censeret & relegandos, num ex sententia vnius & perire possent & relegari? num denique omnino vna sententia putaretur, quae tam diuersa coniungeret? Quem- 19
admodum igitur, quum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest vna sententia, quae dicitur a duobus: quae non videretur vna, si ab vno diceretur? Quid? lex non aperte docet, dirimi debere sententias occidentis & relegantis, quum ita discessionem fieri iubet; QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS? Examina singula verba & expende. QVI HAEC CENSETIS, hoc est, qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id est, in eam, in qua sedet, qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non 20
posse in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. QVI ALIA OMNIA; animaduertis, vt non contenta lex dicere ALIA, addiderit OMNIA. Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS; nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? non consul etiam, vbi quisque rema-

19. *quae sentitis*] cum qua.

Qui haec censetis] Antea legis verbum *sentitis*, attulerat: nunc mutatum repetit, vel potius explicat.

20. *non consul etiam*] Vulgatum erat *non consulere*, vel

nere, quo transgredi debeat, non tantum solennibus verbis, sed manu gestuque demonstrat?
21 At enim futurum est, vt, si diuidantur sententiae interficientis & relegantis, praeualeat illa, quae absoluit. Quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius: oportet tamen eos, qui [morte] puniunt, & qui relegant, absoluentibus primum, mox inter se comparari; scilicet vt in spectaculis quibusdam sors aliquem seponit ac seruat, qui cum victore contendat; sic in senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: & ex duabus sententiis eam,
22 quae superior exierit, tertia exspectat. Quid? quod, prima sententia comprobata, ceterae pereuntur. Qua ergo ratione potest esse non vnus atque idem locus sententiarum, quem nullus
23 est postea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo, qui relegat, illi, qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea dissentient ab eo, cui paullo ante consenserint.

num consulere. Vtrumque mendose. Gronouius: *non consul? en* &c. quem sequimur, inducta tamen *en* particula, & alia incisione leuius breuiusque facta.

21. *morte puniunt*] Inclusum addit Sich.

sors aliquem seponit] Fesso aut victo gladiatori alios atque alius sufficiebatur, vt contenderet cum victore. Hi *Subditicii*, aut *Suppositicii* dicti, ac sorte legebantur. Vid. Lips. Saturn. II, 14.

22. *Quid? quod perimuntur*] Responsio est ad ea, quae ex comparatione gladiatorum obiecta fuerant, non posse inter se duas sententias committi, quarum vtramque tertia iam peremisset. Quod clarius n. 23 exponitur, frustra dissentiri ab eo, cui paullo ante consenserint.

Sed

Sed quid ego similis docenti, quum discere velim, an sententias diuidi, an iri in singulas, oportuerit? Obtinui quidem, quod postulabam; nihilominus tamen quaero, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is, qui vltimum supplicium sumendum esse censebat. Nescio an iure, certe aequitate postulationis meae victus, omissa sententia sua, accessit releganti: veritus scilicet, ne, si diuiderentur sententiæ (quod alioqui fore videbatur) ea, quae absoluendos esse censebat, numero praeualeret. Etenim longe plures in hac vna, quam in duabus singulis, erant. Tum illi quoque, qui auctoritate eius trahebantur, transeunte illo, destituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, sequutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duae factae; tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa, quae quum ambas superare non posset, elegit, ab vtra vinceretur. Vale.

24. *an sententia diuidi, an iri*] De reperito *An*, ad lib. VI epist. 16 n. 15 diximus.

quod postulabam] vt diuiderentur.

vltimum supplicium] mortis. Adde supra lib. II epist. 11 n. 8. *Vltimum* autem, quia maior poena infligi non poterat: mitius exsilium, poena Romanorum ordinaria.

numero praeualeret] quia numerabantur sententiae, non ponderabantur, lib. II ep. 12 n. 5.

XVII.

XV.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Excusat se, quod multa volumina legenda misisset, quoniam propter graciles vindemias illi vacare intellexerat.

ONeraui te tot pariter missis voluminibus. Sed oneraui primum, quia exegeras; deinde, quia scripseras tam graciles istic vindemias esse, vt plane scirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex
2 meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit scribere, quae legas, sit modo, vnde chartae emi possint: quae si scabrae bibulaeve sint, aut non scribendum, aut necessario, quidquid scripserimus boni maliue, delebimus. Vale.

Epist. XV. *Iuniori*] Terentio Iuniori, cuius honestissimum otium lib. VII ep. 25 n. 2 laudatur.

graciles vindemias] Vindemiae *graciles* lib. IX ep. 20 opponuntur *vberibus*.

quod vulgo dicitur] Significat prouerbium Romanis fuisse, si non sint vuae, quas legant, librum legendum esse.

2. *scabrae*] non laeuigatae.

necessario delebimus] si omnino in charta scabra bibulaue scripsero, ea deformitas scripturae erit, vt deleuisse magis quam scripsisse, videri possim.

XVI.

XVI.
C. PLINIVS PATERNO SVO S.

De morbis & morte seruorum queritur, additis solatiis, quibus se quomodocunque sustentet.

COnfecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem iuuenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: vnum facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos iam liberos perdidi) alterum, quum permitto seruis quoque quasi testamenta facere, eaque, vt legitima, custodio. Mandant rogantque, quod visum: pareo 2
ocius: Suis diuidunt, donant; relinquunt duntaxat intra domum. Nam seruis respublica quaedam & quasi ciuitas domus est. Sed quanquam 3
his solatiis adquiescam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quae me, vt hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro, alios huiusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum; eoque sibi

1. *mortes etiam*] Ne timeas multitudinis numero. Etiam Cicero I. Tusc. c. penuit. *clarae mortes pro patria oppetitae.* Et de Finib. cap. 30 *praeclarae mortes sunt imperatoriae.* Seneca Tranquill. c. 8. *mortes, aegrotationes.*

quasi testamenta] quia iure serui non poterant testamenta facere.

custodio] rata habeo, obseruo.

2. *intra domum*] intra domesticos & conseruos.

3. *nihil amplius vocare*] A *damno* vt leuiore, vtpote rei agrariae, pecorariae distinguit *casus* humanos, mortes suorum, tanquam animum, vt par est, fortius percellentes.

magnos

magnos homines & ſapientes videri. Qui an magni ſapientesque ſint, neſcio: homines non
4 ſunt. Hominis eſt enim adfici dolore, ſentire; reſiſtere tamen, & ſolatia admittere, non ſola-
5 tiis non egere. Verum de his plura fortaſſe, quam debui, ſed pauciora, quam volui. Eſt enim quaedam etiam dolendi voluptas: praeſertim ſi in amici ſinu defleas, apud quem lacrymis tuis vel laus ſit parata, vel venia. Vale.

4. *adfici dolore*] caſibus tangi humanis. Non enim rupes eſt, vt nullum ſenſum admittat; qua ſimilitudine Seneca epiſt. 71, quod Catanaeus obſeruauit, eandem rem illuſtrat. *Non educo*, inquit, *ſapientem ex hominum numero, nec dolores ab illo, ſicut ab aliqua rupe nullum ſenſum admittente, ſubmoueo.*

5. *dolendi voluptas*] Ouidius IV Triſt. eleg. 3
Eſt quaedam flere voluptas:
Aufertur lacrymis egeriturque dolor.

XVII.
C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Exundationem Tiberis & Anienis narrat, rogans vt ſibi nuntietur, ſi quid ſimile in Transpadana accidiſſet.

NVm iſtic quoque immite & turbidum coelum? Hic aſſiduae tempeſtates, & crebra diluuia. Tiberis alueum exceſſit, & demiſſio-
2 ribus ripis alte ſuperfunditur. Quanquam foſſa,

1. *iſtic*] Brixiae, trans Padum, vt ex lib. I epiſt. 14 n. 4, 5 apparet.
Hic] Romae & circumiacente agro.
Tiberis alueum exceſſit] vt ſaepe contigit, e. g. ſub Auguſto, *Horat. I od. 2*; ſub Othone, Tacit. hiſt. I c. 86.

quam

quam prouidentissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis; quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quae solet flumina accipere, & permista deuehere, velut obuius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delica- 3
tissimus amnium, ideoque adiacentibus villis velut inuitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quaerit, impulit tecta, ac se super ruinas euexit atque extulit. Vi- 4
derunt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi diuitum apparatus, & grauem supellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boues, aratra, rectores; hic soluta & libera armenta; atque inter haec arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, varie

2. *prouidentissimus imperator*] Traianus.

fossa exhaustus] Sic etiam iuxta Euphratem Babylone ingentes cauernae depressae ad impetum fluminis accipiendum, quum crepidinis fastigium excessisset. *Curt. lib. V c. 1 n. 28.*

quaque planum solum, pro solo] Lipsio (ad Taciti Annal. I extr.) placet: *quaque planum, solus pro solo cernitur.*

3. *Anio, delicatissimus*] placide fluens, nec facile in exundatioem excrescens. Alibi *delicata* aqua ad saporem & salubritatem refertur. Curtius lib. V c. 2 n. 9 de Choaspe Susianes.: *delicatam, vt fama est, vehens aquam.* Add. Herodot. I, 188.

4. *grauem supellectilem*] pretiosam. Barthius *gratam.*

lateque

5 lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacauerunt, ad quae non adſcendit amnis. Nam pro amne imber aſſiduus, & deiecti nubibus turbines: proruta opera, quibus pretioſa rura cinguntur: quaſſata atque etiam decuſſa monimenta. Multi eiusmodi caſibus debilitati, ob-
6 ruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid ſimile iſtic, pro menſura periculi, vereor: teque rogo, ſi nihil tale eſt, quam maturiſſime ſollicitudini meae conſulas: ſed &, ſi tale, id quoque nunties. Nam paruulum differt, patiaris aduerſa, an exſpectes: niſi quod tantum eſt dolendi modus, non eſt timendi. Doleas enim, quantum ſcias accidiſſe; timeas, quantum poſſit accidere. Vale.

5. *proruta opera*] Aldus & Sich. ita: alii *prorupta*. Sunt autem *opera*, ſepimenta, aggeres, quibus praedia cinguntur.

debilitati] mutilati. Sic eodem verbo vſus Suetonius Aug. c. 43, & Curtius lib. IV c. 16 n. 11 voce *debilis*.

XVIII.

C. PLINIVS RVFINO SVO S.

Domitium Tullum laudat, qui moribus cetera non probatiſſimis, teſtamentum fecerat honeſtiſſimis, poſthabitis captatoribus, & ſcriptis vnice, quos pietas iubebat.

Falſum eſt nimirum, quod creditur vulgo, teſtamenta hominum ſpeculum eſſe morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte,

morte, quam vita. Nam, quum se captandum 2
praebuisset, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptauerat. Prosequutus est nepotes plurimis iucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tanto magis, quoniam inexspectata sunt. Ergo varii tota ciuitate sermones: alii 3
fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo, vti de patre, auo, proauo, quasi orbi, quaerantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat.
Nam Curtilius Mancia, perosus generum suum 4
Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam eius, neptem suam instituerat

2. *se captandum*] Captare est hereditatis consequendae caussa orbos diuites ac senes blanditiis, obsequiis & muneribus colere. Hinc Scholiastes Iuuenalis Satyr. V v. 98 *captatorem* interpretatur *heredipetam*. Adde supra lib. IV epist. 2 n. 2.

3. *fictum*] simulatorem. Horatius lib. I Sat. 3 v. 62 *fictum astutumque* coniunxit.

confessionibus produnt] se captatores & heredipetas fuisse.

improbas spes] captandi alienas hereditates.

4. *Curtilius Mancia*] Tacit. lib. XIII c. 56 n. 3.

here-

heredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptauerat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestate, emancipatam filiam adoptionis fraude reuocauerat, & quidem cum opibus amplissimis.
5 Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, vt diuites fierent inuitissimis, a quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen adsumsit, reliquit testamentum ante octo & decem annos nuncupatum; adeoque postea improbatum sibi, vt patris eorum bona proscribenda curauerit. Mira illius asperitas, mira felicitas
6

manu patris emissa] emancipata. Improprie. Nam manumissio seruorum est: emancipatio liberorum.

adoptauerat] adrogauerat. Adoptio enim est filii familias: haec autem emancipata & sui iuris erat. Vide Leg. 1 Dig. de Adoption.

circumscripto testamento] fraude adoptionis vel adrogationis fraternae circumuento & eluso.

consors frater] singulari pacto & clanculario. Nam Curtilius ideo neptem sub conditione emancipationis heredem scripsit, vt pater eius, quem oderat, nullum fructum ex hereditate caperet: is vero cum fratre sub lege consortii egit, vt emancipatam adoptaret, quo heres illa diuitis aui facta, patri & patruo vsumfructum hereditatis communiter, ex pacto & consortio, adferret.

5. *Domitius Afer*] lib. II epist. 14 n. 9.

in nomen adsumpsit] adoptauit. Adoptionem enim nominis adsumtio sequitur.

nuncupatum] pronuntiatum, verbis expressum; non scriptum tantummodo. Nuncupatio enim fiebat vt audirent testes: scriptio etiam ignorantibus illis. Vide legem 21. Dig. *Qui testamenta.*

eorum] Lucani atque Tulli.

bona proscribenda curauerint] dum apud malum principem effecit, vt pater illorum proscriberetur.

horum:

horum: illius asperitas, qui numero ciuium excîdit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed haec quoque 7
hereditas Afri, vt reliqua cum fratre quaesita, transmittenda erant filiae fratris: a quo Tullus ex asse heres institutus, praelatusque filiae fuerat, vt reconciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo denique omnibus adfinitatibus, pro cuiusque officio, gratia relata est, relata & vxori.
Accepit amoenissimas villas, accepit magnam 8
pecuniam vxor optima & patientissima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis est reprehensa, quod nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, aetate decliuis, diu vidua, mater olim, parum decore sequuta matrimonium videbatur diuitis senis, ita perditi morbo, vt esse taedio posset vxori, quam iuuenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extor- 9
tus & fractus tantas opes solis oculis obibat: ac

6. *excîdit*] porrecta penultima: quod aptius est periodi numero, quam *exscidit* Casauboni, qui litterae adpositu transitiuam significationem commendauit, quam etiam solo accentu obtinemus.

7. *hereditas transmittenda erant*] Syllepsis, similis syllepsi casuum. Nam, *vt reliqua quaesita*, valet *cum reliquis*, qui vsitatior modus huius syllepsis est, de quo plura ad Nepotis Phocion. c. 2 n. 2 diximus.

reconciliaretur] rediret in gratiam cum filia, quam laeserat pater emancipatione.

8. *natalibus clara*] Supra lib. VI ep. 23 n. 3.

perditi morbo] paralysi, vel chiragra ac podagra. Nam *membris extortus & fractus* post paullo n. 9 dicitur.

ne

ne in lectulo quidem, niſi ab aliis, mouebatur. Quin etiam (foedum miſerandumque dictu) dentes lauandos fricandosque praebebat. Auditum eſt frequenter ab ipſo, quum quereretur de contumeliis debilitatis ſuae, ſe digitos
10 ſeruorum ſuorum quotidie lingere. Viuebat tamen, & viuere volebat, ſuſtentante maxime vxore; quae culpam inchoati matrimonii in
11 gloriam perſeuerantia verterat. Habes omnes fabulas vrbis. Iam ſunt venales tabulae Tulli: exſpectatur auctio. Fuit enim tam copioſus, vt ampliſſimos hortos eodem, quo emerat, die inſtruxerit plurimis & antiquiſſimis ſtatuis. Tantum illi pulcerrimorum operum in horreis, quae negligebantur. Inuicem tu, ſi quid iſtic
12 epiſtola dignum, ne grauare ſcribere. Nam

9. *foedum miſerandumque*] foedum, alienos digitos, vt ſeruorum lingere, quia ipſe non valebat ſuis dentes & os emundare, quod miſerandum erat.

10. *viuere volebat*] non mortem ſibi inedia, aut aliter, arceſſere, vt multi fecerunt dolore victi.

11. *Iam ſunt*] Plerique libri *Nam.* Boxh. *Iam,* quod Buchnero etiam placebat: Caſaub. *Nunc.*

tabulae] pictae, quae *ſignis*, tanquam ſculptis ſimulacris atque ſtatuis opponuntur.

operum in horreis] ſtatuarum & tabularum pictarum in armariis & receptaculis huiusmodi rerum. *Horrea* enim non tantummodo frumenti fuerunt, ſed etiam *vinaria horrea*, Lege 7 Dig. de inſtr. & inſtrum. leg. *horreum, vbi pretioſiſſimam partem fortunarum reponunt,* in quo *armarium vel area* ſunt, Lege 3 §. 2 D. de Praef. vigil.

quum aures hominum nouitate laetentur, tum ad rationem vitae exemplis erudimur. Vale.

12. *laetentur*] Sich. ita, & Liuineius ad Mamerti Paneg. Maximiani c. 1. Alii *laetantur*. Add. lib. VIII ep. 8 n. 3.

XIX.
C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Infirmitate & mortibus ſuorum turbatus ſolatium in litteris quaerit, & librum emendandum mittit.

ET gaudium mihi & ſolatium in litteris; nihilque tam laetum, quod his laetius; nihil tam triſte, quod non per has ſit minus triſte. Itaque & infirmitate vxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte turbatus, ad vnicum doloris leuamentum ſtudia confugio; quae praeſtant, vt aduerſa magis intelligam, ſed patientius feram. Eſt autem mihi moris, quod ſum daturus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, inprimis tuo. Proinde, ſi quando, nunc intende libro, quem cum hac epiſtola accipies: quia vereor, ne ipſe, vt triſtis, parum intenderim. Imperare enim dolori, vt ſcriberem, potui; vt vacuo animo laetoque, non potui. Porro, vt ex ſtudiis gaudium, ſic ſtudia hilaritate proueniunt. Vale.

1. *turbatus*] moerore ac ſollicitudine anxium. Sueton. Aug. c. 17 *turbatus nuntiis defectione militum.*

ad ſtudia confugio] Cicero ad Curionem lib. VII fam. ep. 30 *Quae quidem ego non ferrem, niſi me in philoſophiae portum contuliſſem.*

hilaritate proueniunt] Ouid. Triſt. lib. I eleg. 1 v. 39 *Carmina proueniunt animo deducta ſereno.*

X XX.

XX.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Miranda lacus Vadimonis denarrat.

AD quae noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, vt proximorum incuriosi, longinqua sectemur; seu quod omnium rerum cupido languescit, quum facilis occasio est; seu quod differimus tanquam saepe visuri, quod datur videre, quoties velis cer-
2 nere. Quacunque de caussa, permulta in vrbe nostra, iuxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem nouimus: quae si tulisset Achaia, Aegyptus, Asia, aliaue quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra; audita, per-
3 lecta, lustrataque haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiui pariter & vidi. Exegerat prosocer meus, vt Amerina praedia sua inspicerem. Haec perambulanti mihi ostenditur subiacens lacus, nomine

1. *proximorum incuriosi*] Nam, vt Plinius maior H. N. lib. XXXV c. 10 dixit, *sordent plerumque domestica.*

3. *Amerina praedia*] non tam sita trans Tiberim in Vmbria, cuius extremum oppidum Ameria est; quam cis flumen in Etruria, circa *Castellum Amerinum*, ybi lacus est Vadimonis.

nomine Vadimonis] Vadimonis lacus in Etruria, tertio a Tiberi milliario, inter confluentem Naris & Falerios, e regione Ameriae, trans Tiberim in Vmbria sitae, prope Castellum Amerinum, quod cis flumen fuit. Memorarunt hunc lacum Polybius II, 20, qui Οαδμονα λίμνην, penultima breui, nominat:

Vadi-

Vadimonis; ſimul quaedam incredibilia nar-
rantur. Perueni ad ipſum. Lacus eſt in ſimi- 4
litudinem iacentis rotae circumſcriptus,&vndi-
que aequalis; nullus ſinus, obliquitas nulla,
omnia dimenſa, paria, & quaſi artificis manu
cauata & exciſa. Color caeruleo albidior, vi-
ridiore preſſior: ſulphuris odor, ſaporque me-
dicatus: vis,qua fracta ſolidantur: ſpatium mo-
dicum, quod tamen ſentiat ventos, & fluctibus
intumeſcat. Nulla in hoc nauis (ſacer enim eſt) 5
ſed innatant inſulae herbidae, omnes arundine
& iunco tectae, quaeque alia foecundior palus,
ipſaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique
figura, vt modus: cunctis margo deraſus, quia
frequenter vel littori vel ſibi illiſae terunt terun-
turque.Par omnibus altitudo, par leuitas: quip-
pe in ſpeciem carinae humili radice deſcendunt.

Liuius IX c. 39, & Florus I c. 13, vbi Freinshemius obſeruauit, non inueniri caſum rectum huius nominis. Inſulas in eo natantes etiam Plinius alter II c. 95, & Seneca Quaeſt. Natur. III c. 25 ſcripſerunt.

4. *viridiore preſſior*] Ex Barthii & Buchneri coniectura. Vulgo, *viridior & preſſior*. In Aldina *viridior* non apparet.

5. *tectae*] Caſaub. cum Lectio *textae*, idque illuſtrant ex Lege penult. D. de adquir. rer. dom. §. 2, vbi inſula memoratur, *quae non ipſi alueo fluminis cohaereat, ſed virgultis aut alia qualibet leui materia ita ſuſtineatur in flumine, vt ſolum eius non tangat, atque ipſa moueatur.* Buchnerus ob ea, quae ſequuntur, *tecta* mauult, vt ad ſuperficiem referatur.

vt modus] Sic. Ald. & Sich. ſcribunt: alii *motus*, cuius rationem Gruterus exputare non potuit. *Modus* autem menſura & ſpatium eſt.

humili radice] non profunda. Vt enim *altus* ſaepe

6 Haec ab omni latere perſpicitur: eadem aqua pariter ſuſpenſa & merſa. Interdum iunctae copulataeque & continenti ſimiles ſunt; interdum diſcordantibus ventis digeruntur; nonnunquam deſtitutae tranquillitate ſingulae flui-
7 tant. Saepe minores maioribus, velut cymbulae onerariis, adhaereſcunt; ſaepe inter ſe maiores minoreſque quaſi curſum certamenque deſumunt; rurſus omnes in eundem locum appulſae, qua ſteterunt, promouent terram, & modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenuere, [non]
8 contrahunt. Conſtat, pecora herbas ſequuta, ſic in inſulas, vt in extremam ripam, procedere ſolere, nec prius intelligere mobile ſolum, quam littore abrepta, quaſi illata & impoſita, circumfuſum vndique lacum pauent; mox quo tulerit ventus egreſſa, non magis ſe deſcendiſſe
9 ſentire, quam ſenſerint adſcendiſſe. Idem lacus in flumen egeritur; quod vbi ſe paulliſper oculis

profunditatis verbum eſt; ſic *humile*, quod profundo eſt contrarium.

6. deſtitutae tranquillitate] deſtitutae, Catanaeo *ſeiunctae*: Buchnero *ſtatutae*, *ſiſti ſolitae*; quemadmodum Naeuius apud Nonium, *In alto*, inquit, *nauem iubet deſtitui ancoris*. Poſſis etiam interpretari, turbulento motu deſtitutae per tranquillitatem.

7. *onerariis*] Ald. Sich. Giut. confirmant lectionem: quidam *onerariae*, male.

curſum deſumunt] concurrunt. *Catan.*

non contrahunt] Tollit *non* Gruterus, vt contrahi & arctior fieri tum demum lacus videatur, quum innatantes inſulae omnes verſantur circa eius centrum.

8. *egreſſa*] ſc. pecora.

dedit,

dedit, specu mergitur, alteque conditum meat: ac, si quid, ante quam subduceretur, accepit, seruat & profert. Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, vt me, nihil aeque ac naturae opera delectant. Vale.

9. *seruat & profert*] Si quid iniectum fuit flumini, antequam specu mergatur; id seruatur subter terram, & vbi emergit flumen, in lucem profertur.

XXI.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Grauiora se studia distinguere lusibus, exemplo recitati poematum libri ostendit.

VT in vita, sic in studiis pulcerrimum & hu-
manissimum existimo, seueritatem comita-
temque miscere, ne illa in tristitiam, haec in pe-
tulantiam procedat. Qua ratione ductus, gra- 2
viora opera lusibus iocisque distinguo. Ad hos
proferendos & tempus & locum opportunissi-
mum elegi; vtque iam nunc adsuescerent & ab
otiosis & in triclinio audiri, Iulio mense, quo
maxime lites interquiescunt, positis ante lectos
cathedris, amicos collocaui. Forte accidit, vt 3
eo die mane in aduocationem subitam rogarer:

2. *Iulio mense, quo lites*] Messis tempore cessabant lites & iudicia. Statius IV Silv. IV v. 39

Certe iam Latiae non miscent iurgia leges,
Et pacem piger annus habet, messesque reuersae
Dimisere forum.

Eadem ratio vindemiarum, Lege 1 Dig. de feriis, in principio. Vnde *gemini menses* cessationis forensis, aestiuus & autumnalis. Lege 7 Cod. de feriis.

3. *eo die mane in aduocationem*] Ita cessauerant Iulio

quod mihi cauſſam praeloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis vt irreuerentem operis argueret, quod recitaturus, quanquam & amicis, & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abſtinuiſſem. Addidi, hunc ordinem me & in ſcribendo ſequi, vt neceſſitates voluptatibus, ſeria iucundis anteferrem, ac primum amicis,
4 tum mihi ſcriberem. Liber fuit & opuſculis varius & metris. Ita ſolemus, qui ingenio parum fidimus, ſatietatis periculum fugere. Recitaui biduo: hoc adſenſus audientium exegit: & tamen vt alii tranſeant quaedam, imputantque, quod tranſeant; ſic ego nihil praetereo, atque etiam non praeterire me, teſtor. Lego enim omnia, vt omnia emendem. Quod contingere
5 non poteſt electa recitantibus. At illud

menſe iudicia, vt extra ordinem, quae dilationem non ferebant; haberi etiam inter ferias poſſent. Hinc *ſubita* aduocatio appellatur.

cauſſam] occaſionem. Cic. de Diuinat. II, 2 *Mihi quidem explicandae philoſophiae cauſſam attulit grauis caſus reipublicae.* Florus II c.6 *In cauſſam belli Saguntbus delecta eſt.*

vt irreuerentem operis argueret] Excuſauit ſe poſt meridiem amicis, quod mane, vt promiſerat, non recitasſet, ne quis putaret, ſe ex negligentia vel contemtu poetici ſtudii praetermiſiſſe.

4. *imputantque, quod tranſeant*] quaſi beneficium auditoribus dent, imputant & aeſtimant, quod praetermiſſis quibusdam, non omnia recitent. Suetonius Tib. c.53 *Imputauit etiam, quod non laqueo ſtrangulatam* (Agrippinam) *in Gemonias abiecerit.* Adde Panegyr. c. 24.

5. *At illud*] electa recitare, non omnia, reuerentiam erga auditores maiorem habet, ne nimietate audiendi fatigentur.

modeſtius,

modestius, & fortasse reuerentius, sed hoc simplicius & amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, vt taedium non pertimescat. Alioqui quid praestant sodales, si conueniunt voluptatis suae caussa? Delicatus ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mauult audire, quam facere. Non dubito, cupere te, pro cetera mei caritate, 6
quam maturissime legere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed retractatum; quae caussa recitandi fuit; & tamen nonnulla iam ex eo nosti. Haec vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi noua rursus, & rescripta cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur, quae manent. Vale.

Delicatus] fastidiosus, morosus. Quidam *delegatus* legunt, quod improbat Gronouius.

quam facere] emendando, & intente audiendo, *Catan.*

6. *musteum*] nouum, recentem. Nonius Marcellus: *MVSTVM non solum vinum, verum nouellum quiquid est, recte dicitur.*

retractatum] emendatum, mutatum. Lib. VII ep. 9 n. 5.

XXII.
C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Exemplo nonnullius, quem reticet, illos reprehendit, qui dare veniam, nisi sibi nesciunt.

NOstine hos, qui omnium libidinum serui sic aliorum vitiis irascuntur, quasi inuideant; &

Nostine hos] Huius generis exempla Val. Maximus collegit lib. VIII cap. 6..

grauissime puniunt, quos maxime imitantur?
quum eos etiam, qui non indigent clementia vl-
2 lius, nihil magis quam lenitas deceat. Atqui
ego optimum & emendatissimum existimo, qui
ceteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie pec-
cet; ita peccatis abstinet, tanquam nemini igno-
3 scat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni
vitae genere teneamus, vt nobis implacabiles
simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam,
nisi sibi, nesciunt: mandemusque memoriae,
quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maxi-
mus, Thrasea, crebro dicere solebat; QVI VITIA
ODIT, HOMINES ODIT. Fortasse quaeris,
4 quo commotus haec scribam? Quidam nuper.
Sed melius coram; quanquam ne tunc quidem.
Vereor enim, ne id, quod improbo insectari,
carpere, referre, huic, quod cum maxime prae-
cipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscun-
que, sileatur; quem insignire, exempli non ni-
hil; non insignire, humanitatis plurimum re-
fert. Vale.

---

2. *Atqui ego*] Grutero monente *Atqui* subscripsimus: alii *Atque*.

3. *Thrasea*] Paetus Thrasea, supra lib. III epist. 16 n. 10, & lib. VII ep. 19 n. 3, & alibi laudatus, quem quum Nero interficeret, *virtutem ipsam exscindere concupiisse* visus est Tacito lib. XVI c. 21.

homines odit] Duriuscule dictum videtur. Sed hoc sensit Thrasea: ita pronum esse in vitium genus humanum, vt difficillimum sit vitia in homine odisse, vt non ipsum quoque hominem oderis. *Casaub.*

4. *Quidam nuper*] Aposiopesis.

insectari, carpere] Distinctio & emendatio Gronouio debetur.

exempli non nihil] sc. praeberet.

XXIII.

XXIII.
C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Dolorem ex obitu Auiti, aedilitatis candidati, conceptum, cum laude ingenii morumque illius, exponit.

OMnia mihi ſtudia, omnes curas, omnia auocamenta exemit, excuſſit, eripuit dolor, quem ex morte Iunii Auiti grauiſſimum cepi.
Latum clauum in domo mea induerat; ſuffragio 2
meo adiutus in petendis honoribus fuerat; ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, vt me formatore morum, me quaſi magiſtro vteretur. Ra- 3
rum hoc adoleſcentibus noſtris. Nam quotusquisque vel aetati alterius, vel auctoritati, vt minor, cedit? Statim ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipſi ſibi exempla ſunt. Sed non Auitus: cuius haec praecipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; haec praecipua eruditio, quod diſcere volebat. Semper ille aut de ſtudiis 4
aliquid, aut de officiis vitae conſulebat: ſemper ita recedebat, vt melior factus: & erat factus vel eo, quod audierat, vel quod omnino quaeſierat.

Iunii Auiti] Alius Iulius Auitus fuit, cuius mortem lib. V epiſt. 9 defleuit.

2. *Latum clauum*] Laticlauiam tunicam, ſeu latis plagis ex purpura ornatam, quae ſenatoria dignitas erat. Adde ſupra lib. II ep. 9 n. 2.

4. *conſulebat*] interrogabat diſcendi cauſſa, qua notione Suetonius Aug. c. 98 *interrogare* & *conſulere* permutauit. *Verſu* enim *pronuntiato*, Thraſyllum, inquit. *interrogauit, cuiusnam poetae putaret eſſe; quo haeſitante ſubiecit alium. De hoc quoque conſuluit.* &c.

5 Quod ille obsequium Seruiano, exactissimo viro praestitit? quem legatum tribunus ita & intellexit, & cepit, vt ex Germania in Pannoniam transeuntem, non vt commilito, sed vt comes adsectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quaestor consulibus suis (& plures habuit) non minus iucundus & gratus, quam vsui fuit? Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam aedilitatem, cui praereptus est, petiit? Quod vel
6 maxime dolorem meum exulcerat. Obseruantur oculis cassi labores, & infructuosae preces, & honor quem meruit tantum. Redit animo ille latus clauus in penatibus meis sumtus; redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi ser-
7 mones, illae consultationes. Adficior adolescentia ipsius, adficior necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat vxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam

5. *exactissimo*] perfectissimo, accuratissimo, qualem lib. II epist. 7 n. 6 *consummatissimum* dixerat.

legatum] proconsulis vicarium.

intellexit] mores eius intellexit & intima sensa perspexit, vt lib. VI epist. 27 n. 2. Adde Vellei. II c. 114 extr.

cepit] comprehendit, adsequutus est. Hoc Gruterus cum Catanaeo mauult, quam *excepit* aliorum.

quaestor consulibus suis] De coniunctione consulis & quaestoris agit ep. 15 lib. IV.

6. *infructuosae preces*] quibus suffragia sibi parauit, vel alii pro ipso parauerunt.

meruit tantum. Redit] Distinctio Casauboni.

7. *necessitudinum*] necessariarum, coniunctissimarum, matris, vxoris, filiae. Sueton. Aug. c. 17 *Remisit* (Antonio) *hosti iudicato necessitudines, amicosque omnes.*

grandis natu parens] mater grandaeua. Post paullo n. 8 *orbam matrem* dicit.

paullo

paullo ante ſuſtulerat. Tot ſpes, tot gaudia dies vnus in diuerſa conuertit. Modo deſignatus 8
aedilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam vxorem, filiam pupillam, [ignaram aui] ignatamque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quod abſens, & impendentis mali neſcius, pariter aegrum, pariter deceſſiſſe cognoui, ne grauiſſimo dolori timore conſueſcerem. In tantis tor- 9
mentis eram, quum ſcriberem haec, ſcriberem ſola. Neque enim nunc aliud aut cogitare au loqui poſſum. Vale.

ſuſtulerat] i. e tanquam ſuam humi poſitam receperat, quod ſolebat fieri partu edito, vt paſſim notum eſt. *Herz.*

8. *ignaram aui*] Abſunt & haec ab Aldina & poſſunt quoque abeſſe.

9. *ſcriberem ſola*] Abſunt & haec ab Aldina & Sichardina. Caſaubonus *vt* addit, ac ita diſtinguit, *quum ſcriberem; vt haec ſcriberem ſola.*

XXIV.

C. PLINIVS MAXIMO
SVO S.

Maximum, ad Achaiam ordinandam miſſum, admonet, vt antiquitatis reuerentia humaniter ciuitates tractet.

AMor in te meus cogit, non vt præcipiam (neque enim praeceptore eges) admoneam tamen, vt, quæ ſcis, teneas & obſerues, aut ſcias melius. Cogita, te miſſum in prouinciam Achaiam, 2

2. *prouinciam Achaiam*] Quidquid Graecarum gentium inter Aegaeum mare & ſinum Adriaticum fuit, in duas Romani prouincias diuiſerunt, Macedoniam (ſub qua & Theſſalia & Epirus fuit) & Achaiam, quae Helladem vniuerſam cum Peloponneſo & inſulis complectebatur.

illam veram & meram Graeciam, in qua primum humanitas, litterae, etiam fruges, inuentae esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum ciuitatum, id est, ad homines maxime liberos, qui ius a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique, & religione tenuerunt. Reuerere conditores deos, numina deorum.
3 Reuerere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in vrbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque: nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam
4 ex iactatione decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse terram, quae nobis miserit iura, quae leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedaemonem

veram & meram Graeciam] Graeciam propriam, purioris dialecti & disciplinarum conseruatricem.

humanitas, litterae, fruges] Cicero pro Flacco cap. 26 *Adsunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortae, atque in omnes terras distributa putantur.*

numina deorum] Quidam nomina: vnde Gronouius *nomina heroum* ex coniectura. Sane, quod proxime *deos* memorauerat, neque *numina* neque *nomina deorum* conuenire videntur.

3. *sit honor antiquitati*] Athenarum vrbem *ea antiquitate esse* Tullius c. l. praedicat, *vt ipsa ex sese suos cives genuisse dicatur.*

4. *quae leges non victa*] Antequam aliquid iuris Romanis in Graecos esset, ab his leges petierunt & acceperunt. *Liuius III c. 31. extr.*

Lacedaemonem esse, quam regas] Hinc amplitudo Achaiae, prouinciae Romanae, cognoscitur. Ab altero latere Boeotiam & alias gentes comprehendebat,

esse,

esse, quam regas: quibus reliquam vmbram, &
residuum libertatis nomen eripere, durum, fe-
rum, barbarumque est. Vides a medicis, quan- 5
quam in aduersa valetudine nihil serui ac liberi
differant, mollius tamen liberos clementiusque
tractari. Recordare, quid quaeque ciuitas fuerit;
non vt despicias, quod esse desierit. Absit su-
perbia, asperitas; nec timueris contemtum. An 6
contemnitur, qui imperium, qui fasces habet,
nisi qui humilis, & sordidus, & qui se primus
ipse contemnit. Male vim suam potestas alio-
rum contumelii experitur; male terrore vene-
ratio adquiritur: longeque valentior amor ad
obtinendum quod velis, quam timor. Nam
timor abit; si recedas, manet amor: ac sic, vt ille
in odium, hic in reuerentiam vertatur. Te 7
vero etiam atque etiam (repetam enim) memi-
nisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi

vnde Sulpicius a Caesare Achaiae praefectus, *ab Athenis in Boeotiam ibat, vt reliquam iurisdictionem absolueret.* Multum ergo prouincia Romana differt ab veteri Achaia, quae circa Corinthum angustis finibus continebatur.

reliquam vmbram] Vere *vmbram* libertatis dixit, quam Romani victores Graecis ciuitatibus reliquerunt. Nam quamuis suis legibus viuerent; nutu tamen Romanorum regebantur.

6. *Male vim suam potestas*] Campus hic est, in quo sapientes decurrunt, & scribendo se se exercent, quorum monita nunc malumus cumulare. Nostri tantum parallela commendamus ex lib. IX epist. 5, & Panegyr. c. 49. Addi potest Seneca sub fin. Thebaid.

7. *officii tui titulum*] caussam, cur missus sis in Graeciam, nempe ad *ordinandum* statum *liberarum* ciuitatum, *n. 2.* quas voces mox interpretatur.

interpretari, quale quantumque sit ordinare sta-
8 tum liberarum ciuitatum. Nam quid ordina-
tione ciuilius? Quid libertate pretiosius? Porro
quam turpe, si ordinatio euersione, libertas ser-
vitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen
est tecum: onerat te quaesturae tuae fama, quam
ex Bithynia optimam reuexisti: onerat testimo-
nium principis: onerat tribunatus, praetura, at-
que haec ipsa legatio, quasi praemium, data.
9 Quo magis nitendum est, ne in longinquam pro-
vinciam, quam suburbanam; ne inter seruien-
tes, quam liberos; ne sorte, quam iudicio mis-
sus, ne rudis & incognitus, quam exploratus
probatusque, humanior, melior, peritior fuisse
videaris: quum sit alioqui, vt saepe audisti, saepe
legisti, multo deformius amittere, quam non
10 adsequi laudem. Haec velim credas, (quod initio
dixi) scripsisse me admonentem, non praeci-
pientem; quanquam praecipientem quoque.
Quippe non vereor, in amore ne modum ex-
cesserim. Neque enim periculum est, ne sit ni-
mium, quod esse maximum debet. Vale.

8. *onerat te fama*] Fama olim parta, tanquam onus incumbit, vrgetque, vt bene merendo tueamur, quia turpius, amittere laudem, quam non adsequi. *num. 9.*

9. *suburbanam*] propinquam, abusiue. Nam longiore interuallo diremta Achaia ab Italia est. Verius Siciliam Florus lib. III c. 19 *prouinciam suburbanam* dixit.

sorte, quam iudicio] Quaestores sorte legebantur, qui cum proconsulibus aut propraetoribus in prouincias irent. Vnde praesidis & quaestoris societas *coniunctio sortis* appellatur Cic. Diuinat. in Verr. c. 19. Legatus autem iudicio principis mittebatur.

LIB.

LIBER IX.

I.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximum hortatur, vt libros, contra Plantam viuum compositos, festinet edere, ne post mortem eius inchoasse videatur.

SAepe te monui, vt libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres: quod nunc praecipue, morte eius audita, & hortor, & moneo. Quam- 2
vis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quenquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salua sit tibi constantiae fama. Erit autem, si 3
notum aequis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed iam paratam editionem morte praeuentam. Simul vitabis illud:

Οὐχ ὅσιον φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

---

1. *in Plantam*] MS. & vett. ed. *Plantam*, vnde *Plantam*, quod notum nomen Romanorum est, (infra lib. X ep. 5 & alibi) Gruterus formauit. Alii *Blateram* legunt.

maturissime] Noster saepe hac forma delectatur, vtpote lib. VIII ep. 17 n. 6, & ep. 21 n. 6, lib. X ep. 14, qua etiam Cicero pro Caecin. c. 2 vsus est: at Caesar B. Gall. lib. I c. 33, & Tacitus Annal. I c. 63 *maturrime*.

Οὐχ ὅσιον] Non docet mortuis insultare. Ex Homeri Odyss. penult. v. 412, paucis mutatis,

Οὐχ ὁσίη, κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.
h. e. Fas non est occisis viris insultare,

Nam

4 Nam quod de viuente ſcriptum, de viuente recitatum eſt, in defunctum quoque, tanquam vi-
5 ventem adhuc, editur, ſi editur, ſtatim. Igitur, ſi quid aliud in manibus, differ: interim hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, abſolutum videtur: ſed iam videatur & tibi; cuius cunctationem nec res ipſa deſiderat, & temporis ratio praecidit. Vale.

5. *ſi quid aliud in manibus*] Supra lib. V epiſt. 5 n. 7 *quae inter manus habes.*

II.
C. PLINIVS SABINO SVO S.

Longas & crebras epiſtolas flagitanti, excuſat ſe, quod materia deficiat.

FAcis iucunde, quod non ſolum plurimas epiſtolas meas, verum etiam longiſſimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipſe multum diſtringebar, plerumque frigidis, negotiis: quae
2 ſimul & auocant animum & comminuunt. Praeterea nec materia plura ſcribendi dabatur: neque enim eadem noſtra conditio, quae M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim & copioſiſſimum ingenium, & ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo largiſſime ſuppetebat.

2. *& ingenio qua varietas*] Emendatio ex MSS. Fr. Modii. Ipſe quidem Modius epiſt. 92 Nouantique Lect. *materiam* de ſuo interpoſuit, quod & Gruterus adprobauit: ſed ſuperuacuum id Gronouio viſum, & abeſt quoque a Palatino, nec cum verbo *ſuppetebat* cohaeret.

Nos

Nos quam anguſtis terminis claudamur, etiam 3
tacente me, perſpicis: niſi forte volumus ſchola-
ſticas tibi, atque (vt ita dicam) vmbraticas lit-
teras mittere. Sed nihil minus aptum arbitra- 4
mur, quum arma veſtra, quum caſtra, quum de-
nique cornua, tubas, ſudorem, puluerem, ſoles
cogitamus. Habes, vt puto, iuſtam excuſatio- 5
nem: quam tamen dubito, an tibi probari ve-
lim. Eſt enim ſummi amoris, negare veniam
breuibus epiſtolis amicorum, quamuis ſcias
illis conſtare rationem. Vale.

3. *ſcholaſticas*] de re litteraria, non de ſtatu reipublicae.

4. *puluerem, ſoles*] aeſtiuos labores militiae, ſub dio & in ſole ſuſtinendos. Horatius lib. I epiſt. 20 n. 24 *ſolibus aptum* dicit, qui propter ſenile frigus indiget ſolari aeſtu, quo refoueatur.

III.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Bonam manſuramque famam omnibus aliis rebus anteponit.

ALius alium, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bonae manſuraeque famae praeſumtione perfruitur, certusque poſteritatis cum futura

1. *praeſumtione*] Praeſumere eſt ante capere, praeoccupare, vt *officia heredum praeſumere,* lib. VI epiſt. 10 n. 5. Et quia certa ante captorum poſſeſſio habetur, *praeſumtio* quaedam quaſi fiducia eſt, qua ita certi de futuris ſumus, ac ſi iam obtenta eſſent & poſſiderentur: atque ita *praeſumere* inuenitur lib. II ep. 10 n. 6, lib. III ep. 1 n. 11.

gloria viuit. Ac mihi nisi praemium aeternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium pla-
2 ceat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere, eniti; hos quiescere, remitti, nec breuem vitam caducis laboribus fatigare: vt video multos, misera simul & ingrata imagine industriae, ad vilitatem sui
3 peruenire. Haec ego tecum, quae quotidie mecum, vt desinam mecum, si dissenties tu: quanquam non dissenties, vt qui semper praeclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

2. *contendere, eniti*] Sic Ald. & fere Palat.
misera simul & ingrata imagine] stultis occupationibus, & vana specie diligentiae. *Gron.*
ad vilitatem sui] ad contemtionem sui, vt ipsi de se humiliter sentiant, & ab aliis quoque contemnantur. Scriptura Aldi & Sichardi est, confirmata MSto Rom. Alii *mortalitatem.*
desinam mecum] sc. cogitare & perpendere.

IV.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Excusat orationem, quam mittit, tanquam in vniuersitate longissimam, breuissimam in partibus.

VErerer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis eius, vt saepe incipere, saepe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulae velut

1. *orationem*] Catanaeo est, quam contra Caecilium Classicum habuit, variam & in partes multas diuiduam, lib. III epist. 9.

caussae

caussae continentur. Poteris ergo, vndecunque 2
inceperis, vbicunque desieris, quae deinceps sequentur, & quasi incipientia legere, & quasi cohaerentia; meque in vniuersitate longissimum, breuissimum in partibus iudicare. Vale.

2. *vniuersitate*] summa & contextu. Supra lib. I epist. 8 n. 3 *vt non tantum vniuersitati eius* (orationis) *attendas, verum etiam particulas lima persequaris*. Adde lib. III ep. 15 extr.

V.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Aequitate Tyronis erga prouinciales laetatur.

EGregie facis (inquiro enim, & perseuere) quod iustitiam tuam prouincialibus multa humanitate commendas: cuius praecipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, vt simul a principibus diligare. Plerique autem, dum verentur, ne gra- 2
tiæ potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio: 3
sed temperare mihi non possum, quo minus laudem, similis monenti, quod eum modum tenes, vt discrimina ordinum dignitatumq; custodias:

1. *& perseuer*] Ald. *& perseuero*: Sich. *& perseuera*, extra parenthesin.

cuius] humanitatis, cuius munus est, ita nos gerere, vt a summis, infimis diligamur.

2. *finisteritatis*] austeritatis. vitii, quod contrarium est humanitati. Supra lib. VI ep. 17 n. 3 *arrogantia, sinisteritas, ac potius amentia*.

3. *discrimina ordinum custodias*] non omnes vna perti-

quae

quae si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius. Vale.

ca (vt dixit lib. VIII ep. 2 extr.) metiaris siue tractes.

aequalitate] quam Tiro humanitate sua omnibus aeque volebat distribuere. *Herz.*

IV.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Ridet vanitatem Circensium ludorum, & illorum tempus studiis impendit.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transmisi. Quemadmodum, inquis, in vrbe potuisti? Circenses erant; quo genere spectaculi ne leuissime quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil
2 quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur,

1. *Circenses* ludi, qui in loco, *Circus* vocato, celebrabantur. Certabatur cursu equorum, vti in sequentibus patet. *Herz.*

1. *ne leuissime quidem teneor*] vt decet sapientem. Optimus enim quisque ludicris non capitur, sed tempus suum melioribus studiis transmittit. Idem de Circensibus M. Tullius sensit lib. VII epist. 1. *Teneri* est impense delectari, quod de iisdem ludis etiam Suetonius Aug. 45 dixit, *spectandi studio ac voluptate teneri.*

esset

esset ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; studium fauorque transibit, & repente agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in vna vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica 3
est; sed apud quosdam graues homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insaciabiliter desidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac 4
per hos dies libentissime otium meum in litteris colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

2. *nunc fauent*] plaudunt, laudant, vt *turba fauentium*, Horat. III od. 24 v. 47, & de Circi spectaculis Martialis lib. XIV epigr. 131 *Si Veneto praesinoue faues.* Et Sidonius Carm. XXIII seu Narbone v. 376

Raucus corda ferit fragor fauentum,
Atque ipsis pariter viris equisque
Fit cursu calor.

panno, pannum amant] Tunica aurigatorum pannus est; ipsi colore panni in factiones diuidebantur, Venetam, prasinam, albam, & russatam, vt quatuor anni tempora quatuor diuersis coloribus referrentur. Hinc *prasina factio*, Sueton. Calig. c. 55 *Veneta factio*, Idem Vitell. c. 14, & multae de his inscriptiones apud Dempster. ad Rosini A.R. lib. V c. 5. Adde Cassiodor. lib. III epist. 51, & Iuuenal. Satyr. XI v. 195 seq. & Procop. lib. I Bell. Pers. c. 24, cuius temporibus, id est Iustiniani, hae factiones adhuc Constantinopoli erant.

agitatores] aurigatores. Sueton. Ner. c. 22 *tractum prasinum agitatorem querens.*

4. *Ac per hos dies*] Per plures dies enim hoc ludicrum extrahebatur.

VII.

VII.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Villas suas ad Larium lacum, & in iis aedificationes describit.

AEdificare te scribis, bene est. Inueni patrocinium. Aedifico enim iam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod
2 ad mare tu, ego ad Larium lacum. Huius in littore plures villae meae, sed duae vt maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxis, more Baiano, lacum prospicit: altera, aeque
3 more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragoediam; hanc, appellare comoediam soleo:

1. *patrocinium*] sc. tuo exemplo contra eos, qui forte vitio velint vertere, me aedificare. *Herz.*

ratione] prudenter, non sine ratione, quocum Buchnerus illud ex distichis Catonis confert.

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Larium lacum] lacum, cui Comum adiacet, vt saepe dictum.

2. *villae meae*] Sic libri: at *villa me* Casaub. & Boxh.

exercent] curis & sumtibus, in aedificationes impendendis.

more Baiano] Amoenitas Baiani sinus atque lacus, & inde frequentia villarum, vbique ita commendata, vt in exemplum q oque amoenissimorum locorum trahatur. Martialis lib. IV epigr. 25

Aemula Baianis Altini littora villis.

Hoc littus depressum ex parte, ex alia collibus adsurgere, Plinius comparatione sua ostendit: & Seneca epist. 51 de Mario, Caesare, Pompeio: *exstruxerunt villas in regione Baiana, sed illas imposuerunt summis iugis montium.*

illam,

illam, quod quasi cothurnis, hanc quod quasi socculis, sustinetur. Sua vtrique amoenitas, & vtramque possidenti ipsa diuersitate iucundior.
Haec lacu propius, illa latius vtitur: haec vnum 4
sinum molli curuamine amplectitur, ita editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super littus extenditur, hic spatiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, haec frangit: ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac paene etiam lectulo, vt e nauicula, iacere. Hae mihi caussae vtrique, quae desunt, adstruendi, ob ea quae supersunt. Etsi quid ego 5
rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

3. *quasi cothurnis*] Sidonius, nostri aemulator, Carmine XVIII

Aemula Baiano tolluntur culmina cono
Parque cothurnato vertice fulget opus.

4 *editissimo dorso*] Quod summum in monte, atque protractum longius est, Latini *dorsum* appellauerunt. Curtius lib. VII c. 4 n. 19 *Caucasi dorsum*: Sueton. Caes. c. 44 *dorsum Apennini.*

gestatio] Vid. lib. I epist. 3.

spatiosissimo xysto] lib. II epist. 17 n. 17.

frangit] fluctuum cum impetu irruentium vim inhibet. *Herz.*

5. *Hae mihi caussae vtrique*] His caussis adducor, vt quae vtrique villae desunt, adstruere velim. *Buchn.*

Etsi quid ego] Non aliter Palat. & edd. veteres: posteriores *Sed quid ego.*

VIII.

VIII.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

Laudatus ab Augurino, laudare cum veretur, & tamen laudat.

SI laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia ſcripta tua pulcerrima exiſtimo; maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc vna eademque de cauſſa. Nam & tu, quae de amicis, optime ſcribis; & ego, quae de me, vt optima, lego. Vale.

Accidit] Sic Palat. & edd. vett. adprobante Grutero & Caſaubono. Perperam vulgatum *accedit*.

IX.

C. PLINIVS COLONI SVO S.

Fidem Colonis erga defunctum amicum laudat, praeſertim quod dignus ille fuerat.

VNice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, vt amiſſi caritatem deſiderio extendas; non plerique, qui tantum viuentes amant, ſeu potius amare ſe ſimulant, ac ne ſimulant quidem, niſi quos florentes

1. *Vnice*] valde, lib. VI ep. 29 pr.
Quinctiani] Is forſan eſt, ad quem Martialis ſcripſit lib. I epig. 51, & lib. V ep. 18.
caritatem deſiderio] i. e. deſiderio mortui oſtendas non abruptam morte caritatem. *Herz.*

vident,

vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, obliviscuntur; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, vt finiri, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quin- 2
ctianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Iam illi quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quam pari libra grauitas comitasque? quod studium litterarum? quod iudicium? qua pietate cum dissimillimo patre viuebat? quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quanquam 3
sic amasti viuentem, vt haec audire potius, quam de illo sileri velis: a me praesertim, cuius praedicatione putas vitam eius ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, aetatem posse restitui. Vale.

---

non secus ac defunctorum] Supra lib. VI epist. 10 n. 5 *parata obliuio mortuorum.*

miserorum obliuiscuntur] Velleius lib. II c. 53 *Quis vllam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem?*

2. *amissos*] defunctos vita, mortuos. Supra de hoc verbo ad lib. II epist. 7 n. 3. & lib. IX epist. 13 n. 4, 13.

probitas in ore] decora & liberalis facies, quae index est animi ad virtutem propendentis Lib. V epist. 17 n. 3 *multum sanguinis in ore*, quo modestia iuuenilis & pudor significatur.

cum dissimillimo patre] improbo, & mollioris vitae, si is Quinctianus Afranius est, quem Tacitus XV c. 56 & 70 notauit.

X.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Quod studiis & venationi non conueniat, illa sola in secessu tractari significat.

CVpio praeceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, vt Mineruae & Dianae, quas ais pariter colendas, conuenire non
2 possit. Itaque Mineruae tantum seruiendum est; delicate tamen, vt in secessu, & aestate. In via plane nonnulla leuiora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo seruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quae tu inter nemora & lucos
3 commodissime perfici putas. Oratiunculam vnam & alteram retractaui; quanquam id genus operis inamabile, inamoenum, ma-

Epist. X. *Plinius Tacito*] Catanaeo non Plinii, sed Taciti videtur esse, qua is Plinianae sextae lib. I responderit: Casaubonus, quem sequitur, censet Plinii esse, qua ei epistolae respondeat, quam miserit Tacitus accepta superiore libri primi.

Mineruae & Dianae] lib. I epist. 6 extr.

delicate, vt in secessu, & aestate] Quod recreationi tum mentis tum corporis secessus inuentus erat, non acerrime ibidem studebat, praesertim aestate, quae dissoluit corpus, & industriae aduersatur.

2. *in via nonnulla leuiora*] Ne iter quidem vacuum a studiis erat. Vide lib. III epist. 5 n. 15.

sermones seruntur] Scite dictum, quia *sermoni* nomen a *serendo* est.

poemata quiescunt] quae acrius, quam anni tempestas ferebat, ingenium intendi postulant.

3. *inamabile, inamoenum*] quia contentiosum est, vtgisque

gisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

* cuncta sunt forensia, quae pius molestiae & altercationis habent, quam amoenitatis.

XI.
C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Materiam scribendi promittit rogatus, & sua scripta trans Alpes legi laetatur.

EPistolam tuam iucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inseri posset. Obueniet materia, vel haec ipsa quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos; & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse 2
non putabam: ac tanto libentius ex litteris tuis cognoui venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in vrbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diuersitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

1. *iucundissimam*] Sich. *iucundissime*, vt opponantur *iucundissime exigere*, epist. 16 huius libri: & heic *iucundissime recipere*.

2. *Bibliopolas Lugduni*] Galliam iam tum Tiberii aeuo optimis studiis floruisse, ex Taciti annali III c. 43 manifestum est, vbi de Augustoduno, Aeduorum vrbe, refert, *nobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis ibi operatam*. Lugdunum ad Araris & Rhodani confluentem notissima colonia.

XII.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Quaedam filiis remittendae, nec semper vtendum seueritate, exemplo monet.

CAstigabat quidam filium suum, quod paullo sumtuosius equos & canes emeret. Huic ego, iuuene digresso, Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripi posset? Fecisti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari grauitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget?
2 Haec tibi admonitus immodicae seueritatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, vtere, vt memineris & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

1. *Fecisti, dico?*] Epanorthosis, quasi dicat: *Quod dico, fecisse te reprehendenda? immo adhuc facis.* Adi Casaub.

si repente pater ille] si verso naturae ordine ille pater, tu filius eius existeres.

XIII.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quae circa Heluidii vltionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

QVanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii vltione composui;

1. *de Heluidii vltione*] Heluidii iunioris, qui a Putanto

tanto impensius postulas, vt perscribam tibi, quaeque extra libros, quaeque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum 2
ac deliberaui, esse magnam pulcramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat 3
alioqui mihi cum Heluidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Heluidii nouerca, altera, mater nouercae. Sed non ita me iura priuata, vt publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se

blicio Certo apud Domitianum delatus, e senatu in carcerem tractus, & postmodo interfectus est. Libri, quos de huius vltione noster composuerat, laudantur supra lib VII epist. 30 n. 4.

2. *se proferendi*] Vid. lib. I epist. 13 n. 1.

senator senatori] Publicius Certus Heluidio, Heluidii Prisci filio. Infra n. 13 & 16.

manus intulisset] Tacitus Agric. c. 45. *Nostra duxere Heluidium in carcerem manus.* Nostrae manus, hoc est, alicuius ex senatorio ordine.

3. *metu temporum*] Domitiano imperante. Adde lib. V epist. 1 n. 7.

Arria & Fannia] lib. III epist. 11 n. 3.

4. *redditae libertatis*] Domitiano occiso, & Nerua in locum suffecto.

quisque inimicos ſuos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore poſtulauerat ſimul & oppreſſerat: ego & modeſtius & conſtantius arbitratus immaniſſimum reum non communi temporum inuidia, ſed proprio crimine vrgere: quum iam ſatis ille primus impetus deferbuiſſet, & languidior in dies ira ad iuſtitiam rediſſet, quanquam tum maxime triſtis, amiſſa nuper vxore; mitto ad Anteiam (nupta haec Heluidio fuerat) rogo vt veniat, quia me recens adhuc
5 luctus limine contineret. Vt venit; Deſtinatum eſt, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriae & Fanniae (ab exſilio enim redierant) conſule te, conſule illas, an veltis adſcribi facto, in quo ego comite non egeo: ſed non ita gloriae meae fauerim, vt vobis ſocie-
6 tatem eius inuideam. Perfert Anteia mandata; nec illae morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem prudentiſſimum aetatis noſtrae

---

quisque inimicos ſuos incondito turbidoque] Xiphilinus in Nerua: ταραχῆς γενομένης ἐκ τοῦ πάντας πάντων κατηγορεῖν.

amiſſa nuper vxore] non Calpurnia, quam poſtea duxit.

ad Anteiam] Vt putat Catanaeus, haec P. Anteii, a Nerone damnati, filia. De illo Tacitus XVI c. 14.

5. *ab exilio redierant*] reuocante Nerua.

adſcribi facto] adnumerari tanquam accuſatrices. Siue vtrum velitis, an meo ſolo nomine agam, an veſtro etiam. Omnino autem illarum etiam nomine egit, quod ex n. 15 apparet.

6. *ad Corellium*] lib. I epiſt. 12, & lib. IV ep. 17.

ſapien-

ſapientiſſimumque cognoui: in hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus, ne vetaret: (erat enim cunctantior cautiorque) ſed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus vſu, de eo quod deſtinaveris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in ſenatum; ius dicen- 7
di peto; dico paullisper maximo adſenſu. Vbi coepi crimen attingere, reum deſtinare (adhuc tamen ſine nomine) vndique mihi reclamari. Alius; SCIAMVS, QVI SIT, DE QVO EXTRA ORDINEM REFERAS: alius; QVIS EST ANTE RELATIONEM REVS? alius; SALVI SIMVS QVI SVPERSVMVS. Audio 8
inperturbatus, interritus: tantum ſuſceptae rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quae tunc hinc

7. *reclamari*] ſcilicet coeptum eſt. Vide n. 18 & 19 infra.

relationem] propoſitionem criminis apud ſenatum. Cic. I Catil. c. 8 *Refer ad ſenatum.* Et noſter h. l. *de quo extra ordinem referas.*

ſalui ſimus, qui ſuperſumus] Deſine ex nobis reos agere, qui pauci euaſimus Domitiani crudelitatem.

8. *Audio inperturbatus*] Sich. *Audior interturbatus.* Sed praeſtat vulgatum.

tantumque ad fiduciam vel metum] Tantum intereſt ad augendam fiduciam, ſi cauſſa ſit iuſta; aut ad metum, ſi iniuſta.

nolint homines, quod facias] Sciebat Plinius, ſenatores probare cauſſam ſuam, vt iuſtiſſimam; nolle tamen accuſari Certum, propter hominis gratiam.

gloria viuit. Ac mihi nisi praemium aeternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium placeat.
2 Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere, eniti; hos quiescere, remitti, nec breuem vitam caducis laboribus fatigare: vt video multos, misera simul & ingrata imagine industriae, ad vilitatem sui
3 peruenire. Haec ego tecum, quae quotidie mecum, vt desinam mecum, si dissenties tu: quanquam non dissenties, vt qui semper praeclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

2. *contendere, eniti*] Sic Ald. & fere Palat.
misera simul & ingrata imagine] stultis occupationibus, & vana specie diligentiae. *Gron.*
ad vilitatem sui] ad contemtionem sui, vt ipsi de se humiliter sentiant, & ab aliis quoque contemnantur. Scriptura Aldi & Sichardi est, confirmata MSto Rom. Alii *mortalitatem.*
desinam mecum] sc. cogitare & perpendere.

IV.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Excusat orationem, quam mittit, tanquam in vniuersitate longissimam, breuissimam in partibus.

VErerer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis eius, vt saepe incipere, saepe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulae velut

1. *orationem*] Catanaeo est, quam contra Caecilium Classicum habuit, variam & in partes multas diuiduam, lib. III epist. 9.

caussae

caussae continentur. Poteris ergo, vndecunque inceperis, vbicunque desieris, quae deinceps sequentur, & quasi incipientia legere, & quasi cohaerentia; meque in vniuersitate longissimum, breuissimum in partibus iudicare. Vale. 2

2. *vniuersitate*] summa & contextu. Supra lib. I epist. 8 n. 3 *vt non tantum vniuersitati eius* (orationis) *attendas, verum etiam particulas lima persequaris.* Adde lib. III ep. 15 extr.

V.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Aequitate Tyronis erga prouinciales laetatur.

EGregie facis (inquiro enim, & perseuere) quod iustitiam tuam prouincialibus multa humanitate commendas: cuius praecipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, vt simul a principibus diligare. Plerique autem, dum verentur, ne gra- 2
tiae potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio: 3
sed temperare mihi non possum, quo minus laudem, similis monenti, quod eum modum tenes, vt discrimina ordinum dignitatumq; custodias:

1. *& perseuer*] Ald. *& perseuero*: Sich. *& perseuera*, extra parenthesin.

cuius] humanitatis, cuius munus est, ita nos gerere, vt a summis, infimis diligamur.

2. *sinisteritatis*] austeritatis. vitii, quod contrarium est humanitati. Supra lib. VI ep. 17 n. 3 *arrogantia, sinisteritas, ac potius amentia.*

3. *discrimina ordinum custodias*] non omnes vna perti-

quae

quae si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius. Vale.

ca (vt dixit lib. VIII ep. 2 extr.) metiaris siue tractes.

aequalitate] quam Tiro humanitate sua omnibus aeque volebat distribuere. *Herz.*

IV.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Ridet vanitatem Circensium ludorum, & illorum tempus studiis impendit.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transmisi. Quemadmodum, inquis, in vrbe potuisti? Circenses erant; quo genere spectaculi ne leuissime quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil
2 quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur,

1. *Circenses* ludi, qui in loco, *Circus* vocato, celebrabantur. Certabatur cursu equorum, vti in sequentibus patet. *Herz.*

1. *ne leuissime quidem teneor*] vt decet sapientem. Optimus enim quisque ludicris non capitur, sed tempus suum melioribus studiis transmittit. Idem de Circensibus M. Tullius sensit lib. VII epist. 1. *Teneri* est impense delectari, quod de iisdem ludis etiam Suetonius Aug. 45 dixit, *spectandi studio ac voluptate teneri.*

esset

esset ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; studium fauorque transibit, & repente agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in vna vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica 3
est; sed apud quosdam graues homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insaciabiliter desidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac 4
per hos dies libentissime otium meum in litteris colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

2. *nunc fauent*] plaudunt, laudant, vt *turba fauentium*, Horat. III od. 24 v. 47, & de Circi spectaculis Martialis lib. XIV epigr. 131 *Si Veneto praesinoue faues.* Et Sidonius Carm. XXIII seu Narbone v. 376

Raucus corda ferit fragor fauentum,
Atque ipsis pariter viris equisque
Fit cursu calor.

panno, pannum amant] Tunica aurigatorum pannus est; ipsi colore panni in factiones diuidebantur, Venetam, prasinam, albam, & russatam, vt quatuor anni tempora quatuor diuersis coloribus referrentur. Hinc *prasina factio*, Sueton. Calig. c. 55 *Veneta factio*, Idem Vitell. c. 14, & multae de his inscriptiones apud Dempster. ad Rosini A.R. lib. V c. 5. Adde Cassiodor. lib. III epist. 51, & Iuuenal. Satyr. XI v. 195 seq. & Procop. lib. I Bell. Pers. c. 24, cuius temporibus, id est Iustiniani, hae factiones adhuc Constantinopoli erant.

agitatores] aurigatores. Sueton. Ner. c. 22 *tractum prasinum agitatorem querens.*

4. *Ac per hos dies*] Per plures dies enim hoc ludicrum extrahebatur.

VII.

VII.
C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Villas suas ad Larium lacum, & in iis aedificationes describit.

AEdificare te scribis, bene est. Inueni patrocinium. Aedifico enim iam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod
2 ad mare tu, ego ad Larium lacum. Huius in littore plures villae meae, sed duae vt maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxis, more Baiano, lacum prospicit: altera, aeque
3 more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragoediam; hanc, appellare comoediam soleo:

1. *patrocinium*] sc. tuo exemplo contra eos, qui forte vitio velint vertere, me aedificare. *Herz.*
ratione] prudenter, non sine ratione, quocum Buchnerus illud ex distichis Catonis confert.

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Larium lacum] lacum, cui Comum adiacet, vt saepe dictum.
2. *villae meae*] Sic libri: at *villa me* Casaub. & Boxh.
exercent] curis & sumtibus, in aedificationes impendendis.
more Baiano] Amoenitas Baiani sinus atque lacus, & inde frequentia villarum, vbique ita commendata, vt in exemplum q oque amoenissimorum locorum trahatur. Martialis lib. IV epigr.25

Aemula Baianis Altini littora villis.

Hoc littus depressum ex parte, ex alia collibus adsurgere, Plinius comparatione sua ostendit: & Seneca epist.51 de Mario, Caesare, Pompeio: *exstruxerunt villas in regione Baiana, sed illas imposuerunt summis iugis montium.*

illam,

illam, quod quasi cothurnis, hanc quod quasi socculis, sustinetur. Sua vtrique amoenitas, & vtramque possidenti ipsa diuersitate iucundior.
4 Haec lacu propius, illa latius vtitur: haec vnum sinum molli curuamine amplectitur, ita editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super littus extenditur, hic spatiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, haec frangit: ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac paene etiam lectulo, vt e nauicula, iacere. Hae mihi caussae vtrique, quae desunt, adstruendi, ob ea quae supersunt.
5 Etsi quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

---

3. *quasi cothurnis*] Sidonius, nostri aemulator, Carmine XVIII

Aemula Baiano tolluntur culmina cono
Parque cothurnato vertice fulget opus.

4 *editissimo dorso*] Quod summum in monte, atque protractum longius est, Latini *dorsum* appellauerunt. Curtius lib. VII c. 4 n. 19 *Caucasi dorsum:* Sueton. Caes. c. 44 *dorsum Apennini.*

gestatio] Vid. lib. I epist. 3.

spatiosissimo xysto] lib. II epist. 17 n. 17.

frangit] fluctuum cum impetu irruentium vim inhibet. *Herz.*

5. *Hae mihi caussae vtrique*] His caussis adducor, vt quae vtrique villae desunt, adstruere velim. *Buchn.*

Etsi quid ego] Non aliter Palat. & edd. veteres: posteriores *Sed quid ego.*

VIII.

VIII.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, & tamen laudat.

SI laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcerrima existimo; maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc vna eademque de caussa. Nam & tu, quae de amicis, optime scribis; & ego, quae de me, vt optima, lego. Vale.

Accidit] Sic Palat. & edd. vett. adprobante Grutero & Casaubono. Perperam vulgatum *accedit*.

IX.

C. PLINIVS COLONI SVO S.

Fidem Colonis erga defunctum amicum laudat, praesertim quod dignus ille fuerat.

VNice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, vt amissi caritatem desiderio extendas; non plerique, qui tantum viuentes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes

1. *Vnice*] valde, lib. VI ep. 29 pr.
Quinctiani] Is forsan est, ad quem Martialis scripsit lib. I epig. 51, & lib. V ep. 18.
caritatem desiderio] i. e. desiderio mortui ostendas non abruptam morte caritatem. *Herz.*

vident.

vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, oblivifcuntur; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, vt finiri, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quin- 2
ctianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Iam illi quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quam pari libra grauitas comitasque? quod studium litterarum? quod iudicium? qua pietate cum dissimillimo patre viuebat? quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quanquam 3
sic amasti viuentem, vt haec audire potius, quam de illo sileri velis: a me praesertim, cuius praedicatione putas vitam eius ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, aetatem posse restitui. Vale.

non secus ac defunctorum] Supra lib. VI epist. 10 n. 5 *parata obliuio mortuorum.*

miserorum obliuiscuntur] Velleius lib. II c. 53 *Quis vllam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem?*

2. *amissos*] defunctos vita, mortuos. Supra de hoc verbo ad lib. II epist. 7 n. 3. & lib. IX epist. 13 n. 4, 13.

probitas in ore] decora & liberalis facies, quae index est animi ad virtutem propendentis Lib. V epist. 17 n. 3 *multum sanguinis in ore*, quo modestia iuuenilis & pudor significatur.

cum dissimillimo patre] improbo, & mollioris vitae, si is Quinctianus Afranius est, quem Tacitus XV c. 56 & 70 notauit.

X.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Quod studiis & venationi non conueniat, illa sola in secessu tractari significat.

CVpio praeceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, vt Mineruae & Dianae, quas ais pariter colendas, conuenire non
2 possit. Itaque Mineruae tantum seruiendum est; delicate tamen, vt in secessu, & aestate. In via plane nonnulla leuiora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo seruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quae tu inter nemora & lucos
3 commodissime perfici putas. Oratiunculam vnam & alteram retractaui; quanquam id genus operis inamabile, inamoenum, ma-

Epist. X. *Plinius Tacito*] Catanaeo non Plinii, sed Taciti videtur esse, qua is Plinianae sextae lib. I responderit: Casaubonus, quem sequitur, censet Plinii esse, qua ei epistolae respondeat, quam miserit Tacitus accepta superiore libri primi.

Mineruae & Dianae] lib. I epist. 6 extr.

delicate, vt in secessu, & aestate] Quod recreationi tum mentis tum corporis secessus inuentus erat, non acerrime ibidem studebat, praesertim aestate, quae dissoluit corpus, & industriae aduersatur.

2. *in via nonnulla leuiora*] Ne iter quidem vacuum a studiis erat. Vide lib. III epist. 5 n. 15.

sermones seruntur] Scite dictum, quia *sermoni* nomen a *serendo* est.

poemata quiescunt] quae acrius, quam anni tempestas ferebat, ingenium intendi postulant.

3. *inamabile, inamoenum*] quia contentiosum est, vt

gisque

gisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

cuncta sunt forensia, quae pius molestiae & altercationis habent, quam amoenitatis.

XI.
C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Materiam scribendi promittit rogatus, & sua scripta trans Alpes legi laetatur.

EPistolam tuam iucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inseri posset. Obueniet materia, vel haec ipsa quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse 2
non putabam: ac tanto libentius ex litteris tuis cognoui venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in vrbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diuersitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

1. *iucundissimam*] Sich. *iucundissime*, vt opponantur *iucundissime exigere*, epist. 16 huius libri: & heic *iucundissime recipere*.

2. *Bibliopolas Lugduni*] Galliam iam tum Tiberii aeuo optimis studiis floruisse, ex Taciti annali III c. 43 manifestum est, vbi de Augustoduno, Aeduorum vrbe, refert, *nobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis ibi operatam*. Lugdunum ad Araris & Rhodani confluentem notissima colonia.

XII.
C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Quaedam filiis remittendae, nec semper vtendum seueritate, exemplo monet.

CAstigabat quidam filium suum, quod paullo sumtuosius equos & canes emeret. Huic ego, iuuene digresso, Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripi posset? Fecisti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari grauitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget?
2 Haec tibi admonitus immodicae seueritatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, vtere, vt memineris & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

1. *Fecisti, dico?*] Epanorthosis, quasi dicat: *Quod dico, fecisse te reprehendenda? immo adhuc facis.* Adi Casaub.

si repente pater ille] si verso naturae ordine ille pater, tu filius eius existeres.

XIII.
C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quae circa Heluidii vltionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

QVanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii vltione composui;

1. *de Heluidii vltione*] Heluidii iunioris, qui a Putanto

tanto impensius postulas, vt perscribam tibi, quaeque extra libros, quaeque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per aetatem non
interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum 2
ac deliberaui, esse magnam pulcramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum. nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius con-
sulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat 3
alioqui mihi cum Heluidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Heluidii nouerca, altera, mater nouercae. Sed non ita me iura priuata, vt publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se

biicio Certo apud Domitianum delatus, e senatu in carcerem tractus, & postmodo interfectus est. Libri, quos de huius vltione noster composuerat, laudantur supra lib VII epist. 30 n. 4.

2. *se proferendi*] Vid. lib. I epist. 13 n. 1.

senator senatori] Publicius Certus Heluidio, Heluidii Prisci filio. Infra n. 13 & 16.

manus intulisset] Tacitus Agric. c. 45. *Nostra duxere Heluidium in carcerem manus.* Nostrae manus, hoc est, alicuius ex senatorio ordine.

3. *metu temporum*] Domitiano imperante. Adde lib. V epist. 1 n. 7.

Arria & Fannia] lib. III epist. 11 n. 3.

4. *redditae libertatis*] Domitiano occiso, & Nerua in locum suffecto.

quisque inimicos suos, duntaxat minores, in-
condito turbidoque clamore postulauerat simul
& oppresserat: ego & modestius & constantius
arbitratus immanissimum reum non communi
temporum inuidia, sed proprio crimine vrgere:
quum iam satis ille primus impetus deferbuisset,
& languidior in dies ira ad iustitiam redisset,
quanquam tum maxime tristis, amissa nuper
vxore; mitto ad Anteiam (nupta haec Heluidio
fuerat) rogo vt veniat, quia me recens adhuc
5 luctus limine contineret. Vt venit; Destina-
tum est, inquam, mihi, maritum tuum non inul-
tum pati: nuntia Arriae & Fanniae (ab exsilio
enim redierant) consule te, consule illas, an ve-
litis adscribi facto, in quo ego comite non egeo:
sed non ita gloriae meae fauerim, vt vobis socie-
6 tatem eius inuideam. Perfert Anteia mandata;
nec illae morantur. Opportune Senatus intra
diem tertium. Omnia ego semper ad Corellium
retuli, quem prudentissimum aetatis nostrae

quisque inimicos suos incondito turbidoque] Xiphilinus in Nerua: ταραχῆς γενομένης ἐκ τοῦ πάντας πάντων κατηγορεῖν.

amissa nuper vxore] non Calpurnia, quam postea duxit.

ad Anteiam] Vt putat Catanaeus, haec P. Anteii, a Nerone damnati, filia. De illo Tacitus XVI c. 14.

5. *ab exilio redierant*] reuocante Nerua.

adscribi facto] adnumerari tanquam accusatrices. Siue vtrum velitis, an meo solo nomine agam, an vestro etiam. Omnino autem illarum etiam nomine egit, quod ex n. 15 apparet.

6. *ad Corellium*] lib. I epist. 12, & lib. IV ep. 17.

sapien-

ſapientiſſimumque cognoui: in hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus, ne vetaret: (erat enim cunctantior cautiorque) ſed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus vſu, de eo quod deſtinaveris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in ſenatum; ius dicendi peto; dico paulliſper maximo adſenſu. Vbi coepi crimen attingere, reum deſtinare (adhuc tamen ſine nomine) vndique mihi reclamari. Alius; SCIAMVS, QVI SIT, DE QVO EXTRA ORDINEM REFERAS: alius; QVIS EST ANTE RELATIONEM REVS? alius; SALVI SIMVS QVI SVPERSVMVS. Audio inperturbatus, interritus: tantum ſuſceptae rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quae tunc hinc

7 (margin, beside "obſequi debeas. Venio in ſenatum")
8 (margin, beside "SALVI SIMVS QVI SVPERSVMVS. Audio")

7. *reclamari*] ſcilicet coeptum eſt. Vide n. 18 & 19 infra.

relationem] propoſitionem criminis apud ſenatum. Cic. I Catil. c. 8 *Refer ad ſenatum.* Et noſter h. l. *de quo extra ordinem referas.*

ſalui ſimus, qui ſuperſumus] Deſine ex nobis reos agere, qui pauci euaſimus Domitiani crudelitatem.

8. *Audio inperturbatus*] Sich. *Audior interturbatus.* Sed praeſtat vulgatum.

tantumque ad fiduciam vel metum] Tantum intereſt ad augendam fiduciam, ſi cauſſa ſit iuſta; aut ad metum, ſi iniuſta.

nolint homines, quod facias] Sciebat Plinius, ſenatores probare cauſſam ſuam, vt iuſtiſſimam; nolle tamen accuſari Certum, propter hominis gratiam.

inde iactata sunt, recensere. Nouissime consul; SECVNDE, SENTENTIAE LOCO DICES, SI QVID VOLVERIS. PERMISERIS, inquam, QVOD VSQVE ADHVC
10 OMNIBVS PERMISISTI. Resido: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incauteque progressum, corripit, reuocat, monet, vt desistam. Adiecit etiam; Notabilem te futuris principibus fecisti. Esto, in-
11 quam, dum malis. Vix ille discesserat, rursus alter; Quid audes? cur ruis? quibus te periculis obiicis? quid praesentibus confidis, incertus futurorum? Lacessis hominem iam praefectum aerarii, & breui consulem; praeterea qua gratia, quibus amicitiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus,
12 obtinebat. Ad haec ego; Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum fa-
13 ctum, dum flagitiosissimum vlciscor. Iam

9. *sententiae loco dices*] Noluit consul, Certum acrius accusari: idcirco ipse ad senatum relaturus erat, vt aliorum mitioribus sententiis a proposito Plinius reuocaretur.

quod vsque adhuc omnibus] vt sententiae loco dicerent, quidquid voluissent.

10. *Resido*] lib. IV epist. 9 n. 18.

11. *Nominat quendam*] amicum Publicii Certi.

non sine magnis dubiisque rumoribus] Neruae in principatu forte successurum esse.

12. *Omnia percepi*] Virgilianus versus Aen. lib. VI c. 105. Quibusdam codd. Virgilii est *praecepi*.

censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius Postumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, vxoris autem meae, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, vt nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quae praeterea dixerint, non est necesse 14
narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Aui- 15
dius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus; iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriae & Fanniae ius querendi non auferendum: nec interesse, cuius ordinis quis sit, sed quam caussam habeat. Cornutus; datum se a 16
consulibus tutorem Heluidii filiae, petentibus matre eius & vitrico: nunc quoque non sustinere deserere officii sui partes; in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum feminarum perferre modestissimum adfectum: quas contentas esse, admonere senatum Publicii Certi cruentae adulationis: & petere, si

13. *censendi*] sententias dicendi. Adde lib. IV ep. 9 n. 18, & lib. V ep. 14 n. 6 ac ibi adscripta.

16. *Heluidii filiae*] partu postea exstinctae, lib. IV epist. 21.

non sustinere -- imponere] Oratio obliqua. dixit *sustineo, impono,* directe. Non sustineo, id est, saluo pudore & officio pati & concedere non possum.

cruenta adulationis] apud Domitianum, qua Heluidius periit.

poena flagitii manifestissimi remittatur, nota
17 Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius
Rufus medio ambiguoque sermone; Puto, inquit, iniuriam factam Publicio Certo, si non absoluitur: nominatus est ab amicis Arriae & Fanniae, nominatus ab amicis suis: nec debemus solliciti esse. Idem enim nos, qui bene sentimus de homine, iudicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probe-
18 tur, credo poteritis absoluere. Haec illi, quo
quisque ordine citabantur. Venitur ad me; consurgo; vtor initio, quod in libro est; respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conuersio vel negotii dignitatem, vel prouentum orationis, vel actoris constan-
19 tiam, subsequuta est. Finio. Incipit responde-
re Veiento: nemo patitur: obturbatur, obstrepitur: adeo quidem, vt diceret; ROGO, PA-

poena flagitii] exsilium aut deportatio in insulam.

nota quasi censoria inuratur] Translatio a seruis, qui stigmate notabantur. *Nota* autem hoc loco ignominia est, qua vel senatu moueretur, vel priuaretur dicendae sententiae iure, aut aliis honoribus senatoriis eximeretur. Vid. lib. II epist. 12 n. 3.

18. *clamoribus*] acclamatione, applausu.

qui modo reclamabant] num. 7. quod alio exemplo explicatur num. 19 *obturbatur, obstrepitur*. Adde lib. V ep. 14 n. 6. Strepitu enim & reclamatione significabant displicere, quae dicerentur. Sallustius Catil. 31 *Obstrepere omnes, hostem atque parricidam vocare*. Quod ipsi Ciceroni aliquando euenit, III Agrar. sub initium conquerenti: *Video quosdam, Quirites, strepitu significare nescio quid*, &c.

19. *obturbatur, obstrepitur*] Modo dictum n. 18.

TRES

TRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AVXILIVM TRIBVNORVM. Et statim Murena tribunus, PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME VEIENTO, DICERE. Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul citatis 20
nominibus & peracta discessione, mittit senatum: ac paene adhuc stantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, questus est Homerico versu,

Ω̃ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

Non fere quisquam in senatu fuit, qui non me 21
complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumularet, quod intermissum tamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quod denique senatum inuidia liberassem, qua flagrabat apud ordines alios, quod seuerus in ceteros, senatoribus solis, dissimulatione quasi mutua, parceret. Haec acta sunt absente Certo. Abfuit enim, seu 22
tale aliquid suspicatus, siue, vt excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Caesar ad senatum non remisit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi consulatum, suc- 23
cessorem Certus accepit: planeque factum est, quod dixeram in fine; REDDAT PRAEMIVM

20. *Homerico versu*] Iliad. Θ v. 102. Latine sonat: *O senex, certe valde te iuuenes premunt bellatores.*

23. *Reddat praemium*] Cadat spe consulatus, & remoueatur praefectura. Vtrumque factum est. Excidit enim sperato consulatu, quem collega eius in praefectura, Vectius Proculus *num.* 13 accepit; & successore dato a praefectura remotus est.

SVB OPTIMO PRINCIPE, QVOD A PESSIMO ACCEPIT. Poſtea actionem meam, vtcunque potui, recollegi: addidi multa.
24 Accidit fortuitum (ſed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra pau-
25 ciſſimos dies implicitus morbo deceſſit. Audivi referentes, hanc imaginem menti eius, hanc oculis oberraſſe, tanquam videret me ſibi cum ferro imminere. Verane haec, adfirmare non auſim: intereſt tamen exempli, vt vera videan-
26 tur. Habes epiſtolam: ſi modo epiſtolam cogitas libris, quos legiſti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuiſti. Vale.

a peſſimo] Domitiano, qui aerario praefecerat, & deſtinauerat conſulatui.

24. *implicitus morbo*] Liuius Ann. lib. V c. 31 *conſulibus morbo implicitis*. Adde Nepot. Cim. c. 3 extr.

XIV.
C. PLINIVS TACITO SVO S.

Tacitum hortatur ad parandam ſcriptis immortalitatem.

NEc ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quam de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtri, neſcio: nos certe meremur, vt ſit aliqua, non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reuerentia poſterorum. Pergamus modo itinere inſtituto: quod

Pergamus itinere inſtituto] Epiſt. 19 extrema huius libri: *Vterque ad gloriam pari cupiditate, diuerſo itinere, contendit.*

vt paucos in lucem famamque prouexit, ita multos e tenebris & silentio protulit. Vale.

paucos in lucem, multos e tenebris] Claros a non obscuris distinguit, & hos alteros etiam non indignos laude censet. Nam *prima sequentem honestum quoque est in secundis tertiisue consistere.* Cic. in Oratore c. 1.

XV.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Se etiam in villa querelis rusticorum inquietari conqueritur.

REfugeram in Tuscos, vt omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis vndique rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis inuitus, quam meos, lego. Nam & meos inuitus. Retracto enim actiunculas quasdam; 2
quod, post intercapedinem temporis & frigidum & acerbum est. Ratiocinationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen 3
equum conscendo, & patrem familiae hactenus ago, quod aliquam partem praediorum, sed

1. *in Tuscos*] in villam lib. V epist. 6 delineatam.
— *rusticorum libellis*] libellis supplicibus. Sed *suos* quando his comparat, orationes intelligit. Vtrumque enim hoc verbum, quod latae notionis est, significat.
2. *Retracto*] corrigo, reformo, vt lib. VII epist. 9 n. 5, & lib. IX epist. 10 n. 3, 40 n. 2.
actiunculas] orationes forenses, accusationes.
3. *hactenus ago, quod*] Vsitatum & elegans *hactenus, vt*, hoc est, in tantum, vt; ex lib. VII epist. 9 n. 3, &

pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serua, nobisque sic rusticis vrbana acta perscribe. Vale.

epist. 31 n. 6 obseruamus. Adde ibi adscripta. Sed *hactenus, quod*, in singularibus nostri auctoris ponendum est.

pro gestatione] loco gestationis, quod mollius genus exercendi corporis erat. Vid. lib. I ep. 3 n. 1.

XVI.
C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Non venari se propter vindemias, quanquam exiguas, posse, attamen versiculos pro musto deuecturum, significat.

SVmmam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, quum historicorum more scribas, numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiae in manibus: non libet,
2 quia exiguae. Deuehemus tamen pro nouo musto nouos versiculos tibi, quos iucundissime exigenti, vt primum videbuntur deferbuisse, mittemus. Vale.

1. *historicorum more*] qui cladem scripturi, numerum caesorum iniri non posse dicunt.

nec vacat, nec libet] Non vacat propter vindemias: nec libet tristibus nobis propter illarum sterilitatem.

2. *iucundissime*] cum laetitia & voluptate. Adde paullo supra epist. 11 pr. cum obseruatione variantis lectionis.

deferbuisse] si primus feruor, qui poëtas occupare solet, abierit. *Herz.*

XVII.

XVII.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Ferendos esse aliorum mores, vt isti nostros quoque ferant, acroamatum in conuiuiis exemplo monet.

ACcepi tuas litteras, quibus quereris, taedio tibi fuisse quamuis lautissimam coenam, quia scurrae, cinaedi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equi- 2
dem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me, vt inexspectatum festiuumue delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos 3
putas esse, quos aeque ea, quibus ego & tu capimur & ducimur, partim vt inepta, partim vt molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comoedus inductus est,

2. *remittere ex rugis*] morosam grauitatem deponere.
si quid molle] si quid impudicum, obscenum. *Molles mares*, nefandae nequitiae impudici, apud Phaedrum lib. IV fab. 14, quos & Apostolus μαλακοὺς appellat 1 Corinth. VI, 9. Contra *mollissimae aures* sunt verecundae, Panegyr. c. 68.

Non rationem, sed stomachum] Non caussam & argumentum, quare hos auerser; sed simpliciter appetitum meum tibi narro, qui abhorret ab hisce propudiis atque monstris.

3. *capimur & ducimur*] delectamur.
lector aut lyristes] Supra lib. I epist. 15 n. 2, & lib. IX ep. 36 n. 4.

cal-

calceos poſcunt, aut non minore cum taedio recubant, quam tu iſta (ſic enim appellas)
4 prodigia perpeſſus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, vt noſtris impetremus. Vale.

calceos poſcunt] Calceos ponebant diſcubituri, ne lectos tricliniares conſpurcarent. Hos abituri reſumebant.

XVIII.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Deſideranti libellos ſuos promittit, ſed per partes, ne memoriam turbet.

QVa intentione, quo ſtudio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epiſtola tua oſtendit. Ipſe igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & inuitas, vt quamplurima com-
2 municare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quaſi digeſta, ne iſtam ipſam memoriam, cui gratias ago aſſiduitate & copia turbem, oneratamque, & quaſi oppreſſam, cogam pluribus ſingula, poſterioribus priora dimittere. Vale.

2. *poſterioribus priora dimittere*] vt omittas priora, & confundas ordinem, dum feſtinas ad poſteriora. *Catan.*

XIX.

XIX.
C. PLINIVS RVFONI
SVO S.

Verginium tuetur, quod factum suum sepulcro inscribi iusserit; & Frontinum laudat, qui monimentum sibi fieri vetuerat, ac vtrumque ad gloriam, sed diuersa via, contendisse ostendit.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Verginium Rufum inscribi sepulcro suo:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iusserit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monimentum sibi fieri: meque ad extremum, quid de vtroque sentiam, consulis. Vtrumque dilexi; miratus sum magis, quem tu reprehendis, adeoque miratus, vt non putarem satis vnquam laudari posse, cuius nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos iudicio, si immortalitatem, quam meruere, sectantur, victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quemquam nisi Verginium inuenio, cuius tanta in praedicando verecundia; quanta gloria ex facto. Ipse

2 (margin, at "quid de vtroque sentiam, consulis. Vtrum-"); 3 (margin, at "da defensio est. Omnes ego"); 4 (margin, at "prorogare nituntur"); 5 (margin, at "do verecundia")

1. *in quadam epistola*] lib. VI epist. 10.
2. *adeoque miratus*] Modiana lectio ex membranis correcta. Nouant. Lect. ep. 12.
3. *supremis titulis*] inscriptionibus sepulcrorum. Silius lib. XV v. 44 *Dum cineri titulum praetendit.*

sum

ſum teſtis, familiariter ab eo dilectus probatusque, ſemel omnino, me audiente, prouectum, vt de rebus ſuis hoc vnum referret, ita ſecum aliquando Cluuium loquutum; Scis, Vergini, quae hiſtoriae fides debeatur: proinde ſi quid in hiſtoriis meis legis aliter ac velles, rogo ignoſcas. Ad hoc ſic illum; Cluui, nae tu ignoras, ideo me feciſſe, quod feci, vt eſſet liberum vobis ſcri-
6 bere, quae libuiſſet. Agedum, hunc ipſum Frontinum in hoc ipſo, in quo tibi parcior videtur, & preſſior, comparemus. Vetuit exſtrui monimentum: ſed quibus verbis? IMPENSA MONIMENTI SVPERVACVA EST; MEMORIA NOSTRI DVRABIT, SI VITA MERVIMVS. An reſtrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam ſui, quam vno in loco duobus verſiculis ſigna-
7 re, quod feceris? Quanquam non habeo propoſitum, illum reprehendendi, ſed hunc tuendi: cuius quae poteſt apud te iuſtior eſſe defenſio,
8 quam ex collatione eius, quem praetuliſti? Meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum vterque ad gloriam pari cupiditate, diuerſo itinere,

5. *familiariter ab eo dilectus*] Vid. lib. II ep. 1 n. 8.

aliquando Cluuium] Cluuium Rufum, ſcriptorem rerum, Neronis tempore geſtarum, cuius hiſtoriae Tacitus meminit XIV, 2 pr. Adde Voſſ. de Hiſt. Lat.

Cluui, nae tu] Buchnerus vidit *nae* legendum, vbi vulgatum fuerat *Cluuine.*

vt eſſet liberum vobis] Idem Buchnerus Timoleontis dictum conferri iubet apud Nepotem cap. 5.

8. *diuerſo itinere*] Supra epiſt. 14 huius libri de gloriae via: *Pergamus modo itinere inſtituto.*

con-

contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mauult videri contemsisse. Vale.

XX.

C. PLINIVS VENATORI SVO S.

Laetatur epistola, qua libros suos laudatos vidit; & de vindemiis nuntiat.

TVa vero epistola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, praesertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra, perinde ac nos ames. Ipse, quum maxime, vindemias, gra- 2
ciles quidem, vberiores tamen quam exspectaveram, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere vuam, torculum inuisere, gustare de lacu mustum, obrepere vrbanis, qui nunc rusticis praesunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

1. *Tua vero*] Eleganter *vero* in responsionis primordio, vt infra epist. 38, & lib. VI ep. 12, & Cic. lib. IV epist. 6 *Ego vero, mi Serui*, &c.

2. *quum maxime*] subaudiendum aliquid, aut *laboro*, aut, quod proxime sequitur, *colligo*.

graciles] exiguae, epist. 16 huius libri: vel modicae, vt epist. 28 n. 2. Etiam lib. VIII ep. 15 n. 1 *graciles vindemiae*.

torculum] torcular seu torcularium. Nam & illa forma dicunt. Onomast. vet. *Torculum*, ληνός.

vrbanis] seruis & libertis, quos mecum ex vrbe adduxi, & rusticis operis per vindemias praefeci.

notariis & lectoribus] Serui a studiis sunt, & illi quidem vt exciperent dictata: hi vt praelegerent libros auscultanti domino & optima quaeque ad excerpendum obseruanti.

XXI.

XXI.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat. Adde epist. XXIV huius libri.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, aduolutusque pedibus meis, tanquam tuis, haesit. Fleuit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi
2 fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed tunc praecipua mansuetudinis laus, quum irae caussa iustissima
3 est. Amasti hominem, &, spero, amabis: interim sufficit, vt exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris
4 enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus eius meas iunxero. Iungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius seueriusque corripui, districte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, vt rogare me, praestare te deceat. Vale.

3. *excusatius facies*] Vsus hoc aduerbio aliquoties Iustinus lib. XXI c. 1 n. 4 *excusatius facturus, quod statuerat:* & lib. XXXII c. 2 n. 1 *excusatius sacrilegia commissurum.*

4. *tam lenis irasceris*] qui alias tam placidus & mitis es, tibi ipse noces irascendo.

districte] minis tanquam gladio districto vtens. *Herz.*

XXII.

XXIII.
C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Passieni aegritudine dolet, eiusque genus, mores & ingenium laudat.

MAgna me sollicitudine adfecit Passieni Paulli valetudo, & quidem plurimis iustissimisque de caussis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus; praeterea in litteris veteres aemulatur, exprimit, reddit: Propertium inprimis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille praecipuus. Si elegos eius in manum sumseris, leges opus tersum, mol- 2
le, iucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, vt in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & huius propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, vt qui verissime; dolet, vt qui impatientissime; laudat, vt qui benignissime; ludit, vt qui facetissime: omnia denique tanquam singula absoluit. Pro hoc ego amico, pro 3

1. *reddit*] quippe qui tempore deperditi quasi sunt, dum exprimit, reddit nobis. *Herz.*

a quo genus ducit] idem supra lib. VI ep. 15 praedicauit.

eo, in quo ille praecipuus] Elegiaco carmine, in quo Propertius facile princeps.

2. *effingit. Putes*] Quam Boxhornius in animo habuit, & Thomasius expressit, omnino vera lectio est, quum vulgaris *effingi putes*, mutilata sit, quoquo etiam modo eam construas.

mobilitas] in variis carmine adfectibus exprimendis.

amat, laudat, ludit] in carminibus suis.

hoc

hoc ingenio, non minus aeger animo, quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam litteris ipsis, quae ex periculo eius tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriae consequentur. Vale.

XXIII.
C. PLINIVS MAXIMO
SVO S.

Laetatur, doctorum nomine se inprimis & Tacitum intelligi.

FRequenter agenti mihi euenit, vt centumuiri, quum diu se intra iudicum auctoritatem grauitatemque tenuissent, omnes repente quasi
2 victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Romanum. hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an prouincialis? se respondisse, Nosti me, & qui-
3 dem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an

1. *centumuiri*] lib. I ep. 5 n. 11.
tenuissent] silentes: sic supra lib. II ep. 17 n. 8.
2. *sedisse secum Circensibus*] Abest *secum* a Palatino. Sich. *sedisse se Circensibus proximum equiti Romano.* Gruterus praefert, *sedisse Circensibus proxime equitem Romanum.* Ceterum quomodo sedere Tacitus senator cum equite Rom. potuit, quum ordinum sedes disiunctae fuerint? Lipsius ad Tacit. XV, 32 respondet ex Dionis LX, potuisse senatorem etiam inter equites spectare, sed in priuata veste.

Pli-

Plinius? Exprimere non possum, quam sit iucundum mihi, quod nomina nostra, quasi litterarum propria, non hominum, litteris redduntur; quod vterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit 4
aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in vrbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me, Vides hunc? Multa deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio ma- 5
gnum laboris mei fructum. An si Demosthenes iure laetatus est, quod illum anus Attica ita demonstrauit, Οὗτός ἐςι Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaudère non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim 6
vereor, ne iactantior videar, quum de me aliorum iudicium, non meum, profero: praesertim apud te, qui nec vllius inuides laudibus, & faues nostris. Vale.

3. *quod nomina -- redduntur*] i. e. demandantur scriptis nomina nostra, ac si non tam hominum, quam litterarum s. studiorum sint propria: quia sc. eques ad Taciti verba: *nosti me ex studiis*, statim nomina sola *Taciti & Plinii* subiecerat. *Herz.*

his ex studiis notus] his hominibus ex studiis notus, *quibus*, scilicet hominibus.

5. *anus Attica ita demonstrauit*] Cicero Tusculan. V, 36. *Demosthenes illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculae, insusurrantisque alteri:* HIC EST ILLE DEMOSTHENES. Scilicet, vt Persius ait Satyr. I v. 28.

Pulcrum est digito monstrari, & dicier, Hic est.

XXIV.

XXIV.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Gratias agit Sabiniano, quod precibus pro liberto locum dederit: & vt sine deprecatore imposterum placabilis sit, monet.

BEne fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Iuuabit hoc te: me certe iuuat; primum, quod te talem video, vt in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, vt vel auctoritati meae pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, vt te erroribus tuorum, etsi non fuerit, qui deprecetur, placabilem praestes. Vale.

quod libertum] Vide superiorem epistolam XXI, quae totam caussam explicabit.

XXV.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Ex castris sollicitatus de carminibus, missurum esse finito rerum actu, pollicetur.

QVereris de turba castrensium negotiorum, &, tanquam summo otio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad

1. *de turba negotiorum*] Non hominum solum, sed quarumuis rerum *turba* est. Sic *turba voluminum* Cic. de clar. orat. c. 32; *vocum* Gell. N. A. lib. IX c. 15; *scelerum* Lucan. IV v. 251; *rerum* Statius II Silv. II, 44; *malorum* Senec. Medea v. 679. Supra lib. II ep. 8 extr. noster, *occupationum agmen*, simili tralatione.

lusus & ineptias] poemata, in quibus multa ludicra erant & amatoria.

simi-

ſimilia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere ſtudiorum non ſo- 2
lum oblectationem, verum etiam gloriam petere, poſt iudicium tuum, viri grauiſſimi, eruditiſſimi, ac ſuper iſta veriſſimi. Nunc me re- 3
rum actus modice, ſed tamen diſtringit: quo finito aliquid earundem Camaenarum in iſtum benigniſſimum ſinum mittam. Tu paſſerculis & columbulis noſtris inter aquilas veſtras dabis pennas, ſi tamen & ſibi & tibi placebunt: ſi tantum ſibi, continendos cauea nidoue curabis. Vale.

---

3. *rerum actus*] forenſium, ciuilium. Supra lib. IV ep. 29 *Eiatu, quam proxime res agentur*, h. e. iudicia, forenſes exercitationes.

ſed tamen] Delectatur noſter hac forma, vt lib. III ep. 11 extr.

Camaenarum] carminum. Metonymia.

inter aquilas] ſigna militaria, quae aquilam argenteam praeferebant, ad quas adludit allegoria *paſſerculorum*, hoc eſt, ſuorum carminum, & poſtea *caueae, nidi*.

dabis pennas] diuulgabis, nota facies, vt famae alis per caſtra ferantur.

XXVI.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Veterum exemplo probat, oratorem ſublimia magis & fere praecipitia, quam humilia ſemper & depreſſa decere.

DIxi de quodam oratore ſeculi noſtri, recto quidem & ſano, ſed parum grandi & ornato, vt opinor, apte, NIHIL PECCAT, NISI

2 QVOD NIHIL PECCAT. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam efferuescere, efferri, ac saepe accedere ad praeceps. Nam plerumque altis & excelsis adiacent abrupta: tutius per plana, sed humilius & depressius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus, lapsus: sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla
3 laus, etiamsi labantur. Nam vt quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores,
4 quum iam iamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia, quae maxime insperata, maxime periculosa, vtque Graeci magis exprimunt παράβολα. Ideo nequaquam par gubernatoris

---

3. *qui per funem*] funambuli, schoenobatae.

4. παράβολα] Ita Palat. cod. & Aldi primo, & antiquior illa anonyma: sequiores παράδοξα. Sed ipse noster n. 5 *audentia* vertit, & παράβολοι Graecis proiectae audaciae homines, quales illi potissimum erant, qui operam suam locabant, vt in amphitheatro cum bestiis depugnarent. Socrates Hist. Eccl. lib. VII c. 22 de Theodosio iuniore: *Quum aliquando venationis spectaculum in amphitheatro praeberet Constatinopoli, populus vociferari coepit:* δεινῷ θηρίῳ ἕνα τῶν εὐφυῶν παραβόλων μάχεσθαι. Quod Cassiodorus Hist. Tripart. XI c. 17 ita Latine vertit: *Crudeli bestia artifex parabolus pugnet.* Hos Scaliger ad Manil. IV v. 183 & Salmasius ad Pollionis Gallien. c. 12 eosdem putant esse, quos Latini appellant *confectores:* Valesius autem ad c. l. Socratis ab his distinguit. Ingenium parabolorum Cassiodorus describit lib. V epist. regia 42 sub initium. Sunt & *Parabolani* Lege 42 & seq. Cod. Theod. *de episc. eccles. & cler.* qui curam morbo, etiam

est

est virtus, quum placido & quum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curuatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur haec? 5
Quia visus es mihi in scriptis meis adnotasse quaedam vt tumida, quae ego sublimia; vt improba, quae ego audentia; vt nimia, quae ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda adnotes, an insignia. Omnis 6
enim aduertit quod eminet & exstat; sed acri intentione diiudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. atque vt Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

βράχε δ' εὐρεῖα χθὼν,
Ἀμφὶ δ' ἐσάλπιγξε μέγας οὐρανός.

& totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες.
Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

---

pestilenti, laborantium audaciter suscipiebant, de quibus etiam Reinesius ad inscript. p. 15 potest consuli.

nequaquam par gubernatoris] multi in hunc modum scripserunt, Nepos Attico cap. 10 n. 6. Liuius lib. XXIV c. 8 Seneca ad Marciam cap. 6 ineunte; & alii.

6. βράχε δ'] Iliad. Φ. v. 387. Latine: Insonuit autem lata terra, circumque buccinauit magnum coelum.

Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι] Ex Iliad. Δ v. 452 seq. Latine: Vt hiberni amnes de montibus fluentes in conuallem conferunt impetuosam aquam.

7 Sed opus est examine & libra, incredibilia sint
haec & immania, an magnifica & coelestia. Nec
nunc ego me his similia aut dixisse aut posse
dicere puto. Non ita insanio: sed hoc in-
telligi volo, laxandos esse eloquentiae fre-
nos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus
8 refringendos. At enim alia conditio ora-
torum, alia poetarum. Quasi vero M. Tul-
lius minus audeat. Quanquam hunc omit-
to: neque enim ambigi puto. Sed Demosthe-
nes ipse, ille norma oratoris & regula, num se
cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima?
Ἄνθρωποι μιαροὶ, καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες. Et
rursus: οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ
πλίνθοις ἐγώ. Et statim: οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης τὴν
Εὔβοιαν προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τὴν Ἀττικῆς. [ὅσον
ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν] Et alibi: ἐγὼ δὲ
οἴομαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς ἐκεῖνον
9 μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid au-
dentius illlo pulcerrimo ac longissimo excessu?
νόσημα γάρ Quid haec breuiora superioribus, sed
audacia paria, Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνο-
μένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν. Ex eadem nota:
Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τὶς, ὥσπερ οὗτος,
ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαν-
τα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Simile his: Ἀπεσχοι-

8. Ἄνθρωποι μιαροὶ] Ex oratione περὶ στεφάνου, vnde etiam, quae proxime sequuntur, excerpta sunt.

Et alibi] Oratione IV Philippica.

9. νόσημα γάρ.] Ex orat. περὶ παραπρεσβείας.

Τότε ἐγὼ] Itidem ex orat. de Corona.

Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας] Ex secunda Olynthiaca.

Simile his] Ex orat. in Aristogitonem. Haec sufficiat

νισμένος

νισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεγον προὔδωκας Ἀριστογείτον, μᾶλλον δὲ ἀνήρηκας ὅλως, μὴ δὴ πρὸς οὓς αὐτὸς ἑάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρίβειν. ἀσθενὴς μὲν γάρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς, καθ' ἑαυτόν. Et deinceps: Τούτῳ δ' οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, Φάραγγας, βάραθρα. Nec satis: οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοσχεύητε ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc: Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia; vt praeteream quae ab Aeschine θαύματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quoque ob 10
ista culpari. Sed vide quanto maior sit, qui reprehenditur ipso reprehendente; & maior ob haec quoque. In aliis enim vis, in his granditas eius elucet. Num autem Aeschines ipse iis, quae ab 11
Demosthene carpebat, abstinuit? χρὴ γὰρ [ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,] τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν

tantum indicasse, non exposuisse, quia iis, qui Graece sciunt, non obscura sunt: ceteris neque ex Latina versione satis patebunt, quia ad vim verborum, quam auctor intendit, intelligendam, plura quae praecedunt, quae sequuntur, simul excerpenda erant. Hoc autem nimium foret instituto nostro, quod etiam Stephanus h. l. iudicauit.

11. *Aeschines*] aemulus & aduersarius Demosthenis, cuius sequentia Graeca sunt ex oratione contra Ctesiphontem. Plura de eo lib. II epist. 3 n. 11, & lib. IV epist. 5.

νόμον· ὅταν δ᾽ ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος,
ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ διδόναι
τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ. Alio lo-
co: ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι
πρὸς τῷ κλέμματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα τοὺς
πρέσβεις, ἀξιῶν τοὺς Ὠρείτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλίᾳ δι-
δόναι. ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν κόμπον, καὶ τὰς
τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνά-
γνωθι. Iterum alio: καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ πα-
ρανόμου λόγους περιίστασθαι. Quod adeo probauit, vt
repetat, ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λό-
12 γους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An
illa custoditius pressiusque? σὺ δὲ ἑλκοποιεῖς, καὶ
μᾶλλόν σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας
τῆς πόλεως. Altius illa: οὐκ ἀποπέμψεσθε τὸν ἄνθρωπον
εἰς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμφοράν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃ-
στὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα τιμω-
13 ρήσασθε, & alia. Exspecto, vt quaedam ex hac
epistola, vt illud, GVBERNACVLA GE-
MVNT, &, DIIS MARIS PROXIMVS,
iisdem notis, quibus ea, de quibus scribo, con-
fodias. Intelligo enim me, dum veniam prio-
ribus peto, in illa ipsa, quae adnotaueras, in-
cidisse. Sed confodias licet, dummodo iam
nunc destines diem, quo & de illis & de his co-
ram exigere possimus. Aut enim tu me timidum,
aut ego te temerarium faciam. Vale.

---

12. *custoditius*] Supra lib. V epist. 16 n. 3 *custodite.* Catanaeus *prudentius* interpretatur, & praefert aliorum (etiam Sichardi) lectioni, quae *commodius* tradit. Aldus vero etiam *custoditius.*

13. *vt illud*] Additum hoc ex Palat. & vet. edit.

XXVII.

XXVII.
C. PLINIVS LATERANO SVO S.

Historiae reuerentiam haberi, exemplo monstrat.

QVanta potestas, quanta dignitas, quanta maiestas, quantum denique numen sit historiae, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitauerat quidam verissimum librum, partemque eius in alium diem reseruauerat: ecce amici 2
cuiusdam orantes obsecrantesque, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quae fecerint, pudor, quibus nullus faciendi, quae audire erubescunt. Et ille quidem praestitit, quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, vt factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda, quae differuntur. Vale.

1. *numen historiae*] veneratio eius supra id, quod humanum est. Adde lib. VII ep. 27 n. 1.

2. *Incitantur homines ad agnoscenda*] Buchnerus conferri iubet Tacit. Hist. lib. I c. 17 n. 3, & lib. II c. 96 n. 4, vbi suppressio famae alimentum illius, quo augeatur, dicitur.

XXVIII.
C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Tribus epistolis respondet: quartam curiosius scriptam, accepisse se negat.

POst longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales a te venire, praesertim desideratas, oportebat: quarum vna iniungis mihi iucun-

iucundiſſimum miniſterium, vt ad Plotinam, ſanctiſſimam feminam, litterae tuae perferan-
2 tur: perferentur. Eadem commendas Popilium Artemiſium: ſtatim praeſtiti, quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegiſſe. Communis haec mihi tecum, quanquam in di-
3 verſiſſima parte terrarum, querela eſt. Altera epiſtola nuntias, multa te nunc dictare, nunc ſcribere, quibus nos tibi repraeſentes. Gratias ago: agerem magis, ſi me illa ipſa, quae ſcribis aut dictas, legere voluiſſes. Et erat aequum vt te mea, ita me tua ſcripta cognoſcere, etiamſi ad
4 alium, quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitae noſtrae ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitiuum rei familiaris, ſtatimque ad nos euolaturum, qui iam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo
5 modo poſſis. Tertia epiſtola continebat, eſſe tibi redditam orationem pro Clario, eamque viſam vberiorem, quam dicente me, audiente te, fuerit. Eſt vberior. multa enim poſtea inſerui.

1. *vt ad Plotinam*] Traiani vxorem, auguſtam, cuius *ſanctitas* Panegyrico c. 83 laudatur. Nummus apud Vaillant. PLOTINA AVG. IMP. TRAIANI: in poſtico arae figura, cum ſubſcriptione, ARA PVDIC. hoc eſt, ara pudicitiae.

3. *nos tibi repraeſentes*] noſtra ſtudia aemulando facias, quaſi vna ſim, & tecum ſtudeam.

4. *certius aliquid*] Sich. *certi*, non male.

5. *orationem pro Clario*] Alii, *pro C. Lanio*. Sed nulla alibi huius orationis vel nominis mentio.

Eſt vberior] longior, amplior, inſertis paene multis, idque ex more, de quo lib. III epiſt. 18 pr. & lib. IX ep. 13 n. 23.

Adiu-

Adiicis, alias te litteras curiosius scriptas misisse: an acceperim, quaeris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem vsuris, quas ego (num parcius possim?) centesimas eomputabo. Vale.

6. vsuris] i. e. pluribus aliis, quae tanquam vsurae sunt, illarum, quas nondum decepi, & tu mihi debes. *Herz.*

num parcius possim?] Sic Palat. & vett. libri.

centesimas] Centesimae vsurae, quae in singulos menses pendebant centesimam debiti partem. Antiqui libri, *centesimam putabo. Cellar.* Alludere vero simul Plinius videtur ad sententiam Ictorum, qui centesimam pro legitima vsura habebant. Conf. Brisson. select. antiqu. iur. ciu. lib. III c. 1. *Herz.*

XXIX.
C. PLINIVS RVSTICO
SVO S.

Diffisus perfectioni, in vno scribendi genere, se vario, merendae veniae caussa, exercet.

VT satius, vnum aliquid insigniter, quam facere plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis vnum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confisus, experior. Proinde 2
quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, vt non singulis, dabis. An ceteris artibus excusatio in numero, litteris durior lex, in quibus

1. *Vt satius, vnum aliquid*] Est a Palat. & edd. vett. *Grut.*

2. *excusatio in numero*] numerus & multitudo excusant imperfectionem operis, quasi perfectissimum futurum esset, si vni rei liceret operam dare.

difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate haec proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Quae vera liberalitas sit, docet.

LAudas mihi, & frequenter praesens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, sit tamen non in hos solos. Volo enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriae, propinquis, adfinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non vt isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime pos-
2 sunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt
3 illi, famamque liberalitatis auaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos praecipue scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam societatis ambire. Quae cuncta si facit iste, vsquequaque laudandus est: si vnum aliquod, minus quidem,

1. *qui sit vere liberalis*] De liberalitatis cautionibus egregie Cicero lib. I Offic. cap. 14 differuit.

2. *viscatis hamatisque*] Panegyr. c. 43 *Caesarum munera illitos cibis hamos aemulabantur.* Adde reliqua. Et Seneca epist. 8, quae huius generis sunt, viscata beneficia appellauit. Martialis lib. VI epigr. 63

Munera magna quidem misit, sed misit in hamo.

lau-

laudandus tamen. Tam rarum eſt etiam imperfectae liberalitatis exemplar. Ea inuaſit homines habendi cupido, vt poſſideri magis, quam poſſidere videantur. 4

4. *Tam rarum eſt etiam imperfectae*] Variant libri. Sich. *Tam rara ſunt etiam imperfectae liberalitatis exempla: tanta inuaſit homines &c.*

poſſideri] dum ſc. opum continendorum amore ſic occupantur, vt nihil diſtribuant, quum ille, qui poſſidet, debeat, pro lubito & voluntate opibus vti. *Herz.*

XXXI.
C. PLINIVS SARDO
SVO S.

Laudat Sardi librum, & laudatus in illo ipſe, gratias agit.

POſtquam a te receſſi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quae de me ſcripſiſti. In quibus quidem percopioſus fuiſti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diuerſa, dixiſti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum ſatis poſſum, &, ſi poſſem, timerem ne arrogans eſſet, ob ea laudare, ob quae gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora viſa, quanto iucundiora; & tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

1. *quam varia*] Sich. *varie.*

de eodem, nec tamen diuerſa] Palat. & Sich. *de eodem iugo tamen diuerſa.*

XXXII.
C. PLINIVS TITIANO SVO S.

Quid agat amicus, quaerit: & delicatum otium suum festiue narrat.

QVid agis? quid acturus es? Ipse vitam iucundissimam, id est otiosissimam, viuo. Quo fit, vt scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

quid acturus es] Aliter Sich. *Quid agis? an quod ago ruri ipse? vitam iucundissimam* &c.

XXXIII.
C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Mira de Hipponensi delphino narrat.

INcidi in materiam veram, sed simillimam fictae, dignamque isto laetissimo, altissimo, planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum super coenam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides: tametsi quid poetae cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adiacet ei nauigabile

1. *laetissimo*] quidam *scholastico*.

poetico ingenio] quia Caninius, ad quem missa epistola, poeta fuit, bellum Dacicum scripturus, lib. VIII epist. 4.

Magna auctoris fides] Narrant quippe idem Plinius maior H. N. lib. IX c. 8, & Gellius N. A. lib. VII c. 8.

2. *Hipponensis colonia*] Hippo Diarrhytus, vt clare auunculus c. I. expressit, & ex eodem Solinus c. 12.

stagnum

ſtagnum, ex quo, in modum fluminis, aeſtuarium emergit, quod vice alterna, prout aeſtus aut repreſſit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hîc aetas piſcan- 3
di, nauigandi, atque etiam natandi ſtudio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque ſollicitat. His gloria & virtus altiſſime proue-hi: victor ille qui longiſſime vt littus, ita ſimul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, 4
audentior ceteris, in vlteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc praecedere puerum, nunc ſequi, nunc circuire, poſtremo ſubire, deponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad littus, redditque terrae & aequalibus. Serpit per coloniam 5
fama: concurrere omnes, ipſum puerum tanquam miraculum adſpicere, interrogare, audire, narrare. Poſtero die obſident littus, proſpectant mare, & ſi quid eſt mari ſimile. Natant pueri: inter hos ille, ſed cautius. Delphinus rurſus ad tempus, rurſus ad puerum venit. Fugit ile cum ceteris. Delphinus, quaſi inuitet, reuocet, exſilit, mergitur, varioſque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc 6

aeſtuarium] Ab aeſtu marino ſeu maris fluxu refluxuque nominatur, eſtque locus depreſſior, aquam marinam tenens, aeſtu nunc augendam, nunc minuendam.

4. *in altum*] in profundum mare, a littore remotum.

5. *& ſi quid eſt mari ſimile*] ſtagnum & aeſtuarium.
orbes implicitat] Aldus hoc & Catanaeus: *implicat* Sich.

 tertio,

tertio, hoc pluribus, donec homines, innutri-
tos mari, ſubiret timendi pudor: accedunt, &
adludunt, & appellant: tangunt etiam, pertre-
ctantque praebentem. Creſcit audacia experi-
mento. Maxime puer, qui primus expertus eſt,
adnatat natanti, inſilit tergo: fertur refertur-
que, agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe: neuter
7 timet, neuter timetur. Huius fiducia manſuetu-
do illius augetur: nec non alii pueri dextra lae-
vaque ſimul eunt hortantes monentesque. Ibat
vna (id quoque mirum) delphinus alius, tantum
ſpectator & comes. Nihil enim ſimile aut fa-
ciebat, aut patiebatur: ſed alterum illum du-
8 cebat, reducebat, vt puerum ceteri pueri. In-
credibile (tam verum tamen quam priora) del-
phinum geſtatorem colluſoremque puerorum
in terram quoque extrahi ſolitum, arenisque ſic-
9 catum, vbi incaluiſſet, in mare reuolui. Con-
ſtat Octauium Auitum, legatum proconſulis, in

6. *innutritos mari*] adſuetos natare in mari.

8. *in terram extrahi*] Hoc *incredibile* dicit, quia cre-
ditum fuit exſtingui delphinos, quamprimum in ter-
ram erupiſſent. Ouidius Epiſtola 19 Herûs ad Lean-
drum v. 201 de delphino:

Quem poſtquam bibulis illiſit fluctus arenis,
Vnda ſimul miſerum, vitaque deſeruit.

Et Statius Achill. I v. 227 de eodem:

ne nudae noceant contagia terrae.

Sed falli hos, ex Plinii maioris loco ante indicato con-
ſtat, qui *nec ſtatim tellure tacta mori* (ſic in MSS. legitur,
non vt Hermolaus edidit, *& ſtatim*) adfirmat, cui Ari-
ſtoteles conſentit Hiſt. animal. lib. VIII c. 2.

ſiccus

littus educto religione praua ſuperfudiſſe unguentum, cuius illum nouitatem odoremque in altum refugiſſe: nec niſi poſt multos dies viſum languidum & moeſtum; mox, redditis viribus, priorem laſciuiam & ſolita miniſteria repetiſſe.
Confluebant ad ſpectaculum omnes magiſtra- 10
tus, quorum aduentu, & mora modica, reſpublica nouis ſumtibus atterebatur. Poſtremo locus ipſe quietem ſuam ſecretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur.
Haec tu qua miſeratione, qua co- 11
pia deflebis, ornabis, attolles? Quanquam non eſt opus adfingas aliquid aut adſtruas: ſufficit, ne ea, quae ſunt vera, minuantur. Vale.

9. *educto*] delphino.

religione praua] ſuperſtitione, tanquam diuinum aliquid in animali eſſet.

10. *reſp. nouis ſumtibus*] Plinius alter c.l. *Iniuriae poteſtatum inhoſpitales, ad viſendum venientium, Hipponenſes in necem eius compulerunt.* Poteſtates ſunt magiſtratus Romani per Africam: hoſpitales, coloni Hipponenſes, qui hoſpites illos excipere & ſumtu ſuo alere, ex veteri more, tenebantur.

XXXIV.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Consulit, num versus, quos male legere dicatur, ipse pergat recitare, an liberto legendos tradat.

Explica aestum meum. Audio, me male legere, duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hic quoque similiter, quem elegi, non bene; sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam
2 nouus lector, quam ego poeta. Ipse nescio quod illo legente interim faciam, sedeam defixus, & mutus, & similis otioso; an (vt quidam) quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto, me non minus male

1. *aestum meum*] dubitationem. Virgilius Aen. lib. VIII v. 19 *magno curarum fluctuat aestu*.

legere] recitare. mox enim *recitaturus*: quo de more supra aliquoties diximus.

libertum meum] lectorem, cuius generis Zosimus fuit, lib. V epist. 19 n. 3, & Encolpius lib. VIII ep. 1.

Hic quoque similiter, quem] Locus vlcerosus, Gruteero etiam iudice, vt in vulgatis libris est, nempe, *Hoc quoque familiare, quod elegi.* Quam nos lectionem damus, ex margine Sichardinae est, etiam a Thomasio approbata, nec incommodi sensus, quod libertus, quem eligat & substituat, non quidem bene, tamen melius Plinio lecturus sit.

2. *murmure, oculis, manu*] Auditorum erat his signis iudicare, lib. V epist. 3 n. 9; auctorem scripti, quod praelegebatur, dedecebant.

prosequar] subsequar, imitabor. *Catan.*

saltare,

ſaltare, quam legere. Iterum dicam, explica aeſtum meum, vereque reſcribe, num ſit melius, peſſime legere, quam iſta vel non facere, vel facere. Vale.

ſaltare] geſticulari. *Barth.*

XXXV.
C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum ſibi miſſum, quum vacauerit, lecturum eſſe promittit: & ne diligentior amicus in retractatione ſit, monet.

Librum, quem miſiſti, recepi, & gratias ago: ſum tamen hoc tempore occupatiſſimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validiſſime cupiam: ſed eum reuerentiam cum litteris ipſis, tum ſcriptis tuis debeo, vt ſumere illa, niſi vacuo animo, irreligioſum putem. Diligentiam 2
tuam in retractandis operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modus, primum, quo nimia cura deterit magis? quam emendat; deinde, quod nos a recentioribus reuocat, ſimulque nec abſoluit priora, & inchoare poſteriora non patitur. Vale.

1. *irreligioſum putem*] Liuius lib. V c. 40 *irreligioſum ratus ſacerdotes pedibus ire.*

2. *in retractandis*] emendandis, reformandis. Supra lib. VII ep. 9 n. 5, & lib. IX ep. 10 n. 3.

deterit magis, quam emendat] Lib. V epiſt. 11 n. 3 de perfecto abſolutoque opere: *nec tam ſplendeſcit lima, ſed atteritur.* Vbi vide, ſis, quae adnotauimus. Plinius maior H. N. lib. XXXV cap. 10 *nocere ſaepe nimiam diligentiam*, memorabile praeceptum vocat.

XXXVI.

XXXVI.
C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quam vitae rationem & studiorum in secessu seu villa teneat, exponit.

QVaeris, quemadmodum in Tuscis diem aestate disponam. Euigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, saepe ante, tardius raro: clausae fenestrae manent. Mire enim
2 silentio & tenebris animus alitur. Ab iis, quae auocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quae mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, vt vel difficile vel facile componi teneriue potuerunt. Notarium voco, &, die admisso, quae formaueram dicto; abit,
3 rursusque reuocatur, rursusque remittitur. Vbi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimensumque tempus) vt dies suasit, in xystum

1. *in Tuscis*] in villa sub Apennino, lib. V epist. 6 laudata.

aestate] Dicemus ad epist. vltim. huius libri n. 1.

circa horam primam] puta, diei: hoc est, mane, orto sole.

silentio & tenebris animus alitur] Quintilianus lib. X cap. 3 *Lucubrantes silentium noctis & clausum cubiculum, & lumen vnum velut tectos maxime teneat.*

2. *non oculos animo, sed*] Ibidem Demosthenes in locum se abdidisse dicitur, ex quo nulla vox exaudiri nihilque prospici posset, *ne aliud agere mentem cogerent oculi.*

me

me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum adſcendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut iacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta: paullum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamue clare & intente, non tam vocis cauſſa, quam ſtomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, vngor, exerceor, 4
lauor. Coenanti mihi, ſi cum vxore, vel paucis, liber legitur: poſt coenam, comoedi aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum in numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, &, quanquam longiſſimus, dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua 5
mutantur. Nam ſi diu tacui, vel ambulaui, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed (quod breuius, quia velocius) equo geſtor. Interueniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato

3. *non tam vocis cauſſa, quam ſtomachi*] Cornelius Celſus lib. I cap. 8 ineunte: *Si quis ſtomacho laborat, legere clare debet; poſt lectionem ambulare.*

vngor, exerceor, lauor] Vngebantur veteres ante corporis exercitationem & ante balnea. De vtraque vnctione diximus aliquid ad noſtri *vnctuarium* lib. II ep. 17 n. 11 plura ex Mercurialis Arte gymnaſt. I, 8 petere iuſſimus.

4. *comoedi aut lyriſtes*] In conuiuiis inter coenandum hi oblectabant, lib. I ep. 15, & lib. IX ep. 17 heic poſt coenam priuatam reſeruantur deliciae, vt coena vtilioribus, lectione libri, condiretur. Propterea cum frequentiora negotia vrgerent, intermiſſa haec oblectamenta, non facile autem lectio, quod ex epiſt. vlt. huius libri manifeſtum eſt.

mihi

mihi opportuna interpellatione subueniunt.
6 Venor aliquando: sed non sine pugillaribus, vt quamuis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis (vt videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelae litteras nostras & istaec vrbana opera commendant. Vale.

6. non sine pugillaribus] lib. I cp. 6.
agrestes querelae] Reuolue lib. IX epist. 15 n. 1.

XXXVII.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Excusat se, quod propter praediorum locationem calendis Ianuariis Paullino, consulatum inituro, non possit adesse.

NEc tuae naturae est, translaticia haec & quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam vt verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: praesertim quum me necessitas locandorum praediorum plures annos ordinatura detineat;
2 in qua mihi noua consilia sumenda sunt. Nam

1. *translaticia*] communia, vulgaria. Sic *tralaticium funus* Sueton. Ner. c. 33. *Alterum caput translaticium est*, Cic. III ad Attic. ep. 23. Origo notionis ex receptis formulis, quae ex vno edicto in plura transferuntur, atque ita communes fiunt. Gellius N. A. lib. III c. 18. *Hoc significabat edictum, quo nunc quoque consules, seruandae consuetudinis caussa, tralaticio vtuntur.*
nisi te calendis] Ianuariis, quo die consulatus inibatur. Gronouius *si non* pro *nisi* scribendum putat.

priore

priore lustro, quanquam post magnas remissiones, reliqua creuerunt: inde plerisque nulla iam cura minuendi aeris alieni, quo desperant posse persolui; rapiunt etiam, consumuntque, quod natum est, vt qui iam putent se non sibi parcere.
3 Occurrendum ergo augescentibus vitiis, & medendum est. Medendi vna ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum iustius genus reditus, quam quod terra, coelum, annus refert.
4 Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, &, quasi in veteri morbo, quaelibet mutationis auxilia tentanda sunt.
5 Vides, quam non delicata me caussa obire primum consulatus tui diem non sinat: quem tamen hic praesens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

---

2. *priore lustro*] quinquennio, quae periodus erat locandi praedia. Lege 3 §. 6 Dig. de iure fisci, *Quum quinquennium, in quo quis pro publico conductore se obligauit, excessit.* Lustro autem quinquennium vel integrum, vel inchoatum (seu plenum quadriennium) significatur, vt voce *olympiadis*.

remissiones] concessiones ex stipulata pensione. Erlassungen.

reliqua creuerunt] residua debitorum. Reste.

3. *nullum iustius genus reditus*] Cicero I Offic. cap. 42. *Omnium rerum, ex quibus aliquid adquiritur, nihil est agricultura melius.* Adde pro Rosc. Amer. c. 17.

5. *non delicata caussa*] molesta, taediosa. Supra epist. 10 huius libri, *delicate vt in secessu.*

XXXVIII.

XXXVIII.

C. PLINIVS SATVRNINO
SVO S.

Rufum laudat, non tam precibus alienis, quam ipsius meritis inductus.

EGo vero Rufum noſtrum laudo: non quia tu, vt ita facerem, petiiſti, ſed quia eſt ille digniſſimus. Legi enim librum omnibus numeris abſolutum, cui multum apud me gratiae amor ipſius adiecit. Iudicaui tamen. Neque enim ſoli iudicant, qui maligne legunt. Vale.

Ego vero] Epiſt. 20 ineunte huius libri.
librum omnibus numeris abſolutum] Lib. VI ep. 17 n. 2 *abſolutiſſimum* dixit.

XXXIX.

C. PLINIVS MVSTIO
SVO S.

Aedem Cereris refecturus, marmora & ſignum ſibi emi rogat.

ARuſpicum monitu reficienda eſt mihi aedes Cereris in praediis in melius & in maius. Vetus ſane & anguſta, quum ſit alioqui ſtato die
2 frequentiſſima. Nam idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur, multa vota ſuſcipiuntur, multa

Epiſt. XXXIX. *Muſtio*] Videtur architectus fuiſſe, vt ex fine epiſtolae apparet.
1. *& anguſta*] Caſaub. *eſt anguſta.*
2. *multae res aguntur*] etiam quae ad religionem non pertinebant, ciuiles puta, ex occaſione confluentis populi ibi expeditae.

reddun-

redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul reli- 3
giofeque facturus, si aedem quam pulcerrimam extruxero, addidero porticus: illam ad vsum deae, has, ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cuius tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum 4
vel emendum ipsius deae signum: quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus, 5
nihil interim occurrit, quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen, vt formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo; nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est vltra viam latissimum pratum, in quo satis 6
apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inueneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

suffugium imbris aut solis] Vitruuius lib. III cap. 2 Columnarum circa aedem dispositionem non solum ornatus caussa inuentam esse dicit, sed etiam, *si imbrium aquae vis occupauerit & intercluserit hominum multitudinem, vt habeat in aede circaque cellam cum laxamento liberam moram.*

4. *truncatum est*] Ita Palat. Ald. Sich. & alii veteres: sequiores *obtruncatum.*

5. *vt formam scribas*] figuram & speciem delinees seu depingas, **einen Riß machen.** Ausonius Mosella v. 299

Pandere tectonicas per singula praedia formas,

XL.

XL.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Cui vitae studiorumque rationem aestiuam, quam in secessu teneat, epist. XXXVI perscripserat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.

SCribis, pergratas tibi fuisse litteras meas, quibus cognouisti, quemadmodum in Tuscis otium aestatis exigerem: requiris, quid ex hoc
2 in Laurentino hieme permutem. Nihil, nisi quod meridianus somnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur: &, si agendi necessitas instat, quae frequens hieme, non iam comoedo vel lyristae post coenam locus; sed illa, quae dictaui, identidem retractantur, ac simul memoriae frequenti emenda-
3 tione proficitur. Habes aestate, hieme consuetudinem; addas huc, licet, auctumnum, quaeque inter hiemem aestatemque media, vt nihil de die perdunt, ita de nocte paruulum adquirunt. Vale.

1. *litteras meas*] lib. IX ep. 36.
in Laurentino, hieme] Tusci, secessus aestiuus, propter frigidas auras ex Appennino, lib. V ep. 6 n. 14 Laurentinum, secessus hiemalis, quia austro propius, tepidiore aura vtitur.
2. *meridianus somnus*] Epist. 36 n. 3.
3. *addas huc licet*] licet, ut addas huc, hoc est, ad hiemem & aestatem, etiam auctumnum, & quae alia tempora *inter hiemem & aestatem media*, quae descriptio veris est.

LIB.

LIBER X.

In quo Epistolae Plinii ad Traianum Imperatorem; & Traiani ad Plinium.

I.

C. PLINIVS TRAIANO.

Traiano, imperium morte Neruae consequuto, gratulatur.

TVa quidem pietas, Imperator sanctissime, optauerat, vt quam tardissime
succederes patri: sed dii immortales festinauerunt virtutes tuas ad gubernacula reipu-
blicae, quam susceperas, admouere. Pre- 2
cor ergo, vt tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & priuatim & publice opto.

---

1. *pietas*] filii erga parentem amor & reuerentia. Adoptatus enim Traianus a Nerua erat.

2. *hilarem*] non tristem, nec austerum, sed cuius humanitate priuati gaudere possint.

II.

C. PLINIVS TRAIANO.

Iure trium liberorum donatus, principi gratias agit.

EXprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me

 dignum

dignum putasti iure trium liberorum. Quamvis enim Iulii Seruiani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris: tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te praestitisse,
2 quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, quum inter initia felicissimi principatus tui probaueris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut potes duobus
3 matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuae reseruarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

1. *iure trium liberorum*] Diximus ad lib. II ep. 13 n. 8. Adde lib. VII ep. 16 n. 2.

2. *peculiarem indulgentiam*] Raro enim hoc beneficium, nec cuiuis petenti indulgebatur. Vide infra epist. 96.

matrimoniis meis] Amiserat vxorem Plinius, lib. IX epist. 13 n. 4, duxitque postea Calpurniam, Fabati neptem, ex qua maxime liberos cupiebat, vt ipse prosocero scribit lib. VIII epist. 10 n. 3.

3. *hoc potius tempore patrem fieri* sub tam bono & benigno principe. Panegyr. cap. 26 extr. *Talis es, vt sub te liberos tollere libeat & expediat.*

III.

C. PLINIVS TRAIANO.

A Traiano petit, vt Voconium in senatorium ordinem promoueat.

INdulgentia tua, imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, vt audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel

vel praecipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiſcipulus & contubernalis meus. Quibus ex cauſſis & a diuo pa- 2
tre tuo petieram, vt illum in ampliſſimum ordinem promoueret: ſed hoc votum meum bonitati tuae reſeruatum eſt, quia mater Romani liberalitatem ſeſtertii quadringenties, quod conferre ſe filio codicillis ad patrem tuum ſcriptis profeſſa fuerat, nondum ſatis legitime peregerat.
Quod poſtea fecit, admonita a nobis. Nam & 3
fundos emancipauit, & cetera, quae in emancipatione implenda ſolent exigi, conſummauit.
Quum ſit ergo finitum, quod ſpes noſtras mora- 4
batur, non ſine magna fiducia ſubſigno apud te

1. *Voconius Romanus*] de quo lib. II epiſt. 13 actum fuit.

2. *diuo patre*] Nerua poſt mortem in deorum numerum relato. *Panegyr. c. 11.*

in ampliſſimum ordinem] ſenatum. Erat enim eques Voconius, nec pater eius clarior, quam equeſtri gradu, *lib. II ep. 13 n. 4.*

ſeſtertii quadringenties] Quod grandis nimium ſumma ex calculo ſaepius dato conficitur, millionis nempe ſeu decem tonnarum, quod etiam ex Scioppii tabula patet; de numero corrigendo dudum eruditi cogitauerunt. Budaeus de Aſſe lib. III p. 93 *quadragies* legit: Buchnerus vel *quadringentis ſeſtertiis*, vel *quatuordecies ſeſtertii*, vel potius (vt Gronouius lib. II c. 3 de Pec. vet. p. 69 ipſum ſcribere voluiſſe cenſet) *quaterdecies*, quod ſummo huic viro non diſplicet.

conferre ſe filio] ad ſupplendum ſenatoris cenſum.

3. *fundos emancipauit*] abdicato dominio ſuo tradidit proprios filio. Valer. Maximus lib. VIII cap. 6 n. 3 *dimidiam partem filio emancipauit.* In his *emancipare* eſt mancipare, dominium transferre.

4. *ſubſigno apud te fidem*] Ita Aldina altera A. 1518,

ſidem pro moribus Romani mei, quos & libera-
lia ſtudia exornant; & eximia pietas, quae hanc
ipſam matris liberalitatem, & ſtatim patris he-
5 reditatem, & adoptionem a vitrico meruit. Au-
get haec & natalium & paternarum facultatum
ſplendor; quibus ſingulis multum commenda-
tionis acceſſurum etiam ex meis precibus, in-
6 dulgentiae tuae credo. Rogo ergo, Domine, vt
me exoptatiſſimae mihi gratulationis compo-
tem facias, & honeſtis (vt ſpero) adfectibus
meis praeſtes, vt non in me tantum, verum & in
amico gloriari iudiciis tuis poſſim.

---

niſi quod punctum poſt *ſubſigno* habet: prior corrupte *adit* pro *apud*. Vulgo, *ſubſigno*. *Auget fidem*. At noſter quoque lib. III epiſt 1 extr. *id iam nunc apud te ſubſigno*.

& ſtatim patris hereditatem] cuius vſusfructus adhuc videtur penes matrem fuiſſe.

6. *paternarum facultatum*] quas pater poſſederat, quanquam non omnes ad filium veniſſe videntur.

iudiciis tuis] dum dignos iudicas honoribus: ſic infra ep. 8.

IV.

C. PLINIVS TRAIANO.

Medico ſuo ciuitatem Romanam: Antoniae libertis feminis Ius Quiritium petit.

PRoximo anno, Domine, grauiſſima valetudine vsque ad periculum vitae vexatus iatraliptem adſumſi: cuius ſollicitudini & ſtudio, tuae tantum indulgentiae beneficio referre gratiam poſſum. Quare rogo, des ei ciuitatem

---

1. *iatraliptem*] medicum vnguentarium, qui oleis & vnguentis extrinſecus curat. Ars ipſa *iatraliptice* alteri Plinio lib. XXIX cap. 1 dicta.

Roma-

Romanam. Eſt enim peregrinae conditionis, manumiſſus a peregrina. Vocatur ipſe Harpocras: patronam habuit Thermuthin Theonis, qua iampridem defuncta eſt. Idem rogo, des ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatiſſimae feminae, Heliae & Antoniae Harmeridi. Quod a te, petente patrona, peto. 2

2. *ius Quiritium*] Buchnero eſt ius Latii, quia hac epiſtola diſtingui a ciuitate Romana videtur. Gronouio eſt ipſum ius ciuitatis, quia infra epiſt. 105, & Suetonii Claudio cap. 19 ab iure Latinorum tanquam maius & perfectius diſtinctum eſt, illique ſupperaddi ſolitum. Et Plinius auunculus lib. V cap. 5 de Corneſio Balbo: *vni huic omnium extremo curru & Quiritium iure donato: quippe Gadibus genito ciuitas Romana cum Balbo maiore patruo data eſt.*

V.

C. PLINIVS TRAIANO.

Alexandriam etiam ciuitatem Harpocrati datam laetatur, cui litteras ad praefectum Aegypti, ſibi licentiam occurſus longioris petit.

Exprimere, Domine, verbis non poſſum, quanto me gaudio adfecerint epiſtolae tuae, ex quibus cognoui te Harpocrati, iatraliptae meo, etiam Alexandrinam ciuitatem tribuiſſe, quamuis ſecundum inſtitutionem principum, non temere eam dare propoſuiſſes. Eſſe autem Harpocran νομοῦ μεμφιτικῦ indico tibi.

1. *etiam Alexandrinam*] praeter Romanam: nec vero illam vltro, ſed Plinio itidem petenti conceſſit. Interponi enim debent epiſtolae 22 ac 23 huius libri, quia hac quinta reſpondetur vigeſimae tertiae, quae Traiani eſt.

νομῦ μεμφιτικῦ] Aegyptus in varias praefecturas

2 Rogo ergo, indulgentissime imperator, vt mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, sic, vt promisisti, epistolam mittas. Obuiam iturus, quo maturius, Domine, exoptatissimi aduentus tui gaudio frui possim, rogo, permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

descripta erat, quas νομοὺς (Latine quoque *nomos* ep. 23 Traiani) appellabant. Ordinem & numerum νομῶν Ptolemaeus tradit lib. IV cap. 5, in quibus etiam est *Memphiticus*, a Memphi, vrbe eius praecipua, nominatus.

2. *exoptatissimi*] a Gronouio est: vulgo *exoptatissime*.

VI.

C. PLINIVS TRAIANO.

Medici propinquis ciuitatem, & aliis ius Quiritium petit.

PRoxima infirmitas mea, Domine, obligauit me Postumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuae, indul-

2 seris. Rogo ergo, vt propinquis eius des ciuitatem, Chrysippo Mithridatis, vxorique Chrysippi Stratonicae Epigoni, item liberis eiusdem Chrysippi, Epigono & Mithridati, ita vt sint in patris potestate, vtque iis in libertos seruetur

2. *ciuitatem*] Romanam, vt epist. 4.

Chrysippo Mithridatis] scilicet filio, vt epist. 4 *Thermuthis Theonis*, puta, filia.

vt sint in patris potestate] in qua, dum erant peregrinae conditionis, non fuere, quum patria potestas sit iuris ciuilis. Sunt autem in patria potestate liberi, qui nascuntur post datam parentibus libertatem: ante

ius

ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Caesio Phosphoro, & Panchariae Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

geniti non sunt, nisi a principe id ius ac priuilegium impetretur.

3. *ius Quiritium*] Vide paullo ante epist. 4. Adde Tit. III Vlpiani de Latinis.

VII.
C. PLINIVS TRAIANO.

Praeturam amico, Accio Surae, petit.

SCio, Domine, memoriae tuae, quae est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhaerere: quia tamen in hoc quoque saepe indulsisti, admoneo simul & impense rogo, vt Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam spem alioqui quietissimum hortatur & natalium splendor, & summa integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quae bonam conscientiam ciuium tuorum ad vsum indulgentiae tuae prouocat & attollit.

1. *Accium Suram*] ita Aldina. Sura vero is est, ad quem exstat 27 epistola lib. VII de spectris.

quietissimum] minime ambitiosum, sua sorte contentum, & forsan etiam in secessu viuentem. Sic *honesta quies & ambitio* lib. I epist. 14 n. 5 opponuntur: & lib. VII epist. 31 n. 1 coniungitur *quietus* cum *recto, integro, verecundo*, in Claudio Pollione.

VIII.

C. PLINIVS TRAIANO

Sacerdotium sibi a Traiano Plinius petit.

QVum sciam, Domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me prouexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemuiratum, quia vacant, adiicere digneris, vt iure sacerdotii precari deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate priuata.

auguratum] Hunc etiam impetrauit, lib. IV epist. 8. *septemuiratum*] septemuiratum epulonum, cuius erat, vt Cicero vocat lib. III de Orat. cap. 19 *ludorum epulare sacrificium* curare. Vetus inscriptio apud Grut. p. 227 n. 1

COLLEG. VII. VIR. EPVLON.

IX.

C. PLINIVS TRAIANO.

Victoriam Traiano gratulatur.

VIctoriae tuae, optime imperator, maximae, pulcerrimae, antiquissimae, & tuo nomine & reipublicae gratulor, deosque immortales precor, vt omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur euentus; vt virtutibus tantis gloria imperii & nouetur & augeatur.

Victoriae tuae] cui, non liquet. Dacica praecessit prouinciam Plinii: Parthica illam sequuta est. Sed varia in Oriente victoria, nec vnius temporis.

X.

X.

C. PLINIVS TRAIANO.

Seruilii aduentum in Nicomediensem vrbem nuntiat.

SEruilius Pudens legatus, Domine, VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae exspectationis sollicitudine liberauit.

Nicomediam] Bithyniae metropolim, vbi prouinciae praeses vt plurimum agebat.

XI.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rosianum principi commendat.

ROsianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia iunxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe obseruantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reuerentiam praestat, vt publicae necessitudinis pignora priuatis cumulet officiis. Rogo ergo, vt ipsi apud 2
te, pro dignitate eius, precibus meis faueas: cui &, si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, vt [in] his, quae ei

1. *arctissimo vinculo*] quia quaestorem habuerat in consulatu. De quaestoris autem & consulis coniunctione dictum est ad lib. IV epist. 15 n. 9.

pignora] indicia, documenta, Buchnerus interpretatur, vt in illo Ouidii III Fast. v. 73

de cuius sanguine natus
Credor, &, vt credar, pignora certa dabo.

Et in Aetna Corn. Seueri v. 459

Certaque venturae praemittit pignora flammae.

Plura Heinsius ad d. l. Ouidii.

2. *vt in his*] inclusa praepositio suspecta est, etiam Rittershusio.

mandaueris, maiora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod spero, tibi & integritatem eius, & probitatem, & industriam non solum ex eius honoribus, quos in vrbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse no-
3 tissimam. Illud vnum, quod propter caritatem eius nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo, gaudere me ex ornata quaestoris mei dignitate, id est, per illum mea, quam maturissime velis.

3. *quam maturissime*] lib. VIII. epist. 17 n. 6, & ep. 21. num. 9.

XII.

C. PLINIVS TRAIANO.

Gratias agit Traiano, quod Coelium ex consulatu in Bithyniam missurus sit.

DIfficile est, Domine, exprimere verbis, quantam perceperim laetitiam, quod & mihi & socrui meae praestitisti, vt ad finem consulatus CoeliumClementem in hanc prouinciam trans-
2 ferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, quum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamuis

1. *mihi & socrui*] id vnice rogantibus.

Coelium in hanc prouinciam transferres] vt succederet Plinio. Quibus enim patria & litterarum studia cara erant, quum prouincias regerent, petebant, vt mature sibi bonus successor mitteretur; Cicero, Ciliciae proconsul, exemplo multis epistolis est.

2. *ne audeo quidem*] Gronov. pro vulgato *nec.*

maxime

maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, vt iis, quae in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII.

C. PLINIVS TRAIANO.

Tabellarium regis Sauromatae ad Traianum mittit.

SCripsit mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, vt, si qua legatio a Bosporo venisset, vrbem petitura, vsque in aduentum suum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam ciuitatem, in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, vsus opportunitate, quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praecessit, mittendum putaui, vt possis ex Lycormae & ex regis epistolis pariter cognoscere, quae fortasse pariter scire deberes.

a Bosporo] Cimmerio. nam Thracius non pertinebat ad Sauromatas.

tabellarius Sauromata] ab rege Sauromatarum missus. Plinius maior lib. IV cap. 12 sect. 25 *Sarmatae, Graecis Sauromatae.*

XIV.

C. PLINIVS TRAIANO.

Diplomate se tabellarium Sauromatam iuuisse significat.

REx Sauromates scripsit mihi, esse quaedam, quae deberes quam maturissime scire: qua

Rex Sauromates] Quod superiori epistola legationem a Bosporo exspectari scripsit, credibile videri potest, regem Bosporanorum intelligi. At vero Eutropius lib. VIII cap. 2 in Traiano, distinguit

ex caussa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adiuui.

Sauromatas a Bosporanis; & geographi Sauromatas supra Bosporum collocant, Mela lib. I extr. ad Tanais ripas: Strabo lib. II p. 78 ὑπὲρ τῆς Μαιώτιδος, vt vicinae Bosporanorum, sed in aquilonem magis inclinatae gentes intelligantur. Vir illustris Ezech. Spanhemius nummum Differt. V laudat ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ, percussum temporibus Seueri.

diplomate] Diploma hoc loco litterae sunt publicae, tutum iter & alia cursui necessaria praestantes. Ein Paßport. Capitolinus in Pertinace cap. 1 *quod sine diplomatibus cursum vsurpauerat, pedibus ab Antiochia ad legationem suam iter facere coactus est.*

XV.
C. PLINIVS TRAIANO.

Excusat, quod legatum regis Sauromatae non retinuerit.

LEgato Sauromatae regis, quum sua sponte Niceae, vbi me inuenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, Domine, non putaui. Primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebar in diuersam prouinciae partem, ita officii necessitate exigente.
2 Haec in notitiam tuam perferenda existimaui, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, vt legationem, si qua venisset a Bosporo, vsque in aduentum suum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit,

1. Intelligitur ex epist. 13.
Niceae] Bithyniae clarissima vrbe.

praeca-

praesertim quum epistola Lycormae, quas detinere, vt ante praedixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessurae viderentur.

XVI.

C. PLINIVS TRAIANO.

Callidromum, multorum variante fortuna seruum, Traiano mittit.

APuleius, Domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuam, perductumque ad magistratus indicasse, seruisse aliquando Laberio Maximo, captumque a Susago in Moesia, & a Decebalo muneri missum Pacoro, Parthiae regi, pluribusque annis in ministerio eius fuisse: deinde fugisse, atque ita in Nicomediam peruenisse. Quem ego perductum ad me, z quum eadem narrasset, mittendum ad te putaui. Quod paullo tardius feci, dum requiro

1. *in statione*] in praesidio, seu numero custodum & excubias agentium. Tacit. lib. XIII c. 35.

confugisse ad tuam statuam] Sacrosanctae principum statuae erant, ac instar asyli, non minus quam arae deorum. Exempla apud Sueton. Aug. c. 17, & Tib. c. 53, & plura apud Lipsium ad illud Taciti, *arrepta imagine Caesaris*, annal. III c. 36. Adde leg. 2 Dig. de his qui sui vel al. iur. & leg. 1 de praef. vrbi. Abusum huius rei castigat lex vn. Cod. de his qui ad stat. confug.

a Decebalo muneri missum Pacoro]. Decebalus rex Daciae, a Traiano debellatus: Pacorus, clarum nomen in Parthorum regibus. Hic Pacorus III, de quo Martialis lib. IX epigr. 36

Scis quid in Arsacia Pacorus deliberet aula:

gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, sub-
3 tractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est anulo meo, cuius aposphragisma, quadriga.

3. *glebulam ex Parthico metallo*] glebam rudem, vti ex fodinis eruitur. *Metallum* saepe fodina est, vt in nota formula, *ad metallum damnari*. Adi. Buchn.

aposphragisma, quadriga.] imago & character sigilli, quadriga. Nominat figuram maioris fidei caussa, quia vnus etiam non vna vtebatur. Capitolinus in Albino c. 2 ex litteris Commodi: *Litteras misi, quas ipse signatus excipies signo Amazonia.*

XVII.

PLINIUS TRAIANO.

Procuratorem Caesaris testimonio prosequitur.

MAximum, libertum & procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus vna, probum, & industrium, & diligentem, ac, sicut rei tuae amantissimum, ita disciplinae tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide, quam tibi debeo.

Maximum] libertum Traiani, *epist. 37*, & adiutorem procuratoris Pliniani, *ibidem*, & ipsius Plinii in rationibus ciuitatum examinandis, *epist. 28 extr.* Procurator Caesaris hic dicitur, quae maior dignitas erat, & par quaestoriae, ad quam fortasse euectus fuit, nisi diuersa procurationis genera fuerunt.

XVIII.

XVIII.
C. PLINIVS TRAIANO.

Gabium Baſſum laudat apud Traianum.

GAbium Baſſum, Domine, praeuectum orae Ponticae, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reuerentiſſimum mei expertus, voto pariter & ſuffragio proſequor, ea fide quam tibi debeo: quem abunde conſpexi inſtructum commilitio tuo: cuius diſciplinae debet, quod indulgentia tua dignus eſt. Apud 2
me & milites & pagani, a quibus iuſtitia eius & humanitas penitus inſpecta eſt, certatim ei, qua priuatim, qua publice, teſtimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide, quam tibi debeo.

1. *praefectum orae Ponticae*] praefectum militiae in ora Pontica. Add. ep. 32.

commilitio tuo], quo tecum militauit, quum adhuc priuatus eſſes, contra varios hoſtes.

2. *milites & pagani*] In iure ciuili pagani opponuntur militibus: nec aliter Tacitus Hiſt. lib. I c. 53 *inter paganos corruptior miles*: & Suetonius Aug. c. 27 *turba paganorum apud milites*: ac cum primis Vegetius lib. II c. 23. extr. *Si doctrina ceſſet armorum, nihil paganus diſtat a milite.*

XIX.
C. PLINIVS TRAIANO.

Filium commilitonis ſui, & ipſum acrem militem, commendat.

NYmphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipſe tribunus

1. *primipilarem*] principem centurionum, qui eſſem,

essem, ille praefectus: inde familiariter diligere coepi. Creuit postea caritas ipsa mutuae vetusta-
2 te amicitiae. Itaque & quieti eius inieci manum, & exegi, vt me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, & otii & senectutis ratio-
3 ne postposita, & iam fecit, & facturus est. Quibus ex caussis necessitudines eius inter meas numero, & filium inprimis, Nymphidium Lupum, iuuenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiae tuae: sicut primis eius experimentis cognoscere potes, quum praefectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Iulii ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem filii honores continerent.

---

primum pilum duxit, quae magna dignitas apud Romanos erat. Vid. Lips. de Mil. R. lib. II c. 8.

ille praefectus] cohortis, vt plenius infra de filio dicitur.

2. *quieti eius*] vacationi a militia & re publica propter aetatem. Senex enim erat.

3. *necessitudines*] consanguineos, agnatos. Sueton. Aug. c. 17 *Remisit* (Antonio) *hosti iudicato necessitudines amicosque omnes.*

suffecturum] parem futurum muneribus, quae iniunxerit illi indulgentia tua. Scite Buchnerus illud Statii V Silv. II v. 175 conferri iubet

Vade puer, tantisque enixus suffice donis.

Inci-

Incipiunt Plinii & Traiani epistolae mutuae.

XX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excusat se Traiano, quod praefectus aerario patrocinium Afris negauerit, & rursus iubente senatu praestiterit.

VT primum me, Domine, indulgentia vestra promouit ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus aduocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiscue functus, renuntiaui, vt toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua 3
ex caussa, quum patronum me prouinciales optassent contra Marium Priscum, & petii veniam huius muneris, & impetraui: sed quum postea consul designatus censuisset, agendum

1. *indulgentia vestra*] Vestra, id est, Traiani & Neruae. Id officii enim viuente Nerua, sed post Traiani adoptionem, susceperat, vt ex sequente epist. 24 n. 3 non obscure apparet. Quidam *tua* legunt, quos Veenh. secutus est.

praefecturam aerarii Saturni] Plinius biennium praefectus aerarii fuit, *Paneg. c. 91 pr.* quod Saturni cognominatur, quia erat in aede Saturni, quemadmodum ad Opis (aedem) etiam pecunia publica adseruabatur *Cic. Phil. I, 7. II, 14. 37.*

2. *prouinciales*] Afri, quibus proconsul Marius Priscus praefuerat, lib. II ep. 11.

huius muneris] aduocationis.

censuisset, agendum] Gruteri emendatio, qui etiam pluraliter reponi cupit *consules designati censuissent*, in quo Thomasius illum secutus est. Sed nolo tot litteras sine vestigiis librorum immutare.

nobi-

nobiscum, quorum erat excusatio recepta, vt essemus in senatus potestate, pateremurque nomina nostra in vrnam coniici, conuenientissimum esse tranquillitati seculi putaui, praesertim tam moderatae voluntati amplissimi ordinis
3 non repugnare. Cui obsequio meo, opto, vt existimes constare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI.

TRAIANVS PLINIO S.

ET ciuis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod iustissime exigebat, praestando. Quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

XXII.

C. PLINIVS TRAIANO

Gratias agit pro impetratis, quae epist. IV rogauerat, & Alexandrinam quoque ciuitatem iatraliptae suo petit.

AGo gratias, Domine, quod & ius Quiritium libertis necessariae mihi feminae, & ciuitatem Romanam Harpocrati, iatraliptae meo, sine mora indulsisti. Sed quum annos eius & censum, sicut praeceperas, ederem, admonitus sum a peritioribus, debuisse me ante ei Alexandrinam

1. *annos eius & censum ederem*] aetatem & facultates profiterer, vt certae classi ciuium adscribi posset.

ciuita-

ciuitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Aegyptius. Ego autem, quia inter 2
Aegyptios, ceterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamque eius iampridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit, vt tibi pro eodem homine saepius obligarer. Rogo itaque, vt beneficio tuo legitime 3
frui possim, tribuas ei & Alexandrinam ciuitatem, & Romanam. Annos eius & censum (ne quid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus iusseras, misi.

2. *per quam stetit*] quae in caussa fuit. Liuius lib. IX c. 14 *per vtros stetisset, quo minus discederetur ab armis.* Et lib. XXIV c. 17 *vt per eum stetisse diceret, quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades.*

3. *libertis tuis*] Libertorum opera ad maximas res vtebantur Romani principes. Exempla vbique prostant.

XXIII.

TRAIANVS PLINIO S.

CIuitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum non temere dare proposui: sed cum Harpocrati, iatraliptae tuo, iam ciuitatem Romanam impetraueris, huic quoque petitioni tuae negare non sustineo. Tu ex quo nomo sit, notum mihi facere debebis, vt epistolam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

Epistola haec Traiani praecessit eam, quae in hoc libro est quinta.

ex quo nomo sit] Expositum eadem ep. 5 huius libri.

XXIV.

XXIV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Commeatum in agros excurrendi petit, tum rerum suarum caussa, tum vt templum exstruat, in quo principum imagines ponantur.

QVum diuus pater tuus, Domine, & oratione pulcerrima & honestissimo exemplo omnes ciues ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, vt statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam, custodiebam, permitteret in mu-
2 nicipium transferre, adiecta sua statua. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, vt adsignarent solum, in quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius ele-
3 ctionem loci mihi obtulerunt. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem praesentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies
4 feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas

1. *diuus pater tuus*] Nerua, qui Traianum adoptavit. *Diuus* defunctis & consecratis imperatoribus proprium.

in municipium] Tifernum Tiberinum, lib. IV ep. 1.

3. *a vobis*] Nerua & adoptato Traiano, vt initio ep. 20 *indulgentia vestra*.

officii] praefecturae aerarii. *ibidem*.

menstruum meum] tempus. Inter collegas enim labores per menses, aut vices menstruas, dispensabantur. Vid. Sueton. Caes. c. 20.

mihi,

mihi, opus quod inchoaturus ſum, exornare & tua ſtatua: deinde, vt hoc facere quam maturiſ-
ſime poſſim, indulgeas commeatum. Non eſt au- 5
tem ſimplicitatis meae diſſimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum vtilitatibus rei familiaris meae. Agrorum enim, quos in eadem regione poſſideo, locatio quum alioqui cccc excedat, adeo non poteſt differri, vt proximam putationem nouus colonus facere debeat. Praeterea continuae ſterilitates cogunt me de remiſſionibus cogitare: quarum
rationem, niſi praeſens, inire non poſſum. De- 6
bebo ergo, Domine, indulgentiae tuae & pietatis meae celeritatem, & ſtatus ordinationem, ſi mihi ob vtraque haec dederis commeatum xxx dierum. Neque enim anguſtius tempus praefinire poſſum, quum & municipium & agri, de quibus loquor, ſint vltra centeſimum & quinquageſimum lapidem.

---

4. *indulgeas commeatum*] Lib. V epiſt. 15 n. 9.
5. *CCCC*] quadringenta, ſubaudi, millia nummum, ſiue ſeſtertia, quae valent 12500 imperiales, Scioppio 10000 ſcutatos.
remiſſionibus] lib. IX epiſt. 37 n. 2.
6. *& pietatis celeritatem*] Duo dicit ſe, impetrato commeatu, debiturum principi, *pietatis* in ſtatuis ponendis celeritatem; & *ſtatus* ſeu rei familiaris ordinationem. Gronouius *ſtatus* reduxit in locum *ſtatuarum*, quod vulgatum erat, & vim vocabuli exemplis commonſtrat, Velleii lib. II c. 2 & 72, Taciti ann. III c. 28 n. 5, & leg. vlt. D. ad L. Iuliam maieſt.

XXV.

XXV.

TRAIANVS PLINIO S.

ET priuatas multas & omnes publicas cauſſas petendi commeatus reddidiſti: mihi autem vel ſola voluntas tua ſuffeciſſet. Neque enim dubito te, vt primum potueris, ad tam diſtrictum officium reuerſurum. Statuam poni mihi a te eo, quo deſideras loco, quanquam eiusmodi honorum parciſſimus, tamen patior, ne impediſſe curſum erga me pietatis tuae videar.

XXVI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suum ad Bythyniam acceſſum nuntiat.

QVia confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Epheſum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν nauigaſſe. Quamuis contrariis ventis retentus. Nunc, deſtino partim orariis nauibus, partim vehiculis, prouinciam petere. Nam ſicut itineri graues aeſtus, ita continuae nauigationi eteſiae reluctantur.

ὑπὲρ Μαλέαν] Malea promontorium Laconiae, iuxta quod curſum flectunt, qui Peloponneſum praeternauigant. Infame erat propter praedonum inſidias. *Florus lib. III c. 6 n. 3.*

orariis nauibus] Turnebus Aduerſ. lib. I cap. 16 interpretatur actuarias & paruas, quibus ſecundum oram nauigabatur. Maioribus enim opus eſt in alto nauigaturis.

eteſiae reluctantur] Harum quidem flatu in orientem nauigantibus ſecundum mare, *Tacit. Hiſt. lib. II c. 98* noſtro autem ideo aduerſum, quia in ſeptentrionem ab Epheſo in Bithyniam tendebat.

XXVII.

INTROITVS IN PROVINCIAM
pag. 575.
Byzantiumo
Bosporus
Chalcedon
Septentrio
Heracleotes Sinus
Nicomedia
lacus
BITHYNIA
Prusa ad Hypium
Hypius fl.
Proconnesus
PROPONTIS
Nicea
Ascanius lacus
Apamea
Olympus
Cyzicus
Prusias f. Prusa ad Olympum
Chersonesi pars
Hellespontus
Lampsacus
Abydus
MYSIA
Dorylaeum
Ilium
PHRYGIA MINOR
Alexandria-Troas
Ancyra Phrygia
Tenedus
Assum
Traianopolis
LESBVS
Adramytium
Pergamus
Mitylene
Caicus fl.
AEOLIA
Hermus
Myriña
Arginusa
Cyme
Phocaea
Pactolus
Sardes
MARE
Smyrna
Clazomenae
IONIA
Chios
Teos
Lebedus
Colophon
AE GAEVM
Cayster fl.
Ephesus
SAMVS
Icaria
Meridies
Mycale prom

XXVII.
TRAIANVS PLINIO S.

Recte renuntiaſti mihi, Secunde cariſſime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in prouinciam peruenias. Prudenter autem conſtituis interim nauibus, interim vehiculis vti, prout loca ſuaſerint.

XXVIII.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nuntiat ſe tandem in prouinciam veniſſe, & rationes excutere, propter quas menſorem ex vrbe petit.

Sicut ſaluberrimam nauigationem, Domine, vsque Epheſum expertus, ita inde, poſtquam vehiculis iter facere coepi, grauiſſimis aeſtibus, atque etiam febriculis, vexatus Pergami ſubſtiti.
Rurſus, quum tranſiſſem in orarias nauiculas, 2
contrariis ventis retentus, aliquanto tardius, quam ſperaueram, id eſt xv calend. Octobres, Bithyniam intraui. Non poſſum tamen de mora queri, cum mihi contigerit, quod erat auſpicatiſſimum natalem tuum in prouincia celebrare.
Nunc reipub. Pruſenſium impendia, 3
reditus, debitores excutio: quod ex ipſo tractu magis ac magis neceſſarium intelligo. Multae

1. *Pergami ſubſtiti*] Conſtare hinc iter Secundi in Aſia poteſt, quod terreſtre partim fuit, partim maritimum. Deflexit enim Pergamo rurſus ad mare.

3. *Pruſenſium*] Pruſa Bithyniae vrbs. Vid. epiſt. 75 & 85 pr.

enim pecuniae variis ex caussis a priuatis detinentur: praeterea quaedam minime legitimis
4 sumtibus erogantur. Haec tibi, Domine, in ipso ingressu meo scripsi. Quintodecimo calend. Octob. Domine, prouinciam intraui, quam in eo obsequio, in ea erga te fide quam de genere
5 humano mereris, inueni. Dispice, Domine, an necessarium putes, mittere huc mensorem. Videntur enim non mediocres pecuniae posse reuocari a curatoribus operum, si mensurae fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

5. *mensorem*] architectum, peritum ita metiendi & locandi opera, vt ratio sumtuum constet, nec excedat. Vetus Inscriptio apud Grut. p. 623.

D. M.

L. CAECILI MAXIMI

MENSORIS AEDIFICIORVM.

cum Maximo] liberto Traiani & procuratore, epist. 17 & 37.

XXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, peruenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei nauigationi fuisset, quam expertus vsque illo eras. Quo autem die peruenisses in Bithyniam, cognoui, Secunde, carissime, litteris tuis. Prouinciales, credo, prospectum sibi a me, intelligent. Nam & tu dabis operam, vt manifestum sit, illis electum te

1. *ei nauigationi*] Casaubono debetur: alii *vt nauigationi*, vel *vt nauigatione*.

esse,

esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerumpublicarum excutiendae sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quae aut Romae, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inueniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX.
C. PLINIVS TRAIANO
IMP. S,

Consulit, custodiae per publicos seruos adseruandae sint, an per milites.

ROgo, Domine, consilio me regas haesitantem, vtrum per publicos ciuitatum seruos (quod vsque adhuc factum) an per milites, adseruare custodias debeam. Vereor enim, ne & per seruos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum haec
cura distringat. Interim publicis seruis paucos 2
milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum vtrisque negligentiae caussa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

1. *custodias*] vinctos, captiuos, reos, qui in custodia detinentur. Seneca epist. 77 sub fin. *vnus ex custodiarum agmine.*

distringit] detineat, auertat a vexillis.

XXXI.

TRAIANVS PLINIO S.

NIhil opus eſt, mi Secunde cariſſime, ad continendas cuſtodias, plures commilitones conuerti. Perſeueremus in ea conſuetudine, quae iſti prouinciae eſt, vt per publicos ſeruos cuſtodiantur. Etenim, vt fideliter hoc faciant, in tua ſeueritate ac diligentia poſitum eſt. Inprimis enim, ſicut ſcribi, verendum eſt, ne, ſi permiſceantur ſeruis publicis milites, mutua inter ſe fiducia negligentiores ſint: ſed & illud haereat nobis, quam pauciſſimos milites a ſignis auocandos eſſe.

2. *haereat nobis*] conſtanter obſeruetur. Opponitur obliuioni. Cicero IV Catil. c. 10 *in omnium gentium ſermonibus ac mentibus ſemper haerebit.* Adde infra epiſt. 96.

XXXII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Cur nondum a Baſſo ſupernumerarios milites reuocauerit, ſignificat.

GAbius Baſſus, praefectus orae Ponticae & reuerentiſſime & officioſiſſime, Domine venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perſpicere potui, vir egregius, &

praefectus orae Ponticae] ſupra epiſt. 18 huius libri.
reuerentiſſime & officioſiſſime,] Aduerbia ſunt, & cum verbo *venit ad me*, cohaerent. Supra ep. 18 de eodem Baſſo *reuerentiſſimum mei.* Recentiores *reuerentiſſimae*, ad *orae* referunt, inepte. Grut.

indul-

indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, praecepisse te, vt ex cohortibus, quibus me praeesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione vno. Respondit; non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in caussa fuit, quo minus statim reuocandos putarem, quos habet supra numerum.

beneficiarius] Beneficiorum militum crebra est mentio, vt apud Caesarem Bell. Civ. lib. I c. 75. & lib. III c. 88, Veget. II, 7, & in lapidibus *beneficiarii tribunorum* memorantur. A beneficio nomen esse non dubitatur, quod vel promotio ad maiorem dignitatem fuit, vt Vegetio videtur; vel vacatio a munere, vt Festus interpretatur, *munificibus* illos opponens. Subscribit Salmasius in Solin. p. 386 *Beneficiarii, qui beneficio tribuni vacationem munerum impetrabant*. Adde Lipsium ad Taciti Hist. lib. IV c. 48.

XXXIII.
C. PLINIVS TRAIANO.

ET mihi scribit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui vt daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quod quaeris, scripsisse me, vt notum haberes, his litteris subiici iussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem vtilitas demum spectanda est: & quantum fieri potest, curandum, ne milites a signis absint.

Quod quaeris, scripsisse me] Desperatum locum critici fere sine medicina reliquerunt. Boxhornius epistola ad Blaespielium diuinauit *Quid querenti scripserim*, querenti, puta, praefecto de paucitate militum.

XXXIV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Prusensium nomine balineum rogat exstrui.

PRusenses, Domine, balineum habent & sordidum & vetus. Id itaque, indulgentia tua, restituere desiderant: ego tamen aestimans nouum fieri debere, videris mihi desiderio eorum
2 indulgere posse. Erit enim pecunia, ex qua fiat: primum ea, quam reuocare a priuatis & exigere iam coepi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas ciuitatis, & seculi tui nitor postulat.

1. *balineum*] publicum lauacrum, seu aedificium, quo publice lauabant veteres.

ego aestimans videris] Non videntur cohaerere, quod dicendum erat, *mihi aestimanti videris*.

2. *reuocare a priuatis*] quod a priuatis multae pecuniae variis ex caussis detinebantur, *epist.* 28 *n.* 3.

in oleum] quo vngebantur. Id enim etiam publice interdum praeberi solitum.

in opus] structuram, substructionem.

XXXV.

TRAIANVS PLINIO S.

SI instructio noui balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant,

intribuant] contribuant. Lege 9 §. 2 de tributoria actione, *ne intribueret*. Et Paullus Recept. sent. lib. II tit. 7 promiscue *contributionem* & *intributionem* vsurpauit.

aut

aut minus illis in posterum fiat, ad necessarias erogationes.

XXXVI.
PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De militibus, liberto Caesaris relinquendis, consulit.

MAximus, libertus & procurator tuus, Domine, praeter decem beneficiarios, quos adsignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inueneram, in ministerio eius relinquendos existimaui: praesertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelae caussa, quia desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid seruari velis, rogo rescribas.

libertus & procurator] Epist 17 huius libri de eodem.
beneficiarios] epist. 32 huius libri.
Gemellino] Vide epist. sequentem & 88.
tutelae] defensionis. Infra epist. 60 *tutela generis humani.*

XXXVII.
TRAIANVS PLINIO S.

NVnc quidem proficientem, ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum recte militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum

extraordinario] Ad alia enim, quam frumenta comparando, missus erat.

ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, & totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adiuuat.

ad pristinum actum] ad ordinarium munus, officium Seneca epist. 8 ineunte: *Vbi illa praecepta vestra, quae imperant in actu mori?* Gloss. vet. *Actus*, πραγματεία.

XXXVIII.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit de poena seruorum inter tirones repertorum.

SEmpronius Caelianus, egregius iuuenis, repertus inter tirones, duos seruos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, vt te, conditorem disciplinae militaris firmatoremque, consulerem de modo poenae.
2 Ipse enim dubito ob haec maxime, quod, vt iam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, praesertim quum pertineat ad exemplum.

1. *duos seruos*] Martianus lege 11 Dig. de re militari: *Ab omni militia serui prohibentur: alioquin capite puniuntur.* Vbi necessitas in supplementum seruos postulauit, prius liberari illos & manumitti oportuit. *Flor. lib. II c. 6 n. 23.*

conditorem disciplinae] qui quasi de nouo instituit collapsam & deleram sub Domitiano.

2. *in numeros*] in cohortes, ordines. Tacitus Agr. c. 18 *sparsi per prouinciam numeri.* Suetonius Vesp. c. 4 *reuocatis ad officium numeris.* Buchnerus Sozomenum addit lib. I c. 8 dicentem, Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσι.

XXXIX.

XXXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

SEcundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati.
Lecti si sunt, inquisitor peccauit: si vicarii dati, 1
penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, quum haberent conditionis suae conscientiam, venerunt, animaduertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerit, quid faciendum de damnatis sit, qui ministeriis publicis se immiscuerunt.

SAlua magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, quum ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In ple- 2
risque ciuitatibus, maxime Nicomediae & Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum,

2. *in opus damnati vel in ludum*] De his lege 8 Dig. de poenis, distincte, & alii in opus publicum damnati, aut in opus metalli, qui a damnatis in metallum rursus separantur; alii in ludum venatorium, & quae alia damnationis genera sunt. Paullus Recept. sent. lib. V tit. 17 *Summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio: mediocrium autem delictorum poenae*

similiaque his genera poenarum, publicorum seruorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, vt publici serui, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque
3 haesitaui, quid facere deberem. Nam & reddere poenae post longum tempus plerosque iam senes, &, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viuentes, nimis seuerum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus a repub. pasci otiosos, inutile; non pasci, etiam periculo-
4 sum existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consulerem, in suspenso reliqui. Quaeres fortasse, quemadmodum euenerit, vt poenis, in quas damnati erant, exsoluerentur: & ego quaesiui, sed nihil comperi, quod adfirmare tibi possum. Vt decreta, quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monimenta, quibus liberati,
5 probarentur. Erant tamen, qui dicerent deprecantes, iussu proconsulum legatorumue dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine auctore.

---

sunt metallum, ludus, deportatio: minimae, relegatio, exsilium, opus publicum, vincula.

annua] subaudi stipendia, salaria.

3. *periculosum*] quia periculum erat, ne alimentis priuati ad pessima studia conuerterentur, furta, latrocinia & similia. Malesuada enim fames.

4. *monimenta*] documenta, testimonia.

XLI.

TRAIANVS PLINIO S.

MEmineris idcirco te in istam prouinciam missum, quoniam multa in ea emendanda appa-

PROVINCIA PONTICA

Occidens
Oriens
Septentrio
PROPONTIS
MYSIA
PONTVS EVXINVS
BITHYNIA
PAPHLAGONIA
GALATIA
PHRYGIAE MAGNAE FINES
Byzantium
Bosporus Thracius
Cyzicus
Granicus
Rhyndacus fl.
Apamea
Chalcedon
Psillis
Calpas
Nicomedia
Lacus
Ascania palus
Nicea
Prusias ſ. Prusa ad Olympum
Synaus
Dorylæum
Ancyra Phryg.
Sangarius
Prusa
Hypius
Heraclea
Claudiopolis ſ. Bithynium
Tios ſ. Teius
Iuliopolis
Dadastana
Gordium
Amastris
Flaviopolis ſ. Cratea
Cytorum
Carambis
Olympus
Ancyra Galatiæ
Pessinus
Tavium
Cimolis
Gangra
Pompeiopolis
Armene
Sinope
Halys
Amisus

apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea ſine auctore, vt ſcribis, liberati ſunt: ſed etiam in conditionem proborum miniſtrorum retrahantur. Qui igitur intra hos 2
proximos decem annos damnati, nec vllo idoneo auctore liberati ſunt, hos oportebit poenae ſuae reddi: ſi qui vetuſtiores inuenientur, & ſenes ante annos decem damnati, diſtribuamus illos in ea miniſteria, quae non longe a poena ſint. Solent enim eiusmodi, a balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nicomedienſe incendium narrat, & inſtitutionem collegii fabrûm commendat.

QVum diuerſam partem prouinciae circumirem, Nicomediae vaſtiſſimum incendium multas priuatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interiacente, Geruſiam & Iſſon, abſumſit. Eſt autem latius ſparſum: pri- 2
mum violentia venti, deinde inertia hominum,

1. *opera*] aedificia. Eutropius lib. VIII extr. de Domitiano: *Romae quoque multa opera fecit, in his Capitolium*, &c.

Geruſiam & Iſſon] Geruſia eſt curia, conuentus ſenatorum, vox pure graeca: Iſſos, ignotum opus niſi forte *Iſeum*, quod Rittersh. ſuſpicatus eſt, legemus, hoc eſt, Iſidis templum, cuius generis Romae aedificauerat Domitianus, vt Eutropius praeter alios, d. l. refert.

quod ſatis conſtat otioſos & immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe: & alioqui nullus vsquam in publico ſipho, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda: & haec quidem, vt iam praecepi, parabun-
3 tur. Tu, Domine, diſpice, an inſtituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL; ego attendam, ne quis, niſi faber, recipiatur, neue iure conceſſo in aliud vtatur. Nec erit difficile cuſtodire tam paucos.

2. *nullus ſipho, nulla hama*] Sipho, hama, coercendis incendiis neceſſaria inſtrumenta, & ſipho quidem ſeu ſipo (Graece σίφων) Heſychio eſt ὄργανόν τι εἰς τὸ βάλλειν ὕδατα ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς, *inſtrumentum ad iaculandas aquas aduerſus incendia*, eine Sprütze. Hama autem vas eſt, quo aqua hauritur, ein Eimer, cuius diminuta forma Columella vſus eſt lib. X v. 387

Aut habilem lymphis hamulam.

XLIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Tibi quidem ſecundum exempla complurium in mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud Nicomedenſes conſtitui: ſed meminerimus, prouinciam iſtam, & praecipue eas ciuitates, ab eiusmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque cauſſa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, he-
2 taeriae, quamuis breues, fient. Satius itaque eſt

1. *hetaeriae*] ſodalitates, conuentus hominum vnius corporis ſiue collegii. Hae propter factiones & tumultus ſuſpectae imperatori erant. Adde ep. 97 de Chriſtianis, n. 8.

com-

comparari ea, quae ad coercendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos praediorum, vt & ipsi inhibeant; ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc vti.

2. *dominos praediorum*] aedium, praediorum vrbanorum. Vid. Tit. Dig. de seruit. praedior. vrbanorum: & leg. 198 de S. V.

XLIV.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota pro principis salute suscepta & soluta nuntiat.

SOlennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscipimus, Domine, pariter & soluimus, precati deos, vt velint ea semper solui, semperque signari.

Solennia] Caius lege 233 de Verb. signif. *Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.* Qui dies videtur appellatus *Vota.* Vopiscus Tacito cap. 9 *Diuorum templum fieri iussit, in quo essent statuae principum bonorum ita, vt iisdem natalibus suis, & parilibus, & Kalend. Ianuariis, & votis, libamina ponerentur.* Buchn.

signari] signantur nuncupata & suscepta vota, quum in tabulas referuntur, aut scripta adfiguntur statuis. Vid. Rutgers. V. L. lib. V cap. 5.

XLV.
TRAIANVS PLINIO S.

ET soluisse vos cum prouincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute & incolumitate, & nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognoui ex litteris tuis.

XLVI.

C. PLINIVS TRAIANO
IMP. S.

Aquaeductum, Nicomediae frustra inceptum, perfici posse scribit, si ex vrbe aquilex mittatur.

IN aquaeductum, Domine, Nicomedenses impenderunt HS xxx. ccc. xxviiii, qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in alium ductum erogata sunt cc. Hoc quoque relicto, nouo impendio est opus, vt aquam habeant, qui tantam pecuniam male per-
2 diderunt. Ipse perueni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perduci, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana ciuitatis & humilia perueniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est: aliqua pars, vt mihi videtur, testaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius.
3 Et inprimis necessarium est, mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eueniat, quod accidit. Ego illud vnum adfirmo, & vtilitatem operis & pulcritudinem seculo tuo esse dignissimam.

1. *H. S. xxx. ccc xxix*] triginta millia, trecenta & viginti nouem nummûm sestertiûm: hoc est, *946* vnciales nummos, siue vallenses.

cc] ducenta sestertiûm, sed repetenda de communi xxx millia, quae valent fere *944* imperiales.

2. *arcuato opere*] arcubus exstructis, quibus depressiora loca editioribus aequabantur. De his multa Frontinus.

XLVII.

XLVII.
TRAIANVS PLINIO S.

CVrandum eſt, vt aqua in Nicomedenſem ciuitatem perducatur. Vere credo, te ea, qua debebis, diligentia hoc opus adgreſſurum. Sed, medius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenſes perdiderint, ne, quum inter ſe gratificantur, & inchoauerint aquaeductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Nicenſium & Claudiopolitanorum aedificationibus conſulit.

THeatrum, Domine, Niceae maxima iam parte conſtructum, imperfectum tamen, ſeſtertium, vt audio (neque enim ratio plus excuſſa eſt) amplius centies hauſit: vereor ne fruſtra. Ingentibus enim rimis deſcendit & hiat, 2
ſiue in cauſſa ſolum humidum & molle, ſiue lapis ipſe gracilis & putris: dignum eſt certe deliberatione, ſitne faciendum, an ſit relinquendum,

1. *amplius centies*] Ingens ſumma per *centies* ſignificatur, 200500 thalerorum, ſiue duarum & dimidiae tonnarum, vt Scioppius etiam & Gronouius ſupputarunt. Tanti voluptas ludicra conſtabat.

2. *an ſit relinquendum*] Vulgatum erat, *aut ſit*, contra indolem Latinorum, qui in tripartita dubitatione primo loco *vtrum*, vel *num*, vel *ne* encliticum; poſteriori

an etiam destruendum. Nam fulturae ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam fir-
3 mae mihi quam sumtuosae videntur. Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur, vt basilicae circa, vt porticus supra caveam: quae nunc omnia differuntur cessante eo,
4 quod ante peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante aduentum meum restituere coeperunt longe numerosius laxiusque, quam fuerat. Etiam aliquantum erogauerunt: periculum est, ne parum vtiliter. Incompositum enim & sparsum est. Praeterea architectus, sane aemulus eius, a quo opus inchoatum est, adfirmat, parietes (quanquam viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sint caemento medii farti,
5 nec testaceo opere praecincti. Claudiopolitani

vtroque loco *an* ponunt. Cicero pro Rosc. Am. c. 41 *Quaero abs te, iine, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent: an iste non commouebat, pro quo postulabant: an res ipsa tibi iniqua videbatur?* Et Liuius lib. XXI c. 10 in Hannonis oratione: *Vtrum hostem, an vos, an fortunam vtriusque populi ignoratis?*

3. *supra caueam*] Cauea interior pars theatri vel amphitheatri, quae concaua & capaci quodam profundo. Adi Lipsii Amphith. cap. 2.

4. *gymnasium*] publicum corporis exercendi aedificium.

numerosius] quod plures mansiones & membra habet. Sic lib. III epist. 9 n. 22 *numerosissima caussa,* in qua multi rei: & lib. IV ep. 15 n. 4 *numerosa domus,* in qua multi heredes ac cognati sunt. *Gron.*

quia sint caemento medii farti] Sic Ald. & Sich. Alii *sine caemento medio parti.* Sensus, medietatem rudi caemento & sine calce constructam fuisse.

5. *Claudiopolitani*] Claudiopolis Bithyniae vrbs, quae

quo-

quoque in depreſſo loco, imminente etiam
monte, ingens balineum defodiunt magis, quam
aedificant, & quidem ex ea pecunia, quam bu-
leutae addunt beneficio tuo, aut iam obtule-
runt ob introitum, aut nobis exigentibus con-
ferent. Ergo quum timeam, ne illic publica 6
pecunia, hic, quod eſt omni pecunia pretioſius,
munus tuum male collocetur; cogor petere a
te, non ſolum ob theatrum, verum etiam ob haec
balinea, mittas architectum, deſpecturum,
vtrum ſit vtilius poſt ſumtum, qui factus eſt,
quoquo modo conſummare opera, vt inchoata
ſunt: an quae videntur emendanda, corrigere;
quae transferenda, transferre; ne, dum ſeruare
volumus quod impenſum eſt, male impenda-
mus, quod addendum eſt.

& Hadriani, & Bithynium vocata fuit. Ptolemaeus lib. V cap. I Κλαυδιόπολις, ἡ καὶ Βιθύνιον.

buleutae] decuriones, ſenatores Graeca voce vtitur, quia de Graecanica vrbe ſermo eſt.

XLIX.

TRAIANVS PLINIO S.

QVid oporteat fieri circa theatrum, quod in-
choatum apud Nicenſes eſt, in re praeſenti
optime deliberabis & conſtitues: mihi ſufficiet
indicari, cui ſententiae acceſſeris. Tunc autem
a priuatis exigi opera tibi curae ſit, quum thea-
trum (propter quod illa promiſſa ſunt) factum
erit. Gymnaſiis indulgent Graeculi: ideo for- 2
ſitan Nicenſes maiorum animo conſtructionem
eius adgreſſi ſunt: ſed oportet illos eo con-
tentos eſſe, quod poſſit illis ſufficere. Quod 3
Clau

Claudiopolitanis circa balineum, quod parum (vt scribis) idoneo loco inchoauerunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla prouincia est, quae non peritos & ingeniosos homines habeat: modo ne existimes, breuius esse, ab vrbe mitti, quum ex Graecia etiam ad nos venire soliti sunt.

L.
C. PLINIVS TRAIANO
IMP. S.

Suadet, vt lacus Nicomedensis cum mari fossa coniungatur.

INtuenti mihi & fortunae tuae & animi magnitudinem, conuenientissimum videtur, demonstrare opera non minus aeternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulcritudinis, tantum vtilitatis habitura. Est in Nico-
2 medensium finibus amplissimus lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiae & sumtu modico & labore vsque ad viam navibus, inde, magno labore, maiore impendio, vehiculis ad mare deuehuntur. Sed hoc opus mul-

1. *aeternitate tua*] Aeternitas in titulis imperatorum erat, quod praeter hunc locum etiam epistolae 67 & 87 huius libri confirmant. Inscriptio Patauina apud Grut. p. 279 AETERNO IMPERATORI NOSTRO MAXIMO OPTIMOQVE PRINCIPI AVRELIO VALERIO DIOCLETIANO.

2. *ligna, materiae*] ligna ad vrendum; materiae ad aedificandum. *Buchn.*

multas manus poscit : at hae pro re non de-
sunt. Nam & in agris magna copia est homi-
num, & maxima in ciuitate : certaque spes,
omnes libentissime adgressuros opus omnibus
fructuosum. Superest, vt tu libratorem vel 3
architectum, si tibi videbitur, mittas, qui dili-
genter exploret, sitne lacus altior mari, quem
artifices regionis huius quadraginta cubitis al-
tiorem esse contendunt. Ego per eadem loca 4
inuenio fossam a rege percussam : sed incertum,
vtrum ad colligendum humorem circumiacen-
tium agrorum, an ad committendum flumini
lacum; est enim imperfecta : hoc quoque du-
bium, intercepto rege mortalitate, an despera-
to operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim 5
me ambitiosum) pro tua gloria incitor & ac-
cendor, vt cupiam peragi a te, quae tantum
coeperant reges.

multas manus poscit] lib. IX. ep. 37 n. 4.

at hae pro re non desunt] Gronouio debetur lectio : vulgaris, *at hae porro.*

3. *libratorem*] qui aquam librat, vt currendi vim habeat. De libra aquae, seu libramento, Frontinus Aquaeduct. & ibi Keuchen. p. 375.

4. *fossam a rege percussam*] percutere fossam est ducere, facere. Frontinus lib. III Strateg. cap. 17 n. 5 *fossa in fronte percussa, victum in vallo militem tenuit.* Atque ita Stevvegius lib. I Frontini cap. 5 n. 8 legit, *fossam transuersam inter montes percussit*, vbi vulgatum est *pressit*. Noster tamen etiam epist. *69* n. 4 *fossam arctius pressam* dixit.

LI.

TRAIANVS PLINIO S.

POteſt nos ſollicitare lacus iſte, vt committere illum mari velimus: ſed plane explorandum eſt diligenter ne, ſi immiſſus in mare fuerit, totus effluat; certe, quantum aquarum, & vnde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratorem, & ego hinc aliquem tibi, peritum eiuſmodi operum, mittam.

ſollicitare] mouere, inducere.

certe] ſupple: explorandum eſt.

a Calpurnio Macro] qui vicinae prouinciae praefuit, fortaſſis Moeſiae. Vid. epiſt. 81.

petere libratorem] Gronouius coniunxit, vulgo interpuncta: contra idem poſt *effluat*, leuius; poſt *accipiat*, grauius diſtinxit.

libratorem] qui aquas certis inſtrumentis librat.

LII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De ſumtu Byzantiorum, in legationem ad principem quotannis facto, conſulit.

REquirenti mihi Byzantiorum reipublicae impendia, quae maxima fecit, indicatum eſt, Domine, legatum ad te ſalutandum annis omnibus cum pſephiſmate mitti, eique dari
2 nummorum duodena millia. Memor ergo

1. *Byzantiorum*] Ergo & haec ciuitas ad prouinciam Ponticam pertinebat. Add. ep. 81.

pſephiſmate] decreto ſuffragiis populi facto. Ita in prouinciis Graecanicis nominabatur plebiſcitum.

nummorum duodena millia] ſi nummus eſt ſeſtertius Romanus, vt plerumque eſt, ſumma haec noſtrae

propo-

propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putaui, vt simul & sumtus leuaretur, & impleretur publicum officium. Eidem ciuitati imputata sunt terna mil- 3
lia, quae viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Moesiae praeest, publice salutandum. Haec ego in posterum circumci- 4
denda existimaui. Te, Domine, rogo, vt quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

monetae 375 thaleros exaequat ex sestertii ratione saepius adhuc demonstrata.

4. *circumcidenda*] tollenda, remouenda. Phaedrus lib. IV fab. 19 extr. ad auarum:

Qui circumcidis omnem impensam funeris.

LIII.

TRAIANVS PLINIO S.

OPtime fecisti, Secunde clarissime, duodena ista Byzantiis, quae ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis & Moesiae praeses, si minus illum sumtuose coluerint.

LIV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diplomata quamdiu valeant, doceri cupit.

DIplomata Domine, quorum dies praeterita, an omnino obseruari, & quamdiu velis, rogo

Diplomata] Litterae principales, quibus scri-

scribas, meque haesitatione liberes. Vereor enim, ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

iter facientes per prouincias adiuuabatur. Vide epist. 14 & penult. & vltimam huius libri.

LV.

TRAIANVS PLINIO S.

Diplomata, quorum praeteritus est dies, in vsu esse non debent: ideo inter prima iniungo mihi, vt per omnes prouincias ante mittam noua diplomata, quam desiderari possint.

LVI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An Apamaeorum rationes, quod putabant contra priuilegia esse, inspicienda sint, consulit.

Qvum vellem Apameae, Domine, cognoscere publicos debitores, & reditum, & impendia; responsum est mihi, cupere quidem vniuersos, vt a me rationes coloniae legerentur; nunquam tamen esse lectas ab vllo proconsulum: habuisse priuilegium & vetustissimum morem, arbitrio
2 suo rempublicam administrare. Exegi, vt, quae dicebant, quaeque recitabant, libello complecterentur: quem tibi, qualem acceperam, misi:

1. *Apameae*] Vlpianus Lege I Dig. de Censibus: *Est & in Bithynia colonia Apamena.* Plinius quoque sub finem lib. V *coloniam Apamenam* vocat. Nomen habet a Prusiae regis vxore. *Strab. XII p. 388.*

quam-

quamuis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo quaeritur, non pertinere. Te rogo, vt mihi praecipere digneris, quid me putes obseruare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non impleſſe officii mei partes videar. 3

LVII.
TRAIANVS PLINIO S.

Libellus Apamaeorum, quem epiſtolae tuae iunxeras, remiſit mihi neceſſitatem perpendendi, qualia eſſent, propter quae videri volunt eos, qui pro conſulibus hanc prouinciam obtinuerunt, abſtinuiſſe inſpectione rationum ſuarum, quum ipſum te, vt eas inſpiceres, non recuſauerint. Remuneranda eſt igitur probitas 2
eorum: vt iam nunc ſciant, hoc, quod inſpecturus es, ex mea voluntate, ſaluis quae habent priuilegiis eſſe facturum.

LVIII.
C. PLINIVS TRAIANO
IMP. S.

Conſulit, an aedes Matris Magnae transferri poſſit.

Ante aduentum meum, Domine, Nicomedenſes priori foro nouum adiicere coeperunt, cuius in angulo eſt aedes vetuſtiſſima Matris Magnae, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc praecipue, quod eſt multo depreſſior

1. *Matris Magnae*] Cybeles, Matris deûm, quae in his oris maxime celebatur, cuius religioſiſſimum ſimulacrum Romani ex vicinae Phrygiae oppido Peſſinunte petierunt. *Herodian. lib. I cap. 11.*

opere

2 quod nunc maxime surgit. Ego, quum quaererem, num esset aliqua lex dicta templo, cognoui alium hîc, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes aedem, cui nulla lex dicta est, salua religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

2. *num esset aliqua lex dicta templo*] quae prohiberet illud transferri.

LIX.

TRAIANVS PLINIO S.

POtes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, aedem Matris Deum transferre in eam, quae est accommodatior: nec te moueat, quod lex dedicationis nulla reperitur, quum solum peregrinae ciuitatis capax non sit dedicationis, quae fit nostro iure.

LX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii solenniter celebratum esse nuntiat.

DIem, Domine, quo seruasti imperium, dum suscipis, quanta mereris laetitia, celebrauimus, precati deos, vt te generi humano, cuius tutela & securitas saluti tuae innisa est, incolumem florentemque praestarent. Praeiimus, &

Diem] Dies, quo susceperat princeps imperium, quotannis solenni ritu celebrabatur. Adde epist. 103 & 104.

com-

commilitonibus iusiurandum more solenni praestantibus, & prouincialibus, qui eadem certarunt pietate, iurantibus.

LXI.
TRAIANVS PLINIO S.

QVanta religione ac laetitia commilitones cum prouincialibus, te praeeunte, diem imperii mei celebrauerint, libenter, mi Secunde carissime, cognoui ex litteris tuis.

LXII.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De vsu publicae pecuniae consulit.

PEcuniae publicae, Domine, prouidentia tua & ministerio nostro etiam exactae sunt & exiguntur: quae vereor, ne otiosae iaceant. Nam & praediorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inueniuntur, qui velint debere, reipublicae præsertim, duodenis assibus, quanti a priuatis mutuantur. Dispice ergo, Domine, numquid minuendam vsuram, ac per hoc idoneos debitores inuitandos, putes; &, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita vt recte reipublicae 2

1. *duodenis assibus*] in singulos annos puta, seu duodecim menses, ita, vt centesima mensis vnius fuerit. Salmasius lectionem sollicitat: quod & Gronouius de Vsuris p. 488 repetit. Sed a libris cur standum non est?

2. *decuriones*] Buleutas Graece dixerat epist. 48 n. 5.

caueant;

caueant: quod, quanquam inuitis & recusantibus, minus acerbum erit, leuiore vsura constituta.

LXIII.

TRAIANVS PLINIO S.

ET ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam vt quantitas vsurarum minuatur, quo facilius pecuniae publicae collocentur. Modum eius ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu constitues. Inuitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex iustitia nostrorum temporum.

Modum eius ex copia eorum] Buchnero *copia* facultates & bona sunt: Gronouio frequentia eorum, qui accipere argentum foenori volunt.

LXIV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De relegatis imperatorem consulit.

SVmmas, Domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod
2 nunc quoque facias rogo. Adiit enim me quidam, indicauitque, aduersarios suos a Seruilio Caluo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in prouincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos adfirmauerunt, edictumque

2. *edictumque recitauerunt*] edictum Calui proconsulis, quo restituti erant.

reci-

recitauerunt: qua cauſſa neceſſarium credidi, rem integram ad te referre. Nam ſicut manda- 3
tis tuis cautum eſt, ne reſtituam ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegauerit & reſtituerit, nihil comprehenſum eſt. Ideo tu, Domine, conſulendus fuiſti, quid obſeruare me velles, tam, hercule, de iis, quam de illis, qui in perpetuum relegati, nec reſtituti, in prouincia deprehenduntur. Nam haec quoque ſpecies 4
incidit in cognitionem meam. Eſt enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Iulio Baſſo proconſule: ego, quia ſciebam acta Baſſi reſciſſa, datumque a ſenatu ius omnibus, de quibus ille aliquid conſtituiſſet, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogaui hunc, quem relegauerat, an adiiſſet, docuiſſetque proconſulem: negauit. Per quod effectum eſt, vt te 5
conſulerem, an reddendum eum poenae ſuae, an grauius aliquid, & quid potiſſimum, conſtituendum putares & in hunc, & in eos, ſi qui forte in ſimili conditione inuenirentur. Decretum Calui & edictum, item decretum Baſſi his litteris ſubieci.

4. *acta Baſſi reſciſſa*] De accuſatione Baſſi lib. IV epiſt. 9 actum.

docuiſſetque] cauſſam ſuam ſucceſſori Baſſi expoſuiſſet. *Docere* enim hoc loco eſt, quod barbare *informare* dicunt, vti etiam lib. III epiſt. 9 n. 21, & lib. V ep. 4 n. 2. Adi Buchn.

LXV.

TRAIANUS PLINIO S.

QVid in perſonam eorum ſtatuendum ſit, qui a Publio Seruilio Caluo proconſule in-

triennium relegati, & mox eiusdem edicto restituti in prouincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum caussas huius facti a Caluo re-
2 quisiero. Qui a Iulio Basso in perpetuum relegatus est, quum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se iniuria relegatum, neque id fecerit, atque in prouincia morari perseuerauerit, vinctus mitti ad praefectos praetorii mei debet. Neque enim sufficit, eum poenae suae restitui, quam contumacia elusit.

2. *ad praefectos praetorii*] Duo illis temporibus praefecti praetorio erant ex Augusti institutione, vt Dio lib. LV p. 555 tradit, etiam ex aliorum principum historia liquet, Domitiani maxime, apud eundem. Primus Commodus tres constituit, *Lamprid. c. 6.*

LXVI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Archippo philosopho, in metallum damnato, consulit.

QVum citarem iudices, Domine, conuentum inchoaturus, Flauius Archippus vacationem petere coepit, vt philosophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum iudicandi necessitate, sed omnino tollendum de

conuentum inchoaturus] conuentum iuridicum, prouinciale iudicium. Prouinciae enim in certos conventos (*circulos* hodie vocant) descriptae erant, vt ius peterent ciuitates ex ea vrbe, in qua conuentus illarum agebatur. Vide vel solam Plinii Hispaniam lib. III cap. 1 & 2.

vacationem petere, vt philosophus] Magistros *ciuilium munerum vacationem habuisse*, lege 18 extr. Dig. de muner. & honorib. probatur: vbi etiam *philosophis* aliae immunitates indultae traduntur.

iüdicum

iudicum numero, reddendumque poenae, quam fractis vinculis euasisset. Recitata est sententia Velii Paulli proconsulis, qua probatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione & libellum a se Domitiano datum, & epistolas eius ad honorem suum pertinentes, & decretum Prusensium. Addebat his & litteras tuas scriptas sibi: addebat & patris tui edictum, & epistolam, quibus confirmasset beneficia a Domitiano data. Itaque, quamuis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putaui, donec te consulerem de eo, quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea quae sunt vtrimque recitata, his litteris subieci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIVM MAXIMVM.

Flauius Archippus philosophus impetrauit a me, vt agrum ei DC circa Prusiadem, patriam suam, emi iuberem, cuius reditu suos alere posset. Quod ei praestari volo: summam expensam liberalitati meae feres.

EPIST. I. DOMITIANI.

agrum ei DC] sexcentis millibus sestertium, siue 18750 vncialibus nummis.

circa Prusiadem] Dicemus ad epist. 85 n. 1.

expensam liberalitati meae feres] inferes in tabulas rationum, quibus dona liberalitatis principalis scribuntur.

EIVSDEM AD L. APPIVM MAXIMVM.

Archippum philosophum, bonum virum, & professioni suae, etiam maioribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae verecunde a te desideraverit.

EDICTVM DIVI NERVAE.

QVAEDAM SINE DVBIO, QVIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORVM EDICIT, NEC SPECTANDVS EST IN IIS BONVS PRINCEPS, QVIBVS ILLVM INTELLIGI SATIS EST, QVVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE POSSIT ME SECVRITATEM OMNIVM QVIETI MEAE PRAETVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NEC TAMEN ALIQVAM GAVDIIS PVBLICIS ADFERAT HAESITATIONEM VEL EORVM QVI IMPERAVERVNT DIFFIDENTIA, VEL EIVS MEMORIA QVI PRAESTITIT, NECESSARIVM PARITER CREDIDI AC LAETVM, OBVIAM DVBITANTIBVS INDVLGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QVISQVAM, QVAE ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PVBLICE CONSEQVVIVS, IDEO

EPIST. II. DOMITIANI.

maioribus respondentem] Vel maioribus rebus dignum significat, vel parem se gloriae veterum philosophorum praestantem. Rittershus. *moribus* suspicabatur, quem Boxhornius sequutus est.

SAL-

SALTEM A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT, SI ILLA RATA ET CERTA FECERO: NEC GRATVLATIO VLLIVS INSTAVRATIS EGET PRECIBVS. ET QVI NON HABENT, ME, QVEM FORTVNA IMPERII VVLTV MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTVR: ET EA DEMVM SCIANT ROGANDA ESSE, QVAE NON HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVLLIVM IVSTVM.

QVum rerum omnium ordinatio, quae prioribus temporibus inchoatae consummataeque sunt, obseruanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Archippi & accusatricis libellos mittit principi.

FLauius Archippus per salutem tuam aeternitatemque petit a me, vt libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti praestandum putaui; ita tamen, vt missurum me, notum accusatrici eius facerem, a qua & ipsa acceptum libellum his epistolis iunxi, quo facilius, velut audita vtraque parte, dispiceres, quid statuendum putares.

aeternitatem] Supra epist. 50.
accusatrici] quae sequenti epistola nominatim significatur.

LXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

POtuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu esset Archippus quum tam multa ad honorem eius pertinentia scriberet: sed meae naturae accommodatius est credere, etiam statui eius subuentum interuentu principis: praesertim quum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis, qui ignorabant, quid de illo Paullus proconsul pronuntiasset. Quae tamen, mi Secunde carissime, non eo pertinent, vt, si quid illi noui criminis obiiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiae Primae accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolae tuae iunxeras, legi.

LXIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rursus de lacu Nicomedensium cum mari committendo scribit, seu respondet ad epist. LI.

TV quidem, Domine, prouidentissime vereris, ne commissus flumini, atque ita mari, lacus effluat: sed ego in re praesenti inuenisse videor, quemadmodum huic periculo occurre-
1 rem. Potest enim lacus fossa vsque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto

1. *prouidentissime vereris*] Aduerbium *prouidentissime*, vt epist. 81 ineunte, nec cum *Domine* iungendum.

in re praesenti] quum praesens locum intuerer. Adde epist. 85 n. 7.

quasi margine contineri pariter & dirimi: sic
consequemur, vt nec vicino videatur flumini
mistus, & sit perinde ac si misceatur. Erit enim
facile per illam breuissimam terram, quae inter-
iacebit, aduecta fossa onera transponere in flu-
men. Quod ita fiet, si necessitas coget, & (spero) 3
non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, &
nunc in contrariam partem flumen emittit;
quod interclusum inde, & quo volumus auer-
sum, sine vllo detrimento, lacui tantum aquae,
quantum nunc portat, adfundet. Praeterea per
id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt
riui: qui si diligenter colligantur, augebunt 4
illud, quod lacus dederit. Enimuero si placeat
fossam longius ducere, & arctius pressam mari
aequare, nec in flumen, sed in ipsum mare emit-
tere, repercussus maris seruabit & reprimet quid-
quid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci
natura praestaret, expeditum tamen erat, cata-
ractis aquae cursum temperare. Verum & haec 5
& alia multo sagacius conquiret explorabitque
librator, quem plane, Domine, debes mittere,
vt polliceris. Est enim res digna & magnitudine

2. *aduecta fossa onera*] per fossam, sexto casu.

3. *sine vllo -- lacui -- adfundet*] Gronouiana emendatio. Vulgatum erat, *sine vllius -- lacus -- effundet.* Sic vero dicendum fuisset, *quo intercluso & auerso.*

4. *arctius pressam*] Fossam *premere*, id est facere, ducere. Frontinus lib. I Strateg. cap. 5 n. 8 *fossam transuersam inter montes pressit*; vbi Stevvegius quidem *percussit*, supponit: sed Tacitus quoque XV c. 42 *fossam vsque ad ostia Tiberina depressuros* dixit.

cataractis] molibus transuersis, quae fluminis vim & impetum retardant.

tua & cura. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi, vt libratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX.
TRAIANVS PLINIO S.

MAnifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, quum tam multa prouisa habeas, per quae nec periclitetur exhauriri & magis in vsus nobis futurus sit. Elige igitur id, quod praecipue res ipsa suaserit. Calpurnium Macrum credo facturum, vt te libratore instruat: neque enim prouinciae istae his artificibus carent.

LXXI.
PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De libere natis, expositis, & in seruitute educatis, quaerit.

MAgna, Domine, & ad totam prouinciam pertinens quaestio est de conditione & ali-
1 mentis eorum, quos vocant θρεπτούς. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inueniebam aut proprium, aut vniuersale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimaui, quid obseruari velles. Neque enim

1. θρεπτούς.] Ipse imperator interpretatur epistolae sequentis principio. Quidam legunt ἐκθέτους. neutrum malo, quia tum expositi sunt tum nutriti ab aliis & in seruitute educati. Graecorum enim alterum *alumnos* & *nutritos* sonat; alterum *expositos*.

puta-

putaui, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur diui Augusti, ad Anniam pertinens: recitatae & epistolae diui Vespasiani ad Lacedaemonios & diui Titi ad eosdem, dein ad Achaeos: & Domitiani ad Auidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedaemonios: quae ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quaedam non certae fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam. 3

3. *in scriniis tuis*] in archiuis, tabulario, vbi decreta, rescripta, & litterae authenticae seruantur.

LXXII.
TRAIANVS PLINIO S.

QVaestio ista, quae pertinet ad eos, qui liberi nati, expositi, deinde sublati a quibusdam in seruitute educati sunt, saepe tractata est: nec quidquam inuenitur in commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes prouincias sit constitutum. Epistolae sane sunt 2 Domitiani ad Auidium Nigrinum & Armenium Brocchum, quae fortasse debeant obseruari: sed inter eas prouincias, de quibus rescripsit, non est Bithynia: & ideo nec adsertionem denegandam iis, qui ex eiusmodi causa in libertatem

2. *adsertionem*] vindicationem libertatis. Dicimus enim *adserere in libertatem*, Sueton. Vitell. cap. 10; *in seruitutem*, Idem Tib. c. 2; & *adserere libertatem*, Idem Claud. c. 10.

vindicabuntur, puto: neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An reliquias mortuorum transferre liceat, Traianum, tamquam P. M. consulit.

PEtentibus quibusdam, vt sibi reliquias suorum, aut propter iniuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quaecunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permitterem, quia sciebam in vrbe nostra ex eiusmodi caussis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putaui, quid obseruare me velis.

reliquias suorum] ossa, cineres, & similia, quae ex loco, vbi sepulta erant, transferre, nisi necessitas vrgeret, & pontifices permitterent, fas non erat. Vid. Kirchman. de Funer. lib. III. cap. 25. Haesit hic ritus & religio etiam Christianis. lege 14. Cod. de Religios. *Nemo humanum corpus ad alium locum sine Augusti adfatibus transferat.*

LXXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

DVrum est iniungere necessitatem prouincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas caussas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti prouinciae praefuerunt, & ex caussa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV.

LXXV.
C. PLINIVS TRAIANO
IMP. S.

Locum idoneum ostendit, vbi balineum, ab imperatore Prusensibus concessum, possit exstrui.

QVaerenti mihi, Domine, Prusae vbi posset balineum, quod indulsisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, vt audio, pulcra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, vt foedissima facies ciuitatis ornetur, atque etiam, vt ipsa ciuitas amplietur, nec vlla aedificia tollantur; sed quae sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem huius do- 2
mus conditio talis. Legauerat eam Claudius Polyaenus Claudio Caesari, iusseratque in peristylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu ciuitas percepit: deinde paullatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapsa est: ac iam paene nihil ex ea, nisi solum superest: quod tu, Domine, siue donaueris ciuitati, siue vaenire iusseris, propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo aedificia fuerunt, exhedra & porticibus

1. *quod indulsisti*] supra epist. 35.

2. *Claudius Polyaenus*] Haud dubie ex Claudii potentioribus libertis fuit.

in peristylio] loco columnis vndique septo. Crebra eius apud Vitruuium mentio, lib. V c. 11, & lib. VI c. 4, & 10, ac alibi. *Aream* responsione Traianus vocat.

3. *exhedra & porticibus*] Vitruuius lib. V cap. 11 de palaestrarum aedificatione: *In tribus porticibus*

 ample-

amplecti, atque tibi consecrare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet.
4 Exemplar testamenti, quanquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyaenum in eiusdem domus ornatum reliquisse, quae, vt domus ipsa perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

hedrae spatiosae, habentes sedes, in quibus philosophi, rhetores, reliquique, qui studiis delectantur, sedentes disputare possint.

LXXVI.

C. PLINIVS TRAIANO.

POssumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei vti. Illud tamen parum expressisti, an aedes in peristylio Claudio facta esset. Nam si facta aedes esset, licet collapsa sit, religio eius occupauit solum.

LXXVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit de liberis agnoscendis & natalibus restituendis.

POstulantibus quibusdam, vt de agnoscendis liberis restituendisque natalibus & secundum epistolam Domitiani scriptam Minucio

restituendis natalibus] Natalibus restitui liberti dicebantur, qui ad ingenuitatis statum a principe restituebantur, perinde ac si nunquam maculam seruitutis sustinuissent, sed ingenui nati essent. *Brisson. de S. V.* Vide titul. Digest. de natalib. restituendis: vbi etiam vis verbi Lege 2 explicatur.

Rufo,

Rufo, & secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC. pertinens ad eadem genera caussarum, quod de his tantum prouinciis loquitur, quibus proconsules praesunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, praeceperis, quid obseruare me velis.

quibus proconsules praesunt] Prouinciae Romanae dividebantur in proconsulares, praetorias, & praesidales, prout vel a proconsule regebantur, vel a propraetore, vel tantummodo praeside siue procuratore, quod discrimen tum ex aliis, tum maxime ex Sex. Rufi cap. 4 & 5 constat. Plinii autem conditio ex inscriptione apud Grut. p. 454 n. 3

LEGAT. PRO PRAET. PROVINC.
PONTI CONSVLARI POTESTATE.

Bithynia enim ex Augusti diuisione inter praetorias senatus erat, *Strab. XVII extr.* cuius rectores proconsules saepe vocantur, vel ex Augusti concessione, *Dio LIII p. 504*, vel postea mutato ordine: Traiani autem aeuo Bithynia ab senatu ad imperatorem translata, non proconsulem, sed propraetorem habuit, consulari quidem potestate, non autem cum imperio consulari. Vid. H. Noris Cenotaph. Pis. p. 207.

LXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

SI mihi SC. miseris, quod haesitationem tibi fecit, aestimabo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX.
C. PLINIVS TRAIANO
IMP. S.

Ex Largi hereditate vtrum opera sibi fieri, an ludos institui Traianus malit, vt significet, rogatur.

IVlius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed iudicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te pietatis suae ministeriumque mandauit.
2 Rogauit enim testamento, vt hereditatem suam adirem, cernerem que: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummûm, reliquum omne Heracleotarum & Tianorum ciuitatibus redderem: ita vt esset arbitrii mei, vtrum opera

---

1. *ex Ponto*] regione inter Paphlagoniam & Colchidem sub Ponto Euxino.

2. *hereditatem adirem cernerem que*] Vetus formula. Vlpianus tit. XXII n. 28 *eam hereditatem adeo cernoque.* Cernere autem, est quasi *decernere de hereditate*, vt explicatur Lege 15 Dig. de adquir. hered. n. 2, & Cretio est *certorum dierum spatium, quod datur instituto heredi ad deliberandum, vtrum expediat ei adire hereditatem, nec ne*; vti idem Vlpianus d. tit. l. 27 interpretatur.

quinquaginta millibus] nummis vncialibus 1562 cum dimidio.

Heracleotarum & Tianorum] Heraclea ad Pontum Euxinum in Bithynia vrbs nobilis, Ptolemaeo lib. V cap. 1 Πόντου Ἡράκλεια, quam Bithyniae adscribit. *Tium* Ptolemaeo itidem ad Bithyniam est quam *Tium* is neutro genere appellat; Melae vero lib. c. 19, & Stephano Byz. in Paphlagonia, quod argumento est in vtriusque confinio fuisse. Nummi apud Harduinum TI-ΝΩΝ.

opera] exstruenda vel aedificanda, vt theatra, gymnasia, porticus, aquaeductus & similia.

facien-

facienda, quae honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Traiani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimaui, ob hoc maxime, vt dispiceres, quid eligere debeam.

quinquennales agonas] quales Augustus ad Nicopolim post victoriam Actiacam instituit, *Sueton. c. 8*; & Nero Romae, *Idem c. 11.*

LXXX.

TRAIANVS PLINIO S.

IVlius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriae eius faciat, secundum cuiusque loci conditionem ipse dispice, & quod optimum existimaueris, sequere.

LXXXI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Iuliopolitanis centurionem legionarium mitti cupit.

PRouidentissime, Domine, fecisti, quod praecepisti Calpurnio Macro, clarissimo viro, vt legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Iuliopolitanis simili ratione 2
consulendum putes: quorum ciuitas, cum sit per-

1. *Prouidentissime*] Supra epist. 69.

Calpurnio Macro] Vid. epist. 51 & 69 extr. huius libri.

2. *Iuliopolitanis*] Plinius maior H. N. lib. V c. 32 sect. 40. *Gordiucome, quae Iuliopolis vocatur.* Liuio XXXVIII c. 13 *Gordiutichos*: Ptolemaeo lib. V c. 1 extr. Ἰουλιούπολις.

exigua

exigua, onera maxima ſuſtinet, tantoque graviores iniurias, quanto eſt infirmior, patiatur. Quidquid autem Iuliopolitanis praeſtiteris, id etiam toti prouinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae, plurimisque per eam commeantibus tranſitum praebent.

3. *in capite Bithyniae*] Paphlagoniam verſus. Vid. Ptolem.

LXXXII.
TRAIANVS PLINIO S.

EA conditio eſt ciuitatis Byzantiorum, confluente vndique in eam commeantium turba, vt, ſecundum conſuetudinem praecedentium temporum, honoribus eius praeſidio centurionis legionarii conſulendum habuerimus: ſi Iuliopolitanis ſuccurrendum eodem modo putauerimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim
2 tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiae habeo, vt credam te omni ratione id acturum, ne ſint
3 obnoxii iniuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam meam geſſerint, ſtatim coerceantur: aut, ſi plus admiſerint, quam vt in re praeſenti ſit ſatis, puniantur: ſi milites erunt, legatis eorum,

1. *conſulendum habuerimus*] Graecum verbi *habere* vſum atque nexum Traiani aetas inprimis amauit, vt ad lib. I epiſt. 7 extr. notauimus. Addo ex epiſt. 95 huius libri *impetrandum habet*: & ex Panegyr. cap. 15 *diſcendum haberes*, & mox, *adnumerandum habent.*

quae deprehenderis, notum facies: aut, si in vrbem versus venturi erunt, mihi scribes.

3. *quae deprehenderis, notum facies*] Aut quod legendum, aut *nota*, Rittershusio videtur.
in vrbem versus] Loci particula *Versus* postpositiua, etiam propositionem ante se ferre potest. Liuius lib. I c. 18 *ad meridiem versus consedit*; vbi, ne participium intelligas, *deductus* iam praecessisse scias. Seruius Sulpitius ad Cicer. lib. IV ep. 12 *in Italiam versus*.

LXXXIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De annali Bithynis data lege disquirit.

CAutum est, Domine, Pompeia lege, quae Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neue sit in senatu minor annorum XXX; eadem lege comprehensum est, vt qui ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est deinde 2
edictum diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere.
Quaeritur ergo, an qui minor XXX annorum 3
gessit magistratus, possit a censoribus in senatum legi, & si potest, an ex iis quoque, qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea aetate senator legi, a qua illis magistratum gerere permissum est. quod alioqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam e plebe in curiam admitti. Ego a 4

1. *Pompeia lege*] De hac plurium capitum lege agitur praeterea epist. 115. Tulit autem hanc Pompeius, quum prouinciam Ponticam ordinaret, hoc est Bithyniae, veteri prouinciae Pontum, Mithridate debellato, adiiceret.

desti-

destinatis censoribus, quid sentirem, interrogatus, eos quidem, qui minores XXX annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompeiam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis XXX permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem, qui non gessissent, quamuis essent aetatis eiusdem, cuius illi, quibus gerere permissum est, haesitabam. Per quod effectum est, vt te, Domine, consulerem, quid obseruari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, litteris subieci.

LXXXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

INterpretationi tuae, mi Secunde carissime, idem existimo; hactenus edicto diui Augusti nouatam esse legem Pompeiam, vt magistratum quidem capere possint ii, qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui accepissent, in senatum cuiusque ciuitatis peruenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos qui minores XXX annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

LXXXV.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Libellum supplicem Dionis, cui controuersia cum Archippo de opere publico erat, imperatori mittit, pronuntiaturus, quidquid ille rescripserit.

QVum Prusae ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicauit, appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule adsignari ciuitati opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus adsistens Flauio Archippo dixit; exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Ad- 2
iecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepultorum, vxoris Dionis, & filii: postulauitque, vt cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum 3

1. *Prusae ad Olympum*] Plinius auunculus lib. V, 32 sect. 43 *Intus in Bithynia, Prusa ab Hannibale sub Olympo condita:* & paucis interiectis, *& Prusa item altera sub Hypio monte;* Ptolemaeo & Concil. Nicen. iuxta *fluuium* Hypium. Superior, quae ad Olympum est, epist. *66* huius libri, in priore rescripto Domitiani, *Prusias* appellata fuit, quia item Archippus hic accusator est, cui ibi *circa Prusiadem* aget a Domitiano emtus fuerat: etiam *Prusiadis iuxta Olympum montem* episcopus in Concil. Nic. memoratur.

in bule] in senatu, Graece, vt supra *buleutae*, senatores, epist. 48 n. 5.

opus] Quale opus, ex partibus infra n. 7 cognoscitur, quae erant porticus, area, bibliotheca.

2. *& filii*] Sic Ald. & Sich. singulariter: alii *filiorum*.

dila-

dilaturumque profectionem dixissem; vt longiorem diem ad instruendam caussam darem,
4 vtque in alia ciuitate cognoscerem, petit. Ego me auditurum Niceae, respondi: vbi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere coe-
5 pit: contra Dion, vt audiretur, exigere. Dicta sunt vtrumque multa, etiam de caussa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi vtrique parti, vt postulationem suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea, quae erant proposita, recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello,
6 quae reipublicae peteret. Ceterum, quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed aduocatum Flauii Archippi, cuius mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusae, adsistebat, dixit se libellum daturum. Ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus exspectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic
7 epistola iunxi. Ipse in re praesenti fui, & vidi tuam quoque statuam in bibliotheca positam. Id autem, in quo ducuntur sepulti

4. *vbi quum sedissem*] Sedere iudicum est. Supra lib. V ep. vlt. sub init. *sedebant iudices.* Liuius Lib. XL c. 8 de Philippo rege: *Sedeo miserrimus pater iudex inter duos filios.* Et Cicero pro Rab. Post. cap. 5 *modo vos iidem in A. Gabinium iudices sedistis.* Buchnero haec obseruatio debetur.

7. *Ipse in re praesenti fui*] Ipse rem praesens inspexi. Adde epist. 69 n. 1 supra.

filius

filius & vxor Dionis, in area collocatum, quae 8
porticibus includitur. Te, Domine, rogo, vt me in hoc praecipue genere cognitionis regere digneris, quum alioqui magna sit exspectatio, vt necesse sit in ea re, quae & in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

filius & vxor Dionis] Thom. emendauit. Vulgatum, *filii eius & vxor Dionis*, vbi ingrate *eius* redundat: vt probabile sit ex *filius*, errore factum *filii eius*. Repete modo dicta ad num. 2.

8. *quae & in confessum venit*] quae in confesso est. Rittersh. suspicabatur aliquando, *quae in confessum*. Plures libri, *quae & in confessum*: tollunt & Steph. & Boxh.

LXXXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

POtuisti non haerere, mi Secunde carissime, circa id, de quo me consulendum existimasti, quum propositum meum optime nosses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus maiestatis, reuerentiam nomini meo adquiri. Omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adiuuaretur, ratio totius 2
operis effecti sub cura tua Cocceiano Dioni excutiatur, cum & vtilitas ciuitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

1. *non ex metu nec terrore*] Vide Panegyr. cap. 42 n. 1.

2. *etiamsi exemplis*] superiorum principum.

Dioni excutiatur] Dion excutiat, recenseatque suum opus, eiusque rationem adferat.

LXXXVII.

LXXXVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nicensium libellum supplicem mittit.

ROgatus, Domine, a Nicensibus publice per ea, quae mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per aeternitatem tuam salutemque, vt preces suas ad te perferrem, fas non putaui negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolae iunxi.

per aeternitatem] Supra epist. 50 & 67. Cetera hinc obserues, licet, impensissime rogandi modum per aeternitatem, & salutem principis.

LXXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

NIcensibus, qui intestatorum suorum concessam vindicationem bonorum a diuo Augusto adfirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, aestimatis etiam iis, quae contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

intestatorum vindicationem] qua possent intestato morientium bona aerario vindicare. *Ritters.*

contractis] congregatis.

LXXXIX.

LXXXIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Traiano de natali die gratulatur.

OPto, Domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam feliciſſimos agas: aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam incolumis & fortis aliis ſuper alia operibus augeas.

& plurimos alios] Id in votis, quae natali die nuncupantur, praecipuum ſolet eſſe. Tibullus lib. I eleg. 8 extr.

At tu, natalis multos celebrande per annos,
Candidior ſemper candidiorque veni.

aliis ſuper alia] Vide ſupra lib. VII epiſt. 8.

XC.

TRAIANVS PLINIO S.

AGnoſco vota tua, mi Secunde cariſſime, quibus precaris, vt plurimos & feliciſſimos tales, florente ſtatu reipub. noſtrae agam.

XCI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De aqua in Sinopenſem coloniam perducenda conſulit.

SInopenſes, Domine, aqua deficiuntur; quae

Sinopenſes] Sinope vrbs nobilis ad Pontum in Paphlagonia, a Mileſiis condita, libera olim, poſt a Ponti regibus oppreſſa: tandem colonia Romana.

deficiuntur] deſtituuntur. Vid. lib. II ep. 16 n. 2, & ep. 17 n. 25.

videtur

videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliario posse perduci. Est tamen statim ab capite paullo amplius mille passibus locus suspectus & mollis; quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere & sustinere opus
2 possit. Pecunia, curantibus nobis, contracta, non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis & salubritati & amoenitati valde sitientis coloniae indulseris.

ab capite] Ita Aldus: Sich. *a capite.* Sed neque *ab* ante *C* antiquis insolens. Liuius lib. XXIII cap. 1 *ab cedentibus:* & lib. XXVI c. 13 fin. *ab cruciatu.* Quod praecessit *ab sextodecimo*, hoc est *ab* ante *S*, Ciceroni, Varroni, Caesari & cumprimis Liuio saepius vsurpatum, vt alibi ostendimus. Ceterum *ab capite* est *a fonte.* Horatius lib. I Od. 1 *ad aquae lene caput sacrae.*

opus] aquaeductum, vt epist. seq. nominatur.

XCII.
TRAIANVS PLINIO S.

VT coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquae ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id adsequi potest, quum plurimum ea res & salubritati & voluptati eius collatura sit.

XCIII.

XCIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Libellum Amisenorum mittit Traiano.

AMisenorum ciuitas & libera & foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis vtitur: in hac datum mihi publice libellum, ad eranos pertinentem, his litteris subieci, vt tu, Domine, dispiceres, quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

Amisenorum] Amisus vrbs ad Pontum Euxinum, trans Halym sita in Ponto Galatico.

ad eranos] Erani pecuniae sunt ab sodalibus collatae ad subleuandos pauperes sui ordinis. In Graecis enim ciuitatibus eiusmodi sodalitates institutae erant, quae communem arcam haberent, in quam singulis mensibus aliquid conferebatur, vt esset, quo afflictos suae societatis iuuarent. Vid. epist. seq. & Casaub. ad Theophrast. charact. περὶ αὐθαδείας.

XCIV.

TRAIANVS PLINIO S.

AMisenos, quorum libellum epistolae tuae iunxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis vtuntur, concessum est Eranos habere, possumus, quo minus habeant, non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas & illicitos coetus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam vtuntur. In ceteris ciuitatibus, quae nostro iure obstrictae sunt, res huiusmodi prohibenda est.

XCV.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suetonio ius trium liberorum a principe petit.

SVetonium Tranquillum, probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimum virum, & mores eius ſequutus & ſtudia, iampridem, Domine, in contubernium adſumſi: tantoque magis dilige-
2 re coepi, quanto hunc propius inſpexi.. Huic ius trium liberorum neceſſarium faciunt duae cauſſae. Nam & iudicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus eſt: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae malignitas dènega-
3 vit. Scio, Domine, quantum beneficium petam, quod peto a te, cuius in omnibus deſideriis meis pleniſſimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem abſens, ſi mediocriter cuperem.

1. *mores eius ſequutus*] moribus eius honeſtiſſimis inductus, ſeu propter mores eius eximios.

2. *ius trium liberorum*] lib. II epiſt. 13 expoſitum.

iudicia promeretur] dignus eſt, qui heres ſcribatur amicorum teſtamentis, quae lege 36 de legat. & fidei comm. III *iudicia ſuprema* appellantur.

impetrandum habet] Vide epiſt. 82 huius libri.

fortunae malignitas] Martialis lib. II epigr. 91

Quod fortuna vetat fieri, permitte videri,
Natorum genitor credar vt eſſe trium.

XCVI.

XCVI.

TRAIANVS PLINIO S.

QVam parce haec beneficia tribuam, vtique, mi Secunde cariſſime, haeret tibi, quum etiam in ſenatu adfirmare ſoleam, non exceſſiſſe me numerum, quem apud ampliſſimum ordinem ſuffecturum mihi profeſſus ſum: tuo tamen deſiderio ſubſcripſi; & [vt ſcias] dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione, qua adſueui, referri in commentarios meos iuſſi.

haeret tibi] memoriae infixum eſt. Vide epiſt. 3. huius libri & ibi adnotata.

ampliſſimum ordinem] ſenatum.

ſuffecturum mihi] Numerum certum hominum Traianus in ſenatu profeſſus erat, vltra quem nollet beneficium trium liberorum concedere.

vt ſcias] Abſunt haec ab Aldina, & ſatis commode poſſunt abeſſe.

XCVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Chriſtianorum rebus accurate perſcribit.

SOlenne eſt mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interfui nunquam: ideo neſcio quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quaeri. Nec

1. *Cognitionibus*] quaeſtioni, examini iudiciali.

mediocriter haesitaui, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant: deturne poenitentiae venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit: nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. In-
3 terrogaui ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogaui, supplicium minatus: perseuerantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecunque esset, quod faterentur, peruicaciam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amen-
4 tiae: quos, quia cives Romani erant, adnotaui in vrbem remittendos; mox ipso tractu, vt fieri

quamlibet teneri] quum parum etiam robusti, vt pueri, puellae.

nomen ipsum] quod vera deessent crimina, nomen pro crimine habebatur. Hanc iniuriam Tertullianus exagitat lib. I. ad Nation. c. 3 post alia: *Non vultis* inquit, *inquirere, vt nomen inimicum sub praesumtione criminum puniatur.*

3. *duci iussi*] ad supplicium. Tertullianus c. I. *duci, suffigi, ad bestias dari placet.* Et Seneca lib. I de Ira c. 16 *iratus duci iussit eum, qui ex commeatu sine commilitone redierat:* & mox, *iubet duci vtrumque.* Adde lib. III de Ira c. 40 extr. Plene Suetonius Tib. c. 57 *duci ad supplicium imperauit;* & Cicero I Catil. c. 1 *ad mortem te duci iampridem oportebat.*

4. *similis amentia*] Tertulianus Apolog. c. 27 *Quidam dementiam existimant, quod quum possumus & sacrificare in praesenti, & illaesi abire, manente apud animum proposito, obstinationem saluti praeferamus.*

solet,

ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies in-
ciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine auctore, 5
multorum nomina continens, qui negarent ſe
eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe; quum, praeeunte
me, deos appellarent, & imagini tuae, quam
propter hoc iuſſeram cum ſimulacris numinum
adferri, thure ac vino ſupplicarent, praeterea
maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe
dicuntur, qui ſunt reuera Chriſtiani. Ergo di-
mittendos putaui. Alii ab indice nominati, eſſe 6
ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negauerunt:
fuiſſe quidem, ſed deſiiſſe, quidam ante trien-
nium, quidam ante plures annos, non nemo
etiam ante viginti quoque. Omnes & imagi-
nem tuam, deorumque ſimulacra venerati ſunt;
ii & Chriſto maledixerunt. Adfirmabant au- 7
tem, hanc fuiſſe ſummam vel culpae ſuae, vel
erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem

5. *qui negarent ſe eſſe*] Hi fuerunt vere gentiles, falſo inſimulati Chriſtianae religionis. De apoſtatis Chriſtianis poſtea n. 6.

imagini tuae] Sancta imago principis erat: per illam iurabant, ad illam ſupplicabant. Minucius Felix p. 283 ed. Ouzel. *Sic eorum numen vocant, ad imagines ſupplicant, genium, id eſt daemonem eius implorant, & eſt eis tutius per Iouis genium peierare, quam regis.* Plura de adoratione imaginum principalium Nazianzenus Orat. in Iulianum apoſtatam.

6. *ante triennium*] quam coepiſſet Traiani perſequutio.

etiam ante viginti quoque] Ritterſh. mauult. *viginti quinque*, ne *etiam* & *quoque* concurrant. Idem mox *Omnes qui imaginem*, legendum cenſet: ſed poteſt vtrobique vulgata lectio ſeruari.

7. *ſtato die*] die dominica, quae ſolis eſt.

ante lucem] Tertullianus Apolog. c. 2. Plinium

 conue-

conuenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum inuicem: seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum man-
8 data tua hetaerias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri & per tormenta quaerere. Sed nihil aliud inueni, quam

ait, quum prouinciam regeret, *nihil aliud de sacramentis Christianorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo, vt Deo, & ad confoederandum disciplinam.*

Christo quasi Deo] Firmum pro Christi diuinitate argumentum, ab apostatis prolatum, a pagano homine consignatum. Ex quo constat, quid prima illa ecclesia de Christo suo senserit. Tertullianus c. I. *Christo & Deo*, quod corruptum videtur ex *Christo vt Deo*. Hoc enim *quasi* Plinianum, quod exprimere voluit, postulat.

coeundi ad capiendum cibum] Hae Agapae Christianorum sunt. Antea sacramenti nomine videtur ipsa S. Eucharistia signari, in cuius vsu se Christiani ad fugienda scelera, & sanctimoniam sectandam obstringunt: nunc *promiscuus*, id est communis cibus refertur, isque *innoxius*, quod satis est ad calumniam de caede infantis & sanguine, etiam hostium & apostatarum testimonio repellendam.

hetaerias] supra epist. 43 huius libri.

8. *quae ministrae dicebantur*] Hae sunt veteris ecclesiae *Diaconissae*, quae tam in diuinis, quam ecclesiasticis scripturis laudantur, etiam lege 20 Cod. de episcop. & cleric.

super-

superstitionem prauam & immodicam, ideoque,
dilata cognitione, ad consulendum te decurri.
Visa est enim mihi res digna consultatione, ma- 9
xime propter periclitantium numerum. Multi
enim omnis aetatis, omnis ordinis, vtriusque se-
xus etiam, vocantur in periculum, & vocabun-
tur. Neque enim ciuitates tantum, sed vicos
etiam atque agros superstitionis istius contagio
peruagata est: quae videtur sisti & corrigi posse.
Certe satis constat, prope iam desolata templa 10
coepisse celebrari, & sacra solennia diu inter-
missa repeti: passimque vaenire victimas, qua-
rum adhuc rarissimus emptor inueniebatur; Ex
quo facile est opinari, quae turba hominum
emendari possit, si sit poenitentiae locus.

---

superstitionem prauam] Tacito XV c. 44 *exitiabilis superstitio:* Suetonio Ner. c. 16 *superstitio noua & malefica* est religio Christianorum. Sic cordati alias viri iudicant de caussa, quam ipsi nunquam perspexerant.

9. *omnis ordinis*] Ergo non tantum plebs infima, vt alibi obiiciebatur, sed nobilissimi etiam homines Christianos ritus sectabantur.

Neque enim ciuitates tantum] Multae gentilium querelae de rei Christianae incremento. Vnum Caecilii apud Minuc. Felicem p. 81, attulisse sufficiat. *Per vniuersum*, inquit, *orbem sacraria ista teterrima impiae coitionis adolescunt.*

10. *desolata templa*] Arnobius lib. I pag. 13 *Negliguntur dii, clamitant* (pagani,) *atque in templis iam raritas summa est.*

XCVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis caussis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, sequutus es. Neque enim in

vniuersum aliquid, quod quasi certam formam
2 habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen, vt, qui negauerit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamuis suspectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

2. *Conquirendi non sunt*] Hoc iudicium Traiani iuste reprehendit Tertullianus: Apolog. c. 2 *Si damnas,* inquit, *cur non & inquiris? si non inquiris, cur non & absoluis.*

nullo crimine] in nullo crimine. *Rittersh.*

XCIX.

PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerit de contegenda Amastrianorum pestifera aqua.

AMastrianorum ciuitas, Domine, & elegans & ornata, habet inter praecipua opera pulcerrimam, eandemque longissimam, plateam: cuius a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foedissima: quae sicut turpis & immundissima adspectu, ita
2 pestilens est, odore teterrimo. Quibus ex caussis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris,

1. *Amastrianorum*] Amastris vrbs Paphlagoniae in Bithyniae confinio.

cloaca] fossa, qua sordes purgamenta ciuitatis euehuntur. De mirandis cloacis vrbis Romanae Liuius I, 38, & Dionysius Halicarn. lib. III p. 200.

curan-

curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

C.

TRAIANVS PLINIO S.

RAtionis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quae per ciuitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam, certum habeo.

CI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota pro salute Traiani & soluta & noua nuncupata esse nuntiat.

VOta, Domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique persoluimus, nouaque rursus, curante commilitonum & prouincialium pietate, suscepimus: precati deos, vt te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate seruarent, quam super magnas plurimasque virtutes praecipue sanctitate consequi deorum honore meruisti.

Vota] Pro salute principis quotannis noua vota fiebant, & iusiurandum solenni ritu repetebatur a militibus & prouincialibus vel eo die, quo imperium susceptum fuerat, epist. 60 huius libri, & epist. 103; vel tertio post calend. Ianuarias. Vide epist. 44.

curante] Forte *certante* legendum, vt eadem ep. 60 *certarunt pietate*.

CII.

TRAIANVS PLINIO S.

SOluisse vota diis immortalibus, te praeeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum prouincialibus laetissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognoui litteris tuis.

CIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii suscepti anniuersario ritu celebratum esse annuntiat.

DIem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebrauimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

Diem in quem] Vide epist. 60 & 101 huius libri.

CIV.

TRAIANVS PLINIO S.

DIem imperii mei debita laetitia & religione a commilitonibus & prouincialibus, praeeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognoui litteris tuis.

CV.

CV.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ius Quiritum pro tribus libertis petit.

VAlerius, Domine, Paullinus, excepto vno, ius Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim ius Quiritium des. Vereor enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter inuocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modestius vti, quanto pleniorem experior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Aestiaeus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

ius Latinorum suorum] libertos suos, Latinitatem consequutos.
mihi reliquit] moriens testamento reliquit.
ius Quiritium] Vide huius libri ep. 4 & 6.

CVI.
TRAIANVS PLINIO S.

QVum honestissime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paullino depositi sunt, consultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petisti, vt scias dedisse me ius Quiritium, referri in commentarios meos iussi, idem facturus in ceteris, pro quibus petieris.

CVII.

PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Centurionis, filiae ciuitatem petentis, libellum mittit.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis sextae equestris, vt mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiae suae implorat, durum putaui negare, quum scirem, quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque praestare.

cohortis sextae equestris] Nouo instituto cohors equestris: antea omnes cohortes pedestris militiae. Inscriptio vetus apud Grut. p. 14.

PRAEF. COH. IIII. AQ. EQ.

quod plenius alia inscriptione p. 534 n. 4 expressum est :

PRAEF. COH. I. AQVITANOR. EQVIT.

pro statu filiae] vt ciuis Romana fieret. Vid. epist. seq.

CVIII.

C. PLINIVS TRAIANO S.

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis sextae equestris, quem mihi misisti, legi: cuius precibus motus dedi filiae eius ciuitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX.

CIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De protopraxia ciuitatium consulit.

QVid habere iuris velis & Bithynas & Ponticas ciuitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisue caussis debeantur, rogo, Domine, rescribas. Ego inueni, a plerisque pro consulibus concessam eis protopraxian, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua prouidentia con- 2
stituendum aliquid & sanciendum, per quod vtilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quae sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, breuia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

1. *Ponticas*] quae vltra Bithyniam ad Pontum erant, vt Sinope, Amisus, & aliae.

protopraxian] primam exactionem, siue, vt Traianus sequente explicat, priuilegium, quo quis ceteris creditoribus anteponitur: vt apud nos sunt pecuniae ecclesiarum & pupillorum.

CX.

TRAIANVS PLINIO S.

QVo iure vti debeant Bithynae vel Ponticae ciuitates in iis pecuniis, quae ex quaque caussa reipublicae debebuntur, ex lege cuiusque animaduertendum est. Nam si habent priuilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si vero non habent, in iniuriam priuatorum id dari a me non oportebit.

CXI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Amisenis, pecuniam Pisoni olim donatam repetentibus, Traianum consulit.

ECdicus, Domine, Amisenorum ciuitatis petebat apud me ab Iulio Pisone denariorum circiter XL millia, donata ei publice ante XX annos & bule & ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus eiusmodi donatio-
2 nes vetantur. Piso contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporibus spatium, postulabatque, ne id, quod pro multis & olim accepisset, cum euersione reliquae dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex caussis integram cognitionem differendam existimaui, vt te, Domine, consulem, quid sequendum putares.

1. *Ecdicus*] Officii vocabulum. quod *vindicem* sonat, cuius generis *aduocatus fisci* est. Cicero XIII fam. epist. 56 *ecdici Mylasii*, vbi Corradus: *vltores, qui eos persequuntur, qui respub. pecunias debent.*

& bule & ecclesia] senatu populoque.

nitebaturque.] Ita Catan. legit: quem Veenhus. sequitur. Alii *vtebaturque.*

CXII.

TRAIANVS PLINIO S.

SIcut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex hac caussa actum ante viginti annos

annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quam pecuniae publicae consultum volo.

CXIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An in senatum lecti, pro introitu aliquid inferre debeant, quaerit.

Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni & Pontici vtuntur, eos qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam ciuitatibus super legitimum numerum adiicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam, 2 qui a censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis ciuitatibus, aliud aliis iussit inferre. Superest ergo, vt ipse dispicias, an in omnibus 3 ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cuius factis dictisque debetur aeternitas.

1. *Lex Pompeia*] Huius mentio facta epist. 83 adde 115.

Bithyni & Pontici] Epist. 119 pariter distinguuntur.

in bulen] in senatum. epist. 85 & 111.

super legitimum numerum] Hi supernumerarii decuriones.

CXIV.

CXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

HOnorarium decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Bithyniae decuriones fiunt, inferre debeant necne, in vniuersum a me non poteſt ſtatui. Id ergo, quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendam cuiusque ciuitatis legem, puto, ſcilicet aduerſus eos, qui inuiti fiunt decuriones, exiſtimo id acturos, vt erogatio ceteris praeferatur.

Honorarium] quod datur honoris cauſſa, dum fiunt decuriones.

vt erogatio ceteris praeferatur] Subobſcura verba, etiam Rittershuſio, quorum ſenſum vult Catanaeus eſſe, vt minus grauentur pecuniarum illatione, qui inuiti leguntur, quam qui ſpontanei.

CXV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Decuriones alienae ciuitatis an eiici ſenatu poſſint, quaerit.

LEge, Domine, Pompeia permiſſum Bithynicis ciuitatibus adſcribere ſibi, quos vellent ciues, dum ciuitatis non ſint alienae, ſed ſuarum quisque ciuitatum, quae ſunt in Bithynia. Eadem lege ſancitur, quibus de cauſſis e ſenatu a

1. *Lege Pompeia*] de qua epiſt. 83 dictum. add. ep. 113.

ſuarum quisque ciuitatum] Plures libri, *ſuarum quisque matrum ciuitatium.* Genuenſi autem cum Catanaei commentariis tollit *matrum*, quod abeſſe omnino poteſt, vt ſuperfluum.

cen-

censoribus eiiciantur: inter quas nihil de ciue alieno cauetur. Inde me quidam ex censori- 2
bus consulendum putauerunt, an eiicere deberent eum, qui esset alterius ciuitatis. Ego, quia 3
lex, sicut adscribi ciuem alienum vetabat, ita eiici e senatu ob hanc caussam non iubebat: praeterea quia ab aliquibus adfirmabatur mihi, in omni ciuitate plurimos esse buleutas ex aliis ciuitatibus, futurumque, vt multi homines multaeque ciuitates concuterentur ea parte legis, quae iampridem consensu quodam exoleuisset; necessarium existimaui consule te, quid seruandum putares. Capita legis his litteris subieci.

CXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

MErito haesisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum ciuitatum, eiusdem tamen prouinciae, ciues. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo vsurpata contra legem, in diuersum mouere te potuit. Mihi hoc temperamentum eius placuit, vt ex praeterito nihil nouaremus, sed manerent, quamuis contra legem, adsciti quarumcunque ciuitatum ciues, in futurum autem lex Pompeia obseruaretur: cuius vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII.

CXVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Veretur, ne ex inuitatione ad solenne officium factiones oriantur.

QVi virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas.
2 Ipse enim, sicut (arbitror, non imprudenter, praesertim ex solennibus caussis) concedendum iussi inuitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem dianomes incidere videantur.

1. *Qui virilem*] Vide lib I epist. 9 n. 2 ex qua simul apparet, paene multos inuitatos huiuscemodi solennitati interfuisse.

opus publicum] quale est templum, vel bibliotheca. *bulen*] senatum.

2. *in speciem dianomes*[Casaubonus restituit. Ald. *diamones*, quae permansio est. Catanaeus *diamoeries*, quod diuisionem & factionem sonat. Διανομὴ autem *distributio* est & *largitio*, vt veteri Glossario latine vertitur, vbi etiam διανομὴ χρυσίου, *sportula* explicatur, qua voce Traianus, respondens Plinio, vsus est. Omnes hae lectiones ad factionem tendunt, quae etiam sportulis ambiri videbatur.

CXVIII.

CXVIII.
TRAIANVS PLINIO S.

MErito vereris, ne in ſpeciem dianomes incidat inuitatio, quae & in numero modum excedit, & quaſi per corpora, non viritim ſingulos ex notitia, ad ſolennes ſportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, vt formandis iſtius prouinciae moribus ipſe moderareris, & ea conſtituas, quae ad perpetuam eius prouinciae quietem eſſent profutura.

quaſi per corpora] ſocietates, collegia. Sic in antiquis monumentis CORPVS FABRVM, CORPVS SVARIORVM, & alia leguntur.

CXIX.
C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Doceri deſiderat, a quo die incipiant iſelaſtica praemia victoribus dari.

ATHletae, Domine, ea, quae pro iſelaſticis certaminibus conſtituiſti, deberi ſibi

1. *pro iſelaſticis certaminibus*] Sunt certamina, quorum victores cum pompa inuehuntur, quisque in vrbem ſuam; ornati eximiis ab imperatore vel republica ſtipendiis, quae & ipſa *iſelaſtica* appellantur. nam εἰσελαύνειν *inuehi* eſt. Vitruuius praefatione lib. IX *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea viciſſent, Graecorum maiores ita magnos honores conſtituerunt, vti non modo in conuentu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed etiam, quum reuertuntur in ſuas ciuitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia & in patrias inuehantur, e reque publica, perpetua vita, conſtitutis vectigalibus fruantur.* Adi & Turnebum Adv. lib. I c. 19, & lib. XXVI cap. 5.

putant

putant statim ex eo die, quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam inuecti, sed quando certamine vicerint, ex quo inuehi possint. Ego contra scribo Iselastici nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo εἰσέλασαν, intuendum.
2 Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus factus est, quamuis vicerint ante, quam fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quae esse iselastica, postquam vicerunt, desierunt; ita
3 pro iis dari, quae esse coeperunt. Hîc quoque non mediocriter haereo, ne cuiusquam retro habeatur ratio: dandumque, quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, vt dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

Iselastici nomine] Ita Ald. & Sich. ac alii veteres: recentiores *iselasticorum* pluraliter. Iselasticum autem hoc loco non certamen, sed praemium est. Quae sequuntur, *Itaque eorum*, suspecta sunt doctis, & in his Grutero, qui tollenda censet h. m. *Ego contra Iselasticorum nomine vehementer addubitem*. Si retinetur, quae libri omnes habent, ita forte cum Thom. interpretari potes: *Ego contra scribo*, ist est, secus atque illi athletae postulant, censeo, idque *iselastici nomine*, scilicet permotus, quia praemium significat iselasticis certaminibus debitum.

2. *obsonia*) stipendia, Graeca notio, vt in illo Apostoli, Roman. VI, 23.

CXX.

PLINIO TRAIANVS S.

ISelasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in ciuitatem suam ipse

εἰσέ-

εἰσέλασιν. Obſonia eorum certaminum, quae iſelaſtica eſſe placuit mihi, ſi ante Iſelaſtica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro deſiderio athletarum poteſt, tam eorum, quae poſtea Iſelaſtica lege conſtitui, quam, quum vincerent, eſſe deſierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus, quae ante perceperant, non reuocantur.

tam eorum] puta, certaminum.

CXXI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excuſat ſe, quod vxorem diplomate adiuuerit.

VSque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodaui, neque in rem vllam, niſi tuam, miſi. quam perpetuam ſervationem meam quaedam neceſſitas rupit. Vxori enim meae, audita morte aui, volenti ad 2 amitam ſuam excurrere, vſum eorum negare durum putaui, quum talis officii gratia in celeritate conſiſteret; ſciremque, te rationem itineris probaturum, cuius cauſſa erat pietas. Haec ſcripſi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, ſi diſſimulaſſem inter alia beneficia hoc vnum, quod me debere ſciebam indulgentiae

1. *diplomata*] litteras immunis itineris. Vid. epiſt. 14 huius libri.

2. *morte aui*] Fabati, ad quem tot noſtri epiſtolae exſtant.

amitam ſuam] Hiſpullam, lib. IV epiſt. 19, & lib. V ep. 15 ſub fin.

tuae,

tuae, quod fiducia eius, quasi consulto te, non dubitaui facere; quem si consulissem, sero fecissem.

CXXII.

TRAIANVS PLINIO S.

MErito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si exspectasses, donec me consuleres, an iter vxoris tuae diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuuandum esset, vsum eorum intentioni non profuisse, quum apud amitam suam vxor tua deberet etiam celeritate gratiam aduentus sui augere.

F I N I S.

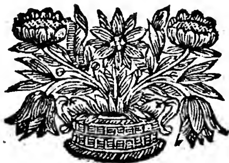

C. PLI-

C. PLINII CAECILII SECVNDI CONSVLIS

PANEGYRICVS, NERVAE TRAIANO AVGVSTO DICTVS.

CAPVT I.

BEne ac sapienter, patres conscripti, maiores instituerunt, vt rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quod nihil rite, nihilque prouidenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore

Panegyricus] Laudatio principis in senatu, cuius historiam epistola 18 lib. III prodit, ex qua simul cognoscitur, breuius nostrum dixisse in senatu; postea elaborasse plenius, antequam ederet. Sunt qui inuideant ei *panegyrici* nomen, quod Berneggerus ex materia, loco, dicendi genere tuetur, quanquam non negat, aliquid satyricum admixtum esse, dum ita laudat optimum principem, vt acriter perstringat, qui antecesserunt, malos.

I, 1. *vt rerum agendarum*] Manlius apud Liuium XXXVIII c. 48 *Sed ego in ea ciuitate, quae ideo omnibus rebus incipiendis gerendisque deos adhibet*, & reliqua.

dicendi initium a precationibus] Idem Liuius illustrat lib. XXXIX c. 15 *Consules*, inquit, *in Rostra escenderunt, & concione aduocata, quum solenne carmen precationis, quod praefari, priusquam populum adloquantur, magistratus solent, peregisset consul, &c.* Gruterus obseruauit.

auspi-

2 auſpicarentur. Qui mos cui potius quam con-
ſuli? aut quando magis vſurpandus colendus-
que eſt, quam quum imperio ſenatus, aucto-
ritate reipublicae ad agendas optimo principi
3 gratias excitamur? Quod enim praeſtabilius
eſt aut pulcrius munus deorum, quam caſtus
4 & ſanctus & diis ſimillimus princeps? Ac, ſi
adhuc dubium fuiſſet, forte caſuque rectores
terris, an aliquo numine darentur, principem
5 tamen noſtrum liqueret diuinitus conſtitutum.
Non enim occulta poteſtate fatorum, ſed ab
Ioue ipſo coram ac palam repertus, electus eſt.
quippe inter aras & altaria, eodemque loci,
quem Deus ille tam manifeſtus ac praeſens,

2. *quam conſuli*] Conſulis quippe munus ſolenne erat; publico nomine gratias principi agere, quod ex principio epiſt. 18 lib. III cognoſcimus. *Cellar.* *Conſuli* vero dictum eſt pro *a conſule*, more graeco. Vid. Vechneri Helleno lex. lib. I c. 23. *Herz.*

3. *diis ſimillimus*] Eutropius de Auguſto lib. VII cap. 5 *non immerito ex maxima parte deo ſimilis eſt putatus.*

5. *inter aras & altaria*] Altare auguſtius aliquid, & in quo victimae adolentur: Ara etiam, in qua ſupplicatur, aut libatur tantum. *Lipſ.* Diſtinxit etiam Virgilius eclog. V v. 65

en quattuor aras:

Ecce duas tibi, Daphni: duas altaria Phoebo.

vbi Seruium videas, qui aras inferis & ſuperis, altaria tantum ſuperis vindicat. Indeque aras tantum Daphnidi, Apollini vt deo, altaria poni obſeruat.

eodemque loci] in Capitolio. Ibi enim facta adoptio Traiani, vt Xiphilinus ex Dione narrat. *Cellar.* *Loci* vero non raro a Latinis cum *ac* ponitur. Sic Cicero pro Sext. c. 31 *Eo loci res venit.* *Herz.*

quam

quam coelum ac ſidera, inſedit. Quo magis aptum piumque eſt, te, Iupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conſeruatorem imperii noſtri, precari, vt mihi digna conſule, digna ſenatu, digna principe contingat oratio: vtque omnibus, quae dicentur a me, libertas, fides, veritas conſtet: tantumque a ſpecie adulationis abſit gratiarum actio mea, quantum abeſt a neceſſitate.

II. Equidem non conſuli modo, ſed omnibus ciuibus enitendum reor, ne quid de principe noſtro ita dicant, vt idem illud de alio dici potuiſſe videatur. Quare abeant ac recedant 2
voces illae, quas metus exprimebat: nihil, quale antea, dicamus: nihil enim, quale antea, patimur: nec eadem de principe palam, quae prius, praedicemus: neque enim eadem ſecreto loquimur, quae prius. Diſcernatur orationibus no- 3
ſtris diuerſitas temporum, & ex ipſo genere

6. *a ſpecie adulationis abſit*] Panegyricae orationes plerumque ſpeciem adulationis praebent, aut etiam irriſionis. Peſcennius Niger idcirco noluit admittere, qui panegyricum ſibi recitare volebat. *Viuentes*, inquit, *laudare irriſio eſt, maxime imperatores, a quibus ſperatur, qui timentur*; & quae ſequuntur. *Spartan. c. 11.* Ab culpae huius ſuſpicione liberauit noſtrum bonitas & virtus Traiani.

a neceſſitate] bonus enim princeps nos non cogit ad adulandum, ſicut antea factum eſt & fieri debuit ſub tyrannis. *Herz.*

II, 2. *voces illae*] adulatoriae.

patimur] ſc. tyrannidem. *Herz.*

Ee gra-

gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint actae. Nusquam vt deo nunc, nusquam vt numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de ciue: non de domino, sed de parente
4 loquimur. Vnum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod vnum ex nobis putat: nec minus hominem se, quam homini-
5 bus praeesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius vsu probemus, atque identidem cogitemus, si maius principibus praestemus obsequium, qui seruitute ci-
6 vium, quam qui libertate laetantur. Et populus quidem Romanus dilectum principum seruat: quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius

3. *cui, quando sint actae. Nusquam*] Lipsii correctio, Grutero probata, quam sic Iac. de la Baune interpretatur: *cui principi, & quo tempore sint actae gratiae. Nullo huius orationis loco ipsi, sic tanquam deo, adulemur.* Vulgo legebatur: *cui, quando sint hactenus vt deo*, &c. *Cellar.* Pungit vero Plinius arrogantiam Domitiani, qui, vt in vulgus notum, se Deum vocauit. *Herz.*

5. *cogitemus, si maius*] an maius praestemus, *Si* pro *An* posito, vt in illo Terentii, *Visam, si domi est*, Heaut. a. 1 sc. 1 extr. Ex Horat. lib. I epist. 7 v. 39

Inspice, si possum donata reponere laetus.

6. *dilectum principum*] delectum, electionem. Vulgatum erat *dilectum principem*, Lipsio improbante.

concentu formosum alium] Domitianum acclamatione populi laudatum. Fuit enim *pulcer ac decens*, Sueton. 18.

hunc fortissimum] Traianum, quae melior laus principis, quam formositas, feminarum propria.

gestum alterius ac vocem] Neronis in scenam prodeuntis. *Sueton. c. 20 seq.*

& vo-

& vocem, huius pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? diuinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, vt amor & gaudium tulit, celebrare vniuersi solemus? Iam, quid tam ciuile, tam senatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen? quod peculiare huius & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimuero quam commune, quam ex aequo, quod felices nos, felicem illum praedicamus? alternisque votis HAEC FACIAT, HAEC AVDIAT, quasi non dicturi nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam, ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque, sibi, non principi dici.

7 (right margin, beside line 2); 8 (right margin, beside line 10)

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore seruauimus, hoc singuli quoque meditati teneamus: sciamusque, nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes aemuletur, quae fingendi non habent

7. *Quid nos ipsi?*] nos senatores. Superiores laudes, quas enarrauit, a populo profectae: sequuntur, quae a senatu.

Optimi cognomen] adde cap. 88 infra.

8. *sibi non principi dici*] suis virtutibus, non fortunae principis. Galba apud Tacitum lib. I Hist. c. 15 n. 7 *libentius cum fortuna nostra, quam nobiscum loquentur.*

III, 1. *subito pietatis calore*] repentinis acclamationibus. *Vniuersi* enim derepente, *vt amor & gaudium tulit,* succlamant. Cap. 2 n. 7.

2 tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo, vt orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittam: nec minus considerabo, quid aures eius pati possint, quam
3 quid virtutibus debeatur. Magna & inusitata principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quam ne nimium putet. Haec me cura, haec diffi-
4 cultas sola circumstat. nam merenti gratias agere facile est, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, auaritiam; quum de benignitate, liuorem: quum de con-
5 tinentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusue videar, prout satis aut parum dixero. Animaduerto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & sanctitate, laetari: gratioremque existimari, qui

2. *nec minus -- debetur*] i.e. temperabo laudes, nec tamen, digna quae sunt laude, supprimam. *Herz.*

5. *satis aut parum*] de laudibus sc. Traiani si parum dixero, ingratum ne me vocent alii, non vereor, vti nec vereor, ne gratum vocitent, si satis de illis dixero. *Herz.*

etiam deos ipsos] Seneca lib. I de Benef. cap 6 *nec in victimis quidem, licet optima sint, auroque praefulgeant, deorum est honos, sed pia ac recta voluntate venerantium.* Et Publius Syrus:

Puras deus, non plenas adspicit manus.

delu-

delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.

IV. Sed parendum est senatus consulto, quod ex vtilitate publica placuit, vt consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, boni principes, quae facerent, recognoscerent: mali, quae facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac 2
necessarium est, quod parens noster priuatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permitteret sibi vetare, quod senatus iuberet. Vtrumque, Cae- 3
sar auguste, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non sinis, & quod hic sinis. non enim a te ipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis adfectibus nostris, nec nobis munera tua praedicare, sed audire tibi necesse est. Saepe 4
ego mecum, P.C. tacitus agitaui, qualem quantumque esse oporteret, cuius ditione nutuque maria, terrae, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem,

meditatum carmen] conceptis verbis compositam orationem, siue precationem. Liuius lib. XXXIX c. 15 pr. *solenne carmen precationis.* Adde infra Paneg. c. 63 n. 2, c. 92 n. 3.

IV, 2. *parens noster*] Traianus, pater patriae. *intercessurus*] se oppositurus.

3. *alibi non sinis, hic sinis*] Alibi, priuatim: Hic, publice, in senatu.

nec nobis --- necesse est.] ad laudes enim Traiani praedicandas non vrgemur, quia Princeps temperatus est: Traianus vero suas laudes iam audire cogitur, quia tantus est noster affectus, cui cedit. *Herz.*

quem aequata diis immortalibus poteſtas dece-
ret, nunquam voto ſaltem concipere ſuccurrit
5 ſimilem huic, quem videmus. enituit aliquis
in bello, ſed obſoleuit in pace: alium toga,
ſed non & arma honeſtarunt: reuerentiam
ille terrore, alius amorem humanitate captauit:
ille quaeſitam domi gloriam, in publico; hic
in publico partam, domi perdidit: poſtremo
adhuc nemo exſtitit, cuius virtutes nullo vitio-
6 rum confinio laederentur. At principi noſtro
quanta concordia, quantusque concentus
omnium laudum, omnisque gloriae contigit, vt
nihil ſeueritati eius hilaritate, nihil grauitati
ſimplicitate, nihil maieſtati humanitate detra-
7 hatur? Iam firmitas, iam proceritas corporis,

---

4. *aequata diis poteſtas*] Hyperbole poetica. Iuue-nalis Satyr. IV v. 71
laudatur diis aequa poteſtas.

5. *obſoleuit in pace*] vt Marius, *quietis impatientiſſimus.* Vellei. lib. II c. 23.

toga, ſed non & arma] Cicero cum aliis exemplo ſit.

humanitate] Baudius *humilitate* legendum cenſet, quod etiam in margine Sichardus ſcripſit: hoc eſt, *nimia ciuilitate*, vt Othonis ſtudium in captandis militum animis notetur. *Tacit. Hiſt. I, 23.*

quaeſitam domi gloriam, in publico] ſcilicet perdidit. Baudius ad Caligulam & Galbam refert. Illo enim *nemo melior ſeruus, nec dominus deterior*, vt Paſſienus iudicauit apud Tacit. VI c. 26; Suet. Cal. c. 10; hic priuata vita glorioſior, quam imperio fuit.

in publico partam domi perdidit] Auguſtus intelligitur, infelix pater.

7. *proceritas corporis*] Haec animi virtutibus coniuncta, non mediocriter commendat. vt Euphratis philoſophi exemplo noſtro lib. I epiſt. 10 n. 6 oſtendit.

iam

iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc aetatis indeflexa maturitas, nec sine quodam munere deûm festinatis senectutis insignibus adaugendam maiestatem ornata caesaries, nonne longe lateque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax & adoptio, & tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat, nihil differre inter impe- 2
ratorem, quem homines & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Caesar, indicium & favor, tunc statim, quum ad exercitum proficisceris, & quidem inusitato enituit. Nam ceteros 3
principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus auium consulentibus nuntiauit: tibi adscendenti de more Capitolium, quanquam non id agentium, ciuium clamor, vt iam principi, occurrit. Siquidem omnis turba, quae limen 4

dignitas oris] virilis pulcritudo. Vide dicta ad Nepotis Dionem c. 1 n. 2.

senectutis insignibus] canis. Conf. Xiphilin. Traiano. *Herz.*

V, 1. *non bella ciuilia*] vt Augustum & Vespasianum. *Lips.*

adoptio] Sic curatius impressi libri, Sichardinus, & Parisiensis cum variorum commentariis; & alius Parif. cum obseruationibus Iac. de la Baune: etiam Belgicus cum Baudii aliorumque adnotamentis. Ceteri fere *adoptatio*, de cuius latinitate dubitauit Vossius.

3. *sinister volatus*] qui faustus Romanis erat. Vid. Dionys. Halic. lib. II p. 80.

de more] vt solebant in prouinciam cum imperio ituri.

infederat; ad ingressum tuum foribus reclusis,
iam quidem, vt tunc arbitrabatur, deum; cete-
rum, vt docuit euentus, te consalutauit impe-
ratorem. nec aliter a cunctis omen acceptum
5 est. nam ipse intelligere nolebas: recusabas
enim imperare; recusabas, quod bene erat
6 imperaturi: igitur cogendus fuisti. Cogi por-
ro non poteras, nisi periculo patriae & nuta-
tione reipub. Obstinatum enim tibi, non sus-
7 cipere imperium, nisi seruandum fuisset. Qua-
re ergo illum ipsum furorem, motumque ca-
strensem reor exstitisse, quia magna vi magno-
8 que terrore modestia tua vincenda erat. At

4. *vt tunc arbitrabantur; deum*] Iouem imperatorem. Iupiter enim imperatoris titulo in Capitolio colebatur, suumque ibi sub hoc nomine simulacrum habuit, auctoribus Cicerone Verr. VI c.38, & Liuio VI c.29. Ergo in ea voce adlusio tota & omen inest, quod, dum populus *imperatorem* clamabat, Iouem salutans, forte Traianus templum Capitolinum intraret.

5. *recusabas, quod bene erat imperaturi*] Intellige, signum, munus, iudicium. Recusatio enim arguit animi continentiam, qua freti, bene sunt imperaturi, quum, qui ambitiose adfectarunt imperium, plerumque male imperent. *Imperaturi* autem Sich. legit, & Lipsius probat: vulgo editum *imperaturo*.

nutatione] Grut. ex MSS. & Sich. Alii *mutatione*. Nutasset autem resp. nisi Neruae aetate confecto, & propterea à militibus contemto, successisset Traianus.

7. *furorem motumque castrensem*] Praetorianorum militum, interfecto Domitiano, de quo tumultu Suetonius cap. vlt. consulatur, & Xiphilinus in Nerua.

sicut

ſicut maris coelique temperiem turbines tempeſtateſque commendant, ita ad augendam pacis tuae gratiam, illum tumultum praeceſſiſſe crediderim. Habet has vices conditio morta- 9
lium, vt aduerſa ex ſecundis, ex aduerſis ſecunda naſcantur. Occultat vtrorumque ſemina deus, & plerumque bonorum malorumque cauſſae ſub diuerſa ſpecie latent.

VI. Magnum quidem illud ſeculo dedecus, magnum reipublicae vulnus impreſſum eſt. Imperator, & parens generis humani obſeſſus, captus, incluſus: ablata mitiſſimo ſeni ſeruandorum hominum poteſtas: ereptumque principi illud in principatu beatiſſimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec ſola erat ratio, quae te 2
publicae ſalutis gubernaculis admoueret, prope eſt, vt exclamem, tanti fuiſſe. Corrupta eſt diſciplina caſtrorum, vt tu corrector emendatorque contingeres: inductum peſſimum exemplum, vt optimum opponeretur: poſtremo coactus princeps, quos nollet, occidere, vt daret principem, qui cogi non poſſet. Olim 3

9. *naſcantur*] Alii *noſcantur*.

VI, 1. *parens generis humani obſeſſus*] Nerua in palatio a praetorianis obſeſſus. *Xiphil.*

2. *tanti fuiſſe*] cladium illarum pretio redimendum, vt tu princeps eſſes. *Lipſ.*

quos nollet, occidere] Nerua coactus a praetorianis eſt, vt occidi iuberet, quos nolebat interfici, hoc eſt, interfectores Domitiani. *Xiphil.*

3. *Olim*] ineunte principatu Neruae, antequam tumultus praetorianorum erumperet. Adoptio enim Traiani facta, quum iam annum imperaſſet Nerua.

tu quidem adoptari merebare: sed nesciremus, quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esset. Exspectatum est tempus in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica ruensque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce delatum est. Imploratus adoptione, & accitus es. Vt olim
4 duces magni a peregrinis externisque bellis ad opem patriae ferendam reuocari solebant, ita filius ac parens vno eodemque momento rem maximam inuicem praestitistis. Ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc, qui pro munere tanto paria accipiendo fecisti, immo vltro dantem obligasti. Communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est.

VII. O nouum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius

accepisse] sc. adoptionem ad regnum.

dedisse] conseruationem imperio.

Confugit in sinum tuum] Tacitus Hist. III. c. 69 pr. *tanquam omnis respub. in Vespasiani sinum cessisset.*

super imperatorem] Neruam, senectute tantae moli imparem.

4. *a peregrinis externisque bellis*] vt Agesilaus ex Persico; Hannibal ex Italico, Sylla ex Mithridatico, quisque a repub. sua domum reuocatus est, vt patriae laboranti opem ferret.

tu illi reddidisti] Neruae imperium confirmasti, quod ante successoris adoptionem nutabat.

vltro] Alii *vltra*, non male.

metus,

metus, ſed aliena vtilitas, alienus timor prin-
cipem fecit. Videaris licet, quod eſt ampliſſi- 2
mum, conſequutus inter homines: felicius ta-
men erat illud, quod reliquiſti. Sub bono prin-
cipe priuatus eſſe deſiiſti. Adſumtus es in labo- 3
rum curarumque conſortium, nec te laeta &
proſpera ſtationis iſtius, ſed aſpera & dura ad
capeſſendam eam compulerunt: ſuſcepiſti im-
perium, poſtquam alium ſuſcepti poenitebat.
Nulla adoptati cum eo, qui adoptabat, cogna- 4
tio, nulla neceſſitudo, niſi quod vterque opti-
mus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Ita-
que adoptatus es, non, vt prius alius atque alius,
in gratiam vxoris: adſciuit enim te filium non
vitricus, ſed princeps: eodemque animo diuus
Nerua pater tuus factus eſt, quo erat omnium.
Nec decet aliter filium adſumi, ſi adſumatur a
principe. An ſenatus populique Romani exer- 5
citus, prouincias, ſocios transmiſſurus vni, ſuc-
ceſſorem e ſinu vxoris accipias? ſummaeque

VII, 2. *quod reliquiſti*] vitam priuatam reliquerat, quae feliciorem tranquilliorem que reddebat, quam moles tam vaſti imperii. Adde lib. V epiſt. 18.

3. *ſtationis iſtius*] dignitatis & ſtatus imperatorii.

alium poenitebat] Neruam propter rebelles Praetorianos.

4. *alius atque alius in gratiam vxoris*] Auguſtus Tiberium, Claudius Neronem.

5. *ſucceſſorem e ſinu vxoris*] Itidem Auguſtum carpit, & Claudium.

accipias] per apoſtrophen quemuis hic alloquitur, num ſi decernat, Rom. rempublicam vni committere, ſucceſſorem e ſinu vxoris accipiat, numque haeredem intra domum ſuam quaerat. *Herz.*

potestatis heredem tantum intra domum tuam quaeras? non per totam ciuitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc coniunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inueneris? Imperaturus omnibus
6 eligi debet ex omnibus. non enim seruulis tuis dominum, vt possis esse contentus quasi necessario herede, sed principem ciuibus daturus imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum, quem constet imperaturum fuisse,
7 etiamsi non adoptasses. Fecit hoc Nerua, nihil interesse arbitratus, genueris an elegeris: si perinde sine iudicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen quod aequiore animo ferunt homines, quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

VIII. Sedulo ergo vitauit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium adsumsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante puluinar Iouis optimi maximi, adoptio

6. *si necessario herede*] filio, quem lex & natura heredem constituunt.

Superbum & regium] nempe ius eligendi sibi ita vindicare, vt successorem adoptione des, qui virtute non mereatur, vt vel sine adoptione succedat.

7. *sine iudicio*] Seneca lib. III. de Benef. cap. 11 *In liberis tollendis nihil iudicio tollentium licet: tota res voti est.*

princeps parum feliciter] Galbae oratione Tacitus Hist. lib. I c. 16 n. 3 *Generari & nasci a principibus fortuitum, nec vltra aestimatur: adoptandi iudicium integrum.*

per-

peracta est: qua tandem non seruitus nostra, sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi 2
enim dii gloriam illam vindicauerunt: horum opus, horum illud imperium, Nerua tantum minister fuit: vterque, qui adoptaret, tam paruit, quam tu, qui adoptabaris. Adlata erat ex 3
Pannonia laurea, id agentibus diis, vt inuicti imperatoris exortum victoriae insigne decoraret: hanc imperator Nerua in gremio Iouis collocarat, quum repente solito maior & augustior, aduocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est vnicum auxilium, fessis rebus adsumsit. Inde quasi deposito 4

VIII, 2. *Nerua tantum minister*] Ita Baudius, de la Baune, & in margine Sichardus: alii *tamen*, quod videtur ex breuiata scriptura ortum.

3. *ex Pannonia laurea*] Laurea signum victoriae. Cedrenus in Nerua pag. 203 Ἐκ παιονίας ἀγγελία ἐπινικίων ἐλθοῦσα παρὰ Τραϊανοῦ. etsi fallitur de Traiano, qui tum in Germania erat, infra c. 9, & Eutrop. lib. VIII c. 2 n. 2. Multiplex lauri vsus post victoriam. Litterae de victoria ad S. P. Q. R. mittendae lauro inuoluebantur. Appian. in Mithrid. de Lucullo p. 374 γράμματα δάφνῃ περιβαλὼν, ὡς ἔθος ἐστὶν ἐπὶ νίκαις. quae inde *tabellae laureatae* dicuntur a Lampridio in Alex. c. 58 nec non hasta nuntiantis ita inuoluta fuit, vt ex Plutarchi Pompeio p. 640 cognoscitur: *lictores* quoque victoris *laureati*, Cic. lib. VII ad Attic. ep. 10 eorumque *fasces*, quos praeferebant, *laureati*, Idem I. de Diuin. c. 28. Quod praecipuum est, ramus lauri in gremio Iouis Capitolini ponebatur. Suetonius Dom. c. 6 *De Sarmatis lauream modo Capitolino Ioui retulit.* Statius IV Silv. I v. 41

nondum in gremio Iouis Indita laurus.

imperio qua securitate, qua gloria laetus? nam quantulum refert, deponas an partiaris imperium, nisi quod difficilius hoc est. non secus ac praesenti tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua iuuenta, tuo robore inualuit: statim consedit omnis tumultus.
5 Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerua, si adoptasset alium. Oblitine sumus, vt nuper post adoptionem non desierit seditio, sed coeperit? irritamentum istud irarum, & fax tumultus fuisset,
6 nisi incidisset in te. An dubium est, vt dare posset imperium imperator, qui reuerentiam amiserat, auctoritate eius effectum esse, cui dabatur? Simul filius, simul Caesar, mox imperator, & consors tribuniciae potestatis, & omnia pariter, & statim factus es, quae proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

4. *non secus ac praesenti tibi*] Tum enim Traianus absens ad Rhenum erat. *Eutrop.*

5. *vt nuper post adoptionem*] Pisonis a Galba factam, *Tacit. I Hist. c. 15 seqq.*

6. *simul Caesar, mox imperator*] Satis alibi de discrimine Caesaris & imperatoris Augusti dictum. Vide Hist. Antiq. p. 142. & Programma nostrum IV. Heic quoque imperator est αὐτοκράτωρ.

consors tribuniciae potestatis] quo nomine summam & regiam potestatem Augustus occultauit. *Tacit. ann. III, 56.*

quae proxime parens verus] Vespasianus, natura pater, non adoptione.

in alterum filium] Titum, quem pater triumphi, censurae, consulatus, & tribuniciae potestatis consortem

IX.

IX. Magnum hoc tuae moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiamsi nolis, habendus es: non es habendus socius, nisi velis. Credentne posteri, 2
patricio, & consulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniae praesideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, vt imperator fieret, agitasse: nihil fecisse, nisi quod meruit & paruit? Paruisti 3

fecerat, nulla ratione Domitiani habita. *Plin. praefat. Nat. Hist.*

IX, 2. *patricio, consulari, triumphali*] Eutropius Traianum *antiqua magis, quam clara familia natum* dicit. Addit patrem eius verum, suae familiae primum consulem fuisse, suffectum credo, quia in fastis non memoratur. Triumphus autem, vel triumphalia ornamenta vnde, & ex quo bello? Infra *Parthicam laurum* vocat, quam auxerit puer Traianus Caesar. Pueritia autem illius in Neronis principatum cadit, quando contra Parthos bellum gestum fuit ex Armenia. *Tacit. XV pr.*

Germaniae praesideret] inferiori, circa Agrippinam. *Eutrop. & Xiphil.*

Germanici nomen] Haec origo tituli in Lapidibus Traiani apud Grut. p. 155 & alibi.

IMP. CAES. NERVA TRAIANVS
AVG. GERM. TRIB. POT. P.P.

Hic primus Traiani ex gente deuicta titulus: accessere *Dacici*, & *Parthici* gloriosissima cognomenta, quae absunt a laudata inscriptione, quia illa initio principatus, consulatum secundum agente Traiano, facta.

enim

enim Caeſar, & ad principatum obſequio per-
veniſti? nihilque magis a te ſubiecti animi fa-
ctum eſt, quam quod imperare coepiſti. Iam
Caeſar, iam imperator, iam Germanicus abſens
& ignarus, & poſt tanta nomina, quantum
4 ad te pertinet, priuatus. Magnum videretur,
ſi dicerem, Neſciſti te imperatorem futurum:
eras imperator, & eſſe te neſciebas. Vt vero
ad te fortunae tuae nuntius venit, malebas
quidem hoc eſſe quod fueras, ſed non erat libe-
rum. Annon obſequereris principi ciuis? le-
5 gatus imperatori? filius patri? vbi deinde di-
ſciplina? vbi mos a maioribus traditus, quod-
cunque imperator munus iniungeret, aequo
animo paratoque ſubeundi? Quid enim ſi
prouincias ex prouinciis, & bellis bella man-
daret? Eodem illo vti iure poſſe putes, quum ad
imperium reuocet, quo ſit vſus, quum ad ex-
ercitum miſerit, nihilque intereſſe, ire lega-
tum, an redire principem iubeat, niſi quod

ſubiecti animi] ſc. obſequio ſubiecti: hoc quippe maxime etiam eluxit, dum iuſſus imperare coepiſti, & non ſponte regnum inuaſiſti. *Herz.*

Germanici] de hoc cognomine conf. c. 14. *Herz.*

4. *legatus imperatori*] Legatus Caeſaris cunctam militiam prouinciae regebat, ideoque maior, quam legatus praetorius ſiue vnius legionis. Recurre ad lib. VI. ep. 31 n. 4, & lib. VII ep. 31 n. 2.

5. *reuocet*] vocet, aduocet. Vnde Baudius ſuſpicatus *te vocet.*

quo ſit vſus] quo iure ſit vſus.

maior

maior sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.

X. Augebat auctoritatem iubentis, in summum discrimen auctoritas eius adducta: vtque magis parendum imperanti putares, efficiebatur
eo, quod ab aliis minus parebatur. ad hoc au- 2
diebas senatus populique consensum. Non vnius Neruae iudicium illud, illa electio fuit. nam qui vbique sunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantum iure principis occupavit, primusque fecit, quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At quo temperamento, dii boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es? imperator titulis, & imaginibus, & signis: ceterum modestia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles: quum iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium adsereres, longamque huic nomini aetatem, longam gloriam

quodquis minus] i. e. si quis inuitus ad rem per agendam adigitur, & obsequium praestat, illius obsequii maior est gloria. *Herz.*

X, 1. *in summum discrimen*] propter tumultum militarem.

3. *imperator titulis, imaginibus*] Tituli, inscriptiones: Imagines & signa, statuae, simulacra, picturae, quibus, vt imperator, Traianus repraesentabatur.

huic nomini] filii nomini. Optauit enim vt sibi diutissime filio esse liceret, & sero Nerua pater ex hac vita decederet.

pre-

4 precarere. Iam te prouidentia deorum primum in locum prouexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: priuatus tibi videbaris, quamdiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni vtile fuit, quem dii coelo vindicauerunt, ne quid post illud diui-
5 num & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, vt nouissimum esset, auctoremque eius statim consecrandum, vt quandoque inter posteros
6 quaereretur, an illud iam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset, quam bene humeris tuis sederet imperium tibi terras, te terris reliquit: eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat, ne desideraretur.

4. *primum in locum*] ad imperium, Caesaris, immo imperatoris dignitatem.

in secundo] officio ducis & legati.

diuinum & immortale factum] adoptionem Traiani.

6. *tuus*] sc. factus est, eoque nobis optimum imperatorem dedit. *Herz.*

humeris tuis sederet] ita impositum esset, vt constanter & stabiliter maneret.

tibi terras, te terris] tibi terras regendas, te terris rectorem reliquit, quia breui post adoptionem tempore ex vita pater Nerua excessit.

desideraretur] post mortem tanquam bonus imperator. *Herz.*

XI. Quem tu lacrymis primum, ita vt filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicauit coelo Tiberius Augustum, sed vt maiestatis numen induceret: Claudium Nero, sed vt irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, vt dei filius, hic, vt frater videretur: tu sideribus patrem intulisti, non ad me- 2
tum ciuium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc, quum sit ab his, qui & sese deos 3
putant: sed licet illum aris, pulninaribus, flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quam quod ipse talis es. In principe enim, qui electo successore, fato concessit, vna itemque certissima diuinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate- 4

XI, 1. *Dicauit coelo*] Par huic indicium Lactantii lib. I Instit. c. 15 de Romanorum consecratione: *Apud Romanos, inquit, deus Iulius, quia hoc scelerato homini placuit Antonio: deus Quirinus, quia hoc pastoribus visum est, quum alter germani fratris exstiterit, alter patriae parricida.*

3. *quum sit ab his, qui & se se*] Minus honorificum est defuncto principi, consecrari a superbo successore, qui & ipse pro deo viuus haberi velit vt Domitianus sacrauit Titum fratrem. Hic enim consecratum sibi homini parem censet.

quam quod ipse talis es] non alia re magis diuinitatem patris probas, quam vitae & virtutis imitatione, quae praestantissima veneratio est.

bonus successor] Bonitate eius, qui succedit, memoriam antecessoris immortalem fieri, Marcus imperator oratione suprema apud Herodianum lib I c. 4 docet,

patris

patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos diuinitate parentum desides ac superbos, potius quam illos veteres & antiquos aemuleris, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes inuaserant contemserantque? cuius pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur. Ergo sustulerant animos, & iugum excusserant: nec iam nobiscum de sua libertate, sed de nostra seruitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi aequis conditionibus inibant: legesque vt acciperent, dabant.

& Notis suis illustrat Boeclerus p. 367. Contrarium in Domitiano Eutropius obseruat, *merita & patris & fratris aboleuisse.*

4. *hos proximos*] Domitianum. Synecdoche.

illos veteres & antiquos] Camillos, Fabricios, Papirios, Fabios, Scipiones, & horum similes.

quod modo hostes] quod imperium iam Daci, Catti, Sarmatae sub Domitiano inuaserunt.

cuius pulsi fugatique] Lipsius desperat de medicina, & aliquid excidisse Liuineius ex veteri codice, qui lacunam aliquot verborum habeat, testatum reddit: ipse interim superiora ita immutat, vt *hostis* scribat, *inuaserat contemseratque*, vt numerus cum *cuius* (subaudi hostis) *pulsi fugatique* concordet. Non placet, quia mox pluraliter subiicitur, *Ergo sustulerant. Cellar.* Posset tamen Lipsii emendatio ferri, licet Plinius in plurali pergat. Frequens enim numeri singularis & pluralis in verbis mutatis, si subiectum est nomen multitudinis. *Herz.*

triumpharetur] falsos Domitiani triumphos arguit. Tacitus Germ. c. 37 *Proximis temporibus triumphati magis quam victi sunt.* Adde mox ex Agricolae vita producenda.

XII.

XII. At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem vnum ex illis veteribus & priscis, quibus imperatorium nomen addebant contecti caedibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus: 2
nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, vt vicerimus: rogant, supplicant; largimur, negamus. vtrumque ex imperii maiestate. Agunt gratias, qui impetrauerunt: non audent queri, quibus negatum est. An audeant, 3
qui sciant te adsedisse ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu iungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis, quam suo coelo, suo sidere armantur? Sed vbi in 4
proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percursare ripas, & aliena occasione, si permitteres, vti, vltroque hiemem suam barbaris inferre gaudebant.

XII, 2. *non emimus*] Tacitus Agric. c. 39 *derisui nuper fuisse falsum e Germania triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur.*

vt vicerimus] vt vicisse videamur.

3. *te adsedisse*] hibernis castris ferocissimas gentes quasi obsedisse. Poeta in Ciri v. 268

nostris qui moenibus adsidet hostis.

4. *aliena occasione vti*] vti occasione hiemis & glaciei, ac transire flumium, & iis artibus hostes oppugnare, quibus ipsi contra Romanos vsi fuerant.

XIII. Haec tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites; quam admirationem, quemadmodum comparasti, quum tecum inediam, tecum ferrent sitim? quum in illa meditatione campestri militaribus turmis imperatorium puluerem sudoremque misceres? nihil a ceteris, nisi robore ac praestantia, differens, quum libero Marte, nunc cominus tela librares, nunc vibrata su-
2 sciperes. Alacer virtute militum, & laetus, quoties aut cassidi tuae aut clypeo grauior ictus incideret? Laudabas quippe ipse ferientes, hortabarisque, vt auderent: & audebant iam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid durius accipienti videretur, ipse vibrares.
3 Quid quum solatium fessis, aegris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses: nec requiem corpori,
4 nisi post omnes dare. Hac mihi admiratione

XIII, 1. *meditatione campestri*] exercitatione in campo, quando in statiuis milites, aut in hibernis essent. *Meditari* enim est ad opus se futurum praeparare. Cicero in Catil. I c. 10 *Ad huius vitae studium meditati illi sunt labores tui.* Et Vegetius de ipsa militum exercitatione lib. I cap. 19 *Nihil est, quod non assidua meditatio facillimum reddat.*

libero Marte] omnibus permisso exercitio, sine reuerentia imperatoris.

liberares, nunc vibrata] ita veteres libri. Lipsius & posteriori loco *librata* praefert.

2. *arma componeres*] examinares & aequares, vt neutri certantium parti iniuria fieret.

dignus

dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet. postquam vero studium armorum a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore translatum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut ciuica, sed Graeculus magister adsistit, quam magnum est vnum ex omnibus patrio more patria virtute laetari, & sine aemulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse, qui debeat imperare?

XIV. Nonne iucunabula haec tibi Caesar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici iam tum mer rere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem ad-

4. *si inter Fabricios*] seculo virtutis feracissimo. De Fabricio Eutrop. lib. II c. 7 & 8; de Camillo idem lib. I extr.

5. *a manibus ad oculos*] ad ludos & spectacula in gymnasiis & amphitheatro.

muralis aut ciuica] corona est. De coronis militaribus Gellius V, 6 legatur; de exemplis illarum Liuius X c. 46; lib. XXVI c. 48.

Graeculus magister] doctor vmbraticus, qui nunquam in castris aut in acie fuit, aptior ad ludos dirigendos, quam ad hostem profligandum.

XIV, 1. *Parthica lauro*] Quum pater Traiani sub Nerone contra Parthos pro Armenia bellum gereret, ipsi comes aderat filius puer, postmodum imperator. Repete ex cap. 9 quae huc pertinent.

nomenque Germanici] Vide eodem cap. 9.

mira-

mirationis tuae fama coniungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis, quam laudibus
2 peragrares? apud eos semper maior & clarior quibus postea contigisses? Et necdum imperator, necdum dei filius eras, Germaniamque cum plurimae gentes, ac prope infinita vastitas
3 interiacentis soli, tum Pyrenaeus, Alpes, immensique alii montes, nisi his compararentur, muniunt dirimuntque. per hoc omne spatium, quum legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum vnquam, non equum respexisti. Leuis hic, non subsidium

quam laudibus peragrare] Videtur in animo illud Ciceronis de Caesare, pro M. Marcello c. 2 habuisse: *Nec vero disiunctissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari, quam tuis non dicam cursibus, sed victoriis illustratae sunt.*

contigisses] i.e. forte fortuna datus sis & quos accessisti. Sic Terent. And. act. IV sc. 2 *mihi hanc expediui, contigit*. Noster infra c. 15 fine; *laudator contigisti*, Hrz.

2. *Germaniamque*] Deesse aliquid, quod praecesserit, plures censent. Iac. de la Baune *Hispaniam* id supplere iudicat, vnde accitus Traianus a Domitiano ad Germanicum bellum, Pyrenaeum & Alpes celerrimo cursu pertransierit. Lipsius aliter: itidem aliter Cluverius de Germ. Antiqua, qui consuli possunt: nobis simplicissima, quam dedimus, explicatio. Vide, quae mox n. 5 sequuntur.

nisi his comparentur] nisi Alpibus & Pyrenaeo comparentur, ceteri montes Germaniae immensi & altissimi sunt.

muniunt dirimuntque] Distribue: Pyrenaeus Hispaniam, Alpes Germaniam.

3. *Leuis hic*] Leuis equus, sine sumtuoso ornatu.

itineris,

itineris, sed decus, & cum ceteris subsequebatur, vt cuius nullus tibi vsus, nisi quum die statiuorum proximum campum alacritate, discursu, puluere attolleres. Initium laboris mirer, an 4
finem? multum est, quod perseuerasti, plus tamen, quod non timuisti, ne perseuerare non posses. Nec dubito, quin ille, qui te inter illa 5
Germaniae bella ab Hispania vsque, vt validissimum praesidium exciuerat, iners ipse, alienisque virtutibus tunc quoque inuidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Ioue post saeuos labores, duraque imperia regi suo indomitus semper indefessusque referebat: quum aliis super alias expeditionibus munere alio dignus inueniveris.

XV. Tribunus vero disiunctissimas terras

---

attolleres] i. e. tantum puluerem excitares, vt sublatus videretur puluerulentus campus. *Heinz.*

5. *nec dubito, quin ille*] ille Domitianus.

ab Hispania vsque] Sterilem de Traiano historiam cum Lipsio ex coniecturis supplemus, fuisse Traianum post primum consulatum, quem sub Domitiano gessit, praesidem alicuius prouinciae in Hispania, indeque ab eodem principe in Germaniam euocatum.

alienis virtutibus inuidus] Vid. Tacit. Agr. c. 39.

ille genitus Ioue] Hercules.

regi suo] Eurystheo, Mycenarum principi, qui de Iunonis sententia labores Herculi imperabat, eidemque Hercules referebat exantlatos. Hyginus fab. 30 & 32, ac interpretes Virgilii Georg. lib. III v. 4 consulantur.

teneris adhuc annis viri firmitate lustrasti: iam tunc praemonente fortuna, ut diu penitusque
1 perdisceres, quae mox praecipere deberes. Neque enim prospexisse castra, breuemque militiam, quasi transisse contentus, ita egisti tribunum, vt esse statim dux posses, nihilque discen-
3 dum haberes tempore docendi. Cognouisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorum, & diuersam aquarum coelique temperiem, vt patrios fontes patriumque sidus, ferre consuesti! quo-
4 ties equos, quoties emerita arma mutasti! Veniet ergo tempus, quo posteri visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit campus, quae refectiones tuas arbores, quae somnum saxa praetexerint,

XV, 1. *teneris adhuc annis*] Adolescentes tribunos illorum temporum consuetudo amisit, quam Hadrianus correxit. *Spartian. c. 10.*

praemonente fortuna] Lips. *praemuniente:* sed nihil mutandum.

diu penitusque] Sichard. ita, & de la Baune: alii *que* abiiciunt.

3. *per stipendia decem*] per decem annos, non integrae militiae, sed solius tribunatus. *Lips.*

diuersam aquarum] salubrium, insalubrium.

quoties equos] aliis post alios debilitatis, aut suffossis.

emerita arma] vsu detrita, & multis bellis defuncta. *de la Baune.*

4. *refectiones tuas*] cibum, epulas, quas sub viridi arbore saepe Traianus capiebat.

quae somnum saxa] ita nos militum olim ferebat, non gregariorum modo, quibus *humus fatigatis cubil:*

quod

quod deniq; tectum magnus hospes impleueris, vt tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia iisdem in locis monstrabantur. Verum haec 5
olim. In praesentia quidem quisquis paullo vetustior miles, hic te commilitone censetur. Quotus enim quisque, cuius tu non ante commilito quam imperator? Inde est, quod prope omnes nomine appellas, quod singulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera, quibus statim laudator & testis contigisti.

XVI. Sed tanto magis praedicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus, pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuae die dicata Capitolino Ioui laurus, idcirco ex occasione omni quaeris triumphos: non times bella, nec prouocas.
Magnum est, imperator auguste, magnum est 2

---

erat, Curt. lib. III c. 2 n. 15; sed ducum quoque, quemadmodum Marius *humi requiescere doctus* fuit. Sallust. Iug. c. 85.

sacra vestigia] Hic praecipuus peregrinationum vsus, vt vbique obseruetur, qui magni viri, & quo loco vixerint, ac res praeclaras gesserint. Ingens inde stimulus virtutis.

5. *vetustior*] senior. Tacitus ita saepe, vt supra ad lib. VIII epist. 14 n. 6 adnotauimus.

nec habent adnumeranda] non opus, vt recenseant tibi, quum plerisque interfueris. De formula & syntaxi vide lib. I epist. 7 fin.

XVI, 1. *pater tibi triumphalis*] pater sc. Traiani verus & naturalis triumphauerat. Supra cap. IX n. 2.

dicata Ioui laurus] cap. 8 num. 3.

ſtare in Danubii ripa, ſi transfeas, certum triumphi; nec decertare cupere cum recuſantibus: quorum alterum fortitudine, alterum
3 moderatione efficitur. Nam vt ipſe nolis pugnare, moderatio: fortitudo tua praeſtat, vt neque hoſtes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non inanes currus, nec falſae ſimulacra victoriae: ſed imperatore veram ac ſolidam gloriam reportante, tranquillitatem, & tamen confeſſa hoſtium obſequia, vt vincendus nemo fuerit.
4 pulchrius hoc omnibus triumphis. neque enim unquam, niſi ex contemtu imperii no-
5 ſtri, factum eſt, vt vinceremus. Quod ſi quis barbarus rex eo inſolentiae furoriſque proceſſerit, vt iram tuam indignationemque mereatur, nae ille, ſiue interfuſo mari, ſeu flu-

2. *in Danubii ripa*] aduerſus Dacos, eorumque regem Decebalum.

nec decertare] confligebat tamen Traianus, licet Daci non obſcura pacis petendae indicia darent. Xiphil. Traian. p. m. 341. *Herz.*

3. *non inanes currus*] ſine ſpoliis, vt in Domitiani falſo triumpho. Contrarium Lipſius ex Propertii lib. III eleg. 4 oſtendit

Qua videam, ſpoliis onerato Caeſaris axe,
Ad vulgi plauſus ſaepe reſiſtere equos.

ſimulacra victoriae] tabulas pictas, quibus vrbes captae & pugnae commiſſae repraeſentabantur. Hae enim in ferculis praeferri ſolitae: ſed falſae in Domitiani triumpho.

confeſſa hoſtium obſequia] Decebalus ἐφοβήθη, *pertimuit*, quum apparatum Traiani cognoſceret, *Domitianum ſe antea, non Romanos, viciſſe intelligens.* Xiphil.

mi-

minibus immensis, seu praecipiti monte defenditur, omnia haec tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, vt subsedisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare, illatasque sibi non esse classes nostras, sed terras ipsas arbitretur.

XVII. Videor iam cernere non spoliis provinciarum, & extorto sociis auro, sed hostilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora noscitare. Videor intueri immanibus ausis barba- 2
rorum onusta fercula, & sua quemque facta vinctis manibus sequentem: mox ipsum te sublimem instantemque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos, quos ipse perfoderis. Nec tibi opima defuerint, si 3
quis regum venire in manus audeat: nec modo telorum tuorum, sed etiam oculorum minarumque coniectum, toto campo totoque

5. *praecipiti monte defenditur*] vt idem Decebalus, montium abruptis praemunitus. Vid. lib. VIII ep. 4 n. 2.

sed terras ipsas] quasi Italia contigua sit Africae aut Daciae. *Lips.*

XXVII, 1. *ingentia ducum nomina*] barbara, polysyllaba, & ipso sono horrenda.

nec indecora nominibus] vt nomina grandia captiuorum, ita aeque vasta corpora.

3. *opima*] supple *spolia*, de quibus ad Curtii lib. III c. 11 n. 7 solute, & suppresso *spoliorum* vocabulo. Vide Silii Indicem. Etiam Seneca Herc. fur. v. 48.

Et opima victi regis ad superos refert:

ac Florus lib. II c. 17 n. 11 *Scipio singulari certamine, quum rex fuisset prouocatus, opima retulerat.*

2 exercitu oppoſito, perhorreſcat. Meruiſti proxima moderatione, vt, quandocunque te vel inferre vel propulſare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo viciſſe videaris vt triumphares, ſed triumphare quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam ſpecioſum eſt, quod diſciplinam caſtrorum lapſam exſtinctamque refouiſti, depulſo prioris ſeculi malo, inertia, & contumacia, & dignatione parendi! Tutum eſt reuerentiam tutam caritatem mereri. Nec ducum quisquam, aut non amari a militibus, aut amari timet: & inde offenſae gratiaeque pariter ſecuri inſtant operibus, adſunt exercitatio-
3 nibus, arma, moenia, viros aptant. Quippe non is princeps, qui ſibi imminere, ſibi intendi putet, quod in hoſtes paretur: quae perſuaſio fuit illorum, qui hoſtilia quum facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria ſtudia, nec animos modo, ſed & corpora ipſa langueſcere, gladios etiam incuria he-
4 betari retundique gaudebant. Duces porro

XVIII, 2. *Tutum eſt reuerentiam*] Periculoſum enim, ſub malis principibus ſe ita gerere, vt milites reuereantur & ament.

aut non amari, aut amari] Neutrum timebant duces Traiani. non illud, quia nullus ſub hoc principe delatoribus locus: neque hoc, quia is nihil ſuae ab aliena virtuti timebat.

3. *hoſtilia quum facerent*] in ſuos. Haec vera cauſſa perpetui timoris tyrannorum.

corpora ipſa] deſuetudine diſciplinae.

noſtri

noſtri non tam regum ceterorum, quam ſuorum principum inſidias, nec tam hoſtium, quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Eſt haec natura ſideribus, vt parua & exilia validiorum exortus obſcuret; ſimiliter imperatoris aduentu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen maior omnibus quidem 2
eras, ſed ſine vllius diminutione maior. Eandem auctoritatem praeſente te quisque, quam abſente, retinebat. Quin etiam plerisque ex eo reuerentia acceſſerat, quod tu quoque il- 3
los reuerebare. Itaque perinde ſummis atque infimis carus, ſic imperatorem commilitonemque miſcueras, vt ſtudium omnium laboremque & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps ſociusque releuares. Feli- 4
ces illos, quorum fides & induſtria non per internuntios & interpretes, ſed ab ipſo te, nec auribus tuis, ſed oculis, probantur. Conſequuti ſunt, vt abſens quoque de abſentibus nemini magis, quam tibi, crederes.

XX. Iam te ciuium deſideria reuocabant, amoremque caſtrorum ſuperabat caritas patriae, iter inde placidum, ac modeſtum, vt pla- 2
ne a pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, quod aduentum tuum non

4. *ſuorum principum*] Caeſarum.

XIX, 1. *legatorum*] Hi legati Caeſaris & conſulares, qui vniuerſam prouinciam & omnem in ea exercitum regebant: non praetorii ſingularum legionum.

4. *oculis probantur*] i. e. *quorum induſtriam ipſe vides.* Herz.

pater quisquam, non maritus expauit. Adfectata aliis castitas, tibi ingenita & innata,
3 interque ea, quae imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium: annona, quae caeteris. Ad hoc comitatus accinctus & parens. Diceres, magnum aliquem ducem, & te potissimum ad exercitus ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, & brevi
4 futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitum exerceret, omniaque dextra laevaque perusta & attrita, vt si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat illud iter, Domitiani fuisse, non prin-
5 cipis. Itaque non tam pro sua gloria, quam pro utilitate communi, edicto subiecisti, quid

XX, 2. *imputare*] quae nemini accepta referre possis. Supra de hoc verbo diximus lib. VIII epist. 21 n. 4.

3. *in exigendis vehiculis*] quia publica vehicula, per vias disposita, non sufficiebant Domitiano iter facienti.

4. *nuper alterius principis*] Domitiani.

abactus hospitum] hospites e domibus pelleret, servos, pecora illorum abigeret.

barbari, quos fugiebat] Sarmatae, Daci. *Suet. c. 6. Domitiani*] tyranni.

5. *edicto subiecisti*] in fine edicti scripsisti.

quid in vtrumque] in Domitianum, & in te Traianum.

in

in utrumque vestrum esset impensum. Adsuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus. edicat, quid absumserit. Ita fiet, vt non absumat, quod pudeat dicere. praeterea 6
futuri principes, velint nolint, sciant TANTI TVVM CONSTAT: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde coniecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen PATRIS PATRIAE recusabas. Quam longa nobis cum modestia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud, 2
quod alii primo statim principatus die, vt imperatoris & Caesaris, receperunt, tu vsque eo

Adsuescat imperator] se ipse adsuefaciat, quia legibus solutus, nec cogi potest. Saluberrimum monitum, vt principes discant sumtus, quos faciunt, scribere, calculum ponere, h. e. rationes inire, ne impensae excedant, & imperium grauent. Supra lib. II epist. 19 extr. *in vtraque parte calculos pone.*

edicat] palam enuntiet. Scriuer. *& dicat.*

6. *tanti tuum constat*] Supplent nonnulli, *iter tuum.*
duobus exemplis] Domitiani & Traiani.

XXI, 1. *patris patriae*] Plinius maior H. N. lib. VII c. 30 de Cicerone: *Salue primus omnium pater patriae appellate.* Sic enim frequenti senatu a Q. Catulo propter disiectam Catilinae coniurationem appellatus fuit, vt ipse refert in Pison. cap. 3.

2. *alii primo statim die*] alii, non omnes. Augustus sero admisit, vix IX ante excessum anno, *Suet. c. 58.* Tiberius recusauit, Tacit. ann. II c. 87, & Traianum se-

Ff 5 distu:

distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuo-
rum parcissimus aestimator, iam te mereri fa-
3 tereris? Itaque soli omnium contigit tibi, vt
pater patriae esses, antequam fieres. Eras
enim in animis, in iudiciis nostris: nec pu-
blicae pietatis intererat, quid vocarere, nisi
quod ingrata sibi videbatur, si te imperatorem
potius vocaret & Caesarem, quum patrem ex-
4 periretur. Quod quidem nomen qua beni-
gnitate, qua indulgentia exerces! vt cum ci-
vibus tuis, quasi cum liberis parens, viuis! vt
reuersus imperator, qui priuatus exieras, agno-
scis, agnosceris! eosdem nos, eundem te pu-
tas: par omnibus, & hoc tantum ceteris ma-
ior, quo melior.

XXII. Ac primum qui dies ille, quo expe-
ctatus desideratusque vrbem tuam ingressus
es? Iam hoc ipsum, quod ingressus es, quam
mirum laetumque? Nam priores inuehi & im-
portari solebant: non dico quadriiugo cur-
ru, & albentibus equis, sed humeris hominum,
2 quod arrogantius erat. tu sola corporis pro-
ceritate elatior aliis & excelsior, non de pa-
tientia nostra quendam triumphum, sed de

quutus Hadrianus *sibi delatum statim & iterum, distulit, quod hoc nomen Augustus sero meruisset.* Spartian. c. 6.

4. *agnoscis*] tuos sc. ciues protegendos & regendos. *Herz.*

XXII, 1. *sed humeris hominum*] lecticis succollati. *Lips.*

2. *quendam triumphum*] Translatio, quia splendidior quisque ingressus in vrbem est triumpho similis.

superbia

ſuperbia principum egiſti. Ergo non aetas quenquam, non valetudo, non ſexus retardauit, quo minus oculos inſolito ſpectaculo impleret. Te 3
paruuli noſcere, oſtentare iuuenes, mirari ſenes, aegri quoque, neglecto medentium imperio, ad conſpectum tui, quaſi ad ſalutem ſanitatemque, prorepere. Inde alii ſe ſatis vixiſſe, te viſo, te recepto: alii nunc magis eſſe viuendum praedicabant. Feminas etiam tunc foecunditatis ſuae maxima voluptas ſubiit, quum cernerent, cui principi ciues, cui imperatori milites peperiſſent. Videres referta te- 4
cta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui nonniſi ſuſpenſum & inſtabile veſtigium caperet: Oppletas undique vias, anguſtumque tramitem relictum tibi: alacrem hinc atque inde populum, vbique par gaudium paremque clamorem. Tam aequaliter ab 5
omnibus ex aduentu tuo laetitia percepta eſt, quam omnibus veniſti: quae tamen ipſa cum

3. *medentium imperio*] ne ſe lecto proferant aut aeri ſub dio committant. Eſt autem *imperare* etiam medicorum verbum. Seneca de Ira lib. I c. 16 *Non idem imperaſſem omnibus, per diuerſa aegrotantibus.*

foecunditatis ſuae] Idem de Clem. lib. I cap. 13 ita beatius huiusmodi ſeculum definit: *Tollere filios cupiunt, & publicis malis indicta ſterilitas recluditur.*

4. *laborantia*] onere ſuo, & multitudine occupantium. Liuius prooemio Operis de Rom. imperio: *cum magnitudine laborat ſua.*

5. *quam omnibus veniſti*] i. e. quanta bona tecum omnibus allaturus credebaris, tanta laetitia etiam in omnibus conſpiciebatur. *Herz.*

ingressu tuo creuit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

XXIII. Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, vt dimissus osculo fueras: gratum, quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares: gratum quod tantum non vltro clientibus salutaris
2 quasdam familiaritatis notas adderes: gratius tamen quod sensim & placide, & quantum respectantium turba pateretur, incederes, quod occursantium populus te quoque, te, immo maxime, adstaret: quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatus nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus inualuisset, silentes quietosque lictores subsequebare. Nam

XXIII, 1. *senatum osculo*] quod fastidierant superbiores principes Suetonius Ner. c.37 *Neque aduenians, neque proficiscens quenquam* (ex senatoribus) *osculo impertiuit.*

sine monitore] Seneca *nomenclatorem* vocat epist. 19 & 27. Seruus erat, qui quorumuis obuiorum nomina domino ingerebat. Erat enim fauoris conciliabulum, quemuis appellare nomine suo.

3. *silentes quietosque*] Lipsius Elect. I, 23 *quietos* ad pulsationem siue submotionem refert: *silentes* ad vocem lictorum. Voce enim honorem deferri imperabant, quod *animaduerti* dicebatur, de quo infra c. 61 n. 7 dicemus: virga submouebant, de via, consulem vel alium maiorem magistratum praeeuntes. Seneca epist. 94 *Non est, quod feliciorem eum iudices, cui submouetur, quam quem lictor semita deiicit.* Adde infra ad cap. 76 n. 8 quae dicentur.

mi-

milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, mo-
destia differebant. Vbi vero coepisti Capitolium 4
adscendere, quam laeta omnibus adoptionis
tuae recordatio! quam peculiare gaudium
eorum, qui te primi eodem loco salutauerant
imperatorem! quin etiam deum ipsum tuum
praecipuam voluptatem operis sui percepisse
crediderim. Vt quidem iisdem vestigiis insti- 5
tisti, quibus parens tuus ingens illud deorum
prolaturus arcanum, quae circumstantium gau-
dia! quam recens clamor! quam similis illi
dies, qui hunc genuit diem! vt plena altari-
bus, augusta victimis cuncta! vt in vnius sa-
lutem collata omnium vota! quum sibi se, ac
liberis suis, intelligerent precari, quae pro te
precarentur. Inde tu in palatium quidem, 6

4. *deum ipsum tuum*] Iouem Capitolinum, cuius opus adoptio Traiani, quia ad aram illius facta erat. *Cellar.* Forte melius pro *tuum* legeres *tum.* *Herz.*

5. *deorum arcanum*] de adoptione & successione Traiani, quae occulta erat, antequam proferret Nerua.

similis illi dies, qui hunc] Dies, quo intrasti Capitolium ex Germania imperator reuersus, similis est diei adoptionis tuae, qui hunc ingressus tui diem quasi genuit.

plena altaribus] Ita moris erat obuiam viris principibus ire. Suetonius Calig. c. 13 *Inter altaria & victimas, ardentesque taedas, densissimo & laetissimo obuiorum agmine, incessit.* Vbi Casaubonum legisse pretium erit, qui multa in hanc rem collegit.

6. *vbi nulla necessitas gaudendi*] In malorum principum ingressu cogebantur ciues publice laetari, domi lamentabantur. Aliter omnia in Traiani introitu. *Cell.* *Vbi* vero per *postquam* exponendum est. *Herz.*

ſed eo vultu, ſed ea moderatione, vt ſi priuatam domum peteres; ceteri ad penetas ſuos, quisque iteraturus gaudii fidem, vbi nulla neceſſitas gaudendi eſt.

XXIV. Oneraſſet alium eiusmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior; talis denique, quales alii principes futuros ſe tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis ſpatium. Iunxiſti enim ac miſcuiſti res olim diuerſiſſimas, ſecuritatem olim imp rantis, & incipientis pudorem. Non
2 tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec oſculum manu reddis. Manet imperatori, quae prior oris humanitas; dextrae vere-

XXIV, 1. *Oneraſſet*] Inſtar oneris eſt ingens laus & exſpectatio virtutis, quia vrget & premit, vt tales nos geramus, quales videmur aliis. Noſter lib. VIII ep. vlt. n. 8 *Onerat te quaeſturae tuae fama : onerat teſtimonium principis.* Et Cicero lib. II ep. 4 ad Curionem: *Eſt tibi grauis aduerſaria conſtituta & parata, incredibilis quaedam exſpectatio.* Adde noſtri Panegyr. cap. 73 n. 6.

te commendat ſpatium] quo diuturnius imperium tuum, eo tu melior in dies exiſtis.

miſcuiſti res diuerſiſſimas] Tacitus Agr. c. 3 *Nerua res olim diſſociabiles miſcuit, imperium & libertatem.*

ſecuritatem olim imperantis] qui iam diu imperauit, & confirmatum habet imperium: is ſibi fidit atque ſecurus eſt: incipientes imperare, de induſtria bene agunt, quia verentur, ne perdant populi gratiam.

2. *ad pedes tuos deprimis*] vt Caligula apud Senecam de Benef. II c. 12.

nec oſculum manu] vt Domitianus Suet. c. 12 extr.

oris humanitas, dextrae verecundia] Ita Lipſius ex Cuſpiniani cod. ſuppleuit, vt ad ſuperiora referatur. Nam

cundia.

cundia. Incedebas pedibus, incedis: laetabaris labore, laetaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipſo te fortuna mutauit. Liberum eſt, ingrediente per 3
publicum principe, ſubſiſtere, occurrere, comitari, praeterire: ambulas inter nos, non quaſi contingas: & copiam tui, non vt imputes, facis. Haeret lateri tuo quisquis acceſſit: finemque ſermoni ſuus cuique pudor, non tua ſuperbia, facit. Regimur quidem a te, & ſubie- 4
cti tibi, ſed quemadmodum legibus, ſumus. Nam & illae cupiditates noſtras libidinesque moderantur, nobiscum tamen & inter nos verſantur. Emines, excellis, vt honor, vt poteſtas, quae ſuper homines quidem, hominum ſunt tamen. Ante te principes, faſtidio no- 5
ſtri, & quodam aequalitatis metu, vſum pedum amiſerant. Illos ergo humeri ceruicesque ſeruorum ſuper ora noſtra: te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas, ſuper ipſos principes

---

ore oſculum reddere, humanitas eſt: dextram non offerre, verecundia.

incedebas] olim ſc. ante acceptam imperatoriam dignitatem. *Herz.*

incedis] ſc. nunc accepto imperio. *Herz.*

3. *non quaſi contingas*] ac ſi ſingularis felicitas ſit occurſus principis. Ald. *contingat.*

imputes] tanquam beneficium. Supra c. 20 n. 2.

5. *vſum pedum amiſerant*] lecticis portati.

te libertas] ciuium, & Nerua cum principatu miſta. *Tac. Agr. c. 3.*

vehunt,

vehunt; te ad sidera tollit humus ita communis & confusa principis vestigia.

XXV. Nec vereor, P. C. ne longior videar,
quam sit maxime optandum, vt ea, pro quibus
aguntur principi gratiae, multa sint: quae
quidem rev rentius fuerit integra illibataque
cogitationibus vestris reservari, quam carptim
breuiterque perstringi, quia fere sequitur, vt
illa quidem, de quibus taceas, tanta, quanta
2 sunt, esse videantur. Nisi vero leuiter attingi
placet, locupletatas tribus, datumque congiarium
populo, & datum totum, quam donatiui
partem milites accepissent. An mediocris
animi est, his potius repraesentare, quibus
magis negari potest? quamquam in hac
quoque diuersitate aequalitatis ratio seruata
est. Aequati sunt enim populo milites eo
quod partem, sed priores; populus militibus,
quod posterior, sed totum statim accepit.

---

humus ita communis] communiter calcata principi ac priuatis. Ita Lipsius emendauit, & Liuineius in vno codice *communis* inuenit: ceteris est *communita*. Liuin. etiam *ista*, quam *ita*, mauult legi.

confusa] cum priuatorum vestigiis, quae eadem via, qua princeps incedit, conspiciuntur. *Herz.*

XXV, 2. *congiarium populo*]. Hinc discrimen *congiarii* & *donatiui* disce. Illud populo: hoc militibus datum. Tacitus confirmat XII c. 41 *Additum*, inquit, *nomine eius* (Neronis). *donatiuum militum, congiarium plebi*. Adde Lamprid. Alex. c. 26 pr. Congiarium, quia plerumque frumentum erat, congio metiendum.

priores] temporis praerogatiua, quae multum momenti in beneficiis habet. Vide Senec. Benef. II cap. 6.

Enim-

Enimuero quia benignitate diuisum est? quantae curae tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuae fieret? Datum est his, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant: aequatique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum. 3
Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: exspectatum est prouisumque, ne quis aeger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset: veniret quisque quum vellet: veniret quisque quum posset. 4
Magnificum, Caesar, & tuum, disiunctissimas terras munificentiae, ingenio velut admouere, immensaque spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occursare fortunae, atque omni ope adniti, ne quis e plebe Romana, dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse, quam ciuem. 5

3. *erasorum*] propter mortem, vel migrationem, vel aliam caussam. In horum locum substituti alii, qui aeque accipiebant, quamquam iis non erat promissum beneficium.

5. *ingenio velut admouere*] quia absentes habiti pro praesentibus. *Lips.* Admouere ergo est adducere ac praesentes facere, qui disiuncti locis sunt, quod quando per naturam fieri non potest, *ingenio* & cogitationibus praestatur.

insidere] sc. vias. *Herz.*

intercedere casibus] ad aegros spectat, vel occupatos. *Lips.*

hominem magis, quam ciuem] hominem casibus praesentiam impedientibus: ciuem, beneficii participatione.

XXVI.

XXVI. Aduentante congiarii die, obseruare principis egressum in publicum: insidere examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare paruolos: impositosque ceruicibus adulantia verba blandasque voces edocere: reddebant illi,
2 quae monebantur. ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique, quid rogassent, quid non impetrassent,
3 donec plane scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti. & quamquam laetissimum oculis tuis esset, conspectu Romanae sobolis impleri, omnes tamen, antequam te viderent adirentue, recipi, incidi iussisti, vt iam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo, qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua peruenirent, tantumque omnes vni tibi, quantum parentibus
4 suis quisque deberet. Recte, Caesar, quod spem Romani nominis sumtibus tuis suscipis. Nullum est enim magno principe, immortalitemque merituro, impendii genus dignius,
5 quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia praemia, & pares poenae cohortantur: pauperibus educandi

XXVI, 3. *incidi iussisti*] in tabulas referri. Nomina enim illorum, qui frumentum publicum accepturi essent, in tabulis praefecti annonae inscribebantur.

5. *ingentia praemia, & pares poenae*] v.g. quod soli parentes liberorum capaces hereditatis ex integro; non

vna

vna ratio est bonus princeps. Hic fiducia 6
sui procreatos nisi larga manu fouet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipublicae accelerat. Frustra princeps plebe neglecta, vt defectum corpore caput, nutaturumque instabili pondere tuetur. Facile est conie- 7
ctare, quod perceperis gaudium, quum te parentum, liberorum, senum, infantium puerorum clamor exciperet. Haec prima paruulorum ciuium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta hoc maximum praestitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, vt sub te liberos tollere libeat & expediat.

XXVII. Nemo iam parens filio nisi fragilitatis humanae vices horret; nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; maius tamen, in spem libertatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum 2
nihil auferat: non alat, dum non occidat:

item coelibes & orbi. Haec *priuilegia parentum*, Tacito annal. III c. 28. Inde est, quod tantopere quaesiuerunt ius trium liberorum, de quo saepius noster in epistolis.

pauperibus educandi] supple, *liberos*. Viennensis ita editio, quam Gruterus laudat, & Sichardina: aliae *educandis*.

XXVII, 2. *Atque adeo nihil largiatur*] Domitiani tempora notat, qui plura abstulit, quam dedit, adeo, vt optarent homines carere beneficio principali, modo nihil auferatur.

nec

nec deerunt, qui filios concupiscant. Contra, largiatur vt auferat, alat vt occidat, nae ille in tam breui tempore effecerit, vt omnes non posterorum modo, sed sui parentumque poeniteat.
3 Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudauerim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque a te liberi ciuium, vt ferarum catuli, sanguine & caedibus
4 nutriuntur: quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod nemini est ereptum, locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quamquam nec hunc quidem. Nam cuius est, quidquid est omnium, tantum ipse, quantum omnes, habet.

XXVIII. Alio me vocat numerosa gloria tua: alio autem? quasi vero iam satis veneratus miratusque sim, quod tantam pecuniam profudisti, non vt flagitii tibi conscius ab infectatione eius auerteres famam; nec vt tristes hominum moestosque sermones laetiore

in tam breui tempore] Sic plures & optimi libri. Livin. *in quam breui:* Boxh. *tam breui*, demta praepositione, quam aufert etiam Buchnerus, *quam breui* legens in Lex. ad *Quam.*

3. *sanguine & caedibus*] bonis occisorum.

cuius est] i.e. qui possidet ea omnia, quae sunt suorum subditorum, ille de paupertate conqueri non debet, licet omnia sua distribuat subditis, quia ipse habet in benignis subditis, quantum ipsi. *Lierz.*

XXVIII, 1. *flagitii famam auerteres*] Id in Nerone obseruamus, de cuius liberalitate Tacitus refert XIII, 18 *necessitatem adhibitam a principe, sceleris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset.*

mate-

materia detineres. Nullam congiario culpam, 2
nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec
tibi benefaciendi fuit caussa, vt quae male fe-
ceras, impune fecisses; amor impendio isto,
non venia quaesita est: populusque Romanus
obligatus a tribunali tuo, non exoratus reces-
sit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus 3
gaudens, securusque securis: quodque antea
principes ad odium sui leniendum tumenti-
bus plebis animis obiectabant, id tu tam in-
nocens populo dedisti, quam populus accepit.
Paullo minus, P. C. quinque millia ingenuo- 4
rum fuerunt, quae liberalitas principis nostri
conquisiuit, inuenit, adsciuit. Hi subsidium
bellorum, ornamentum pacis, publicis sumti-
bus aluntur, patriamque non vt patriam tan-
tum, verum vt vitricem amare condiscunt. Ex 5
his castra, ex his tribus replebuntur; ex his
quandoque nascentur, quibus alimentis opus
non sit. Dent tibi, Caesar, aetatem dii, quam 6
mereris, seruentque animum, quem dederunt:
& quando maiorem infantium turbam iterum
atque iterum videbis incidi! Augetur enim 7

3. *tumentibus plebis animis obiectabant*] Simulata liberalitas, & cum artibus tyrannicis coniuncta, dum iniurias, aliis factas, beneficiis in alios redimere conantur. Lusit hunc ludum Tiberius, qui populo, vt cani latranti, offam obiiciebat, quoties rumores & inuidiam suae crudelitatis velare satageret. *Boecler. in Herodian. III. 8.*

6. *Dent tibi aetatem*] longaeuitatem.

incidi] i. e. in tabulas publicas referri, vid. c. XXVI, n. 3.

quo-

quotidie & crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia principi ciues. dabis congiaria si voles, praestabis alimenta si voles; illi tamen propter te nascuntur.

XXIX. Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonae. Huius aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriae, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens
2 triumphis occidensque lustratus. Nec vero ille ciuilius, quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit, diuersasque gentes ita commercio miscuit, vt quod genitum esset vsquam, id apud omnes natum
3 esse videretur. Nonne cernere datur, vt sine ullius iniuria omnis vsibus nostris annus exuberet? Quippe non, vt ex hostico raptae,

XXIX, 1. *Huius cura Pompeio*] Anno, quo Cicero ab exsilio reuocatus fuit, SC. factum fuit, vt Pompeio omni cura annonae commendaretur, subditis arbitrio eius emporiis, portubus, & vndecunque frumentum in vrbem & Italiam adferri posset. *Plutarch. in Pomp. p. 645.*

ambitus] i. e. nimius conatus ad se rapiendi officia splendida. *Herz.*

campo] sc. Martio. *Herz.*

exactus hostis mari] bello Pompeii piratico.

3. *in horreis*] frumenti receptaculis, quae passim in prouinciis erant, sub bonis principibus, in vsum publicum; sub malis, in pessimam abusionem. Per vim enim vndique, & supra canonem correpta claudebantur ita, vt saepe perirent & corrumperentur.

quiritantibus] Vide ad lib. VI epist. 14. quae scripsimus.

peritu-

perituraeque in horreis messes, nequidquam quiritantibus sociis, auferuntur. Deuehunt 4
ipsi, quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit: nec nouis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus, quidquid 5
videtur emere; inde copiae, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conueniat: inde hic satietas, nec fames vsquam.

XXX. Aegyptus alendis augendisque seminibus ita gloriata est, vt nihil imbribus coeloque deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse deuexerat, tantis segetibus induebatur, vt cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret. Haec inopina sic- 2
citate vsque ad iniuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alueo sese ac languide extulerat, ingentibus quoque tunc

4. *quod sidus aluit*] Sol praecipue, de quo interpretatur Keuchenius ad Frontin. Strateg. lib. I cap. vlt. n. 9, alii de cunctis sideribus, quae terrae prouentum adiuuant.

nouis indictionibus] pensitationibus extraordinariis. Asconius in IV. Verrin. de Iurisdict. Sicil. c. 2 *Omne genus pensitationis in hoc capite positum est, canonis, oblationis, indictionis.* Adi Buchnerum Lexico Tulliana cum Asconianis scite componentem.

5. *Emit fiscus*] Emit vere, non imaginaria emtione.

XXX, 1. *nihil imbribus coeloque*] Idem etiam poetae de Aegypto iactant. Tibullus lib. I. eleg. 8 v. 26

Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.

Et Claudianus in Nilo, v. 6

--- secura poli, non indiga venti,
Gaudet aquis, quas ipsa vehit.

qui-

3 quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum, mergi palanti amne consueta, alto puluere incanduit. Frustra tunc Aegyptus nubila optauit, coelumque respexit, quum ipse foecunditatis parens contractior & exilior iisdem vbertatem eius anni angustiis, quibus
4 abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim solum vagus ille expanditor amnis intra vsurpata semper collium substiterat, atque haeserat, sed supino etiam ac detinenti solo, non placido se mollique lapsu refugum abstulerat: necdum
5 satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id est, vbertate, regio fraudata sic opem Caesaris inuocauit, vt solet amnem suum: nec longius illi aduersorum fuit spatium quam dum nuntiat. Tam velox, Caesar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, vt tristius aliquid seculo tuo passis ad remedium salutemque sufficiat, vt scias.

3. *mergi palanti amne*] Ita editi fer omnes. Liuineius ex MSti vestigio, *mergi reperarique.*

4. *expanditor amnis*] Lipsius in h. l. *Vim verbi capio: ipsum vix admitto, nouum durumque est.* Cum Virdungo suspicatur *exspectatior* legendum: Rittersh. *& spatiator.*

supino etiam ac detinenti] supinum solum est molliter altum pendulumque; vel potius iacens aut leniter adsurgens: Detinens, planum ac depressum, vbi aqua diutius detinetur.

non placido] Illud *non* Sich. legit, & ex subsequente *necdum* tuetur Liuineius. A multis libris abest.

5. *accincta*] parata, prompta ad iuuandum.

XXXI.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles
annos gratasque terras precor; crediderim ta-
men per hunc Aegypti statum tuas fortunam
vires experiri, tuamque vigilantiam exspecta-
re voluisse. Nam quum omnia vbique secun-
da merearis, nonne manifestum est, si quid ad-
versi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus
materiem campumque prosterni, quum secun-
da felices, aduersa magnos probent? Percre- 2
buerat antiquitus, vrbem nostram nisi opibus
Aegypti ali sustentarique non posse: superbie-
bat ventosa & insolens natio, quod victorem
quidem populum pasceret tamen, quodque in
suo flumine, in suis manibus vel abundantia
nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas 3

XXXI, 1. *exspectare*] idem quod *spectare*, quod genuinum Lipsio videtur: sed alterum in omnibus membranis, quas Grutero vulnere contigit.

secunda felices, aduersa magnos] Multa huius argumenti apud Senecam de Prouidentia leguntur. v. g. cap. 4 *Magnus es vir; sed vnde scio, si tibi fortuna non dat facultatem exhibendae virtutis?* & interiectis paucis: *Calamitas virtutis occasio est.*

5. *antiquitus*] Nam inde a bello Punico II Romani ab Aegypto frumentum petierunt. Polybius cap. 2 Excerpt. Legat. *Romani ad Ptolemaeum legatos misere,* Βυλόμενοι σίτῳ χορηγηθῆναι, *vt frumento ab eo iuuarentur.*

ventosa & insolens natio] Vopiscus in Saturnino sub initium: *Sunt Aegyptii viri ventosi, furibundi, iactantes.*

in suis manibus in sua potestate. Liuineius ingeniose suspicatus est *in suis nauibus*, sed destituitur libris, &, quod legitur, satis commodum.

copias: recepit frumenta quae miserat, deportatasque messes reuexit. Discat igitur Aegyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa praestare: sciat se non esse populo Romano necessariam, & tamen seruiat.
4 Post haec, si volet Nilus, amet alueum suum, & fluminis modum seruet: nihil hoc ad vrbem, ac ne ad Aegyptum quidem, nisi vt inde nauigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onusta, & qualia solent venire, mittantur, conuersoque munere maris, hinc potius venti ferentes & breuis cursus optentur.
5 Mirum, Caesar, videretur, si desidem Aegytum, cessantemque Nilum non sensisset vrbis annona, quae tuis opibus, tua cura vsque illuc redundauit, vt simul probaretur, & nos Aegypto posse, & nobis Aegyptum carere non posse.
6 Actum erat de foecundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitae, nec minus erubescebat fame, qua torquebatur, quum pariter a te necessitatibus eius pudorique subuentum est. Stupebant agricolae plena horrea, quae non ipsi refersissent, quibus de campis illa subuecta messis, quaue in Aegypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, & obsequens Nilus Aegypto quidem

3. *& tamen seruiat*] Liuineii ingenio, *& tantum seruiat*, quod Lipsius laudat.

6. *alius amnis*] praeter Nilum, qui tantum frumenti copiam attulerit. Putant enim Aegyptii, omnem fertilitatem ab amnibus esse. Sic non opus est cum Lipsio *annus* legere.

saepe,

ſaepe, ſed gloriae noſtrae nunquam largior fluxit.

XXXII. Quam nunc iuuat, prouincias omnes in fidem noſtram ditionemque veniſſe, poſtquam contigit princeps, terram qui foecunditatem nunc huc nunc illuc, vt tempus & neceſſitas poſceret, transferret referretque; qui diremtam mari gentem, vt partem aliquam populi plebisque Romanae, aleret ac tueretur? 2
Et coelo quidem nunquam benignitas tanta, vt omnes ſimul terras vberet foueatque. Hic omnibus pariter, ſi non ſterilitatem, at mala ſterilitatis exturbat: hic ſi non foecunditatem, at bona foecunditatis importat. Hic aeternis commeatibus orientem occidentemque connectit, vt quae vbique ſeruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes inuicem capiant, & diſcant, quanto libertate diſcordi ſeruientibus ſit vtilius vnum eſſe, cui ſeruiant.
Quippe diſcretis quidem bonis omnium ſua 3
cuiusque ad ſingulos mala, ſociatis autem

gloriae noſtrae] quae eſt Nilum retinere ſuum fluxum, quo largior gloria, Aegyptum frumento noſtro adiutam eſſe nos maneat. *Herz.*

XXXII, 1. *princeps, terrarum qui*] Vulgo incidunt; *princeps terrarum, qui*, non commode. Quidam itaque transponunt, *qui terrarum*. Nihil muto, ſolum aliter diſpungo.

diremtam mari gentem] Aegyptios ab Italia longo mari ſeiunctos.

2. *mala ſterilitatis*] famem, annonae caritatem.

feruntur] ita cum Lipſio ſcribo: alii *feruntur*. Seruntur autem indigenae: expetuntur ſub alio coelo nata.

atque permixtis singulorum mala ad neminem, ad omnes omnia bona pertinent. Sed siue terris diuinitas quaedam, siue aliquis amnibus genius, & solum illud & flumen ipsum precor, vt hac principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata resti-
4 tuat. Non equidem reposcimus foenus, putet tamen esse soluendum, fallacemque vnius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis tanto magis, quia non exigimus, excuset.

XXXIII. Satisfactum qua ciuium, qua sociorum vtilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerue, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemtumque mortis accenderet: quum in seruorum etiam noxiorumque

3. *diuinitas quaedam*] diuina vis, a Deo indita. Gentiles tamen etiam Terram, vt deam coluerunt.

amnibus genius] Aquis etiam, vt ceteris rebus, suos genios esse, veteres crediderunt. Exstant inscriptiones FONTIS GENIO, apud Grut. p. 94 n. 3 & Reines. p. 246.

solum illud] terram illam, Aegyptum.

XXXIII, 1. *quod animos virorum molliret*] Hic color, quem inhumano gladiatorum spectaculo Romani praetendebant. Cicero II Tuscul. cap. 17 extr. *Crudele gladiatorum spectaculum & inhumanum nonnullis videri solet, & haud scio, an ita sit, vt nunc sit. Quum vero sontes ferro depugnabant, auribus fortasse multae, oculis quidem nulla poterat esse fortior contra dolorem & mortem disciplina.* Sed verior Prudentii sententia extremo lib. II adv. Symmachum:

Nullus in vrbe cadat, cuius sit poena voluptas,

seruorum noxiorumque] Gladiatores enim aut ex ser-

cor-

corporibus amor laudis & cupido victoriae cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam iustitiam exhibuit, omni adfectione aut intactus, aut maior? Imperatum est, quod postulabatur. Institit vltio, & vt concupisceremus admonuit: aç sic quoque plura inopinata, plura subita. Iam quam libera spectantium studia, quam securus fauor? 2
Nemini impietas, vt solebat, obiecta, quod odisset gladiatorem: nemo spectator spectaculum factus, miseras voluptates unco & ignibus 3

vis, maxime bello captis, aut ex noxis damnatisque legebantur, quibus perditissimus quisque & leuissimus accedebat.

2. *in edendo*] spectacula, munera, absolute.

liberalitatem] Hoc & numeros ludorum, & sumtus arguit. Nam ἔχαιρε μονομάχοις, *delectabatur gladiatoris ludis*, Xiphilin. p. 245.

adfectione intactus] iuste seruans arenae leges, vt neque in hos neque in illos adfectum inclinaret. *Lips.* De adfectu multorum erga gladiatores Cicero pro Milone c. 34, & inde Seneca de Tranquill. c. 11 disseruerunt.

quam securus fauor] Fauor studium erga athletas aut certantes. Relege lib. IX epist. 6 n. 2 adscriptum. Hoc non liberum sub malo principe erat. Suetonius Calig. c. 30 *Infensus turbae fauenti aduersus studium suum.*

3. *Nemini impietas*] quia contra studium principis, tanquam communis parentis, immo dei, vt mox n. 4 explicatur. Et Domitianus titulum canibus obiiciendi spectatoris fecit, *impie loquutus parmulario.* Sueton. 10.

nemo spectator spectaculum factus] vt Proculus e spectaculis a Caligula detractus & Threci ac hoplomacho commissus, *Sueton. 35*, & Domitianus ciuem itidem, e spectaculis detractum obiecit canibus. *Idem in Domit.*

4 expiauit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina maiestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores eius veneraremur, sibi male dici, in illis suam diuinitatem, suum numen violari interpretabatur: quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

XXXIV. At tu, Caesar, quam pulchrum spectaculum pro illo nobis exsecrabili reddidisti? Vidimus delatorum iudicium, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum insederant. Nulla iam testamenta secura, nullus status certus: non orbitas, non liberi prode-
2 rant. Auxerat hoc malum principum auaritia. Aduertisti oculos, atque, vt ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: exscidisti intestinum malum: & prouida seueritate cauisti, ne fundata legibus ciuitas euersa legibus vi-
3 deretur. Licet ergo cum fortuna, tum liberalitas tua visenda nobis praebuerit, vt praebuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc

c. 10. Alio seculo Seuerus milites in spectantium turbas, non probantes, quod ipse, immisit, *Herodian. IV, 6 sub fin.*

XXXIV, 1. *non solitum illi, non iter*] quo solo a latronibus differebant.

3. *ingentia robora virorum*] fortissimos gladiatores, e captiuis Germanis ac Dacis, quibus ingentia corpora, si cum Italis comparantur.

immanitatem ferarum] Venationum ludos in amphitheatro exhibitos intelligit.

man-

manſuetudinem incognitam, nunc ſecretas illas &arcanas, ac ſub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil ſeculo dignius, quam quod contigit deſuper intueri dilatorum ſupina ora, retortasque ceruices. Agno- 4
ſcebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicae ſollicitudinis victimae ſupra ſanguinem noxiorum ad lenta ſupplicia grauioresque poenas ducerentur. Congeſti ſunt in na- 5
uigia raptim conquiſita, ac tempeſtatibus dediti. Abirent, fugerentque vaſtatas delationibus terras: ac, ſi quem fluctus ac procellae ſcopulis reſeruaſſent, hic nuda ſaxa & inhoſpitale littus incoleret, ageret duram & anxiam vitam, relictaque poſt tergum totius generis humani ſecuritate, moereret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum claſſis permiſſa omnibus ventis, coactaque vela tempeſtatibus pandere, iratosque fluctus ſequi,

---

nunc manſuetudinem] aliud ludorum genus, quo manſuefactae beſtiae ſpectaculo erant. Vid. Martial. lib. I epigr. 49.

communes opes] opes, quas auari principes occluſerant, Traianus theatro vulgauit, & in templa, vt publicos theſauros, intulit. Lipſio monitore, Martialis lib. XII epigramma 15 conferendum eſt, quo haec illuſtrantur.

deſuper] ex gradibus amphitheatri.

ſupina ora retortasque ceruices] Vt noxii agnoſci ab omnibus poſſent, reducto coma capite, mucro gladii mento ſubiiciebatur. Vide Suetonium in Vitellii ſupplicio, in quo addit: *ceu noxii ſolent.*

4. *piaculares victima*] quibus publica mala expiantur.

quoscunque in scopulos detulissent. Iuuabat, prospectare statim a portu sparsa nauigia, & apud illud ipsum mare agere principi gratias, qui, clementia sua salua, vltionem hominum
2 terrarumque diis maris commendasset. Quantum diuersitas temporum posset, tum maxime cognitum est, quum iisdem, quibus antea cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus adfigeretur, quumque insulas omnes, quas modo senatorum, iam delatorum turba compleret; quos quidem non in praesens tantum, sed in aeternum repressisti, mille poenarum indagine inclusos. Ereptum alienas pe-
3 rum indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant quas habent: expellere penatibus gestiunt? suis exturbentur; neque, vt antea, exsanguem illam & ferream frontem nequidquam conuulnerandam praebeant punctis, & notas suas rideant; sed spectent paria

XXXV, 1. *clementia salua*] existente. Clementia enim est, vitam mox eripere: satis autem poenae, si casus seruauerit, grauiore vita, quam ipsum capitis supplicium est, adfligi.

2. *adfigeretur*] Grutero in mentem aliquando venit *adfligeretur*, vt Flor. IV c. 12 n. 5 *infantes humo adflictos*. Sed etiam *adfigi* idem tuetur ex Liuii VIII c. 7 qui *terrae adfixit*; & Plauti Persa, qui a. II sc. 4 n. 22 *defigam in terram colaphis*, eodem modo dixit.

3. *exsanguem frontem*] non erubescentem, impudentem.

punctis, & notas suas] Lege Remmia calumniatoribus poena constituta, *L. I ad SC. Turpill. n.* 2. Hanc poenam Turnebus Adv. VIII, 22 ex h. l. & Cic. pro S. Rosc. 21 interpretatur stigma, seu notam in fronte, quamquam Memmiae legis mentionem haud facit.

prae-

praemio damna, nec maiores spes, quam me-
tus, habeant, timeantque, quantum timeban-
tur. Ingenti quidem animo Titus securitati 4
nostrae vltionique prospexerat, ideoque numi-
nibus aequatus est: sed quanto tu quando-
que dignior coelo, qui tot res illi adiecisti,
propter quas illum deum fecimus? Id hoc
magis arduum fuit, quod imperator Nerua, te
filio, te successore dignissimus, per quem ma-
gna quaedam edictio Titi adstruxerat, nihil-
que reliquisse tibi videbatur, qui tam multa
excogitasti, vt si ante te nihil esset inuentum.
Quae singula quantum tibi gratiae dispensata 5
adiecissent? Tu simul omnia perfudisti, vt sol
& dies non parte aliqua, sed statim totus, nec
vni aut alteri, sed omnibus in commune, pro-
fertur.

XXXVI. Quam iuuat cernere aerarium silens & quietum; & quale ante delatores erat!

Delatores autem hanc stigmatis poenam prae opimis praemiis, quae a malis principibus habebant, spreuerunt & tanquam leuiculum damnum riserunt.

4. *Titus securitati nostrae*] Titus Caesar, alioqui lenissimus, delatores seuerius coercuit, & fustibus caesos, ac per amphitheatrum deductos vel venire iussit, vel in insulas deportauit. *Sueton. 8.*

ideoque numinibus] ideo ab senatu sacratus est, non autem a Domitiano, qui ideo fecit, *vt dei frater videretur,* Supra cap. 11.

Nerua edicto Titi adstruxerat] Xiphilinus in Nerua refert, seruos & libertos puniisse, qui dominis & patronis periculum fecissent.

5. *dispensata*] diuisa temporibus.

XXXVI, 1. *silens & queitum*] litibus non vexatum.

nunc templum illud, nunc vere deus, non spoliarium ciuium, cruentarumque praedarum saevum receptaculum: ac toto in orbe terrarum adhuc locus vnus, in quo optimo principe, boni
2 malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica vtilitate conuulsum, nec poena cuique remissa, sed addita est vltio, solumque mutatum, quod iam non delatores,
3 sed leges timentur. At fortasse non eadem seueritate fiscum, qua aerarium, cohibes: immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo; IN IVS VENI; SE-
4 QVERE AD TRIBVNAL. Nam tribunal quoque excogitatum cruciatu est par ceteris,

nunc templum illud, nunc vere deus] nunc demum Saturni aedes vere templum: nunc Saturnus vere deus esse cognoscitur, dum rapinas a templo suo cohibet.

spoliarium] vbi vestes in balneis exuuntur, *Spoliarium* dicebatur: fuit & in amphitheatro, vbi itidem vestes positae & ornamenta gladiatorum: & quo graviter vulneratos retraxerunt, interfeceruntque, si spes curationis non superesset. *Lips. Saturn. I, 18.* Heic locus est, vbi ciues bonis exuti, nisi & interfecti.

ac toto in orbe terrarum] Vlcus aliquod latet, nec Lipsii interpretatio, qui solus attigit, nobis sanare malum videtur.

3. *fiscum, qua aerarium*] Hoc discrimine discimus, fiscum principis esse, aerarium populi. Sic & Tacitus VI, 2 *bona Seiani ablata aerario, vt in fiscum cogerentur.*

actori] Vide lib. VII epist. 18 n. 2.

4. *cruciatu*] & haec vox crucem figit criticis.

nisi

nisi illud litigatoris amplitudine metieris. Sors & vrna fisco iudicem adsignat: licet reiicere, licet exclamare; HVNC NOLO, TIMIDVS EST, ET BONA SECVLI PARVM INTELLIGIT. ILLVM NOLO, QVIA CAESAREM FORTITER AMAT. Eodem foro vtuntur principatus & libertas. Quae praecipua tua gloria est, saepius vincitur fiscus; cuius mala caussa nunquam est, nisi sub bono principe. In- 5
gens hoc meritum; maius illud, quod eos procuratores habes, vt plerumque ciues tui non alios iudices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, NOLO EVM ELIGERE. Neque enim vllam necessitatem muneribus tuis addis, vt qui scias, hanc esse beneficiorum principalium summam, si illis & non vti licet.

Simplicissime de la Baune: *Excogitatum est tribunal par seueritate ceteris.* Lipsio videtur *principatui*, id est, pro principe, vt ibi de principis rebus ageretur.

illud] sc. tribunal, vbi ipse princeps est, qui litem mouet. *Herz.*

Sors & vrna] Iudices enim ex veteri more legebantur sorte.

licet reiicere] etiam sorte lectum, tanquam suspectum & parti fauentem.

principatus & libertas] princeps & liberi ciues. Horum enim ius temperanter Nerua miscuerat. *Tacit. Agr. 3.*

5. *vincitur fiscus*] dum a priuatis in caussa pecuniaria quid exposcit, quid ipsi competit. *Herz.*

mala caussa] i. e. iniusta. Sub malo enim principe diuitiis inhiante caussa quaelibet pro fisci augmento decernitur. *Herz.*

summam] quidam addunt *gratiam*; quod ingratum est & contra meliores libros.

XXXVII. Onera imperii, pleraque vectigalia institui vt pro vtilitate communi, singulorum iniuriis coegerunt. His vigesima reperta est, tributum tolerabile, & facile heredibus duntaxat
2 extraneis, domesticis graue. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet quod manifestum erat, quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quae sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate meruissent, quaeque nunquam vt aliena & speranda, sed vt sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique
3 transmittenda cepissent. Haec mansuetudo legis reteribus ciuibus seruabatur: noui, seu per Latium in ciuitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis iura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus coniun-
4 ctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in grauissimam iniuriam, ciuitasque Romana instar erat odii, & discordiae &

XXXVII, 1. *vigesima*] Dictum ad lib. VII epist. 14 num. 1.

domesticis graue] molestum, exosum.

2. *destringi aliquid & abradi*] per tributum vicesimarum, de quo lib. VII ep. 14 dictum.

3. *noui*] puta, *ciues*, qui ciuitatis ius post institutum illud tributum, cuius auctor Augustus erat, adepti fuerant.

per Latium] iure Latii, plerisque coloniis concesso.

alienissimi] extranei in hereditate.

4. *maximum beneficium*] ius ciuitatis, quod mox *ciuitas Romana* vocatur.

instar odii] materies odii ac discordiae, & viuos cognatos distrahebat, tanquam mors & *orbitas* interuenisset.

orbi-

orbitatis, quum cariſſima pignora, ſalua ipſa-
rum pietate, diſtraheret. Inueniebantur tamen, 5
quibus tantus amor nominis noſtri ineſſet, vt
Romanam ciuitatem non vigeſima modo, verum
etiam adfinitatem damno bene compenſari pu-
tarent. Sed his maxime debebat gratuita con-
tingere, a quibus tam magno aeſtimabatur. Igi- 6
tur pater tuus ſanxit, vt quod ex matris ad libe-
ros; ex liberorum bonis perueniſſet ad matrem,
etiamſi cognationem iura non recepiſſent, quum
ciuitatem adiſpicerentur, eius vigeſimam ne da-
rent. Eandem immunitatem in paternis bonis 7
filio tribuit, ſi modo reductus eſſet in patris
poteſtatem: ratus, improbe & inſolenter ac
paene impie his nominibus inſeri publicanum;
nec ſine piaculo quodam ſanctiſſimas neceſſitu-
dines velut intercedente vigeſima ſcindi, nul-
lum eſſe tanti vectigal, quod liberos ac paren-
tes faceret extraneos.

XXXVIII. Hactenus ille: parcius fortaſſe, quam decuit optimum principem, ſed non parcius, quam optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentiſſimi

ſalua pietate] circa culpam & offenſionem cognatorum.

5. *nominis noſtri*] vt ciues Romani appellarentur.

adſinitatum] quae inter maritum & vxorem, horumque proxime agnatos ſunt.

6. *cognationum iura*] quia illa tranſitione in ciuitatem diuulſi a ſuis videbantur, qui nondum ciues: atque ita alieni extraneique habebantur, niſi princeps ſeorſim tribuiſſet. *Lipſ.*

7. *inſeri publicanum*] expoſitum ad lib. VII ep. 14.

 fecit,

fecit, quod delibasse quaedam seu potius de-
monstrasse contentus, largam, ac prope inta-
ctam benefaciendi materiam filio reseruauit.
2 Statim ergo muneri eius liberalitas tua adstruxit,
vt quemadmodum in patris filius, sic in heredi-
tate filii pater esset immunis, nec eodem momen-
to, quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret,
3 quod fuisset. Egregie, Caesar, quod lacrymas
parentum vectigales esse non pateris. Bona filii
pater sine diminutione possideat, nec socium
hereditatis accipiat, quem non habet luctus: ne-
mo recentem & attonitam orbitatem ad compu-
tationem vocet, cogatque patrem, quid relique-
4 rit filius, scire. Augeo, P. C. principis munus,
quum ostendo, liberalitati eius inesse rationem.
ambitio enim, & iactantia, & effusio, & quiduis
potius, quam liberalitas existimanda est, cui ra-
5 tio non constat. Dignum ergo, imperator,
mansuetudine tua, minuere orbitatis iniurias,
nec pati quemquam, filio amisso, insuper adfici
alio dolore: sic quoque abunde misera res est,
pater filio solus heres: quid si coheredem non a
6 filio accipiat? Adde, quod quum diuus Nerua
sanxisset, vt in paternis bonis liberi necessitate
vigesimae soluerentur, congruens erat, eandem

XXXVIII, 2. *adstruxit*] beneficium eius auxit. Su-
pra c. 35 n. 4 *quaedam edicto Titi adstruxerat*, i. e. ad-
iunxerat.

pater esset immunis] a tributo vicesimae.

3. *quem nunc habet luctus*] intellige, socium. Bon-
gars. & Grut. illud *quem* laudarunt, prae vulgato *qui*.

4. *inesse rationem*] quae mox n. 5 & 6 profertur.

5. *coheredem*] publicanum, vicesimas exigentem.

im-

immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim posteris amplior honor, quam maioribus haberetur? curue non retro quoque recurreret aequitas eadem? Tu quidem Caesar illam exceptionem remouisti, SI MODO FILIVS IN POTESTATE PATRIS FVISSET: intuitus (opinor) vim legemque naturae, quae semper in ditione parentum esse liberos iussit, nec vti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit. 7

XXXIX. Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse vigesimae, secundum quoque exemit, cauitque, vt in sororis bonis frater, & contra, in fratris soror, vtque auus auia in neptis nepotisque, & inuicem illi seruarentur immunes. His quoque, quibus per Latium ciuitas Romana patuisset, idem indulsit, omnibusque inter se cognationum iura commisit simul & pariter, & more naturae, quae priores principes a singulis rogari gestiebant, non tam praestandi animo, quam negandi. Ex quo intelligi potest, quantae benignitatis, quanti spiritus fuerit, sparsas, atque (vt ita dicam) laceras gentilitates 2 3

7. illam exemptionem] a regula & edicti verbis: seu conditionem, quia edictum Neruae sub conditione, *Si modo filius in potestate patris fuisset*, hereditatem concessit & immunitatem, quam conditionem sustulit postea Traianus.

in potestate patris] Vide lib. X epist. 6 n. 2.

valentioribus] Comparatio id respicit, vt naturae ius etiam adultos & digniores patre filios, & potentiores, potestati subdat patriae.

XXXIX, 2. *per Latium*] Recurre ad cap. 37.

3. sparsas gentilitates] dum ex una gente aut familia col-

colligere atque connectere, & quaſi renaſci iubere: deferre quod negabatur, atque id praeſtare cunctis, quod ſaepe ſinguli non impetraſſent: poſtremo, ipſum ſibi eripere tot beneficiorum occaſiones, tam numeroſam obligandi imputandique materiam:
4 indignum credo ei viſum, ab homine peti, quod dii dediſſent. Sorores eſtis, & frater, auus, & nepotes: quid eſt ergo, cur rogetis, vt ſitis? vobis eſtis. Qui pro cetera ſua moderatione non minus inuidioſum putat
5 dare hereditatem, quam auferre. Laeti ergo adite honores, capeſſite ciuitatem, neminem hoc neceſſitudinis abruptum velut truncum amputatumque deſtituet: iiſdem omnes quibus ante
6 pignoribus, ſed honeſtiores perfruentur: ac ne remotus quidem, iamque deficientis adfinitatis gradus a qualibet quantitate vigeſimam inferre cogetur. ſtatuit enim communis omnium parens ſummam, quae publicanum pati poſſit.

XL. Carebit onere vigeſimae parua & exilis hereditas: &, ſi ita gratus heres volet, tota ſepulcro, tota funeri ſeruiet: nemo obſeruator, nemo caſtigator adſiſtet. Cuiuſcunque modi

quidam ius ciuitatis beneficio principis adepti fuerint, quidam manſerint extranei.

4. *ab homine peti, quod dii dediſſent*] a principe peti, quod ius deus per naturam & ſanguinis coniunctionem commune feciſſet.

cur rogetis, vt ſitis] Quaſi dicat: & eſtis fratres, & vobis eſtis tantum; non fiſco, qui nil iam decerpit. *Lipſ.*

XL, 1. *obſeruator caſtigator*] publicanus qui vicesimam inde exigat.

ca

ea pecunia ex hereditate alicuius obuenerit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex vigesi- 2
mae dicta est, vt ad periculum eius perueniri, nisi opibus, non possit. Conuersa est iniquitas in gratulationem, iniuria in votum: optat heres, vt vigesimam debeat. Additum est, vt qui eius- 3
modi ex caussis in diem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in praeritum subuenire ne dii quidem possunt: tu tamen subuenisti, cauistique, vt desineret quisque debere, quod non esset postea debiturus. Idem fecisti, ne malos principes habuis- 4
semus, quo ingenio, si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Vetuisti exigi, quod deberi non tuo seculo coeperat. Alius vt contumacibus 5
irasceretur, tarditatemque soluendi dupli vel & quadrupli, irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas, quod deberi non oportuerit, an constituas, vt debetur.

2. *vt ad periculum eius perueniri*] vt nemo possit venire in illud discrimen, nisi heres magnarum opum. *Baun.*

vt vigesimam debeat] Hoc enim signum opimae hereditatis.

3. *Additum*] edicto.

eiusmodi ex caussis] rationibus, quae mouerunt Traianum, vt edicto Neruae adderet.

in diem edicti] vsque in diem noui edicti, Traiani principis.

4. *Idem fecisti*] Obscurum sensum Gruterus illustrari putat, si *id est*, pro *idem* legatur.

5. *Alius*] Alius princeps, sed malus.

exigas] si exigas, vel, exigasne. Hoc est, perinde

XLI.

XLI. Feres Caesar curam & sollicitudinem consularem. nam mihi cogitanti, eundem te collationes remisisse, donatiuum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse: interrogandus videris, satisne computaueris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, vt tot impendiis, tot
2 erogationibus sola sufficiat. Nam quid est caussae, cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, vt si nihil rapuissent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil
3 auferas, omnia supersint? Nunquam principibus defuerunt, qui fronte graui & tristi supercilio vtilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte auidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt, sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime
4 auaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur, qui suadeant non sunt. Quo euenit vt tibi cum plurimum pro tuis, tum pro nostris moribus debeamus.

esse siue exigas ab aliis inique imposita; siue ipse imponas & constituas.

XLI, 3. *qui fronte graui*] qui tristi seueritate augmentis fisci & suis intenti essent, nullamque occasionem colligendae pecuniae praetermitterent.

a nobis] a nobis, ministris principum, adulantibus in caussa augendi fisci.

4. *pro nostris moribus*] bonis scilicet & correctis, ac ab omni adulatione, cui dediti antea fuerant, alienatis. Hos emendatos mores debebant virtuti principis, cuius exemplum priuati imitabantur.

XLII.

XLII. Locupletabant & fiscum & aerarium non tam Voconiae & Iuliae leges, quam maiestatis singulare & vnicum crimen eorum, qui crimine vacarent: huius tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui sibi maiestatem vindicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, 2
obsequium seruis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim iam serui principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriae

XLII, 1. *Voconiae*] Lex Voconia, ne quis heredem feminam faciat, aut vnicam filiam, vltra quadrantem, quod additamentum ex Dionis lib. LVI intelligimus. Gellius lib. XX c. 1 *Voconium plebiscitum* vocat, *de coercendis mulierum hereditatibus*. Quod supra quadrantem hereditatis reliquum fuit, antiquitas ad alios heredes transferebatur: sub Caesaribus autem in fiscum coepit redigi, Voconia lege nouis principum interpolata, vt pluribus exposuit eruditissimus huius Legis interpres Iac. Perizonius singulari dissertatione.

& Iuliae leges] Ex pluribus huius nominis legibus, ab Augusto latis, hoc loco illa intelligitur, quae *de maritandis ordinibus* fuit, Papiae Poppaeae adiungi solita. Hanc enim Augustus *aerario augendo sanxerat*, quod Tacitus obseruat annal. III, 25 ob multiplices ibi multas, siue pecuniarias poenas, vt Lipsius interpretatur.

maiestatis singulare & vnicum crimen] Suetonius Neronem ait (c. 32) quum pecunia deesset, *calumniis rapinisque intendisse animum, & instituisse, vt lege maiestatis facta dictaque omnia, quibus modo delator non deesset, tenerentur*. Nec aliter Tiberius sub quo maiestatis crimen *omnium accusationum complementum erat*, Tacit. ann. III c. 38. De Domitiano eadem Suetonius c. 12.

metum sustulisti] Vid. lib. X. ep. 86.

2. *obsequium seruis*] dominos suos antea passim accusantibus. *Xiphil. in Nerua.*

alienis

alienis ſe mancipus cariorem, quam ciuibus ſuis,
3 credit. Omnes accuſatore domeſtico liberaſti, vnoque ſalutis publicae ſigno illud (vt ſic dixerim) ſeruile bellum ſuſtuliſti, in quo non minus ſeruis, quam dominis, praeſtitiſti: hos enim ſecuros, illos bonos feciſti.
4 Non vis interea laudari, nec fortaſſe laudanda ſint: grata ſunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum ſeruos ſubornantem, monſtrantemque crimina, quae tanquam delata puniret: magnum & ineuitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque ſimiles principi ſeruos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum eſt, quod teſtamenta noſtra ſecura ſunt: nec vnus omnium, nunquam ſcriptus, heres es. Non tu falſis, non tu iniquis tabulis aduocaris. nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis,

4. *nec fortaſſe laudanda ſint*] propter ignobile ex ſeruis argumentum.

principem illum] Domitianum. *Lipſ.*

ſimiles principi ſeruos] malos & calumniatores.

XLIII, 1. *nunquam ſcriptus, heres*] Lipſio & Grutero hoc *nunquam* vindicatum: vulgo lectum *nunc, quia.* Senſus, licet nunquam ſcriptus, nec cogitatus. Mali enim principes teſtamenta, quibus ipſi non ſcripti eſſent, vt ingrata, reſcindebant. *Suet. Calig. 38. Ner. 32.*

aduocaris] ad capiendam ſcilicet hereditatem. *Herz.*

iracundia - - confugit] i. e. nullus te conſtituit heredem ex iracundia qua fertur in eos, qui via ordinaria hereditatem adire deberent, teſtamentarius. *Herz.*

nuncuparis] Nuncupare heredem, eſt palam, ita vt

ſed

ſed quia ipſe meruiſti. Scriberis ab amicis, ab 2
ignotis praeteriris: nihilque inter priuatum &
principem intereſt, niſi quod nunc a pluribus
amaris: nam & plures amas. Tenes, Caeſar, 3
hunc curſum, & probatur experimento, ſitne
feracius & vberius, non ad laudem modo, ſed
ad pecuniam principi, ſi herede illo mori homi-
nes velint, quam ſi cogantur. Donauit pater 4
tuus multa, & ipſe donaſti: ceſſerit parum gra-
tus, manent tamen ii, qui bonis eius fruantur,
nihilque ex illis ad te, niſi gloria redit. nam libe-
ralitatem iucundiorem debitor gratus, clario-
rem ingratus facit. Sed quis ante te laudem 5
iſtam pecuniae praetulit? quotusquisque princi-
pum ne id quidem in patrimoniis noſtris ſuum
duxit, quod eſſet de ſuo? Nonne vt regum, ita
Caeſarum munera illitos cibis hamos, opertos
praeda laqueos aemulabantur, quum priuatis

exaudiri poſſit, heredem conſtituere, Lege 21 pr. D. Qui teſtamenta facere &c. vbi etiam *ſcribere* ac *nuncupare* heredem, diſtinguuntur.

3. *Tenes*] Ita Ald. & Sich. Alii *Tene.*

illo] ſc. principe. *Herz.*

4. *ceſſerit parum gratus*] mortuus ſit aliquis, a te vel patre tuo Nerua beneficiis adfectus, qui tibi nihil teſtamento reliquerit: propterea heredibus eius nihil aufertur, nec teſtamentum, vt ingratum, reſcinditur. De quo ad n. 1 huius cap. diximus.

liberalitatem] praeſtitam & ab alio acceptam. *Herz.*

clariorem] animus quippe ingratus conſpiciendam tradit beneficientiam, ſapientis, cuius eſt beneficium perdere & tamen dare. Vid. Senec. de benefic. lib. VII c. 31. 32. *Herz.*

5. *ne id quidem*] non id quoque.

facul-

facultatibus velut hausta & multiplicata, retro secum quidquid attigerant, referrent?

XLIV. Quam vtile est ad vsum secundorum, per aduersa venisse? Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quae tunc erat innocentium vita: scis & expertus es, quantopere detestentur malos principes, etiam qui malos faciunt. Meministi, quae optare nobiscum, quae sis queri
2 solitus. Nam priuato iudicio principem geris, meliorem immo te praestas, quam tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, vt, quibus erat summa votorum melior pessimo princeps;
3 iam non possimus, nisi optimum, ferre. Nemo est ergo tam tui, tam ignarus sui, vt locum ipsum post te concupiscat. Facilius est, vt esse
4 aliquis successor tuus possit, quam vt velit. Quis enim curae tuae molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipse

hausta & multiplicata] hamus haustus a pisce, si retrahitur, multiplicatam praedam refert. Quidam *hausta & implicita* legunt. Similitudo eadem lib. IX. epist. 30 proposita est.

XLIV, 1. *quae tunc erat*] sub Domitiano.

qui malos faciunt] adulando, nam & hi tandem exsecrantur tyrannum.

2. *priuato iudicio*] Talis es princeps, qualem priuatus iudicabas, principem esse debere. *I de la Baune.*

summa votorum, melior] optabamus vtcunque meliorem, quam Domitianus erat.

3. *tam tui*] virtutis tuae summae.

tam sui] propriae tenuitatis, cum virtute tua haudquaquam comparandae.

locum ipsum post te] successionem.

es,

es, quam ſit oneroſum, ſuccedere bono princi-pi, & adferebas excuſationem adoptati. An prona paruaque ſunt ad aemulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva eſt omnibus vita & dignitas vitae, nec iam conſideratus ac ſapiens, qui aetatem in tenebris agit. eadem quippe ſub principe virtutibus 6
praemia, quae in libertate: nec benefactis tantum ex conſcientia merces, ſed etiam praemia ſunt. Amas conſtantiam ciuium, rectosque ac viuidos animos non, vt alii, contundis ac deprimis, ſed foues & attollis. Prodeſt bonos eſſe, 7
quum ſit ſatis abundeque, ſi non nocet: his honores, his ſacerdotia, his prouincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent: acuuntur illi integritatis & induſtriae pretio. Similes & diſſimiles alliciuntur. nam praemia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo 8

4. *adferebas excuſationem adoptati*] *dicebas*, niſi adoptio te cogeret, nolle te ſponte tua imperium ſuſcipere. Vnus MS. & vnus antique cuſus Grutero hanc lectionem perſuaſerunt; ceteri *adoptari*, quod durum ſonat.

5. *incolumitatem turpitudine*] nemo, vt incolumis ſit, turpitudine ſe principi gratum praeſtat. Exempla dat Suetonius Domitiano cap. 10 extr.

6. *nec iam conſideratus ac ſapiens,*] i. e. cuilibet in lucem prodire iam licet ſub te, nec iam, qui in tenebris vitam agit, ac ſapiens conſideratur, ſicut ſub tyrannicis temporibus latitare erat ſapientiae ſpecimen. *Herz.*

7. *Similes & diſſimiles*] Traiano ſimiles, boni; diſſimiles, mali.

praemia bonorum malorumque] praemia bonorum inge-

ingenio valent, vt non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expetant fugiantue: ceteri, vbi laboris inertiae, vigilantiae somno, frugalitatis luxuriae merces datur, eadem ista, quibus alios artibus adsequutos vident, consectantur: qualesque sunt illi, tales esse & videri volunt, & dum volunt, fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, praeterea vno aut altero, & nimis dixi, vitiis potius ciuium, quam virtutibus laetabantur. primum quod in alio sua quemque natura delectat: deinde quod patientiores seruitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi
2 seruos. Horum in sinum omnia congerebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & periculis in
3 lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule aequum est, esse eos carissimos bono principi, qui inuisi malo fuerint. Scis, vt sunt diuersa natura dominatio & principatus, ita non aliis esse principem, ita non aliis esse principem gratiorem, quam qui maxime dominum grauentur. Hos ergo prouehis; &

principum etiam malos homines alliciunt, vt boni fiant, quum virtutem vident in precio esse: contra malorum principum praemia, quibus vitia rependunt, etiam non malos homines deprauant.

XLV, 1. *Horum in sinum*] horum, seruorum, libertorum, qui carissimi malis principibus.

3. *Scis, vt sunt*] Scripsi, quod Liuineius, Bongarsius, Gruterus, & Rittershusius probant. Vulgatum *vt sicut.*

qui maxime dominum grauentur] qui propter tyrannum grauentur, eumque ferre non possint.

osten-

ostentas quasi specimen & exemplar, quae tibi secta vitae, quod hominum genus placeat. ideo non censuram adhuc, non praefecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius, quam recepisti, quia tibi beneficiis potius, quam remediis ingenia nostra experiri placet. Et alioqui nescio an plus moribus conferat princeps, qui bonos esse patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcunque in partem ducimur a principe: atque, vt ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra sperauerint dissimiles: eoque obsequii continuatione peruenimus, vt prope omnes homines vnius moribus viuamus. Porro, non

4. *praefecturam morum*] munus censurae non admodum dissimile, nisi quod censura certis temporibus adstricta; morum praefectura continua fuit, aut perpetua. Sub Caesaribus innotuit. Suetonius Iul. c. 76 *Honores nimios recepit, vt continuum consulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morum.* Et in Aug c. 27 *recepit & morum legumque regimen aeque perpetuum.*

3. *Flexibiles*] vt Cicero *flexibiles hominum voluntates* dixit lib. II fam. ep. 7.

dicimur, sequaces sumus] Haec respondent verbo *flexibili.* Cic. III de Orat. c. 45 *Nihil est tam flexibile, neque quod tam facile sequatur, quocunque ducas, quam oratio.* A cera desumta translatio, Noster lib. VII epist. 9 n. 11

Vt laus est cerae, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos.

Sperauerint dissimiles] Sperauerunt, vulgo. Sequuti nos Bongarsium & Gruterum. *Dissimiles*, mali principes, Traiano dissimiles, qui frustra obsequium & bonorum ciuium & amorem sperant.

tam finistre constitutum est, vt qui malum principem possumus, bonum non possimus imitari.
6 Perge modo, Caesar, & vim effectumque censurae tuum propositum tui actus obtinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur: nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quae inprimis hoc in se boni habent, quod approbant, quae praecipiunt, fieri posse.

XXVI. Et his terror valuisset efficere, quod reuerentia tui effecit? Obtinuit aliquis, vt spectaculum pantomimorum populus Romanus
2 pateretur: sed non obtinuit, vt vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius, coepitque esse beneficium, quod necessitas fuerat. Neque enim a te minore concentu, vt tolleres pantomimos, quam a patre tuo, vt restitueret, exactum est.
3 Vtrumque recte: nam & restitui oportebat, quos

6. *Melius homines exemplis docentur*] Lege Senecae ep. *6* & 11, & adde nostri lib. VIII epist. 14 n. *6*.

XLVI, 1. *Obtinuit aliquis*] Tiberius, a quo *pulsi histriones Italia*. Tacit. ann. IV c. 14 extr. & Nero, a quo *pantomimorum factiones cum ipsis relegatae*, Sueton. c. *16*, & Domitianus *interdixit histrionibus scenam*, Idem Suet. c. 7.

non obtinuit, vt vellet] principes illi obtinuere, vt populus pateretur pantomimos relegari, aut etiam concederet; non autem, vt ex animo illud vellet. Fiebat enim inuito populo.

2. *a patre tuo, vt restitueret*] a Nerua, vt relegatos a Domitiano histriones revocaret.

sustu-

ſuſtulerat malus princeps, & tolli reſtitutos. In his enim, quae a malis bene fiunt, hic tenendus eſt modus, vt appareat, auctorem diſplicuiſſe, non factum. Idem ergo populus ille aliquando 4
ſcenici imperatoris ſpectator & adplauſor, nunc in pantomimis quoque auerſatur & damnat effeminatas artes, & indecora ſeculo ſtudia. Ex quo 5
manifeſtum eſt, principum diſciplinam capere etiam vulgus: quum rem, ſi ab vno fiat, ſeueriſſimam fecerint omnes. Macte hac grauitatis gloria, Caeſar, qua conſequutus es, vt quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Caſtigauerunt vitia ſua ipſi, qui caſtigari mere- 6
bantur, iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. itaque nemo de ſeueritate tua queritur, & liberum eſt queri. Sed quum ita compara- 7
tum ſit, vt de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet; tum in ſeculo nihil eſt, quo non omne hominum genus

4. *aliquando ſcenici imperatoris*] quondam Neronis in ſcena & theatro verſantis ſpectator & adplauſor.

nunc in pantomimis quoque auerſatur] Argumentum a maiori ad minus. Populus, qui antea Neronem ludicra exercentem cum plauſu ſpectabat; nunc huiusmodi artes ne in pantomimis quidem, leuiſſimo genere hominum, vult ferre.

5. *ſi ab vno*] principe.

rem ſeueriſſimam] auerſationem ludicrorum. Vis argumenti haec eſt: Ex hoc exemplo manifeſtum eſſe, vulgum quoque principum diſciplinae capacem eſſe, quia in ſeueriſſima re imitatus principem ſuum fuerit.

7. *tum in ſeculo*] Vulgatum, *tamen in ſeculo*. Livineius in veteri libro *tum* inuenit, quod eruditi

8 laetetur & gaudeat: boni prouehuntur: mali, qui est tranquillissimus status ciuitatis, nec timent nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus, omnibusque, quos bonos facis, hanc adstruis laudem, ne coegisse videaris.

XLVII. Quid? vitam, quid? mores iuuentutis quam principaliter formas? quem honorem dicendi magistris, quam dignitatem sapientiae doctoribus habes? vt sub te spiritum, & sanguinem, & patriam receperunt studia, quae priorum temporum immanitas exsiliis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitiis artes non odio magis,
2 quam reuerentia relegaret? At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Praestas enim, quaecunque praecipiunt: tantumque eas
3 diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admissio-
4 num tuarum facilitatem? Magno quidem animo

probant, quamuis ipse *tuo* malit. Si *tum* illud ratum est, referri ad *quum* debet, quod praecessit. Vide Plinii nostri lib. VII epist. 8 n. 3 & ibi notata.

8. *nec timentur*] quia vires non habent, sublatis pretiis malitiae.

sed implorantibus] cupientibus sanari, & mala seculi agnoscentibus.

XLVII, 1. *Quid? vitam, quid*] Quid? vitam & mores iuuentutis.

principaliter] vt principem decet, alimenta praebendo, & constituendo magistros.

exsiliis puniebat] quia Domitianus sapientiae professores expulerat.

quam reuerentia] pudore: quasi turpitudinem sibi exprobrarent.

parens

parens tuus hanc ante vos principes arcem, PVBLICARVM AEDIVM nomine inscripserat: frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare vt in publicis posset. Quam bene cum titulo 5
isto moribus tuis conuenit? quanquam omnia sic facis, tanquam non alius inscripserit. Quod enim forum? quae templa tam reserata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuae sedes magis publica, magis omnium: nullae obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque iam mille liminibus: vltra semper aliqua dura & ob-
stantia. Magna ante te, magna post te, iuxta te 6
tamen maxima quies, tantum vbique silentium, tam altus pudor, vt ad paruos penates & larem angustum ex domo principis modestiae & tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipse autem, vt excipis omnes? vt exspectas? vt magnam partem dierum inter tot

4. *ante vos principes*] ante Neruam & Traianum. Male quidam *ante hos* legunt.

arcem] palatium Domitiani, tyrannidis sedem & munimentum, ideoque clausum vt arcem, ne bonis aditus pateret. Vide post paulo c. 48, 49, & adde Nepotis Timoleontem cap. 3 n. 3.

publicarum aedium] quae omnibus bonis paterent, nemine excluso.

5. *contumeliarum gradus*] vt alii primo ostio, admitterentur, interioribus excluderentur: alii ne primo. *Lips.*

mille liminibus] Hyperbole. Seneca de Benefic. VI, 33 *Est proprium superbiae, magno aestimare introitum ac tactum sui liminis, & pro honore dare, vt ostio suo propius adsideas, vt gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa sunt ostia, quae receptos quoque excludunt.*

imperii curas, quasi per otium, transfigis? itaque
non vt alias attoniti, nec vt periculum capitis
adituri tarditate, sed securi & hilares, quum
commodum est, conuenimus: & admittente
principe interdum est aliquid quod nos domi
quasi magis necessarium teneat. Excusati sem-
2 per tibi, nec vnquam excusandi sumus. Scis
enim, sibi quemque praestare, quod te videat,
quod te frequentet, ac tanto liberalius ac diu-
3 tius voluptatis huius copiam praebes. Nec salu-
tationes tuas fuga & vastitas sequitur: remora-
mur, resistimus, vt in communi domo, quam nu-
per immanissima bellua plurimo terrore munie-
rat, quum, velut quodam specu inclusa, nunc
propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad
clarissimorum ciuium strages caedesque profer-
4 ret. Obseruabantur foribus horror & minae,
& par metus admissis & exclusis. Ad haec ipse
occursu quoque visuque terribilis, superbia in
fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpo-
5 re, in ore impudentia multo rubore suffusa. Non

XLVIII, 1. *tarditate*] capite plectendi, si tardiores veniremus. *Baun.*

2. *sibi quemque*] sibi, non tui caussa, non tam vt tibi officium praestet, sed ad suam voluptatem.

3. *fuga & vastitas*] i. e. te salutato non cogimur *fugere*, & palatia *vasta* relinquere, sicut sub tyrannorum imperio quiuis peracta quotidiana salutatione ex aula domum fugebat, & sic vasta domus Caesaris relinquebatur. *Herz.*

immanissima bellua] Domitianus.

propinquorum] vt Fabii Clementis, Cos. *Xiphil.*

4. *Obuersabantur foribus*] Idem lib. VI epist. 16 n. 13: *limini obuersabantur.*

impudentia rubore suffusa] Nam *rubore se contra pu-*

adire

adire quisquam: non alloqui audebat, tenebras ſemper ſecretumque captantem, nec vnquam ex ſolitudine ſua prodeuntem, niſi vt ſolitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus ſibi parietibus & muris ſalutem ſuam tueri videbatur, dolum ſecum & inſidias, & vltorem ſcelerum deum incluſit: dimouit, perfregitque cuſtodias poena, anguſtosque per aditus & obſtructos, non ſecus ac per apertas fores & inuitantia limina, irrupit: longeque tunc illi diuinitas ſua, longe arcana cubilia ſaeuique receſſus, in quos timore &
ſuperbia, & odio hominum agebatur. Quanto 2
nunc tutior, quanto ſecurior eadem domus,

---

dorem muniebat. Tacit.Agr. c, 45 n. 4. Fuit enim *vultu ruboris pleno.* Sueton. c. 18.

5. *niſi vt ſolitudinem faceret*] Videri poſſit & hoc loco, & proxime num. 3 in animo noſtrum habuiſſe, quae Seneca lib. 1 de Clement. c. 3 egregie ſcripſit, *Illius demum magnitudo ſtabilis fundataque eſt, quem omnes tam ſupra ſe eſſe, quam pro ſe ſciunt, cuius curam excubare pro ſalute ſingulorum atque vniuerſorum quotidie experiuntur: quo procedente, non tanquam malum aliquod aut noxium animal e cubili proſilierit, diffugiunt, ſed tanquam ad clarum ac beneficum ſidus certatim aduolant.*

XLIX, 1. *inuitantia limina*] quemlibet ad introitum. Sic apud Curt. III, 5, 2 *liquor fluminis inuitauit regem.* *Herz.*

longe illi diuinitas ſua] nihil ipſi profuit, quod deus appellari voluerat. Florus lib. II. cap. 2 n. 8. *Longe illis nauticae artes*, id eſt, nihil profuerunt, vt indice Freinsheimius interpretatur. Virgilius quoque lib. XII v. 52

Longe illi dea mater erit.

postquam eius non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris defenditur? Ecquid ergo? discimus experimento, fidelissimam esse custodiam, principis ipsius innocentiam. Haec arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septus caritate
4 non fuerit. armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris coetuque consumis? non remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socia-
5 litas interest? non tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis? non ex conuictu nostro mutua voluptas? non prouocas reddisque sermones? non ipsum tempus epularum tuarum, quum frugalitas contrahat, extendit hu-
6 manitas? Non enim, ante medium diem distentus solitaria coena, spectator adnotatorque conuiuis tuis immines: nec ieiunis inanibus plenus ipse eructans, non tam apponis, quam obiicis, cibos, quos dedigneris attingere: aegreque perpessus superbam illam conuictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occul-
7 tumque luxum refers. Ergo non aurum, nec

3. *fidelissimam esse custodiam*] Multa sapientum dicta huius argumenti exstant. Nepos Dione cap. 5 n. 4 *Nullum est imperium tutum, nisi beneuolentia munitum.* Cicero Philip. II c. 44 *Caritate & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis.* Atque sic alii plures.

terrore] armatis militibus terrorem incutientibus. *Herz.*

5. *in medio cibus*] in propatulo, in omnium oculis.

6. *ante medium diem distentus*] Lege Sueton. c. 21.

adnotator] quid loquantur, quid vultu significent.

argen-

argentum, nec exquisita ingenia coenarum, sed suauitatem tuam iucunditatemque miramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata grauitate. Neque enim 8
aut peregrinae superstitionis mysteria, aut obscena petulantia mensis principis oberrat, sed benigna inuitatio, & liberales ioci, & studiorum honor. Inde tibi parcus, & breuis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quam quod sine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis, vt participes, perfruamur; quae habemus ipsi, quam propria, quam nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, omnè stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum immensa possessione circumuenis, nec vnius oculis flumina, fontes, maria deseruiunt. Est, quod Caesar non suum videat; tandemque imperium principis, quam
patrimonium, maius est. Multa enim ex 2

8. *peregrinae superstitiones*] Isiacorum, Gallorum, qui cum choro conuiuia irrumpebant. *Lips.*

obscena petulantia] cinaedorum, psaltriarum, puellarum a Gadibus.

studiorum honor] eruditi de studiis sermones, qui maxime principes viros decent.

L, 1. *omne stagnum*] Loquitur de villis & possessionibus superiorum principum. Similem cupiditatem & iniustam occupationem in Clodio pro Milone notauit Tullius c. 27.

vnius oculis deseruiunt] i. e. non fecisti, vt flumina, fontes mariaque tot habeas, vt quoties oculos attolleres, te nihil conspiceres, quam quod tuum esset. *Herz.*

2. *imperium, quam patrimonium*] quasi superiorum

patrimonio refert in imperium, quae priores principes occupabant, non vt ipsi fruerentur,
3 sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec iam clarissimorum virorum receptacula habitatore seruo
4 teruntur, aut foeda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcerrimas aedes deterso situ auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem, quo extructa sunt, animo ab interitu vindicare: muta quidem illa & anima carentia, sentire tamen & laetari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod aliquando coeperint
5 esse domini, non seruientis. Circumfertur sub nomine Caesaris tabula ingens rerum venalium, quod sit detestanda auaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet superuacua tam multa: tunc exitialis erat apud principem huic
6 laxior domus, illi amoenior villa. Nunc princeps in haec eadem dominos quaerit, ipse inducit: ipsos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam nisi Caesaris suburbanum,

principum patrimonium ferme imperium aequasse dicat. Adeo omnia sibi rapiebant.

3. *pares domini*] itidem nobiles: non solus Caesar.

4. *sentire tamen & laetari*] Ciceronem haud dubie imitari voluit, cuius nota pro Marcello ad Caesarem vox: *parietes huius curiae tibi gratias agere gestiunt.*

6. *magni aliquando imperatoris*] alicuius Luculli, vel Pompeii, quorum horti cumprimis celebrantur.

nunquam nisi Caesaris] assidue possessum a Caesaribus.

lice-

licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, vt ille nos principalibus rebus existimet dignos: nos non timeamus, quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum ciuibus tuis copiam praebes, sed amoenissima quaeque largiris & donas; ita (inquam) donas, in quae electus, in quae adoptatus es: transfers, quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quam quod per amicos habes. 7

LI. Idem tam parcus in aedificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, vt ante, immanium transuectione saxorum vrbis tecta quatiuntur. Stant securae domus, nec iam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi, magis reiicere aliquid & amputare ex his, quae princeps tanquam necessaria reliquit. Praeterea pater tuus vsibus suis detrahebat, quae fortuna imperii dederat: tu tuis, quod pater. At quam magnificus in publicum es? Hinc porticus, inde 2

7. *ita, inquam, donas*] Aptius *ista*, quam *ita*, eruditis videtur.

in quae electus] quae hereditario iure a Nerua patre acceperas.

LI, 1. *immanium saxorum*] Insanum aedificandi studium notat, Domitiani maxime, qui ingentium columnarum aduectatione templa domusque tremefecerit.

2. *tu tuis, quod pater*] tu tuis vsibus subtrahis, quod magis tuum, vtpote a patre datum, quum Nerua tantummodo imperii fortuna obtinuerat. *Tu tuis* placet Lipsio & Liuineio, prae vulgato *tutius*.

delubra occulta celeritate properantur, vt non consummata, sed tantum commutata videantur. Hinc immensum latus circi templorum pulcritudinem prouocat: digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quam quae ex illa spectabuntur: visenda autem cum cetera specie, tum quod aequatus plebis ac prin-
4 cipis locus. siquidem per omne spatium vna facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Caesaris suggestus, quam
5 propria, quae spectet. Licebit ergo ciuibus tuis inuicem contueri: dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico, in populo sedentem; populo, cui locorum quinque millia adiecisti. Auxeras enim

3. *delubra*] Iani templum. Matrial. X, 28.
properantur] i. e. celeriter conficiuntur. Sic Tacitus Annal. 11, 6, 2 *naues properatae*. *Herz.*
commutata] reparatione. *Lips.*
latus circi] Circi Maximi. Vid. Sueton. Dom. 5 vbi & *lateris* huius *deusti*, & postea restituti mentio fit.
pulcritudinem prouocat] certat cum pulcritudine templorum.

4. *suggestus*] locus editior, quem inter nimios honores Caesar Iulius receperat in orchestra. *Sueton. c.* 76.

5. *non cubiculum principis*] Cubiculum heic locus clausus est, ex quo spectauit princeps, vt ipse non spectaretur. Suetonius Ner. c. 12 etiam *cubiculum* vocat. *Icarus*, inquit, *primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsumque cruore respersit. Nam perraro praesidere, ceterum accubans. primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consuerat.*
locorum quinque millia] Pro numero ingenuorum, quos congiariis alebat, *cap.* 28 *n.* 4 auxisse loca Circi,

nume-

numerum eius congiarii facilitate, maioremque in posterum suscipi liberalitatis tuae fide iusseras.

LII. Horum vnum si praestitisset alius, illi iamdudum radiatum caput, & media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris & grandioribus victimis inuocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras; tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque praetexi. Sic fit, vt dei summum inter homines fastigium serues, quum deorum ipse non adoptes. Itaque tuam statuam in vestibulo Iouis 2
optimi maximi vnam alteramue, & hanc aeream, cernimus. At paullo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, quum

siue sedes ad spectandum, dicit. Lipsio minus hoc pro magnificentia Traiani videtur, legique *quinquaginta millia* suspicatur. Sed nihil mutandum, quia ipse auctor ad congiarii & liberalitatis numerum restringit.

LII, 1. *radiatum caput*] radiata corona ornatum, quod signum diuinitatis erat. Lucanus lib. VII v. 458 de Caesaris apotheosi:

Fulminibus manes, radiisque ornabit, & astris.

excubare pro templis] statuas tuas in vestibulis templorum poni, non in ipsis. *Lips.* Vide mox n. 2.

praetexi] ante postes collocari, ipsosque quasi *tegere* (ad hoc enim texere. *Conf. Voss. Etymol.*) Sic supra noster c. 15 *quae saxa somnum praetexerint. Herz.*

fastigium serues, quum non adoptes] Lipsius Epist. Quaest. V, 15 emendauit, atque ita interpretatus est: Hoc ipso deus haberis, quod dei honores non adfectas.

incesti principis statuis permixta deorum simu-
3 lacra sorderent. Ergo istae quidem aereae & paucae manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: illae autem aureae & innumerabiles strage & ruina publico gaudio litauerunt. Iuuabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, saeuire securibus, vt, si singulos ictus
4 sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii seraeque laetitiae, quin instar vltionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremo, truces horrendasque imagines abiectas excoctasque flammis, vt ex illo terrore & minis in vsum hominum ac volu-
5 ptates ignibus mutarentur. Simili reuerentia, Caesar, non apud genium tuum bonitati tuae gratias agi, sed apud numen Iouis optimi maximi pateris. Illi debere nos, quidquid debeamus, illius, quòd bene facias, muneris esse, qui

2. *incesti principis*] Domitiani. *Suet. c. 22.*

3. *strage & ruina*] Interemto Domitiano senatus scalas inferri, clypeosque & imagines eius coram detrahi, & ibidem solo adfligi iussit. *Suet. c. 23.* Haec in curia: non aliter in templis aliisque locis.

litauerunt] i. e. strage & ruina illarum statuarum ceu sacrificio placarunt populi gaudium. Id enim litare significat Macrob. Saturn. III, 5. Sic apud Apulei. Metam. III p. m. 39 *de latronis huius sanguine legibus vestris & disciplinae publicae litata. Herz.*

vt, si] tanquam. *Herz.*

4. *excoctasque flammis*] Xiphilinus in Nerua sub initium tradit, statuas aureas & argenteas Domitiani conflatas fuisse, & pecuniam ex iis factam.

5. *apud genium tuum*] tibi, & domi tuae. Alias sacratissimus genius principis erat, per quem iurabant, cui litarent, eaque facerent cuncta, quae diis praestari fas erat.

te

te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges perCapitolinum iter magna sui parte velut intercepti diuertere via cogebantur, quum saeuissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore colereretur, quantum ipse humani sanguinis profundebat. 6

LIII. Omnia P. C. quae de aliis principibus a me aut dicuntur aut dicta sunt, eo pertinent, vt ostendam, quam longa consuetudine corruptos deprauatosque mores principatus, parens noster reformet & corrigat: alioqui nihil non parum grate sine comparatione laudatur. Praeterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum ciuium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adiice, quod imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamque eius carpi, qui mortem

2 (beside "Praeterea hoc primum erga optimum imperato-")
3 (beside "pes, qui malos satis non oderint. Adiice, quod")
4 (beside "principes tutum est. An excidit dolori nostro")

6. *intercepti*] abducti ex via Capitolina ad statuam Domitiani.

LIII, 4. *vindicatus Nero*] a Domitiano, qui illius caussa Epaphroditum a libellis damnauit. *Sueton. c. 14 extr.* & antea Vitellius exsequias Neronis, humiliter sepultas honorauerat. *Eutrop. VII, 12.*

permitteret, credo] Ironia. Nam hoc vult dicere: etsi Domitianus mortem Neronem vltus est, non tamen permissurus esset famam & vitam eius carpi, ratus se per illius reprehensionem capi & notari.

vlcisce-

vlciscebatur: nec vt in se dicta interpretaretur,
5 quae de simillimo dicerentur. Quare ego te, Caesar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in praeteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros sub exemplo praemonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a posterorum exsecra-
6 tionibus conquiescant. Quo constantius, P.C. & dolores nostros & gaudia proferamus; ingemiscamus illis, quae patiebamur. Simul vtrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsae gratiarum actiones agant, memerintque, sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores, secus meriti, reprehendantur. Nam quum de malo principe posteri tacent, manifestum est eadem facere praesentem.

LIV. Et quis iam locus miserae adulationis manebat, quum laudes imperatorum ludis etiam & commissionibus celebrarentur, saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis

vt in se dicta] quemadmodum Heluidium iuniorem Domitianus occidit, *quasi scenico exordio sub persona Paridis & Oenones diuortium suum cum vxore taxasset.* Sueton. 10.

5. *Quare ego te*] Lipsio superuacuum *te*, sed vtcunque tolerari potest.

LIV, 1. *commissionibus*] Lipsio & Casaubono iudicibus pro vulgato *comessationibus*, ita legendum. *Commissiones* enim ludorum sunt, de quibus lib. VII ep. 24 n. 6 reuoluatur. Addi Casaubonus potest in Sueton. Aug. c. 89 extr.

voci-

vocibus, modis, gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu & in scena ab histrione & a consule laudabantur. Tu procul a tui cultu ludicras artes remo- 2
visti. Seria ergo te carmina, honorque aeternus annalium, non haec breuis & pudenda praedicatio colit: quin etiam tanto maiore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent,
quanto magis de te scenae silebunt. Sed quid 3
ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam paruum in senatu agebatur, vt non laudibus principum immoraretur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De amplian- 4
do numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, accessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos nomini Caesarum

2. *consurgent*] Consurrectio honoris exhibendi signum. Dialog. de causs. corr. eloq. c. 13 *Populus auditis in theatro versibus Virgilii, surrexit vniuersus, & forte praesentem spectantemque Virgilium veneratus est sic, quasi Augustum.*

3. *censendi*] sententiam ferendi. Vid. lib. IX epist. 13 n. 13.

4. *nunc menses etiam*] quia Domitianus Septembrem *Germanicum*, ex falsae victoriae suae nomine, Octobrem *Domitianum* appellari instituerat, consentiente per adulationem, vt moris erat, senatu: quod praeter Suetonium c. 13 etiam Martialis eleganti epigrammate (IX, 2) prodit:

dica-

dicabamus: patiebantur illi, &, quasi meruis-
5 sent, laetabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus eius, de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuae moderationis haec laus, constantia nostra; & tibi obsequimur, quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad vsum munusque iustitiae conuenimus: hanc simplicitati tuae veritatique gratiam relaturi, vt te, quae vis, velle, quae non
6 vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi, a quo incipi, in quo desini sub alio principe non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus, & alii non receperunt: nemo ante tantus fuit, vt crederetur noluisse decerni.
7 Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monimentis aeternae laudis inciditur.

LV. Ibit in secula, fuisse principem, cui

Dum Ianus hiemes, Domitianus auctumnos,
Augustus annis commodabit aestates:
Dum grande famuli nomen adseret Rheni
Germanicarum magna lux Kalendarum.

nec hos singulos] Augustus & Iulius singulorum mensium nomine, non plurium, honorati: Domitianus sibi duos menses postulauit.

5. *constantia nostra*] Quod antea negauerat Senatus, in adulationem compositi, constantiam, & quidam codices *constantiae* referunt; non dubitat Lipsius *non constantiae nostrae* legendum esse.

6. *sub alio principe*] quia exordium & clausula orationum in laudibus principis, vtut pessimi, terebantur.

alii non receperunt] vt Tiberius apud Sueton. c. 67.

LV, 1. *Ibit in secula*] Semper praedicabitur. Silius lib. II v. 511 *in secula mittam:* & lib. XII v. 311

florenti-

florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, saepius nulli decernerentur. Et sane, 2
si velimus cum priorum temporum necessitate
certare, vincemur. Ingeniosior est enim ad
excogitandum simulatio veritate, seruitus libertate, metus amore. Simul quum iampridem no- 3
vitas omnis adulatione consumta sit, non alius
erga te nouus honor superest, quam si aliquando de te tacere audeamus. Ago si quando 4
pietas nostra silentium rupit, & verecundiam
tuam vicit, quae qualiaque decernimus nos, tu
non recusas; vt appareat, non superbia & fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulcrius hoc, Caesar, 5
quam si recusares omnes: nam recusare omnes,
ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento & nobis & aerario
prodes, quod sumtibus eius adhibes modum, &
qui exhaustum non sis innocentium bonis re- 6
pleturus. Stant igitur effigies tuae, quales olim
ob egregia in rempublicam merita priuatis dicabantur. Visuntur eadem e materia Caesaris 7
statuae, qua Brutorum, qua Camillorum. Nec

factoque in secula iuro.

Et Claudianus Panegyr. Mallii Theod. v. 115.

nascentes ibant in secula libri.

4. *pietas silentium rupit*] coëgit te laudare, & honores decernere.

6. *e materia*] ex aere aut lapide. Domitianus autem non nisi aureas & argenteas statuas in Capitolio sibi poni permisit *Suet. 13.*

Brutorum, Camillorum] Synecdoche. Vnius Bruti, regum exactoris: vnius Camilli, victoris Senonum Gallorum.

discre-

discrepat caussa. Illi enim reges hostemque
victorem moenibus depulerunt: hic regnum
ipsum, quaeque alia captiuitas gignit, arcet ac
submouet, sedemque obtinet principis, ne sit
8 domino locus. Ac mihi intuenti in sapientiam
tuam, minus mirum videtur, quod mortales
istos caducosque titulos aut depreceris aut tem-
peres. Scis enim vbi vera principis, vbi sem-
piterna sit gloria; vbi sint honores, in quos ni-
hil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus
9 liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam tem-
plaque demolitur & obscurat obliuio, negligit
carpitque posteritas: contra, contemtor am-
bitionis, & infinitae potestatis domitor ac frae-
nator animus ipsa vetustate florescit, nec ab vllis
magis laudatur, quam quibus minime necesse
est. Praeterea, vt quisque factus est princeps,
ex templo fama eius, incertum bona an mala,
10 ceterum aeterna est. Non ergo perpetua prin-
cipi fama, quae inuitum manet, sed bona con-
cupiscenda est. Ea porro non imaginibus &
11 statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quin
etiam leuiora haec, formam principis figuram-
que, non aurum melius vel argentum, quam
fauor hominum exprimat teneatque. Quod
quidem prolixe tibi cumulateque contingit,
cuius laetissima facies & amabilis vultus in
omnium ciuium ore, oculis, animo sedet.

8. *in quos nihil flammis*] Hoc Cicero persequutus est pro Marcello c. 4.

11. *vultus in omnium ciuium ore*] Nazarius Panegyr.

LVI. Adnotasse vos credo, patres conscripti, iamdudum me non eligere, quae referam. Propositum est enim mihi, principem laudare, non principis facta. Non laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia maior, imperator auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cu- 2
iusque praedicatio vel transilire vel praeteruehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum aut beneficio sterile, aut vacuum laude? num omnia eiusmodi, vt is optime te laudasse videatur, qui narrauerit fidelissime? Quo fit, vt prope in immensum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, & quanto 3
plura adhuc restant? vt illud, quod secundum consulatum recepisti, quia princeps & pater deferebat. At postquam ad te imperii summam, & cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii transtulerint, tertium consulatum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses.

Constantini c. 12 *Aboleri hic vultus non potest: vniversorum pectoribus infixus est; nec commendatione cerae aut pigmentorum fucis retinet, sed desiderio efflorescit animorum.* Haec est *forma* illa *mentis aeterna*, quam Tacitus in Agric. extr. laudat, & *imbecillis vultus ac mortalibus simulacris* opponit.

LVI, 2. *de biennio*] imperii Traiani.

3. *secundum consulatum*] Hunc iniit Traianus adoptatus, superstite Nerua: primum gesserat sub Domitiano *cap. 57 n. 3.*

tui potestatem] Nerua patre defuncto.

4 Magnum eſt, differre honorem; gloriam ma-
ius. Geſtum conſulatum mirer, an non re-
ceptum? geſtus non in hoc vrbis otio, & intimo
ſinu pacis, ſed iuxta barbaras gentes: vt illi ſo-
lebant, quibus erat moris paludamento mutare
praetextam, ignotasque terras victoria ſequi.
5 Pulcrum imperio, glorioſum tibi, quum te ſocii
atque amici ſua in patria, ſuis in ſedibus adie-
runt. Decora facies conſulis: multa poſt ſe-
cula tribunal viridi ceſpite exſtructum, nec
faſcium tantum, ſed pilorum, ſignorumque ho-
6 nore circumdatum. Augebant maieſtatem prae-
ſidentis diuerſi poſtulantium habitus, ac diſſo-
7 nae voces, raraque ſine interprete oratio. Ma-
gnificum eſt, ciuibus iura, quid hoſtibus, red-
dere? ſpecioſum, certam fori pacem, quid

4. *differre honorum*] magiſtratum, munus honorificum.

gloriam, maius] gloriam ex bene gerendo magiſtratu dilatam velle maius eſt.

geſtum conſulatum] ſecundum.

iuxta barbaras gentes] in Germania.

quibus erat moris] priſcis conſulibus id moris erat, vt in expeditionem bellicam profecturi, praetextam togam, magiſtratus in vrbe inſigne, ponerent, paludatique, votis factis, exirent. Vid. Lipſ. Mil. R. lib. II dial. vii.

5. *ſocii atque amici*] ad Germaniae fines, Vbii, Batavi, & horum accolae.

tribunal viridi ceſpite] Tribunal caſtrenſe, ex ceſpite factum. Tacitus annal. I c. 18 *congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal.* Et Statius lib. V. Silv. II v. 144.

> *Hic ſuetus dare iura parens: hoc ceſpite turmas*
> *Adfari.*

6. *poſtulantium*] ius petentium.

im-

immanes campos ſella curuli, victoriſque veſtigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque, quid ſpernere barbaros fremitus? hoſtilemque terrorem non armorum magis, quam togarum oſtentatione compeſcere? Itaque non te apud imagines, ſed ipſum praeſentem audientemque conſalutabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hoſtibus, tu contemtis merebare.

Lines with margin numbers:
quam togarum oſtentatione compeſcere? Ita- 8

LVII. Haec laus acti conſulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus, vt iam excuſatus honoribus & expletus, conſulatum recuſaſti, quem noui imperatores deſtinatum aliis in ſe transferebant. Fuit etiam qui in principatus ſui 2
fine conſulatum quem dederat, ipſe magna ex parte iam geſtum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & deſinentes adeo concupiſcunt, vt auferant; tu, otioſo ac vacante, priuatis ceſſiſti. Inuidio- 3
ſusne erat aut tibi tertius conſulatus, aut principi primus? Nam ſecundum imperator quidem,

7. *ſella curuli*] qua ſedebat imperator in ceſpiticio tribunali.

barbaros fremitus] Germanorum murmur, quod ante proelium edebatur. *Tacit. Germ. c. 3.*

8. *non te apud imagines*] Principum imagines adorare, obſequii & ſubiectionis ſignum erat. Exemplum cape ex Tacit. XV c. 29 n. 5.

LVIII, 1. *vt iam excuſatus*] qua iam ſatur honorum.

2. *otioſo ac vacante*] quum otioſus conſulatus vacaret, exſtincto Nerua.

ſub

ſub imperatore tamen, iniſti: nihilque imputari in eo vel honori poteſt vel exemplo, niſi obſequium.
4 Ita vero quae ciuitas quinquies, atque etiam ſexies, conſules vidit, non illos, qui exſpirante iam libertate per vim ac tumultum creabantur, ſed quibus ſepoſitis & abſentibus in rura ſua conſulatus ferebantur; in hac ciuitate tertium conſulatum princeps generis humani, vt pergrauem, recuſaſti? Tantone Papyriis etiam &
5 Quinctiis moderatior Auguſtus, & Caeſar, & pater patriae. At illos respublica ciebat: quid? te non eadem respublica? non ſenatus? non conſulatus ipſe, qui ſibi tuis humeris attolli & augeſcere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar eius voco, qui continuis conſulatibus fecerat longum quendam & ſine diſcrimine annum: his te confero, quos certum eſt, quoties conſules fuerunt,

4. *non illos, qui exſpirante*] Marium Lipſius, & Iulium Caeſarem intelligit, quorum multiplicati conſulatus notiſſimi.

abſentibus in rura ſua] vt Atilio Serrano, de quo maior Plinius H.N. lib. XVIII c. 3 *ſerentem inuenerunt dati honores.* Forſan Papirio & Quinctio, qui mox laudantur, idem contigit.

5. *Papiriis etiam & Quinctiis*] L. Papirio Curſori quinquies, & T. Quinctio Barbato, ſexies conſuli, vt in Faſtis eſt.

Auguſtus & Caeſar] tu tantis iam titulis ac honoribus euectus.

LVIII, 1. *ad exemplar eius*] Domitiani, de quo Sueton. c. 13 *Conſulatus XVII cepit; quod ante eum nemo.*

non

non sibi praestitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consulatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiae tuae consensus noster indixerat, vt princeps toties consul esses, quoties senator tuus. nimia modestia istud etiam priuatus recusasses. An consularis viri triumphalisque filius, quum tertio consul creatur, adscendit? non debitum hoc illi, non vel sola generis claritate promeritum? Contingit ergo priuatis aperire annum, fastosque reserare: & hoc quoque redditae libertatis indicium fuit, quod consul alius, quam Caesar esset. Sic exactis regibus cœpit liber annus: sic olim seruitus

2
3
4

non sibi praestitisse] non suae, sed publicae vtilitatis caussa consulatum gessisse.

Erat in senatu ter consul] Lips. & Liuio ad Silium Italicum, tum quidem absentem in Campania (*lib. III epist. 7 n. 6*) referri posse existimant, quod alius ex obscuris illorum temporum fastis haberi non possit.

2. *nimia modestia istud*] Sextus casus *modestia*. Sensum autem: Nimis modestus esses, si priuatus recusasses; quanto magis princeps? Priuatus autem omnis, qui non princeps siue Caesar.

3. *consularis viri triumphalisque filius*. Traianus. Vid. supra c. 9 n. 2.

4. *Contigit ergo priuatis*] quibus id honoris Domitianus inuiderat. *num. 5.*

aperire annum] Consul ordinarius, qui calendis Ianuariis magistratum iniit, *aperire annum* dicebatur. Statius ineunte IV Siluarum, de Domitiano:

insignemque aperit Germanicus annum.

fastosque reserare] Nomina ordinariorum consulum in fastis scribebantur, vt per illa annus numeraretur.

liber annus] noua sc. regiminis forma, quae consulatus erat. *Herz.*

5 pulsa priuata fatis nomina induxit. miseros ambitionis, qui ita consules semper, vt semper principes erant: quanquam non ambitio magis, quam liuor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpurae decus non nisi praecerptum praefloratumque
6 transmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere: modestia, cedere: benignitas, per alios frui.

LIX. Sed iam tempus est, te ipsi consulatui praestare, vt maiorem eum suscipiendo gerendoque facias. Nam saepius recusare, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem vt maximum recusasti: sed hoc persuadere nemini po-
2 teris, nisi aliquando & non recusaueris. Quum arcus, quum tropaea, quum statuas depreca-ris, tribuenda est verecundiae tuae venia; illa enim sane tibi dicantur: nunc vero postulamus, vt futuros principes doceas inertiae renuntiare, paullisper delicias differre, paullisper, & saltem ad breuissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitari, induere praetextam,

5. *praecerptum praefloratumque*] Domitianus enim plures ex XVII consulatibus ad idus usque Ianuarias gessit: nullum vltra calendas Maii. *Sueton.* 13. Hinc suffecti illi & extraordinarii consules, qui fastos turbant.

LIX, 2, *excitari*] Alii *excitatos*, vid. Grut.

quam

quam quum dare possent, occuparint: adscendere curulem, quam detineant: esse denique, quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, vt fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum prouinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audiuimus quidem te omne munus consulis obiisse, sed audiuimus: diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: aequum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famae semper & rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiae tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse cupimus tamen experiri, an nunc quoque vna eademque res sit, bonus consul & bonus princeps. Nam praeter id, quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest vtrique nonnulla diuersitas, quum principem quam dissimillimum consuli deceat.

(Margin: 3 beside "velle consules fieri… Gessisti alte-"; 4 beside "Quousque absentes…"; 5 beside "valet, in principum plus. Dicimus quidem,"; 6 beside "ceps. Nam praeter id…")

quam quum dare possent] Quam antea populus suffragiis, nunc principes arbitrio suo praetextam consularem dabant.

quam detineant] nunquam relinquant.

esse denique] esse reuera consules, & facere officium consulare.

vt fuerint] i. e. vt anni ex eorum consulatu describerentur, licet ipsi non facerent, quae consulis essent. *Herz.*

4. *medius annus*] qui iam effluxit e tuo consulatu H.

LX. Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc praecipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteras: sed iam vrbi votisque publicis redditus, quid est, in quo magis sis approbaturus quae quantaque fuerint quae desiderabamus? Parum est, vt in curiam venias, nisi & conuocas: vt intersis senatui, nisi & praesides: vt censentes audias, nisi &
2 perrogas. Vis illud augustissimum consul aliquando tribunal maiestati suae reddere? adscende. Vis, constare reuerentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam postu-
3 lantibus? adi. Quid enim interesset reipublicae, si priuatus esses, consulem te haberet tantum, an & senatorem? hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an & consu-
4 lem. His tot tantisque rationibus, quanquam multum reluctata, verecundia principis nostri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non, se vt priuatis, sed vt priuatos pares
5 sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum, vt daret: nouerat moderationem hominum, nouerat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule.

LX, 2. *postulantibus*] importune petentibus. Quidam *petulantibus*, puta caussidicis.

adi] Lips. *audi*, quod frigidum schema, post *adscende*, ponere *adi*.

5. *vt daret*] vt alios ter consules faceret, qui verebantur tertium consulatum inire, quem princeps non inierat.

nisi cum ter consule] i. e. nisi TV, Traiane, ter fuisses consul. *Herz.*

Bel-

Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis praestitisti, sed in toga meritis. Vtrius- 6
que cura, vtriusque vigilantia obstrictus es, Caesar. Sed in principe rarum, ac prope insolitum est, vt se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Caesar, & soluis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris: quin etiam perquam modica quaedam ciuium merita fortunae tuae viribus in maius extollis. Efficis enim, vt 7
tantum tibi quisque praestitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi vt semper obliges, obligeris: incertumque facias, vtrum magis expediat ciuibus tuis debere tibi, an praestitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar, quum ter consule adsidente, tertio

singularibus] Cornelius Fronto collega Traiani fuit, III consulis: & eidem post duos menses Sextus Pompeius suffectus fuit. *Onufr.*

6. *aut si putet, amet*], quia odisse solent tyranni, quibus maxime debent, quod probrosum putant, suam fortunam ab alio pendere.

7. *debere tibi, an praestitisse*] an expediat magis, accepisse a te beneficium, quam tibi dare (quod *praestare* est) quia illico largius rependis. Acute. *Lips.*

praestitisse videatur] i. e. vt quisque putet, se non alia ex causa recipere a te tantum beneficiorum, quam quia multa merita habet, multaque tibi praestitit. *Herz.*

LXI, 1. *ter consule adsidente*] Traiano ter consuli praesidenti, adsidebat ter consul collega, Fronto forsan

consulem designatum rogari sententiam cer-
2 nerem. Quanti nunc illi, quantusque tu? Accidit quidem, vt corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescant; item vt altissimae ciuium dignitates collatione fastigii tui quasi deprimantur; quantoque propius ad magnitudinem tuam adscenderint, tanto
3 etiam a sua descendisse videantur: illos tamen tu, quanquam non potuisti tibi aequare, quum velles, adeo in edito collocasti, vt tantum super
4 ceteros, quantum infra te cernerentur. Si vnius tertium consulatum eundem in annum, in quem tuum, contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Vt enim felicitatis est, quantum velis posse, sic magnitudinis, velle quantum
5 possis. Laudandus quidem & ille, qui tertium consulatum meruit, sed magis, sub quo meruit: magnus memorandusque, qui tantum prae-
6 mium cepit, sed maior qui capienti dedit. Quid? quod duos pariter tertio consulatu collegas tui sanctitate decorasti? vt sit nemini dubium, hanc tibi praecipuam caussam fuisse extendendi consulatus tui, vt duorum consulatus amplecteretur, & collegam te vni daret. Vterque nuper
7 tur, & collegam te vni daret. Vterque nuper

& sententiam rogabatur ter consul designatus, qui post menses aliquot sufficeretur. Adi Lipsium.

2. *decrescant*] aestimio sc. magnitudinis, dum ad maiora comparata minora videntur. *Herz.*

4. *Si vnius*] Frontonis.

5. *sub quo meruit*] quia sub malo principe non licuit merere.

6. *duos*] Frontonem scilicet & Sextum Pompeium. v. c. LX n. 5 notas. *Herz.*

con-

consulatum alterum gesserat a patre tuo, id est, quanto minus quam a te datum. Vtriusque adhuc oculis paullo ante dimissi fasces oberrabant: vtriusque solennis ille lictorum & praenuntius clamor auribus insederat, quum rursus curulis rursusque purpura, vt olim, quum hostis in proximo, & in summum discrimen adducta respublica expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed iidem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, vt indulgentiam tuam necessitas aemuletur. Modo praetextas exuerant, resumant: modo lictores abire iusserant, revocent: modo gratulantes amici recesserant, revertantur. Hominisne istud ingenium est, hominis potestas, renouare gaudia, redintegrare 6

7. *praenuntius clamor*] animaduertentium. Hoc enim aeque solenne lictorum verbum, ac *submouere* erat. Liuius XXIV c. 44 *Consul animaduertere proximum lictorem iussit, & is inclamauit*, ac reliqua. Et Suetonius Caes. c. 80 *Quum lictor animaduerti ex more iussisset*. Quidquid honoris venienti magistratui haberi solebat, hoc verbo, Lipsio interprete, significabatur, vt adsurgere, caput aperire, equo vel curru descendere, ferrum ponere, & si quid tale. *Lips. Elect. I,23.*

expertum honoribus virum] vt Marium bello Cimbrico.

non consulatus hominibus] Talis figura, quum Valer. Maximus VII, 5 de Catonis repulsa dicit: *Non Catoni tunc praetura; sed praeturae Cato negatus est.*

8, *vt indulgentiam tuam necessitas*] Dictum voluit: Quod tua benignitas facit, hoc idem apud alios necessitas non tam imitatur, quam paria vsurpat. *Lips.* Nempe optimos & expertos honoribus ac virtute consules creare, licet saepius antea fuissent.

laetitiam, nullamque requiem gratulationis dare, neque alia repetendis consulatibus interualla
10 permittere, nisi dum finiuntur? Facias ista semper, nec vnquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna lassetur: des quamplurimis tertios consulatus, &, quum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum, quae merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat: praecipue tamen ex horum consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta laetitia peruenit, vt eundem honorem omnes sibi
2 & dedisse & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos senatus, quum publicis sumtibus minuendis optimum quemque praeficeret, elegit equidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Caesaris insinuauit.
3 An parum saepe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, vt senatus fauor apud principem aut prosit aut noceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? Hunc senatus probat, hic senatui carus est.

---

9. *nisi dum finiuntur*] nisi quantum necesse est, vt finito vno consulatu, alter incipiat. *Baun.* Obseruat vero ex Onufrio Lipsius, oratorie haec dici, nam annum & vltra interfuisse.

LXII, 2. *publicis sumtibus minuendis*] sub Nerua, qui senatui suam auctoritatem restituit, ipse *συςέλλων, ὡς οἷόν τε, δαπανήματα, sumtus, quantum fieri poterat, contrahens.* Xiphil. Adde lib. II ep. 1. n. 9.

Ode-

Oderat quos nos amaremus; sed & nos, quos ille. Nunc inter principem senatumque dignis- 4
simi cuiusque caritate certatur: demonstramus inuicem, credimus inuicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde, patres conscripti, fauete aper- 5
te, diligite constanter: non iam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne prosit: eadem Caesar, quae senatus, probat improbatque: vos ille praesentes, vos etiam absentes in consilio habet: tertio consules fecit, quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine, quo electi a vobis erant. Magnus vterque honor vester, siue eosdem maxime diligit, quos scit nobis esse carissimos; siue illis neminem praefert, quamuis aliquem magis amet. Proposita sunt 7
senioribus praemia, iuuenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos. Quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim 8
accrescere putat, quod cuique adstruatur:

5. *ne prosit*] ne odium nostrum aduersus malos, prosit iisdem apud malum principem, qui malos & sui similes eo magis tuetur ac prouehit, quo maiori odio videt illos bonis esse.

6. *Magnus vterque honor vester*] ad senatum loquitur. *Vterque*, quia amat princeps, quod vos amatis: vel si non tantum amat, quantum vos, tamen vestrum iudicium sequitur. Lipsio etiam *vtique* in montem veniebat. Ceterum, vt nos edidimus, contra Catanaeum ex MSS. tuetur Liuineius.

7. *promeretur*] sibi deuincit Principem & gratiam Principis, quin & ipsum Principem meretur. *Herz.*

nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi fuerint, quibus maior est.
9 Persta, Caesar, in ista ratione propositi, talesque nos crede, qualis fama cuiusque est; huic aures, huic oculos intende: ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis, quam audientibus, insidiantes susurros. Melius omnibus, quam singulis, creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

LXIII. Reuertor iam ad consulatum tuum, etsi sunt quaedam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen, imprimis quod comitiis tuis interfuisti candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis & gloriae, & exempli, quod sequerentur boni principes, mali mirarentur.
2 Vidit te populus Romanus in illa vetere potestatis suae sede: perpessus es longum illud carmen comitiorum,

8. *quod sit omnibus maior - - maior est*] i. e. Traianus sibi gloriosum non putet, quod ipse, tq. Caesar sit omnibus senatoribus maior, nisi ille ad maximas dignitates peruenerint, prae quibus Traianus eminet. *Herz.*

9. *clandestinas*] delatorum & similium.

LXIII, 1. *candidatus*] in campum descendisti, vbi consularia comitia habebantur.

immortalitatis] Metaphorice, vt *aeternitatis candidati*, apud Tertullianum de Resurr. c. LVIII.

2. *in illa vetere potestatis suae sede*] in loco comitiorum, vbi populus olim ius suum & potestatem in honoribus dandis libere exercebat.

longum illud carmen] precationem solennitati comitiali praemissam. Vide dicta ad huius Panegyrici cap. 3 extrem.

nec

nec iam irridendam moram. consulque sic factus es, vt vnus ex nobis, quos facis consules. Quotusquisque principum antecedentium 3 honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? Non alii marcidi somno, hesternaque coena redundantes, comitiorum suorum nuntios operiebantur? Alii sane peruigiles & insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, a quibus consules renuntiabantur, exsilia & caedem machinabantur. O praua & inscia 4 verae maiestatis ambitio, concupiscere honorem, quem dedigneris: dedignari, quem concupiscas: quumque ex proximis hortis campum & comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Auerferis tu honori tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem iussisse contentus, liberae 5 ciuitati ne simulationem quidem serues?

irridendam moram] dicis caussa factam, quia iam ante, quam comitia haberentur, omnibus notum erat, principem creatum iri consulem.

4. *tanquam Danubio Rhenoque*] tanquam in Dacia aut Germania belli gerendi caussa agerent.

5. *Auerseris tu*] Interrogatio negationem valet: Tu non auersaris morem antiquum per suffragia, quum alii principes tantum iussisse se renuntiari, ne simulauerint quidem gratum sibi esse populi studium. *Cell.* Per sermocinationem pergit Plinius alloqui iam Traianum, & per communicationis schema ex ipso, & quolibet auditorum exquirere, an ipse etiam ex dignitate actum putaret &c. *auersari honori sperata suffragia &c. Herz.*

liberae ciuitati] vt primi Caesares eam vmbram libertatis reliquerant, vt, ritibus seruatis, per popu-

Abſtineas denique comitiis abſtruſus atque abditus, quaſi illic tibi non conſulatus detur, ſed
6 abrogetur imperium. Haec perſuaſio ſuperbiſſimis dominis erat, vt ſibi viderentur principes eſſe deſinere, ſi quid facerent tanquam ſenatores. Plerique tamen non tam ſuperbia
7 quam metu quodam ſubmouebantur. An ſtuprorum ſibi, inceſtarumque noctium conſcii auſpicia polluere, ſacratumque campum nefario auderent contaminare veſtigio? non adeo deos hominesque contemſerant, vt in illa ſpatioſiſſima ſede hominum deorumque coniectos in
8 ſe oculos ferre ac perpeti poſſent. Tibi contra & moderatio ſua ſuaſit, & ſanctitas, vt te & religioni deorum & iudiciis hominum exhiberes. Alii conſulatum, antequam acciperent, tu & dum accipis, meruiſti.

LXIV. Peracta erant ſolennia comitiorum, ſi principem cogitares, iamque ſe omnis turba commouerat, quam tu, mirantibus cunctis,

---

lum agi viderentur, quae fierent arbitrio principis. Creuit libertas ſub Nerua, qui illam cum principatu commiſcuit. *Tacit. Agr. 3.*

6. *ſenatores*] ex ſenatu enim comitiis conſularibus praeerant conſules, & qui ex ſenatu dignitatem ambientes profitebantur nomen ſuum, in campum deſcendere non ſolebant, licet ex remotiore loco comitia ſpectarent, ipſi etiam candidati a Senatoribus populo commendabantur. *Heinz.*

7. *ſacratumque campum*] Marti ſacratum; etiam aliorum deorum aedibus pars campi ornata, vt Strabo lib. V p. 163 deſcripſit.

LXIV, 1. *ſe turba commouerat*] vt abiret, tanquam peracta re.

acce-

accedis ad consulis sellam: adigendum te praebes in verba principibus ignota, nisi quum iurare cogerent alios. Vides, quam necessarium fuerit consulatum non recusare? non putassemus istud facturum te fuisse, si recusasses. Stu- 2
peo, P. C. necdum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me, an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Caesar, & Augustus, pontifex maximus, stetit ante gremium consulis; seditque consul principe ante se stante: & sedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri soleret. Quin 3
etiam sedens praebuit iusiurandum, & ille iurauit, expressit, explanauitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset, deorum irae consecraret. Ingens, Caesar, & par gloria tua, siue fecerint istud postea prin- 4
cipes, siue non fecerint. Vllane satis praedicatio digna est, idem tertio consulem fecisse, quod primo? idem principem, quod priuatum? idem imperatorem, quod sub imperatore? Nescio iam, nescio pulcriusne si istud, quod praeeunte nullo, an hoc, quod alio praeeunte iurasti.

ad consulis sellam] qui comitiis praesidebat, & iusiurandum ab renuntiatis consulibus postulabat ex prisca consuetudine, cui se principes adhuc subduxerant.

non putassemus -- recusasses] si consulatum recusasses, non putassemus, te iusiurandum in manus consulis praestare velle; qua in opinione conuicti sumus, dum hoc oculis vidimus. *Herz.*

4. *quod primo*] quando tanquam priuatus, vt erat, omnibus legibus campi se subiecit.

praeeunte nullo] quod facere potuisset, si te, vt Princeps, legibus subduxisses. *Herz.*

LXV. In rostris quoque simili religione ipse
te legibus subiecisti: legibus, Caesar, quas ne-
mo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis
tibi licere, quam nobis: sic fit, vt nos tibi plus
velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc
primum disco, non est princeps super leges, sed
2 leges supra principem. Idem Caesari consuli,
quod ceteris non licet; iurat in legem atten-
dentibus diis. (nam cui magis quam Caesari
attendant?) iurat obseruantibus his, quibus
idem iurandum est: non ignarus alioqui, nemini
religiosius, quod iurauerit, custodiendum, quam
cuius maxime intersit non peierare. Itaque &
abiturus consulatu iurasti, te nihil contra leges
fecisse. Magnum hoc erat quum promitteres:
3 maius, postquam praestitisti. Iam toties pro-
cedere in rostra, inadscensumque illum super-
biae principum locum terere, hic suscipere, hic
ponere magistratus, quam dignum te, quamque
diuersum consuetudine illorum, qui pauculis
diebus gestum consulatum, immo non gestum,

LXV, 1: *In rostris*] In campo iuratum a consule de-
signato: in rostris quum inierat calendis Ianuariis
consulatum.

velimus] licere. *Herz.*

2. *abiturus consulatu iurasti*] Cicero V epist. 2 n. 17.

3. *inadscensumque*] rostra intelligit; quae ex super-
bia priorum principum non *adscendebantur*, a Traiano
terebantur: Herz.

pauculis diebus] Sic Domitianus titulo tenus suscipie-
bat consularem potestatem, iurisdictionem ad colle-
gam proximum transferebat, teste Suetonio Domit.
c. 1. *Herz.*

immo non [gestum] qui nulla eius munia obierant.

abii-

abiiciebant per edictum. Hoc pro concione, pro rostris, pro iureiurando, scilicet vt primis extrema congruerent, vtque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent. 4

LXVI. Non transiliui, patres conscripti, principis nostri consulatum, sed eundem in locum contuli, quidquid de iureiurando dicendum erat. Neque enim, vt in sterili ieiunaque materia, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc vniuersos adhortatus es resumere libertatem, capessere quasi communis imperii curas, inuigilare publicis vtilitatibus & insurgere. Omnes ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos, 2 3

abiiciebant] tanquam rem, quam dedignabantur, *cap. 63. n. 4* seu inferiorem maiestate sua.

4. *ipsi*] pessimi isti principes. *Herz.*

consules fuisse] Supra c. 59. n. 2. extr. *ideo tantum velle consules fieri, vt fuerint.*

LXVI, 1. *Non transiliui*] Dicit, propterea quod de fine consulatus, & iureiurando, ab abeuntibus praestari solito, iam dixerit, non absoluisse se omnia, quae dicenda de consulatu erant, sed tantum, quae ad iusiurandum pertinent, coniunxisse.

2, *adhortatus es resumere*] Graecismus.

insurgere] ex quietis sede & torpore ad succurrendum publicis vtilitatibus. *Herz.*

3. *Omnes ante te eadem*] vt Tiberius apud Tacit. Annal. I. c. 11 n. 4. Sed addit historicus, *plus in oratione dignitatis, quam fidei fuisse.*

infi-

insidiosa tranquillitate prouectos, improuisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiae principum illorum, quibus tanta leuitas, tanta fraus, vt facilius esset iratos,
4 quam propitios habere? Te vero securi & alacres, quo vocas, sequimur. Iubes esse liberos: erimus. Iubes, quae sentimus, promere in medium: proferemus. Neque enim adhuc ignauia quadam & insito torpore cessauimus. Terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, vt a republica (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures,
5 animos auerteremus: at nunc tua dextera tuisque promissis freti & innixi, obsepta diutina seruitute ora reseramus, frenatamque tot malis linguam resoluimus. Vis enim tales esse nos, quales iubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici sensum cum exhortatione eius, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quae enim illa

---

insidiosa tranquillitate] Tyrannorum scilicet, qui insidias struentes, se tamen illas minitari celabant eos, contra quos necis aut exilii consilium agitabant. *Herz.*

improuisus turbo] Nam *inopinatae* Domitianus *saeuitiae*, Suet. c. 11.

5. *dua dextera*] fidei datae pignus.

frenatam linguam] ademto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio. *Tacit. Agr.* 2.

grauitas

grauitas verborum? quae adſeueratio in voce?
quae adfirmatio in vultu? quanta in oculis,
habitu, geſtu, toto denique corpore fides? Te- 2
nebit ergo ſemper, quod ſuaſerit, ſcietque nos,
quoties libertatem, quam dedit, experiemur, ſibi
parere. Nec verendum eſt, ne incautos putet,
ſi fidelitate temporum conſtanter vtamur, quos
meminit ſub malo principe aliter vixiſſe. Nun- 3
cupare vota & pro aeternitate imperii, & pro
ſalute ciuium, immo pro ſalute principum, ac
propter illos pro aeternitate imperii ſolebamus.
Haec pro imperio noſtro in quae ſint verba 4
ſuſcepta operae pretium eſt adnotare, SI BENE
REMPVBLICAM ET EX VTILITATE
OMNIVM REXERIS. Digna vota, quae ſem-
per ſuſcipiantur, ſemperque ſoluantur. Egit cum 5
diis, ipſo te auctore, Caeſar, respublica, vt te
ſoſpitem incolumemque praeſtarent, ſi tu cete-
ros praeſtitiſſes: ſi contra, illi quoque a cuſto-
dia tui corporis oculos dimouerent, teque re-
linquerent votis, quae non palam ſuſciperen-
tur. Alii ſe ſuperſtites reipublicae optabant 6
faciebantque: tibi ſalus tua inuiſa eſt, ſi non
ſit cum reipublicae ſalute coniuncta. Nihil
pro te pateris optari, niſi expediat optantibus,

LXVII, 1. *libertatem*] ſenſa animorum depromendi. *Herz.*

2. *ſibi parere*] ſciet nos ſibi Traiano obedire & imperata facere.

3. *ac propter illos*] propter principes, non propter nos, qui paremus.

5. *votis, quae non palam*] diris, imprecationibus, quae pro malis principibus clam ſuſcipiuntur.

omnibusque annis in consilium de te deos mittis, exigisque, vt sententiam suam mutent, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti
7 conscientia, Caesar, pacisceris cum diis, vt te, si mereris, seruent, quum scias an merearis, neminem magis quam deos scire. Nonne vobis,
8 P. C. haec diebus ac noctibus agitare secum videtur? EGO QVIDEM IN ME, SI OMNIVM VTILITAS ITA POSCERET, ETIAM PRAEFECTI MANVM ARMAVI: SED NE DEORVM QVIDEM AVT IRAM AVT NEGLIGENTIAM DEPRECOR, NE VNQVAM PRO ME VOTA RESPVBLICA INVITA SVSCIPIAT: AVT SI SVSCEPERIT INVITA, NE DEBEAT.

LXVIII. Capis ergo, Caesar, salutis tuae gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, vt ita demum te dii seruent, SI BENE REMPVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM REXERIS, certus es, te
2 bene rempublicam gerere, quum seruent. Itaque securus tibi & laetus dies exit, qui principes alios cura & metu distinebat, quum suspensi &

7. *pacisceris cum diis*] sub conditione & pacto incolumitatem petis.

8. *etiam praefecti manum*] praefecti praetorio, Surae Licinii, quem quum praeficeret, gladio porrecto dixit: Hoc pro me vtaris, si bene imperauero: sin secus, contra me. *Xiphil.* p. 248.

LXVIII, 2. *laetus dies exit*] Ita ex veteri libro Livineius & Lipsius probant: alii *dies erit*. Sed etiam Senéca initio epistolae 8 *Nullus*, inquit, *mihi per otium dies exit*.

atto-

attoniti, parumque confisi patientia nostra, hinc
atque inde publicae seruitutis nuntios exspecta-
rent. ac si forte aliquos flumina, niues, venti 3
praepedissent, statim hoc illud esse credebant,
quod merebantur: nec erat discrimen vllum
pauoris, propterea quod, quum a malo principe
tanquam successor timeatur, quisquis est di-
gnior, quum sit nemo non dignior, omnes ti-
mentur. Tuam securitatem non mora nuntio- 4
rum, non litterarum tarditas differt: scis tibi
vbique iurari, quum ipse iuraueris omnibus. Ne- 5
mo hoc sibi non praestat. Amamus quidem te,
in quantum mereris, istud tamen non tui faci-
mus amore, sed nostri: nec vnquam illucescat
dies, quo pro te nuncupet vota non vtilitas no-
stra, sed fides, Caesar. Turpis tutela principis, 6
cui potest imputari. Queri libet, quod in-

parum confisi patientia nostra] veriti, ne impatientia & seditio nostrum seruitutis patientiam excipiat. Semper enim res nouas & successorum metuunt, qui caritati septi non sunt.

publicae seruitutis nuntios] qui singulis annis ex omnibus prouinciis nunciabant, vota denuo facta, & in verba principis iuratum esse. Vide lib. X ep. 60, 101, 103.

3. *flumina*] exundantia.

venti] aduersi Romam nauigantibus.

esse credebant, quod merebantur] defectionem prouinciarum.

5. *Nemo hoc sibi non praestat*] sua caussa facit, non tua. *Lips.*

6. *Turpis tutela principis*] dominationis defensio, & in ea etiam nuncupatio votorum, sed metu expressa, non amore.

cui potest imputari] cui principi, cui nuncupationem secre-

ſecreta noſtra non inquirant principes, niſi quos
7 odimus. Nam ſi eadem cura bonis, quae malis eſſet, quam vbique admirationem tui, quod gaudium exſultationemque deprehenderes? quos omnium cum coniugibus ac liberis, quos etiam cum domeſticis aris focisque ſermones? Scires molliſſimis illis auribus parci, & alioqui quum ſint odium amorque contraria, hoc perquam ſimile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, vbi liberius malos odimus.

LXIX. Cepiſti tamen & adfectus noſtri & iudicii experimentum, quantum maximum praeſens capere potuiſti, illo die, quo ſollicitudini pudorique candidatorum ita conſuluiſti, ne vllius gaudium alterius triſtitia turbaret. Alii cum laetitia, alii cum ſpe receſſerunt: multis gratu-
2 landum, nemo conſolandus fuit. Nec ideo ſegnius iuuenes noſtros exhortatus es, conſulatum circumirent, ſenatui ſupplicarent, atque ita a principe ſperarent honores, ſi a ſenatu petisſent. Quo quidem in loco, ſi quibus opus
3 exemplo, adiecisti, vt te imitarentur. Arduum, Caeſar, exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum, quam principum poſſit.

poſſis imputare, ac velut beneficium inſcribere. Hoc enim faciunt, qui aegre ferunt ſuum dominum.

7. *Si eadem cura bonis, quae malis eſſet*] Si tu, bonus princeps, aeque ac mali inquireres in ſecreta noſtra. *molliſſimis*] verecundis tuis auribus parci, nec omnes laudes & precationes enuntiari, quas animo de te concipis.

LXIX, 2. *conſulatum circumirent*] ambirent, peterent conſulatus honorem.

Quis

Quis enim vel vno die reuerentior senatus candidatus, quam tu cum omni vita, tum illo ipso tempore, quo iudicas de candidatis? An aliud 4
a te, quam senatus reuerentia, obtinuit, vt iuvenibus clarissimae gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres?
Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illu- 5
stratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Caesar, nec pauet: quinimmo festinatis honoribus amplificat atque auget, & maioribus suis reddit: si quid vsquam stirpis antiquae, si quid residuae claritatis, hoc amplexatur, & refouet, & in vsum reipublicae promit. Sunt in 6
honore hominum, & in honore famae, magna nomina, ex tenebris obliuionis, indulgentia Caesaris [extracta:] cuius est, vt nobiles & conseruet & efficiat.

4. *iuuenibus clarissimae gentis*] Lipsio placet *clarissime genitis* & ad libros, nescio quos, prouocat. Sed vulgatum quoque satis commodum perspicuumque est.

5. *illos posteros libertatis*] Videntur huiusmodi iuuenes intelligi, quorum maiores libertatis vindices fuerant. Et sunt ex interpretibus, qui ad Candidum & Quadratum, iterum sub Traiano consules (*Spartian. Hadr. 3*) referre satagunt, quorum alterum ex Cassiorum clarissima gente deducunt.

maioribus suis reddit] dignos illis, ac pares facit.

6. *in honore famae*] Ex coniectura Lipsius, *in ore.*

extracta] Inclusum hoc vel simile verbum deesse videtur, sine quo fracta oratio.

cuius est] munus, officium, proprium. Sichardus: *cuius haec intentio est,* quod ex glossa forsan adhaesit.

LXX.

LXX. Praefuerat prouinciae quaestor vnus ex candidatis, inque ea ciuitatis amplissimae reditus egregia constitutione fundauerat; hoc senatui allegandum putasti.
2 Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum, qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper haec nunties, nec poenis malorum, sed bonorum praemiis bonos facias!
3 Accensa est iuuentus, erexitque animos ad aemulandum, quod laudari videbat: nec fuit quisquam, quem non haec cogitatio subiret, quum sciret, quidquid a quoque in prouinciis bene fieret, omnia te scire.
4 Vtile est, Caesar, & salutare praesidibus prouinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriae suae maximum praemium, iudicium principis, suffragium principis.
5 Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat,

LXX, 1. *vnus ex candidatis*] Catanaeus ad eos refert, qui praeced. cap. n. 4 & 5 laudantur, & nominatim ad Candidum. Lipsius dubitat, praeturae an consulatus candidatus intelligatur.

inque ea ciuitatis amplissimae] Lipsius deprauatum locum vtcunque restituit. Lectum ab omnibus: *in quem ea ciuitas amplissima,* sine sensu.

allegandum] laudandum, vt singulare commendationis candidati argumentum.

2. *generis tui claritatem*] Antiqua magis, quam claro natus Traianus familia. *Eutrop. VIII, 2.*

suffragia principis] quum honores inter candidatos petituri sint.

hebe-

hebetabat tamen misera, sed vera reputatio. Vides enim, SI QVID BENE FECERO, NESCIET CAESAR: AVT SI SCIERIT, TESTIMONIVM NON REDDIT. Ita eadem 6
illa seu negligentia seu malignitas principum, quum male consultis impunitatem, recte factis nullum praemium polliceretur, nec illos a crimine, & hos deterrebat a laude. At nunc, si 7
bene aliquis prouinciam rexerit, huic quaesita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris & gloriae campus: ex hoc quisque, quod cupit, petat, & adsecutus sibi debeat. Prouin- 8
ciis quoque in posterum & iniuriarum metum & accusandi necessitatem remisisti. Nam si praefuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: & alioquin nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam peractos

5. *reputatio*] illius sc. quod in lineis proximis sequitur. *Herz.*

5. *Vides enim*] Sic plures librorum. Catanaeus *Quid enim.* Baudio videtur *Vide enim.* Quoquo modo legas, ethopoeia seu morum expressio innuitur, quasi dictum sit, *Videlicet.*

6. *a laude*] a virtute, laudis genitrice. Metonymia. Virgilius Aen. I v. 461

Sunt hic etiam sua praemia laudi.

7. *sibi debeat*] suae virtuti & meritis.

8. *necessitatem remisisti*] caussam, cur accusarent, ademisti.

quibus gratias egerint] ob bene administram prouinciam.

& alioquin] Suspectum Lipsio *alioquin*, qui in *liquebit* conuertit, vt infinitum *prodesse*, & gignendi casus *peractos* locum inueniant. Bongarsio & Grutero optime

optime magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego, qui prouinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum, nec vrbana coniuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta ciuitatum alleget. Nae suffragiis consularium virorum, vrbes, populi, gentes inserantur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

LXXI. Iam quo adsensu senatus, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, vt quemque nominaueras, osculo occurreres, deuexus quidem in planum, & quasi vnus ex gratulan-
2 tibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt, vt istud magnum videretur, quum velut adfixi curulibus suis manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & imputanti-
3 bus similes, promerent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps & candidatus

videtur *peractus*, quibus *potest* vel *poterit* cum *prodesse* iungendum est. An *prodest* & *peractus* legendum?

9. eblanditas] blanditiis elicitas preces. *Herz.*

inserantur] Liuineius sublata interpunctione, *allegat, vt suffragiis inserantur.* Nos verbi modo imitamur: particulae mutatione (*nae* in *vt*) tanquam violentiore abstinemus.

LXXI, 1. *osculo occurreres*] vt mos gratulantium & fausta precantium erat. Sequitur: *quasi vnus ex gratulantibus.*

deuexus quidem in planum] inclinas, & paene descendens e tuo tribunali. *Lips.*

2. *manum tantum*] Manum pro osculo dare, superpiae & fastus character erat. Vide supra c. 24.

imputantibus] quasi beneficium darent. De quo verbo lib. VIII epist. 21 n. 4 monuimus.

aequa-

aequales & ſimul ſtantes, intuerique parem accipientibus honorem, qui dabat. Quod factum 4
tuum a cuncto ſenatu quam vera acclamatione celebratum eſt, TANTO MAIOR, TANTO AVGVSTIOR. Nam cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic vno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuae. Neque enim ab vllo periculo fortuna prin- 5
cipum longius abeſt, quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio eius admirabilis videbatur. Quippe quum ora- 6
tioni oculos, vocem, manum commodares; vt ſi alii eadem iſta mandaſſes, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam quum ſuffragatorum nomina honore, quo ſolent, exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille ſenatorius adſenſus audiebatur: quodque apud principem perhibere teſtimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur a principe. Faciebas ergo, quum diceres 7
OPTIMOS: nec ipſorum modo vita a te, ſed

4. *ſi ſe ipſe ſubmittat*] quia hoc ipſo magnitudini, quae eadem manet, laudem ciuilitatis addit & humanitatis.

5. *quam ab humilitatis*] periculo. Alii *humilitate*. Eſt autem illud vitium, quo quis infra dignitatem ſuam ſe abiicit.

intentio] expreſſio, *Baun*, Add. c. 78 n. 3

6. *vt ſi alii eadem iſta*] quaſi alicui priuato id demandaſſes, ita omnes numeros comitatis obibas, & comitate priuatum paene ſuperabas.

7. *ornarique ſe*] ſenatus ſe laudari laetabatur.

iudicium senatus comprobabatur, ornarique se non illos magis, quos laudabas, laetabatur.

LXXII. Nam quod precatus es, vt illa ipsa ordinatio comitiorum BENE AC FELICITER EVENIRET NOBIS, REIPVBLICAE, TIBI; nonne tale est, vt nos hunc ordinem votorum conuertere debeamus? deos denique obsecrare, vt omnia, quae facis, quaeque facies, prospere cedant tibi, reipublicae, nobis? vel si breuius sit optandum, vt vni tibi, in quo & res-
2 publica & nos sumus? Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia aduersa, alia secunda principi & nobis: nunc communia tibi nobiscum tam laeta, quam tristia: nec magis sine te nos esse
3 felices, quam tu sine nobis potes. An si posses, in fine votorum adiecisses, VT ITA PRECIBVS TVIS DII ADNVERENT, SI IVDICIVM NOSTRVM MERERI PERSEVERASSES? Adeo nihil tibi amore ciuium antiquius, vt ante a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis
4 amari velis, si a nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne a diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat, has precationes tuas laudibus adaequare:

LXXII, 1. *Tibi, nonne*] Lipsius ita recte transposuit vulgatum *nonne tibi.*

2. *alia aduersa, alia secunda*] Quae prospera malo principi, ciuibus aduersa sunt: & his secunda, tyranno sunt improspera.

4. *exitus*] mors violenta & tragica.

laudibus adaequare] principis votis atque precibus acclamando, laudando, vicissim precando respondere.

ad-

adaequauimus tamen. Qui amoris ardor? qui 5
ſtimuli? quae faces illas nobis acclamationes
ſubiecerunt? Non noſtri, Caeſar, ingenii, ſed
tuae virtutis tuorumque meritorum voces fue-
runt, quas nulla vnquam adulatio inuenit, nul-
lus cuiusquam terror expreſſit. Quem ſic timui- 6
mus, vt haec fingeremus? quem ſic amauimus,
vt haec fateremur? Noſti neceſſitatem ſeruitutis:
quando ſimile aliquid audiſti, & quando dixiſti?
Multa quidem excogitat metus; ſed quae ap- 7
pareant quaeſita ab inuitis: aliud ſollicitudinis,
aliud ſecuritatis ingenium eſt: alia triſtium in-
ventio, alia gaudentium. Neutrum ſimula-
tiones expreſſerint. Habent ſua verba miſeri,
ſua verba felices, vtque iam maxime ab vtrisque
dicantur.

LXXIII. Teſtis ipſe es, quae in omnium ore laetitia non amicus cuiquam; non habitus, quem modo extulerat: inde reſultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus ſatis clauſum.

7. *ſed quae appareant*] Latinus Pacatus ad Theodoſium c. 37 *Fingit quidem timor gaudium, ſed ita intimos mentis adfectus proditor vultus enuntiat, vt in ſpeculo frontium imago exſtet animorum.*

quaeſita] quod ſint quaeſita ab illis, qui coacte in fictam eiusmodi laudem ſe dimittant. *Herz.*

vtque iam maxime] & licet vel maximè ab vtrisque dicantur eadem.

LXXIII, 1. *non amictus cuiquam*] Signum effuſae laetitiae, quae togas iactat aut negligit. Mamertinus ad Iulianum c. 29 *Nimiae laetitiae decoris ſunt grauitatis immemores. Illa iactatio togarum, illa exſultatio corporum neſcientibus paene hominibus excitabatur.*

quem modo extulerat] Lipſius: *quem domo.*

2 Quis nunc non e vestigio suo exsiluit? quis exsiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam gaudio quo-
3 que cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? Nam quanto magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Caesar, sed vt in tua potestate est an gau-
4 deamus, ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum: tantumque sanguinis in ore, quantum
5 in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus, vt precaremur, ne quando tibi non eadem caussa lacrymarum, vtque nunquam fron-
6 tem tuam abstergeres. Hoc ipsum has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne vnquam principis lacrymas: at senatus saepe viderunt. Onerasti futuros principes: sed & posteros nostros. Nam & hi a principibus suis exigent vt eadem audire mereantur: & illi quod non audiant, indignabuntur.

2. *quis exsiluisse sensit*] Nimietate adfectuum aufertur sensus.

instinctu] impetu laetitiae.

4. *demissum gaudio vultum*] quod verecundiae signum erat, quasi indignum se tanto plausu & honore iudicaret.

5. *vtque nunquam frontem*] vt semper tibi materia sit tales pietatis & verecundiae lacrymas prae gaudio fundendi.

6. *Hoc ipsum*] Hanc rem, puta, de lacrymis principis, quas narrauit. Hoc, inquit, interrogemus has sedes, vbi habebatur haec oratio.

Onerasti] Vide supra cap. 24 n. 1.

LXXIV.

LXXIV. Nihil magis possum proprie dicere,
quam quod dictum est a cuncto senatu, O TE
FELICEM: quod quum diceremus, non opes
tuas, sed animum mirabamur! Est enim de-
mum vera felicitas, felicitate dignum videri.
Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter & 2
grauiter, tum vel inprimis hoc, CREDE NO-
BIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia no-
stri, maiore tamen tui diximus. Alius enim
fortasse alium, ipsum se nemo deceperit: intro-
spiciat modo vitam, seque, quid mereatur, in-
terroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem 3
apud optimum principem, quod apud malos
detrahebat. Quamuis enim faceremus, quae
amantes solent, illi tamen non amari se crede-
bant sibi. Super haec precati sumus: VT SIC 4
TE AMARENT DII, QVEMADMODVM
TV NOS. Quis hoc aut de se, aut principi di-
ceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis qui-
dem haec fuit summa votorum, vt nos sic ama-
rent dii, quomodo tu. Estne verum, quod in-
ter ista clamauimus, O NOS FELICES? Quid
enim felicius nobis, quibus non iam illud
optandum est, vt nos diligat princeps, sed dii
quemadmodum princeps? Ciuitas religionibus 5

LXXIV, 2. *Crede nobis, crede tibi*] Nobis, nihil adulantibus: Tibi, conscio tuae virtutis, quae has laudes peperit.

3. *dabat vocibus nostris fidem*] faciebat verbis nostris fidem laudatio eximia, quae malis principibus suspecta erat, vtpote qui nihili, quod laudabatur, sibi conscii erant.

4. *inter ista clamauimus*] ceteris acclamationibus haec verba crebro interposuimus, O nos felices!

dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suae putat adstrui posse, nisi vt dii Caesarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula consector & colligo, quasi vero aut oratione complecti aut memoria consequi possim, quae vos, P. C. ne qua interciperet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in aere censuistis?
2 Ante, orationes principum tantum, eiusmodi genere monimentorum mandari aeternitati solebant: acclamationes quidem nostrae parietibus curiae
3 claudebantur. Erant enim, quibus nec senatus gloriari, nec princeps possent: has vero & in vulgus exire, & posteris prodi, cum ex vtilitate, tum ex dignitate publica fuit; primum, vt orbis terrarum pietatis nostrae adhiberetur testis & conscius; deinde, vt manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus non tantum post ipsos iudicare; postremo, vt experimento cognosceretur, & ante nos gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos probare antea non
4 licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus

LXXV, 2. *Ante, orationes principum*] Ante Traianum, tantummodo orationis, quas principes in senatu habuerant, aeri (Neronis, argenteae columnae, *Xiphil.*) incisae fuerunt: nunc etiam senatus acclamationes ita perscribuntur ac inciduntur.

3. *non tantum post ipsos*] post mortem illorum, sed etiam de viuis.

ante nos gratos fuisse] Ante, sub Domitiano, nos gratos quidem fuisse, puta animo & adfectu; sed bonum principem defuisse, in quem grati essemus.

quibus esse nos gratos] Ordo est: quibus antea non licuit, probare nos gratos esse.

clamo-

clamoribus expostulatum est, ne adfectus nostros, ne tua merita supprimeres: denique vt in posterum exemplo prouideres? Discant & prin- 5
cipes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui, quod iam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deserendum: non submouenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est, & quae facere, & quae debeant audire,
si faciant. Quid nunc ego super ea, quae sum 6
cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi vt haereat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protulisti? Ames illum diem, & tamen vincas: noua merearis, noua audias. Eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

LXXVI. Iam quam antiquum, quam consulare, quod triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil praeter consulem
ageres? Interrogauit quisque, quod placuit: 2
dissentire, discedere, & copiam iudicii sui

4. *ne adfectus nostros*] pietatem, laetitiam, grati animi significationem.

denique vt in posterum] Expostulatum est denique, vt exemplo futuros principes doceas.

5. *habeantque muneris tui*] habeant beneficii tui loco.

Non instruendum illis] Illis, futuris principibus non struendum est iter ad gloriam, quia satis id a te instructum est: modo illud non deserant.

6. *& tamen vincas*] maiora facias, nouisque meritis ad maiores plausus atque preces nos obliges.

LXXVI, 1. *triduum totum*] in Marii Prisci caussa, lib. II ep. 11 n. 17, 18.

exemplo tui] exemplo patientiae tuae, qua triduum in caussae cognitione perseuerabas.

reipublicae facere tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque senten-
3 tia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, praeter miseros illos, qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi, & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam adsentiendi necessitatem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetieban-
4 tur? Vnus solusque censebat, quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, inprimis ipse, qui censuerat: adeo nulla magis omnibus displicent, quam quae sic fiunt, tanquam omnibus
5 placeant. Fortasse imperator in senatu ad reuerentiam eius componebatur: ceterum egressus statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemne-
6 re solebat. Ille vero ita consul, vt si tantum consul foret: nihil infra se putabat, nisi quod

2. *dinumerati sumus*] sententiae sunt numeratae.

non prima] quae, ex metu vel subornatione, tyranni mentem referebat.

3. *sedentariam*] quod nec interrogati fuerant, nec surrexerant ad dicendam sententiam. Surgebant enim dicturi, vt vel ex Sallustii Catilinario notissimum est.

4. *Vnus solusque*] vel subornatus a tyranno, vel adulatione ad illius sensum compositus.

inprimis ipse] tacite sc. conscientia conuictus, licet ore propter tyrannum non confiteretur. *Herz.*

5. *ad reuerentiam eius componebatur*] simulabat, se senatum reuereri, quem conuocauerat.

se recipiebat in principem] dominum agebat, qui omnia suo arbitratu faceret, nihil ex consilio senatus aut bonorum.

6. *Ille vero*] Traianus.

infra consulem esset. Ac primum ita domo 7
progrediebatur, vt illum nullus apparatus arrogantiae principalis, nullus praecursorum tumultus detineret. Vna erat in limine mora, consultare aues, reuererique numinum monitus.
Nemo perturbabatur, nemo submouebatur. 8
Tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, vt plerumque aliena turba subsistere & consulem & principem cogeret: ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, vt antiquus aliquisque magnus consul sub bono principe incedere videretur.

LXXVII. Iter illi saepius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia consulum obibat ipse; tantum ex renuntiatione eorum

7. *consultare aues*] Haec *auspicia* illa, sine quibus nihil adgrediebantur veteres.

8. *Nemo submouebatur*] Lictoris hoc verbo officium notatur, qui de via submouebat, vt illa consuli venienti pateret. Liuius XLV c. 7 extr. *donec consul lictores misisset, qui submouendo iter ad praetorium facerent.* Et Horatius lib. II oda 16

neque consularis
Submouet lictor miseros tumultus
Mentis.

Adde, quae supra ad cap. 23 n. 3 notauimus.

viatoribus] apparitoribus, ministris publicis, & ipsis forte lictoribus. Alibi tamen distingui *viator* & *lictor* videntur, & apud Liuium II, 56 tribunus viatorem, consul lictorem mittit. Proprie autem hi ministri *viatores* dicti, qui senatores e villis & rure in senatum arcessebant, vt Tullius de Senect. c. 16 & Columella praefat. Operis p. 7 id nomen interpretantur.

quies] Supra c. 23 n. 3.

voluptatis, quantum prius ex destinatione
2 capiebat. Stabant candidati ante curulem prin-
cipis, vt ipse ante consules steterat, adigebantur-
que in verba, in quae paullo ante ipse iurauerat
princeps, qui tantum putat esse in iureiurando,
3 vt illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tri-
bunali dabatur. Ibi vero quanta religio aequi-
tatis, quanta legum reuerentia? Adibat aliquis
vt principem; respondebat se consulem esse.
4 Nullius ab eo magistratus ius, nullius aucto-
ritas imminuta est, aucta etiam: siquidem
pleraque ad praetores remittebat, atque ita, vt
collegas vocaret, non quia populare gratum-
5 que audientibus, sed quia ita sentiebat. Tan-
tum dignationis in ipso honore ponebat, vt
non amplius esse censeret, quod aliquis colle-
ga appellaretur a principe, quam quod prae-
tor esset. Ad haec tam assiduus in tribunali,
6 vt labore refici ac reparari videretur. Quis
nostrum idem curae, idem sudoris sumit? quis

LXXVII, 1. *ex destinatione*] si illi renuntiarentur, quibus ipse destinauerat consulatum, eosque in campo commendauerat.

2. *ante curulem*] sellam eburnam, qua consules, praetores, & ipsi principes, vtebantur.

paullo ante] quum consulatum susciperet. Vide cap. 64.

4. *ad praetores*] ad quos forenses lites pertinebant.

vt collegas vocaret] Messalla apud Gellium N. A. lib. XIII c. 15 *Collegae non sunt censores consulum aut praetorum: praetores consulum sunt.*

5. *labore refici*] Seneca epist. 31 *Generosos animos labor nutrit.*

adeo

adeo expetitis honoribus aut deſeruit, aut ſufficit? Et ſane aequum eſt tantum ceteris prae- 7
ſtare, conſulibus ipſum, qui conſules facit: quippe etiam fortunae videbatur indignum, ſi poſſet honores dare, qui gerere non poſſet. Facturus conſules doceat, accepturisque ampliſſimum honorem perſuadeat, ſcire ſe, quid ſit, quod daturus ſit: ſic fit, vt illi quoque ſciant, quid acceperint.

LXXVIII. Quo iuſtius ſenatus, vt ſuſciperes quartum conſulatum, & rogauit & iuſſit. Imperii hoc verbum, non adulationis eſſe, obſequio tuo crede, quod non alia in re magis aut ſenatus exigere a te, aut tu praeſtare ſenatui debes. Vt enim ceterorum hominum, ita principum illorum omnium, qui dii ſibi videntur, aeuum omne & breue & fragile eſt. Itaque 3
optimum quemque niti & contendere decet, vt poſt ſe quoque reipublicae proſit, moderationis ſcilicet iuſtitiaeque monimentis, quae prima ſtatuere conſul potes. Haec nempe intentio tua, vt libertatem reuoces ac reducas.
Quem ergo honorem magis amare, quod 4

6. *deſeruit aut ſufficit*] Deſeruire honoribus eſt vnice facere quod munus noſtrum expetit: ſufficere, parem eſſe adminiſtrando officio.

7. *praeſtare*] rite & neglecta ferme principali dignitate peragere, quae conſulis. *Herz.*

doceat] exemplo ſuo.

LXXVIII, 1. *obſequio tuo crede*] Crede nos iubere, non adulari: idque obſequio tuo oſtende, te credere ſerio, nos ſic velle. *Lipſ.*

3. *conſul potes*] Lipſii coniectura: vulgo *poteſt.*

intentio tua] ſtudium, cura, contentio. Lib. IV epiſt. 7 noſter: *intentio, quidquid velis, obtinendi.*

nomen vſurpare ſaepius debes, quam quod primum inuenit recuperata libertas? Non eſt minus ciuile, & principem eſſe pariter, & conſu-
5 lem, quam tantum conſulem. Habe etiam rationem verecundiae collegarum tuorum; collegarum inquam: ita enim & ipſe loqueris, &
6 nos loqui vis. Oneroſa erit modeſtiae illorum tertii conſulatus ſui recordatio, donec te conſulem videant. Neque enim poteſt non nimium eſſe priuatis, quod principi ſatis eſt. Annuas, Caeſar, optantibus, quibusque apud deos eſſe conſueſti, quorum potens es ipſe, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus: ſed nobis tanto minus ſufficit. Ille nos initituit & induxit, vt te iterum iterumque
2 cos. habere cupiamus. Remiſſius iſtud contenderemus, ſi adhuc non ſciremus, qualis eſſes futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui
3 nobis, quam vſum negari. Dabiturne rurſus

4. *recuperata libertas*] eiectis ſc. regibus conſules rebus gerendis, vt notum, praeerant. *Herz.*

6. *Oneroſa erit*] Vid. initium cap. 24.

donec te conſulem videant] quartum, & fortaſſe is numerus excidit. *Lipſ.*

LXXIX, 2. *experimentum*] i.e. dum te primum conſulem poſtularemus, & quaſi experiri volebamus tua bona tunc tolerabilius fuit negare, quia ſcilicet bona, quorum iucunditatem neſcimus, ſi negantur, tolerabilius perferimus. *Herz.*

quam vſum negari] vtilitatem iam probatam atque cognitam.

3. *Dabiturne*] ſub perſona populi, quartum conſulatum Traiani expetentis, loquitur orator.

videre

videre conſulem illum? audiet & reddet, quas proxime, voces? praeſtabitque gaudium, quantum ipſe percipiet? praeſidebit laetitiae publicae auctor eius & cauſſa? tentabitque adfectus noſtros, vt ſolet, cohibere, nec poterit? Erit pietati ſenatus cum modeſtia principis fe- 4
lix ſpecioſumque certamen, ſeu fuerit victa, ſeu vicerit? Equidem incognitam quandam proximaque maiorem praeſumo laetitiam. Quis enim eſt tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem conſulem ſperet, quanto ſaepius fuerit? Alius labores, ſi non continuo deſidiae ac 5
voluptati dediſſet, otio tamen & quiete recreaſſet: hic conſularibus curis exſolutus, principales reſumſit, tam diligens temperamenti, vt nec conſulis officium princeps, nec principis conſul appeteret. Videmus, vt prouinciarum 6
deſideriis, vt ſingularum etiam ciuitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in reſpondendo mora. Adeunt ſtatim, dimittuntur ſtatim: tandemque principis fores excluſa legationum turba non obſidet.

LXXX. Quid? in omnibus cognitionibus quam mitis ſeueritas, quam non diſſoluta

conſulem illum] illum mitem, benignum, ciuilem.
audiet voces] acclamationes noſtras & vota.

4. *Erit pietati ſenatus*] Lipſius ex praecedente verbo *poterit*, hoc *erit*, tanquam abſorptum, repetiit. *Pietas* obſeruantia eſt, & laudandi ac honorandi ſtudium: cui modeſtia principis repugnabat.

5. *Alius labores*] Alius & malus princeps.

6. *excluſa legationum turba*] vt ſub Domitiano.

clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiae tuae pretium, quam bene
2 iudicasse. Stant ante te litigatores, non de fortunis suis, sed de tua existimatione solliciti: nec tam verentur, quid de caussa sua, quam quid
3 de moribus sentias. O vere principis, atque etiam consulis, reconciliare aemulas ciuitates, tumentesque populos non imperio magis, quam ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratuum, infectumque reddere quidquid
4 fieri non oportuerit; postremo, velocissimi sideris more, omnia inuisere, omnia audire, & undecunque inuocatum statim, velut numen,
5 adesse & adsistere! Talia esse crediderim, quae ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium
6 inter diuina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te liber solutusque, coelo tantum vacat, postquam te dedit, qui erga omne

LXXX, 1. *Non locupletando fisco sedes*] sed pro tribunali, ad iudicandum.

2. *de tua existimatione*] opinione, qualem de illis habeas. Omnes enim bono principi videri boni volebant.

3. *O vere principis, atque etiam consulis*] Supple, munus, officium, aut simile.

4. *velocissimi sideris more*] Solis, quasi ad Homericum versum Odyss. Λ v.108 respiciatur:

Ἠελίυ, ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷ καὶ πάντ᾽ ἐπακούει.

adsistere] auxilium ferre.

5. *si quando*] redolere haec videntur Philosophiam non longe ab Epicuri recedentem, qui *nihil agere, nullis occupationibus implicatum Deum* statuebat. Cic. de Nat. Deor. p. m. 12. *Herz.*

6. *per te liber solutusque*] Adulatio.

homi-

hominum genus vice sua fungereris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum vtilitate nostra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quae enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium iuga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adiutum, atque inter haec pia mente
2 adire lucos, & occursare numinibus? Olim haec experientia iuuentutis, haec voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, & obsi-
3 dione quadam liberatus agrestium labor. Vsurpabant gloriam istam illi quodque principes,

condatur] transigatur, finiatur, vt Virgilius eclog. 9 v. 52 *saepe ego longos*
Cantando puerum memini me condere soles.
Et Horatius lib. IV oda 5 v. 29
Condit quisque diem collibus in suis.
Et noster, extra metrum, lib. IX epist. 36 n. 4 *Variis sermonibus vespera extenditur, &, quamquam longissimus dies, cito conditur.*

LXXXI, 2. *his artibus futuri duces*] Cicero sub finem II de Nat. Deor. (c. 64) *Exercemur in venando ad similitudinem bellicae disciplinae.* Multa huius rei congessit ex Graecis scriptoribus maternus auus meus Ioachimus Zehnerus Adag. Sacr. pag. 8. seq. Adde exemplum Odenathi apud Trebell. Pollionem in Vita.

3. *illi quoque principes*] Domitianum in primis notat. Vid. Sueton. c. 19.

qui

qui obire non poterant: vsurpabant autem, vt domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent. Huic par capiendi quaerendique sudor, summusque & idem gratissimus
4 labor, inuenire. Enimuero si quandó placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis sequitur aut manibus: sed nunc gubernaculis adsidet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transfretare obstantia freta.

LXXXII. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem & silentium ferre, non pulsum saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus
2 turpi formidine horresceret. Itaque procul ab

qui obire non poterant] qui propter mollitiem non poterant id laboris sustinere.

in ipsorum ludibrium] in ipsorum principum ludibrium. Ridebantur enim, quod vellent venatores videri, nec tamen feras bestias, sed claustris domitas, emissasque venarentur.

mentita sagacitate colligerent] quasi indomitae essent & nunquam captae, indagabant capiebantque.

4. *idem corporis robur in maria*] Non sola nauigatione Traianus corpus exercebat, verum etiam labore nautico.

aut oculis sequitur aut manibus] aut spectat tantum, aut etiam manibus demonstrat. Lipsius dubitat, an *nauibus* forsan legendum sit.

LXXXII, 1. *dissimilis illi*] Domitiano, qui secessus suos ad montem Albanum habebat. Noster lib. IV epist. 11 n. 6, & Sueton. c. 19 inspiciatur.

Baianique] Vide lib. IX epist. 7 n. 2.

omni

omni sono inconcussus ipse & immotus, religato reuinctoque nauigio, non secus ac piaculum aliquod, trahebatur. Foeda facies, quum P. R. 3
imperator alienum cursum, alienumque rectorem, velut capta naue, sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant atque amnes.
Danubius ac Rhenus tantum illud nostri de- 4
decoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod haec Romanae aquilae, Romana signa, Romana denique ripa, quam
quod hostium prospectarent: hostium, quibus 5
moris est, eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare nauigiis, nandoque superare.
Nec vero laudauerim per se magnopere duri- 6
tiem corporis ac lacertorum: sed si his validior

2. *religato reuinctoque*] Nauigium suum Domitianus alii naui alligauit, vt sine remorum concussu, quem is ferre non poterat, funibus traheretur.

piaculum] hostia, qua scelera expiabantur. Ea procul, ne quis malis publicis deuotam tangeret, trahebatur. *Lips.*

3. *velut capta naue*] Liuius lib. XXII c. 20 de captis Poenorum nauibus: *Romani religatas puppibus in altum extraxere.*

Nec saltem] Ne quidem flumina: Minimum nec flumina. Adeo mollis Domitianus, vt nec fluminum nauigationem perferre posset, nisi traheretur nauigium.

4. *Danubius ac Rhenus*] Sarmatica & Germanica Domitiani expeditione. Martialis lib. IX epigr. 102

Cornua Sarmatici ter perfida contudit Istri:
Sudantem Getica ter niue lauit equum.

5. *deferentia*] prono cursu euntia, impetuosa. Quidam legunt *deserentia*, puta, campos, & in ripas suas reuersa.

toto

toto corpore animus imperaret, quem non fortunae indulgentiae molliant, non copiae principales ad segnitiem luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, & laetum opere corpus, & crescentia laboribus
7 membra mirabor. Video enim iam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis, quam his artibus
8 inclaruisse. Simul cogito, quum sint ista ludus & auocamentum huius, quae quantaeque sint illae feriae & intentae, & a quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime de cuiusque grauitate, san-
9 ctitate, temperantia creditur. Nam quis adeo dissolutus, cuius non occupationibus aliqua species seueritatis incidat? Otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant, quum feriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent?

7. *maritos dearum*] vt Peleus Thetidis, & Cephalus Aurorae.

his artibus] venatu & nauigatione.

8. *auocamentum huius*] remissio & laxamentum Traiani.

feriae & intentae voluptates] Nisi litterarias aut illas animi interioris intelligat, quid velit, ignoro. *Lipsius.* Id Plinius dicit: dum Traiani ludus & auocamentum sunt venationes, quae labore tamen non carent, patet, quod voluptates, quibus mens ipsius titillatur, feriae sint, nihilque dissoluti inuoluant. *Herz.*

Sunt enim voluptates] Animus quid in recessu habet, magis prodit remissus, quam occupationibus intentus. Hoc est, quod sequitur: *otio prodimur.*

LXXXIII.

LXXXIII. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda famae proponit atque explicat. Sed tibi, Caesar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspici. 2
Sunt quidem praeclara, quae in publicum profers, sed non minora ea, quae limine tenes. Est magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac reuocas, sed magnificentius, quod tuos. Qanto enim magis arduum est, 3
alios praestare, quam se; tanto laudabilius, quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori 4
fuit aut inconsultius uxor adsumta, aut retenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia, & ne maximi ciues haberentur hoc

LXXXIII, 1. *principum non modo domos*] Seneca, quod Lipsius etiam monuit, pulcerrime ad Neronem lib. I de Clem. cap. 8 *Tibi non magis, quam Soli, latere contingit. Multa contra te lux est: omnium in istam conuersi oculi sunt.*

3. *omnes circa te*] domesticos tuos & ministros. Curtius lib. IV c. 10 n. 25 *e spadonibus, qui circa reginam erant.* & cap. 15 n. 10 *laeti circa Sisygambim,* breuiata forma.

4. *inconsultius vxor adsumta*] vt Liuia Augusto, Agrippina Claudio, non exploratis satis moribus. Sic & antea Iuliam Pompeius duxit, de quo Suetonius Caes. cap. 50.

mariti minores] Augustus atque Claudius. *Cell. Minores* est idem quod *subditi imperio foeminarum,* quibus tamen maiores esse viros decet. *Herz.*

efficie-

5 efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi uxor
in decus & gloriam cedit. Quid enim illa san-
ctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici ma-
ximo deligenda sit coniunx, aut hanc aut simi-
6 lem (vbi est autem similis?) elegerit? Quam
illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vin-
dicat? quam constanter non potentiam tuam,
sed ipsum te reueretur? Idem estis inuicem, quod
fuistis: probatis ex aequo, nihilque vobis feli-
citas addidit, nisi quod scire coepistis, quam be-
7 ne vterque vestrum felicitatem ferat. Eadem
quam modica cultu? quam parca comitatu?
quam ciuilis incessu? Mariti hoc opus, qui ita
imbuit, ita instituit. Nam vxori sufficit obse-
8 quii gloria. An, quum videat, quam te nullus
terror, nulla comitetur ambitio, non & ipsa cum
silentio incedat? ingredientemque pedibus ma-
ritum, in quantum patitur sexus, imitetur?

5. *Tibi vxor*] Plotina, de qua ad lib. IX ep. 28 pr. diximus.

si pontifici] si ei, qui sacra tractat, pro illorum reuerentia vxor condigna legenda sit. Traianus erat pontifex maximus, sed prior fuerat maritus.

6. *Idem estis*] forte hic Plinius respicit ad verba Plotinae, vxoris Traiani, quae dicebat ad multitudinem Palatium ingrediens: *Talis ingredior, qualis exire etiam volo*, teste Xiphilin. Trai. p. m. 340. *Herz.*

7. *quam modica cultu*] vestitu, mundo muliebri. Curtius lib. III cap. 13 n. 10 *cultus nobilium virorum, illustrium feminarum.* Et Seneca Troade v. 883

Depone cultus squalidos, festos cape.

8. *nullus terror*] satellitum, corporis custodum.

ambitio] pompa lecticarum, vehiculorum, & quae alia sunt, quibus se principes a priuatis secerni volunt.

in quantum patitur sexus] infirmior.

Decue-

Decuerit hoc illam, etiamsi diuersa tu facias. Sub hac vero modestia viri, quantam debet verecundiam vxor marito? femina sibi?

LXXXIV. Soror autem tua, vt se sororem esse meminit? vt in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? vt si quis eam vxori tuae conferat, dubitare cogatur, vtrum sit efficacius ad recte viuendum, bene institui, aut feliciter nasci. Nihil est tam pronum ad simultates, 2
quam aemulatio, in feminis praesertim: ea porro maxime nascitur ex coniunctione, alitur aequalitate, exardescit inuidia, cuius finis est odium. Quo quidem admirabilius existimandum est, quod mulieribus duabus in vna domo, 3
parique fortuna, nullum certamen, nulla contentio est. Suspiciunt inuicem, inuicem cedunt: 4
quumque te vtraque effusissime diligat, nihil sua putant interesse, vtram tu magis ames. Idem vtrique propositum, idem tenor vitae, nihilque ex quo sentias duas esse. Te enim imitari, te 5
subsequi student. Ideo vtraque mores eosdem, quia vtraque tuos, habet: inde moderatio, inde

LXXXIV, 1. *Soror tua*] Marciana, omnibus augustae honoribus a fratre & senatu condecorata. Anconitana inscriptio apud Grut. p. 247 extr.

DIVAE MARCIANAE AVG.
SORORI AVG.

& nummus apud Vaillant. DIVA AVGVSTA MARCIANA. in postico CONSECRATIO. Vidua vixerat in domo augusta, marito orbata, ante principatum fratris.

bene institui] Plotinae vxoris hoc fuit: vt alterum *feliciter nasci*, sororis Marcianae, vtpote eadem domo, qua Traianus, oriundae.

etiam

etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitabuntur esse priuatae, quae non desie-
6 runt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecatae sunt, quamdiu appellationem patris patriae tu recusasses: seu quod plus esse in eo iudicabant, si vxor &
7 soror tua, quam si Augustae dicerentur. Sed quaecunque illis ratio tantam modestiam suasit, hoc magis dignae sunt, quae in animis nostris & sint & habeantur augustae, quia non vocan-
8 tur. Quid enim laudabilius feminis, quam si verum honorem non in splendore titulorum, sed in iudiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

LXXXV. Iam etiam & in priuatorum animis exoleuerat priscum mortalium bonum amicitia, cuius in locum migrauerant adsentationes, blanditiae, & peior odio amoris simulatio. etenim in principum domo nomen tantum amici-
2 tiae, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quae poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii serui videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti. Habes amicos,
3 quia amicus ipse es. Neque enim, at alia subiectis, ita amor imperatur: neque est vllus

5. *Neque periclitabuntur*] Non erit periculum, vt ferre aliquando, te defuncto, priuatam conditionem possint.

LXXXV, 2. *hanc pulsam*] amicitiam, a Domitiano eiectam ex aula. Pacatus ad Theodos. c. 16 *Tu amicitiam, nomen ante priuatum, intra aulam vocasti.*

3. *Neque amor imperatur*] quia cogi non potest. Claudianus in IV Consul. Hon. v. 281

non extorquebis amari.

adse-

adfectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Poteſt 4
fortaſſe princeps inique, poteſt tamen odio eſſe nonnullis, etiamſi ipſe non oderit : amari, niſi ipſe amet, non poteſt. Diligis ergo, quum dili- 5
garis, & in eo, quod vtrique honeſtiſſimum eſt, tota gloria tua eſt, qui ſuperior factus deſcendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore ſubmitteris : immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiis fortuna princi- 6
pum indigeat, praecipuum eſt principis opus, amicos parare. Placeat tibi ſemper haec ſecta, 7
& cum alias virtutes tuas, tum hanc conſtantiſſime teneas, nec vnquam perſuadeatur, humile eſſe principi, niſi odiſſe. Iucundiſſimum eſt in rebus humanis amari, ſed non minus amare: quorum vtroque ita frueris, vt quum ipſe ardentiſſime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius eſt vnum amare, 8
quam multos : deinde quia tibi amicos tuos obligandi adeſt facultas tanta, vt nemo poſſit te, niſi ingratus, non magis amare.

5. *in omnia familiaritatis officia*] Eutropius lib. VIII cap. 2. in Traiano laudat, *amicos ſalutandi cauſſa frequentaſſe, vel aegrotantes; conuiuia cum iisdem indiſcreta habuiſſe*, & quae huius generis ſunt alia.

tunc maxime imperator] quia praecipuum imperatoris opus, amicos parare. Hoc autem facit, quum ipſe ex imperatore amicum agit.

7. *haec ſecta*] haec viuendi ratio. Supra cap. 45 n. 4 *quae tibi ſecta vitae, quod hominum genus placeat.*

humile eſſe principi] quidquam indignum eſſe principe.

LXXXVI,

LXXXVI. Operae pretium est referre, quod tormentum tibi iniunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi carissimum, inuitus & tristis, &, quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es, distractus separatusque, dum cedis &
2 vinceris. Ita quod fando inauditum, quum princeps & principis amicus diuersa velletis, id potius factum est, quod amicus volebat. O rem memoriae litterisque mandandam! praefectum praetorii non ex ingerentibus, sed ex subtrahentibus legere, eundemque otio, quem pertinaciter ames, reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam in-
3 videre. Intelligimus, Caesar, quantum tibi pro laboriosa ista statione & exercita debeamus, quum otium a te, tanquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequereris? Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo minus exeunti in littore amplexus osculum
4 ferres. Stetit Caesar in illa amicitiae specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem

LXXXVI, 1. *Dimisisti optimum virum*] Ad otium & priuatam vitam redire praefectum praetorio permisisti. *num.* 2. Cui illorum, dubium & obscurum est Lipsio,

2. *ingerentibus*] ambientibus.

subtrahentibus] fugientibus honorem.

3. *confusionem tuam*] Vid. ad lib. V epist. 5 n. 1 dictata.

4. *amicitiae specula*] Specula, vnde spectamus & circumspicimus: & quum Traianus amicum discedentem ex littore eminentiore prosequutus est oculis, illud *specula amicitiae* appellatur.

non etiam atque etiam votis, lacrymis sequi.
Nam de liberalitate taceo. Quibus enim mu-
neribus aequari haec cura principis, haec pa- 5
tientia potest, qua meruisti, vt ille sibi nimium
fortis, ac prope durus, videretur? Nec dubito,
quin agitauerit secum, an gubernacula retor-
queret: & fecisset, nisi quod paene ipso con-
tubernio principis felicius iucundiusque est,
desiderare principem. Et ille quidem vt ma- 6
xima fructus suscepti, ita maiore depositi officii
gloria fruitur: tu autem facilitate ista conse-
quutus es, ne quem retinere videaris inuitum.

LXXXVII. Ciuile hoc erat & parenti publico conuenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, vt non sit gratior potestate libertas.

---

5. *qua meruisti*] o Caesar.

vt ille] discedens praefectus.

nimium fortis, ac prope durus] pertinax & prope inhumanus.

nisi quod felicius est] Vsus vocum *nisi quod*, pro *praeterquam quod*, nur daß, neque rarus nec inelegans est, ideo ab Valla Eleg. II c. 19 ex Quintiliano V c. 11 & a Tursellino ex Cic. XIII epist. 1 commendatus. Adde Curt. IV c. 14 n. 22. At hoc loco videtur *quod* redundare, aut, si inciditur inter *nisi* & *quod*, aliquid in fine deesse, *desiderare principem*, puta *maluisset*, aut simile. Ergo *nisi quod* h. l. vt singulare, notari meretur.

desiderare principem] quia desiderium absentis rei omnes suauitates scrutatur, quas praesens vsus negligentius habet.

6. *maxima fructus suscepti*] ex familiaritate principis. Liuineius *maximo fructu* commendat.

LXXXVII, 1. *tantam potestatem*] vt reuera ingens potestas erat praefecti praetorio.

libertas] otium & vita sine publico munere.

2 Dignus es, Caesar, qui officia mandes deponere
optantibus; qui petentibus vacationem, inui-
tus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis
orantibus requiem, non te relinqui putes; qui
semper inuenias & quos ex otio reuoces, & quos
otio reddas. Vos quoque, quos parens noster
3 familiariter inspicere dignatur, fouete sancte iu-
dicium eius, quod de vobis habet: hic vester
labor est. Princeps enim, quum in vno probauit
4 amare se scire, vacat culpa, si alios minus amat.
Ipsum quidem quis mediocriter diligat, quum
leges amandi non det, sed accipiat? Hic prae-
sens, ille mauult absens amari: vterque ametur,
vt mauult: nemo in taedium praesentia, nemo
5 in obliuionem absentia veniat. Tenet quis-
que locum, quem semper meruit; faciliusque
est, vt oculis eius vultus absentis, quam vt animo
caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum essent ciuium domini, libertorum erant serui: horum consiliis, horum nutu regebantur: per hos

3. *Vos quoque*] senatores.

fouete sancte] cum reuerentia & honore omnia agite, quae ad alendum illud & conseruandum conferunt.

quum in vno probauit] In hoc praefecto experimentum dedit, quantum bonos amet. Si qui ergo minus amantur, princeps culpa vacat, qui optimos tantum impensius amat, non alios, qui optimi esse non contendunt.

LXXXVIII, 1. *Plerique principes*] Claudius, Galba Vitellius. *Lips.* De Claudio Seneca, Ludo de morte eius sub finem: *Antecesserat compendiaria via Narcissus libertus, dominus domini.*

audie-

audiebant, per hos loquebantur: per hos praeturae etiam, & sacerdotia, & consulatus immo & ab his, petebantur. Tu libertis tuis summum 2
quidem honorem, sed tanquam libertis habes, abundeque sufficere his credis, si probi & frugi existimentur. Scis enim, praecipuum esse indicium non magni principis; magnos libertos. Ac primum neminem in vsu habes, nisi aut tibi, 3
aut patri tuo, aut optimo cuique principum, dilectum: statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, vt se non tua fortuna, sed sua metiantur: & tanto magis digni, quibus honor omnis praestetur a nobis, quia non est necesse. Iustisne 4
de caussis S. P. Q. R. OPTIMI tibi cognomen adiecit? Paratum id quidem & in medio positum,

2. *summum quidem honorem*] non absolute summum: sic enim nihil differret a Claudio Traianus; sed qui summus est pro conditione libertorum, seu quantus praestari libertis decet. Ideo post ita restringitur, *sed tanquam libertis*. Non ergo est, quod cum Lipsio *suum* legamus.

3. *sua*] cogitent se esse quidem in Principis comitatu, sed tamen vt serui manumissi. *Herz.*

non est necesse] sicut sub prioribus imperatoribus grauissimi viri liberti cuiusdam gratiam submisse ambire cogebantur, vti ex Tacito passim patet. conf. Hist. III, 47. *Herz.*

4. *Optimi tibi cognomen*] Verum cognomen & proprium Traiani, vsque adeo, vt Graeci etiam suis literis expresserint. Dio seu Xiphilinus p. 249 ἡ βουλὴ Ὄπτιμον, ἤτ' οὖν ἄριστον, ἐπωνόμασεν.

in medio positum] ita vt ab antecedentibus imperatoribus etiam potuisset acquiri. Sicut praemium in ludis ponebatur olim in medio, cedens optime pugnanti. *Herz.*

nouum tamen. Scias neminem ante meruisse, quod non erat excogitandum, si quis
5 meruisset. An satius fuit FELICEM vocare? quod non moribus, sed fortunae datum est. Satius MAGNVM? cui plus inuidiae, quam pulcritudinis inest. Adoptauit te optimum princeps in suum, senatus in OPTIMI nomen.
6 Hoc tibi tam proprium, quam paternum, nec magis definite distincteque designat, qui Traianum, quam qui Optimum appellat, vt olim frugalitate Pisones, sapientia Laelii, pietate Metelli monstrabantur: quae simul omnia vno isto nomine continentur. Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus optimis in sua cuiusque

nouum] quia priores principes comparare istud nomen neglexerant. *Herz.*

5. *Felicem*] vt Sylla, de quo Velleius II c. 27 *Felicis cognomen adsumsit.*

Magnum] vt Pompeius. Cic. pro Arch. c. 10 *Quid noster hic Magnus?* Adde, si lubet, quae ibi adscripsimus.

6. *frugalitate Pisones*] Pisones, nobiles Romani, Calpurniae gentis, & in his Piso Frugi, a frugalitate cognominatus. Plinius alter lib. XXXIII cap. 2 extr. *Piso Frugi filium ex priuata pecunia donauit.* Id quod plenius expositum vide apud Val. Maximum lib. IV cap. 1 n. 10.

Sapientia Laelii] C. Laelius iunior, Africani iunioris amicissimus, ex sapientia cognomen habuit. Cicero pro Muraena c. 31 *Quis C. Laelio sapientior?* & III Nat. Deor. c. 2 *Habeo C. Laelium augurem eundemque sapientem.*

pietate Metelli] Metellus Pius, Numidici filius, cognomen consequutus ex pietate in patrem, quem lacrymis ab exsilio reduxerat. *Valer. Max. lib. V. c. II n. 9.*

laude

laude praestantior. Merito tibi ergo post ce- 7
teras appellationes haec est addita, vt maior.
Minus est enim Imperatorem & Caesarem &
Augustum, quam omnibus imperatoribus, &
Caesaribus, & Augustis esse meliorem : ideoque 8
ille parens hominum deorumque, OPTIMI
prius, deinde MAXIMI nomine colitur: quo
praeclarior laus tua, quem non minus constat
optimum esse, quam maximum. Adsequutus es 9
nomen, quod ad alium transire non possit, nisi
vt appareat in bono principe alienum, in malo
falsum: quod licet omnes postea vsurpent, sem-
per tamen agnoscetur vt tuum. Etenim, vt 10
nomine AVGVSTI admonemur eius, cui pri-
mum dicatum est; ita haec OPTIMI appel-
latio nunquam memoriae hominum sine te re-
curret: quotiesque posteri nostri OPTIMVM
aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur,
quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, diue Nerua, gaudio frueris, quum vides & esse optimum & dici, quem tanquam optimum elegisti! quum laetum tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti

6. *in bono principe*] i. e. si princeps arrogaturus sibi nomen *optimi* fuerit *bonus*, tunc nomen habebit, quod tibi est proprium & sic alienum a se: sin *malus* superbire hoc nomine voluerit, tunc *falsum* erit nomen. *Herz.*

LXXXIX, 1. *non timuisti*] Quod Augustus fecisse a quibusdam arguitur, Tiberium successorem eligendo, vt comparatione deterrima sibi gloriam augeret. *Tacit. I ann. c. 10.*

2 eligere meliorem. Sed & tu, pater Traiane, (nam tu quoque, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo, qui adoptauit, amicissime contendis, pulcrius fuisse genuisse
3 talem, an elegisse? Macte vterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contulistis. Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, coelum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per filium, quam si ipsi meruissetis.

XC. Scio, P. C. cum ceteros ciues, tum praecipue consules, oportere sic adfici, vt se publice
2 magis, quam priuatim, obligatos putent. Vt

2. *pater Traiane*] pater Traiani imperatoris naturalis.

si non sidera, proximam tamen] Neruae, vt diuo seu consecrato, in sideribus sedem dat: naturali patri, consulari viro & triumphali, sedem sideribus proximam. Manilius lib. IV. 800

Altius aetherei qua candet circulus orbis,
Illa deûm sedes: haec illis proxima, diuûm
Qui virtute sua similes vestigia tangunt.

Adde, quae praecesserunt, ab versu 761.

illum tribunum] Tribunus militum Traianus sub patris ducatu fuerat. *Supra* cap. 15.

3. *filii virtus triumphalia*] Cap. 14 dicitur filius Traianus patris gloriam Parthica lauro auxisse.

coelum alteri dederit] consecratione Neruam deum fecit.

XC, 1. *sic adfici*] sic adfectos esse, vt magis se beneficiis in remp. quam in se collatis, obligatos principi putent.

enim

enim malos principes rectius pulcriusque est ex communibus iniuriis odisse, quam propriis; ita boni speciosius amantur ob ea, quae generi humano, quam quae hominibus, praestant. quia tamen in consuetudinem venit, vt consules 3
publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine, quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo C. V. fungi. Cur enim non pro illo quoque 4
gratias agam, pro quo non minus debeo? praesertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea praestiterit ambobus, quae si tantum in alterum contulisset, ambos tamen aequaliter obligasset. Vtrumque nostrum ille 5
optimi cuiusque spoliator & carnifex stragibus amicorum, & in proximum iacto fulmine adflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus: ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis 6

2. *quae generi humano, quam quae hominibus*] quae toti societati ac reipublicae, quam quae priuatis & singularibus hominibus.

3. *perlata*] habita.

Cornuto Tertullo] Vide lib. V epist. 15 n. 5

C. V.] lege, clarissimo viro, non, consulari, vt a multis editum est. Tertullus enim tum consul erat & collega Plinii, non consularis, hoc est, consulatu defunctus. Extremo panegyrico: *vt me consulem, & mox consularem.* Immo Liuineius sic in antiquo libro per notas scriptum inuenit.

5. *spoliator & carnifex*] Domitianus.

stragibus amicorum] lib. III epist. 11 n. 3.

noſtris diuus Nerua, vt nos, etſi minus, vt bonos tamen ptomouere vellet, quia mutati ſeculi ſignum & hoc eſſet, quod florerent, quorum praecipuum votum ante fuerat, vt memoriae principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium compleramus in officio laborioſiſſimo & maximo, quum tu nobis, optime principum, fortiſſime imperatorum, conſulatum obtuliſti, vt ad ſummum honorem
2 gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos principes intereſt, qui beneficiis ſuis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, ſi prius illos deſperatio, & taedium, & ſimi-
3 lis repulſae mora, in notam quandam pudoremque vertiſſent. Obſtat verecundia, quo minus percenſeamus, quo vtrumque noſtrum teſtimonio ornaris, vt amore recti, amore reipublicae
4 priſcis illis conſulibus aequaueris. Merito necne, neutram in partem decernere audeamus: quia nec fas eſt adfirmationi tuae derogare, & oneroſum confiteri vera eſſe, quae de nobis, praeſertim tam magnifica, dixiſti. Tu tamen dignus es, qui eos conſules facias, de quibus poſſis iſta praedicare. Tribuas veniam, quod inter haec beneficia tua gratiſſimum eſt nobis,

6. *etſi minus, vt bonos*] Lipſio vlcus inſanabile videtur, qui aliquando cogitauit, *etſi minus notos, vt bonos*.
XCI, 1. *in officio laborioſiſſimo*] praefectura aerarii Saturni, lib. V epiſt. 15 & lib. X ep. 20 n. 1.
2. *in notam quandam*] in ignominiam.
4. *oneroſum*] cap. 24 pr. & 78 n. 4.

quod

quod nos rurſus collegas eſſe voluiſti. ita caritas 6
mutua, ita congruens tenor vitae, ita una eademque ratio propoſiti poſtulabat: cuius ea vis, vt morum ſimilitudo concordiae noſtrae gloriam minuat: ac perinde ſit mirum, ſi alter noſtrum a collega, ac ſi a ſeipſo, diſſentiat. Non 7
ergo temporarium & ſubitum eſt, quod vterque collegae conſulatu, tanquam iterum ſuo gaudet: niſi quod tamen, qui rurſus conſules fiunt, bis quidem, ſed temporibus diuerſis obligantur: nos duos conſulatus accipimus ſimul, ſimul gerimus, alterque in altero conſules, ſed iterum & pariter ſumus.

XCII. Illud vero quam inſigne, quod nobis praefectus aerario conſulatum ante, quam ſucceſſorem dediſti? Aucta eſt dignitas dignitate: neque continuatus tantum, ſed geminatus eſt honor, finemque poteſtatis alterius, tanquam parum eſſet excipere, praeuenit. Tanta tibi in- 2
tegritatis noſtrae fiducia fuit, vt non dubitares, te ſalua diligentiae tuae ratione eſſe facturum, ſi nos poſt maximum officium priuatos eſſe non ſineres. Quid? quod eundem in annum conſulatum noſtrum contuliſti? Ergo non alia nos

5. *rurſus collegas*] in conſulatu, qui antea in praefectura aerarii fuerant.

7. *tanquam iterum ſuo*] quia amici honor quaſi noſter quoque eſt.

XCII, 1. *dignitas dignitate*] dignitas praefecturae dignitate conſulatus.

geminatus eſt honor] quia conſules deſignabantur, antequam abirent praefectura.

2. *eundem in annum*] quo tu, Traiane, conſul eras.

pagina, quam te consulem accipiet: & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praeire di-
3 gnatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus, vt idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator exi-
4 steres. Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulcrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio laetum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit.
5 Nos sub oculis tuis augustior solito currus

pagina] fastorum consularium.

addentur fastis] addentur, non praescribentur, quia non ordinarii consules erant, sed honorarii, calendis Septembribus demum suffecti.

comitiis nostris] quo nos consules creati.

sanctißimum illud carmen] cap. 63 n. 2.

4. *cum potißimum carnem*] Septembrem, vti mox patebit.

quibus] quibus, i. e. nobis nouis consulibus continget, edicto indicere ludos atque ferias propter natalem tuum.

diem illum triplici gaudio] XIV Calend. Octob. quo interfectus est Domitianus, vt Suetonius refert; & Nerua imperium suscepit: qui ipse dies singulari fortuna natalis Traiano erat. Hoc si incredibile videatur, *gignere & natalis* de adoptione, quod durius quidem, interpretari per translationem liceat.

abstulit peßimum] Domitianum.

dedit optimum] Neruam.

meliorem optimo] Traianum.

5. *augustior solito currus*] Magistratus, qui ludos

accipiet;

accipiet; nos inter secunda omina, & vota certantia, quae praesenti tibi conferentur, & vehemur alacres & incerti, ex vtra parte maior auribus nostris accidat clamor.

XCIII. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod patris consules esse, quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit; nihil inuitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua; nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio 2
fuerit diminutum, nostra haec erit culpa, non seculi. Licet enim, quantum ad principem,

praebebant, curru sublimes in circum vehebantur, & ex curru ludos ordinabant. Iuuenalis Satyr. X v. 36

Quid, si vidisset praetorem curribus altis
Exstantem, & medio sublimem in puluere Circi.

Et Satyra XI v. 192

similisque triumpho
Praeda caballorum praetor sedet.

Symmachus lib. VI epist. 40. (Iureto 41) *bigas* vocat, quibus consul natali vrbis inuectus fuit. Tacitus annal. I c. 15 tribunis pl. Augustales ludos edentibus, datum esse ait, *vt per Circum triumphali veste vterentur, curru vehi haud permissum*, ne scilicet, quod Lipsius obseruat, prorsus aequarentur potestati maiori, hoc est praetori aut consuli. Et quia praetore maior consul, idcirco etiam huius currus *solito* (praetorio) augustior hoc loco dicitur.

ex vtra parte] ex vtro latere Circi.

XCIII, 1. *consules esse*] vti auctoritate & potestate consulari libere ac sine periculo.

securitatem auctoritate] quia sub malo principe vix in obscuro agentibus licet securis esse.

licet tales consules agere, quales ante principes
3 erant. Vllamne tibi pro beneficiis referre gra-
tiam parem possumus, nisi tantum illam, vt sem-
per nos meminerimus consules fuisse, & consu-
les tuos? Ea sentiamus, ea censeamus, quae
consularibus digna sunt: ita versemur in repu-
4 blica, vt credamus esse rempublicam. Non con-
silium nostrum, non operam subtrahamus, nec
disiunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed
quasi adstrictos & deuinctos putemus, eundem-
que locum laboris & curae, quem reuerentiae
dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis praesides custodes-
que imperii deos ego consul pro rebus humanis,
ac te praecipue, Capitoline Iupiter, precor, vt
beneficiis tuis faueas, tantisque muneribus ad-
2 das perpetuitatem. Audisti quae malo principi
precabamur; exaudi, quae pro dissimillimo
optamus. Non te distringimus votis: non enim
pacem, non concordiam, non securitatem, non
opes oramus, non honores: simplex cunctaque
ista complexum vnum omnium votum est, SA-
3 LVS PRINCIPIS. Nec vero noua tibi iniun-
gimus. Tu enim iam tunc illum in tutelam re-
cepisti, quum praedonis auidissimi faucibus
eripuisti. Neque enim sine auxilio tuo, quum
altissima quaeque quaererentur, hic, qui omnibus

3. *& consules tuos*] a te creatos.

4. *disiunctos & quasi dimissos*] quasi propter honoris sublimitatem immunes a laboribus simus, vt solent emeriti ac functi magistratu.

XCIV, 2. *distringimus votis*] plura & diuersa simul petimus.

3. *praedonis auidissimi*] Domitiani.

exel-

excelsior erat, inconcussus stetit. Praeteritus est a pessimo principe, qui praeteriri ab optimo non potuit. Tu clara iudicii tui signa misisti, 4
quum proficiscenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce IMPERATORIS, quid sentires, loquutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegisti.
Quo maiore fiducia iisdem illis votis, quae ipse 5
pro se nuncupari iubet, oro & obtestor, si bene rempublicam, si ex vtilitate omnium regit, primum vt illum nepotibus nostris ac pronepotibus serues; deinde vt quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem formauerit, similemque fecerit adoptato; aut, si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monimentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in praetura modestiae; vos

praeteritus a pessimo, a Domitiano, nec occideretur. *praeteriri ab optimo non potuit*] a Nerua quin adoptaretur.

4. *Tu clara*] Tu Iupiter. Hunc pergit alloqui. *Clara signa*, omnia ex *imperatoris* nomine.

proficiscenti] Traiano in Germaniam proficiscenti ad exercitum.

tuo nomine] imperatoris nomine, quod Iouis erat, clamatum a populo, quum forte limen Capitolii Traianus intraret. *Supra cap. 5.*

loquutus] Quod turba clamauit, Ioui tribuitur, quasi instinctu illius hoc omen populus ediderit, vt *imperator* clamaretur, quum forte Traianus succederet.

XCV, 1. *publicis monimentis*] Actis senatus & publicis tabulis.

in tribunatu] Honores hinc Plinii suppleri possu n.

in iſtis officiis etiam, quae e ſtudiis noſtris circa tuendos ſocios iniunxeratis, cuncti conſtantiae
2 antiquiſſimum teſtimonium perhibuiſtis. & vos proxime deſtinationem conſulatus mei his acclamationibus approbauiſtis, vt intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, vt hunc conſenſum veſtrum complectar, & teneam, & in
3 dies augeam. Etenim memini tunc veriſſime iudicari, meruerit quis honorem, necne, quum
4 adeptus eſt. Vos modo fauete huic propoſito, & credite, ſi curſu quodam prouectus ab illo inſidioſiſſimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, poſtquam profeſſus eſt, ſubſtiti; quum viderem, quae ad honores compendia paterent, longius iter malui: ſi malis temporibus inter moeſtos & pauentes, bonis inter ſecuros gaudentesque numeror: ſi denique in tantum diligo optimum principem, in quantum in-
5 viſus peſſimo fui. Ego reuerentiae veſtrae ſic ſemper inſeruiam, non vt me conſulem, & mox conſularem, ſed vt candidatum conſulatus putem.

Tribunus enim plebis fuit, deinde praetor, poſt praefectus aerarii, conſul, & tandem *augur*, quod ex lib. IV. epiſt. 8 addendum.

3. *quum adeptus eſt*] quum gerit remp.

4. *ſi curſu quodam*] Sich. *quondam.*

inſidioſiſſimo principe] Domitiano, ſub quo tribunus & praetor fuit.

ſubſtiti] conſulatum non petii.

compendia] malae artes, delationes.

longius iter] meliorem temporum exſpectationem. Longum ſic iter compendiis malis opponit.

5. *me conſulem & mox conſularem*] En diſcrimen conſularis & conſulis. Ille enim, qui functus eſt conſulatu, vt diximus ad cap. 90 n. 3.

F I N I S.

INDEX

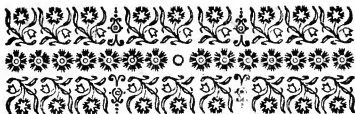

INDEX RERUM.

Primus numerus Librum : secundus Epistolam : tertius epistolae Sectionem : P *Panegyricum ; & adiecti numeri Caput & Paragraphum significant :* N *ad Notas simul respicere iubet.*

A.

agri

am-

Diome-

Fla

Hippo

Cinci-

eius

INDEX LATINITATIS.

A.

aman-

Bapti-

caput

cir-

cym-

& ab-

festi-

G.

Miner-

orbi-

parti-

officia

S.

sale-

maeror

vali-

vertere

INDEX GRÆCORVM.

οἰωνὸς

Integros versus & sententias maiores, quod per se in oculos incurrunt, non indicamus.